

reguláció 1. szabályozás; reglementare; Regulierung. 1784: az erdők szabados élésétől el tiltanak ő Ngok benünket s A 1752 ezt a modot találtak fel, 's ilyen regulatio adaték ki írásb(an)á [Torockó; TLév. 4/9. 15b. — "Köv. a részl.]. 1792: el bocsátott köveitink kötelességek lészen a Művek(ne)k Cselédek(ne)k és Napszámások(na)k az azok(na)k Szer felett valo árrok mián Regulatiojokrol, azoknak Orvaslások modját és erejét ki munkalodni (igy!) [Zilah; Borb. II hiv.]. 1796: a' Verők vgyan és Hámorok a' Cultivánsok neveiről szoktak nevezettni, de nem azért mint ha a' Jus proprietatis övék volna, mert mind ezeket bizonyos Regulatio mellett erga praestandum Decimam a' Földes Urak engedelmeből birják [Mv; TLév. 5/16 Transm. 27–8]. 1805: Mi hogy az ő határ nélkül való kívánsaigainál fogva keresetünknek minden 'Sirját meg emésztetni kezdett munkásainkank regulatiojára a' Ngod plánumához mérsékelt utat ki dolgoznak, egybe gyűltünk vala a' Biroság Házhoz [Torockó; i.h. 9/38].

2. urbairális ~ úrbéri rendezés/szabályozás; reglementári urbairale; urbairale Regulierung. 1820: Mik Luka ... az Urbairális regulatioig, vagy a Nms Vár(me)gye Tks Tisztsége előtt inelando Contractusig esztendőnként a Nyári Napakon a mikor fogom kívánni kézi Munkával tégyen négy hetet az 24 Napszámot [Ne; DobLev. V/1032 Bartók Ádám kezével].

3. vízszabályozás; regularea apeii; Wasserregulierung. 1826: A' Kelemeneteki Birtokosok és adózó közönség által a' Csulokáj nevű patak káros folyása regulatioja tárgyában a' Tekintetes Tisztséghez beadott instantiára a' szükséges rendelés megtétele végett kirendeltetvén, azon oculatoria a' f.e. Aprilis holnap 11két határoztuk volt [Msz; GyL]. 1853: a Szajka pataka regulatioja bé végeztetett [Dés; DLt 96].

regulált szabályozott; regulat, conform unei reguli stabilite in prealabil; reguliert, geregelt. 1717: a Militia ben lévén a Hazában, és bizonyos regulált alimentatio nélkül nem subsistálhatván, Méltóságos Com(m)endans G(ene)ralis Excellentiája parancsolattjából proponált Summából igirtünk 350.000 Rh f. [KvLt I/220 gub.].

reguláltatik 1. szabályoztatik, elrendeztetik; a fi reglementat/aranjat; reguliert werden. 1721: a' közönséges Contributiok, éjenes, és kinek kinek tehecsége szerint valo proportioval, vettesse(ne)k fel, és a tereh viselés ugj reguláltassék, hogj edgjik a' másik terhét ne hordozza, hanem erejéhez képest egjenlő légjen [Ks 18. XCIII a gub. Kv-ról]. 1761: Talaltatnak másodsor olyanok mellyeket a relicta nehaj ferjével aquirált s nem reguláltattak, mellyek(ne)k fele ismét a relictaje más fele pedig fiat leányt egy aránt illet [Hsz; BLev.].

2. kb. rendbe állíttatik; a fi dispus in ordine; in Ordnung aufgestellt werden. 1721: ezen ki menő négy Regimentek, reguláltatnak; nem mind egy uton, és egy felé, lehet marsussokat continualni, hanem meg szakadozva [Ks 18. XCIII gub.].

regulament határozat; hotärfire; Beschluf, Entscheidung. 1812: itt F Rákoson a' Tktes Circularis Sz Biro Ur, a' Falusi Hűtősség, és Nagy részt a' Falusi Gazdák jelenlétében tétetett nevezetesen a' Kováts és Tsidmadia Mester emberekre nézt ezen határozás vagyis regulament [F.rákos U; Falujk 71 Sebe János pap-not. kezével].

regulamentális szabályozó; regulamentar; regulierend. 1740: midön az Militia nyári Qvartélyb(a) Szállat, az nyári Quartélhoz competalo Regulamentális dispositioikat mindenfelé ki adtam az Commissariusok(na)k, az Comissariususok is publicálták az Szegénység(ne)k, de az Militia avar keveset gondolván, tsak meg vérszi a magát [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev.].

regulamentum szabályzat, előírás; regulament, dispositie; Regulierung, Vorschrift. 1729: Lovaiokt meg számlalhatatlan sok izben a Regulamentum tenora ellen annyira postálkodtatta Kapitán Vr(am), ugj a Katonak is, hogj a miat el romlot Lovaiokt ketelenitettek a Falusiak karokkal is el adni [Sövényfva KK; TSb 51]. 1741: a Csikban lévő quartélyozó tisztek rettenetes executioikt cselekedtek a méltóságos gubernium kegyelmes commissioja érkezvén, ugj az herczeg ő serenitassa parancsolatja, hogy regulamentumon kívül senki semmit ne adjon, mégis extorsive megvették [Szárhégy Cs; SzO VII, 413] | kiadatot Regulamentumok continualy, hogy a Vasarnapi Innap napok meg szentelteszenek [Kovácsna Hsz; HSzjP].

Szk: katonai ~. 1811: Az Magyar Test Örző Sereg Számára kiadott Katonai Regulamentum [SztLt Publico-politicorum 85/337].

reguláris 1. szabályos; regulat; regelmäßig. 1662: Haller Gábor amikor módja lehetne benne, Jenőben kinn lakván, a helynek erősítésében nagyon emberkedett vala ... majd minden kikeleten, tavaszon, nyáron egy-egy külső reguláris bástyáját a várnak megépítteti vala | Melly vár a városnak közepette, kerekded formában nagy erős körakkással és köfallal lévén megkerítve, azon nagy köfal kerítéséhez környül egyenlő mértékben öt igen nagy kasamatás, reguláris, földdel megtöltetett, fekvő bástyákkal lévén környülvétetve [SKr 319, 415. — "A váradi].

Szk: ~ formára. 1662: Székelyhíd várának minden nagy bástyáit nagy öreg gerendákkal reguláris formára vonatván fel s töltetvén meg földdel [SKr 149].

2. szabályszerű; reglementar; regelrecht. 1769: Még az regularis pecsétés Divisio nem kész, az is mihelt el készül mingyárt ki küldöm Batyam Ur(amna)k [Marossztygyörgy MT; Ks 99 Kornis István lev.].

3. rendes; regular, regulat; normal, regulär. **Szk: ~ katonáné** sorkatonáné. 1799: Bodoki Sándor Mihályné Keresztes Judit, 30. Esztendő Regularis katonáné kére minket, hogj mennénk el Kész Lászloni [Bodok Hsz; HSzjP] * ~ **katonaság** sorkatonaság. 1794: az olyan önkent magokat kato(na)sagra szánt líffjak jelentsek magokat az Országba lévő akar Regularis Regimentekbe lévő Tsoportok Tisztjeinek akar a' Limitaneusoknál [M.bikal K; RAK 7].

regulátlan szabálytalan; neregulat; unregelmäßig. 1833: a Buzas Ferentzné földjének formája regulátlan lévén két darabba mérődött | ezt a darabot regulátlan állása miatt két részre szakasztották [Dés; DLt 904/831].

reguláz 1. szabályoz, (el)rendel; a reglementa; regulieren. 1768: A Kocsomároltatásnak rendi az itt valo Titt Possessorok között juxta Numerum Antiquar(um) Sessionum regulázva lévén, a Titt. Exp(o)n(en)sek rendi ad Sessiones 7 ab 11ma Mensis Augusti ad 28um usque 7bris incl(usive) szokott lenni esztendőnként [Szökefva KK; Kp

III. 150]. 1779/1785: mind két ágra vadnak a Donatiok regulázva [Herepe AF; DobLev. III/596. 129]. 1804: szabadságáb(an) lévén mindenik Atyafinak és Compossossornak az osztatlan köz földékből tettése szerint foglalni, és azt tsak a közönséges köz Határ osztály által lehetvén regulázni, hogy ki menyinyben részesedjék [Marossztimre AF; i.h. IV/878. 3b]. 1807: Felelettye a Panaszlónak nem igaz, hogy Léányt a Fel kéretett Jozság nem illette, mert azon Citalt Contractus expresse indicizálja azt, hogy midőn Székellj György és Székellj Pál, Székellj Boldisárnak a Jozságot el-adgyák a Contractus ugy Stilizálja hogy két Agon lévő Posteritassinak vagyon regulázva azon Contractusban a Jozság, ugy tehát valójában a Léánytis ugy illeti valamint a Fiut [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1808: ezen Divisionale Forum egyebet nem határozhatott iránta, hanem tsak azt, hogy azon Föld maradjon meg a Fiunál, és az inhaerens Summát (: mellyet ordinarie három M Forinttal szokott a' Falu az e' féle vásári alkalmatossággal regulázni :) fordítsa meg a' Leányoknak [Asz; i.h.].

Szk: *fiúágra* ~. 1791: azon Kolosvari Házat Néhai Idősb Báro Josika Imre Ur, a Borsai Springi Gergelyfái s több Portiokrol szerzett (: Donatio :) adomány Levélben fiúágra regulázza | Bányabűk is valamint a' Kolosvári Ház fiu ágra van regulázva azért ... a fiak osztáljra^a nem tészik [Kv; JHb XLIV 4. 6. — *Ti. a leány ággal] * *fiúról fiúra* ~. 1807: A melly belső Jozságon lakik a praetensus Fiu inferaltatik a praetendens Esketésiben, hogy Vásároltatott volna egy Darabja Székellj Györgytől; de hibáson, mert a más Jozság és Fiúról Fiura lévén regulázva, sem a Jozság, sem az Inhaerens Summa Léányt nem illet [Aranyosrákos TA; Borb. II].

2. előírányoz; a prevedea; vorschreiben. 1797: vásárolt volt az Exponens Néhai N Enyedi Lakatos Ferentz Vramtol ... egy felől a Ns Kalandos Czéh, más felől a' Tkis Ur földjeik szomszédságában két hold quártás földet ... akkor vetése lévén benne, annak ki kelése, vagy bé takarításása utánra regulázta volt a' venditor azon földnek kézhez vételét [Ne; DobLev. IV/785. 1a].

3. rendreutasít; a regula, a pune pe cineva la punct; in zurechtweisen. 1812: Eddig ugy tudtuk hogy a magistrátus szokta a Czéhálistákat ha hibáztak regulázni [Dés; DLt 323]. 1834: a Tiszt ilyen szokkal élt: ötöt egy Regius nem regulázza [Bögöz U; IB. Bentzédi Sándor ref. pap vall.]. 1853: Így ott^a eljárva, már arra Semmi módon nem mehettem, hogy tegye oda a' nevét; pedig megmondám, hogy a' mint a' Csehi Bízots oda tette, ő is oda teheti — a' vala a' felelet, hogy ötöt Cseh nem regulázza [Szilágycseh; BfN Szipolly Elek nyil. — *Dabjonban és Dabjonújfaluban].

4. rászorít vmire; a constringe/obliga la ceva; zu etw. zwingen. 1767: Horváth Gergely Uram nagyobb Possessornak tartván magát, arra akarja a falut Regulázni, a mit maga egyedül akar [Burjánosóbuda K; JHbK LVI/5. 18].

5. (folyóvizet) szabályoz; a regulariza (cursul unei ape); Wasser regulieren. 1807: Iffiaab Rettegi Sigmond Ur sok költséggel és fáradsággal tsonka gátokat, és töltéseket csináltatván annyira regulázta a Szamosnak folyamatát, hogy az maga árkat el hagyván, és a Falu felé lévén belyebb a maga menését, azon említett pusztá hely a Szigethez szakadt [Apahida K; RLt 0. 5 Moga Von (50) col. vall.]. 1818: Az ottan le jövő patak árkat ... annak folyamotyat ugy fogják regulázni hogy ... a közönséges uttzának kart ne tégyen [Mv; LakCLev.].

regulázás rendreutasítás; punerea la punct a unei persoane; Zurechtweisung. 1823–1830: Az anyám ott tartóztatván, az apám tététt be az házba és tutornak; de mi gyermekekül az anyámtól nem akartunk elszakadni, kivált én s az húgom, mert az öcsém, mint aki az anyám régulázását nem szenvedhette, az apám lágy apa lévén, ehhez szított örökké [FogE 84].

regulázhat 1. szabályozhat, rendezhet; a putea reglementa; regulieren können. 1832: Teke^a még az Zob Anuentionalis Levele^b előtt Privilegiált város volt, nem jol ítél abból a' Gubernium mintha politica existentiáját Zob nem regulázhatta 's azért az nemis álhatna, mert nem Zobtol van eredete hanem a' Fejedelmektől [Borb. II. — *K. ^bZob Mihály 1486-ban kelt kiváltságsevele].

2. rendreutasíthat; a putea pune la punct pe cineva; zurechtweisen können. 1817: Irhatom Nagyságodnak, hogy a' mikor az Isten szerentsésen haza hozza, más uj, és jobb rendbe talál mindenecket kivéven egy két nyakos embert — kik iránt ujra instálom a' Nagyságod rendelését, mellynél fogva regulázhossam [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev.].

regulázott szabályozott, (el)rendelt; reglementat; reguliert. 1836: a' Fiu ág kihálásával Léányra is regulázott Donatios Jozságokban a' Fiu ág kihálásával nem a' K. Fiscus, hanem az Impetrans után származott in Genere minden Léányok jöhetnek a' successioba [SLt Vegyes perir.].

reguláztat 1. szabályoztat; a dispune să fie reglementat; regulieren lassen. 1782/1799: akarván a' Tordai Mészárosokhoz alkalmaztatni őket a' Város ... a Nemes Vármegye Tisztjeit olykor meg tanálta hogy a' szerént reguláztassa^a [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 334–5. — *Ti. a hus árát].

2. rendre intet; a face/permite să fie pus la punct (persoana respectivă); in zur Ordnung weisen lassen. 1819: A Zsombori gyermeke iránt sokszor öszve szollalkozások is volt mivel reguláztatni az Anya semmi ként nem engedte [Kv; Pk 2].

reguláztatathatik megrendszabályoztathatik; a putea fi pus la punct (o persoană); zurechtgewiesen werden können. 1805: az Felettebb nagyot igyekező fuvok vagy Futatok az 4 ágos Vassal inkább Reguláztathatnak [Torockó; TLev. 9/37].

reguláztatik 1. rendeztetik, szabályoztatik; a fi reglementat; reguliert werden. 1780: Akik^a ez szerént reguláztatnak: 1-mo: Az eladott jószágra ámbár ha zálagban vagyon is, semmiképpen beerdölöni nem engedtetik [Árkos Hsz; RSzF 108. — *A vidéki erdőtulajdonosok]. 1781: minden Individuumoknak az Mlgs Uraság praestatioji a' Felséges Királyi Rendelésekkel vagy Urbarizatiokkal reguláztatnak s reguláztatnak [Torockó; TLev. 9/20]. 1784: A Szemellyes actusokból származo causák ugy reguláztatnak, hogy az aprobb verekedések, és tépelődések, az hol vér botsátas nem esik, ugy a Diffamationis causák kezdődhetnek, és el itiltehettnek a Torotzkai Forumon, lévén innen az efélében az Tktes Tábla eleiben az Appellatio | Az Per folyásoknak ki Menetelek is lévén, az iránt ugy reguláztatik az Torotzkai Forum, hogy semmi némű cásusban, avagy Szin, és praetextus alatt fellyebb három forintnál ne

büntetthessen [uo.; i.h. 2/6. 4]. 1816: a' szolgák fizetése Articulariter nem regulaztatik [uo., i.h. 9/40]. 1825: Jonak láttya ezen Commissio azt, hogy a' Csatányi szabad Erdő is ugy regulaztassék Esztendőnként hogy abból csak az magok szükségekor hozhassanak a Colonusok Tűzifát [Dés; DLt 288].

2. (el)rendeltetik; a fi aranjat; angeordnet werden. 1761: Talaltatnak olyan aqvistumok mellyekb(en) a relicta neve nincsen 's ad posteritates regulaztattak, ezek jure tsak a' fiakot illetik | Tanáltatnak denique olyanok^a melyek Fekete Josef ur(am) által aqviralattak és sem a relicta(na)k neve benne nincsen sem gyermekei successiojok nem regulaztattak [Hsz; BLv. — ^aIngó javak].

rehabeál visszaszerez/nyer; a redobíndi/recupera; erwerben, zurückbekommen. 1671: azon Jobbagyokat azzal a pénzel Sárosi Geörgy ur(am) nehay Csontos Paal maradékotl rehabeállyá [Sárpatok NK; SLt AU. 32]. 1683: (A zálogos jószágot) ha olly(a)n időben rehabeálnok Lukacz Ferencz Vra(m)tol az mikor megh haszon vevő földieinek vetemenyek gabonainak hasznat fel nem takaríthatta volna minden veszekedes nélkül eltakaríthassa ő kgme minden fele gabonáját rolla [Sófva BN/Sv; Ks 14 XXVII. 3]. 1693: Az Gerepen szőlők szerib(en) vago(n) edgi darabotska szőleje, melyet ő kgme idegentől rehabeált [Ne; DobLev. 1/37]. 1721: (A részjószágokat) perrel patvarral sok fársáccal rehabealtam [Uzon Hsz; BLt]. 1734: Pro l(n)cta Procurator N. Franciscus Szekely de Thorda dicit azon nullum jussal el adott örökös just idegentől pénzen rehabeálta [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1749: az Exponens Groff Vrak Serio protestaltatnak, hogy ha Nagyságtok nem Compareal, és az Exponens Vrakott nem convincalya és az oláh köblősi Portio abjudicaltatik minden Törvényes utakon ügjekeznek az Exponensnek ő Ngok azon Sztanisa nevű Falut rehabeálni [Fejér m.; JHb XXXVII/14]. 1751: azon házhely ... a miolta más portiók közé elegyedet és el idegenedet volt, a honnanis Törvénnel Sok költséggel és fáradtsággal rehabealtak [M.köblös SzD; RLt]. 1772: a Sarádi részt, az Exponens Ur ő Kegyelme Gróff Rédei László Ur Posteritástól rehabeálta [Káptalan AF; DobLev. II/439. 3a].

rehabeálándó visszaszerzendő; care urmează să fie redobíndit/recuperat; zurückzubekommend. 1737: Hogj ezenn Rehabealando Rétekről való Literálék, a Protocollumokból és egyébünneis, egib(e) kerestessenek deputaltatnak Nztés Dobolyi Márton, Irsai Sigmond és Notarius Böszörményi András Atyáncfiai ő kglmek | A kiknél ollyas kaszálló földek vagynak, mellyek rehabeálándók nominanter ezek^a [Dés; Jk 468b, 477a. — ^aKöv. a fels.].

rehabeálás 1. visszaszerzés/nyerés; redobíndire, recuperare; Zurückgewinnung. 1677: A' Mely Jószágok és Várak az 1650. Esztendőbéli Connumeratiokor sine controversia Fiscalisoknak irattattak, valamint a' fellyeb meg-irt Articulusban declaralt Fscale bonumok, ugy azon jószágok-is in perpetuum Fiscalisoknak tartassanak; mellyeknek rehabeálásába(n) a' Fiscus az articulusokb(an) meg-irt processust kövessse [AC 44]. 1693: ha szinten feles pénzt hozott volna is Felesége házához Borberekai István(ur)am, előttünk ne(m) Constál, hogy eős jószágok rehabeálására, vagj kiváltására, vagj házáknak ex fundamento lótt építésekre ... kőthette [Ne; DobLev. 1/37]. 1698: Bog-

dány Miklos ur(am) azon Portióknak kik idegen kéznél vadnak rehabealasaba mind Törvényes uton s mind penig másképp(en) sokat fáradozt sokat költött [RLt 1]. 1738: Az Rét egy része rehabeálása iránt inchoált és eddig Continéalt

Kornis Sigmond Urfi ő Nga ellen való Caussánk(na)k, hogj mind Levatáját 's mind Continuatját Deliberátumával egjigütt, Hadnagi Atyáncfia ő kgme hozassa el ma, Notarius Tktes Alsó Mihály Uram ő kglmétől és hogj Simon István Urammal Communicállya Concludáltatott [Dés; Jk 497b]. 1745: Minthogy semmi L(ite)rale Instrumentum ezen materiához való kezünknel nintsenek, azért dilatiót impetralni kívánunk, sok költségünk fáradtságunk lévén a' p(rac)ensioban lévő Háznak rehabealasara [Torda; TJkt II. 74]. 1748: ő Excellentiája azon remittált Piskintzi Portionak rehabeálása végett exmittált Vdvari Tisztjeivel Piskintzre mentünk [H; JHb XXXIV/15]. 1809: a' fennebbi Jószágok rehabeálására meg eshetik hogy Perbéli költségis fog kévántatni [Mv; Ks 73/55].

2. újra elnyerés; redobíndire; Neugewinnung. 1674: Mind Moldva felől az lengyelek állapotjáról és az török tőtte Dimitrás vajda székeinek rehabeálásáról micsodás híreink jötenek, in specie postameter uram Kegyelmednek elküldötte [TML VI, 599 Baló László Teleki Mihályhoz].

rehabeálgat apránként visszaszerez; a redobíndi/recupera treptat; stufenweise zurückgewinnen. 1777: meg halálozván Etzken Andras Uram minden Nével Nevezendő jusa Bartos Marton Uram kezére menván ő kgme elis adogatta vala majd mind és az ő kgme Fia Bartos Kelemen Uram rehabealgatta | Bartos Márton a' mit a' kezire vehetet az Etzken Jusbol mind el tékozla hanem a' Fija Bartos Kelemen Ur(am) hogy haza Szálla Ugy rehabealgatá a' mit győze [Albis Hsz; BLv.].

rehabeálhat visszaszerezhet/nyerhet; a putea redobíndi/recupera; zurückgewinnen können. 1679: Fogaras földén Porró nevű faluba(n) lakó ^a jobbagyokat nyolczsáz nyolczva(n) magyar forintokba(n), adtuk, co(n)feraltuk, inscribáltuk^b ha rehabealni akarnók a' meg emletett nyolcz száz nyolczva(n) magyar forintok(na)k le tételével válthassuk vissza és rehabealhassuk [Incz. VI. 29 fej. — ^aKöv. 14 név fels. ^bBoér Sigmondnak]. 1713: az en maradekim azon Oláh Bogaton levő Portiot addig semmi keppen ne rehabealhassak miglen Bátyam Uram(na)k Három ezer Magyar forintokat le nem teszik [Alamor AF; JHb XXVI/52]. 1742/1792: valahol találtatnak akárminemű Bonumok mindeneket őkegyelmek és Posteritási rehabeálhassanak Jure perpetuo szabadoson bírassanak Fiurol Fiura [Albis Hsz; BLv. Transs. 38]. 1763/1786: a Második házhely melyért is néhai Mogner András Ur egy Szántó Földet adott Néhai Kun István Uram(na)k és ugy rehabeálhatta [Doboka; BetLt 5 Mart. Jakab (58) jb vall.]. 1807: a' fennebbi Jószágokat a leg rövidebb uton s közelebről a' Mlgs Tutar s Curátor Báro Ur ő Nsga rehabeálhattya [Mv; Ks 73/55].

rehabeálhatás visszaszerzethet; posibilitate de redobíndire/recuperare; Gelegenheit zur Zurückgewinnung. 1737: Nms Városunk Nagj Rétiből abalienáltatott Reteink(ne)k Törvényes uton(n) való rehabeálhatására ... Urainkat^a requirállyuk | informáltattunk vala Határunk egj(gj) részetskéjén(e)k a kozárváriak által lótt el-foglalta-

tása iránt ... Minthogy pedig azon Határunk része bizonyos Atyáinkfiai(na)k propriumok(na)k tartatik, admoneáltassan(na)k, hogy azonn dologra lejendő Expensát deponállyák; secus, ha rehebeálhatására nem expendáln(na)k, és a Ns Város fog expendálni, a föld a Nms Városé leszén [Dés; Jk 415a, 485–6. — *Köv. három név]. 1814: Makai Miklos azt Törvény szerént nem tehette volna, hogy Tutorság alatt lévő árva, és minorannis (!) Testvér ötsének Makai Mihály-nak azon meg nevezett Jokból sorte Divisionis obvenialando részétis abalienálja: Azért ... Sogorunk Nztz Betze Laszlo uram némely atyafiak(na)k édgyet értésekből a' Nsgod édes Attyát az irt Jok(na)k rehebeálhatásáért törvénybeis fogta vala [Dés; Borb. I].

rehebeált visszaszerzett/nyert; redobíndit, recuperat; zurückgewonnen. 1753: semmi mobilékben nemis participalodtanak, magok igaz vérségekre rehebealt immobiléknél egjebekben [Keresztúrfiszék; Sf]. 1771: Az tavallyi rehebeált Parkaláb rész deserta sessio után ő Nga reszire jött nyil szerint az F. Biroság viseltetés [O.kocsárd KK; Ks 92]. 1821: meg esmerte vala Tek Dobai Sigmond Ur hogy édes Annja Néhai Trauzner Judit aszszony jussán rehebeált ezen Szindi Birtokának recta Dimidietassa sorte Divisionis illeti Ts Gálffy Josefne Reti Juliánna aszszonyt [Nagylak AF; DobLev. V/1041].

rehebeáltatás visszaszerzés/nyerés; redobíndire, recuperare; Zurückbekommen. 1737: Ns Városunk Néhai Mlts Groff Gubernator Kornis Sigmond Ur ő Excellentiájának által adott Rettyeinek Rehebealtatása immár rész-szerint munkaba(n) is vétetett [Requirálván 's Consulálván betsületes Expressusunk által Kolos-váratt lakó Nztes Hunyadi Ferentz Urunkat ő kglmét, a Dési Nagi Rétről, egj néhány darab szénafüveink(ne)k (: mellyek töllünk diversis temporibus et modis abalienáltattan(a)k:) rehebeáltatások(an) hogy Procuratori szolgálattával nekünk succurálna ő kegjelme [Dés; Jk 468b, 475].

rehebeáltathatik visszaszereztethetik; a putea fi redobíndit/recuperat; zurückgewonnen werden können. 1737: Nms Városunk nagy p(rae)judiciumára 's kárara, Nms Városunk Nagi Rétinn, diversis temporibus et modis abalienáltatott Reteink, hogy Nms Városunk(na)k rehebeáltatassanak, annak a dolognak Procurálására, mind Procurátorok előtt, mind egjebütt az hol illik munkálódására. deputáltattak^a [Dés; Jk 471a. — *Köv. hét név].

rehabíció visszaszerzés/nyerés; redobíndire, recuperare; Rückgewinn. 1670: Bizony magoknak sem jó ő nagyságoknak azt az helyet így tartani, mert bizony elcsippen az országtúl, ha valami ily dolog leszén; hanem ha magoknak akarják elvenni, kövessenek rendes útat mind rehabilitációjában s mind reá való gondviselésben [TML V, 366 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1714: Megh tekintvén Szilvasi Iános vram ... az idegenektől való rehabilitációját Biro Samuel Uram(na)k; nem lévén magának mostani romlatt állapattjához képest elégedendő sumptussa idegenektől való reductiójára ... azon Detreihen portiot adá és conferálá örökösön és irrevocabiler Biro Samuel Vram(na)k, Feleségének Daniel Clára Aszszony-nak, két ágh maradéknak [Mezőőr K; Born. IX. 2 Hunyadi István táblai íródeák kezével]. 1727: Miklos Deak Uram(na)k lévén feles bajoskadása és pörlekedése Néhai édes Apjáról álló, de sok

felé osztott jóságainak rehabitioja iránt, kölcsége nem lévén, kéntelenítetett adni zálogb(a) ... egj darab kaszálo rétet [Ne; DobLev. I/127]. 1735: az ltól ő Kltől citalt locus Decreti az örökösön el adott os jóságok rehabitiojáról szól [Torda; TJKT II. 82]. 1765: (A nyilas házhelyek) Árkosi Susánna Aszszony(na)k keze és birodalma alóli ki foglaltatván ... kéntelenítetett Árkosi Susánna Aszszony azok(na)k rehabitiojok végett az Mlgs Királyi Táblán költséges, és fárattságos Törvénykezéssel jární [Mv; DobLev. II/360. 1b].

reibstangli keresztpánt; cremona; Kreuzband. 1858: Nagy kapu ... zárja egy hosszan nyulo kemény — vas reibstangli, felyül alol szűkséges befordulo vas csapokkal, a' kapuba bevéssett zárral [Mv; Tsb 39].

reichenberger kelmefajta; un fel de stofă; Art Tuch. 1806: 1/4 Lot Sellyem — // 15 4 Sing reichenbergert [Mv; Ks 34. VII].

reinkaptiváltat újra elfogat/bezárat; a dispune să fie capturat/prins din nou; noch einmal verhaften lassen. 1721: Az Malefactorokbán kettőt, az kiket el bocsátott volt, reinkaptiváltatta, de az töb Malefactorok latván persecutiojokot, magokot ad Dominala forum incaptiváltatták [Mihályfva NK; Ks 95 Csongrádi Farkas lev.].

reinkorporál újból hozzácsatol vmihez; a reincorpora, a incorpora din nou; noch einmal annektieren. 1634: Jozagunkban pusztia ház helyeink utan való földeket, széna réteket ... ha valamellyek abalienáltattanak, ioszagunkhoz minden jndustriayauval reincorporallya minden részeyben megh dezmallya [UF I, 336 I. Rákóczi György gazd. ut.]. 1725: midőn az kis Gyekei Határban lévő füveink(ne)k le vagattatasához kezdettem volna Nagysd Gyekei betsületes Birája Biro Janos Uram azon határban lévő Füvek(ne)k levagatasaban ellenkezék mellyekett Nagod Tavally Legentül Kis Gyekehez reincorporalt [Légen K; Ks K. 68].

reinszerálhat újra beültethet; a putea implanta din nou; noch einmal einpflanzen können. 1675/1759: azon Gonos Mihály háza után való szőlő, mellyet ha reinszerálhatna, azon immunitással kívánnya birnj [Ne; DobLev. III/651. 14a].

reinventáció újból leltárba vétel; inventariere; Wiederaufnahme ins Inventar. 1842: minekutánna ... a' Haszonbérlo idő közbeni le mondása által az Uradalomnak vissza adott Papiros Malma' számba és vissza vételére ki rendelve lettünk volna a kérdéselt Uradalmi Papiros Malomnál meg jelenvén a vissza vételt — reinventatiot — elkezdettük [Km; KmULev. 2].

reinventáltathatik újból leltárba vétethetik; a putea fi inventariati; ins Inventar wieder aufgenommen werden können. 1842: e' pontok alatt semmi sem lévén inventálva nem is reinventáltathatik semmi [Km; KmULev. 2].

reinviáció visszaküldés; retrimtere; Zurückschicken. 1831 u.: Sombori Sigmond által a prohibitio ellen el idegenített Jok vissza szerzésére indított perben költ végső, s minden remediumokot ki rekesztő sententia mellett leg előbb 1829-be 6o Juniy az Executiót el probal-

tattam, de a repulsiora Brachiumot nem nyertem, hanem bizonyos utasítással az Executio reinvíaltatott, ezen reinvíatio mellett is el próbált Executio repelláltotván újra is Brachium kéréssem meg vettett [K; Somb. II].

reinvíaltatik visszaküldetik; a fi retrimis; zurückgeschickt werden. 1831 u.: az Executio el próbaltattam de a repulsiora Brachiumot nem nyertem, hanem bizonyos utasítással az az Executio reinvíaltatott [K; Somb. II. — A teljesebb szöveg *reinvíció* al.].

reiterál megismétel; a reitera/repeta; wiederholen. 1679: Az udvarnál való conclusumokról tudósítottam Kgl-t az végbeliek ő Kgl követjei által, most azon dolgokat reiterálnom szükségesnek nem ítéltam [TML VIII, 430 Teleki Mihály Ispán Ferencz]. 1705: Acton uram feljött vala az rhoz, és a tegnapi izeneteit a generálnak reiterálá [WIN I, 575]. 1753: Ezen szokra fel indula Popa Nyikula rutul kezdé Avramot otsmányítani, tolvajnak gyilkosnak szidni mondvan (: Salva venia :) buj a kurvanyad valagaba, ezen szokot pedig egy nehanszor reiterálta [Abrudfva AF; Ks]. 1775: reiterálta Szándékát híván hogy mennyünk a Kortsmarosra és ölyük meg [H; Ks 114 Vegyes ir.]. 1777: Nyelveskedni kezdvén Sok Motskos beszedekek mint házi gazdát illetet az A(ctr)ix, sőt ingemet Férjem gyilkossának mondot diffámált, s motskos szavait újra reiterálván az A(ctr)ix, és szora szot szaporitván igaz az, hogy meg téptem [H; i.h.]. 1796: az I. betű alatt Citalt esketésenn a praetendensek tellyességgel semmit se Fundalhatnak, azért azonn erősségeket az All Peres itt hosszszasabban nem reiterálja [Mv; TLev. 5/16 Transm. 62 tábl.].

reiterált ismételtlen említett; pomenit din nou; wiederholt erwähnt. 1741: Néhai Kedves Feleségem Vessélényi Susánna decessussán ... édes Gyermekimre Jure immediatiae Successionis Szállott Lakatos Mihály, András, és János nevű Jobbágyit reiterált árva Gyermekeimnek a Nemes Hazának, az ilyen Színű Causákban, observálni s practizálni szokott régi jó usassa és Törvénye Szerént repetáltattam volna [Kr; TKI Gr. Teleki Ádám prot-ja].

reiteráltatik megismételtetik; a fi reiterat; wiederholt werden. 1796: Egyebek a' melyek itten ismét, meg ismét reiteraltatnak, mint ezen Processushoz nem tartozok még figyelmetességet sem érdemelnek [Mv; TLev. 5/16 Transm. 74 tábl.].

rejekció visszaküldés, áttétel; retrimere, transferare; zurückschicken. 1748: akármitsoda nagy Summából álló Jóság iránt causát, itt a maga foruman kell inchoalni, és per appellationem úgy előbb mozdítani a mint ezt bizonyíttyák Sok causáknak G(ene)ralis Székéről ezen sedriara lett rejectionok [Torda; TJKt III. 226].

rejektáztatik visszaküldetik, áttétetik; a fi retrimis/transferat; zurückgeschickt werden. 1772: a Sztanisai Portiot Mlgs Groff Boros Jenő Székelly Ádám Vr ő Nsága impetálni kezdette a Tkts Kolos V(ár)(me)gye Tábláján ottan favorable Deliberatumot maga részire nem nyerhetvén penes Appellationem vltte a Mlgs Királyi Táblára, idő vártatva ottan assumáltatván, bizonyos okokra nézve ismét rejecktáztatott a' ... Continua Kolos V(ár)(me)gyei Táblára [JHb XXXVII/17].

rejiál 1. ellenáll, támadást visszaver; a rezista (atacului), a respinge un atac; widerstehen. 1737: A pitesdi szüretre csak a szegénj magyar katonák voltak őtt százon rendelve; kikre is Hűsször ment hatszáz Török, de derekason rejiáltak, s felesen essek el [Abosfva KK; Ks 99 Bálint György lev.].

2. elutasít, el/visszavet; a respinge; ablehnen. 1704: Ma reggel feljövén az urak, és az ország is felgyűlvén, akiknek voxokat rejiálták volt, azok az új voxokat az urak kívánsága szerint reformálták és beadták [WIN I, 191]. 1761: (A románok) az uniót rejiálván a templomokat a nem unitusoktól el akarták foglalni s nem engedték [Retté I24. — *A gör. kat. vallásra való áttérés].

3. áthárít, átküld/teszt; a transfera/muta; abschieben. 1600: Amy az Zena feoweknek dolgat és igazgatásat illethy eo kmgem varosul mostannis reiciálak Tanachbely Vraimra [Kv; TanJk I/1. 361]. 1623: Az mely supplicatioke kegtre reycialtunk kegetek azokat az panaszkodott es dolgokott, ante alias causas igazychia [Csikszereda; Törzs]. 1664/1667: Az Bor és buza adosságbeli dolgát, vagy annak jó karban való állítását és igazítását rejiáltuk Madarason lako Szent Peteri Gergely Deák, Bikfalvi Ferencz Deak vramek és Szász Miklos eleikben [Szentgerice MT; Ks NN. 25]. 1705: Melyhez minthogy későn fogtanak, akkor mikor mindent elköltötenek, adjanak számot öfelségének róla [WIN I, 465. — *A befolyt jövedelmek számbavételéhez]. 1717: harmad idei quietantiáját Kosolnik uramnak tavaly rejiálá a commissariatus 130 köből zabról és 22 köből búzáról [SzO VII, 226].

Szk: *ítéletre* ~. 1628: hogy penigh diulsor Vraim testisek leue(n) az dologhban ide rejiáltak itlethe, abból conuenienter chyelekedenek eo Keglmeke [Kv; RDL I. 18].

4. hová/vkire visszavezet; a pune pe seama cuiva; ir-gendwohin/zu jm zurückführen. 1768: A Le ölo Mesterek pedig minden hibákat Czéh Mestereikre kívánnak hárittani, s az öreg Mesterek, és Legények között való differentiák(na)kis okát oda rejiálják [Kv; ACJK 35].

rejiálhat átküldhet/tehet; a putea transfera; hinüber-schicken können. 1764: Viski Gabor Vram ha most recantállya^a lehet benne oly dolog, a' mely titkos, de a Biro azért nem rejiálhattya, mert in reliquis punctis tergiversatis nélkül fateal [Torda; TJKt V 204. — *Vallomását].

rejiáltathatik áttétethetik; a putea fi transferat; hin-über-gesetzt werden können. 1672: az Anak adquisitioja megh haladván az Czéhnek privilegiumat igazításoknak autoritassát (!) az Czeh eleiben ne(m) reycialtathatik [Kv; TJK XI/1. 183].

rejiáltatik 1. kiűzetik; a fi alungat/izgonit; vertrieben werden. 1600: Noha az azzonyalat az zeek zynin coram dominis, Judicibus az legennel való vetket megh mondotta elseoben az Annyazentegyhazat megh keowetwen mind az ketteo vgy mehessenek eoze, ha eoze nem akarnak menny, tehat mindenik az perengernel veretessék, es reycialtassanak az varos hatararol [Kv; TJK VI/1. 424].

2. kivettetik; a fi exclus; ausgeschlossen werden. 1688: A sz: Partialis Nemegyei Mihály Uramnak ez egyszeri cselekedetiről, részegeskedéséről kardoskadasáról condonál de ilyen conditioval, hogy a Vissai Ecclesiát complacallya meg kövesse és obligallya magát maga kezének sub-

scriptiojával, hogy ha többé e féle enormitásokba(n) elegyitené magát a' sz: Társaságtól reycialtassék [SzJk 223].

3. el/visszaütasítatik; a fi respins; abgelehnt werden. 1772: Abbolis hitelesebbek az én Testiseim, hogj a' mit ante hoc Novum mondottakis, meg állatt judicialiter, az eö Excellencia (!) Testissei pedig rejcialtattak, mint hogj ellenkezőt vallattanak volt [Kük.; JHb LXVII/248]. 1779: A bé küldöt Tyro azon kívül hogy a Chirurgica visitation betegesnek, és nyomoréknak találattot, az mértéket koránt Sem ütötte, azért Simpliciter rejcialtattot [Kv; SLt XL Ágoston Márton Suki Jánoshoz]. 1796: a' Torotzkaiaknak, azonn Interessatus, és hitelt nem érdemlő Fassioján fundált assertumok, Consideratioba se vétetessék, hanem Simpli-citer rejcialtassék [Mv; TLev. 5/16 Transm. 91 tábl.]. 1823–1830: Ezek négyen esztendővel ezelőtt is eléállottak volt subscriptio cenzurájára, de rejcialtattak, most újra előállván, nem érdemelt, hanem könyörületességből bevétettek [FogE 96].

4. átküldetik/tétetik; a fi transferat/mutat; hinübergeschickt werden. 1650: Ez Caussa Derek szekre reycialtatik [UszT 8/64. 94c]. 1736: meg-kivánom azért a Jure hogy ezenn Ca(us)a, ab hoc Foro reiciáltassék, ad suum Forum Spirituale Competens [Dés; Jk 192]. 1812: edgy Betűig refutálva lévén ezen egész meritumot tárgyzao Hellytelen kifogás, meg kevánnya a Fellperes Ur, hogy ez cum animadversione meritumra rejcialtassék, és az allperesek egyenesebb Feleletre szorittassonok [M.bölkény MT; Born. G. XIII. 16].

rejcialtattott visszautasított; care a fost respins; abgelehnt. 1669: Kegyelmetek tisztességes szókkal megjelentse, hogy az ő felsége commissariusitól ha rejcialtatik, azzal az ország sponte le nem hagyta és így rejcialtattott nem pedig remittáltattott dolog [TML IV, 481 Székely László Teleki Mihályhoz].

rejt 1. elrejt/dug; a ascunde; verstecken. 1570: Erzebet Kopas Jakabne, Martha Kis Demeterne leanya, hitek zerent vallyak, hogy az Nagy Palne esthweife egy Nap ez ely mwlt nyarba Menth volt az kenyerzerbe es ker volt egy filleren egy penzes kalachyot az leanthwl es hogy Nem akart adny, egyet az palatz ala Reyth benne es ely Indwl vele [Kv; TJK III/2. 7]. 1592: az giernek megh jeoué, es azt monda, hogi az daika, Gergeli, es Tamas valami ewzsteot akarnak volt merni, de hogy eo be ment, mingiart az süp ladaba reitettek [Kv; TJK V/1. 244]. 1657: az ellenség miatt hozzám nem jühetvén, földbe ásta, rejtette ellenség kezében mégsem juttatta az leveleket [KemÖn. 244]. 1777: ez az oldal Arkos, és hátahupás hely ezekbe az árkokba rejtették a Lopott marhát [Resztolcs SzD; JHbK LVIII. 28]. 1820: Bása György ... a' Báro jobbik Borotváját Csizma Szárába rejtve el vitte [Várfva TA; JHb 48 Bontz Mária Szakmári Sámuelné (37) vall.].

2. magában foglal vmit; a confine ceva; enthalten. 1863: A' kör levelek titkot ugyan nem rejtenek, de mégis helytelen pécseteletlen küldeni egyik Egyházból a' másikba miszerint bé pécsetelve kell küldeni [Gyalu K; RAK 81].

Szk: *méhében* ~. 1861: Ki tudja? ... hogy mit rejt a' jóvendő a' maga méhében [uo.; RAK 64].

3. ~i magát elbújik; a se ascunde; sich verstecken. 1776: én soha jó kedvét a' M. Kis Aszszony ö Nganak M.B. Henterhez nem tapasztaltam, sőt a' mátkaságot is mint egy erőltetésből, és tsábittásból tette a' M. Kis Aszszony ö

Nga, abból tudom, hogy az előtt Velem mind a' M. Groffne, mind a' Mlgs Kis Aszszony magokat a' bótba Velem rejtették, azok előtt, Kik a' mátkaságra jöttek volt [Kóród KK; GyL. Mart. Dénes (30) famulus vall.]. XIX. sz. *eleje*: meg is fogta volna a zekejét Gotsmánnak, azt mondván hijába buszsz, hijába rejtjed magadot, mert ismérlek [Maksa Hsz; HSzjP Maxai Pál junior (39) gy. kat. vall.].

rejtár lovas katona; raitar, cavalerist; Reitersoldat. 1665: Az rejtárok is azoktól megkivánván az ebelkedést, két hópénzt, lóra fl. 6 kérnek vala [TML III, 474 Béli Pál Teleki Mihályhoz]. 1679: Az mely rejtárok kapitányának signaturáját előbbeni levelemben includálva Kegyelmednek elküldöttem, az salvas passust kívánna, bé akarván Lengyelországban menni, de én halasztást töttem, várván ezéránt is az Kegyelmed tetszését [TML VIII, 422 Naláczsi István Teleki Mihályhoz].

Vö. a *rájter* címszóval.

rejtár kapitány lovas kapitány; cāpitan de cavalerie; Reiterkapitän. 1688: Viskondi nevű Rejtár kapitány sokad magaval léven [Kv; UII].

rejtár katona lovas katona; raitar, cavalerist; Reiter-soldat. 1736: Lepres János Fiai Mihály és János Ifju Legény korokban Rejtár katonák lettenek volt [A.idecs MT; CU XIII/1. 58–9].

rejteget 1. elrejt/rejtve tart vkit/vmit; a fine ascuns (timp mai indelungat) pe cineva/ceva; jn/etw. versteckt halten. 1568: Stephan(us) Hwnyadi iuratus fass(us) e(st), tudo(m) azt hogy mikor az zabo balint zöleyebe myel vala ez ez lean, es a myet el vegezte volna, hat akkor zabo balint egy palastot wõth el tôle, az leantul es az lean tudomant tön rola neke(m), es en kerde(m) mert wõtte el tôle o azt monda gyanakodik hogy or marha mind nap estig reytegette [Kv; TJK III/1. 200]. 1569: Ew thetthe, az en wram Jobbagiat hamys hythywwe, Ew thwggia howa thetthe es hol Reythogetthj [Nagysajó BN; BesztLt 62 Lucas Horwath Domby Gergeoly besz-i biróhoz]. 1570: Orsoliazzon Eothwes Jmrehne, Ezt vallya hithy zerent hogy ez ferenc lakot eo Nalok eothwes Jnas volt, Es hogy Nem Theccet neky erkeolche Es az haz hean egy Erzenbe kyt otth Reyteget volt talt (!) volt valamy ewzsth drottot es Aranyazot penzt [Kv; TJK III/2. 109]. 1592: Sigmond, Zigeti Mihali Inassa vallia ... Lattam az ewzstótis plikbe hogi az Jnas Gergelinek ada ... annak eleotte az daikaul az Inas vntalan bezellettek, reitegettek az ewzsteot [Kv; TJK V/1. 243–4]. 1610: en az el jgazitot marhat igaz marha gianant uöttem nemis reitegette(m) [UszT 17]. 1762: Korsokot láttam hogy az Ládáb(an) rejteketett (!) igen szépeket hármát | Sákokot láttam hogy a' Gálné Ládájáb(an) rejtegetett [Oltszem Hsz; Mk IX. 109] | Illyen okon kellett az l. Aszsz(ony)t ... Törvényben hinom, hogy kegyelmed meg viselösedet, es tereb(e) esett, melyhez képest szüret tájat gyermekeis született ... tilalmason, és vetkesen duggatta, rejtegette, es clancularie nevelte [Torda; TJKT V. 87–8]. 1793: Ki rejtegette a Gubitsot a Ház hijján vagy egyebütt is [MNY XXXVIII, 57].

Szk: *vmilyen szín alatt* ~. 1724: Hát azt tudod ... mikor Váro Juditot perlette Dobolyi Lakatos Bálint, hordván ide, s tova Váro Judith a' Gonos Istvánról álló jókat, mit

mondott, s micsoda szín alatt rejtegette [Ne; DobLev. I/106. 2a vk].

2. titkol, leplez; a tainui/ascunde, a ține secret; geheim halten. 1592: Wst Giarto Georgi Coloswari vallia Ez el mult zent Gal napba mentem vala sokadalomba Eniedre, Topanfalui olahok eoten hoztak vala oda valami rezet, zememel latam hogi el adak az rezet, de en eleottem igen rei-tegettek [Kv; Tjk V/1. 240].

rejtegetés elrejtés; ascundere (mai îndelungată); Verstecken. 1574: Angalit Azzony Zeoch Martonne vallya Az myt pinchebe valo Reytegetes feleol kerdezkednek teolle Azban semmyt Nem twd [Kv; Tjk III/3. 309]. 1623: mindeneknek elotte az Relictat es mind azokat kijek az dologh illet meg Esküttettuk Hogi mindenemw Johat lgaza(n) minden Reitegetesnelkul eleo ad az mi az diuisiora valo [Kv; RDL I. 122]. 1624: minekelotte az diuisiohoz kezdetünk volna, Annakeleotte Kalacsuteo Feren-czet, Eros huttel meg Esküttettuk, hogi mindenemw Jokat minden Ingo es Ingtatlanokat, minden Fraus es Reitegetes nelkul, eleo hoz mond, es ad [Kv; i.h. 123].

rejtekek 1. rejtekhely; ascunziș, ascunzătoare; Schlupfwinkel. 1642: az körniül valo falukbél szőlőkből anny Szőlőt loptak hogi imit amot hazok tayan reitekbén öt atalagh mustot talaltak [Galac BN; Ks 41. G]. 1696: Volt ennekem ... az en mivelő hazam(na)k edgyik rejtekebe(en) a' föld-ben egy fazakacsiban egy keves pénzem [Dés; Jk]. 1704: Ugyan ma jött újólag a hír, hogy a segesváriak valamennyi magyar és székely szolgálók lótt volna, kit titkon s kit erőszakosan mind megöltenek volna, circiter négyszázat, ily okért, hogy ha a kurucok meghódoltatják a várost, a százok rejtekit ki nem mondassák a kurucoknak [WIN I, 91]. 1705: Vagyon két ezüst Pohár el tötték volt rejte-
ben [Kv; Pk 6]. 1759: Az Kalákos nem egiebet subinférál hanem hogi Sajka Joszifnál mintegy rejtekbén szalonát látot [Tyej H; Ks LXII/19]. 1767: visgalljanak meg minden Rejtekeket, Bótokat [Kük; Ks 4 vk]. 1780: (A megölt) két kérészeimet ... az Pajta héján rejtekbén tartották [Fintoág H; Ks 113 Vegyes ir.].

Szk: (kő)boltos ~. 1681: Ezen Ország házából, a' külső kő fal oldala mellett, nagi hoszszan, es mélyen az kő szikla-ban, vago(n) egy kő boltos rejték-is melynek alá jaro szoros garadicza kőből eppetett ezen bólt mostan többire csak szemettel teli [Vh; VhU 515]. 1737: szép nyári mulato hely ... Nyugot felől valo oldalában vagyon egy kős boltos rejték, mely hihető avégre készített, hogy félelmes időben féltő portékát rakjanak belé es közel bé rakják [CU. Petricevich-Horváth Boldisár conscr.].

2. rejteklő, titkos fiók/rekesz (vmely bútorban); sertar ascuns/despărțitură ascunsă (într-un mobilier); versteckte Schublade (in einem Möbelstück). 1655/1754 k.: Ha mi rejtéket tsinális, szükség hogy ugy tsinálta légyen a Remekes, hogy az nem valami vas szeggel, vagy egyéb akármínemű asztalos Mesterséghez nem illendő észközzel nyílyék és ha valamiképpen rejtekit meg nem találták, szükség előttök meg-nyitogatni [Kv; ACJk 23]. 1672: Az poharszeken valo munka es az Almariumom (!) ket supladákkal (!) reitelkel valo munkamat magam karaval tudom három forintra [Kv; ACJk 56b].

Szk: kettős ~. 1797: Ezen Ládában, 's ennek kettős rejtekeiben találtattak^a [M.igen AF; DobLev. IV/777. 9. —
^aKöv. a részl.].

3. rekesz; despărțitură; Verschlag. 1825: 1 Pugilláris mellynek belső rejtekibe vagyon 300 Rf. válto cédulába [Illyfva Hsz; HSzJP].

4. ~ben levő átv rejtett, titkolt; ascuns, tainic; versteckt, geheim. 1797: Mű Torotzkai Communitas közönséges meg egyezett akaratunkból Czupar Mihálynak, Brotár Andrásnak, Kriza Ferentznek, és Bosla Ferentznek, kiket az altalak híven folytatott Peres ügyünk oltalmazására, és sok számu terhes Esztendeink el folyása alatt rejtékben lévő s már most a' Felsőes Segedelem által mint egy az hamuban tsillámlo regi Szabadságunk ki keresésére fel választattunk vala adtunk teljes hatalmat [Torockó; TLev. 5/13].

◊ Szk: szemérmetségnek ~e szemérmest; organe genitala (externe); sexuelles Organ. 1662: Dühösködött, mondom, nevezetesen a boloniak serege, némelyeknek feleségüket, gyermeküket elragadván és a szemérmetségnek rejtekit szemmeláthatóvá tévén, erőszakkal, némelyeknek hajlékukat és nemes udvarházukat hamuvá tévén [SKR 101–2].

rejtekbolt boltos rejtekhely; boltá mascatá/secretă; gewölbiger Schlupfwinkel. 1767: hallattam beszélni, hogi Barla Uram az Udvari Biroval Kis Györgjel az Abasfalvi Udvarb(an) a' rejték Bót alatt a' Pinczében ástanak [Abosfva KK; Ks 4 Joannes Illyés (60) jb vall.]. 1795: azon rejtekboltba mellybe portekait tartatta bé hivut [Ákosfva MT; Told. 23].

rejtekboltocska boltos rejtekhelyecske; mică boltá mascatá/secretă; kleiner gewölbter Schlupfwinkel. 1681/1748: be menvén két kis graditson, vagion két alatt valo rejték boltocska [Balázsfva AF; KvAkKt Mss lat. 236].

rejtekecske rejtekhelyecske; ascunziș mic; kleines Versteck. 1726: jó, épp, hideg pintze az nagy ház alatt lévő harmadik pintzéből bé járó kis rejtekecske ajtó mellyék nélkül [Ne; DobLev. I/124].

rejtekes titkos rekessel készített; cu sertar ascuns; mit verstecktem Fach gefertigt. Szk: ~ asztal. 1655: csinaltam ket szekrenyes reytokes aszta-lokat f 26 [Kv; ACJk 51a]. 1655/1754 k.: Ezek után tartozzék, akár házas ember Ifjú legény mester Remeket tsinálni, ugy mint: egy tisztességes és reytokes fias Asztalt, és egy tisztességes Oos Táblát háromfele játékra, még ugyan egy harmad-fel singes ládát lábostól [Kv; i.h. 16]. 1693: egy Tisztességes reytokes Asztal [Kv; i.h. 14] * ~ láda. 1736: Következ(ne)k az Ágy nemük és Gunyák Egy Zöld Reytokes Ládával [Kv körny.; RLt]. 1770: Egykor Szimion azt is beszéllette nékem hogy olyan reytokes Ládát tsináltatott hogy Senki nem tudgya mie vagyon benne [Nagyercse MT; Told. 3a]. 1797: Egy zöld festékű Záros reytokes Láda [M.igen AF; DobLev. IV/777. 9].

rejteklfia rejteklfiók; sertar ascuns; versteckte Schublade. 1645: az Ladanak az reytcl fiaban talalanak 60 Tallert [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 120].

rejteklfiók titkos fiók; sertar ascuns; Geheimschublade. 1835: Egy gyöngyszin festékű fenyő fa láda jo borított zárral koltsal, fenekén valo rejték fiókkal [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

rejtekhely 1. búvóhely; ascunziș, ascunzătoare; Versteck. 1618: Amaz hitetlen átkozott lator is, Nagy Lőrincz ... addig keresett pénzt, hogy két helyen amaz igen hasznos fő tűz ellen való rejtekhelyet bérontotta-lyukasztotta, azkiben közönséges üdőben szegény szökött rabokat szoktak vala rejtegetni [BTN² 104]. 1629: mindenütt minden hazakban es az pinczebennis keresem megh reitek helyekennis de en sohult ne(m) talalam [Kv; TJK VII/3. 111]. 1736: Tudgyaé az Tanu nyilván és bizonyoson Hogj Doboka Vár megjéb(en) Szent Egjeden Iako Libertinus Eltető Ferencz hites Társa Janosi Katta szolgálóját Duka Ersoakat kicsoda impregnálta s ki Terhesítette meg, s ki társalkodott Titkon nyilván velle mezőn erdőn és egjéb reitek helyeken [Dob.; TKI vk]. 1869: (Bálint János és Barta Istvánné) éjnek idején a pinczében, tehát reitek helyen, sötétben, a férj távollétében együtt voltak [M.bikal K; RAK 278].

2. alkóv; alcov; Alkoven. 1778: Nagy palota lévén, két-felől rejtekhelyek voltak, az hol egy ágy s egy asztalka elfért [RettE 383].

3. titkos út; drum ascuns; Geheimweg. 1702: Tkts Nzts Kis Toroczka Peter Ur(am) ... másod magával Városunk Biráját holmi Arannjas széki Legénjekkel erősen meg köztette, 's mindjárt utnak indította az Havasokan által Rejték helyeken [Torockó; TLv. 4/3. 1a].

retek-kamara titkos kamra; cămară/odaie secretă; Geheimkammer. 1762: az el pelsétetett Leveles Ládák, egy rejték Kamarámban bé rakottottanak [Msz; Told. 23]. 1779: maga keziben lévő nád Páltzájával igen keményen verte hajját tépte s mind addig ütötte döfölte szidta káromolta attával teremtetével míg egy rejték kamorában bé hirtzoltatta hová be taszítottán az ajtora lakatot tétetett [Kszeg; BfN Bh-i cs.].

retek-kamarácska titkos kamarácska; cămăruță secretă; kleine Geheimkammer. 1694: Ebből a Hazacskaol nyilik mas hasonló Ajto mas hazacska ... keorös környűl Zölden festet sima Fogasocskák vad(na)k benne az oldalan ... egy retek Kamaracskaais va(gyo)n ennek az haznak [Kővár Szt; JHb Inv.].

retekpince titkos pince; pivniță ascunsă/secretă; Geheimekeller. 1756: Az Falban lévő kis retek Pintzében Vagjon az Néhai Mlgos Vr ő Nagysága fenyű Deszkából tsinált, s gjalult koporsoja [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 17].

rejtektömlőc titkos tömlőc; închisoare secretă; Geheimgefängnis. 1650: a megh nevezet hazak alat leuő mindenik bolt hazakott ... az alsó rend hazakra iaro keo Gradiczal; az Gradicz alat leuő bolt tömlöczel, es napniugat felol leuő reitek Teömlöczel valasztá maganak Folti Ferencz vram [Folt H; BK sub nro 117].

retekutca zugutca; stradă înfundată; Geheimgasse. 1838: a Reformata Ns Ekklesiának a' rév uttza jobb szárnyan retek uttza torkában bátorságos kerítés nélküli lévő Csűrös kertje [Dés; EHA].

retekű titkos rekeszű; cu despărțituri ascunse; mit Geheimefach. 1774: Láttunk ... Asztal mellett lévő három retekű Padot fenyő fábol [Pókafva AF; Kath.].

retekverem titkos verem; pivniță secretă/ascunsă; Geheimgrube. 1761: Az nevezett Czigányok bordélyában tanáltunk három rendbeli retek veremet [Kosost H; Ks 113 Vegyes ir.].

rejtélék rejtett rekesz; despărțitură ascunsă; Geheimefach. 1732: (A pincetokban) van három kristály üveg palaczk oljan, melljikb(en) belől rejtelek vagjon, s lehet két féle bort tartani [Kóród KK; Ks 12. I].

rejtelmesen titokzatosan; în mod misterios; auf geheimnisvolle Weise. 1879: Czakó Józsi a tegnapelőtt megkeres, és nagy rejtelmesen nagy sugdosva tudakozódik tőlem, hogy vajon lenne-e valami alapja azon vélekedésnek, melyet Ódonról hallott vala? [PLev. 55 Petelei István Jakab Ódönhöz].

rejtendő elrejtendő; care urmează să fie ascuns; zu verstecken. 1662: a föld alá rejtendő tonna porok alattok felgyújtván egy szempillantásban rettenetes veszedelemmel a por miatt mind elvesznek vala [SKr 605].

rejtett rejlő; care se ascunde; versteckt. 1658: ez mostani rabságomban való időtöltésem mintsem avagy csak helylésben, avagy Isten titkában rejtett szabadulásom s hazám állapotja felől való szűnetlen és haszontalan tördésben múlték: illendőbbnek ismértem ... e' szent zsoltróknak olvasásában, vizsgálásában való foglalatokodásomat [Kemlr. 329].

rejtetik elrejtetik; a fi ascuns; versteckt werden. 1711: Egy selyem palástot mely is az haborus üdő miat bányák-b(an)* rejtetvén el senyvedet, meg evődött [Kv; Pk 6. — *Ti. Torockón].

rejtett 1. rejlő; care se ascunde; versteckt. 1677: Bizonylton az élő Istennel, a ki előtt az emberek szívében rejtett titkok is nyilván vannak, hogy az én nagy búsulásomban nem tudom mint vagyok s azt sem tudom, kinek információjának, írásának, beszédének hidgyek a magyar atyafiak közül [TML VII. 474 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

2. titkos; secret, ascuns; geheim. 1879: Jakab Árpád azt mondta, hogy az én rejtett szavaimból azt vette volna ki, hogy Ódon ... tán megzavarodott volna [PLev. 55 Petelei István Jakab Ódönhöz].

rejtezés, rejtőzés elbújás; ascundere; Verstecken. 1662: Az álnok practicus nemzetség sáncán kívül egy jó hajításnyi földön, tovább is, sötét éjszakákon nagy sok apró veremet ásván, s virradva a sáncul benne csak gyalog is, hol rejtőzéssel és egyképpen is, másképpen is a mieinket felingerelvén rájuk kezdvén nyargalni, a lovak lábai a verembe ... beesvén ugyanott megnyomattatnak és nyakaztatnak [SKr 327]. 1732: Brassaj Katharina ... olly Isten s Nemes Haza Törvénye ellen való eletett szerfelett való Tanczolodast akar kikkel való Csokolodast, idegenekkel különös helyre való rejtezes s maga S:V: vájattatassa [Dés; Jk].

rejtezett elrejtőzött/bújt; care s-a ascuns; verborgen. 1662: minden hegyek, völgyek, erdők ... között való ... barlangok, rejtezhelyek ... felbujtatának, kerestetnének és azokban rejtezett szegény község ... csoportonként hajtatnék ... rabságra [SKr 437].

rejtezik elrejtőzik/bújik; a se ascunde; sich verbergen. 1583: Petrus Gruz fassus est Am Balas kowachne eg kamaraba Reytezet Balassy Gergelliel ky lambor Az-zonyhoz Nem illenek [Kv; TJK IV/1. 149]. 1715: valami Tistyeket meg ölvén a' Gyógyiak, s azért el szökvén oda rejteztenek [Lupsa TA; WH. Kriszta Mojszin (54) vall.]. 1790: Valamely maszkorás bálban meg-jelene egy Dáma, ki a' közép időn leg-alább-is 30. esztendővel tul tappogott. Egy ifju így szálla- hozzá: Meg-nézhetem e a' napot, mely most a' fellegek (maszkora) alá rejtezett? [Andrád, An. II, 124-5].

Sz. 1659: Fenyegetődnek az törökök, az mint nekem Ónodból írják, ha az ökor szarvában rejtezik is urunk, megkeresik ez idén [TML I, 361 Balog Péter Teleki Mihályhoz].

rejtezhely búvóhely; ascunziș; ascunzătoare; Versteck. 1662: Keserves vala nézni s hallani, hogy annyi sok kegyetlenkedő, minden könyörülettség nélkül való, sokaságos ellenségtől minden hegyek, völgyek, erdők, kösziklák elborítottatván, azok között való lyukak, barlangok, menedék-, búvó-, rejtezhelyek, mint valami fityésző vizsláktól, mindenütt felbujtatnának, kerestetnének [SKr 437].

rejthozen lovaglónadrág; pantalon de călărie; Reithose. 1810: Görgényi Görög János Oláh születés szökött-el ... harisnya posztó reithozenbe, és vasba, czepőkbe [DLT 181 nyomt. kl].

rejthozliforma-nadrág lovaglónadrágszerű nadrág; pantalon asemănător unei pantalon de călărie; der Reithose ähnliche Hose. 1819: szökött-el sárga tsikos Reithozli forma nadrágba [DLT 601 nyomt. kl].

rejtődik rejtőzik; a se ascunde; sich verstecken. Sz. 1722: találtunk Tizen négy ökörre való harangokat ... én kértem Péter Uramtól, de nem adta el rejtették hirtelenséggel, mint ha az földbe rejtődött volna, ugj oda lött [Kecset SzD; TL].

rejtőzés l. rejtezés

rejsule lovaglóliskola; școală de călărie; Reitschule. 1811: A Percsenbe bé quartelyozott Erz herzeg János regementjebéli katonaságnak reitschulera lévén szüksége egy majorság földemnek nagy részét el foglalván haszonvehetlenné tették [Szentk. gr. Korda Anna Kraszna megye tisztségéhez].

Vö. a *rejsul* címszóval.

rekántál visszavon; a retracta/retrage/revoca; zurückziehen. 1645: Szabo Judit Aszony felöllem azt mondatta, hogy nyilvan ualó hires kurua uolnek. meg keuano(m) hogy az Varos piaczan, az pelengerre fel allattassek, ott elseőben az illetlen szavait recantallia, annak utanna nyelue ki uagatassek es az pelengerre szegeztessek [Kv; TJK VIII/4. 27]. 1672: az Incta cora(m) Sedria(m) az A. elle(n) mondott szavait recantallia [Kv; TJK XI/1. 257]. 1726: ellenem mondott bestelen szavait a város közönséges piaczá(n) Kádra álván recántallia [Dés; Jk]. 1742: (A) Contractust En tapasztaltván magamnak és Posteritasimnak káros(na)k lenni, azon Contractust En a' Fejér Vári Captalanban retractaltam, recantaltam, és revocaltam, s a'

mellett az Uram ő Kglme Plenipotentiájátis annihilaltam [JHb XXXV/32]. 1764: Viski Gabor Vram minden kényszerítés nélkül fatealt arról, hogy mind a Krentse fiat esmérte, mind az kutáját, ergo ha most recantállia, lehet benne oly dolog, a' mely titkos [Torda; TJKt V 204].

rekántáltat visszavonat; a dispune/face să retracteze ceva; zurückziehen lassen. 1759: tudom, hogy a consistorium behívatta vala egyszer Sebenbe^a s recantáltatták vele opinióját [RettE 84. — ^aZalányi Ferencet].

rekapituláció összefoglalás; recapitulare, rezumare; Zusammenfassung. 1668: Rédei Ferencz uram érkezvén, ki is Kegyelmedhez dirigálván útját, nem itlem írásban letennem szükségesnek, az mint előttem azon dolgok forgottanak, ezzel, hogy azon gyűlés végén esett dolgoknak recapitulatiojárul udvartul eljöttem után bővebben is értett ő kegyelme [TML IV, 267 Béli Pál Teleki Mihályhoz]. 1870 k./1914: Catalogus: a tanárok névsorkönyve, melyből különösen ismétlések (recapitulatio, colloquium) idején gyakrabban számbavették a tanulókat, s a hiányzókat megnótázták [MvÉrt. 7].

rekaptivált visszaszerzett; redobindit; zurückgewonnen. 1769: Mi alább irt Nemes Személylek, kézen fogott köz-Birák lévén mi Személylesen hivatalosok Dobollyi Joseff Uram, és Testvérei Dobollyi Pál, és Mária eo kegyelmek által, exhibealanak Minékünk kezünkben egy ... Divisionalist ez boldogtalan Vilagbol ki mult Nehai jámbor emlékezett Dobollyi Testvér Attyafianak ... N: Enyeden celebralt, és de Bonis Paterno-Materno-Aviticis peragalt Divisioban obvenialt, 's Consequenter recaptivalt, és relualt Bonumai felett három részre ell intézett egyenes osztályt celebraltanak^a [Ne; DobLev. II/407. — ^aKöv. a fels.].

reked l. bennszorul; a rămîne înăuntru; darinbleiben. 1778: veszedelmes szokás, hogy az emberek, kivált a gyermek, minden hitvány, éretlen, könnyen rothadó gyümölsőt, tejes török buzát s dinnyét egybe esznek, a' külső hideg ellen összel, s' azutánis jo ruházatokkal magokat nem oltalmazzák, melly miatt az eo testekből egésséges korokba ki gözölni szokott rothadt, erős tsipös materia benne reked [MvÁLT Mátyus, ConsSan. gub.].

2. vhol marad/felejtődik vmi; a rămîne ceva într-un anumit loc; irgendwo vergessen werden. 1646: az ados levelet ... nem tudgya hwa rekedet es hol legyen mostis [Kv; TJK VIII/4. 83]. 1661: itt minden levelek ne(m) talatnak, hova rekettenek, vagy hova löttének vegire nem mehettének ő kgmek [Kv; Ks 41. C. 1 Val. Benkö lev.]. 1667: Apaffi István azzal mentette magát, hogy írt eleget sokszor is, de mindenik levele Máramarosban rekedett [TML IV, 249 Nalaczi István Teleki Mihályhoz]. 1678: meg betegedven az Lengyel Takács reket nálla ... Len pác fonalbol szőtt sima vászon Sing 158 [Fog; Ks 90] Az után való dolgokrúl Nagyságotat alázatosan tudósítom, noha félek igen, ezen levelem is a többivel együtt itt ne rekedjen [TML VIII, 233 Teleki Mihály a fej-hez].

3. vhoza került/jut vmi; a ajunge ceva într-un anumit loc; irgendwohin gelangen. 1668: üdvözült Sulyok Vram Adamosi Curiájához tartozo Sulyok rész Joszágochhoz legitima et immediata successioja nem másnak, hanem egjenessen eo keglnek vagion De mivel az Aszszonynak eo keglnek néminémű azon Joszágoakat illető levelei mani-

bus alienis rekettenek. Azért nagytok s keglek az eo keglme p(rae)judiciumára ugi arbitrályon hogi egjáltallyában eo keglme Successioját fen tartván, azon Joszágotak birni akarja [Szénaverős KK; JHbK XXXIV/23].

4. (akaratán kívül) vhová odarekedt/marad vki; a rámine cineva într-un anumit loc (fără voia sa); (gegen seinen Willen) irgendwo bleiben. 1619: Az az ember, azkit Felséged tud, félő, hogy practicák miatt itt benn kezd rekedni egy ideig, de Felségedet igen kéri, Felséged róla el ne feledkezzék [BTN² 330]. 1653: Egykor^a benne rekede a német az országba, és tova fel Eperjes tájatt volt Básta az ő hadaival [ETA I, 94 NSz. — ^a1605-ben]. 1657: egyenként költöztek által néhány ezer embert azon éjjel; mely próba hatalmas vakmerő szerencsén forog vala, mert ha az jég leszakad vala, valamennyi népem az város felől rekedett volna, az mind odaveszett volna [KemÖn. 196]. 1670: Én Uram már megyek az rettenetes nehéz, sáros, vizes, esős időn s úton. Ha Isten rajtam nem könyörül, nem hiszem, az havas közt ne rekedjek [TML V, 279 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1742: Balas Deakne Aszszanyam az midőn az Pestis grassalvan nagy meretekben az hazának egy reszeben magais Tordára rekedven hazatolis el rekedven Enyedi Janos uramis ... illy nagy szűkegeben ada mi előttünk 7 Magyar forintakat^a [Ne; DobLev. I/199. — ^aEgy föld zálogjaként]. 1751: én az ő Naga Szekere nyomá(n) jöttem lovaim el állottak ha tsak Gálfalvaig kelet volna még menem, az mezőn kelet volna rekednem [Abosfva KK; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

◊ Hn. 1684: Az Reked oldalán. Az Reked orran ualo fold [Gyulatelke K; SLt AM. 24].

rekedett vhol odarekedt; împotmolit într-un anumit loc; irgendwo steckengeblieben. 1657: Az sáron túl rekedett had, gyalogság, munitiók, szekerek, megértvén elmenetelüket confundáltatik, és gyalázatosképpen fut, oszol, vész, nemcsak ellenségtől, hanem minden rendektől [Kemlr. 314]. 1816: A' Gátára rekedett ember kivételírt 10 Rft 16 xr [Mezőmadaras MT; Born. XVb].

rekedez szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: rekedezve beszél rekedtesen beszél; vorbeszte rägušit; heiser sprechen. 1776: Addig üzte azt a rendetlen életet, hogy nagy nyavalyába esett. A mellében lévén a nyavalya, nehezen és rekedezve beszélt^a [RetE 362. — ^aJósika Imre].

rekedező rekedtes hangú; cu voce răgușită, cu glas răgușit; mit heiserer Stimme. 1811: Apollóval én nem boldogulok, Tsak Pán' rekedező sipjára szorulok, Ne tulajdonítsa hát senki hibának, ha rekedező leszsz folyta e' munkának | Kilentz Mu'sák! Jertek segéljete! 's az én rekedező Mu'sámnak, azon szent Lónak^a tsergedező Forrásából, bár egy italt engedjete [ÁrE 132. — ^aA Pegazusnak].

Szk: ~ beszédű. 1807: Killyén Sigmund, mint egy 28. Esztendő rekedező beszédű [DLt 616 nyomt. kl]. 1808: Barnutz Vuon rekedező beszédű [DLt 362 ua.].

rekedt fátyolozott hangú; răgușit; heiser. 1886: oly rekedt vagyok, hogy szólni sem tudok, s a szobából sem mehetek ki [PLev. 122 Szász Károly Petelei Istvánhoz].

Szk: ~ beszédű. 1799: Ért Körösi Reformatus Praedicator ... Tóth Mihály ... rekedt, vagy-is inkább süket beszédű [DLt nyomt. kl] * ~ szavú. 1836: Mány Muszke ... rekedt szavú 's kisség dadogo [DLt 409 ua.].

rekedtes enyhén rekedt; ușor/puțin răgușit; ein bißchen heiser. Szk: ~ szavú. 1805: Vajna István vékony reketes szovu [DLt nyomt. kl].

rekedt sérv kizárt sérv; hernie strangulată; Hernie, Bruch. 1869: Betegség neme Rekedt sérv és bélcsavar [Kv; RHak 259].

rekeg brekeg; a orăcăi; quaken. 1700 k./1715: A' harmadik Béka rekege, hogy: Hoho, mi jo emberek vadtok ti [Rosnyai, HorTurc. 184].

rekegő brekegő; care orăcăie; quakend. Hn. 1711: az Béka rekegőre [Mv; MvHn].

rekenyész ?vadsóskával benőtt; (loc) unde se găsește din abundență macriș de cîmp; mit Wildsaueraupfer bewachsen. Hn. 1756: A' Rekenyész tetőn a' Merai uton aloll (sz) [M.nádas K; KHn 223].

rekesz 1. vmely helyiség (válaszfallal) elkülönített része, rekeszték; despărțitură, parte separată dintr-o încăpere; getrennter Zimmerteil. 1644: miuel az hiunak rekesze nem volt, hordottak oda az szenat az Lakatos Istuan haza hearol, oda az Eötvös Samuel haza fele [Mv; MvLt 291. 422a]. 1648: Ezen megh irt házban vagion más rekeszis, kin fel szer vas sarkon forgo retezes aytocza [Komána F; UF I, 928]. 1652: Ezen haz hijján vagyon egy rekesz, ajtaja gyalult deszka [Görgény MT; Törzs]. 1681: Kapu felett lévő Kő Ház Palota Ezen házban deszka rekesz kettő. A Rekesz oldal deszkainak felső része, Olasz fokoso(n) vago(n) ki metelve [Vh; VhU 534]. 1688: Ezen Tornaczbol nyilik be az Gabonás házban egy fel szer fa sarkon forgo fenyő ajto ... Vagyon itt fenyő deszkabol fel rott rekesz nro 9 [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 6]. 1697: Ott lévén egy sendelyes gabonás ház is ott az Utza felől valo első rekeszb(en) vagion buza [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter inv. 5]. 1725: azon Gabonás házban találatott egy rekeszb(en) elegyes borsos buza Cub: 20 [Beresztelke MT; Eszt-Mk Inv. 3]. 1726: Az egész ház épület alatt találatott három bót hajtásos, külön rekeszekre való jó, épp ... pincze [Ne; DobLev. I/126]. 1736: (A) pitvar, Dél felől valo végib(en) egy kis rekesz hol epítettett egy jó kasa törő küllü [Mikefva KK; CU XIII/1. 169]. 1756: Ezen Bólnak egy kis rekeszseis vagion, mellynek ajtaján kilincses zár [Déva; Ks 92. I. 32]. 1801: a Csűr ... vagyon ... mind egész Tutaj Fenyő Fákbal és Cserefa Talpakra két rekeszekre szakasztva [Nagynyulas K; DLev. 5]. 1849: Vagyan ezen gabonás mellett egy kis szenes kamra, vas sarkakon forgo, simla fenyő ajtaja, rekeszeis van [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

Szk: boltásos ~. 1656: Az Hoszu Pinczebeől ki jövedn job kez felől vagyon egy boltas tehelljes rekesz [Fog.; UF II, 118] * deszkás ~. 1637: Azon boltban uagyon egy deszkas rekesz, azon egy vas sarkas pantos retezes ayto [Fog.; UF I, 408]. 1676: Ezen belső sáfár házban vagyon egy deszkás rekesz, melyre nyilik fel szer ajto [Fog.; UF II, 713] * muzsikások ~e. 1710 k.: Egyszer Laxenburgban az erdőben nappal is igen ritka császári comedia lón, abba sem vün be,^a kinn a szolgálai hevertem ... Isten egy emberséges, nem tudom kicsoda embert támaszta, az engemet a muzsikások rekeszibe vün [BÖn. 570. — ^aBánfi Dienes] * rostélyos ~. 1676: Ezen folyason eléb menven

vagon az templom ajtaja előtt deszkabol való egy rostélyos rekesz melyre nyílik egy fel szer párkányos ajtó [Fog.; UF II, 718].

2. épületrész; compartiment (intr-o clădire); Gebäudeteil. 1778: Pataki István vram fogott egy jó forma házhoz három rekeszekbe egy fedél alatt [M.öld AF; Berz. 5. 37. O. 2].

3. oldalkápolna; capelă laterală; Seitenkapelle. 1653: a templomban körül rekeszek vagy kápolnák s oltárok vagynak, a hol isteni szolgálatot naponként tesznek [ETA I, 120 Nsz].

4. bútordarab elválasztott része; despărțirea unei mobile; getrenntes Möbelstückteil. 1652: Egy hitvan fejr Pohár szé, rekesze Esztergaban meczet orsos, parkanyos [Görgény MT; Törzs]. 1737: Egy földön álló paraszt Almáriumsotka, mellynek is vagyon két rekeszsze, elé s hátra huzogató deszkájával [Csákigörbő SzD; JHbK XXVI/13. 6]. 1789: Falban helyheztesztett Almarium fellyül vagyon 4. rendbeli Poltza ... a' középső rekeszsze és a' felső két üveges ajtaji réz Sarkokon Zárosok valens Rft 12 [Mv; ConscrAp. 4]. 1817: Innen bé mennén az hatulso v(agy)is cseléd Házba ... vagyon még egy régi avatág szegelet almárium, 3 Rekeszsze kolcs nélkül [Ördögösftüzes SzD; ÖrmMúz. 3].

Szk: ládaforma ~. 1790: Három fejr hoszszu borított Pad a fal mellett az első Házba, egyikbe valami láda forma rekesz vagyon [Mv; MvLev. Cimbalmos Ferenczné hagy. 2].

5. (sertés/majorság) ól; cotet (pentru porci/păsări); Stall, Steige (für Schweine/Hühner) | istálló/ól/galambbúg elkülönített része; despărțitură într-un grajd/cotet/porumbar; getrennter Stall/Steigeteil. 1638: mikor rekezt akarunk vala Czenalni az fejedelem eökrejnek, hagi nem engedi vala Szabo Matias abból leön az veszekedes [Mv; MvLt 291. 157b]. 1685 e.: az lo istállóban Ebben (!) ragasztva, tyuknak, ludnak disznoknak vagyon negy rekesz boronából fel rótt [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 11]. 1688: a' kert mellett van fenyő fábol fel rótt kert rekeszű perellyekre epített szalma fedel alatt való Tyuk ól, mindenik rekesznek fel szer fenyő deszka ajtaja [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 5]. 1740: ha mi kára eset Az Actor(na)k sertésib(en) az ltól maganak tulajdonitssa hagi rekeszben nem tartotta [Torda; TJKt I. 181]. 1750: (Az) épület végibe majorság hizlalo két Rekeszbe lévő kis olocskák vagynak [Papolt Hsz; Hr]. 1755: vagyon egy veszzöböl font, szalmával fedett romlásra hajlo két féle Majorsag(na)k valo Rekesz [Ludesd H; BK sub nr. 1020 Nalácz conscr.]. 1756: Vagyon karok közé Sovényből font két avatag Szalma fedelő s.v. Sertéseknek valo Rekesz [Branyicska H; JHb LXX/5. 11]. 1774: Tisztarto Zöld Andras Uram egy Süldöt tartott az Udvarban lévő Török Buza kas alat rekeszib(en) a mellyis a Török Buza kas fenekit ki rontotta leg alab 15. Vékányi Törökbuzát meg emésztett [Mocs K; KS Conscr. 90-1]. 1784: Van egy szín, és e' küvül egy kopok Rekeszszeis [Gorbó SzD; JHbK LIX/4]. 1824: A' Csürös kertbe jobbról Egy vén meg száradt köris fara épült galamb bug apro deszkával fedve két rekeszszével jó [Erdőszengyel MT; TSb 43]. 1849: Van ezen hijuba egy külön rekesz fenyő détkákból a' galambak helye [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

6. haltató fallal elválasztott része; despărțitura lăzii/bazinului pentru pești; mit Wand getrennter Teil des Fischkastens. 1674: Az Csürös kertben lévő ... hal tartora nyílik

egy fel szer fa sarkon ... forgo ajto haltartója leven hat rekeszben deszkakkal egy mastol megh különböztetve [A.porumbák F; UF II, 610].

7. karam; ocol, țarc; Pferch. 1730: A Lovakat penig rekeszben etczakakon ne Tarcsák^a, sőt az hol jobb ... ott jartassák a Menest [Dés; Jk 395a. — ^aA ménespásztorok].

8. malomgát; zăgaz de moară; Mühlendamm. 1702: mű most az Rekeszekett bé hányatván az holt viz egeszsen az Felső Viz kérék alá jü az hamar töig [WassLt Komáromi Péter kv-i malommester vall.]. 1797: Tit. Pünkösdi Adám Ur Malma Zugojanak és Rekeszének Magyaroság felől való része [T; JHb Hesdátí cs.].

9. halászó hely elválasztó sövényfala; leasă folosită la pescuit în girle; trennende Heckenwand beim Angeln. 1585: az gergelj vram Towa farkaban vagion valami Rekez de My vgy Jtelit hogy Mykor az gergelj vra(m) vgye fel arrad, megy kerilhety azt az Rekezt azert Ne(m) Twgiwk az hal mellike volt akyt ot andras vram ky halazzot [Kv; TJK IV/1. 430a].

10. halászó (sövény)rekeszték; leasă de pește; Fischnetz. | rekesztőháló; plasa de baraj; Staunetz. 1633: kj menek az hidhoz es lato(m) hat az egik vy rekez az vamous kaliba felől az hid vegen vagio(n) | Kerdem kj vitte oda az rekezt es az varsat, eök azt mo(n)dak hogy ez eyell vettettek el egy latorral, de iol kj legjen nem ismerhetek megh [Mv; MvLt 290. 115].

◊ Hn. 1606: Timafalwi hatarban rekezen való zantoföldebe [UiszT 20/242]. 1658: A' Rekesz [M.bagó AF; EHA]. 1750: A Rekesznél (sz) [Csomakörös Hsz; EHA]. 1765/1801: A Rekesz nevű hely [Timafva U; EHA]. 1805: A' Rekeszbe (sz) [uo.; EHA].

rekeszbeli a Rekesz nevű helybeli; din porțiunea de hotar numit Rekesz; aus dem Ort namens Rekesz. 1602: Keresztur falwi peter georgi Zabadiittata magat rekez belj zenafwbe sardi Balint cziouaia Ellen, Eon karara [Timafva U; EHA].

rekeszecske 1. vmely helyiségből elkülönített kis rész; despărțitură mică într-o încăpere; getrennter Teil von irgendeinem Zimmer. 1632: Az Koniha feleől való also rend hazban egy dezkbol csinalt rekeszecske kiben vagion valami romladozott luegh [UC 14/38 Kománai urb. 121]. 1692: 5. Haz most premendas haznak mondatik vagion ebben egy fenyő deszkabul csinalt rekeszecske, fenyő deszkakkal be padolva [Görgényszimre MT; JHb Inv.]. 1767: a Tamáztában Dél felől vagion egy kis rekeszecske [Csapó KK; Berz. 3. 7. C. 6]. 1781: Élés Ház Melybe járnak egy hitvány van Sarkokon forgo, vas retszszel járo ajton, egy kis rekeszetskén által, mely rekeszetskének bal felől való részében vagion egy deszkával el rekesztett kamaratska [Pálos NK; Hr] | vagion egy kisebb Gabonás, melybe járnak bé az Tornáztból egy kis rekeszetskén által [Petek U; Hr].

Szk: parasztiablakú ~. 1699: nyílik bé ajto egy két kötészéken allo, elől három Nyar, cserefa sasokba rakot egy paraszt ablaku rekeszecskeben [Szentdemeter U; LLi] * párkányos ~. 1692: ebben az hazban ó fenyő deszkabul csinalt parkanyos rekeszecske [Görgényszimre MT; JHb Inv.].

2. kis ól/istálló; despărțitură (mică) într-un cotet/grajd; kleiner Stall/Steige. 1679: Bialy borjuk(na)k valo rekeszecske [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 117].

1792: majorságnak meg kívántato rekeszetskéis voltanak [Recsenyéd U; Pf].

Szk: *rostélyos ajtajú ~*. 1820 k.: Vagyon a Tornázt alatt egy Majorság tarto rostélyos ajtaju rekeszetskéis [Dés; RLt].

rekeszes 1. rekeszekkel részekre osztott; (constructie) cu despărțituri/compartimente; in Verschlüge geteilt. 1637: Azon fellyeb egy kwdsed rekeszes hazacsykara egy ayto, 1 nyoszolya benne [Fog.; UF I, 420]. 1648: Ezen rekeszes házból nylik bé egy zeöld festekes bélelt ayto Egy rekeszes dezkaózt kamorára, a' holott állott holmj egyetmás [Komána F; i.h. 925]. 1752: vagyon gerendás de nem padlasos, tizenkét Lonak valo, rekeszes két szakasz, hidlásas Istalo [Pókafva AF; JHb XXV/73]. 1782: Alkudtam meg Kidei Nagj Pistával hogj egj Kamarának való Rekeszes Gabonást tsinallan [Kv; EMLt].

2. rekeszekkel készített (bútorarab); (mobill) cu despărțituri/compartimente; (Möbelstück) mit Verschlügen gefertigt. 1717: Négy középszerű székely szuszék Az harmadik két fele rekeszes edgik feliben kerti borso metr 7 1/2 [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 2]. 1806: Vagyon jo Gabonás benne lévő négy rekeszes hámbárokkal együt [Szászkerd K; LLt]. 1817: Egy rekeszes nagy szuszék [Mv; MvLev. 2]. 1829: Van egy talp fákra épült, rosz jukatos Zsendely fedél alatt állo Gabonás két rekeszes Hámbárral [Csekelaka AF; KCsl 6].

Szk: ~ *láda*. 1699: Vagyon más edgj kisded fekete paraszt rekeszes Ládais, melyb(en) vadnak missilis és egjéb kevés hasznu Lévelek [Kv; WassLt]. 1704: percipialtam ... egy kisded fekete paraszt rekeszes Ládát, melyb(en) mik legyenek nem méltó az Conscriptora [Kv; i.h. Vas Daniel portékái]. 1849: egy szatska vágo, egy lisztarto rekeszes láda [i.h.].

3. záros; cu zavor; mit Schloß. 1653: A templomnak^a jó rekeszes kerítése vagyon: nem jöhet ki azon a ki mikor akar, sem bé nem mehet, hanem ott kell addig lenni, míglen a megnyitásnak ideje eljő [ETA I, 120 Nsz. — "Konstantinápolyban].

rekesz-ház ?záros ház; casă cu zavor; Haus mit Schloß. 1694: Ezen Filegoria(ha)k három felől való részei, karfasok és karfai deszkazatosak, deszkazati parkanjossak. Vagyon ezen belől egj deszka Rekesz-ház [Borberek AF, BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.].

rekeszkapu kerítéskapu; poarta gardului (împrejmuitor); Zauntor. 1756: takarittásnak idején mi Jobbágyokul az béresekkal együtt eléb az Balog Uram Máléját bé takarítottuk az alat az Urasagnak hátra maradat Máléját az Marhák Sertések ették vesztegették, de be hordvais az Remetei Udvarba az Uraság Máléját, Sertés és Marha éjjel nappal ette vesztegette, az rekesz kertnek s kapunak rosz volta miat [Sárosmagyarberkesz Szt; TKI Szaszari Mihály (62) jb vall.].

rekeszke kis rekesz; despărțitură mică; kleiner Verschluss. 1694: Ezen Folyoso vagy Tornacz vegen vizont van egy Kis Rekeszkeis, kinek sem Ajtaja, sem egjeb nincsen semmis benne | Ezen középső Kapu keozót be menőleg jobb kez felől va(gyo)n egy negj Lepesnyi Gradics kő, melyen egy Darabont Hazra mennek be ... ebbol az

hazbol megyen egy kis Rekeszkeis elő az Kő fal mellett [Kövár Szt; JHb Inv.].

rekeszkedés bezárkózás; faptil de a se închide/încuia într-o încăpere; Eingeschlossenheit. 1693: Puskas István-nak relatoriajából világosa(n) ki tetczik Bartalyus alias Nagy Juditnak az Horvatokkal valo tilalmas és nyilvá(n) valo parzanaságra mutato egy néhány rend béli conversatiói, ezekkel magános hazban valo rekeszkedési [SzJk 272]. 1750: én sokszor láttam Csokolodásokot, egy házba csak ketten valo rekeszkedéseket [Kál MT; Berz. 12. 92/61].

rekeszkedik bezárkózik; a se închide/încuia (într-o încăpere); sich einschließen. 1589: ezt vallia Catalin: Mikor en Andras Ispannenal lakom vala tudom Matias deak Azzonio(m)mal az pinczebe ketten rekeszkettek Nappal de en nem tudom mith csináltak oda be | Herczegh Palne Jewh Ide Gergel kovaczehez, Matias deakotis által hywatta Gergel Cowacze es egi kys hazba rekeszkettek ketten herczegh Palnewal [Dés; DLt 226]. 1625: az A Azzony az J Azzon(n)ak Vrau(a)l Oklandj Mihallial tisztessigh kwl Lappangot hol hazba Rehezkednek, hol cziomja kózit fogdosta hol Jtal közben cziokolgatta [UszT 89b]. 1630: az katonak az szobaba(n) rekeszkedenek s aztis be akarjak vala rontani [Mv; MvLt 290. 216]. 1731: Fagarasi S(a)m(ue)l és Kováts Maria Asszony egymáshoz jártak, s házb(an) rekeszkettek, akkor mitt csináltak ott én nem tudom [Sövényfva KK; Born. XXXIX. 16 Geor. Simon (52) jb vall.] | Moldován Todor is beszélté hogj ő Fogarasinak, és Kováts Maria Assz(ony)nak kerítőjek volt, s vacsora után az árnyék szék felé levén egy Ház oda rekeszkettek ketten [Mezőbánd MT; i.h. Martinus Szados (44) ns vall.].

rekeszkert elrekesztő kerítés; gard împrejmuitor; trennender Zaun. 1656: Az Sarkany patakja feleől valo rend hazaknak megette vagyon egy rekesz kert [Fog.; UF II, 176]. 1681: Innen egyenessen előbb menvén, vagyon az udvarház kerítése mellett sindelynek valo harmincz medczet fenyő teőke. Ez mellett vagyon mingyárást közép szerű kapu Nyílik pedig az havas torka felé, fel az barom legeltető helyre, melynek edgyik darabján kevés rekesz kert is vagyon [CsVh 89]. 1756: be hordvais az Remetei Udvarba az Uraság Máléját, Sertés és Marha éjjel nappal ette vesztegette, a rekesz kertnek s kapunak rosz volta miat [Sárosmagyarberkesz Szt; TKI Szaszari Mihály (62) jb vall.].

rekesz-kertecske kis elrekesztő kerítés; gárdulet despărțitor; kleiner Trennzaun. 1710 k.: Egy kis rekesz kertecske volt az ablak alatt, mely miatt az ember az ablakhoz nem mehetett [BÖn. 562].

rekeszkőfal elrekesztő fal; zid despărțitor; Trennwand. 1662: (A) víz szélín való rekeszkőfalnak közepin egy szép magos és temérdek torony építetett | Szent László bányája, avagy fürdője, városnak^a vizek között levő darabja, annak rekeszkőfalai, bástyái [SKr 260, 414 Tartalomjelző fejezetcimből. — ^aVáradnak].

rekeszsövény (elrekesztő) sövénykerítés; gard de nuiele; Heckenzaun. 1648: Curia Komanaiensis ... bal kéz felől

vagyon lészátlan rekész sövény, melyben holmi kárbol be haytott marhakatis rekesztnek [Komána F; UF I, 924].

rekeszt 1. (embert/állatot) vhová bezár; a închide (intr-un spațiu închis/îngrădit); (einen Menschen/ein Tier irgendwo einsperren. 1579: biro vram kiáltassa megh hogy az dyzno barmot ky haytassa Az varosrol, vagy olaba rekezze [Kv; TanJk V/3. 195b]. 1603: Jspotaly mester Vram az Seerfeozeo helt eppitessé megh, és megh valogatwan az kuldusokat, ky erdemly az Alamisnat s ky nem, rekezzek oda [Kv; TanJk I/1. 462]. 1606: eyre iohait kezzeiket azo(n) meg neuzezt uduaro(m)ba rekeztette [Uzst 20/19]. 1633: az Varas szolgálja felessege Giarmati Marto(n)t Zabo Jacabnenall egiött az kamoraba rekeztette volt [Mv; MvLt 290. 127a]. 1724: panaszkodott az a Leány, h(ogy) ötet az házba rekeztette s ott tartotta Pekri, minden nap háromszor is kurválnodott véle [Hidvég MT; BK. Lúdvégi Ferentzné (48) ns vall.]. 1729: a diszno pajtáb(a) rekeztette Kapitánj vram) arestomba [Sövény-fva KK; TSb 51]. 1737: egy kús rekész, ahova bomyukot szoktanak rekeszteni [CU Petrichevich Horváth Boldizsár conscr.]. 1745: azokat külön Házba rekeztette, s Tömleczel mivel ijesztette; és ilyen formán Jobbágyosított volna sokakat [Msz; KvAkKt Mss 46]. 1755: az Fejős Bi-hajakatis Istalob(a) rekeztettem [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1789: az idei Csikokat külön pajtába szoktuk rekeszteni, a bomyukot is külön [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1837: Vagyon egy negy rekészszű Sertés ol, melyben a' Rúdek Disznokat rekesztik Borona fábol szalma fedél alatt [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

Szk: ~ve tart. 1776: talaltam száz tizen három sertést ezen sertéseket a Vetzeli katonák szinte egy hétig ejjel nappal rekészve tartották egy alkalban [Vulcsesd H; Ks 81. 58/2 Brati Juon (50) jb vall.].

2. vhová betesz/zár vmit; a pune în/pe ceva (un anumit lucru); etw. irgendwohin stecken. XVIII. sz. eleje: A mikor pok indul a lovon, így orvosold, egy diót hasítsd kétféle, feliből vedel ki (!) a bélért, ducitilis viaszszal kend meg a Dionak kerülét, hogy megint egybe ragadhasson, hogy hoszszu lábu pókot rekezd a dioba kösd a farknak azon részbe a mely felől a pok indult [JHb 17/10 lóirtási ut.]. 1776: Pater Farkas egy Levelet küldött ezen Levelemben rekesztettem [GyL gr. Lázár János lev.]. 1799: En Fiam Uram Szükségít látván, ámbátor nállam is igen szűk a Pénz, mindazonáltal 50. Mforintokat ezen Levelemben rekészve örömet küldttem [Ne; DobLev. IV/810. 1b].

3. csatol vmihez; a anexa/alătura la ceva; anschließen. 1798: (A) Szelid-vallomás-tételt, a' végre kívántam ezennel ide rekészve Tiszteletes Professor Uramékkal közleni; hogy azakból ki látván Tiszteletes Professor Uramék minémű szeméjket szoktanak a' fenn irt végre passualni és ki bostáttani [DLev. I. II]. 1800: Szabo Simény Istvánnak Jánosnak és Joseffnek konyörgó Levele ide Rekesztve 4 darab originalis acclussakkal egyetemben közöltetik kegyelmeddel hogy az dolgot investigálja [Szu; UzstLt ComGub.].

4. el/szétválaszt; a despărți/împărți (în două părți); trennen. 1648: Innét ki iöven iob kez fele, vagjon ket hoszszu szalmával fedet berlet payta, egikben jaszoly három darab sövényel az közepi alól (?) rekészve [Porumbák F; UF I, 897]. 1654: Somaj Tamas vr(am) edj nihanjszor alá Jöt és intette ne veszekedjenek mert ha veszekednek, bizony az hazat ket fele rekészti, és külön szállittia őket [Mezőújlak

K; Ks 42. C. 42]. 1745: vagyon egy tölgy fa gerendákából és deszkákból rakott Hal-tarto mely a' közepin deszkákkal benn a' vízbe két felé vagyon rekészve | nagy zöld mázos kementze, mely két felé lévén rekészve, fele kül fűtős, fele pedig belől tüzelő vas szemöldökre tsinált | a' Folyosó alatt két Contignatiob(an) rekészve Sövényből font, a' Folyosó alatt deszkából tsinált Szárnyas Majorság hizlaló helyek vadnak [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1753: az pitvarba rekesztve Capax Cub. 5 [Sajókeresztúr SzD; JHbK XXIX/7]. 1816: A Molnár ház ... Vagynak ezen Szobába három vak Ablokok a' harmadik vak ablók két Deszkákkal a' kö Falba két felé lévén rekészve [Radnótfája MT; Born. G. IV. 17]. 1847: A' pintze egy létz rósté-lyal két felé van rekészve [F. Árpás üvegghuta F; TSb 46].

5. folyóvizet elterel; a devia/abate cursul unei ape; (Fluß) wegführen, ablenken. 1590/1593: Christoff Vram rekeztette ide az peres feoldre az derik zamos foliasatis, mert az eleot ot fol' volt el ahu! az fwzeke! wtltette [Bálványos-váralja SzD; Ks]. 1597: Az Varos Toan az Viz által fürta volt a gaton magat mellett Korchiolias Jstvan meg chinált es rekeztet ... attam neky f—d 20 [Kv; Szám. 7/XII. 13 Filstich Lörinc sp kezével]. 1609: Die 16 Octob. Woltünk az Vj Gatto(n) Rekeztény Atta(m) az zolganak d 10 [Kv; i.h. 12b/IV. 52].

Szk: víz ~eni. 1590: vettem Az vyz rekeztetni nyolz furezdezk d. 50 [Kv; i.h. 4/XIII. 3 Gr. Wass malomreg.].

6. elrekeszt, útját állja; a ține calea cuiva; den Weg verschlagen | körülzár; a încercui; umgeben. 1662: akiket sánc-on kívü gyalog rekészettek vala, ötszázig valót, ha nem többet, akkor elsőben benne levágtak vala [SKr 326]. 1704: Auditor, hogy Fehérvárhoz közel, vagy éppen mellette volna egy Sallai nevű kuruc kapitány sok arnold törökökkel, és a Medgyesre szorult németet, nro 2000, ott akarják rekesztetni [Kv; Kve 285 SzF].

7. vmihez hozzáragaszt/épít; a lipi/alipi de o altă construcție; dazü bauen. 1730: az Udvarház kertyehez rekészve vagyon sövényből font karokra építet egy barom okol [Szentlászló TA; JHbK XLIX/4].

8. árv vki igazgatása alá rendel; a pune sub conducerea cuiva; unter js Führung stellen. 1576: Az varosnak Minden leowedelmenek haznanak Byrodalmat és Bezedeszet Tala-lyak az vnioban, hagi Az ket Nemzetsegnek egenleo kepen engettek az feiedelmek, Es Nem kywalkeppen chiak Byro vramnak Az wagi Thanaczbel vrainnak Igazgatasa Es Byrodalma ala Rekeztik, hanem Egenleo keppen Ez dologbanis Mikepen Egieb keozeonseges dologban valo Byrodalomba az ket Nemzetseget egiben keotelezik [Kv; TanJk V/3. 131b].

◇ **Szk:** nyughatatlanság alá ~ nyugtalanságba hoz; a pricinui neliniște cuiva; a neliniști pe cineva; in Unruhe bringen. 1763: Minthogy az ő Annogy Bernád Kristina Aszszony az én házamban nem tsak lapis offensionis volt, hanem egyszer s mind olyan tövis, mely engemet nem tsak Szivemben, hanem lelkemben is érdeklelt, külömb külömbféle sok nyughatatlanságok alá rekészett, és nagy költésbe ejtett [Hsz; MkG] * szívébe ~ szívébe zár; a îndrăgi pe cineva; in mögen. 1672: Husszain Azt mondja, ha lehetne, az szívében rekésztené az magyart [TML VI, 405 Keczer Menyhért Teleki Mihályhoz].

rekeszték 1. elrekesztett hely, rekész; despărțitură; Verschlag. 1777/1781: Ezen Udvar háznak edgy része alatt va-

gyon két rekesztékben lévő jó kő Pintze [Alparét SzD; JHbK LII/4. 10]. 1813: A' Koronkai fel dugott uj Tón vagynak két uj zugok. — az Eszaki oldalán lévő zúgó derék uj és erős vas kaptokkal erősítve, két Rekesztékre az edgyik rekeszték Tölgy fa Deszkája meg is vagyon készítve [Koronka MT; Told. 18]. 1824: (A majorság pajta) Belől meg lehetős sövényvel három részekre van osztva ... a rekesztékeknél lévő kitsi fenyő deszka ajtokis gyengék [Erdőszengyel MT; Tsb 43].

2. záradék; clauză; Klausel. 1657: Mi azért ez rendelkezést és törvényeket mind egészen s mind pedig minden tikkelyében, rekesztékiben, helyén hadgyúk javajuk és meg erősítjük jure perpetuo [UF II, 189 Lorántffy Szusanna ut.].

rekesztékes rekeszes; cu despărțituri; mit Verschlag. 1816: Két Avaték rekesztékes egyetmás tarto a' fall mellett [Szamosfva K; Born. III. 33 néhai öz. gr. Nemess György-né gr. Kornis Krisztina inv.].

rekeszték-fogház zárka; carceră, celulă; Gefängnis, Arrestzelle. 1796: Feleségem az alatt a Rekeszték fog Házból ki szokván haza ment [Kv; AggmLt B. 15].

rekesztés 1. be/elrekesztés; închidere (într-un spațiu închis/îngrădit); Absperung. 1599: Ezen Jelen való 1599. ezendeóban nagy Kedden Rekeztettem uala be a' zeket kegtetek keouete(m) egy tehenemeth hazam mellett, melynek rekeztésere egy fűrez dezka uala a' kerten felljeb helyhezettue, latam tahagh el vették onna(n) ... a' tehenem(m) ki menth a' dezka el vetel miatt [UstT 14/41]. 1778/1813: vagyon egy Akolly, az kárbol bé hajtott Marhák rekeztésire készitve [Balázsháza Sz; JHb LXX/6. 26]. | vagyon egy jo rako fakbol epült Szalma Födelü Istallo, melyben el fér 6 Lo, marhák rekesztésire valo akollyis vagyon [Kettősmező Sz; JHb LXX/6. 106].

2. rekesz, rekeszték; despărțitură; Verschlag. 1652: Ez haznak közepin van egy rekesztés, fejer, gyalult fenyő deszkák, partas, az feli rostelyos [Görgény MT; Törzs]. 1662: A Veres-bástya arányában pedig amelly toronybástyát építettett vala, azt is középben hasonló erős gerendázással, azonfelül nagy temérdek tapasszal is, mészöntéssel rekesztetvén által, ezen felülvaló contignációját, rekesztését, egy singnyi temérdekségű téglafallal boltoztatta s cseréphéjjazat alá vetette vala [SKr 298].

3. sövényből font gát; dig de nuiele împletite; Hecken-damm. 1584: Fogattam három Embert az Gatra ... az Rekeztet hogy Chinaltak f — d 72 [Kv; Szám. 3/XIII. 6]. 1746: A' mely viz utat az Istallyosok adta(na)k a' Dongosiak(na)k a' Szikrási rekesztésen aloll az Istalyban, azon viz ut, a' mint a' satra mutat, és le száll három darab cső eleibe, a' feje felett a' festen vagy egy kortz, vagy is ort, az Istallyosok, és Dongosiak között légyen az köz határ [To-rockó; Bosla].

4. (sövény)gátkötés; construirea unui dig (de nuiele împletite); Heckendamm-bauen. 1584: Az wyz el wetelkört veottem 129 fath Czeoweknek ... Veottem esmeg az rekeztet kort zeget p(ro) f. — d. 4 [Kv; Szám. 3/XIII. 6].

5. sövényfonás; zăgăzuire, îndiguire; Heckenflechten. 1794: Ezen Erdő rész szerint tziherből, resz szerint pedig a rekesztésre alkalmas veszszókból áll [Erdőcsinád MT; EHA].

◇ Hn. 1737: A rekesztésb(en) (sz) [Gyalu K; EHA]. 1768: a rekesztés mellett [uo.; EHA]. 1773: a' Rekesztésben (sz) [uo.; EHA].

rekesztéses rekeszes; cu despărțituri; mit Verschlag. 1836: Egy rekesztéses láda nagy Egy rekesztéses magos lisztes láda [Kv; Pk 3].

rekesztetett 1. elosztott; despărțit; getrennt. 1765: Vagyon egy hoszszu Talpakon álló 's tsak sövényel ket fele rekesztetett tágas Istálló [Ispánlaka AF; JHb XXVIII/49. 4].

2. átv vmi alá vetett; care este supus ...; unterordnet. 1662: öreg Bethlen István az múlandóság és hamar változandóság alá rekesztetett nyomorult életének ... sok szenvedési után nagy reménységű szép fiainak ... halálakat is megérte volna | De ő, világi hamar változandó és elmúló nagy szerencsés boldogságoknak állhatatlan és bizonytalan volta, mely noha minden részül illy állhatatlan és bizonytalan szokott lenni, de mégis a szegény, gyarlóság alá rekesztetett és megromlott emberi nemzettől annyira elfelejtetted magokat, hogy majd ugyan mintegy halhatatlanoknak láttathassanak sokszor nagy boldogtalanságokkal magokat lenni [SKr 284–5, 288].

rekesztetik 1. beszorítatik; a fi închis; eingesperrt werden. 1662: Maga pedig a fejedelem lovas hadaival s gyalogjának valami részével, hogy a két derék ellenség közé ne kezdene rekesztetni, arra vigyáz vala [SKr 441]. 1811: Fáláris nevű Király olyan kegyetlennek iratik, hogy réz-bikát öntetett a' végre, hogy az Embereket belé rekesztvén, 's azt meg-melegitvén, gyönyörködjék azoknak bögésekben; de ő rekesztetett 's süttetett meg leg-elsőbbben abba' [ÁrÉ 95. — "Lapalji jegyzetben lévő szöveg].

2. részekre osztatik; a fi împărțit în mai multe părți; in Teile getrennt werden. 1732: a Majorság oll Cserefa talpakb(an) veset Sas fak köziben veszszóval font, tapasz nélkül való oldala, a Majorságok kedviért négy szakaszokba rekesztetett | a Kementze ... ket fele rekesztetett, ugy hogy fűttöis, cserepesis [Nagyida K; Told. 11/70]. 1750: Egj Kas ... két felé rekesztetett Egjik félbe teli van Iritze búzával [Eszmény SzD; Told. 25].

3. átv vmi alá záratik/tétetik; a fi pus; gesetzt werden. 1813: Vagyon a' Nemes Czéhnek Articulusa hogy a' ki a' Czéh béli Felebarátyát ha tsak rágolmazo szoval illetné, tehát azon személy a Czéhnek terhes büntetésre alá rekesztessék, az az vagy fél Mesterséget fizetett, vagy pedig Mestersége folytatását el tiltyak [Dés; DLt 56. 37].

Szk: a halál zsoldja alá ~. 1709: az ember az bűnért az halálnak solgya alá vagyon rekesztetve Istentül; és halandóság alá tétetett [Fintaháza MT; MMatr. 61].

rekesztett 1. részekre/rekeszekre osztott; separat cu perete despărțitor; in Verschlage geteilt. 1632: Ezen hazban dezkaol rekeztett kamara, egj félszert aita, uas sarkas pantos | Egj katlan Mellette egj dezkaol rekeztet kis kamara, molnarok eles haza [Fog; UF I, 165, 188]. 1648: Vagion hus tarto deszkákkal rekesztett kamara [Komána F; i.h. 929]. 1756: vagion avatag fenyű Deszkából álló három fele rekesztett, vas sarkokon nyilo, retesz főben utköző Almarium [Nagyrapold H; JHb XXXV/35. 22].

2. vmi alá tett/zárt; care este/a fost pus sub ceva; unter etw. versteckt. 1800: (Az irat) a közepin ... a szokott

helyen meg vala petsételve ő Felségének Erdélyi Törvényes petsétjével fejr pappiros alá rekesztett veress lágy viaszra nyomva készítve [Ne; DobLev. IV/837. 1b].

3. *kérdés alá* ~ vita alá bocsátott; care a fost supus debaterii; einer Debatte unterworfen. 1798: láttam éppen az Aszszanyom ő nga Kérdesz ala rekesztett Szálas Erdejében [Ádamos KK; JHb XIX/58].

rekesztget zároгат; a închide intruna ceva; mehrmals schließen. 1621: intik eő kglmek varosul Ado szedő vjamat, hogj kaput ne rekeszgessenek, Cziordat be ne hajczianak, merth az szegenisegh barmaj es marhaj vtha(n) el [Kv; TanJk II/1. 320].

rekesztő elrekesztett tő; lac format prin zăgăzuire; See mit Damm. Hn. 1658: a' Rekesz To oldalan leuő egy darab erdő [Ne; Incz. II. 9b].

rekesztő I. mn elvlasztó; despărțitor; trennend. XIX. sz. e. f.: Záportartó zugoját rekesztő czövekek [Marosbogát TA/Kv; GyK kv-i építőmester malomszám.].

II. *fn* (cövekek közé rakott) keskeny gát; dig ingust (construit între stlpi); schmaler Damm. 1769: a Rekesztőtis ki faragták a nagyából de a Viz nagy lete miatt oda nem tehetők ha lsten időtt ádd (!) be tetegyük, a Gátnak pedig semmi baja nintsen [Esztény SzD; Told. 5a]. 1825: A' Málom rekesztőn van két láncz [Dés; DLT 186].

rekesztvény záradék; clauză; Klausel. 1662: amint Barsai Ákos az eleibe íratott condiókra megesküdtetett vala, az ország részéről való hűség praestálásáról frott hiteles formájában, azon békesség punctumi salválódására ilyen clausula, rekesztvény adatott vala^a [SKr 478. — ^aKöv. a záradék szövege].

rekesztű váhny rekeszes; cu un anumit număr de despărțituri; mit etlichen Verschlägen. 1740: Vagjon edgy festetlen, két Thecájú es edgy rekesztű Fenjő deszkából való Pohár szék [Gyérressz király TA; Ks 89 Inv. 6]. 1744: Borsolo ijos fijas 7. rekesztű Ládátska, záros [Szentdemeter U; LLI Fasc. 67].

Vö. a három-, hat-, két-, négyrekesztű címszóval.

Szk: apró ~. 1825: ezen Asztalon lévő fíjokok tetejére tsináltatott egy két felé nyíló levél tarto belől apro rekesztű, gyöngy színre festett Almariumotskát [Dés; DLT 595].

rekettye, rakottya I. rekettyebokor; (tufá de) răchită; Ginsterbusch. 1685: Kis Kövesd nevű helybe(n) á Komlós Kúton alól vagjon(n) egy darabocska Pusztá tőhely, el múlt 45 esztendeje mióta él pusztult s rekettye nőtte fel [Désakna]. 1724: (A) kaszáló Rétt Sombor felől való határátt nyilván nem tudgyuk Mathe Thamás mutat az kaszálóban(n) egy kús Rokottytát [Told. 2]. 1781: az oljan Sűrű erdő volt nagy Csere tsutkok fák Tővis, Fűz rakotja és egyeb tseplésekkel ... rakva volt [Balavásár KK; Ks 19/IV. 8]. 1823: A Farbabeti erdőbe tanáltatott két esztendei vágatba Nyárfák, Reketyék, borzafák cziherei betsültettek 12 Rf [Csekelaka AF; KCsl].

2. rekettyeerdő; răchitiș, răchitărie; Ginsterwald. 1579: Jwta chyeryek Vytaljusnak Mjnd az porond rakottjaival Rakottiat maros szekiek orottattak [JHb Valentinus Orb(an) de Kibed (71) vall.]. 1747: az Szathmari negy ökrök

az Szilagy mellett levő Reketyén duggatodtak elsőben, az után az Pap Laszlo Pajtájában köttve tartottak [A. várca Sz; Ks 27/XVII]. Azt hallottam Mlgos Groff uram Gulyasatol lepure Praekuptol, hogy elsőben az Szilagy mellett levő Reketyen duggatak^a [Szilagycséh; i.h. XVII — ^aA lopott ökröket].

Hn. 1462: penes fluvium Rekethyepataka [Pálfa U; Barabás, SzO 98]. 1597: Az Rakottjaba (r) [Sárd AF]. 1636: az Rakottianal [Körispatak U]. 1637/1752: az Kerek Rakottyanál (sz) [Szárhegy Cs]. 1642/1687 k.: A Rakottya főb(en) vagyon két napi járás szántó föld [Bos MT; MMatr. 299]. 1643 u.: ad locum Setét Rakottya vocatum (sz) [Baca SzD]. 1643/1770: in Loco Pap Reketyéje dicto [Bethlen SzD]. 1652: az Illyefalvi Rakottyan [Illyefva Hsz]. 1668/1719: az Rakottyan felyül (sz) [Ádamos KK]. 1672/1770 k.: Pratum Reketye vocatum [Sajóudvarhely SzD]. 1686: A rakottyanál (k) [Bikfva Hsz]. 1689: Also rakottya nevű helyben (k) [Szemerja Hsz]. 1692: Az rakottya(n) felyül (e) [Kövend TA]. 1695: Az Rakottyan (k) [Kilyén Hsz]. 1699/1791: az Rakottyan az patakon innen (sz) [Homoródsztrmárton U]. 1703: Az Tekenős Mál alatt á Rakottya oldal(on) (sz). á Rakottja vegib(en) á Kender földek lábjan egy darabocska sátes (k) [Ádamos KK]. 1718: a Reketye (k) [Szilagycséh]. 1718/XVIII. sz.: Pap Rekettjében (k) [uo.]. 1721: A Falu megett á Rekettynél (k) [Somkerék SzD]. 1722: A Rakattjára menőb(en) (sz) [Csomakörös Hsz]. 1748: a Rakottyan a Pap Rétin felyül (k) [Ákosfva MT]. 1758: A' Rakottyan. A' Rokotya fő dombjan [Bos MT]. 1765: A Rokotyán (k) [Nyárádsztlászló MT]. 1766: A Rakattyan (k) [Káposztás-sztrmikiós MT]. 1772: Rakottya között (sz) Rakottya nevű Hellyben (sz) [Kozmás Cs]. 1776: Az Rakótya kútnál (k) [Sámson Sz]. 1782: Pap rakotyára ki menő Eke ut [Szu]. 1796: Felső rakottya közin (sz). Felső rakottya Szerben (sz) [Kozmás Cs]. 1800: A Rakattya patakába (sz) [Bükszad Hsz]. 1808: Rakottya lábön (sz) [Köpec Hsz]. 1814: a Biro fogásban vagy a' Reketyénél [Páncélcseh SzD].

A címszó forrásjelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

rekettyebokor, rakottyabokor tufá de răchită; Ginsterbusch. 1671: hatara küllyel az also rakottya bokor [Kilyén Hsz; LLI]. 1748: egy Szántó föld, mely is a Rakottya Bokorig mégyen [Sásvári MT; EHA]. 1757: az Utrizalt helyet nem Colálván a Rakotya bokor igen bé nőtte [Galgó Sz; JHbK LIV/6. 9]. 1774: egy rakottya Bokrot mutatot a belső végin határnak [Bikfva Hsz; HSzJP Joannes Makavé (40) zs vall.]. 1841: csak néhány esztendős bükk gyertyán és rakottya bokor, részint pedig tavalyi vágatból álló erdő [Nyárádsztanna MT; EHA].

Hn. 1642: az rakottya bokornal (k) [Köpec Hsz; EHA].

rekettyefa, rakottyafa răchită; Ginster. XVI. sz. e. f. De genestra. — Rekethyeffa al(ia)s y zalogh galnaffa [Mly XXI, 142]. 1713: Az Udvarház után való majorság szőlő alól egy rakottja fa hatara felljül egy Alma fa, ki van meszjezve [Baca SzD; EMLt]. 1753: igirtünk ő kegljemenek egy darabacska erdőbe menjen az hatara az elre az Damian keresztigh ... alól vagjon egy rakotja fa az völginnek az fejben [Gyertyános TA/Torockó; Bosla]. 1781: az kaszáló Retett már közel 50 60 Esztendeje fel fogta és kezdette irtani ... abban az időben telles vala sűrű Bokrokkal Tőgy és Csere és Fűzfákkal, és egyebb fele rakotya s mas fakkal [Zágor KK; Ks 19/IV. 8].

rekettyés, rakottyas I. mn rekettyebokkal benőtt; (acoperit) cu răchite; mit Ginster (bewachsen). 1680: Szkoren aloll vagon egy darab sziget avagy szakadek, vicinussa ennek nap kellet felől, s, Dél felől valo részéről kerülőleg az oltnak régi fűzes rakattjas bokras járása [Szkorei F; Ált Urb 70]. 1717/XVIII. sz.: Vagion egy darab Rekettyés és berkes föld [Náprád Sz; Berz. 7. 68/1].

Hn. 1603: rakottjas Alyban [Szentábrahám U]. 1605/XVIII. sz. v.: Rekettyés Rét (k) [Körtvélyfája MT]. 1623: az Rakottias varkeoigh az Maroszeki hatar [JHb]. 1699: Az Rakottyas Völgyben (sz) [M.valkó K] | Rakottyas Fentőnél (sz) [M.zsákod U]. 1702: az erdő alatt rakottyas tó mellett [Szentkirály Cs]. 1712: Rakottyas tó mellett egy darab bokros szántó föld [Kebelesztiván MT; MMatr. 300]. 1750: a' Rakottyas Erdő torkában [Koronka MT]. 1754: Rakottyas föld (sz) [M.valkó K; KHn 103]. 1756: Reketyis Erdő [Celna AF]. 1759: rakottyas Reth vagy Berek nevű hely [Körtvélyfája MT]. 1761/1808: a' Rakottyas Patak mellett (sz) [Szind TA]. 1797: A' Rakottyas Völgyben (sz) [M.valkó K; KHn 105].

Szk: ~ bokor. 1783: Mentünk az Bohos nevezetű széna fűre ... hitek szerint ki gödrézék és Vivék^a a Rét közepiben lévő Rakatyas bokornak közepire [Berz. 5. 42. S. 86. — ^aTi. a borozdáját].

II. fn rekettyerdő; răchitiș, răchitișie; Ginsterwald. 1623: az meddw Johott az három rakottiason tartottuk ott uolt kosarunk bekeuel ott laktunk senki nem bantott [Küsmöd U; JHb Johannes Kardos alias Durka (60) jv vall.]. 1737: Tudgjaé a Tanu nyilván és bizonyosan hogi Hollomezőn Iako Nemes Pap Gábor Groff Széki Teleki Adam Ur ő Nga Nemes Kővár vidéke Szakaturi Gliga Simon nevű Jobbágját egy Executor Némethnek el vádolta, véle az Reketyésbül ki hozta s huzatta, ott keményen meg verette magais vertéé vagi csak az német és véresítette, ugi hogi az verés miatt a Ködmőneis hátán őszve hasadozott [BSz; TKl vk] | a midőn mi oda az helyre érkeztünk már akkor az Reketyesben vagi Egeresben szaladott s bujt volt a Szakaturi ember [Gáncs/Rettég SzD; TKl Rusz Szimeon (32) jv vall.].

Hn. 1579: Rakottyasban (sz) [Berekeresztúr MT]. 1608: az Rakottiasban [Szentkirály K; KHn 50]. 1622: Rakottias megett egy darab kaszalo Rett [Baca SzD]. 1632/1664: Az Rakottyasba(n) az Torokba(n) [Koronka MT]. 1639: Tos bük előtt az Rekettyesnél (k) [M.köblös SzD; DHn 47]. 1662: Az Felső rakottyasb(an) (sz) [Holtmaros MT]. 1663: az Rakottyas Vize mellett (sz) [Szováta MT]. 1670/1752: az Horgas Faron az Rakottyasban [Tancs K]. 1693: also Rakottyasban [Szemerja Hsz]. 1695/1757: az Rekettyésen (k) [Holtmaros MT]. 1718: az Rekettyes mellett (k) [Pókafva AF]. 1723: az rakattyas nevű heljen (sz) [Sepsiszkirály Hsz]. 1731: Rakottyasban (sz) [Impérfa Cs]. 1737: Rakottyas nevű Erdő [Komjátszeg TA]. 1744: Rakottyas nevű heljen (sz) [Siklód U]. 1753: Az rekettyesben [Borsa K; Bhn 114]. 1759 k.: Rokottyas torkáb(an) (sz) [Szováta MT]. 1760: Rakottyas nevezetű kerek erdő [Novoly K; BLt]. 1768: A Rakattyasba (sz) [Szőkefva KK]. 1774: Rakottyasban (sz). az Rakottyas fejín (sz) [Kászonyfalu Cs]. 1775: A Rakottyas alatt (k) [Muzsna U]. 1776: A Rakottyas nevezetű Lábban (sz) [Maksa Hsz]. 1778: Rakottyas oldalan (sz) [Körispatak U]. 1786: a Rakattyas tövin (k) [Szováta MT]. 1820: A' Rokottyas (sz). Rakattyasba (sz) [Baca SzD]. 1821: A' Rakottyas tövin (k) [Málnás Hsz]. 1825: A Rekettyésben

(k) [M.lápos SzD]. 1847: Rakottyas (e) [Kobátfva U]. 1864: Rakottyas [Csomafva Cs].

A címszó forrásjelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

rekettyesas, rakottyasas rekettyekaró; stîlp/par de răchită; Ginsterstock. 1730: ennek a végiben ismeg egy lab kert rakotja sasokban [Szemerja Hsz; HSzjP].

rekettyésbeli, rakottyasbeli a rekettyésben levő; din răchitiș; im Ginsterwald. 1826: A' Motsi Rakottyasbeli Szöllő Táblát [Mocs K; EHA].

rekettyeszél, rakottyaszel a rekettyeerdő pereme; marginea răchitișului; Ginsterwaldrand. **Hn. 1622:** Rakottia szel ve<giben> egy hold föld [Baca SzD; EHA]. 1643: oltelui Rakottia szely nevű helyb(en) [Ilyefva Hsz; EHA]. 1679/1770 k.: pratum in Rekettye szél, vicinatur ab una parte á Nyilak véggel mennek reá [Sajóudvarhely SzD; EHA]. 1681: á Rakottia szelennis egy Parlag [Ilyefva Hsz; EHA]. 1891: Rakottyaszel [Magyarókerke K; KHn 95].

rekettyevessző, rakottyavessző nuiele de răchită; Ginsterute. 1680: vagon egy öreg halas To is, melynek körös környül az mellyeke, nagyob részént tölgyfa karoszkakra rakottya vesszővel vagyon fel fonva | Vagon eő Ngok(na)k ezen szakadekb(an) az berek felől rakottya vesszőkből magossan fel font jo tövises leszás támoszos kertel bekertelt egy mehes kertek [A.porumbák F; Ált Inv. 34, 36].

rekettyevesszős, rakottyavesszős rekettyebokkal benőtt, acoperit cu răchite; mit Ginster bewachsen. 1656: azon pataktol fogva az Olt hidgyaigh vagon igen szep rakottia vesszős fűzfá berek [Fog.; UF II, 143].

rekkenő tikkasztó; dogoritor, arzător; schwül. 1705: Beszélé^a azt is, hogy amikor a nyár legmelegebb és rekkenőbb szokott lenni, akkor nem kaphatának vizet a marsusban huszonnégy óráig, úgyhogy a muskotélyosok lefeküdtenek a földre és a nyelveket kinyújtották, mint a marhák, és a földön úgy kerestének hívésséget magoknak [WIN I, 621. — ^aCusani generális].

rekkenőség tikkasztó hőség; dogoare, zápușcală; schwüle Hitze. 1705: az inas^a azt mondja, hogy amia a sok fűreg a házban, akiben vadnak, minthogy az ablakokat sem engedték meg hogy megnyissák a nagy rekkenőségben [WIN I, 541. — ^aBethlen Miklóse].

rekktent 1. elrejt/dug; a ascunde; verstecken. 1600: Thyborczy Mihaly vallia mayd gyanakottunkis az emberhez az Tott Jstwan Zowahoz kepest hogy ne talam az penzt sajditotta megh es el kezdte rekteny eleotteonk Tott Jstwan eleget syra [Kv; Tjk VI/1. 427].

2. elpusztít, megöl; a omorí, ucide; ermorden. 1603: Zabo Benedek vallia Pribek Jstwan akkor eyel rekentette, eolte megh a' sgorat [Kv; Tjk VI/1. 656].

rekktentés 1. elrejtés; ascundere; Verstecken. 1770: az Szimionék pénzek(ne)k állapottýáról s ide s tová lett rekktentéseiről Senki többet mondani nem tudna [Nagyercse MT; Told. 3a].

2. megölés, elpusztítás; omoríre, ucidere; Zerstörung, Töten. 1773: Katalin Rostas Antalne ... aztis vallia hogi

mykor Giarfasnet Megh kenzottak volna azkor Kerte eotet Zok ferenchné hogi kéneregen az Istennek hogi megh Swrya Swet giarfasnenak hogi Eo rea Neh valhasson, De eo Nem twgia Myreol volt az dologh eo sem Etetést sem vermet sem Rekkentest Nem twd Mondany | Aztalos Antal vallia hogy sem az pincebe valo verem asas feleol sem Nemes Ember Rekkentese feleol, sem zok ferench Megh Etetese feleol semmyt Nem twd [Kv; TJK III/3. 68–9].

3. gyermek-elcsinálás; avort provocat; Abtreibung. 1597: Miert hogi az vetket eomaga az azzony sem tagadgia, es az thanúk wallasibol constal, chiak hogi az rekkentes nem nylna(n) valo hanem homalios, az faitalan-sagh penigh eo magaban vgian megh wolt, amint eo maga megh wallia p(rae)tendallya chiak hogy betegsege miat keowetkezet be az abortus [Kv; TJK V/1. 134].

rekcentő elrejtő személy; persoană care ascunde pe cineva; Verstecker. 1591: Minthog mind az bizonsagokból, s mind az coneon nieluek wallasabol vilagoson megh teccik, hogi Bathor Simon, es zappanios Jstuan, coltek megh Zeoleos Gaspart es Kis Georginet ... es eok voltak rekkenteoyis ... teccik az teoruennek, hogi eleozor megh cigaztassanak, megh czepegetessenek. Annak vtanna heu fogoual megh fogdottassanak, lo farkon hordoztassanak, vegezetre mind ketten neggie vagatassanak es ezeknek tagai niarsba vonassanak [Kv; TJK V/1. 109].

reklám 1. vmit népszerűsítő hirdetés; reclamă; Werbung. 1880: A legkitűnőbb reklám az, amit melletted Szász K. uraság ír [PLev. 81 Petelei István Jakab Ödönöz].

2. népszerűsítő cikk; article de popularizare; Popularisierungsartikel. 1896: Megkerestek azért, hogy írjak reklámot a Kolozsvárba a kolozsvári most felálló Kaszinó érdekében [i.h. 187 ua. Gyalui Farkashoz].

reklamáció tiltakozás; reclamație; Einspruch. 1763: Boros Miska ... mind addig, mig az dolognak nehezségéről nem intették, elebbeni recognitióját nem revocalta, a' midőn pedig revocalta már késő volt, erősebis a spontanea fassio, mint a subsequat reclamatio [Torda; TJKt V. 156]. 1766: (Az alperes az) vsust is annyiszor héab(a) forgattya, mert azon Reclamatioim aztis enerválták [uo.; i.h. 318].

reklamál 1. (sérelem miatt) tiltakozik; a protesta; protestieren. 1597: amyor oda zallott reclamalni kellett volna akkor de hogy pacifice le hattak telepednj annak az haz helyek zama zerent any hatart zakazi a teorweny akwyel annj zamw ember megh ery [Ipp Sz; Ks]. 1763: az egész után egjmásnak szemire hánták az egész okát, sőt az én Inasom egészszen a Böszörményi Mihaly Ur(am) Inasára fordítván az okat, agnoscalta, leg alább nem reclamalt, nem tagadta [Torda; TJKt V. 53].

2. (kijelentés/sértegetés) visszavon; a retracta/retrage (o afirmatie/o insultă); (Aussage/Beleidigung) zurücknehmen. 1648: Benkeo Balint Beczületes Feő Bira(n)k Kovaczi Gaspar Urunkat, ez haza(na)k s város(na)k Birajat illien szokkal diffamalta: hogy hamis aztis mondotta, hogy Eb ... kevanniuk hogy in foro publico reclamallia szauait [Kv; TJK VIII/4. 325]. 1693: Constálván Réti Samuel feleségének Nemeti András Ur(am) ellen mondotta mocskos szavai, hogy praedicatioját hamissolta, rongyos Papnak mondotta; hamissan tanítani kiáltotta, faluból ki igazította,

kardra fegyverre uttczára ki hitta, azért a' törvényt szerint allyon kádra, s reclamállyon [Szjk 274].

rékli 1. (rövid) kabát; recál, bluză; Art (kurzer) Mantel. 1768: Két rend béli Rékli hozzá tartozó Fersingivel [Császári SzD; WassLt gr. Wass Ágnes köntösei között]. 1775: Egy kis rékli Dr. 20 [DobLev. IV/775]. 1797: Fogattam meg Nagy Almási Szász Jánost Sz. Csehi Kertészemnek Fizetése Lészen Egy Rékli Lajbistol Posztobol valo^a [IB. Jos. Biro rektor fog. — ^aFels-ből kiemelve]. 1798: egj Kartonbol valo viseltes komodli, vagj Rékli 1/2 [Kv; Pk 6 Rázmány Hedviga hagy.]. 1808: Vartam az Öreg legénynek egy Réglit [CsS]. 1829: Bétsi czitzomákból u.m. váltra valokból. háló Sapkákból, Zatskókból, Réklikből, 's több aproság portékáknak eladott árokból jött bé tiszta nyereség, Rf. 400 [Kv; BLt 12 a kv-i dolgozó házi nyomt. számad.]. 1838: egy rékli vagy kabát füzöld szín hajtókával [DLt 973 nyomt. kl]. 1840: Egy Lécri szederjes moldonbol de ros [Dés; DLt 1590]. 1846: Orbesz János visel egy kék ujjast, <röklit> [DLt 567 nyomt. kl]. 1851: ma ide jött János a' Szakátsnak féle és én Ferentz helyet bé fogattam, 120 forint 4 gyapju 4 surc 2 rékli 1 fertály bor és 1 pohár pálinka [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

Szk: *bujbelé* ~. 1840: Egy Bujbelé rékli [Dés; DLt 1545/1841] * *búzavirág színű* ~. 1811: Buza virág színű ujas rékli [DLt 508 nyomt. kl] * *csukaszin szürke* ~. 1806: vitt magával ... csukaszin szürke Réklit [DLt 734 ua.] * *fejér* ~. 1803: Egy fejér Rékli [Kvh; HSzJP]. 1810: viselt ő fejér réklit pampadur veress hajtókával, 's fejér gombokkal [DLt 660 nyomt. kl] * *fláner* ~. 1845: Bodor Márton visel fláner réklit, magyar harisnyát [DLt 58 ua.]. 1849: 1 fláner Rékli [Dés; DLt] * *kékes* ~. 1826: Übel Károly elsőkésekor viselt egy kékes viseles (!) Röklit, Feketés Szürke Pantalon Nadrágot, otska kék Stráffos Laibit, kerék szürke posztobéli sapkát [DLt 514 nyomt. kl] * *nyári* ~. 1834: egy világos gránát színű nyári rékli [DLt 46 ua.] * *organtin* ~. 1826: Egy patyolat smizetli. Egy organti rékli [Koronka MT; Told. 19] * *rövid* ~. 1806: Jungvirth Ferentz, Austriai Elbendorfi 22. esztendő visel rövid Réklit vagy ujas Lajblit [DLt 598 nyomt. kl] * *sárga angin* ~. 1806: Bek Mihály ... visel sárga Angin rövid Réklit [DLt 598 ua.] * *sötétkék* ~. 1814: Vaszilie Nikoltis mint-egy 15. Esztendő visel egy sötét kék új réklit, mely ügy- is nevezetik Millioner [DLt 249 ua.] * *ujjas* ~. 1843: Ezen asszony középkorú és -termetű, barnaszeg ábrázatú, volt öltözve sárgás vigánába, ujjos réklivel vagy kosokkal, a feje keszkenővel hátrakötve [VKp 86.].

2. katonai egyenruha-kabát; veston; Soldatenmantel. 1809: A Benyovszki Regimentje Depojától el-szökött két gyalog Katonák^a mind a' ketten Katona mundurral, u.m: tsákoval, bajonéttal, réklivel 's a't szöktenek el [UszLt ComGub. nyomt. kl 1703. — ^aKöv. a nevek fels.].

rékliis vmilyen réklit viselő; (Imbrăcat) cu un anumit fel de recál; mit einer Art Mantel (angezogen). Szk: *fejér* ~. 1813: a kik nadrágos, fejér reclis és fekete Csizmás ember [Dés; DLt 162] * *zöld* ~. 1799: Dési Fűsűs Munkatsi Istvan Uram Zöld rékli és hümlő helyes Legénye [Dés; DLt].

reknognció 1. vmit elismerő nyilatkozat; declarație de recunoaștere; Anerkennungsaussage. 1640: Kekessen lako Fodor Ferencz iöve mi eleónkben ielentven azt hogi eő

jedzet volna el egi Azzoni allatot Jövendő hassagra (!) De mivel hogi nem constal az Eccl(es)ia előtt ha szabad szemlele uagi nem; Az Azzoni allatis penigh bontetese uta(n) reconciliante vagi nem. Az Eccl(es)ia nyoman valo recognitiotiat differalta [SzJk 53]. 1696: az Magyar Országí bujdoso magyar Urak előtt fateált a több bujdoso rendektől Dosa Ur(am) recognitiot extrahált [Berz. 17. XII]. 1733: Mely recognitiot mind ezek az fen megh irt szemmellyek mű előttünk így referalak [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1797: meg lévén még az hitesek(ne)k recognitiók szerint valamenyére láthatolag egy régi határ hompozás ezen homp közepében, és Csovát ütének fel [Szere-daszanna MT; LLT 90/27]. 1798/1799: a' Torotzkai Lakók-sok és a' Méltóságos Thorotzkai Familia közt, mindenkor Judicialis Actusok és Judicium előtt forgott Controversiák, és ezen Actiot meg előző, 's követő Collisiók voltak; az ilyen környül-állások közt tett Recognitiot, nem simplex, és extrajudicialis Recognitiónak, hanem éppen a' köztők fen forgó Controversiának leg nagyobb mértékben, és a' kérdésnek leg derekasabb dolgában lett Recognitiónak kel mondaní [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 323]. 1799: Ezen két Edény italok(na)k árokból a' kortsomáros recognitiója szerént semmi bé nem fizetődött [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1830: kötelesek a Felperesek az azon recognitióba érdekelt Levelekétis a processus rendében beadni [Somb. II]. — L. még BÖn. 930; CsH 178.

2. elismerés; recunoaştere, recogniţie; Anerkennung. 1756: Hadnagi Szűcs Avrárn, mint hogi ezen Dévai taxalistaktól köteles bé szedni a pénzt, és az Udvarb(a) administralni, faradása recognitiójáb(an) régi usus szerint fundusa censusa szokot condonaltatni [Déva; Ks 101]. 1779: az Urnak eddig is tett, s ezutánis téjendő fardozásit Compensálhassuk mivel eddig méltó képpen recognitiókat nem tehetők [Mv; DobLev. III/529. 1a Harsányi s Bényei Harsányi László lev.].

3. elismervény; adeverintă, dovadă; Bestätigung. 1735: Kolosvári becsűletes kereskedő Polszter Mátyás Vramtol vettem két zöld csujtárt f. h. 8. 65. Ítem egy lora valo rezes szárszámot f. h. 25. 6 kglnek minél hamaréb becsűlettel meg fizetni tartozom; meg tartván ezen Recognitiomat ... groff Széki Teleki Ádám mp [Kv; TKI]. 1768: Pénznek Percept(io)ja Tekéből^a Sz. György, Sz. János, és Sz. Márton adóját, s egyéb aproság ingredienttiát, a Tekei Biro recognitiója mellett Hf 118 Dr 38 [DobLev. II/391. 19a. — ^aK]. 1781: a' Borbély Samuelné personalissaitól exhibealtatott Contractusakból és a' más két felek(ne)k magok recognitiójakból a' fel osztatt jussan fekvő zálog summat fel szamitván találattik a' Régi Zalog 25-huszanöt Mforintok(na)k és 14 pénzek(ne)k, a' Szegedi Péternek és Léányának elocalt zálog 74 ~ hetvennégy Mforintok(na)k és 26 pénzek(ne)k [Asz; Borb. I]. 1817: (A) Párban ide reszektett Recognitió szerint méltóztassék azon 14. darab Leveleket viszzá küldeni [Szentbenedek AF; DobLev. V/1005].

rekognicionális 1. bizonságlevél; act justificativ, dovadă; Beweisurkunde. 1656: Ozdy Thamas ur(am) Razmany Istva(n) mellet keygelmes Urunkot sinistré informalta boná constientiaia szerint irot recognitionalissauai, mellyet hwteős Iro Deakokkal iratot [Kv; CartTr II. 1073]. 1665: Nekem úgy tetszik, az recognitionalis nélkül Keygelmednek kifáradni haszontalan, hanemha gróf Rottal uram extraordinarie kíváná Keygelmedtől [TML III, 407

Bethlen János Teleki Mihályhoz]. 1747: producálá Dobolyi István Vram Szegedi Gábor Vr(am)nak maga subscriptioja alatt költ recognicionalissát [Ne; DobLev. I/227]. 1783: A mi nézi a Tisz. Bartos Kelemen recognicionalissát, ennek törvényes hitele nem lehet azért hogy semmi dátuma nintsen [Hsz; BLev.].

2. elismervény; adeverintă, dovadă; Bescheinigung. 1739: Kolosvári Kereskedő Bongárdos János két rendbéli adósságának exolutiojáról valo Recognitionalis [Kendilóna SzD; TKI]. 1752: adam ezen recognitionalisomat arrol, hogy leváltam M: Groff Bethleni Bethlen Miklosné Groff Csáki Kata Aszszanytól 6 Ngától hungar. flor. Száz [Kv; JHb IX/37]. 1777: ne sajnálja sogor vr(am) ez Sz.Gelliczei Kotér Joszágról valo Csere Contractust ki keresni és kezemben által küldöni Recognitionalist is adok rollak [Lőrincfva MT; SLt XLIV 13 Thoroczka Péter P. Horváth Ferenchez]. 1779: leváltam Tkts Farkas István Uramtól Flo. Hung. 20. idest husz Mfarintakat Mlgs Groffné Kornis Ferenzné Aszszanyam elő Nsga Számára, melyről adam ezen recognitionalisamat [Harasztkerék MT; Ks 92]. 1790: Hogy a Mikeszaszi Hataron a Valye Poduli Fundeturában levő Rétnak es Dumbrava Saszaban levő Irtovanjnak el tsereleseröl valo Csere Level vagyis Contractus nallam legyén arrol adom ezen Recognitionalisomat Gyárfás Mihály mpa [Mikeszasza KK; DobLev. III/680]. 1791: Alább irt személy adom arrol ezen recognitionalisomat, hogy ... a Néhai édes Anyámtól hordott Bor, és pálinka árát ... Bartok András Uram nekem meg fizette, úgy mint Hfl. 4 den: 5 Musik Sigmond mp [Torockó; Bosla]. 1819/1831: Hunyadi István Recognitionalissa Hunyadi Ferentztől költsőndőzött 500 mfrol 1744 | Pekri Ferentz Recognitionalissa, mely szerént Hunyadi Ferentznek Szoszolloi hivataláért a' Kolosvári határon lévő egy darab hely cedaltatik 1739. d. 10a Apr. [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1844: Rusz Stefán recognitionalissa 21 Rforintokrol 's 30 xrol [Ne/Nagyfak AF; DobLev. V/1249].

rekognicionális levél elismervény; adeverintă, dovadă; Bestätigung. 1748: attam ezen re Cognitionalis (!) levelemet T. Nemzetes Klobusitzky András Ötsém Uramnak, jutván nekem ... ős örökös Jobbágyul egy mostan magyar Országra aufugialt Tripo András nevű Varo Jobbágyom, kinek is hit levelét reversalissát attam által kedves ötsém Uramnak [Légen K; Ks gr. Wass Miklós aláírásával]. 1821: Egy Missilis vagy is Recognitionalis Levele Nehai S. Pataki Josefnek melly költ 1755b(en) Feb. 17én Kolosvárat [M.köblös SzD; RLt].

rekognoszkál 1. elismer; a recunoaşte/admite; ankerkennen. 1570: Kapa Antal vra(m) Recognoscallya hogy biro es Thanacz akaratiabol Razmannet eo Igarto Benedekel ege-tembe Jktatta Beh az kowach Andras hazaba [Kv; TJK III/2. 140a]. 1652/1655: Én Csepregi Mihály recognoscálom per p(rac)sen(tem) hogy az el mult napokban vitte volt Eötves Rázmány István Monostor Utzaj Ozdi Thamás Uramhoz két száz aranyimat [Kv; CartTr II. 876]. 1742: Mind ezen sok rendbeli Joakarati és jótételeit a' Mlgs Itilömaster Urnak recognoscálom [Marosssztkirály AF; Incz. X. 6b]. 1753: Bélgye alias Tatár Vasziit, Todort, és Kozmát igaz vér szerént való Atyamfianak lenni recognoscálom [Dombró TA; Born. XL. 50]. 1780: Gligor lovász mester előttem recognoscála hogy az elmúlt őszel Retegeten vett ... 12 darabb vasatt [Baca SzD; TSB 24].

1784: Hatzégán Angyel Avramat maga fianak lenni recognoscalt a legitimalta is [Fejér m.; BK sub nr. 465]. 1791: Ezen fennebb meg irt Fassiott hogy vallottam p(rae)sentibus Fide mediante recognoscalom Albisi Baktsi Adam mp [Albis Hsz; Borb. II]. 1819: Boár Péter recognoskálá, hogy régibb adoságat tartaznék 2: Rftal [Szentbenedek AF; DobLev. V/1027].

Szk: ~ja az atyafiságot. 1670: Trifán Demeternek az Fiat ... fel kereste, és az Atya fisagot véle meg üsmertette, mint hogy unoka Gyermeknek voltak Bogdány Vaszilly mais recognoscalja az atyafisagot [F.köhér MT; Born. XL. 184].

2. beismer; a recunoaște/declara; zugeben. 1755: az I. maga Vét két recognoscálván az Urassag Gornyikja Fogsága alá adta magát hogy a N V(árme)gye Tisztey reaja kezeket ne tehessék [H; Ks 52/6]. 1764: az I. Tordára vetődven, ötet elfogták, hogy földös Vranak lovát roka torok aranyos ezüst gombú mentéit el lopván kezín találtatott s maga is vakmerő batorsággal meg valván ... sőt háromszori lopását recognoscállyá [Torda; TJKt V. 224]. 1796: az All Peres Rész méltatlan hirtzoltatik sőt a' Méltóságos Királyi Táblais oknélkült terheltek, mert olyan levelet Repetaltatni, melynek hasznát nem vehetik képtelenség, 's ez által tacite azt recognoscalják, hogy a praetendált Levélhez semmi Competentiajok nintsen [Mv; TLev. 5/16 Transm. 19 tábl.].

Szk: önként 1755: maga az nevezet Popa cő kegyelme, önként recognoscállyá hogy ezen Drágán János nem bánt eo velle olyan keményen mint Juvon palusán [Szentiván Hsz; DobLev. I/265. 1a].

3. tanúsít; a márturisi; zeugen. 1584: vegeztek ezt eo kgmek Az vasar birak feleól holot el vezet az eo nekiek adot Instructioiok, hogy eo kgmek tanachul Recognoscailiak minemeo Instructioiok volt a' vasarbiraknak [Kv; TanJk V/3. 278b]. 1655: recognoscála Baló Laszlo hogy így vallot volna Öregbik böcsülletes Kolosvari Rázmány István akkor az mint következik [CartTr II]. 1673: En Apaczay Cheri Tamas nemes Hunyad Zaránd vármegyének hitös notariussa, recognoscalom hogy Keresztés Pál vram hajdoni felesége, az mely ő kglime jovait elvitte volt, azokban adot meg az alább meg irt szám szerint^a [JHb. — *Köv. a fels.]. 1714: Infra scripti recognoscáljuk, Hogy az mely divisor Méltos(á)gos Urak Branicskai jóságrol valo nyilakot bé pecsételve hoztak kívánván tölünk reversálisunkot hogy az ki vont nyilaknak meg állój leszünk Azon nyilakot kys vontuk magunk subscriptionk és pecsétünkkel corroborálván [Branyicska H; JHb XLV]. 1767: Ezenn Fatensek(ne)k hütök után tett fassioját recipiálván meg irtuk és hogj mindenekb(en) legitime expedialtuk légien fide nostra mediante p(rae)sentibus recognoscaljuk [Siménfva U; Sf]. 1768: Mely így Specificalt Emaritatioban adott Mobilék, hogj é szerint vitettek el innét p(re)sentibus fide mediante recognoscaljuk, és tulajdon Subscriptionkal 's szokot Petsétünkkel corroboraljuk [Császári SzD; WassLt].

4. vall, vallomást tesz; a márturisi, a face o márturisure; gesehen. 1570: Zeoch Antal, Ezt Recognoscallya hogy Mykor Bezel volt Zekel peterrel azt Montha neky, hogy ados is vagiok, vgi Mond, Karokath vallotta(m) hazambely Nep Myais karos vagiok, Azert az varosrul ely kely Menne(m) | Zeoch Myhal Recognoscallya hogy mykor hagiott byro volt hitta volt ew eleyben ferencz pap Alcz Antalt az zeoleyert es Torozkay adossagat keressy volt rayta

[Kv; TJK III/2. 16c, 84g]. 1613: a' mikeppen ő kgmek recognoscalnak maradgyon abban [Kv; PLPr 1612–15. I/3]. 1633: Czegheben^a Lako Pastor Zentegyedy Matthe vram 60 eztendőss Buzay Jeremias Praedicator előtt így recognoscal [WassLt. — *SzD]. 1692: Ezt így recognoscalom a mint hogy magam forgottam benne, és az szerint testalok bona fide et conscientia [Kv; RGyLt X.A. 6 Pataki István sk]. 1751: En Nemes Aranjas széken Csegezben lako János Deák nemes személy, Recognoscalok per praesentes, illjen dologrol [Asz; Borb.].

Szk: (igaz) hite szerint ~. 1602: Zabo Andras es Schmelcz Leorincz Vramek hewteok zarent recognoscalnak így^a [Kv; TJK VI/1. 611. — *Köv. a vall.]. 1696: En Váradí Inczédi Mihály igaz hitem szerint recognoscálom, hogj Dosa Mihály ur(am) a mellj Feleséget Kuruczságában el vett volt, minekelőtte el vette volnais kurva volt, még Dosa vrammalis lakott, mások sokan élték [Gyf; Berz. 17. XII].

5. nyugtáz; a adeveri/recunoaște; bescheinigen. 1647: En Szabo Ambr(us) Recognoscalok ez f. 40 adossagrol [Kv; RDL I. 134]. 1667: En Nemes Janos ki mostan az Fenjes portare követsegen Expedialtatom, Recognoscalom Hog adot en kezemhez az en kgmes Ura(m) ő Nga harom Ezer vert Aranjakot [Gyf; Utl]. 1776: Recognoscalom Egy Angariatskámát pro Mensibus: Majo, Junio et Julio A. 1775 kivén, Aztot mái napon méltoztatott nékem meg-küldeni Flor hg. 237 Dr. 50 [Moson MT; BálLt 92]. 1783: Hogy ezen Nyilat által adtam Mlgs B. Josika Daniel kedves Uram Bátyámnak ötszáz M. Forintokban recognoscalom [JHb XXXI/28]. 1819/1831: Tar Sándornak Testimonialissa az irt dolog iránt, melyben Tar István recognoscallya, hogy a' 40 vforintokat percipialta de 1795 8ta 9bris [Aranyosrákos TA; Borb. II].

rekognoszkálás megismerés; cunoaștere; Kennenlernen. 1639: Teőreők Janos Feleséget Farkas Annat citalattat volt eleónkben, hiuatua(n) hiti melle, de az Azzoni nem akart, sem nem akar uram melle Tőreők Janoshoz allani, mivel Urat Impotenciaual vadollia. Azert az Eccl(es)ia ez mostani prima Instantiarol bocziattia Jövendő Partialisra az Causanak világosban valo recognoscalasara [SzJk 45].

rekognoszkálhat tanúsíthat; a putea márturisi; bezeugen können. 1642: az mint Notar(ius) recognoscalhattia, ne(m) ugy leőt [Dicsősztmárton KK; EMLt].

rekognoszkáltat I. elismertet; a face să recunoască ceva; anerkennen lassen. 1589/1590: az mynemw Compositioniok 1587 eztendeoben keozteok veghezettek volna Arbitr vram eleot ... azon Attyok fyait el hyuan egy akarattal Mehesre^a giwllienek es azt az eleobbi vegezest recognoscaltassak minden exceptio nélkül [WassLt. — *Mezőméses TA]. 1590: Mely dolgot az compositio zarent mikor recognoscaltattunk volna, es az fogot Vraym super recognitione ipsoru(m) hogy Mehes hataranak fele enym legje(n) minden haznawal lewelet attak volna [Méses TA; i.h.].

Szk: atyafiai(nak) ~. 1759: égykor nem igen régen Ur szuj másodmagával midőn Frincsenben az ott lévő Nemes Pap Familiához ment volna hogy magokat Attyokfiainak recognoscaltatnák az ott lévő Atyafiak teljeséggel Attyokfiának nem vallották, sőt mindenekben ki tagadták [BSz; GyL hiv.].

2. megvallat; a face să mărturisească ceva; gestehen lassen. 1592: Almasy, Huniady, Bachy, vamokrol, Lajos király az Erdély vrakat recognoscaltatta, es meg vallotta é varmegiey Nemessegh, hogy soha Coloswar nem adot vamoht ez helieken [Kv; DiosyInd. 52].

3. nyugtáztat; a face să adeverească ceva; bescheinigen lassen. 1802: az adosság igaz volta iránt leg kisebb kétség sem lehet, azt hiteles Regiusok expedíáltak és a költsönözést a költsönb(en) vévővel recognoscaltatták [Torda; TLt Közig. ir. Gálffy Joseph viceispány kezével].

rekognoszáltatik elismertetik; a fi recunoscut; anerkannt werden. 1682: A 1677 et 78 Bor Peter levén Tiszt^a Ratioit examenre be atta volt ugyan mind azo(n) által az mint recognoscaltatik Groff vr(am)^b eő Nga minden számadását megh engette [Vh; VhU 681. — ^aKarkón AF. ^bGr. Thökölyi Imre]. 1785: 1771 ben ezen Hellység Thoroizko is a^c Bányaszágban recognoscaltatik [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 21a].

rekolálás (per)újrafelvétel; revizuire; Wiederaufnahme (des Prozesses). 1740: Mltgs Gróff Kornis Sigmond Úrfi ő Ngával való Rét dolgáb(an) eddig lött Processusunk rekolálására, Literalékn(a)k számban 's jó rendben vételére denomináltatn(a)k, Hadnagi atyánkfia ökglime mellé [Dés; Jk 527b. — ^aKöv. három név].

rekolligál 1. megjavít; a repara; reparieren. 1668: az Eotvesi mestersegenk exercitiuimais el tiltatik teolle, seot egyebarantis mind mesterek es leghenyekteolis az velle valo conversatio el tiltatik, miglen nem recolligallya veszet erkeolezet, es az B. Cehnek kedvet keresi [Kv; ÖCJk].

2. ~ja magát megjavítja/összeszedi magát; a se reculege/regási; sich wiederfinden. 1658: Kegyelmednek megszól-gálom, hogy magát recolligálván, nekem maga levelével együtt asszonyom anyám levelét elküldötte [TML I, 261 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. 1704: A kurucok ezt^a hallván, magokat recolligálják, Nagyszegi Gábort küldik Gálfi Pállal a vár kérni [Kv; KvE 243 VBgy. — ^aA kv-i vár felrobbantását és a helyőrség kivonulását]. 1707: Az német megyen hálai Kocsárdhoz; az mi hadaink is utánna, és ott éjjel őket megütik; az gyalogságnak csak egy része megyen be, az holott az ellenség confundálódik és sokakat bennnek levágának recolligálván és csoportra vervén magát, a mi gyaloginkra megyen [SzZs 322]. 1710: A kurucok rajtamenének a németen és sok németeket levágtanak vala, de utóljára a német recolligálván magát, a kurucokat megverék [CsH 343].

rekommandáció 1. ajánlás; recomandatie, recomandare; Empfehlung. 1655/1754 k.: a^c hun született hiteles de pe-tsétes levelet hozzon hazájából, és Tanuló Levelet avagy rekommandációt [Kv; ACJk 13]. 1664: Én semmit ő nagyságátul nem kívánok, csak suo tempore legyen jó akarattal ő felsége előtt való rekommandációjában hűségünknek [TML III, 341 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1710: Hal-ler István, noha a Gubernium irántam való rekommandációját a gubernátorral együtt subscribálta vala, mégis alattom-ban megírta a csikiaknak, hogy minden módon impediálják, református főttisztet ne válasszanak [CsH 417]. 1710 k.: Teleki az én járai jöszághoz való igazságomat a tábla rekommandációjával vitte bé azelőtt a fejedelemhez [BÖn. 719–20]. 1737: Kováts Máté nevű nyavallyás öreg em-

ber dolgát úgy emlékezem már ennek előtte is recom-mendaltam vala az Vrnak, kinek ujjokban érkezvén hoz-zam memorialissa; azon előbbeni recommendationomat arra nézve kívántam iteralni, a^c menyiben igassága suffrágal assensussa kérésének ne denegaltassék [ApLt 4 gr. Haller János Apor Péterhez]. 1780: Ezután nem a főispán reco-mandációjára lesznek tisztékké, nem is confirmáltatnak az udvarnál, hanem minden esztendőben háromszor girás-szék leszén és az vármegyék tagjai, akiket akarnak, azok fogják viselni, nem efféle interessátusok, mint eddig [RettE 409].

Szk: írásban bocsátott ~. 1767: Ami p(e)d(ig) a Tisz. Fonyi László Atyánkfia Felfalusi Minister(ne)k dolgát illeti, igen nagy kedvesseggel marasztatása iránt hozzánk írásb(an) bocsátott recommendationját kedvessége és ditseretes maga viselese felől vettük [GörgJk 209–10].

2. javaslat; propunere, recomandare; Vorschlag. 1670: Az Kökényesdi maga recommendationóját az szatmári állapotról a mi nézi, nekünk tetszik, Kegyelmed adjon jó szót néki [TML V, 297 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1721: Az Commissariatus dolgában az votorum pluralitást szokták volt eddig attendálni, az Religiot sem considerálták az masunnan valo Intimatiokat is, vagyis recom(m)endatiokat csak annyiban attendállják nemelleyk az mennyiben nékik teezik [Gyf; Ks 95]. 1736: az en öreg Atyám, keservesen Instantiajában deplorálván miképpen ő kegyelme aggra-valtatott contributioval Akkor Nemes Harom szek Gyűlése Excellendiat recommendationjára Adojat relaxalta [ApLt 4 Bölöni Kováts Máthé a gub-hoz].

rekommandál 1. ajánl; a recomanda; empfehlen. 1669: Kegyelmedet felette követem búsításomról, sok írásomról. Ispán Ferencz uramat még is recommendálok Kegyelmed atyafiúságában [TML IV, 599 Teleki Mihály Naláczai Istvánhoz]. 1672: Kérem Kegyelmed is az mint és hol illik, kivált Spankónál recommendáljon és velem való barátko-zásra nyújtson alkalmatosságot [TML VI, 99 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1725: Az itt való becsületes Plac Major kit magamis Nago(dna)k erősen abban az udóban reco-mendallék igen keményen banik velem ok nélkül [Limba AF; Ks 95 Balogh János lev.]. 1737: Kováts Máté dolgát már ennek előtte is recommendaltam vala az Vrnak [ApLt 4 gr. Haller János Apor Péterhez]. 1749: Csegezit ... recommendalom Imo Catholicus ... 2do eddig nem volt obligatus arra az hivatalra megis eleget industriosuskodot [Noszoly SzD; Ks 83 Domokos Ferenc lev.]. 1764: Sok gondolkodassom és puhatolodassom Utan recomendáltan-ak egy bíronak valo Embert [Esztény SzD; Told. 29]. 1785: nintsen hogy kinek panaszoljunk ha Nagyságod nem méltoztatik dolgainkat Istenesen fel venni, és ha a dolog úgy hozza magával a Felséges Királyi Guberniumank is recomandálni [EMLt Török Bertalan gyűjt. Vizaknai Kontz Josef kezével].

2. ~ja magát ajánlja magát; a se recomanda; sich anbieten. 1666: Nem akarám elmulatni, hogy ez alkalmatossággal is Kegyelmednek ne írnék egyéberánt is magamat és dolgaimat szívesen recommendálok Kegyel-mednek [TML III, 598 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1752: midőn magamot egész gratiájab(a) s taposztolt Patrociniumab(an) az M. Urnak eletem föttáig recom-mendalua(n), maradok az M. Ur(na)k igen alázatos en-gedelmes sz(o)lg(aj)a [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

3. javasol, vki figyelmébe ajánl; a propune/recomanda; vorschlagen. 1667: ha az vezér ki nem jöhet, recommendálja az egész dolgot udvarnál oly formán, hogy ott traktálhassunk s végezhezzünk Magyarország számára [TML IV, 180 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1732: én már magamot ezekben nem elegyithetvén, recommendálok alázat(o)son az M. Ur(na)k ezen dolgokat [Ks 99 Kornis Ferenc lev.]. 1752: Vajdaszegi Unitus Parochus Illye Popa kívánságát accludalt Instantiajaból meltoztatik az Mgs Ur meg ismerni Recomandálok azért bizodalmason az Mlgs Ur(na)k, azon Processust meltoztatsek remittálni [Nsz; TKI br. Bornemisza Ignác gr. Teleki Ádámhoz]. 1764: Már pediglen ha Mlgs Ötsém Ur(am) Sz Márton napig le nem jön, addig együt nem is beszélhetünk a Tabularis Causaink állapotjáról, hanem brevibus én recomandálok [Borb. II. Nic. Kendeffi lev.].

rekommendált ajánlott; care a fost propus/recomandat; empfohlen. 1758: Pakó Vram által recommendált három Cseh országi Hutások(na)k investigatiojokra ki küldött expressusomnak adtam x. 30 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 178b].

rekommendáltatik 1. ajánltatik; a fi recomandat; empfohlen werden. 1750: Parajdi Kamara Ispány uram által az mult héten a' borok Szebenbe recommendáltattak [Szentdemeter U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.].

2. javasoltatik; a fi propus; vorgeschlagen werden. 1777: Recomendáltatik azért a' Successor Tisztnak hogy ezenn Protocollumok és Processualis Levelek confrontaltatása és registratioja iránt legyen szorgalmatosabb, mint Antecessori voltának [BK Inv.]. 1784: Ahol is láttatott volt 8, id est nyolc szán széne. Ebből pro solvendo itilletett 4 id est négy szán széna, hogy megfizessék a potentiáriusok; a ki nek felvétele recommendáltatik a tisztelt Szócs hadnagy úrnak [Ozsola Hsz; RSzF 173]. 1785: Recomendáltatik Benecs Uram(na)k hogy igyekezzenek az Arpasi^a vásárra meg fejeztetni^b, s rea vigyázní el ne rothadjanak [TL. — ^aA.árpás F. ^aA. vásznakat].

rekommendáltatja magát ajánltatja magát; a cere să fie recomandat; sich anbieten lassen. 1710: Ez a Longeval hallván ... hogy a német udvar mely gyalázatosan bánik vele^a intimálni kezdi, hogy írjon mind a francia mind az angliai királyoknak, s recommendáltassa magát a császárnál [CsH 328–9. — ^aRákóczi Ferencsel].

rekommendatoria ajánlólevél; scrisoare de recomandație/recomandare; Empfehlungsbrief. 1693: Szebenbe ment ... Keszei uram Veterani generalishoz, ki is szép recomendatoriat irt Bécsben mellettem [IIAMN 332]. 1750: ha edes Aszszony Anyamnak is úgy fog tetzeni innet Tiszteletes Professor uramtól Recomendatoriat veven le menynek Enyedrre és ott a Collegiumban diák légyek jollehet edes Aszszony Anyam azt mondja most is hogy rövid köntösben is lehet úgy tanolni mint a togaba [Kp III. 203 Újfálví Sámuel édesanyjához]. 1823–1830: Írtam ezután egy instantciát a Főconsistoriumba, melléje tévén a kollégiumbeli két recommendatoriát is [FogE 160].

rekompensa kárpótlás; recompensă, răsplată; Entschädigung. 1705: Több recompensát várhatott volna onnan, mint a privatusoktól, és ha az úr úgy tött, másnak hogy

higgyen őexcellentiája, azért nem diminutiót, hanem actiót gondoljon önagsága [WIN I, 574–5].

rekompenzáció kárpótlás; recompensă, răsplată; Entschädigung. 1705: Mostan pedig ő^a sem az marhákat, sem magokat (a szolgálakat) nem arestálja, hanem békével elbocsátja őket. Aki bizony köszönetre méltó dolog, és ha lsten alkalmatosságot mutat benne, igen méltó, hogy még vala(ha) vagy tölem, vagy successorimtól magának vagy maradékinak recompensatiója légyen [WIN I, 591. — ^aGolescu nevű boér].

rekompenzál 1. kiegyenlít; a recompensa/răsplată; ausgleichen. 1642: az Vr lsten kd igaz attiafiui szerettettit, es az keöz igassagottis fogia beő iutalomal recompensalni, s enis kiczin tehetségem szerent megh szolgálni [Ks 41. K]. 1807: ottan több Apahidi Possessor Uraknak volt részek, de Iffiabb Rettegi Sigmond Ur mind ezekkel meg egygyezvén, más helyeken recompensalta azon részeket, vagy Szántó földel, vagy Kaszálo helyekkel [Borsa K; RLt O. 2 br. Josintzi Mihály (40) vall.]. 1814: mi pénzünket el nem veszthetjük, ha Nságodis a' kezünknel lévő leveleinkből Contractusainkból ki tettő summát akár kész pénz(en) akár valami kezünk ugyeb(e) eshető Jóságotskával recompensalni méltoztatik [Dés; Borb. I]. 1832: (A) két Nyil Erdőben, hogy kedves Ötsémnek moderatus usussa légyen megengedem, úgy mind azon által: hogyha a' hova előbb készülendő Inventarium szerinti állapotja az Erdőnek deteriorálódik, irt kedves Ötsém azt recompensálja [Széplak KK; SLt 22].

2. bepótol; a recupera; nachholen. 1768/1771: a' restans Munkákat, hogy recompensálnok, meg engedte Udvar Biro Uram, hogy 80. Szekér Fát vinnénk bé Dévára és a' Restantiariusoktól a' mit fel vehetnénk fordítanak a' Temp-lom Számára [Bukuresd H; Ks 114. 61. 43].

rekompenzálás kiegyenlítés; recompensare; Ausgleich. 1610: ez viszeknek haznainak es az Arkokra, Gatakra teott keöltziegek(ne)k recompensalasara engedte Pal deak Kosa Mathias deak(na)k az Jeövedelmekett, mellickek az Ab-rugifalwiak tartoztak volna [Abrudbánya; Berz. 17].

rekompenzálhat viszonzozhat; a putea recompensa; erwidern können. 1676: Kegyelmed ithon nemlétemben hozzám megmutatott jóakarattját s tökéletes atyafiságos szeretetinek megmutatását, adja lsten, teljes életemben Kegyelmednek hasonló tökéletes szeretetemnek megmutatásával recompensálhassak [TML VII, 157 Daczó János Teleki Mihályhoz].

rekompenzálható kiegyenlíthető; care poate fi recompensat; zum Ausgleichen. 1817: Aztis tudom hogy Lendvay kapitány Ur által le vágatott gátbeli kár két öl vesztőskével recompenzálható volt [Algyógy H; Born. Vegyes X. 81 Kozma Juon (26) vall.].

rekompenzáltat kiegyenlített; a face să fie recompensat; ausgleichen lassen. 1758: A Kereszturi Határban lévő 90. Vider borra valo Szőlőt ... a Samsondi Széna füvekkel recompensaltolni kíványák [Mezőkövesd MT; BetL 6].

rekonciláció vall megkövetés; pocăință, mărturisirea păcatelor săvîrșite (în fața enoriașilor/comunității biserii)

cești); Abbitte (vor der Gemeinde). 1641: Arpastoi Sos Istua(n) keresdik be az Eccl(es)ia reconciliatiojára mivel adulteriumba(n) eset volt addegh az Eccl(es)ia be nem bocziattia az reconciliatoria meddegh az Deliberatu(m) szerent megh nem bontetik [SzJk 56]. 1682: Lazar Mihály kivan reconciliatoria valo botsattatás és hogy feleségetől diuortaltassek [i.h. 178]. 1683: Uly varasi Miklos Feleségetől absolutiot kiuan, és reconciliatoria kérezzik [i.h. 196]. 1739: Az Instans Aszszonyinak finalis Resolutioja ugjan dilataltatik, minthogy Isten által reménség lehet megjógiulása felől; mindazon által, Tiszt Uraimék ő kglmek, magok Tiszti kötelességeket körülötte végb(e) vihetik; sőt a' Reconciliatiois [Dés; Jk 525b]. 1816: mind a reconciliatio mind a Copulatio, hosszas vitatás után ment veghez à Papi Háznál [Györgyfa K; RAK 94].

Szk: ~ra admittál. 1691: Darna Mihályt a' sz: Szék a' reconciliatoria admittállya de ugy hogy Feleségével se egy-czer se másszor ne cohabitállyon [SzJk 253]. 1697: Mivel annyira el aradot a Paraznasag a mi Nemzetünk(en) tudva(n) azt hogy a Tisztek előtt három negy forintal végbe vihetik dolgokat és ekkpen absolváltatvan a paraznasag alol menten igazityak reánk hogy reconciliatoria admittállyuk [i.h. 304] * ~ra admittáltak. 1639: Megtalalua(n) az Eccl(es)iat Nagi Istuane kit Rettagen neminemeő sullios vetkeiert meg vezzőztenek volt noha halalt erdemlet volna. De kegielemmel elven onnat explodaltatot, es Földvarat lakva(n) kiuansaga szerent az recnciliaciara ad quindenam admittaltatot [i.h. 44]. 1691: Fuzesi Kovács Mihok reconciliatoria admittaltatik [Ördöngösfűzes SzD; i.h. 248].

reconciliál 1. ekléziát követ; a face pocăință, a mărturisí pácatele săvîrșite în fața comunității bisericești; beichten/Buße tun (vor der Gemeinde). 1643: Teczet az sz. szeknek, hagi az Lean elsőben bontettesek megh annak rendi szerent, es az uta(n) reconciliallion [SzJk 61]. 1670: Mint hogy az Incta másra ne(m) adhatta magáról az szovatossagot, el lopot marhak dolgaból pro exemplo alioru(m) az pelengerre keőteoztessék, és ereősse(n) megh czapattassék, s ez varosból ki őzetessék, annak utanna ha ez varosban akár be júni Eccle(s)iat reconciliállyon [Kv; TanJk II/1. 776]. 1674: Mivel Vezekenyi Ur(am) többítette az delictumát ab hoc tempore ne fungállyo(n) a' tarsaságbul el mennyen, de ugy hogy elsőb(en) reconciliállyo(n) [SzJk 126]. 1688: Madai Samuel Uram ennek előtte valo obligatoriaját reszégével, reszégében lőtt káromkodo szitkozodásával veszekedésivel, verekedésivel, és sok illetlen magaviselésével violálván ... Tetzett a' sz: Széknek hogy Katonában reconciliállyon [i.h. 230]. 1737: hogy az A. Officiumitól ammoveáltassék, és Eklésiát reconciliállyon, azis deliberáltott [Dés; Jk 248b]. 1743: Reconciliált à Gyalui Ref. Templ. Nagy Istvánné Boros Erők, Paráznaságért [Gyalu K; RAK 171]. 1771: Az Aszszonyi renden a kik az Ecclesiát nem reconciliálták és paráznałkodot, tudom Szeki Persit [Dés; DLt 321. 12a. Eva Onaki Szabo cons. Alexandri Kis ns vall.]. 1773: tsak egy-szeri Templomb(an) lett fel állással Reconciliált Nzt Zámbo Daniel ő keglye hajadon Léánya Zambo Aniska Paraznaságért [Gyalu K; RAK 173].

2. bűnbánatot gyakorol; a face penitență; Reue üben. 1711: Balogh Mihályné nős paráznaságba(n) Comperiáltatván in loco publico reconciliállyon meg bántott jo Istenet s Felebaratit, s az Szent Ecclesiát is meg kövesse [Dés; Jk 357b]. 1823–1830: vecsernye alatt meghalt^a mi-

dőn azelőtt való nap papot hívatván magához, fekvő ágyában reconciliált volna, mert a válóper alkalmatosságával arra ítéltetett volt [FogE 86. — ^aAz emlékiró anyja].

3. megböket; a cere (solemn) iertare; um Entschuldigung bitten. 1672: Mindenek felett Kegyelmeteknek azon kell lenni, az urat Bánfi Dienes uramat reconciliállják jobban-jobbán mert aligha ... mostanában is némelyektől újolog meg nem bántódott ő kegyelme [TML V, 221 Teleki Mihály Ispán Ferenchez]. 1681: (Stephanus Koncz) ebbeli cselekedetiért mások(na)k példájára, mox et de facto az preghér alatt megh palczáztassék, annak utanna magha Ecclesiájában mind Istenét, az kit mindenek felett megh bántot, mind penigh felebaratait, az kiket megh botránkozottat reconciliálllyá [Kük.; SLt AM. 37].

4. megbékél; a se reconcilia/impăca; versöhnen. 1700: Besztertzei Jánosnak Feleségével valo egyenetlen életéről tett- zett igj végezni a T. Consistoriumnak. Bizonyos ideig Besztertzei János Feleségétől külön vettetik magát az idő alatt, el hagván gonosz maga viselését Feleségéhez, meg jobbítsa, és Feleségovel reconciliálni igyekezzék [Kv; SRE 69]. 1736: (A parázna asszony) a Ns Városrol externaltassék E felett hogy Istennel és az Eklésiával reconciliállyon maga Religioja szerint, Deliberáltott [Dés; Jk 269b].

reconciliáltat ekléziát követ; a face pocăință/a mărturisí pácatele săvîrșite în fața enoriașilor/comunității bisericești; beichten/Buße tun (vor der Gemeinde). 1771: Az Ifjak között is akár Legények akár Léánzok kik élnek fesslett Erköltben parásznaságban kik elegyítették magokat paráznaságban azokon kívül a kik az ecclesiát reconciliáltatták vagy azok is reconciliatiojak után [Dés; DLt 321. 1].

reconciliáltathatás megbékélthetetés; posibilitate de reconciliare/impăcare; Versöhnungsgelegenheit. 1816: Ifju Legény Györfavi Ifju Jasko György Bodor András és Veres Erőbetnek — az irt Legénytől meg esett Leányokkal Bodor Katával Dispensaltatva lévén mind a reconciliáltathatásra, mind a Copuláltathatásra: mind a reconciliatio mind a Copulatio, hosszas vitatás után ment veghez à Papi Háznál [Györgyfa K; RAK 94].

reconciliáltathatik megbékélthetetik; a putea fi reconciliat/impăcat; versöhnt werden können. 1791: Az Házassági kötelbe nem levő Személyek egyszeri botránkoztatásokért ha egybe kelnek is hogy Törvénytelen testi közöüléseket Törvényes házassággal fel váltsák a' Lakadalmi Gyülekezet előtt is reconciliáltathatnak minek előtte őszve esküdtenek ... ha töbšzör botránkoztatnak azok a Templomba Vasarnapi Napon kövessenek Eklélsiat [M.bikal K; RAK 10].

reconciliáltak 1. eklézsia követésre felszólítottatik; a fi somat să facă pocăință în fața enoriașilor/comunității bisericești; gerufen werden, um vor der Gemeinde zu beichten/Buße tun. 1827: If Legény Kupa János meg esett Vig Kisoval. A Nasz nep előtt ki kerdezettvén és reconciliáltatvan Copuláltattak [M.bikal K; RAK 144].

2. megbékítettik; a fi reconciliat/impăcat; versöhnt werden. 1619: ha Kamuti uram olyan keményen s mód nélkül viselte magát, nem az én uram akarátja, mert az én uram úgy ragaszkodott az hatalmas császár köntőseéhez, hogy nem is akar attól elszakadni. Kihez képest az emberek igen reconciliáltattak, hiszem az Istent, hogy ezután attól inkább lassan-lassan [BTN²185].

rekonkludál újragondol; a regindi; wieder durchdenken. 1705: Megmondá azt is Acton uram, hogy holnap reggel a generális megindul, kire az úr nem tudván már mit művelni, reconcludálá maga jószágának conservatióját [WIN I, 606].

rekonstruál helyrehoz; a reface/reconstrui; reparieren. 1674: Lelkem Uram, im mértéket csináltattam az én üveges hintóm üvegeinek. Ez három féle üveg. Kérem hozassa meg Lengyelországból, mind három félét 25 vagy 30 forint árárt hozasson, hadd legyen elég, mivel reconstruálják [TML VI, 637 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

rekonvaleszcens lábadozó; (re)convalescent; genesend. 1815: Meg vizsgálván ujjolag is az Marha dögtől környezett All gyógy és Homorod Nevű Falukat azon emberek, kik az beteg Marha körül Szorgalmatoskodnak, az Egészséges Marhái között is kéntelenek jární, és Ször köntösekkel az Mérget transplantálják. Mellynek Meg gátlása végett Szükségesnek látom, hogy Homorodon egy Ospotálly az beteg Marháknak, Mást pedig reconvalescenceknek Számára állittassék [Algyógy H; JHb Jósika János főispán ir. 263 Zoltán Károly kezével].

rekonvenció viszontkereset/követelés; reconventionne; Gegenanspruch/forderung. 1841: a magok vallamásokból, részint habazások, részint tekervényes tagadások, ravaszágok, és engem az ügyetlenségekből szenvedett nem kicsiny károsadásomba, magoknak, ez okozott károm megtérítettésenek rekonventiojakkal, — és valotalansággal ki buvo tzelzások jöven tiszta világosságra [Dés; DLt 1541].

rekordál 1. (vissza)emlékezik, emlékezetébe idéz; a-si aminti, a-si aduce aminte; sich erinnern. 1714: 8. Rud vas és 82. pánt vas erogalodott meg nevezett Porkalab Ur mi előttünk boná fide recordallia es recognoscallya [Balázsfa AF; UtI]. 1734: Ben a varossan az Urfiak szállását mint én recordaluk (!) Cseh Beniamin Uram is procuralta [Kv; TKI Joan. Farkasdi (27) preceptor rhetorum vall.]. 1739: (A föld) Szomszedgya egy felől Telegdi Márton ur(am), más felől pedig nem recordalok ki szomszedsagaban [Ne; Incz. IX. 7b]. 1749: ne(m) recordalok hogy az vdvarház benne volt é azonn Cessionalisba, vagy nem [Gyalmár H; JHb XXXIV/18]. 1760: Murvai Andrásné recordál fassioja után és fateállya hogy ... az kortsomárosné sokaknak nyakokb(a) szokott [Kóród KK; Ks 17 XXXI]. 1762: ezen Curia nyil vonás szerint jutatt Daniel Urnak, mind azon által azt tuggy hogy azon osztózás utánis jo darab ideig (: de medig nem recordalunk :) Lakat bene Josika Imre Ur [Granyicska H; JHb XXXV. 51. 5]. 1770: (A beteg) itt Gyögyon menyí üdökgi fekűtt bizanyal arról nem recordalok [Algyógy H; BK sub nro 1017 gr. Kun István nyil.].

2. házaknál énekel, kántál; a cînta pe la casele oame-nilor; in Häusern singen. 1590: 16 Nouem(bris) Byro vram Akaratiabol Attam Az Var(os) Trombitásoknak hogy Re-kordaltanak Az Tanachyhasznal f.-d. 50 [Kv; Szám. 4/XX. 27 Hooz Lőrinc sp kezével]. 1592: 17 April Indula el B. vram Tordara Az deakok ieouének recordalnj f 0 d 10 [Kv; i.h. 5/XIV. 141 Eppel Péter sp kezével].

rekordálás házaknál éneklés, kántálás; cîntatul pe la casele oamenilor; Singen in Häusern. 1621: Az Tordaj eoreog Deakoknak recordalásert f.-l. 20 az mendicusoknak f.-l. 6 [Kv; Szám. 15b/IX. 191].

rekordáló 1. mn házaknál éneklő, kántáló; care cîntă pe la casele oamenilor; in Häusern singend. 1592: Jutanak eő Kegk^a Eniedre Az Recordalo deakoknak f 0 d 6 [Kv; Szám. 5/XIV 133-4. — *Fejérvára ajándékot vivő tanácsurak. 1595: Az Ennyedi recordalo Deakoknak adatanak ő K d 25 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 142 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

II. fn kántáló diák; elev care cîntă pe la casele oame-nilor; singender Schüler. Szk: *pünkösdi* ~. 1678: az Pünkösdi Recordálok(na)k ez szerint adtam^a [UtI. — *Köv. a részl.].

rekorrigálja magát kijavítja magát; a se corecta; sich verbessern. 1791: Idősb György Péter Uramis monda ke-gjelmetek el vadnak keszittette hogj engemet kérdezzen(e)k nagj haragos indulattal szolván, melyre én mondék ne haragudjék kglmed Györgj Péter Uram mert nekünk kö-telességünk hogj a dolognak jol végire járjunk meljre ismét igj felele, No no tsak tessék Kglmetek(ne)k mert énis elvagjok keszítve hogj feleljek. meljre én ismét mondék ha Kglmed el ván készítve már könnjen felelhet itt magat recorigalván azt monda no tsak kérdezzen kglmetek, mindeneket megfelelek amit tsak tudok [Usz; Borb. II Sig. Szarka de Kövesd (60) in poss. Kereszturfalva vall.].

rekreáció 1. felüdülés, kikapcsolódás; recreație, destina-dere; Erholung. 1657: Ez útra^a magammal igen jeles embe-eket is vittem vala el, kik nagy recreatiómra voltak [KemÖn. 264. — *Litvániai követjárására]. 1661: Írok egy recreatióra valót^a [TML II, 154 Kemény János Teleki Mihályhoz. — *Köv. egy csataleírás]. 1681: Lugas kert ha ezen kertet szépen megh épete(ne)k á filegoria keő la-bait fellyeb rakván, ahöz illendő szép forma felit csinálna-nak, gombos sindelyezessel szarufasással, szép recreatióra valo hely uolna [Vh; VhU 573].

2. szórakozás; distracție; Unterhaltung. 1705: ma kimen-vén az urak a királybíró majorjába az ebéd meglévén egyéb recreatióink is voltak [WIN I, 432]. 1736: Mikor az mezőre laptázni nem jártanak az convictorok, recrea-tióra mentenek az monostori mostani jesuviták házánál való gyümölcsös szép kertben, ott az pátereknek külön tekéző helyek volt, az convictoroknak az nagyjának külön, külön az aprájának [MetTr 433]. 1772: Még egy cigány hegedűst is talált a szegény gróf egyszer mellette^a s midőn verte és pirongatta volt, azzal mentette magát, hogy ha az úrnak a vadászatban nagyon recreatiója, nekie az affélében [RettE 269. — *A felesége, ifj. Székely Lászlóné Toroczka Zsuzsanna mellett]. 1823–1830: Ide^a szokott volt a kollégium szerdán-szombaton délután zászlókkal, dobok-kal recreatióra kijárni i mikor tavasszal legelőbb kiment a kollégium rekreációra, a várbeli kommandánsnak két deák mindenkor hírt adott, hogy dobbal, zászlókkal fognak a vár előtt elmenni [FogE 105, 123. — *A mv-i cigánymezőre].

3. szünet; recreație, pauză; Pause. 1618: mikor egy falkáig hallgattunk volna, és egyéb tréfába s tractába töltöt-tük volna az üdőt, egykor mintegy recreatió után monda^a, hogy: Csodálom én, hogy az urad olyan követet^b küld az hatalmas császár Portájára, azki az urának semmit nem szolgál [BTN² 145. — *Mehmet pasa. ^bKamuti Farkast.].

rekreál 1. szórakoztat; a distra; unterhalten. 1823–1830: Ez a Gyarmathi^a hazajöven, lett Hunyad vármegyei fizikus ... azután lemondván hivataláról ... Furulyával, egy s más

pepecseléssel rekreálja az uraságokat [FogE 141–2. — *Sámuel].

2. *-ja magát* szórakozik; a se distra; sich unterhalten. 1777: Vévén észre az asszony, hogy nem lehet elszoktatni az urát az efféléről^a, maga is az ura útján indult el s affélével recreálta magát [RettE 378. — *Bánfi Mihályt a paráználkodásról]. 1805: Azt írja Ngod hogy en valamely Szép Kis asszsonynak a' töriben akadtam és récréalom magamot [Dés; Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

rekreálhatja magát felüdülhet; a se putea recrea/destinde; sich erholen können. 1662: De hogy a fejedelemtől semmit nem efficiálhatna^a, kövesdi házához ki jövőn, hogy magát hosszabb rabsága után rekreálhatná, újíthatná Lónyay Anna Asszonyt házastársul magához vette vala [SKr 498. — *Kemény János II. Rákóczi Györgynél].

rekrudeszkal (seb) megújul, újra felszakad; (despre răni) a se reinnoi/reapărea; (Wunde) aufbrechen. 1721: miolta Abosfalván voltam Ngodnal azolta még csak fokadékok sem tecteztek az embereken, de már egy héttől fogva, ujjalog recrudescálnak az embereken az fokadékok, de l(ste)n(ne)k hálá nem halálasak [Keresd NK; Ks 95 Csongrádi Farkas lev.].

rekrudeszkalás megújulás; reinnoire, recrudescență; Erneuerung. 1662: Evangéliumra nézendő károk, posonyi gyűlésen az evangélicus státus dolgai folyásai, persecúciónak recrudescálása [SKr 675–6 Tartalomjelző fejezet-címéből].

rekruta újonc; recrut; Rekrut. 1688: Érkezett az Sereni regimentje reclutája (!) Beszállott [SzZs 519]. 1738: ugy hallam 700 Recluta (!) érkező félbe van [Harasztos TA; Ks 99 Orbán Elek lev.]. 1760: Szilágyi Sámuel katonának állott a Kálnoki regimentjébe de úgy hogy ad 15-um Aprilis ötszáz recrutat kiállítson [RettE 101]. 1809: A' Tár szekerekhez assentálás végett bé küldött 2 Recruta bé nem vétethetik azok okból, hogy condemnált árestansok [UszLt ComGub. 1706].

rekrutaság újonc-csoport; grupă de recruți; Rekruten-gruppe. 1778: Successive gyűll a sok Rekrutaság és a sok Remunda Lo, s defilíroznak erőssen ki az országból [Dédács H; Ks 96 Gyulay Ferenc lev.].

rekruta-transzport újonc szállítmány/csoport; transport de recruți; Rekrutentransport. 1778: a melly Recruta Transportok az Eszterházi és Gyulaiból már régecskén itt által mentek az Ármáda felé, azok ezenn két három napok alatt itt lésznek [Dédács H; Ks 96 Gyulay Ferenc lev.].

rekrutázás újoncozás; recrutare; Musterung. 1816: elszöktek a' Rekrutázás elől [Dés; DLt 150].

rekrutázik újoncozik, újoncokat besoroz; a recruta; mustern. 1738: mind katonak, mind mások erre veszik utokot akar ki menyének, s akar be gyűjenek, s meg tudván hogy én itten legyek, hol be küldenek, hol mások is be gyűnnek, az mint Groff Forgács Uramis feles Tisztekkel s hat lovas Regimentből Recrutázni mennő katonakkal mentek által, beszéli hogy békeséghez nem biszhatunk [Szamosfva K; Ks 99 Kornis Antal lev.].

rektifikáció 1. tatarozás, helyreállítás; renovare, reparare; Renovierung. 1756: A szín rectificatiojában penig es conservatiojában szintén annyival tartoznak az ifjak, mint az öregek külön-külön concurrálni id est fl. hun. 2 dénár 4 [Dés; DFaz. 17].

2. kiigazítás, helyesbítés; rectificare, corectare; Verbeserung. 1682: Ezenkiülis latunk homaliossan holmi difficultasokat perceptioiban lenni de mivel ezek előttünk plenarie nem elucidodtanak, azzal az időt nem akartuk töltetni, de ha szinten azokat az difficultasokat ki szedtük volna ad rectificandum holt ember után vagion az dologh eő niavalias immar az Temetőből visza nem iő annak rectificatioiara [Kv; RDL I. 161]. 1727: A Deesi Réten lévő pusztá házok után valo nyillaknak ki keresésére s rectificatiojokra Rudasokat kapasokat az ki menő Tizedbeli emberek között kell keresni [Dés; Jk]. 1751: Az Rectificatiot nogassa Ngod, ne mennyen minden dolog haladekban [ApLt 3 Dombi János Apor Péterhez Nsz-ből]. 1827: Ifjabb Bartos Daniel ötsem Uram a nehai edes Atya meg indított rectificatiot tárgyazo Perfolýásatt nekem meg mutatta [Albis Hsz; BLev.]. 1829: A mutua Evictio, és Rectificatioval valo élhetés jussa mindenikre nézve fenn hagyatik [Nagyak AF; DobLev. V/1150].

Szk: *divízió*nak *-ja* osztálykiigazítás. 1779: én is requirálván, hogy az atyámfiával lett divisiónak rectificatiójára adjon terminust, azzal excusálta magát, hogy azon synoduson sem subsistálhatott nyavalyája miá s nekem sem terminálhat [RettE 402] * *törvényes/törvény szerint való*

1768: Ha mi károsodását azután valamelyik rész tapasztallja, 'a Törvény szerént valo Rectificatio akár mellyiknek fenn maradgyon [Mv; Ks 19/I. 6hoz]. 1792: a meg nevezett osztozo Felek mindeneket magok között Istenesen és Atyafiságosan meg osztották egy máshoz Semmi praetensiot nem hagyván, ugj mindazonáltal, hogj ha kinek kinek osztáj szerént rátája Csonkulást nem szenved, ha penig valamellyik Félnék rátája akár mi uton modon Csonkulást szenvedne, erre nézve az említett Felek magoknak az egy Törvényes Rectificatiot fenn hagyván [Aranyosrákos TA; Borb. I].

3. határkiigazítás; rectificarea hotarelor; Grenzkorrelation. 1587/1590: Kendi ferencz es Vas Georgy Czeghei eo magha kepeben a mynemw igenetlensegek volt, valami rectificatio feleol, es egjeb dolgok feleolis igy igenesedenek megh my eleottwnk [Méhes TA; WassLt]. 1589: Nagod mynekwnk paranczhyola, Hogy my el menne(n)k Topa Zent kyalrya Hogy my meg Ammonealnük, meg mondanuk, Sombony Lazlo vramnak Es Sombory Istuanak hogy meg Engettessek ez meg mondot Topa Zent kyalrnak mynde(n) földey, kazallo Retej, Erdej, Zanto földey berkey, Es mynden hatarynak Rectificatioia limitioia, Es Commensuratioia my altalu(n)k [Szamosfva K; JHbK LVII. 40]. 1590: De nem tüdatik Was Ghyeorgj vram honnet indultattwan, az Rectificatiot veghez nem hatta Mennj [Méhes TA; WassLt]. 1681: Az mint a hites Birak referallyak; Noha Boldogfalva felöl valo hatara, hit után törvényessen rectificaltott, es mutattattott ki arra rendeltetett, Deputatusok es Convocatott személyek által; mind azo(n) által Kendeffi Miklos Vr(am), egi darab földöket az rectifica(tio) utann is hatalmasul usuallya [Hátszeg; VhU 151]. 1715: eő Nga azon Contraversiab(an) fargo Rakato nevű hovas metájának revisiojára oculálására, rectifica(tio)jora és reambulatiojára biztos Com(m)isariusokat ker ki és denominaltat [K; EMLt]. 1735/1772

k.: A Mező Csani Határnak birodalma is az időnek sok viszontagsági miatt egészen confundáltatvan az jó Harmoniaert lett ilyen Rectificatio [T; DobLev. I/160]. 1766: az hol meta nints, ott nem lehet rectificatio [Torda; TJKt V 306].

Szk: ~t pretendálhat. 1758/1785: az ... Atyafiak azt az Just továbbra rezerválták magoknak hogy ha az mezőn leendő valóságos el osztáskor valamelyik fél valamiben magát meg tsalatkozottnak lenni tapasztalja, Rectificatiot praetendálhasson, és tétethessen [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 301].

4. évenkénti adókievetés/kirovás; impunere, stabilirea impozitului; jährliche Steuerveranlagung. 1835: hozzanak a' Falu Notáriussától az Ado Tabellából ki irt Bizonyítványt arról, hogy abban neveik után ők Megye Biráknak, és Harangozoknak bé voltak írva, vagy nem? úgy szintén a' Tiszteletes Paptól is arról hogy ki mellyik Esztendőben volt Megyebiro (: Aedituus :) vagy Harangozó, Curátoroknak pedig magokat a' rectificatiokor ne irassák [Vaja MT; HbEk].

rektifikál 1. tataroz, helyreállít; a renova/repara; re-novieren. 1743: a' Laszai Vendég fogadót rectificálják [Laszó H; Ks 81. LXII. 18]. 1756: Balog Mihály uram az miolta Gondviselői hivatalban(an) vagyon az Udvarban az Gabonás Székér Szín, es Istallók ruina-ban lévén nem hogy meg építette s rectificálta volna hanem veszendő állapotokba hagyván tűzre hordattak s égettettek [Szakatura SzD; TKI Bot Togyer (38) jb vall.].

2. kiigazít, helyesbít; a rectifica/corecta; verbessern, korrigieren. 1682: ha az liquidaltatott debitum az Berki Ur(am) javaiból ki nem telnek az p(rae)tendens atiafiak javaiból legien az satisfactio s- az difficultasokatis tartoszek rectificálni s megis fizetni [Kv; RDL I. 161]. 1738: Nagj fogiatkozást látván(n) a T.N. Tanács a szalonna nem árultatásában(an), ezen defectust rectificálni kívánván(n) Concludáltatott a T.N. Tanácstól [Dés; Jk 451. — "Köv. a határozat].

3. kiegyenlít; a achita; vergleichen. 1778: Lévén contro-versája csikvárdotfalvi eszetenatársaságoknak, közönségesen mű előttünk lépének szép egyezségben, hogy rectificálják tizenhárom fontjával [Taploca Cs; RSzF 182]. 1789: Ha valamelyik Féltől valaki hosszas perlekedés után olyan örökösön vásárolt Jozagot, Földet, vagy akármi Birodalmot ki nyerne ... betű szerint való árba öt száz Forintot Superálna, tehát Casu in eő meg osztván a ki nyert Birodalomért Törvényesen itelt Summát a másik Fél rectificálni tartozzék [Kük.; Kp II. 25].

4. határt kiigazít; a rectifica hotarele; Grenze korrigieren. 1620/1754: az hatarakat meg járván, métákat, és halmokat rectificállyá és renovalllyá, és mindenik Falunak az ő határokat mutassa ki [Told. 22 Bethlen István rend.]. 1766: a' két rész között Soha Meta nem erigátotott, tehát nem is volt mit Rectificálni | a' midőn arról szollok hogy itt nints Meta, azért nem lehet Rectificálni, azzal azt mutatom meg, hogy a Commissariusokat helyesen tiltottam [Torda; TJKt V. 306, 328].

5. megváltoztat; a schimba; verändern. 1664: Az Rákóczi Ferenczhez való expeditiót Kegyelmed ne impedálja, se rectificálni ne igyekezze, mert az a görgényi dologot nem segíti, ha succedál [TML III, 3 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

rektifikálás határkiigazítás; rectificarea hotarelor; Grenzkorrektion. 1589/1590: Myert hogy ennek eleotte kegtek keozot az Mehessi hatar rectificallassa feleol keotel alat veghezes volt, es mostan annak veghez valo vitelere Kendi ferenc vram ide hoztha Mester^a vramatt, kegndk izene hogy az vegezese nek eo minden rendiben keesz allani es obserualni, holnap napon rectificaltassek megh az hathar az vegezes zerent [Méhés TA; WassLt. — "Értsd: [telőmester]. 1590: az Mehesi hatar rectificallassa feleol az mynemw vegezese az vitezleo Czegej Was gyeorgy vramnak Zelemeri Barbara azzonynyal volt, melybe folthi ferencz ielen nem volt, tehát az Nagod paranchyolattia tartassa zerent, myert hogy eois Mehesen portionatus, az Mehesi hatar feleol valo compositio melle folthi ferencz vramatis melleyek hynok [uo.; i.h.].

rektifikálhat határt kiigazíthat; a putea rectifica hotarele; Grenze korrigieren können. 1766: soha itt az A Metat nem mutat a' hol az nints, nem is rectificálhat [Torda; TJKt V. 313].

rektifikálódik kiigazítódik; a fi rectificat, a se rectifica; korrigiert werden. 1733: az fundusok(na)k rectificálodni kel, mert Bakcsi Gabor <uramna>k töb Resze nincs mint nekünk, mas kepen is jabban javalyuk hogy ne kerteltesse be mert haza törvénye ellen Vette meg [Albis Hsz; BLev.].

rektifikáltat 1. kijavított, restauráltat; a dispune să fie refăcut/restaurat; restaurieren lassen. 1669: Im az császár képét is Kegyelmednek felküldtem, kérvén azon, szóljon az úrnak Rottel uramnak, hogy fristeltesse meg ő nagysága és az képiróval rectificáltassa ezt az karczolásokat [TML IV, 463 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. határt kiigazítottat; a dispune să fie rectificat hotarul; (Grenze) korrigieren lassen. 1737: ő Nga ... mi előttünk maga Tiszttye és Szolgája Hátas Antoni vr(am) által contradicaltat, azon Barázdálásnak, és azt rectificaltatni kívánta volna [Szentmargita SzD; Ks 14. XXXVIII. 15]. 1766: az eddig közre birattott Vdvart a' Fundusnak hátulso részihez mérsékelvén kell ketté hasítani éppen a' közepin így értvén a Métázást szűkeges képpen kell az illyen Inaequalitást rectificaltatni | az hol Meta nem erigátotott ott azt nem lehet Rectificaltatni [Torda; TJKt V. 308, 315].

rektifikáltatás határ kiigazítottatás; rectificarea hotarelor; Grenzkorrektion. 1735: Mező Csánbanis az antiqua Sessioknak dolga egész Confusiob(an) találtatván és kinek kinek valóságos rata portioja pro hic et nunc nem erualtatván az falunak antiqua sessiok után leendő flosztása és rectificaltatásais mostanról el marad [Mezőcsán TA; Born. X. 7].

rektifikáltatik 1. megjavítottatik, helyrehozatik; a fi reparat/refăcut; repariert werden. 1677: Aknárol valo so szállitásban a' Számason, Maroson levő Gátakon akadályok lehetvén, Commissariusok által rectificaltassék [AC 252]. 1738: Hogj Regiment Borbély Ur(am) ő kglme Vasass Joseff Ur(am) Házához menyen, ott a kementze rectificaltatván ... végeztett [Dés; Jk 489b]. 1751: mihelt az ut annyib(an) rectificaltatik hogy járó légyen, mingyárt it való Tisztartó Boér Uram maga kisírvén promoviallyá [Abosfva KK; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

2. kijavíttatik, módosítottik; a fi corectat/modificat; verbeert werden. 1695: csiplésnek idejénis a' Csűrbíro igaz hiti szerént fel rojja, mindenik asztagbol menyí kalongya jó ki, hogy abból a' ravásbol rectificáltassék ha mi fogytakozás eset volna az asztagok rakásakor [Kv; SRE 34]. 1721: Juhat assummál Ratiojab(an) nro 204 p(ro)-miscue, Szűkseg azért hogj rectificáltassék, külémben a tobbit adjustállya nro: 36 [Dés; Ks 26. XIV. 1].

Szk: törvényesen ~. 1796: Én is azt akarom hogy Törvényesen a T. Tiszt urak által rectificáltván a régi Limita(ti)o, ujra fel állítottassék [Ádamos KK; JHb XIX/55].

3. határ kiigazítottik; a fi rectificat hotarul; (Grenze) korigiert werden. 1726: Concludáltatott, hogy a két Szamos között lévő Porond kertek ujjolag felmértetessenek nyílak szerint és a melly nyílak iránt valami controversiák találattik (!) rectificáltassa(na)k [Dés; EHA]. 1748: (A földet a) Velkéri possessorok a seculis bírván in interrupto Dominio mediante, ha mi forma Cautiokkal s Violentiákkal s Sállyiak involaltak rectificáltassék, és az Dominus Terrestrisek Jussa manuteneáltassék [T; Ks 7. XV 31]. 1766: a' Méta Stabiliáltassék, az hol illik Rectificáltassék, s' köz kert állítottassék [Torda; TJKT V. 323]. 1771: ha indivisumnak találattik valami az oszlohatik két felé, a' más mely fel volt osztva tsak rectificáltassék [Fejér m.; DobLev. II/428. 11a].

Szk: törvényesen ~. 1681: Az mint a hites Birak referallyak ... Boldogfalva felől valo hatara, hit utan törvényesen rectificáltatott, es mutattatott ki arra rendeltetett, Deputatusok es Convocataltott személyek által [Hátszeg; VhU 151].

rektifikátor adókievítő/kirovó biztos; functionar care face impunerea; Steuerbemessungskommissar. 1775: azon kivült-is az aféle Damnificatusok Investigatioja a Rectificatorok kötelessége [Mikefva KK; Ks 66. 45. 17b]. 1800: Pálffy István Rectificatornak adott gyökér vago kapa [Torockó; TLev. 5].

rektifikátor komisszárius adókievítő/kirovó biztos; functionar care face impunerea; Steuerbemessungskommissar. 1821: a kérelmes kívánságának elég nem tétettetik — Semmit sem suffragalvan a kérelmesnek azon állítása, hogy ő a Rectificator Commissariusokat szokta quietalni [Szászregén; TLt Praes. ir. 65/1827 gr. Bethlen Imre főispán aláírásával]. 1825: A Tekintetes Rectificator Commissarius Urakra Ado fel vetésekor Intertentiojokra Rf 3 [Szk; Borb. I]. 1826: Légistromért a Titt Rectificator Commissarius Urnak Rf. 1 [Szk; i.h.]. 1847: csakhamar rectificator commissarius tekintetes Csernátóni Antal úrnak s egyéb más költségekbe mintegy 160 conventionalis rénes forintokat kellett fizetnem a falu költségéből, s akkor hevenyében a falusiaktól pénzt nem gyűjthettem, a tulajdon magam pénzből valék kénytelen az irt summát letennem [VKp 183].

rektor 1. tanító; invájtator; Lehrer. 1725: Az ablak rá-mákhöz is elég üveget adott R. Rector Uram aztis Húsvét után (: Isten engedvén :) tölcseres kezébe adatom [O.fenes K; Ks Mikola László lev.]. 1735/XX. sz.: Ez jegyző könyvecskét ecclesia számára Két nyújtó padokat halottak számára, Templom pitvarában mindnyájunk hasznára, Kovásznai András az iskola rectora Csinálta mind ingyen [Martonfva Hsz; HSzjP]. 1776: Minden magános Gazda ad

a' Rectornak az Erdély országi Vékára fél Véka Buzát. Bort Mustul ad 4 Kupából álló fel Vedret [M.goroszló Sz; SzVJk 172]. 1796: Sibai Mesternek vagy is Rectornak 4/30 [Wlt Cserei Heléna jk 88a]. 1801: A Bálványos Váralayai Reff. Ekkla Oskola Rectorának Esztendőnként valo fizetése ... A Gyerekekre nézve Az Abetiztától, Declinistától fizetnek 34 Drt. A Comparistától, Conjugistától 68-t A Léányoktól 36-t [Bálványosváralja SzD; SzConscr.]. 1805: a Rector meg engedte hogy délután vacatiom légyen [Dés; KMN 47]. 1827: Szánt az Ekklesia Ugarnak és mag alá, s azt béis veti a' Rhector tartozván magot adni [Visa K; SzConscr.]. 1835: a' Rectoran kívül külön Praeceptort hozott [Zsibó Sz; Wlt]. 1871: Elnök jelenti, hogy neki ez a botrányos eset jelentett föl, hogy Kelemen János az Febr 26kán délutáni isteni tiszteletlen illetlenül viselte magát, a rector tanításába bele szolván [M.bikal K; RAK 289].

Vö. a lektor címszóval.

Hn. XIX. sz. köz.: A Görbe föld a' rector Háza alatt (sz) [Somlyóújlak Sz; EHA].

Szk: református ~. 1802: Fartzádi N András mk. Vétisi^a Reff(ormatus) Rector [DE 2. — "MT"].

2. egyetem/főiskola vezetője; rector; Rektor. 1668: Beszpremi Judith Aszszony Kgdett Kolosvarban lévő Romano-Catholica Jesuita Paterek eo kgik Academiajok Rectorat, vagj Superiorat, Tiszteletes ... Görgői Imre Uramat certificáltatya [Kv; JHbK XLIII/36]. 1780: Ez előtt a' Rectornak különösen esztendőnként 50 forintat adtak: nekem egy krajzárt sem [Ne; Borb. II. Kováts József rector-prof lev.]. 1823–1830: Lipsiára nézve még ezt jegyzem meg ... Az univerzitás rectora Magnificus, minden fél esztendőben választatik Sz.György és Gál napkor [FogE 202]. 1847: azon egyetem nagyhiirt rectora Husz János, a' tanulók kiváltságait korlátozni kívánván, 25 ezer tanuló egyszerre odahagyta Prágát [Méhés 5].

rektori tanítói; de invájtator; Lehrer-. 1874: Kiadás Molnár Vincze Istvánnak a rektori árnýékszek befedése, úgy a harangláb befedéséért frt. 1 [Tordasztlásló TA; ETF 107. 33].

rektorné tanítóné; sojie de invájtator; Frau des Lehrers. 1851: vettesd bē a' meleg ágyat a' Rectornéval Anikoval [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez Ádamosra (KK)]. 1852: küldem a' Rektornénak Anikonak a' görös elleni receptet [Kv; Pk 6 ua.].

rektor-professzor rector-egyetemi tanár; profesor universitar cu functie de rector; Rektor-Professor an der Universität. 1799: Tsernátóni W. Sámuel mtk a' MVásárhelyi Reff Collegiumb(an) Rector Professor [Mv; MvLev.]. 1870 k./1914: Conferentia: tanárok, osztályfőnökök, juratusok értekezlete Elnöke a tárgyhöz képest az igazgató (paedagorcha) vagy a rector-professzor volt [MvÉrt. 10].

Szk: fungens ~. 1812: (A) Collegium Fungens Rector Professora Tiszt Benke Mihály [Ne; DobLev. IV/944. 1a].

rektorság (főiskolai) igazgatói tisztség; rectorat, functie de rector; Rektorfunktion. 1594: 15. Nouemb(ris) Caspar Keuit vittek az feiervari Rectorsagra; Marhaiat vitte 10. ökkren Thordaig Zabo Boldisar ... f. 1 d 25 [Kv; Szám. 6/III. 20].

rekupráció visszaszerzés; recuperare; redobindire; Zurückwerben. 1634: az meddég h tisziben lészen^a, semmi nemű határunkat elnehadgia idegeniteny sőt ha holt mit eltaláltak volna foghlalny idegeniteny, azoknak recuperatioyára szorgalmatos gondot viselleyen [UF I, 337 I. Rákóczi György gazd. ut. — ^aAz ub v. ti]. 1657: Szerzé azért egyben az fiscalis várakat s jószágokat mely fiscale bonumoknak recuperatiójában az ország bizonyos módokat praescribált volt is [KemÖn. 32–3]. 1774: azon ki tett Tisztarto Uramék Helylyekben ujontan restaurált Tisztarto Uramék eő kigyelmeknek az el foglalt Földeknek mások által valo el foglaltattassát, és annak Recuperatióját jelentetem [Mocs K; KS Consr. 33].

rekuprál 1. visszaszerz; a recupera/redobíndi; zurück-erwerben. 1640: Makfoluaban, es Annak hatariban, birodalmos Emberek uoltak az A(ctor)nak praedeccessori: Seot az is constal, hagi egi Chiuniaza neuw Erdőt völgiét, Az A edes Attia, maga faratsagaval es hitivel recuperalt hozot meg [Mv; DLev. 5]. 1657: Ez Bethlen Gábor kényszerítette volt töröknek íglni Lippát és Jenőt, melyeket Báthori Zsigmond idejében Borbély György recuperált volt [KemÖn. 30]. 1675: (A házat) a Dna Actrix minémű színes p(rae)textus alatt nem magának hane(m) más(na)k akarja recuperálni és redimálni [Kv; TJK XII/I. 20]. 1677: Kis Marjai Városbélieknek Privilegiumok helyben hagyatik egyéb részeiben, az 1614. Esztendőbeli Articulus szerint; de mivel az Ország in Anno 1615 a' Harminczadokat mint Fiscale bonumokat recuperálni rendelte; annakokáért ök-is harminczad adással tartoznak de jure Regni [AC 146].

Szk: törvény szerint ~. 1640: Erdőiök es havasok, igen io es hasznos vagion hanem az el mult 1631 esztendőben az Brassaiak potentia mediante occupáltak udgy mint Homorod nevű erdűt mezoievel edgiüt mostis eok bariak melliet Urunk eo Naga Jniungalasabul tartozik az Fogarasi udvar biro törveni szerint recuperálni es vissza foglalni [Persány F; UF I, 719].

2. visszafoglal; a reocupa/recuceri; zurückerobern. 1710: (A török) Nyisszást, Vidint és Vesszendrő várát is meghódoltatja, sőt Lippát is recuperálja [CsH 232].

rekuprálás visszaszerzés; recuperare, redobindire; Zurückbekommen. 1598: Ezeknek vtanna kerem Angialosj Janos^a vr(amat) es szeplakj Horűat Janos vramat, Keremis mint bizodalmas vr(aimat) hogy eo kegelmeok legien segitsegwl az en keucz el teuelyedet Jozagomnak recuperalasaban [Gerend TA; Törzs. Gerendj Pál végr. — ^aElőtte még öt név fels.]. 1609: Birak vram, Bonczidai Gergely es Gazner Georgi vramekis Feyeruarra mennek az el ueot Harminczodunk vvolaghl ualo recuperalasaert [Kv; Szám. 12b/IV 304]. 1671: kegyelmes Urunk s' Aszszonyunk ő Nagyságának collatioját mi-is Országul confirmaltuk eze(n) Articulusunkban nem obstalván ezek ellen a' fiscalis jószágoknak recuperalásokrol irott Articulus | Alsó Oroszi Torda Vármegyei Fiscalis portioját, a' mint a' mi kegyelmes Urunk ő Nagysága conferalta ő kegyelmének, nem praedjudicalván, a' Fiscalis jószágoknak recuperálásáról valo Articulus, mi-is egész Országul ő kegyelmét, azon jussig benne confirmallyuk [CC 73–4. — ^aSárpataki Mártonnak]. 1677: Ez Fiscale bonumok és Proventusok recuperálásának ideje légyen az 1588. Esztendőbeli Medgyesi Generalis Gyűlés, mikor Géczi János a' Gubernatorságot resignálta | Harangok recuperálásának processusa,

mellyek akar mint, és akarmely időben abalienáltattak volna [AC 43, 258]. 1710: Voltanak ezek mellett egynehány schölamesterek is. Ezek közül 41 személyeket példa nélkül való kegyetlenséggel Magyarországból kivittek a sicíliai szigetnek recuperálására a római császártól segítségére küldetett soldatok [CsH 97–8].

rekuprálhat 1. visszaszerezhet, a putea recupera/redobíndi; zurückerwerben können. 1606: az erdeőt Zekel Mosestól ualo meg zabadulas utan kezűnkhez uettwk, teőb eztendejenel három napianal, nem recuperalhattiak mostis magoknak teőllünk [UszT 18/12]. 1637: Simon Mihály ott Colosvarat kimult volna az vilagból szeretettel keruen hogy eőtet Concernalando jauait recuperalhassa [Kv; RDL I. 25]. 1764: Nem kevesebb kárt téssen külömb(en) Batyám Uram magának véle, mint nekem; mert ha jó Atyafiságban(an) maradhatunk vala, sok szép el idegenedet jussát recuperalhattya vala Isten Segedelméből az en faradságom által Batyám Uram [Középlak K; BfR].

2. erejét ~ja erejét visszanyerheti; a-și putea recîștiga/refăce forțele; Kraft wiedergewinnen. 1735: örömmel értetem az Excellentiad jobbotska appetitussát, reménlem hogj az erejitis lassan lassan recuperalhattya Excellentiát [KS Borosnyai N. Márton lev. Nsz-ből].

rekuprált visszaszerzet; recuperat/redobíndit; zurückgewonnen. 1639: Miko Ferenczteől es teob donatariussaktól recuperalt possessiookban portiookban menni ember szam legien es azok között exemptus^a [Fog.; UF I, 670. — ^aKöv. a táblázat].

rekupráltatás visszaszerzetetés; recuperare, redobindire; Zurückerwerben. 1677: ennek előtte indefinité végeztetett volt a' Fiscale bonumoknak recuperaltatása, holot sem nevek meg nem irattattak, mellyek legyenek a' Fiscale bonumok, sem pengi idő nem praefigaltat mitől fogva valok, és minémű modalitással recuperáltatnának [AC 43].

rekupráltathatik visszaszerzethet; a putea fi recuperat/redobíndit; wiedererworben werden können. 1677: Fiscale bonumok, Várak, mellyek in An. 1650 Fiscalisoknak irattak, ratum légyen, s' azon módon recuperaltathasanak [AC 256].

rekupráltatik visszaszerzettetik; a fi recuperat/redobíndit; zurückbekommen werden. 1627: Barabas Georgi fia Recuperaltatot [Kecset U; UszLt IV. 50. 123]. 1671: Templomot más Religion lévőek el-foghlalván, mint recuperaltassék [CCM]. 1677: ha kikiñél Fiscusra nézendő Bányák; Soaknák volnának, azok az 1514. Esztendőbeli Generale Decretumban bé-iratot mod szerint recuperaltassanak | A' Fiscale bonumok pengi a' Fejedelmek által a' Privatus Possessoroktól illyen modon recuperaltassanak | Árváknak abalienaltot jószágok mint recuperaltassék, kik háboruságban bolygottak, vagy Ellenségtől vitettek volna el [AC 44, 251].

rekupráltatott visszaszerzettetett; care a fost recuperat/redobíndit; zurückgewonnene(r). 1623: Az my Kegmes Urunk eo F(elsege) nekünk adatot instructioia szerezet Ked Capitan vram^a minden kessedelemmel, minden falukra ki mennyen valamellyk faluban recuperatus Lőfeyek auagy veres drabantok leznek Eozuegiek, aruak nouitiussok

annak felette eo Felsege számára recuperaltott eoreoksek mind azokat személy valogatás nélkül es kedueszen nélkül azmw Regestumunk szerenth mindgiarast az mostanj possessorok kezebeol ki foglalua(n) chiak Zazlo ala neueszett szerent <meg para>nchioluan ne<ki>k <eo> Felsege ne(u)uel igen serio hogy az recuperatussok jo fegyuerrel keontosseol<k>kel oly kezek legienek hogy hamar valo napo(n) az recuperatussoknak kuleon mustraiak leuen, io kezuettel talaltassanak [Csikszereda; Törzs. — ^aMathias Hadnagy Cszs, Gysz és Ksz vicekapitánya].

rekuperátus I. mn vagyonát visszaszerzett; care a recuperat/redobindit averea; (Vermögen) wiedergewonnene(r). 1623: Ked Capitan vram^a minden kessedelemmel, minden falukra ki mennyen valamelyik faluban recuperatus Lófelek auagy veres drabantok lesznek [Csikszereda; Törzs. — ^aMathias Hadnagy Cszs, Gysz és Ksz vicekapitánya. — A teljesebb szöveg *rekuperáltatott* al.]

II. fn vagyonát visszaszerzett személy; persoană care a recuperat/redobindit averea; Vermögen zurückerbommene Person. 1623: Sok panaz Jeott eddigis eleonkbe némely Nemes vraymnak illetlen chelekedetek feleol kik nem varuan adossagoknak megh fyszetessett magok kezekkel oótennek igazatt, sokakat az Recuperatussok keozul megh fogtanak vertenek minden marhayokot elueottek | Ha azertt az felek io akarattioi szerenth vrukot contentalliak auagi mostan contentaln j akarnak es lezen mybeol, az felekis fizeszenek deha nem volna myuel fizetnj, feletteb eoket ne saczoltassak, hanem az fele Creditorokotis igazychiak eo Felsegere, de azertt azon keozbe, mindénekteol indifferenter az recuperatossokot occupalliak vagj maradnak adosok-ka vagy ne(m) [Csikszereda; Törzs.].

rekurrál I. visszatér; a se întoarce; zurückkehren. 1710 k.: E két látás vagy jelenés az ördögnek is tulajdoníthatnék talán, de ... én ugyan jó angyalnak tulajdonítom. Én az Istentől efféle sem kértem soha is, sem efféle gondolkodásim nem voltak nappal, amikor 23. januári és 16. április azokat láttam, hogy éjszaka az rekurrált volna [BIm. 1032]. 1763: az elébbeni Allegatiokra recurralni nem lehet [Torda; TJKt V 156].

2. utal/hivatkozik vmire; a se referi la ceva; sich auf etw. beziehen. 1649: Elegh vilagoso(n) declaralta(m) volt elebbi p(ro)p(ositio)mba es abbol emergalt p(ro)cessus seriessebe, mikzioda excessust czielekedet az J az fiscus ellen mostan azokat ne(m) iteralo(m) hane(m) recurralok azokra [Kv; TJK VIII/4. 376].

3. folyamodik vkihez/vhová; a recurge la cineva/ceva, a face recurs; sich an jn/etw. wenden. 1722: Kgltek akár-melly rendbeli morosus Creditorok ellenis a Szegenységet protegállya, es manuteneállya vagy ha nem manuteneálhatná a Guberniumhoz recurállyon várván a Generalatus assistentiájatis [Kv; Ks 18/XCIII gub.]. 1740: Mind eő Hertzegségéhez, mind pedig Mlgos Guberniumhoz ... alázatos Instántiánk által a szomszéd Provinciákból ezen V(á)r(me)gyében az gabonának b3 hozathatása véget recuráltunk vala [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1747 k.: Semminemű Törvényes dolog másutt ne inchoaltassék, hanem az Torotzkai Forumon, az hol is ha az Parsok közüll valamely félnek az Törvény nem tettzenék, tehat apellalljak ad Forum Dominale Vár(me)gye Tiszteihz pedig semminemű dolog(an) ne légyen szabad recurralni miglen az Dominus Terrestriseket nem requirállya

[Torockó; TLev. 2/1. 1]. 1759: (Horega v. Pap Alexa) Testvére Urszuj, recurralván Instántiájával a Méltóságos R. Guberniumhoz fogságban levő öcsének, kezességen lejendő el bocsáttatása végett, meltoztatott vala is a Mlgos Reg. Gubernium resolvalni, hogy bocsáttassék el kezességen, addig mig praetendalt Nemességek a repetitusoknak revidcaltatik [GyL]. 1783: azon impedimentumok el harintásában, és tzelünknek el érésében ezen alazatos Instántiánk al(ta)l recurralunk Nagyságod Kegyessegihez [Ádámos KK; Pk 7]. 1804: Irjon a' Gubernális Urak közüll Kosztának előre, hogy ha valami fel adás oda találna menni közöltössék Ngoddal mivel különbben kéntelen lenne az Udvarhoz recurralni [Szásznyires SzD; Ks 94 Thuroczy Károly lev.]. 1831: a Flgs Királyi Gubernium kegyelmes Decretuma publicáltatván, az érdeket Szárhegyi, és Ditroi teljes Com(m)unitasok recuráltak vala a Felséges Udvarhoz [Mv; Born. XVD].

Szk: ügyes-bajos dolgában ~. 1711: Jollehet ennekelőtte is vegesztetett volt a Sz. G(ene)ralistol, hogy senki az Atyafiak közüll Esperestyé hirenelkül ügyes bajos dolga(an) ne recurrallyon T. Püspök Urunkhoz es mashoz; mindaztal azt sokan posthabealvan immediate a Mgos Urakat s Supremum Consistoriumat keresik es busittjak dolgoknak orvoslasara [SVJK].

4. el/odajut; a ajunge la ...; erreichen. 1668: Kegyelmed tudósítást vettük Kegyelmedtől igen kegyelmesen, parancsolván Kegyelmednek, ezután is ha mi hírek recurállnak, tudósítani el ne mulasson [TML IV 309 a fej. Teleki Mihályhoz].

rekurráló folyamodó; care face recurs la ...; Ansucher. 1782/1799: Méltóságos Groff Torotzkai Sigmond Ur Tisztyei közüll mellyik akadályoztatya, az ő Nagyságához Instántiaval recurralo személyeket? [Asz; TLev. 5/16 Transm. 325].

rekurrált lefolyt/zajlott; care s-a petrecut; geschehen. 1711: Hát azon márhat és ménest, az említett Esztendőkre recurralt Rebello alkatlatosságával, kik p(rac)dalták el [Gysz; WLt].

rekurzus I. folyamodás; apelare, sollicitare; Anrufung. 1704: Ma reggel felhozatván Bethlen Miklós urat, azt demonstrálá, hogy neki micsoda szüksége lött volna a bécsi documentumokra de mivel aziránt nem volt deliberatuma, azért aziránt már recursusa nem adattathatott [WIN I, 171]. 1751: kérjükis alázatosan Nsgodot, meltoztassék Székünköt Finna Mihálynak functiojával meg ne Szomorítani annális inkább hogy abbéli meg Szomorittásunk az Mlgos Guberniumhoz recursust ne Causaljon [ApLt 5. Orbai szék foly.]. 1759: Dresan alias Szirb Szimnyion miről panaszaljon aculadt Instántiájából Kglmed meg láthattya committaltatik Kglndek hogy a' Supplicans Statussáról, és hozzája valo praetensiojáról a' Guberniumat genuine informalni el ne mulassa; Ezért a' Guberniumhoz való recursussáért valamint meg bántódása ne légyen [Ks 18/XCIII. 3. a gub. Nsz-ből]. 1805: A' Recursust a' F.K. Igazgato Tanácsshoz bé adtam [Kv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.]. 1826: a Felperes Ur Recursussában leveleinek el rekkentések miatt lett convincáltatását panaszolta [Szentkatolna Hsz; HSzJP].

2. perorvoslati folyamodás; recurs; Rekurs, Rechtsmittelanrufung. 1750: ha tetzik az decisio Jó; ha pedig

nem; Apellatio vagy Pedig Protestatio mellett recursusát Ngok előttis szabadoson folytathassa [Torockó; TLev. 9/19]. 1794 k.: az ide jelentett Recursusnak helyét nem adott a Királyi Gubernium [Somb. I]. 1807: Azon terhes Deliberatum ellen insinualt Recursusra nézve a processus(na)k sub H lévő ki iratásáért pappiros és petséttel edgyütt Hf 3 Dr 60 | A Székely Udvarhelyi két fél Communitas ellen, a Tordaiak(na)k el alkudt szalonnáimnak meg tartoztatásokért, és abbol kifolyó káramért mozdított peremben Recursus uttyán a Flgs Kir. Fő Igazgato Tanács ... Káramnak, Költségeim, és Fáratságaim minden akadékok félre tételekkel valo meg fizetéseket meg itltni méltoztattak Excellentiátok [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. 1817 k.: ezzel elé vettem a' Recursusrol költ Testimoniumat, melyre minyájon^a le fityezették az ajakokat, egy része mondotta, no ide bizony hijába jöttünk, más része megint azt, dehogyn hijába, tészünk még egy fordított [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev. — "Ti. az ítélő bírák]. 1852: A' Magas cs: kir: katonai és Polgari Fő Kormány szám alatt költ válaszátval a cs: kir: kerületi Biztosság ... szám alatt költ választ meg erősítette és a Recursusának semmi helyet nem adott [Dicsősztmárton KK; DobLev. V/1337].

rekuzál I. elutasít; a recuza/respinge; ablehnen. 1639: (Christophorus Rivulinus) az el mult eztendőben az Eccl(esi)ának hozza valo io akarattiat recusalta [SzJk 44]. 1677: Arenda nélkül a' Dezmákhoz nyulok ellen processus es poena. A' Tisztek ellen-is kik az Executiot recusálnák | Szententiák és legitimum Mandatumok Executioját ha kik recusálnák, in amissione officiorum et flor. 200 convincuntur [AC 251, 268]. 1761: jelen voltam az midőn már készek valának a' Nyil Czédolák mind a két udvarra hogj Mlgs L.B. Josika Daniel Vrfi eő Nagysága offerálta Mlgs L.B. Josika Jmreh Uniak az első nyil vonást, de Imreh Vr nem akara vonni, és sokáig kínáldokván ő Ngok B. Daniel Vrfi eő Nga azt monda nékem: Vonjjon Krakкаи Vram nékem Nyilat, de én recusáltam egj elsőbbenn, mind azonálta rá vévén magamat és vontam ő Ngának [Branyicska H; JHb XXXV/46. 15]. 1775: hivott azon gyilkosságra, de akkor is recusáltam mondván, nem akarom gyermekimet árvaságra hagyni [H; Ks 114 Vegyes ir.].

2. ellenáll; a se împotrivi/opune; widerstehen. 1747: szerkes társa recusalt hogj a' lovát etszakára pascuatióra ki ne vigje [Torda; TJKT III. 263]. 1756: Akár töltse ki itt az Jobbágy és szellér rendes szolgálattját, akár nem, de ha oda mégyen Molduán Vonya s recuzálnának szidgya s tsak el kell menni, mely szerént az Josszág encerválodik [Galac BN; WLt Pask alias Tyrilla Onul (42) jb vall.]. 1770 k.: nevezet Koronkai János Atyankfia a' büntetésnek semmiképpen nem subcumbált, Zalogositani magát nem engedte és tellyességgel recusal és tergiversál hogj a' Kortsomáról el hordott Borért nem satis facial [Torockó; TLev. 9/14].

3. megtagad; a refuza; leugnen. 1657: félek attól, ha recusálom^a, nagyságtoknak fognak valaikik olyat mondani, hogj az külső nemzetekkel és országgokkal való nagyságod erősödését valami mala intentione nem akarom [KemÖn. 309. — "A Máté vajdával való szövetség aláírását].

4. fn-i in mellett; lingā un infinitiv; bei Infinitiv: vonakodik (megtenni vmit); a refuza (sā facā ceva); zögmern. 1566: Feoldwnkeon lakok hazához amy rez zanto feold es zenařw lwtna vg' mint azon falwbelyek keozwl egygknek.

Azt ys kegyelmes Vrnk recusalyak, meg adny [SzO II, 183 a székely főemberek és löfők a fej-hez]. 1657: nemcsak offerálta, hanem mondhatom, inkább imponálta vala az fejedelem azt az tiszteť, melyet felvenni sokáig recusáltam | az kemény magaviselete s engedetlensége felteti vala még magát is, annál inkább feleségét és öccsét az fejedelemségben succedáló fiától^b, melyet cselekdüni az vitézlő rend recusált [KemÖn. 194, 303. — "A generálisságot. ^bl. Rákózi György II. Rákóczi Györgytől].

rekviem gyászszertartás; recviem, slujbā religioasă făcută pentru pomenirea morților; Requiem. 1751: Rituale I, Evangeliumos könyv I. Requiemre valo missále I [Kóród KK; Ks 20/X]. 1806: délelöt a Templomba voltam G. Kornis Gábor utolsó tiszteletére Requiemre [Dés; KMN 342].

rekvirál I. (kéréssel) megkeres; a se adresa cuiva (cu o cerere); jn mit einer Bitte aufsuchen. 1575: bohattw k az Nagysagos Apaffy Gergelyt, my tanachwnkat, kynek ez dologban^a minden segetseggel es engedelmességgel legyetek valamibe benneteket requirál [BáthoryLev. I, 331 fej. — "Bekes Gáspár és párhívei jószágának elfoglalásában]. 1590 k.: Az Incatta vrnukat Eo nagat requiralt, Es vgy panazolkodot hogj En hatalmasul hatarat Erdeyert akarua(n) El foglalnj es fegyvereo kezze hatalmasul Eoriztetne(m) díznyamot [UszT]. 1604: Miel hogj az Malo(m) feleol Horuat Mihaly requiralta Generalis Basta Georgy Vrnk eo Nagat porontsolt eo Naga Mindzenti Benedek vramnak missilis leveleiben hogj az mynemy dolga Horuat Mihalnak ratione Molendini Bedeo Istua(n)nal űgya(n) el igazitsa [i.h. 20/129]. 1655: mely vād alol ki akarván magát mentenni Csepregi Mihály minden igazságával Urunkat eő Nagat fogya requirálni [Kv; CartTr II. 869]. 1660: Jancsi Istvan requirala az Ecclesiát kívanvan feleségetől valo el valast [SzJk 88]. 1671: legitime admo-nealtassa az verus pretendens a' leveleket conserváló személyeket, ha ki-adgya bene, ha penig nem, az ollyanok ellen requirálván a' Tiszteket ... exequaltassék a' poena [CC 69]. 1677: valamely Szőlők három esztendőnek etelése alat parlagban hagyáttatnak a' Haeresektől azoknak közeleb valo Attyafiai, avagy a' Vicinusok, ha azoknak nem kel, idegenek-is a' Birákat requirálván akarattyok felől, kik meg-böcsülván a' Szőlőt, annak böcsűjét adgyák-meg a' Haeresnek, a' pusztá Szőlőt penig az Exponensnek örökös bírására [AC 109]. 1752: Ha valami dologb(an) a' Határ dalgába(n) fel akadnak requirállyák az Udvari Birót, ha el igazithattya közöttök, bene quidem; ha pediglen nem, requirállyák a' Tisztartót, ha ā sem igazithattya, tehát requirállyák magát a Földes Ur eő Ngát [O.kocsárd KK; Ks 8. XXIV. 14]. 1772: A minapibanis requiraltom vala az Urakat az Adámosi Malmas Causaban, de az Uraktol vállaszt sem vehettem [Sövényfva KK; JHb LXVII/2. 385].

Szk: *instanciája által* ~. 1736: valami Németek dolga iránt Aszszonyt eő Ngát alaz(atos) Instantiánk által requiraltuk volt, abbol rut dolog kerekedet ki, mert Tisztartu ur(am) az Falus birot azért keményen meg verette [Récsé F; JHbT]. 1739: kéntelenitettem a' Nms V(á)rm(e)gjét requirálni Instantiam által egy darab Szőlőnek ki jártattatások iránt, melyeket akarnek reambulaltatni [Cege SzD; WassLt] * *levéllel/levél által* ~. 1671: a' mi Kégls Urunk ő Naga Ke gyelmessen igérvén, hogj Méltóságos levelével

requirálná megirt Kemény János Fejedelem ő Naga Relictáját, hasonlóképpen mi-is Országul ő Nagát illendő engedelmességgel irt levelünkkel, azon el-foglalt jország visszaadásáról meg-találnók [CC 79]. 1693: Akartuk azert kegyel(me)det levelünk által requirálnunk s egyszersmind intimálnunk, Atyafiságos Szeretettől, és az Arvának következtető nagj károknak (!) eltávoztatni ügyekező szándékunktól viseltetvén [Fejér m.; Ks 67. 46. 21]. 1823: (Fosztó Samuel Urat) mind küldött emberem által, mind Levelem által betsületesen, és atyafiságosan requiráltam, de maga ki nyilatkoztatását edgy betűvel sem tette meg [Nagyak AF; DobLev. V/1054] * *személyesen* ~ 1828: Tordai 'Sigmond ... jo szívvél annuálván a' Nénnye kérésének, imé le-is fáradott, és személyesen requirálni szándékozik a' Tktes Urat, méltóztatik ötet kegyesen fogadni [Nyárádszereda MT; i.h. V/1144 Ertsei Pál M. Szeredai Ref. Pap Dobolyi 'Sigmondhoz].

2. felkér; a ruga; auffordern. 1833: A földeknek felmérésére requiráltuk Tekintetes Ingenieur Ungvári György Urat a' ki is fel mérvén két darabba mérődött [Dés; DLT 904].

3. kér; a cere/solicita; bidden. 1657: Ez püspöknek hogy cedálnám nálamnál előbb való ülését, nagy szorgalmatossággal requirala az vajda [KemÖn. 265]. 1753: Ide hozzánk Alabisban^a küldött volt egy Levelet, melyben hogy uti költséggel meg Segeltenők bennünköt requirált [Törzs. Joh. Pánczél (53) pp vall. — 'Hsz].

4. megkövetel; a pretinde; verlangen. 1595: Ertyk ew kegmek hogy ez mostany habornw Ideonek mywolita mit kewannyon es minemw vigiazast requirallion ő kegmek [Kv; TanJk I/1. 278].

rekvirált (vmilyen kéréssel) megkeresett; căruia i s-a adresat (o cerere); (mit einer Bitte) aufgesucht. 1805: Sajgó József az Oláh János jószágán megtörvényezettett fát elköltötte; és azon tilalomra reqvirált falusi militaris bíró és notáriussal egyetemben a becsületeket is keresik [Szarhegy Cs; RSzF 99].

rekviráltat 1. (kéréssel) megkeresett; a pune pe cineva să se adreseze cuiva (cu o cerere); (mit einer Bitte) in suchen lassen. 1673: Lőnek kezesek mő előttünk Kis Sármason lako, Molduvaj ifiu legenyért ... hogy ha el bujdosnák Az kezések tartozzanak reducálni, requiráltatván a kezeseket reductioja felől legitime [Szászssombor SzD; RLt O. 5.]. 1692: ő kgle lenne olly keszen, hogy több becsületes ahoz ertő emberekkel jelen lévén, mind azok(na)k az jok(na)k Divisioja el kezdődnek, nnectalvan ... aztis hogy az mint ennek előtteis reqviraltatta vrat ő kglmet, mostannis kinalnok meg azon Divisioval [Ne; DobLev. I/35]. 1701: ő Kgmét minapib(an) reqviraltattam s admoniáltattam, most is iterató admoniáltatom satisfaciállyal ő Kglme azoknak [H; Ut]. 1731: Hanes Jakab Uram(m) requiraltattya a Ne(m)es Tanacsott kert karo és Támasz Csinaltatás végett [Dés; Jk 411a]. 1748: Tudgja é a' Tanu ... Circumspectus Zilahi Éltető Ferencz Uram kik által requiraltatta M. Groff Tzegei Wass Ádám Urat ő Nga földire telepedett két Sellerinek Restituiója végett? [Dob.; WassLt vk]. 1814: Bartok Ádám Ur Czi-nege István Urat, Hites Társát Tekéntetes Kováts Klára Ifiu Aszszanyt általunk Atyafiságosan requiraltattya ugyan de eczersmind Törvényesen is Admonealtotya ez okon^a [Ne; DobLev. V/965. — 'Köv. a megokolás].

Szk: instanciája által ~. 1668: már jó üdőtől foghva Ugron István Uramot Instantiaja által requiráltatta volna [Fejér m.; Hr 1/12].

2. felkér; a ruga prin cineva (să primească o însărcinare); in um etw. bidden lassen. 1778: Kolos különös Iurisdiction alatt van, ott Szolga Biroval procedaltatni nem lehet, azért a' Mélgos ur ... requiraltasson két Senatort, s azok ketten procedaljanak, s a' Mélgos Ur vegyen Relatoriat rolla [Kv; SLt XL Ágoston Márton Suki Jánoshoz]. 1784: requiraltata minket Meltosagos Groff Boros Jenői Korda Adam Ur ő Excelentiája hogy mennénk el Bétában ... egy néhány bizonyságoknak igaz hitek után téjendő valás tételeknek bé vetelire [Bögöz U; IB].

3. (meg)kér; a pune să ceară ceva (de la cineva); bidden lassen. 1669: kegmeknek parancsoljuk kegmessen, requiraltatván Kornis uramtól azon deliberatiót petsétünk alat adgja ki ő kegminek, had procedaltathassan dolgaban mellette [Ks NN. 16 fej.]. 1701: Fejedelem Béres szekeréhez kívántato két Lánczokat mellyet sokszor reqviraltatott, csináltattyaé avagy nem [H; Ut].

4. tudakozódta; a pune (pe cineva) să afle ceva (pe cale de informajii); in Erfahrung bringen lassen. 1731: el pusztulván mind az To hely, mind pedig a' Malom, az Tarsaim pedig ... hozzá akarván fogni és mind az Tott s mind pedig Malmott fel akarván építeni, requiraltatom ő Kigyelmektől hogy magamis mit akarnak az én részemmel csinálni [Komjátszeg TA; EHA].

rekviráltathat kérethet, kérelmezthet; a putea pune (pe cineva) să ceară ceva; um etw. ansuchen lassen können. 1614: az laesa pars requiraltathattya és Certificaltathattya hogy Bjrak Uraim előtt Comparealyon [Kv; PLPr 1612–15. 110].

rekviráltatik 1. kéréssel megkerestetik; a fi solicitat; (mit einer Bitte) aufgesucht werden. 1671: Az Căptalanok requiraltatván mandatummal, az leveleknek fel-keresését és ki-írását sub poena Articuli ne procrastinállyák [A nyom] az melly Falunak határára által adatik, azon Falubéliek ... requiraltatván, tartozzanak ugyan ki-menni, és a' káros Emberrel a' nyomot követni [CC 75, 86]. 1693: A Templom Ablakainak faldozására való úvegekről requiraltassék Tiszt. Nemes Samuel Uram [Kv; SRE I, 11]. 1720: requiraltattanak a T. Pater vraimek hogy a Monostori Ecclesianak fundusan lako Szegény Seller embereket mod kívül valo portiozassal, Servitiumokkal ne aggravallyák [Kv; SRE 138]. 1721: ha az administrans helység-gek a' Profont Officerektől rend kívül vexaltatnának ... a' Bellicus Commissariatus instanti requiraltassek [Ks 18/XLIIL gub.]. 1740: ha requiraltatik Hadnagi atyánkfia ő kglme Tktes Kászoni Sándor Uram ő kglmétől, Nád vecturávalis subveniálhat Hadnagi atyánkfia ő kglme [Dés; Jk 543a]. 1758: inhihéaltattam a Ns v(á)r(me)gye érdemes Notariussa által, hogy executiora ne menyek addig mig elsőben V. Ispány Uram nem requiráltotik mint elsőbb Tiszt [Légen K; SLt XL Bárotzi Gábor Suki Jánoshoz]. 1807: Szomszedság, és Barátság tekintetéből örömet leszen most az égysszer, sőt más versenis Segítséggel a V Közőnség a Nagy gát igazításában ha requiraltatik [Kv; KmULev. 3].

Szk: instanciája által ~. 1737: a Mltgs Excelsum Regium Gubernium alázatos Instantiánk által requiraltassék, a külső Hid meg-éppítteb(en) lejendő kglmes

assistentis végett [Dés; Jk 472b] * *levél által* ~. 1737: Mltss Fő-Iszpán Urat, Cs. Kereszturi Torma Miklos Urunkat, I(ste)n ő Sz: Felsege az árnyék Világból estvéli 6. és 7. óra között ki-szöllítván, mint hogi Tiszteességes Levél által requiráltatott a Tktes Ns Tanács, hogi Ns Várasunk által is, koporsób(a) leendő tétettése, az ldvezült Urnak Cohonestáltassék, tettzett expediálnunk, Assessor Nztes Lőtsai Jóseff és Notarius Böszörményi András Atyáncfiat ő kglmeket [Dés; Jk 469a]. 1789: requiráltassék Brádi Samuel ur Levél által, a' kinél nagyon elocálva azon Capitalis [Kv; SRE 262].

2. felkeretik; a fi rugat; aufgefördert werden. 1700: Csolnokosi Bálint Uramtól ő kglmitől requiráltatván kért bennünket, hogi el menvén, ezen helynek^a Lakosit meg Circalnok és visgálnak és meg látnok, kik volnának olyan gonosz tévő emberek kik, sem az Is(te)n, sem ez haza Törvényivel es jo bé vött szokásával nem akarván gondolni minden gonosz dologgal el követnének [H; Szer. — ^aCsolnokosnak]. 1781: Agyagfalvi Sándor János Urtól requiráltatunk Vólna, hogy mennénk el a Mező Bándi Felső Fordulo határon Derekollya nevezett helyben lévő egy darab szena fűvét ahoz értő Commetaneusokkal ki kerestettnök s jol ki metáztattnok [Mezőbánd MT; MbK XI. 62]. 1791: (A számadások) revideálások véget requiráltassék Grof Teleki László Ur [Kv; SRE 276]. 1841: requiráltatván az aránt, hogy itten a' Nyárad Szt Annai és Gyalakutai Allodialis Erdeit Ő Nagyságának az Erdőlés Rendje szerént esztendőnként használnando Táblákra osztanám fel a következő felosztást tettem [Nyárádsztanna MT; EHA].

3. megkivántatik, igényeltetik; a fi pretins/cerut insistent; verlanget werden. 1671: ha a' Posta alá késedelem nélkül lovat nem állatnak elé, requiraltatván tőllek s' kényszerítették a' Posta a' meg-fáratt lovon útytát continuálni, mely miatt el-veszne a' lo tartozzanak a' lovat megfizetni [CC 31].

rekviráltatott 1. (felkéréssel) megkeresett; căruia i s-a adresat (o rugăminte); (mit Forderung) aufgesucht. 1843: miután a' panaszo veje Beke Móses Fazakas által requiráltattak (!) voltunk a' meg történt verekedés környűl állások ki puhatolására — az ide alább bé irt Tanukat előnkbe állittatva az általunk eleikbe tett kérdésekre 'e következőkéleg vallottak [Dés; DLt 586. 1–2].

2. kerestetett, igényeltetett; care a fost pretins/cerut cu insistentă; verlangte. 1721: az mastani ő Felsege Deákjaival requiráltatott jobbágyok iránt [Csapó KK; Berz. 17. Fasc. XII].

rekvizíció 1. megkeresés, kérés; adresă, comunicare oficială făcută în scris; schriftliche Bitte. 1631: kglssen paranczioliuk hwseghteknek, hogy Praefectusunk requisitioiára az elesnek megh szerzese dolgába(n) minden segetseggel legyen [Törzs fej.]. 1634: ha kgltek az ő Ngha kgl's paranczolatlyara, s az en leveleimre, requisitiomra meghis megh nem adgia, megh irt Jobbagiomat; nyluan valo igazsagomat periclitálni nagy injuriamra ne(m) hagio(m) [Kentelce SzD; DLt 382]. 1635: Kegyelmes Vrunk Fejedelmwnk, vewén az Nagod kegl's missilisset, warasunkban lako Czismasiak dolgabol Nagod(na)k azert irhattyyk alazatosan es keppen megh az dologt Bathori Gabor fejedelem adott volt requisitiojokra egy mandatumot oltalmokra, de mind az által ugy attá, hogy

cziaik addeg ne bancziai eoket személyekben es marhajokban az vargak, meghlen az akkori Birak és Tanaczi el nem rendeli dolgokat [Kv; Céhir. I. 15]. 1671: Colosvári Kapitány requisitiojára, ha hó pénz el katonák el-szöknének mindenütt tartozzanak meg-fogni és kézben adni sub poena | Szászszágon vagy Regius funduson a' Fiscalis Tisztek Fiscus szükségére a' falubélieknek requisitiojok nélkül tavokat ne halászhassák [CCM]. 1678: Nemzetes Czegei vas János Ur(am) al(á)z(atos) requisitiojabul érttyk hogy Nyerges András levél(n) adoss hét száz negyven forintokkal, melly summa penz adosságát eddig valo sokszori requisitiojais ő Kglnek ne(m) refundáltak Parancsollyuk kegl'sse(n) contentáltassa meg nevezett vas János Ur(ama)t [WassLt feji-parancs Beszt-hez]. 1732: Déési Pater Praesidens Bertalan ur(am) ő kglme requisitiojára, az Catholica Residentia Szükségére ... Hadnagj Atyáncfia administáltasson Fát esztendő által egiczer mászszor husz szekeret [Dés; Jk 433a]. 1834: Czeh mester Majer Janos Uram requisitiojára, meg intettem hentes Ferenczi N. Uramat az eránt; hogy tessék a mestersége mellé állani, és hentesi kötelességét folytatni [Kv; MészCLEv.].

Szk: *hivatalos* ~. 1832: ezenn hivatalos requisitionknak effectualtatasarol szollo tudositás illendőül kérvén egész tsztelettel vagyunk köteles szolgálj [Torda; TLt Praes. ir. 1158].

2. felszólítás; somatie; Aufruf. 1677: Beszterczén fellyül valamely részt hogy el-foglaltak volna a' Moldovai Oláhok, jelentetik; szomszédságos requisitiora, ha a' Vajda azt a' határt fel nem szabadittya, és el nem szállittya onnan azokat kik meg-ülték, avagy akarmin-is el foglalták; az Ország és a' Fejedelem semmiképpen meg ne engedgyek [AC 169].

3. felkérés; cerere/solicitare (pentru a efectua ceva); Auforderung. 1801: Jelentyük hogy reqvirála munkót Mlgos Groff Bethlen Kristina Aszszony ő Nga, elő pénz fizetésünk le tétele mellett a végre hogy mennénk el ezen Nemes Maros Székben Erdő Szt: Györgyre, némű némű vallok(na)k vallás tételek le írására, és bé vételére. Műis azért engedvén ... requisitiojának elmentünk a fen meg irt Székben, és faluban, a Falu hűtösse Keresztes György mostani lako házához [Erdősztygyörgy MT; WH] | Mű-is azért tisztünk s tartozó kötelességünk szerént, engedelmeskedni kívántunk a tisztelt Ur requisitiojának, el mentünk ... Koronkában^a a mely vallokat előnkben állittattának: Mű azokat elsőben-is erős hittel meg-eskessük [Told. 10. — ^aMT].

rekvizitor hiteles helyi levéltáros, levélkereső; recvizitor, arhivar; Archivar. 1582: Marton Deak Requisitor vallia^a [Kv; Tjk IV/1. 48. — ^aKöv. a vall.]. 1590: Balassy Ambrus Colosmonostorj Requisitor, Es Doczy Andras Tar Imreh Cassaynak, megh eskewen valliak^a [Kv; Tjk V/1. 35. — ^aKöv. a vall.]. 1595: Mi Rosas Janos Coloswarj Eskwt polgar, Es Zent Iwany Georgy deak az Requisitor, vgian koloswary, aggyuk emlekezetre az kiknek illik [Kv; RDL I. 131a]. 1606: Keuendi Mathias Colosmonostori Conuentbeli Requisitor [KJ]. 1675/1759: Mi Diosi Gáspár, és Gyarmathi István Fejérvári Requisitorok ... Midőn el mentünk volna Nagj Enyedre ... hogy ot lako Nemes Uraimék közüll az Nagy Enyedi Határon kik hol és mennyi Exempta földeket, es szőlőket birnának arrol valo igazságokat ... igen diligenter meg ruminalnok, és fidel(ite)r

Conscribalnok [DobLev. III/651]. 1675/1760 k.: midőn ... Fejér Vári Rekvizitorok exmittáltak volna az akkori Enyedi Nemes és Városi Rend között való Controversiának complánlására, akkor kik hagyattak meg mind személyeknek Nobilitációjok(án), mind pedig Házak(ak) s külső örökség(ek) exemptiójáb(án) [Ne; i.h. I/316. 10a]. 1758: (Rettegi Miklós leányai) jó helyekre mentek férjhez Anna Nagy Gáborhoz, a fehérvári káptalanban egyik registrator [RettE 57].

rekvizitória megkereső parancs; scrisoare rogatorie; Befehlbrief. 1727: Minden napon Várando Cancelláristák mellé bizonyos Expressust aplicálnak, Rácz András Ur(a)-mot, vagi mást, illendő utrumokkal, uti költségel, Rekvizitorjának, 's Compulsoriumnak Taxájával [Déva; JHb XLII].

rekvizitórium mandátum (a hiteleshelyi levéltárhoz szóló) levélkeresetű parancs; mandat rogatoriu (adresat către arhivă); Forderungsbrief (an das Archiv). 1763: voltam Kolozsvárott, requisitorium mandatumot vittem volt a conventualisokra [RettE 155].

rekvizitum 1. szerszám; unelt; Werkzeug. 1720: Latatosunk requisitumi e szerent: edgy nagy pöröly, nagy verő nro 1, Szarvas üllő nro 1 [HSzj apró-szeg-fejező al.].

2. kellék; accessorii; Bestandteil. 1676: Vagyon ezen haznak három ablaka három táblaja onban, az többi fában foglalt üvegekkel, hozzá való sark vasokkal pantokkal es egyéb requisitumokkal mostan jó állapotot vadnak [Fog; UF II, 725]. 1714: Üvegesn(e)k való eszkeze meg pallirozott Atzélbúl, kerekkel, és requisitumokkal fl. Hung. 10 | Gysz Posztovál borított két Magyar Nyereg Vasas Kengjellel, s egjéb hozzá való requisitumokkal [AH 50, 52]. 1720: Határ borozdoló nagy eke requisitumival es vasaival nrő 1 [Szurduk SzD; JHbK XXVI/12]. 1843: Az Első Szekér ujj minden requisitumaival t.i. Kerekei jó modgyával ráffal vasozva, Tengejei Lötsei, Rudgya mind jok ujjak [Dés; DLT 622].

Szk: vasas ~. 1714: Két Par Magyar Dob hozzá való vasas requisitumokkal egjütt 18/50 [AH 48-9] * **vasbéli** ~. 1756: Béres eke jó negy, minden vasbéli requisitumival, négy pating(g)al, négy Lapos vassal, négy hoszszu vassal, és Kormán vasakkal, ugy négy rendbéli eke Tallyigával [Déva; Ks 92. I. 32 Kúrialeir].

3. felszerelés; accessorii; Ausstattung. 1714: Musicahoz való 1. Virgima (!) nevű Instrumentam hozzá való requisitumokkal, futraljb(an) fl. Hung. 40 [AH 57]. 1732: a Küküllőn vagion edgy jó készületű malom minden malomhoz kívánto requisitumival [Köröd KK; Ks 12. I]. 1765: Toldalagi László Ur építettett két kövű alól csapo lisztelő Malmot, és azt minden requisitumokkal elis készítette [Mv; EHA]. 1776: az Ház előtt egy Borona Fából ki rakot még fel nem szarufázot s egjéb requisitumaira nézveis készületlen konyha [Szurduk SzD; JHbK XXXI/4. 2]. 1822: Olaj törő sajto minden requisitumaival [M.köblös SzD; RLt Pataki József hagy.]. 1837: A Serház, és fogadohoz tartozó <mi>ndenféle requisitumok ... <inv>entarium mellet adtattanak által az Árendatornak [Km; KmULev. 2]. 1838: A Kolos Monostori Kir. Fundationale Dominiumnak Kolos Monostoron lévő pálinka főzője minden requisitumaival ... ki véve az üsteket ... árendába adtattott [i.h. 2].

Szk: gazdaságbeli ~. 1827: (A) Curiában semmi némű Marha és szántás vetéshez tartozó gazdaságbeli requisitum nem tanálatott [Koppánd AF; DobLev. V/1109. 5 Boros Mihály (43) zs vall.].

4. építési anyag; material de construcție; Baumaterial. 1648: Fogarasban letünkben sok fogyatkozasokatt lattunk, mellyekben renouatiok kiuntatnak mellyeknek veghben vitetese ... az vduarbiro azokhoz szüksegheis minden requisitumokat fogyatkozas nélkül administralni, az porkolabok pedig jó moddal veghben vitetni el ne mulassak [Fog; UF I, 912-3]. 1679/1681: kevantatik hogi ... minden építésre való requisitumokról, a minemű a fa, meszkő, tegla, Cserép, Sindely s egyeb minden szükséges materiakrol idejen gondolkodván provideallyon [Vh; VhU 668]. XIX. sz. eleje: A mostani lak hazok folyamatyába(n), még két más szobák építésére kívántatnak: Tégla 52750 1177 fl Állásfákra deszkákra 's egyébb requisitumokra össze 120 fl [Mv; Told. 18 gr. Toldalagi Zsigmond házának renoválása].

5. berendezési tárgy; obiecte necesare într-o locuință; Einrichtungsgegenstand. 1656: Ezen eleb megh irt hazban is vagion asztal pad es egieb bene leuó requisitumok [Fog; UF II, 156].

6. iratanyag; acte (necesare la ceva); Urkunden. 1677: ha kíványyák adattassék annyira való haladé, hogy a' vádlásra vagy mentségre való requisitumokat meg-hoztassák [AC 40]. 1699: N: Banyai Janos uram minden requisitumival minde(n)kor keszen legyen; mert Hadnagy Ura(m) Procuratora által meg szollittatvan es készületlen találtatva(n) ha kedve ellen való finalis decisioja lesze(n) köztök levő controversiajok(na)k sibi imputet [Dés; Jk 278a]. 1704: Továbbá a conservatoriumból kíváná holmi requisitumokat, kike szüksegi voltak [WIN I, 160. — *Bethlen Miklós]. 1709: Az Rationak ventilálására Szükseges Léven töb requisitumok között az Instructionnak s Urbariumnak productioja meg kívánnya az Exactoratus hogy azokat producallya ó Kglme [Fog; UII]. 1739: meg-kivánom, hogi ő kglmek, in instanti doceallyák a Czéh(b)e) való bé-állásokat, és a Czéh(na)k rendi 's Privilegiuma szerint, hogi minden requisitumokat administraltának [Dés; Jk 292a].

rekvizitus vmire felkért személy; reprezentantul/impuniternicitul cuiva; zu etw. aufgeforderte Person. 1797: Mivel minden udvari Törvényekben, vagy maga a' Földes Ur, vagy requisitussa, Assessor, vagy személyesse, vagy pedig Tiszt, a Praeses: így a' hol a Tiszt a' Praeses, akkor a' Derék Székre; mikor pedig maga a' Földes Ur requisitussa, vagy személylyesse, akkor a' Vice Székre a' Causatis appellalni szükséges [Mv; MbK XII. 113].

relabál átv visszaesik; a recădea în ...; zurückfallen. 1694: Maga szája vallását Nagy Janosnak mind a' sz: Szék előtt, mind masok előtt maga impotentiajáról látván és halvát(n), hogy az Asszonyi állat megh ne kisirtessék es elebben vétkére ne relaballyon, a' törviny ötet Tollas Sophit Nagy Janóstul divortiallya az impotenst penigh ligáb(an) hadgya hogy másokatis ne decipiallyon [SzJk 283]. 1695: Causa Szavaien(sis). Ikafalvi Judit a' sz. Partialistol a' liga aloll melyb(e) vettetett volt paráznságá miatt, absolutiot kíván. Deliberatum. Absolvattatik hogy meg kisirtetvén valami modon ne relaballyon [i.h. 292].

reláció 1. (írásbeli) jelentés, beszámoló; dare de seamă (scrisă), raport; schriftliche Meldung. 1588: Mely feylwl meg mondott eskwt zemelyeknek relatioiara attuk az my lewelonket Somogy Andrasnak varosunknak kissebik pechyetyuel megh ereossyteteth [Torda; Pk 2]. 1605: Megh ertettek eo kgmek az hat vraitmol az megh eget erdeoknek reuisioia feleol relatioiokath kerik biro vramat hogy vigyaztasson rea zorgalmatosan ne lopogassak es egyebekis zabadosson ne vagatassak [Kv; TanJk I/1. 511]. 1629: Kereszturatt az borokat mi nem lattuk, hanem az mint Biro János uram az ott való hűtös emberek relatiojából jegyzésben bé adta vagyon Kereszturatt vasa vini hat nro. 6 [Szu; SzO VI, 101 Székelytámadt vár lelt.]. 1677: azon egy religion valo Papok-is magok Ecclesiáján kívül valokat, külömben ne admittállanak, az fellyeb meg-irt, és egyéb hivatalyokat illető dolgokban, hanem azoknak igazsságokat, vagy Testimonialis levelekből, vagy bizonyos hiteles relatiokbol meg értsék, bizonyos és a' dolgokat tudo helyekről, idegen és jövevény, s' bizonyos Ecclesia nélkül valo személyeket-is szorgalmatosan meg-visgállanak [AC 11]. 1757: 1757: Mű, előttünk valo Altercatiojókot, mindenik félnek meghalgtatván, és a Bányákra exmittált negy Oculátorok(nak) Relatiójokat megvizsgálván, mind ez előtt valo, és mostani Controverziájokat tolláljuk, helyben hagyván tsak az A(nn)i p(rae)sentis Die 18 Jan(uarii) componált Bekeségeket, cum omnibus Punctis, még edjet addálván [Torockó; Bosla]. 1768: Tudgya é, Láttá é a Tanu nyilván, és bizonyosan értette é vagy hallatta é, hiteles Relatiokbol? [Csapó KK; Berz. 3. 7/7]. 1792: a Tisztek midőn a Guberniumnak Relatiójokat bé küldik, annak meritumat, vagy a Copertára, vagy kívül informatiojokra rövideden, és értelmesen Consignályák [JHb LXVI/30 gub.]. 1835: A Décs Várossa Tekintetes Tanácsához tisztelettel bé adott relatioja a benn irt Licit(ator) Commissáriusok(nak) [Dés; DLT 336].

Szk: ~ létezik. 1775/1802: (A) meg nevezett adjurált személyek közül előbb is az Hoszszumezei idősebb Lakos Cometaneusok által tetetett ilyen Relatio [BSz; JHb LXVII/3. 75] * ~t adhat. 1761: én azon Nyilakról sem(m)it se tudtam a mi p(edi)g pennám alatt nem forgott, arról fide mediante Relatiót nem adhattam [Branyicska H; JHb XXXV/48. 10] * ~t reportál. 1677: új Malmoknak erigálásoknál oculálására a' Vármegyék és Székek Commissariusokat bocsássanak-ki, a' kik oculallják, és a' Székre bizonyos relatiót reportallanak, s' ha úgy kívántatik, annak circumstantiara valo inquisitiokat-is, és a' Székek deliberallanak felőle peremptorié [AC 113] * ~t tehet. 1741: Groff Teleki Samuel Uram az Jobbagiok Havasföldből (!) valo reductiojak állapotjáról Horváth András Uram opinioját exprimálhatja és tehet egész relatiót [TKI Mohai Mózes Teleki Ádámhoz]. 1780 k.: Arravaló nézve hogy a Te(kin)t(é)tes Nms V(ár)(me)gye az kiket Isten ő Szent Felsége meg hágy Ngtok Kmetek között, hogy bizonyos relatiót tehessen rólunk, hogy Armalista Nemes Emberek vólunk, méltoztassék ezen Suplicationkat meg halgtati (!) [KSz; Borb. II] * ~t tesz. 1681: Noha ezen hunyadi Taxasok között vannak olyanokis, kik Taxajok mellett szolgálni tartozna(na)k, mind azo(n) által azok felől a hites Birak, se most, se a praecedens Vrbariumba(n) semmi rela(tio)t nem töttek [VhU 70]. 1775: Instalunk aláztatosan a Ttes Táblának ezen Serelmuúnk(ne)k orvoslása végett, méltoztatván hathatosan committálni az Exmissus Commissarius Vrak(na)k fogjanak azon Divisiohoz mindene- ket ujira, igazán, Törvényesen ... osszanak, s ha mi ellen-

vetés adja elő magát, azokról tégyenek Relatiót ... hogy a Continua Tabla dirimalhassa, és terminaltathassék a Divisio [Fejér m.; DobLev. II/464. 1b]. 1807: Ma itten Somaival nagy Vetélkedésünk volt a melyre Csikét is el hozta magával, hogy mi mondon tsalhassanak meg, de nem érték el tzéjlokat mert az Executor Cancellisták látván Impertinentiájokat, visza mentenek az itélő mester vrhoz Relatiót tenni [M.fodorháza K; RLt O. 1].

2. (vmely cselekmény/helyzet) szóbeli előadása; relatare, expunere; mündlicher Vortrag eines Geschehens/einer Situation. 1680: Az esküttek hutek utan valo rela(tio)jok szerint, vagyon ez Falu hatara(n) egy darab bikkes erdő mely ő nagok számára valo Branista volt ab antiquo, bő makk termésnek idején meg hízhatik rajta Diszno nrő 600 // ~ hat száz [F.porumbák F; ÁLT Urb. 59]. 1734: Az kérdésben forgo Ház örökségnek meg vásárlása nem mod nélkül s, nemis ok nélkül valo, Sőt inkább az haza törvényével jog meg egyez melj az Fatenseknek relatiójokbol in Judicio Constal [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1737: Balogh Ersébeth Hiteles és számos Relatiokból, maga Urán(a)k meg étetettése iránt is nagy suspiciob(an) esvén, Hadnagy Atyánkfia Törvényre Citáltatta [Dés; Jk 257-8]. 1745: masoknakis relatiójokbolis világosan Constált hogy veresen latotot az A. Fia melyet nem kel valo tselkedni; hanem meg fogni, és az Udvar fogságában hozni [H; Ks 62/16]. 1772: a Fatensek s Commetaneusok Relatiójok hibások voltak, a' dolog valóságával ellenkeztek, midőn az én Malmorra kenték egészen az eo Excellenciaja Malma fogiatkozásait [Kuk.; JHb LXVII/233].

3. kapcsolat, viszony; relație, raport; Beziehung, Verhältnis. 1678: Az mi az haza mostani siralmas állapotját nézi, az én elmém abba belé holt, én arról nem írok, Kegyelmedhez való relatióm iratja csak azt, ha mi Kegyelmeden áll benne, az portára kik mennek, és azt meglássa, meg nézze s ugyan jól megnézze Kegyelmed, mind vállasunkra, mind a magyar igré, mind maga Kegyelmed állapotjára nézve [TML VIII, 86-7 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

relatória 1. valláslevél, tanúvallatásról szóló jelentés; raport asupra mărturiilor/depozițiilor; Meldung über Zeugenaussagen. 1585: Buday Thomas Vram, es Lakatos Ianos, Kalachswteő ferencz, Balogdy farkas, es Kalachswteő ferenczne valliak Azt Amint megh wagyon Irwa a' Conuentus Relatoriaiaba(n) [Kv; TJK IV/1. 407]. 1586: fjetem az monostory byraknak az relatoriaert d. 22 [Kv; Szám. 3/XXV. 2 Igyartha György sp kezével]. 1605: az bizonsagot meg vallattuk es Relatoriaban peczet alát Maros Zerdaba uittwk az Co(m)missarius Vrak elejbe [UszT 19/51]. 1606: Az A falu relatoriát presental. El oluastuan az Relatoriát az J. falu Contendal es azt mongia hogy az az Relatoria erőtlen oka az hogj egy biro feleltette per hoc erőtlen ez okonnis hogj chiak egy pecziét alat vagjon az teörüeny es okon erőtlennek Itelj [i.h. 19/33]. 1664: mi el mene(n)k ... hogj az kiket mi előnben (!) hivatna Kis Jeney Nad Udvary Janos Ur(am) az Nemes Doboka varmegie Fu biraja peczettivel szorgalmatosan meg Eskütnők és hűttük utan valo vallasokot Leratoriab(an) (!) megh imok [Noszoly SzD; WassLt]. 1680: Sütő Matyiasnak felesége Veres Borka elle(n) valo Relatoriáját meg olvasva(n) lattuk belőlle felesége paraznasagat, mert Gyermekeket hozot ki nem Sütő Matyiasstol valo [SzJk 147]. 1697: Nouum mellett ualó Relatoriája All Csik szeki szent Imrei

Nemzetes Laszlo Thamás Deákné Balas Margith Aszszoninak és kglmenek ugjan ezen All Csik szeki Kotor-manyi Mihály Peter deakne Gergely Margit ellen [Cszs; CsJk 1]. 1765: Eléggi ki tétzik az A Aszszonyn(a)k részére bé adott Relatoriából erőszakos törvénytelen férjhez menése az I. ferjfihoz [GörgJk 198]. 1771: kijő az actoria pars lelatoriájából (!), nevezetesen az első, második és harmadik fatensek fassiójokból hogy az volt a megtalált pénz 24 nímet forint, 3-rom peták és egy 10 krajcáros [M.hermány U; RSzF 267]. 1795: Elegendőképpen comprobáltak mind a két felek levatoriák (!) által, de mind csak úgy jő ki, hogy azon a napon az Fejér Ferenc lovait nem hajtották az mezei csordába, hanem az erdeiben indították volna [Ozsdola Hsz; i.h. 218]. 1827: Mely Esketésnek és Bizonyosság tételeknek rendéről, mi is igaz hitünk szerint irtuk ezen Relatoriát, melyet az Exponens Tekts Özvegy jövendőbeli Jussai védelmére nézve ki is adtunk [Fejér m.; DobLev. V/1109. 25].

Szk: ~ba vesz. 1681: Mind ezeket, törvényes, helyes, jó Relatoriab(a) kellene elsőb(en) venni; onnan megh latni á dolognak mi voltat [VhU 120].

2. (határjárásról, tiltásról, birtokba helyezésről és más eljárás cselekedetéről készült) írásbeli jelentés; raport scris (cu privire la hotărnicie, interdicție, punere în posesie sau altor proceduri); schriftliche Meldung (über Grenzbegehung, Verbot, Besitzeinweisung und andere Prozesse). 1569: Zabo ferenc es Annos Azzony ... az p(ro)kator lewelet es az Inhibitiot Relatoriaiauol egjetemben Ezeket atta mi eleöttwnk almady Andras uramnak [Néma SzD; JHbK XXXVIII/6]. 1592: Janos kiraly lewele Relatoriayawal eggiwth ki puré emanaltatott, hogy Monostor es Bachy keözeot, a' Monostoriak vtat tartozzanak adny á Coloswariaknak az Erdeön valo Jarasra Nemes Emberek mutattak zabad vtath [Kv; DiösyInd. 31]. 1599: ez az chelekedet ha valakit orzagh vtaban megh les es ezkeppen adorial, mint ez Kun pal chelekedet az en Jobbagiomuál tolvajsagot represental Nem tagadhattia, mert Jobbagiomon eset factum Constal, kit biro vram oculalt, es relatoriának vagion rulla, Ez mellet bizonyitokis az mit bjonytthatok [Szinye SzD; Ks]. 1605: mw mostis be Adgyuk minden teorucny foliasarul valo leuelwnket Relatoriánakot Sententiankot cziaik teorue(n)t varunk [UszT 19/51]. 1621: Kayanton lako Dako Mihalyt megh keresuen biroüal az bironak az ki megh kerte adtunk d 12 Az Relatoriatis annyit kellett adnunk d 12 [Kv; Szám. 15b/VII. 25]. 1624: Miuel penigh imar ideye el tölt kiüana ... uas geögrh ura(m) hogy mi azt az elebi Reratoriát (!) uyolagh írrok [BSz; WassLt]. 1650: Az Gyekei Relatoriát el készítettem Az Szent Maritonis megh minültaltam de megh nem irhatam, miuel abbas difficultasokat talalek az oda kwldoott Relatoriát mikor appertaltattia Nagod aztis Corrigalhatyak [Kv; Ks 4. VI. 2 St. Palfy lev.]. 1677: Ha pedig intra quindecim dies oda nem érkezhetik az Inhibitioval, a' Relatoriát ki-adhassák, de azt-is a' tizenötöd napot mindenkor inclusivé számlálván | A' Citatiok a' Székelységen a' Székek esköttei, vagy azok nem találattván, csak privatus Nemes ember által-is, a Tisztnak pecsétinek erejével legyenek, Relatoriáknak extractioja nélkül-is [AC 180, 205]. 1693: kigyelmed Vicze Jspan Ur miczoda reratoriaval (!) jő reank dlni mikor koltt es kik alt(al) tiltata is Jspan Uramat [K; Bork. XL. 87]. 1731: Kapranczai István uram Reszit az mint ki jártattam arrol valo Relato(ria) [Isplánlaka AF; JHb XXVIII. 32]. 1804/1816: Úvöltöbeli

Szántó kijáratásáról költ Relatoria [Jobbágyva MT; EHA].

Szk: ~t ad. 1673: Kegiemed szolgabiro Ur(am) menjen el Nehai Tot Miklosne aszszonjomhoz, es az melly ház hely(ne)k az árráb(an) ados lévén eő kegielme f. 75 ... kérje, ha megh adgia bene, kegielmed leuállja; ha hol ne(m) lassa kegilmed mit resolvál s adgion relatoriát rolla [Kv; KvLt I/182]. 1819: Mely procedurának rendi, hogy mindenekben a meg irtak szerént ment légyen végben, arrol adom enis ezen relatoriamat [Ne; DobLev. V/1029]. 1847: a' netalán nállak talátatando és el-kobozando művszerekről adjon Relatoriát [Kv; ACLev.] * ~t vesz. 1581: Lassak megh, hogy ha az hatar zelbe vagio(n)e az fold, es ha abba vagio(n), tehaq zolga Birot vigyenek Az kayanthaiakra, es tilchya el azoknak (Igy!) Az feoldiknek ellesetwl, es az tilalomrol vegienek Relatoriát, es az zantasnak Az arrawal kenallyak megh Az kayantayakat, az földes embernekis az my feoldber volna megh fyezsenek es varas zamara vessek be [Kv; TanJk V/3. 243b] * határhastó perfolyta ~ folyamathan levő határkijelölő perről szóló írásbeli jelentés. XVII. sz. köz.: Vargias viderkel valo hatar hasitto per folyta Relatoria [UszT 15/13] * statúcióról való ~ birtokba iktatásról szóló írásbeli jelentés. 1677: Levelei kiknek háborúság s' tűz miat el-vesztenek, Nova Donatiok adassanak: Statutiojokrol valo Relatoriákat kik amittálták, testimonio vicinorum állathattyák helyben fogyatkozásokat: Oly Relatoria nélkül valo, Mihály Vajda bé jövetele után, ha conferátatott volna-is, ne stallyon; A' humana memoriat excedálván dominiuma, s' constálván igaz haeres volta, Nova Donatio meg adassék [AC 263].

3. vizsgálati jelentés; raport de inspectie; Untersuchungsmeldung. 1589: Amy a' Monostory hatart illethi ... ha Vrunk mostannis halaztia az hatar ighazitast, tehaq eő kgme Biro vra(m) Mandatumot hozasson a' Conuentekre, kik ky Mennyenek, es megh latva(n) oculalwan az hatarbely foglalasnak Ighassagat bizonyos voltat, Relatoriát vegienek rolla [Kv; TanJk I/1. 115]. 1702: Inquisitio által mennyenek végére, a' T. Ekklesiáa külső Jozságib(an) maga és az Ekklesia számára mint majorkodtatott ő kglme Szegedi István Ur(am) Majorkodtatásának mind hasznát, mind kárát, hiteles Relatoriák(an) reportallyak ő Kgl(me)k, Fő Curator Uraméknak ő Kgl(ne)k [Kv; SRE 81]. 1753: Inquisitor Uraimek által peragalt Relatoria(na)k ki Vál(ta)saert Flor. Hung. 1 Dr. 58 [Kraszna; Borb. II].

relatóriabeli tanúvallatásban szereplő; care figurează/ este menționat în mărturia cuiva; aus der Zeugenaussage. 1807: A két Relatoriabeli Fatenseket convocalo polgárnak három Napi intertentioja, és fizetése bajoson meg egyeztem 1, 1 garasba, volt pedig 31 Fatens Hf. 3 Dr. 6 [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

relatória-levél (telek kijárájáról szóló) írásbeli jelentés; raport scris (asupra inspectării hotarelor unui teleac/loc de casă); schriftliche Meldung (über die Flurbegehung). 1585: Nagd paranchyol wala hogy az my Relatoria Lewelonkbe — azmikippen Nemes személyeketh Buda Janost Halaz Gergelth es Bornemizza Mihalth Desen Lakozokath az Nagd Tablaira hittwk, az my nemw deffectussok es errorok leottenek volna, azokath megh Reformalnok [Dés; DLt 216]. 1732: Pagacsai Ház helyről ki Jartottat Relatoria Lev(e) [Mezőpagocsa MT; JHb X/13].

relátum beszámoló; relatare; Bericht. 1756: Hallottam masok(na)k relátumából hogy azon gombok mellyek az Nalátzi Lajos Vr eő Nga Felejtárának Koppenyegéről el veszték Zudor Petinel vannak [Bácsi H; BK. Nic. Siga (42) ns vall.].

relaxáció 1. könnyítés, enyhítés; facilitare, ușurare; Erleichterung. 1597: Zegynieknek Niomorulthaknak Relaxatioiok, kiket az Zamwewo vram es mys Relaxaltunk Tezen f.32 d 28 [Kv; Szám. 7/Vl. 8]. 1640: Az fellyeöl megh irtt adott, az Fohnagy es Zindian kiüöl, valakinek Urunk eő Nagatul specialis annuentiaia es relaxatioia nintsen es nem leszen, minden jobbagy indifferenten tartozik ittis, mind Fogarasban megh adni, mellyet esztendőben egyszer, ugy mint, Karacsonban szoktanak administralni a' Varban [Betlen F; UF I, 692]. 1668: Az űrhoz Bánffí uramhoz ő kegyelméhez küldvén szolgámat amaz dolog végett és asszonyunkhoz ő nagyságához is korpádi kevés emberünkből álló juh és méhbéli árendájok ő nagyságoktól való relaxatiojok sollicitálásáért, válaszom olyan lött⁴ [TML IV, 340 Baló László Teleki Mihályhoz. — *Köv. a válasz]. 1676/1681: Hunyadon lako Nagy Mihaly Ur(am) ... Előbbi Supplicatiojaban Taxaianak nyolcz forintul Eőtt forintra kivanta relaxatiojat; migh azt az en szolgálatomban foglalatokodik, hogy azon haztul csak őt forintot fizessen, paranczom Hunyadi Tiszteimnek [VhU 456 Thökölyi Imre vál.]. 1704: mit gondol ha maga felmenné az asszony a generálhoz instálni a Toroczkaik mellett, lenne-e valami foganatia. És ha nem lenne, efficiálja azt avagy csak hogy légyen valami relaxatiojok rabságoknak, hogy onnét, ahol most vannak fogva, vagy az anyjokhoz, vagy másuvá abba az utcába hozzák le őket [WIN I, 302].

2. **jobbágyi** ~ jobbágyi kötelezettségek elengedése; scutire a unui iobag de obligatia de a îndeplini diferite prestări; Verzichten auf Leibeigenenpflichten. 1777/1780: Mint hogy ezen Fogadoban a korcsomáros mindenkor Jobbágy, ennek a Jobbágyi relaxatioján kívül semmi egyéb fizetése nintsen [Alparét SzD; JHbK LII/3. 164].

relaxál 1. adót/büntetést elenged; a scuti (de impozit/pe-deapsă); verzichten auf Steuer/Strafe | mérsékel; a micșora/reduce; mindem. 1582: Az ado zedeok Zegenyeknek Niomorultaknak es betegnek és egieb zwkeolkeodeoknek az Adobol Engettenek ky theot ez eztendeoben f 34/61. Relaxaltak akith el eskwttének es el tagattanak f 4/55 [Kv; Szám. 3/Vl. 9 Diósy Gergely not. kezével]. 1586: Lakatos Peter Ennek zegensegert adaiaban relaxaltunk d 95 [Kv; i.h. 3/XI. 180]. 1592: Az ado zedeok Amit mind eo magok s mind az Zamwewo vram relaxaltanak niomorultaknak es egieb bizionios zemelieknek ti f: 101/94 [Kv; i.h. 5/XI. 7]. 1598: Az lakos sellereknek kik az hadba voltak relaxaltunk f 11 [Kv; i.h. 8/II. 38]. 1602: mindennemw adaioakat relaxaltuk, megh engettük [Medgyes; DLt 269]. 1609: Vadnak relictak mellicnek Gazdaiok külön külön helyeken az Hadban holtak auagy el veztek, hazaknak Adaiat relaxaltuk [Kv; Szám. 12b/IV. 450]. 1665: Ezen(ben) Contarsagnak vetkevelis vadoltatvan eo Kege, impo-naltatott fel ghira ewst bwntes rat, ugy mindazonaltal, hogy manifestalodvan abbéli artatlansagha, Szamveveo Ur(ain)k annak idejeb(en) relaxallak ez bwntetést eo Kegenek [Kv; ÓCjk]. 1681: Olasz Szabo Istva(n) Az Attja ... migh Taxas volt fizetet per f. 10. az utan Lovas szabadossagal szolgalt; ki relaxalta ennjre Taxajat nem tu-

datik, meljről ha nem producal csak meg kell rajta venni [Vh; VhU 31–2]. 1736: az en öreg Atyám, keservesen Instantiajában deplorálván miképpen ő kegyelme aggravalatott contributioval Akkor ... Nemes Harom szek Gyűlése Excellentiad recommendatiojára Adojat relaxalta [ApLt 4 Bölöni Kováts Máthé a gub-hoz]. 1738: Barants Mihály atyánkfia mostani terhes Quartély Mesteri hivatallyát 's Militia mellett való éjjeli 's nappali szolgáltyát respectálván a T. N. Tanács 1738dik Esztendei quantumát in toto relaxállya [Dés; Jk 489b].

2. mentesít vkit vmi alól; a scuti pe cineva de ceva; jn von etw. befreien. 1671: Bethlen János Atyánkfiának Kis Bunon lévő két rótt emberét relaxaltuk, mivel finalis sententia extal azon helynek modalitassáról [CC 99].

3. birtokot (át)ad/enged vkinek; a preda/ceda cuiva (o posesiune); jm (Besitz) übergeben. 1610: Az megh holt Christoph Deak Relictaianak az melj ep falui es riz Jozagy maga tulaido(n) szemilire nizendeo voltanak azokat minden helieken es varmegiebe az Georgyfalui es Magyar patabeli portioy kiwvl, kegmesen neki relaxaltuk [Ks G. 19 fej.]. 1771: Szentcs Uramnakis a' Dálnoki posteritások tartoztak volna rebonificálni 12 1/2 öl földet, de ő kegyelmeis remittálá, és relaxálá [Fejér m.; DobLev. II/428. 29a]. 1779: a Gerendi Curiából lehető vagy obveníálható fele részt Gerendi Sigmund Uramnak relaxálá, és Bonificatiot Uram is ezen negyed részből nem kívána [Nagyak AF; i.h. III/522. 1b].

relaxálandó (vmi alól) mentesítendő; care urmează să fie scutit (de ceva); zu befreiend. 1836: ide bé adott Kérésé melletti hiteles Bizonyítványokból nyilván való lévén Babos Istvánnak hibából esett taxáltatása, ötten ezen Kir: Fő Számvéző hivatal a' relaxálandok közé mái napon feljegyezte [RLt gub.].

relaxálás mérsékelés; micșorare, reducere; Milderung. 1632: Nemzetes Czegej Vass Janos hiuünk ... Czegej es Pulionj Portioianak Arendájának relaxalasa feleő megh talván az megh jrt huzon őtt forint Arendat ez egy eztendeoben relaxáltunk es megh engettük [WassLt fej.].

relaxálhat elengedhet; a putea scuti de ceva; von etw. befreien können | mérsékelhet; a putea micșora/reduce; mildern können. 1768: azon Articulusnak szoross observatiojától, és tenorától edgyik se recedálhasson s abban dictált paenat a' Czeh se relaxálhassa [Kv; ACJk 38].

relaxálthatatik enyhíthetethetik, mérsékelthetethetik; a putea fi înlesnit/ușurat; gemildert werden können. 1736: Hogy Nms Várasunkonn a terhes quartély könnyebbíthetessék és ha lehetséges innét másuvá is transportáltassék és hogy a sok es sokféle való Vectura, avagy tsak nehezebb részb(en) relaxáltathassék és egieb gravaminaji is szegény Várasunknak gratiosé respectáltathassanak, a Mltgs Guberniumhoz, Szebenbe expedialtuk Nztes Dobolyi Márton kedves Atyánkfiát ő kglmét Instantiákkal [Dés; Jk 460b]. 1738: Noha ezen quantum per absolutum, nem relaxálthatatik; mind azon által, a szegény Özvegj Instans Asz(szo)nytól ne exigáltassék; hanem deponallya, az jövendőb(en); aki az Instans Asz(szo)ny(na)k succedál [Dés; Jk 508a].

relaxáltatik elengedtetik; a fi scutit de ceva; von etw. befreit werden | mérsékelthetethetik; a fi înlesnit/ușurat; gemil-

dert werden. 1702: Az Oláhfalviakon praetendálván az Nemes Szék harmad idei 780 // forint restantiat, mint hogy akkori sok teruh viselésék s aggraviumok consideratioban vétetvén, azon restantiajok relaxatátot, Kgltek ne háborgassa őket érette se ne exigálja rajtok, parancsollyuk Kglteknek [UssLt IX. 77/43 gub.]. 1729: Ad Instantiam Dni Doctoris Josephi Lócsei az három esztendei penzbeli Liquidatiojanak fele resze relaxatátot [Dés; Jk 385a]. 1736: hogj a Ns V(ár)(me)gjerlő ki jött quantumun(kna)k summaja meg ne tsonküllönn, senkinek, a nunc, semmi ezenn Quantumból nem relaxatitak [Dés; Jk 467a]. 1745: Minthogy Thordai István vr(am) a Ns Vármegye számára Militiát szedvén assistentiaival vólt, és Sokat faradott, respectálván a Ns Tanács fő Bíró Vr(am) ez iránt való interpositioját is, hogy az akkori ő kglmére esett hét forint portiojából 3. forintot fizessen még, és a négye relaxatassék [Torda; TJKt II. 51]. 1748: In Ca(us)a Petri Borbély ratio(n)e Curationis Henger Josi Deliber(at)ur Mint hogj Finta Samuel Hohér verésben elegjitette magát, hogj a' Curáért fizessen őt magjar forintokat, itilletett, relaxatátván a' Magistratustol egjéb birság [uo. i.h. III. 205].

relegáció kicsapás; eliminare; Verweisung. 1823–1830: Ott volt még a fennebb említett relegatióból visszabocsátott pozsonyi fiú, Pfandler, és Szeben mellől, talán heltauai szász papnak fia, Dietrich [FogE 243].

relegál 1. (vmely közösségből) kitilt/zár; a exclude/indepartha (dintr-o colectivitate); (aus einer Gesellschaft) ausschließen | (tanintézetből) kicsap; a elimina/a da afară (dintr-o instituție de învățămînt); (von der Schule) verweisen. 1681: Retyi Matthe Ur(am), az Sz: miniszteriu(m) ellen sok izbéli való motskos maga viselese, cseledese előttünk titokban ne(m) lévén Tetzet azért minékünk közönségese(n) hogj sz: Társaságunkból, relegalljuk [SzVJK 152]. 1683: Ennyi, s teőb sok alkalmatlansági conflualvan továbbá való betstelenségére es serelmere Sz: Társaságunk(na)k tetzet hogj Dobai Mihály Atyankfiat közötté tovab ne patiallyia hanem medio temporis relegallia: keresse kenyeret az hun talallia [i.h. 194]. 1823–1830: Mikor vagy egy deákok relegálnak, az arról való pátenst más univerzitásoknak is elküldik s felragasztják. De elküldik még a deáknak hazájába is. Ez alkalmatlansággal azt jegyzem meg, hogj mikor Göttingába mentünk, akkor onnan relegálva volt egy Pfandler nevű pozsonyi magyar fi a duellálásért, ki is a várostól három mértföldnyi messzeségre lakott, mert közelebb menni szabad nem volt. Csakugyan magyarokul mind a két hazából sokan lévén, a Regierunghoz vagy Guberniumhoz folyamodtunk, s megengedtek Pfandlernek, minthogy mióta az univerzitás fennáll, soha több magyart nem relegáltak [FogE 235].

2. utal/hivatkozik vkire/vmire; a se referi la cineva/ceva; sich auf jn/etw. beziehen. 1661: Palatinus uram levelét, volanter lévén, olvassa meg és közölvén az generállal, hogj ő is az szerent Montecuculi uramat informálja, és az palatinus uram levelét is együtt küldje Kegyelmednek, úgy végezzen, kérvén azon, az én leveleimet is küldje meg, melyben én relegáltam csak ő kegyelmére és palatinus uramra [TML II, 153 Kemény János Teleki Mihályhoz]. 1664: a miket Nagyságodnak izentem, most is azokra relegálok és hogj azokat kövesse Nagyságod, jovallom [TML III, 31

Teleki Mihály Lónyai Annához]. 1736: azt subinferállják, hogj az Inctának szolgálójától hallották Urának megéttetését, és mindnyájan erre relegálnak, ennek fassioja pedig Aszonya ellen nem acceptáltatik [Dés; Jk 198b]. 1754: Látom, hogj Nemes János bizonyos Summa pénzt a Mlgos vr(na)k el költötte tagadja azon adosságot vagyis relegál arra hogj reversalist mutasson a Mlgos vr rolla [Hídvég Hsz; ApLt 51 Nemes Ádám Apor Józsefhez]. 1762: az Inak gyermeke létét mind olyan fatensek pernegallják a' kik ha lett volna, leg jobb(an) tudhatták volna, és olyanak a' kikre mások relegálnak [Torda; TJKt V 75]. 1788: a szüntelen utazo Militaris Tiszt Urak a' Fogado Házkba bé szálván semi fizetést a' Szobákért, fáért, Istállóért, Szinért Gyertyáért nem kaphat, relegálván arra azon Vendég Tiszt Urak hogj a' Város fizessen a szállásért [Déva; Ks 74. VII. 56]. 1808: Ezen Póntra nézveis az Appellata rész mindenekben relegál előbbeni Feleletére, azomban pedig ujra exhibeálja [Asz; Borb. II]. 1816: Biro Sándor Ur relegált a Bátyja Ura feleletéhez [Asz; i.h.].

3. vkire/vmire igazít/(át)hárít vmit; a pune pe seama cui-va/a ceva; etw. auf jn/etw. übertragen. 1619: Kegyelmes uram, nekem úgy tetszik, azmint eddig az dolgokat az circumstantiákból eszembe vehettem, hogj az szent Istennek szent segítsége vélem lévén, azt az tractatust talám úgy viselhetem, hogj valami conclusionának ha kell lenni, de az Nagyságod adóval bójóvő követére relegálok, la lehet | az leveleknek expeditiojokat is őnagysága az vezér Mehmet pasára relegálta [BTN^o 186, 227]. 1677: Ha immár ő nagysága méltatlan voltomra engemet hogj már elejekben rendelt, híremmel kellene minden dolgoknak lenni; én reám kellene mindeneket relegálni [TML VII, 534 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. 1733: Battyam vram halála után egy néhányszor urgealtam az vrat Battyam vramat, hogj nekem egy kis demonstratiócskát tégyen, és nekem az Leveleimet, vgy egyebeket is ha mik ott maradtanak volna ki adgyon, de az Vr Battyam Vram mind csak relegált más más alkalmatlanságra [TKI Teleki Sámuel lev.].

4. utasít vkit vmire; a dispune cuiva ceva; jm etw. befehlen. 1704: meg is írta őfelsége, hogj a statusoknak publicálják azon levelét őfelségének. De minthogy egyrésről a generált ferálta és ferálja, a generált is az udvar relegálván erre, a generál felkérte a békesség punctumaival együtt, de még eddig az ország előtt az Gubernium nem publicáltatta, melyet ha posthabeálnak, bizony vétek lészen, mint-hogy őfelsége is parancsolja [WIN I, 198].

5. vkit igazít/utasít vkire/vkihez; a îndruma pe cineva la cineva; jn an jn verweisen. 1664: Cob uramnak külön ez dolgokról nem írhattam, mivel mind ezeket deákok meg sem tudtam írni, Kegyelmedre relegáltam ő kegyelmét. Kegyelmedet szeretettel kérem, ő kegyelmének is mind ez dolgokat referálja [TML III, 83 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz]. 1670: Béli uramot is relegálom Kegyelmedre; kérem, ő kegyelmével is comunicálja leveletem [TML V, 402 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1730: Requiritam volt az M. Bellic(us) Fő Com(mi)ssarius urat ő Ngát is ezen dologról, de ő Nga relegált Ngodra hogj ha ngod úgy disponál felölle nem contrarius benne [Vizakna AF; Ks 83].

6. vmire irányít vkit; a îndrepta pe cineva spre ceva; jn auf etw. richten. 1663: Mint azelőtt való levelemben minden szükséges dolgokról írtam eléggé Nagyságodnak, most is azokra alázatosan relegálom Nagyságotokat, könyörögek csak azon Nagyságodnak vegyen kegyelmes oltalmában [TML II, 487 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

7. *vhová/vmilyen fórumra utal/küld; a trimite undeva/la un anumit for; zu einem Forum schicken. 1781: Úgy vagyon az is, hogy panasztolt tisztelt kapitány úrnak ez-iránt. De kapitány uram egyedül nem igazíthatta, relegálta a közelebb esendő compania fóruma eleiben, amikor is mind az inctus és én actor compareáltunk [Árkos Hsz; RSzF 272]. 1794: Azon Nemes Armálisták ... kik(ne)k Armalistai állapottok kétségben hozatik akiket méltónak ítél a' Tisztség az új Articulus szerint a' Mlgs Kir Tábla eleiben relegálja productora; de ezekis addig míg a' Tisztség azt meg tapasztalni fogja hogy ok nélkült vétettek volt ki, az községei tereh viselés alól mostani Statassokban meg hadja s akkor lésszen meg határozás rollok [Szu; Borb. II].*

8. *–ja magát hivatkozik vkire/vmire; a se referi la cineva/ceva; sich auf jn/etw. beziehen. 1667: Már abban kétség nem lehet, hogy Hunyadvármegyét éppen odaigérte; de minthogy, az mint feljebb is írárm, mindeneket úgy tud Hedri uram, hogy én ki nem írhatom és így relegálom mindenekben ő kegyelme relatiojára magamat [TML IV, 68 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1669: Noha az estve igen obiter feleltem Kegyelmed levelére, egyébaránt ugyan az előtt Somori uram által írott levelemben eleget írtam, most is relegálom magamat azokra [TML IV, 602 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1678: Többől most Kegyelmednek nem írok, hanem relegálom magamat Rédei uramra [TML VIII, 256 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1704: Mindezek után kimenvén mindkét fél, a discursus sok volt. Végre a Gubernium relegálván magát a minapi deliberaturumra a Sebesi Jóh dolgában, melynek tenora ez a deliberatum [WIN I, 132].*

relegálhat utasíthat; a putea dispune cuiva ceva; befehlen können. 1752/1785: Minthogy pedig az Exponensek nem engedték Kegyelmednek a fel osztando Jozságokat olly békességgel usurpálni, hogy Kegyelmed az Exponenseket extra Dominium leendő acquiritoria relegálhatná, az Exponensek magok jussokhoz a Törvénytől meg engedtetett rövidebb uton is hozzá nyulhatnának [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 266].

relegáltat 1. kiutasított; a face să fie expulzat/izgonit; ausweisen lassen. 1601: biro vram tanachawal egyetemben minden leowewenieket az feyedelem heosegere es az varoshoz valo engedelmessegre megh eskeottessek, à kik penigh c(on)tumatia ducti megh nem akarnak eskeonny, tehat affeleket harmad nap vthan indifferenter mindeneket az varosrol relegaltassak [Kv; TanJk I/1. 393].

2. elküldet; a dispune să fie trimis într-un anumit loc; schicken lassen. 1618: Eo Kegmik az varos Protocolumaból az Tanacz Deliberatioit fel kerestetue(n) relegaltatta [Mv; MvLt 291. 17b].

relegáltathatik elküldetethetik; a putea fi trimis (într-un anumit loc); geschickt werden können. 1704: sokféle discursusok után a iudicium ez volt úgymint deliberatum: Minthogy ezek az inctustól allegált ratiók nem oly homályosak, hogy citált articulusnak tenora szerint ezt Bécsben vagy akármely idegen országra relegáltathatnának per documento ... Azért oly hosszas exmissióra nem is bocsátathatni [WIN I, 163].

relegáltatik 1. kiutasítatik; a fi expulzat/izgonit; ausgewiesen werden. 1599: Myerthogy ... az mentet es gylch

felseo ingeket ez Balas lopta volt el relegaltassek telliessegl az varos hatararol [Kv; TJK VI/1. 368]. 1601: Az heaban valo bwdoso emberek relegaltassa(na)k [Kv; TanJk I/1. 393]. 1681: Vadoltatua(n) Borsai Nagy Kata aszony, Komlosi Ura(m) felesége paraznasag nemeivel Komlosi Uramis lattatik kedvezni és connivealni felesegenek ez dologba(n). Hogy azert e mi Sz: Tarsasagunk ne motskol-tassek s gyalzaltassek ... illendőnek itiltük hogy relegaltassek Komlosi Atyankfia közszülünk [Szjk 153]. 1731: Csiszár Sárá(na)k sok izb(en) valo fajtalankodása jöven világosságra a szék előtt Ugy Nemes Jutka is, mivel még többszöri fertelmeskedése nem jött világosságra az Szék eleib(e), ő is holnap után a Tanács ház előtt igen keményen meg verettetik, s mind ketten ez Városrol relegaltatnak; ha pedig többé még is fertelmeskedésb(en) deprachendaltatnak, hoher keze által büntettetnek meg [Kv; TJK XV/9. 10]. 1745: Szeplaki Maria Ambrus Jutkával edgyütt az Pellengéren Hohér által meg csapattassanak, és ki koszoruztatván in perpetuum relegaltassanak, többé az Város határán ne találtassanak [Kv; TJK XVII/6. 6]. 1753: Széki Székelly Ersok már másodsor in captivat-tatvan ha pregnans nem volna Hohér által az pellengéren meg tsapatatott volna, hanem most ki koszoruztatván és ki kisirtetvén, ha ide vissza találnia jönni akkor leg ottan mindgyárt Hohér által az pellengéren meg tsapatatik és ugy relegaltatik [Kv; TJK XVI/7. 207].

2. vkire ráruháztatik; a fi pus/trecut pe seama/in sarcina cuiva; jm übertragen werden. 1671: effelek(ne)k es ehez hasonlo dolgok(na)k, el igazíttasa, az fő Ispanokra relegaltatott mys Annal touab nem lephetwnk [Borb. I egy-i bizottság jel.].

3. utasíttatik vhová/vkihez; a fi îndrumat la cineva; an jn verwiesen werden. 1785: Az Instánsok relegaltatnak az Mlgs Földös Urakhoz mind magok Jozságoknak Szabados Urai abban dispensaljanak kit kit tettzesek szerint G: Csáky János mp Fő-Ispany [Torda; TLev. 10/5]. 1793/1794: tudni kellett azt ab antiquo, hogy paraszt ember osztatlan Terrenumot valide el nem adhat, és így tudva vette meg azt azért minden illyen el adások alatt fekvő Commune Terrenumok osztály alá ítéltetnek, az emptorok pedig pénznek meg keresésére ad viam Juris relegaltatnak [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 9a].

4. *vhová/valamilyen fórumra utaltatik; a fi trimis undeva/la un anumit for; irgendwohin/zu einem Forum geschickt werden. 1677: Az erkölctelen fiaikat kik Attyokat, s' Annyokat nem böcsüllik, sőt kesergetik, decernaltatt, hogy a' Tisztek megbüntettessék De Nemes ember ellen a' paraszt bizonságok ne admittaltassanak ez Casusban, melynek prosecutioja a' Diaetara relegaltatott Ezeket azért a' specifiált Casusokat, in arbitrio Causantium légyen, ha a' Táblán vagy a' Széken akarják prosequalni; de a' mely Causakban perpetuitas bonorum kerestetik, és Privilegium productioja is kívántatik, immediatē Táblán; és a' mellyek Notát concernalnak, Generalis Diaetan prosequaltassanak; a' mely Casusok pedig nevezet szerint relegaltatnak valamelyik Forumra, egyenesen ott-is prosequaltassanak, mint hogy az ollyanok nem hagyattatnak csak ad arbitrium Causantium [AC 132, 178]. 1745: Casu vero quo az A. ellen való p(rae)tensiom penes ingestionem nem adjudicaltathatnak, hanem competens Processura relegaltatnék, kívánom az I. pars productum benn marasztani, és kezemhez assignaltatni [Torda; TJKT II. 64]. 1748: Ha Szintén in foro Seculari folyhatna is*

ellenem ezen p(rae)tensio, mindazáltal, hogy ez Sedrianak mint inferiornak, autoritassat excedallia a p(rae)tensioban forgó materia, ezen forumon nem folyhat; azért hogy relegatassék competens forumra meg kívánom [uo.; i.h. 226].

relekcio újraolvasás; recitare; Wiederlesen. 1710 k.: befedtük a vocabuláknak, phrasisnak a magyarájt, s olvasván a deákját, úgy exponáltuk, hol meg a deákat takartuk bé, s magyarából úgy fordítottuk deákra ... ez a szüntelen való olvasás, expositio, compositio, lectio, relectio ... azt úgy bényomta az elménkbe, mintha azt repetáltuk volna [BÖN. 534–5].

religió vallás; religie; Religion. 1570 k.: <Az ki> az ő religiojokat háborgatja mesterség<ől> megfosztassék [Dés; DFaz. 10]. 1589: 1589 die 14 Noemb. Egy zegheny Budoso Jambornak Kith Religioert, Gezty ferencz halallal fenieget wledeöz hog' Magiar orszagba mehessen hazaiaba Adattak f. 2 [Kv; Szám. 4/X. 37a]. 1597: Jgiarto Simon ... wallia Viczey Ersebetet az Atiafiak io akarattikból Marthon deak vramnak engedek tartany, mirthogi kewantais teolleok feo atyafinak mondwa(n) magat, de illien ockal hogi a leant a religio dolgabol ne haborgassa, es az leannak zabad akarattia s az atiafiak kedwe ellen fennek se adgia [Kv; TJK VI/1. 64]. 1603: az Romai Csaszar ő fge az mi kegyelmes Wrúnnak kegyelmessege ala aianlyuk es adgyuk magunkat. Könyeregüen ő Nganak, hogy meg kegyelmezzen, feitúnnek, marhanknak, religionkban meg hagyúan, és priuilegiominkat rendtartasinkat ereiben meg tartúan [Kv; TanJk VI. 452]. 1677: Edgyik religion lévő Pap-is, más religion lévő személyeket, sem copulálni, sem divortálni, sem Ecclésiái reconciliatoria admittálni ne mérészellye; ha szintén oly időben vallását változtatni akarná-is, mikor más vétkes cselekedeti avagy igyekezeti el-válásra, vagy copulaltatásra, vagy Ecclésiái reconciliatoria, nyilván valokká lötnének; hanem elsőben azon religion lévő Egyházi rendek előtt (mellyen volt akkor midőn a' dolog indulatot), decidáltassék, és az után ha akarja religióját változtatni szabadságában lészen | En Rakoci Sigmond Erdélynek választott Fejedelme, Magyar Ország részeinek Ura, a' Székelyeknek Ispánnya, Esküszöm az élő Istenre, Atyára, Fiura, és Szent Lélek Istenre, tellyes Szent-Háromságra, hogy az én meg-mondott birodalmomban lévőket és in genere minden Nemzetségeket, Rendeket, és Statusokat Religiojokban, Fejedelemségre való libera electiojokban, Suffragiumok és voxok pronuntiatiojokban, szabadságokban, törvényekben és approbata consvetudojokban meg-tartok [AC 11, 18–9]. 1736: Nem vala az házások között is a religióból semmi visszavonás; ha egyik házban szent mise volt, az másikban könyörgés; nézd meg kérlek, ma az religioért is úgy nézik egymást, mint két ellenség [MetTr 359]. 1776: M Groffné ő Nga én Velem Tompos Jánosnal, és Szalai Jóseffel Communicálta, mind á Dispensatiot, mind á Groff Lázár obligatoriáját, de az obligatoriában mentio nem volt, hogy magát obligalta volna arra, hogy Religioját Groff Lázár Változtassa, minek előtte á Kis Aszszont elvénne [Egrestő KK; GyL. Joan. Tompos de Csik Sz. György (66) vall.]. 1824: Beszegőtte Inasanak Himel Balint uram Ferentz Miskát Harom eszten-dőre Szűleteresre vallo nészit udvarhelyi zetelaki Religiora vallo nészit Katolikus az Isten segeje helyi [Kv; KovCLEv.].

Szk: A. ~jának renuncial. 1657: midőn az fejedelemmel elvételék az Báthori kisasszont, ki igen pápista vala, az

apja és anyja azt akarják vala, hogy addig keménséget mutatna, az hazavitelét meg sem engednék, míglen religió-jának publice nem renuncialna, imez pedig az kisasszony-hoz való szeretettől úgy meggyőzetett vala, hogy nem akar vala semmit aziránt az religióra nézni [KemÖn. 305] * *eláll a ~ mellől*. 1657: Visszajüttömben Fileken két franciskánus barátok, szécséni klastromból valók tanálkozának hozzánk, kik is igen hozzánk creszkedének; Előbb nem mervén kifokasztani, ott jelenté az egyik titkon, hogy meggyőzetettvén lelkieméretitől, mind az baráti állapot, s mind az religio mellől el akarna állani, kényszerítvén Istenre, lelkemre, hogy vinném el [i.h. 117] * *az igaz ~ra visszahoz*. 1710: Bár az szegény öcsémet is olyan gyermek-korában ne adja vala az atyám pápista udvarban, generál Chusani mellé, nem tántorodott volna úgy meg igaz hitiben, akit Isten addig ne szólítson ki világból, míg szent lelkiével megvilágosítja, s az igaz religióra visszahozza [CsH 141] * *vkinek a ~ján van*. 1622: Az mikor hazajött volna Paulus Göcs uram, nagy dicséretet tőn felőle az vároznak, azután érte küldének, és ide Kolozsvárra hozák, ki az fejedelem előtt is kedves vala az ő deákságáért, jóllehet nem az ő religióján volt, de igen ékesen szólott deáku [Kv; KvE 153–4] * *vkivel egy ~n van*. 1619: Így beszéllé az ember, hogy erre ezen Liptói Imreh tött választ Pázmán uramnak ilyent peng, mondván: Pap uram, véled egy religión vagyok s catholicus vagyok, de most tegyük le az religiót és szóljunk az ország közönséges dolgához [BTN² 308].

B. *antitrinitaria* ~ unitárius vallás. 1677: A' Négy recepta religion lévőkh között a' fellyül meg-nevezett Reformata Evangelica, Lutheran, vagy Augustana, Unitaria vagy Antitrinitaria religion lévőkh tulajdon Püspökök magok vallásán lévőkh legyenek [AC 5] * *apostoli szent* ~ római katolikus vallás. 1736: az apostoli szent religió nem keveset szenved vala. Mit szenvedett peng és mint meg volt szorítva, depimálva, ha én semmit nem ímék is, eleget írtak az Approbata és Compilatabéli articulusok [MetTr 421] * *ariána* ~ *kálvinista* ~ *augusztana* ~ *antitrinitaria* ~ *evangelika* ~. 1657: Az Esterházy Miklós is igen eszes, módos, autoritativus jó magyar vala. Ez kettőben csak az vala káros, hogy az evangelica religiónak mindenik nagy üldözője, egyébiránt nemzeteket és annak szabadságait szerető, hasznos emberek valának [KemÖn. 100]. 1772: Noha életében a reformata igaz evangelica religiót tartotta, de igen kevés jeleit mutatta, sőt amint most mondják: Habuit religionem prudentum, azaz ne tudja senki [RettE 285]. 1810: az első Czéh Mesterség á venerabilis Evangelica Religio sorsossait, á 2dik Czéh Mesterség peng á R Catholicusokat illeti [Kv; ACSzám. 17] * *görög* ~ görögkeleti vallás. 1710: A bolgárszegi oláh papok peng semmiképpen nem akarának az oláh püspök hatalma alatt lenni, és a pápista religióval uniálni magokat, nagy patrónusok lévén a havasalföldi vajda, kinek kedvit nem szegheti vala meg a császár is. Azért követeket küldvén magok közül Fejervárra, nyilván declarálák magokat, hogy ők amint eddig, úgy ezután is a görög religióban megmaradnak, és a püspöktől, ki már pápistává lett, függeni nem akarnak [CsH 306] * *kálvinista* ~. 1653: Akkori napokban hallottál volna egész Erdélyben minden helyeken a köznéptől sok esztelen disputatiót és pántolódást: falun, városan, étel-ital között, este-velgel, éjjel és nappal, praedicatoroktól á praedicáló székéből sok káromlásokat és módnélkül való kárpálódásokat a két religio,

ugymint a calvinista és ariana religión valóktól disputálást hallottól volna [ETA I, 29 NSz. — "A XVI. század közepi „hitbéli változtatás” idején] * *katolika* ~. 1619: És ha most azokkal az országokkal Bethlen Gábor előmehet dolgában, egyfelől azok az országok és másfelől ezek az törökök nem egyébre vágyódnak és igyekeznek, hanem teljességgel Rómára és Hispániára, mint az catholica religiónak és egyéb catholicus országoknak romlására [BTN² 358]. 1710: Mert noha a császár, amint feljebb íram, pátenst küldött vala, de titkon generál Rabutinnek maga kezével s titokpecsét alatt megírta vala, hogy avval a pátenssel, melyet a több relígiók instantiájára mintegy kételesenből kellett expedíratni, ne gondoljon, hanem minden erejével azon legyen, hogy az oláh papok ne más relígióval, hanem a catholica relígióval uníálják vala magokat, s a generál azért nem mere az ellen cselekedni [CsH 303]. 1736: Mikes Kelemen abban az időben Komis Gáspárral nagy oszlopi valának az catholica religiónak [MetTr 440] * *krisztiana* ~. 1710 k.: mindenik^a kereszténynek mondja magát, minthogy nincs is több religio, hűt, hanem egyedül csak a Christiana religio, keresztény hűt, melyre a Krisztus mind testének üdejében, mind mennybemenetele után Szent Lelke és apostoli által tanította a primitiva, elődedenvaló ecclesiát [BÖn. 430. — "Ti. felekezeti] * *lutherana* ~ → *antiirintaria* ~ * *ortodoxa* (evangélika) ~ református vallás. 1670: Sepsz széki Kilyeni Orthodoxa Religion leuók(ne)k alazatos Supplicatio Nagdhoz [Kilyén Hsz; BLt 1]. 1677: Kolosvár városában az Orthodoxa Evangelica religion lévő Papoknak bévitetések végeztetett, mely mostan-is confirmaltatik [AC 4] * *pápista* ~. 1710: Jacobus pedig már bízván ahhoz, hogy fia van a feleséginek, világosan kitévé magát, hogy pápista, s Mária leányát ördögi gyűlölségből kész lón kitagadni, s más idegen asszony gyermekit királyságban állítani, csak a pápista relígiót promoveálhassa [CsH 218]. 1782: De micsoda inventio ez, hiszen tudta az^a a pápista relígiót s ugyan azért hagyta el, hogy tudta, de nem szerette, mégis újra azzal győttörtessek a szegény ember lelke, amit ő utál a pápista vallásban s amit ő elhagyott [RettE 417. — "Wesselényi Miklósné Cserei Ilona] * *pápisztás* ~. 1620 k.: az hispániai király jó darabot elvitt benne^a, és oda az pápisztás relígiót szállította, jezsuitákat [BTN² 412. — "Egyiptomból] * *recepta* ~ bevett vallás. 1614: giakor visitatiokkal az Pwspekek es Seniorok, ki ki mind az eo zokot vallaszat recepta religioian vallokat mindenwt ez orzagban zabadon visitalhassak, fogiatkozasokat reformalhassak [Ks 87 egy-i végzés]. 1638/1762: meg ujítván és confirmálván a' Nemes Ország annak előtte a 'Sido tevelgyésben^a élő emberek(ne)k a négy Recepta Religiok közüll akar mellyikre való meg térésekről lett végezést és Articulusit [KvAkKt Mss 263. — "Szombatosságban]. 1677: Noha az Oláh Natio az hazában sem a' Statusok közzé nem számlálatot, sem Vallások nem a' recepta religioi közzül valo, mindazonáltal, propter regni emolumentum, miglen patialtatnak, az Oláh Egyházi rendek ehez tarták magokat | En esküszöm az élő Istenre hogy a' négy recepta Religioknak ez Hazában valo meg-tartására igyekzem tellyes tehetségemmel, és soha annak oppressiójával a' magam Religioját promovealni nem akarom [AC 14, 65]. 1698: az más recepta Religiokon lévő Papok maradéki is az Hazának eo Felsegetül confirmalt Törvényei és eddig valo szokasa szerint azzal hogy az Apjok Pap volt abbul fel nem szabadulhatnak [UszLt IX. 76/63 gub.] *

református (evangélika) ~. 1630: Martius I–14 E tájban a pápista vallást elhagyván, állottam az reformata religióra, mely miá az atyám uramnak haragját vettem s azonkúl is nem keveset szenvedtem, kiváltképpen Németországban, mindenkétl elhagyattatván [HGN 3]. 1677: azon reformata Evangelica religion lévőeknek inter caetera Kolosvárat az O Várban lévő pusztá templom confirmaltatik in anno 1612 mely az Országtól-is confirmaltatott; Annak utánna pedig ugyan azon Kolosvári Farkas utzai templom-is hozzá valo Collegium helyével, és minden pertinentiajával proventusival [AC 4]. 1710: Most van azért egyszer ideje, ha a maga fejedelmi házat nevelni és stabilizálni akarja. Különben is, Isten ellen való nagy véték volna, látván a fejedelem maga vériből álló magyarok oppressióját s kivált a reformata religio végső veszedelmit, behunt szemmel nézni, holott a belgák idegenek lévén, mégis propter respectum religionis készek lesznek vala a császár ellen támadni, ha a rab papokat vissza ne hozzák a gályáról [CsH 105–6]. 1757: a vapás utig lévő egy darab falu földé hol a reformata religion lévő emberek egy haranglábcskát emeltenek [Nyárádsztlásló MT; EHA]. 1771: Tudom a Reformata Religion valok közzül Köteles István Demes András Váralyai Mihályt hogy a Templomat nem járák [Dés; DLt 321. 43a St. Jakots (59) ns vall.] * *török* ~ mohamedán vallás. 1618: Kit én magamban igen csudálék, mi dolog legyen az, mert az török religio ellen vagyok, hogy ők hűt alatt beszélleének egymással [BTN² 129] * *unitária* ~. 1631: az en Magiar faluimban való Joszagimba(n) sok esztendöktől fogva az Unitaria religio vigeált az szegenységnekis Lelki ismereti azo(n) nyugot meg [Nagyteremi KK; Ks L. 5 Sükösd György végr.]. 1723/1770 k.: a' Vajda-Kamarási Unitaria Religión való kösség el-fogyatkozván, és már tsak három vagy négy szegény gazda Emberre maradván, a Templomjokat, Parochiat, Czintermet, nem lehet conserualniok [Vajdakamarás K; SzConscr.]. 1769: a miképpen a Reformata és Lutherana Valláson lévőek Negyedik, harmadik, és második izen lévő Atyafiaknak eo Felsége a Jegybe (!) Házadosást dispensalni Meltöztatik, Ugy az Unitaria Religion lévőeknek is azon moddal kegyelmesen meg engedi [UszLt XIII. 97]. 1803: ha itt Széplakon a' mű Unitaria Religión, vagy egy vagy más uton úgy meg aprosodnék, változnék, hogy Papot nem tartanának vagy tarthatnának [ÜnVJK].

religióbeli I. mn I. vmilyen vallású; de o anumitá religie; von irgendeiner Religion. 1778: Maga Bánffy Terézia aszszony is nem vette tréfára a dolgot, hanem minden religióbeli papokhoz ajándékot küldött azért, hogy adjanak hálát könyörgésekben az Istennek hogy emberhalál nem esett, mivel még nem gyűltenek volt egybe [RettE 384].

2. a vallásra vonatkozó; care se referă la religie; sich auf die Religion beziehend. 1672: Országunk hogy írjon Kegyelmed ezen dologról, nem tetszik. Tudja Kegyelmed az különböző religioikat, melyre nézve ámbátor elhitethetnek is magokkal némelyek, hogy az német iga alól fel szabadíthatná Kegyelmed ezt az hazát, de mégis religióbeli gyűlölségtől viseltetvén, nem jövellhatnak Kegyelmed szolgálátját [TML VI, 340–1 Sárpataki Márton Teleki Mihályhoz].

II. *fn* vmilyen vallású személy; persoană de o anumită religie; Person von irgendeiner Religion. 1772: A Religionkbeliek közzül Tot Antal Mihálytét soha sem lattam a

Templomunkban soha égyczer [Dés; DLt 321. 80b Virseny Francisca cons. Nob. Georgii Vajda (35) vall.].

religiójú vmilyen vallású; de o anumitá religie; von irgendeiner Religion. 1657: Mikó Ferenc minden szépet igen örömost szeretett volna, de őtet nem egyébiránt pedig is religiójában névvel unitárius, de valósággal semmi religiójú ember vala [KemÖn. 57]. 1776: Kinek hívják azon Személyt, és mitsoda rendű, és Religioju ember az? [Nsz; GyL hiv.].

Szk: görög egyesült ~ görögkatolikus vallású. 1822: Kővár Vidéki Törökfalvi származású Pokol János 36. esztendő Görög egyesült Religioju két poszto nadrágban és csizmában, fekete fűrtös gubában szokott meg [DLt 758 nyomt. kl].

religiozítás vallásosság; religiozitate, evlavie; Religiositát. 1773: Sem barátság, sem egy mákszemnyi prudentia vagy consideratio benne nem volt, isteni félelemnek vagy religiositásnak árnyéka sem volt nyavalyásnál, sőt ha a pap valami istenes intést tett, persequálta [RetE 297–8].

religiózum vallásügy; problemă religioasă/de religie; Religionsproblem. 1765: Sőt, amint halljuk, a jövő tavasszal hadakozni akar ellene, melynek okát által nem lehet látni, mivel a múlt esztendőben szoros egyezséget kötött volt öfelsége vele. Hacsak nem religiosum az ok, mivel bizonyosan beszélik a catholicus katonatisztek, hogy a francia király a római pápátul megintetett [RetE 189].

religiózus I. mn vallásos; religios, evlavios; religiös. 1657: Vala egy Schultetus doctor, igen fő deák, elmés ember, az fejedelemszónynak hiteles embere az nyelvért, de egyébiránt Bethlen Gábor creaturája s religiosus evangelicus ember és titkos nagy jóakarója az Bethlen familiának [KemÖn. 110].

II. fn vallásos ember; om religios/evlavios; religiöser Mensch. 1583: Towabba forogh eo kgmek eleöt, minemő haborusagh keowetkezhetik, myert hogy az lesuitak keozöt tanulo Iffiak inkab feg'weres kezzel Jarnak varosunkban(n) Annak okaert eo kgame Biro vram talallia meg Az pap keowetet, kerie arra hogy effele kard es fegyver hordozastol az Iffiakat el fogiaki, hane(m) larianak vgy amint affele Religiosusokhoz illik [Kv; TanJk V/3. 272a].

relikta I. fn 1. özvegy; vāduvā; Witwe. 1595: Egy panchel zemo Arany lanch kibe(n) Vagjon Aranjat hatwan negy de az lanchban az Rel(i)ctanak Tizen egj forintya 40 penze vagjon, melyet az fia zamara Juto<t> penzbeol ha Akarja ki vehet az Rel(i)cta | Kakas Istwannal vagyon ezer forint Adossagh az Testamentum tartassa zerent deputaltunk vgyan Susanna leanjzo zamara kinek szaz forintiat Az Relicta vegye fel, es az leanikanak fajdalmas zemet gyogytassa velle [Zsombor K; SL]. 1597: Nyreő Miklos Coloswary wallia En Elek Janosnak sem kazdagsagat sem zeginseget ne(m) thüdom hanem vagy zeginyedat vagy kazdagotot de ennek az mostani relictajanak ideibe(n) volt mind kazdagulassa zegenyedese [Kv; Tjk VII/1. 16]. 1609: Vadnak relictak mellicenek Gazdaiok külön külön helyeken az Hadban holtak aüagy el veztek, hazaknak Adaiat relaxaltuk [Kv; Szám. 12b/IV. 450]. 1637/1639: az Relictat erős hüttel megh Eskettük hogy mindenekeket hütj vtan ele hoz, mond, es ad [Kv; RDL I.

111]. 1677: Meg-holt Jobbágy res mobilisiben a' Relicta harmados [AC 259]. 1693: jutott ... Egy holdos Fekete Erme diszno harom Süldőjivel az Relictanak [Ne; DobLev. I/38. 13]. 1701: Be szott káposztának es az eczetnek fele az Relictae | Az Relictá(nak) rendeltük^a az Csürmek az másik felét edgik hoszszu koszu fájával edgütt [Kis-solymos U; BLev. — ^aTi. az osztoztató bírák]. 1758: Praetendallya az Relicta maga Dossát hogy az Tar Fiak exolvallyak [Asz; Borb. I]. 1761: Talaltatnak ... olyan aqvistumok mellyekb(en) a relictá neve nincsen ezek jure tsak a fiakat illetik ... mind az által a relictá Ura nevének viseléség ezekb(en) is harmados | az aqvistumok hason fele illeti a Relictat más fele pedig a fiakat ugy mind azon által hogy vita durante a relictá azokbol élyen caractere szerént de sem(m)it belöllök se ne abealienállyon (!), se másnak ne hagyhasson hanem a meg irt regula(ti)o in vigore maragdyan hólta után a fiaké legyen [Hsz; BLev.].

Szk: dotalista ~ özvegyi jogon birtokló özvegy. 1677: Gyakorta a' verus Haereseznek el szenvedhetetlen károkat tesznek a' Dotalista Relicták, jóságoknak pusztítóssokkal gondviseltenségeikkel [AC 100] * tutrix ~. 1677: az Aviticum bonumokban a' Decretalis Casusokon kívül, Testamentum vagy egyéb Fassiok által valo abalienatioknak hely ne adattassék. Ide nem értetnek penig, a' Tutrix Relicták, kiknek gyermekek legitimus Successorok a' jóságban [AC 101].

2. vkinek az özvegye; vāduva cuiva; js Witwe. 1611: Catha Azzonj az megh hold nottari(us) Mihaly Deak vra(m) Relictaja [Kv; RDL I. 88]. 1655/1754 k.: Ha penig a' megh holt Mesternek relictaja az Ura hólta után a' Czehet tartani akarja, tartozik a' Lézt-pénzt esztendőnként minden Kántorra a' Czében bé-fizetni, vgy mint d.12 [Kv; ACJk 9]. 1669: I(ste)nben el nyugot bodogh emlékeztü nehai Desfalvi Miklos Pap Ur(am)nak Relictaja Tömösvari Borbely Barbara Aszszony [Kv; Pk 7]. 1672: Az ... haro(m) haz helyeket en ne(m) tudo(m), hogy Nehai Vas Georgj Ur(am) vagj Relictaja ... bírtak volna, hane(m) az főhegyert (!) az eo kgmek Jobbágy czinalták az porgolatot utannok Az Adaiokat kik atták megh ne(m) tudo(m) [WassLt G. Nagy de Geöcz ns vall.]. 1719: Baroti Mihaly Ur(am) decedálván, az Relictája egy kicsiny Fiacskája megh halván, annak el takarittására máskénd teheccsége nem lévén adta volt Zalogba^a [Ne; DobLev. I/97. — ^aKét földét].

Szk: meghagyott ~. 1597: Bornemizza Benedek wallya, az Elek lanos hazat vesseleny Gaspar zamara foglaltak volt, es ew birtokaban wolt egi falkaigh, de mint s hogy volt en azon ne(m) thüdakozta(m), de thüdom hogy oly fogyatkozásban volt az zeginy Elek Janos, hagi senki semmit ne(m) biz wala rea, mert sockal volt ados, hanem azután thüdom hogy ez mostany megh hagiót relictaiawal addig futanak, faradanak hagi esmet ele vewek magokat [Kv; Tjk VII/1. 13].

3. vn + kn után; după nume + prenume; nach Familien- und Vornamen: a megnevezett személy özvegye; vāduva persoanei respective; Witwe der genannten Person. 1582: Sara Erdeos lanos Relictaia wallia^a [Kv; Tjk IV/1. 93. — ^aKöv. a vall.]. 1595: Koloswarj wiczey Gaspar Relictaya Sara azzony teon ilyen vallást^a [Kv; RDL I. 132a. — ^aKöv. a vall.]. 1609: az fellíwl megh irt Jokbol Koepeczi Lukacz Relictaia fias Anna Azzonnak minden adossagat s mind Testamentum szerint valo hagiomasat Koepeczi Anna Azzoni es Kalara Azzoni megh fizessek [Mv; IB VI.

225/17]. 1611: hjuanak mjnket, egy rezreol az Fodor Marton Atjafiaj mas rezreol Fodor Marton Relictaja, Anna azzonj, hogy eo Keozeoteok az Fodor Martonrol marat Jokat, meg oztanuk Varosunk zokot teorunje zerint [Kv; RDL I. 90]. 1638: Nehay Nagos Boczykai Miklos Relictaia Berzeuczi Judith Aszony [Fog.; Törzs]. 1664: Kazon Vyfalui Vayda Jstua(n)nak, Relictaia Margit primipilla [BCs]. 1667: Nagy Njütodi, Czüdör Menyhart relic-taja, Czeh Anna Aszonj [Ikafva Hsz; Borb. I]. 1731: Krisztina, Ginczke Thodor Relictája ment Nagy Petriben Férhez, egy Fiával [O.bikal K; DobLev. I/143 Zerbo Nicule (40) jb vall.]. 1781: Ezen 16 forint zálagban az Holló Ferenc relic-tája csak negyedrészes, minthogy az három árva-val osztozni kell belőle, és jövődőben számoljon róla [Taploca Cs; RSzF 248].

II. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: özvegy; vādová; Witwen-. 1636: az Relicta Orsolya Aszszoni Adossagotis mind be várandot, mind megh fizetendeot igaza(n) megh mond [Kv; RDL I. 109]. 1690: Heja Mihályné Dorottya mint A. proclamalta Kovacz Peterét Relictat Katat mint Inctat diffamalt – hogj én töttém volna az fianak oljant, hogy á mia let volna nyavalajaja [Kovácsna Hsz; HSzJP]. 1743: Nehai M(é)ltóságos Groff Lazar Ferentz Vráb Besztertzen levő substantiai az említett Groff Ur Fiai jelen letekben hanyatossanak meg és a mik Relicta Aszszonye s Arva Leanyie azokat vigye el az Aszszony a többi pedig ... a Fiaké legyen a Levelekkel együt maragdyanak sub Sigillo pro securitate [LLt a gub. Nsz-ből].

relikvia 1. emlék; amintire; Erinnerung. 1758: Az Diaetan el ért forráságnak reliqviai a S. v. edgyik száramon meg alkmatlantankodo sebet hagyvan az teli utazástol ez is akadályozna ha a praemittalt elégtelenségem nem volna [Kv; Ks 101 Pap Samuel conv. reqv(isor) nyil.].

2. ereklye; relicvā; Reliquie. 1634: Erdely István Ur(am-na)k eo kegmenek noha tudom hogy az Ur Isten eo kegmet sok aldausil szerette, az en kiczidemnelkw nem szwekölködök: Mindazaltal eo kegmehez valo belseo szwebli affectusomnak kwlseo jelet akaruan declaralni, hattam eo kegmenek az en kis Hebenum fabol chinalt, Romabol hozott Reliquiaimat [WassLt Vass János végr.].

Szk: oltári ~. 1634: Az mi Templumhoz valo ezkeozim vadnak, mindenfele kepek, Casulak, Monstrantia, kehely es mind effelek egyebek az Rezre meczet Hebanum Tablaim (!) kepeket kj veuen es a Romaban chinalt Eoreg Oltarj Reliquiaimat, azokat chak ide az Monostori Templumhoz applicallyak [i.h. ua.].

3. hagyatéék; bun material moštenit, moštenire; Erbe. 1747: Az Mobiliak reliqviai irant edgj más között meg edgjezte(ne)k [Torda; TJKT III. 114].

4. utód, leszármazott; urmaş, descendent; Nachfolger. 1761: Ami nagyobb, régebben is vagyunk ez országnban nálatoknál, mert még az régi dacusoknak vagyunk reliqvai [RetE 117]. 1796: a' praetendens Torotzkai Lakosok, ha szinte evidenter meg bizonyították volna azt, hogy ők az Austriából bé hozott Was miveseknek valami reliqvái volnának Privilegium kereséshez jussok nintsen | a' mostani Torotzkai Közönség, kitsintől fogva nagyig, mind paraszt Fejér és Fekete Czondra poszto köntösben járnak, mint más Helységekben valo parasztok, de még ebből hogy az Ausztraiaknak reliqvájok volnának ki nem jö [Mv; TLev. 5/16 Transm. 56–7, 59–60 tábl.].

relikviáré ereklye; relicve, moaşte; Reliquie. 1732: Egy Scatulában bé rakva vadnak Reliquiárék úgy mint egy ezüstbe foglalt 10 külömb(féle) szentek tetemei [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 21].

relni ler, sütő; cuptor (la maşina de gătit); Ofenröhre. 1852: Egy nagy Plattenes Kementzéhez Két Prodrerni 14" széles 10 és 9" magos 20" hoszu a nagy rennibe (!) ég suber plé [Kv; SLt Vegyes perir.].

reluál visszavesz; a relua, a lua inapoi; zurücknehmen. 1755: Szabo András ur(am) Zálogosított volt egy örökséget rajta levő Hazzal ezen Relicta és gyermekei meg kínáltatván a venditor Batsfalusi Sigmund Uramot hogj redimalja, mert másnakis eladgjak de Batsfalusi ur(am) nem ügyekzevén reluálni által adák Arkosi Nagj Gabor ur(na)k [Gyf; JHb XXVI/21]. 1759/1786: a Gyulai Hátáron egy jo darab kaszálo széna füvet Néhai Datzó Ferencz Uram abalienált volna és tempore Divisionis ő Kigyelmének részében imputáltatott volna is ea Lege, hogy a Gyulai Nagy Rébten egy Nyilat amittálja mind addig, mig ezt nem reluálja, vagyis redimálja és a Condivisionalis Atyafiakkal nem szubdividálja [M.újfalú K; BetLt 5 Gabriel Maxai (48) ns vall.]. 1764: Tempore redemptionis tartozzanak a' Haeresek magok tulajdon költségén reluálni, se tsere, se egyeb Transactio által ne Transferalhassák, sőt ellenben ha eladó szándékok továbbra lenne, tartozzanak a' mostani emtort s Legatariussit meg kínálni [Ne; DobLev. II/357. 2a]. 1794: lévén Rosnyai János Urnak item M Bándor egy Nobilitaris Curiája s két Populosa Colonialis Sessioja mellyeket is ez előtt Testvérétől bizonyos Creditorok adosságnban el foglaltván azoktól mint Vér Atyafi reluált és most actu Possessoriumába vadnak [Mezőbánd MT; MbK XII. 101]. 1798: énis readmonealtatom, hogy efféle Törvéntelen p(rae)tensiokkal az osztozást ne akadályoztassák, mert én kész vagyok mindenút feleségem Jozságait a mellyeket magam relualtam depositis deponendis oszlora botsátani ha rajta tett industriamot és külső foldek ki váltására adot pénzemet meg fizetik [M.dellő TA; DobLev. IV/802. 2a. — *Ti. az admoneáltatót].

reluálhat visszavehet; a putea relua/lua inapoi; zurücknehmen können. 1782: Facultátatik arrais Bako András^a hogy ha valaki kezinel, vagy zálagoson, vagy quoquo modo abalineált Jozságát lenni tapasztalja Néhai Kökösi Dobolyi Pál Uram(na)k aztot maga költségivel és pénzivel reluálhassa, és ha valami affélét találna reluálni, mikor a' Jozságot keziből Tkts Dobolyi Josef Ur(am) vagy más akárkiis ki vészi, tartozzék azon reluált Jozságnakis árát, ráá tett költségivel egyetemben, Bako András Uramnak effective ki fizetni [Ne; DobLev. III/569. 1b–2a. — *Ti. az árendátor].

reluált visszavett; care a fost reluat; zurückgenommen. 1756: Thordai ház és ehez applicaltatott Harsanyi Samuelné Aszontól reluált sessio Uzoni nevezeten lévő, ezek(ne)k is taxálok még nem currál [Déva; Ks 101]. 1769: Nehai Dobolyi Testvér Attyafiának N: Enyeden celebrált Divisióban obvenialt, 's Consequenter recaptivalt, es reluált Bonumai felett egyenes osztaltlyt celebraltanak [Ne; DobLev. II/407]. 1778: (Amely) közz Jussan reluált Bonumokat Szt Benedeken kívül egyebütt bir depositis deponendis^a osztályra bocsátani kész vala

[Szentbenedek AF; i.h. III/513. 1b–2a. — *Ti. a zálogösszeget].

reluáltatik visszavétetik; a fi reluat/luat ínapoi; zurückgenommen werden. 1759/1766: ha azon Portiokból valamely Zálogos Particulátka reluáltatik a' Zálog Summát végye fel Kemény Kristina Asszony [Mv; DobLev. II/372. 2a]. XIX. sz. eleje: Az Harmintzadi Ház Circuitásában egy Fundus reluáltatik [Déva; Ks 90. XCVIII. 7].

reluens I. mn visszavevő; care are intenția de a relua ceva; zurücknehmend. 1766: a Reluens Atyafiak a Reluált Rétet is két egyenlő részre briják ... additá hac conditione; hogy egy(gy)ik is a' másnak hire nélkül (:minthogy egygyütt reacquirálták): a' magok(na)k obveniált Rétbéli részt, ne abalienálhassák [Ne; DobLev. II/373. 1a].

II. fn visszavevő személy; persoană care are intenția de a relua ceva; Zurücknehmende(r). 1790: Hogy ha a Zállagosító Vásárhelyi Pál Ur valami melioratiót, vagy Super-aedificátumot tenne az Zállagosított Possessionaria portio(an) azokat a Reluens tartozik meg fordítani a Zallag sum(m)ával egyetemb(en), külömb(en) addig az irt Possessionaria portio ki ne váltathassék [Örményszékes AF; i.h. III/672].

reluáció visszavétel; reluare, luare ínapoi; Rücknahme. 1781: a többiek iránt praetendalvan a Szegedi Sára Asszony nevezett, personalissai hogy feles Summát költötte nek az el osztando portiora advan regibb Szüleiktőlis el zálogosított szanto foldek(ne)k relutiojara feles zalog summat, azokat simul deponaljak, és az után fogjanak az osztásház [Asz; Borb. I]. 1790: A Terminus possidendi kezdődjék, ugy a Relutioira nézveis observáltassék Szent György Napba [Örményszékes AF; DobLev. III/672] | a' relutionak^a meg határozott terminussa Szent Gjórgj napja légjen, a' nekem ez iránt valo hir tétel pedig, az előtt fél esztendővel [Radnót KK; i.h. III/678. 2a. — *Ti. a zálogos jószág visszavételének]. 1802: az még az Fiu ág fenn áll, minden Trauzner fiat illető Jószág, 's annak ki váltása, tsak az fiat illetné, és post defectum Virilis Seminis, menne Leány ágra, s azok közül lévén az Ketzei portiois, tehát annak relutioja is ötlet illetné [Torda; i.h. IV/857]. 1844: Apahidja előtt valo 4 belső kukuritza földek relutiojorol valo levél [Ne/Nagylak AF; i.h. V/1249].

reluicionális (zálogból) visszaváltható rész; parte care poate fi răscumpărat; Teil zum Rückkaufen. 1844: A' Gálfi rész reluionalissa^a [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249. — *Iratlajstrom egyik tételé].

reluktál ellentart, szembeszegül; a se împotrivi/opune; widerstehen. 1582: Miert hog a' Ghywls eleotteunk wag'on Az Zallasok dolgarol wegeztek eo keglmek, hiuassak eo kmeak a Capitanokat, es Azok haggiaak meg a' tizedeseknek, hog minden ember zallast Aggion hazanal, Akinek el lariaak hazat, es senki el Ne theoreollie az Irast hazarol Walaki penig el theorly es ez ellen Reluctal biro hirenelkw, tiz forintara (!) zalagiat vetesse eo kglme [Kv; TanJk V/3. 253b]. 1592/1633: az teobbs az io indulatnak nem akaruan reluctalni keozeonseges akaratbol, uegeztek egymas keozeott, es mi eleottwnkis mindnyaian consentialtak, hogy mostan eoreokeosson fel oszlassek, mindenwl ualo zanto feold, reth, es scena fw [Gyeke K, Ks 90].

1614 k./1687 k.: A' melly végzés ellen ha valaki reluctal elsőb(en) flor. 12. másodsor flor. 24 priváltassék mivel 1636 die Jan. lótt visita(ti)onkb(an) nagy veszekedés volt miája^a de mostan mindeneb(en) meg édgyezenek [Moson MT; MMatr. 262. — *Ti. a papbér miati]. 1637: Nagod kegelmessegeből parancziollionis Jobbagink, ellenünk ne reluctallianak hanem fogagyanak szot [Torockósztyörgy TA; TLev. 8/2]. 1677: Husztina vidéke Zaránd Vármegyéhez incorporaltatik, ez után-is annak Jurisdictionja alatt maradgyon; melyre azon Nemes Vármegye Tiszteivel edgyüt, ha reluctálnának-is kényszerítse [AC 147]. 1701: Ha az Méltóságos Urunk(na)k vagy a Nemes Tanácsnak parantsolattya volna, és a Betsületes Céh Attya a Céh Tábláját el jártatná és az Iffiu Mester szep szóval az Mester emberek között azon szonak nem obtemperalna, hanem reluctalna, avagy semmi bizonyos Excusotiot az bé nem jövetelére nem adhatna, az el mulatásért egy forintig büntettessek meg, ha penig az Iffiu Mester el járnai nem akarna benne szinten vgy egy forintig büntettessek meg [Kv; PosztCart. 19]. 1775: Murosan Urszul az Erdőpasztorral ... ki menvén a deutrált szőlő Hegyre, és minden Pászma szőlőből, két három gereszd szőlőt vettünk Deszmálás képpen a szőlős gazdának Praesentijába lévén a Deszmálás és akkor senki annak nem reluctált [Topasztkirály K; JHbK LVIII/21. 4].

reluktálhat ellenttarthat, szembeszegülhet; a se putea împotrivi/opune; widerstehen können. 1669: Hiszem a dolog kettő: vagy megleszen, vagy nem. Ha megleszen, fővezér akaratiából és engedelmeből kell lenni, porta hírével. Ugy hinném, hogy ha senki az dolgot nem akarná is, nem reluctálhatna [TML IV, 604 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1702: Ha a Földes Uraink olyan Levelet producálnak hogy örökös Jobbagyi vagyunk az ellen nem reluctálhatunk hanem fejet kell hajtánunk ennek utána is mint eddig [Torockó; TLev. 4/3. 2b].

rém 1. ijesztő látomás; fantomá; erschreckende Erscheinung. 1880: Vásárhelyt, úgy látom — s nem rémeket látok —, meg annak ütdöve az emberek e közlemény alkalmából [PLev. 78 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. rettenetet keltő személy; persoană de temut, spaimă; Angst erweckende Person. 1870 k./1914: A hetvenes évekig a contra-szolga volt a tanulók réme, mert megtörtént, hogy naponta 5–6, 8–10 alkalommal suhogott kezében a hajlós nádvessző [MvÉrt. 8].

remanencia maradék; rāmășiță; Rest. 1820: annyi számu veder Bort az ó Borokban Remanentianak kellett volna irni [Déva; Ks 105].

remediál orvosol; a remedia/indrepta; lösen, (aus)besern. 1664: Székelyhid táján micsoda alkalmatlanság kezdett lenni, arról irt Boldvai uram levelét Kegyelmed kezéhez küldöttük, melyet megértvén, Isten Kegyelmedet az szatmári commendáshoz kivívén, igyekezze remediálni és megelőzni az olyan illetlen dolgokat [TML III, 116 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1668: Ha ir Rottal uramnak Kegyelmed, nem árt Kegyelmednek oly formát követni írásában, kiből per bonam consequentiam kihozhassák, ha ő felsége nem remedeálja az magyarországiak sok insolentiajokat és Erdély injuriáit, félő, az török nemzet is okot nagy gonoszra ne vegyen [TML IV, 390 Bánfi Dienes ua-hoz].

remediálás orvoslás; remediare, indreptare; Verbesserung. 1667: Volt ugyan oly formán Barkóczy urammal való végezése Zólyomy urammak, de ahhoz ő nagysága nem akarta magát tartani s elmentünk azon contractus mellől. Más az, vagy nem vette észre Hedry uram, vagy könnyen gondolkodott fölé, más Barkóczy, más Theókeöly. Azért ez ily nagy fogyatkozásnak remedeálásában jobb módot sem tanáltam, mint hogy írjon fölé Kegyelmednek gróf uram, oly formán, hogy ő olvashassa [TML IV, 21–2 Keczer Ambrus Teleki Mihályhoz]. 1670/1740: Törvény Remediálásról Végezek aztis hogy ha valaki Tizenötöd napra nem remedeállyá, azután nem remedealhattya [Homoródsztpál U; Wlt].

remediálhat orvosolhat, helyrehozhat; a putea remedia/indrepta; lösen/ausbessern können. 1650: Az my széknének vsussa szerint harmad nappal előb megh izenttem hofi Executiora megiek, elegh ideie volt hofi remediálhatta volna dolgat ne(m) tartoztak az Executorok varakozni [UszT 8/64. 71b]. 1671: Vadnak olly személyek-is a' Székelységeen kik ez háborúságos időkben extrahalt novumokat el-vesztették, végesztük azt-is Nagod kegyelmességéből, hogy a' Székely Natio közzül a' ki Novumát el-vesztette, ne incurrallyon calumnalis poenaban hanem közöttök lévő usus szerént remedealhassa dolgát, comporta tamen rei veritate [CC 42].

remediáltatik 1. helyreállítatik, megjavítatik; a fi regularizat/amenajat; repariert werden. 1740: Minthogy Nemes Városunk Hidjai körül, a' Szamos, felette sok károkat Causzált, elannyira, hogy ha nem remediáltatik, félő hofi Hidunkatis a' Viz elnehajcsa (!), és Summás Expensákat ne Causállyon [Dés; Jk 537a].

2. orvosoltatik; a fi remediati/indreptat; gelöst werden. 1740: a szomszéd Székek és vár(me)gyék vecturainkat fel nem váltván ha nem remediáltattik az ilyen dolog ezis el pusztítja ezt a vár(me)gyét, mivel nekünk per se fel kell váltanunk a Bánatusbelleket [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.].

remedium 1. orvoslás, helyrehozás; remedium, solutio; Lösung, Besserung. 1710: Ezelőtt nemrégén a pénzben nagy változás lón Erdélyben, mert a fejedelem maga képire Szebenben s Enyeden tizenkétpénzes sustákokot kezdván veretni, mely nagy hasznára vala az országnak, és a pénz elbővült vala mindenütt; alattomban némely gonosz emberek azon formára hamis ligájú pénzt kezdenek oly nagy bőségben veretni, hogy a jó a rossz pénzzel egyben-elegyedvén, egyéb remediumát nem találhaták, hanem egészen proscirbálák a fejedélem képire vert mindenféle pénzt, melyből sokaknak Erdélyben, sőt az egész országnak felette nagy kára következék [CsH 201]. 1740: a' világosságra jött adosságokról semmi remediumokra való orvosságok nem találtnak, hanem inkább serio injungáltatik, hofi a' Biró Contentumot tétessem [Dés; Jk 349a].

2. jobbítás; imbunătățire; Verbesserung. 1679: Fizetésem remediumáról gondolkodgyek kmetek [Dés; Jk 39b Joh. Soti pastor eccl. panasza].

3. orvoslási lehetőség; posibilitate de remediare; Verbesserungsgelegenheit. 1619: Elég rosszul kocsiskodott volt az önagsága rudas mestere, de mindazonáltal elég remediuma vagyon önagságának, csak fogadja meg is önagsága igaz hűv székértartóinak szavát [BTN² 221].

4. lehetőség; posibilitate; Gelegenheit. 1774: Egyfelől békélleni akarna, másfelől azt mondja, hogy ha négy olyan gyermeket megölt volna is mint Alsó, nem félne, mert négy remediuma vagyon, melyek közt ha egyik által nem, a másik által megszabadul. Valósággal egyik a lehet, hogy felakasztja magát [RettE 325]. 1800: Anno p(rae)terito 1793. igen Nagyan valo meg pusztulásamnak Esztendejében, hogy felettebb szorongattattam a Contributiom meg fizetéséért, nem volt semmi fel található remedium mely által boldogulásomat láthattam volna [Mv; MvLev. Bán György kezével].

5. perorvoslat, jogorvoslat; cale de atac; Rechtsbehelf. 1626: mi attunk Mezáros Bálintnak az o warban egi házat Záz huzon előtt Magyar forinton mys Mezaros Balintot quietaliuk, hogj Mézáros Bálint mind penigh successori bíriák es bírassak bekevel fogadgyuk Mézáros Bálintot defendalni, es megh oltalmazni mindenek ellen, akar kik leglenek, es semmi remedium ne haznalhászon, Meljne nagj Bizonisagara es erősségere adgiuk az mi quietantiákat (!) es peczjetunkelis megh erősitven varosunk rend tartása es szokása zerenh [Kv; RDL I. 128]. 1656: ha az kezesek el szöknének-is ugian exequalhassak raitok az megh nevezet külön ualo summakat es akar mi ki gondolható s neucl neuuezendő remediumok ellene ne alhassanak [BSz; RLT 0. 5]. 1670: én abban frustalodtam, hogy suspendaltad juramentumomat az remediummal, s en ahoz tartottam magamat [Kv; TanJk II/1. 713]. 1677: Az or gazdák es felelők ha Nemes emberek talátnak lenni, citaltattassanak a' Tisztektől, és első Széken meg-szolitattván, s' ha kívántatik, egyszer bizonyosságra-is ki-bocsáttatván, második Széken Sententiajok pronuncialtassék, egyéb remediumok és processusok excludaltassanak, az Appellatio mindazáltal admittaltassék, de interea vagy arestum, vagy kezesség alat tartassanak | Mind ezekben pedig a' Casusokban az Appellatiok admittaltassanak; de a' Quinque Casusokban, es Deliberatum homicidiumokban, a' pars convicta fogva tartassék mind az Appellationak meg-látásáig; avagy elegendő kezesség alat, a' régi Articulusok tartása szerint, el-bocsáttassék. Ezen kívül minden remediumok, prohibiták, par vételek, procuratoria revocatiok, kikkel azon Székrol a' causanak discussioja ki-menne, abscondaltatnak | Valakiknél Fejedelmek Specialis Salvus Conductusok arról nincsen, ingyen valo gazdálkodásra senkit ne kényszerítsenek; melyet ha valaki cselekednék, a' helynek Patronusa a' cselekedőt, ha Nemes ember léssen, evocaltassa, ha akarja Székes helyre vagy Táblára, akar Gyűlés alat, akar Octavalis Terminuson, és convinctaltván két száz forintal büntetessék, a' kárnak is refusiojával; ez Illyen causa, a' Vármegekről Apellatioban se bocsáttassék, exmission kívül pedig, egyéb remedium ne-is admittaltassék [AC 128–9, 182, 222]. 1701: Deliberatum. Extre(m) remediommal a' Sz: g(ene)ralis azt deliberalta volt Nemai Istvánne Bagameri Anna felől hogy separatassék és excommunicaltassék [SzJk 331]. 1761: minden remediumok prohibitak Par vételek etc. abscondaltattnak [Kv; PolgK 53]. 1793 k.: azon kéttzeri finalis Sententiák executioját intra Dominium az Inctusok Semmiféle Remediummal nem inpedialhatták volna [T; DobLev. IV/730. 2b]. 1800: Mindenik fél olly készen köteleztessenek lenni, hogy abban semmi Dilationis, vagy Exceptionis Remedium edgyik félnek se engedessék [K; JHb LXVII/4. 15–6]. 1831 u.: Sombori Sigmond által a prohibitio ellen el ide-

genített Jok vissza szerzésére indított perben költ végső, s minden remediumot ki rekesztő sententia mellett az Executio reinvialtatott [K; Somb. II]. — L. még AC 92, 158, 232; CC 74, 78.

Szk: ~mal él. 1675: Végben menvén az causa az sententia intra quindenam szoktak prohibeálni, egyébiránt post quindenam szoktak ki adni, az mellyel az szolgál bírak szoktanak executiot peragálni; hogy penigh az executio ellen valami remediummal éltenek volna valaha nem tudom [Fog.; UF II, 664]. 1677: A' Székelyek Transmissioja a' Tábláról, vagy Gyűlésről, se Communisra, se Evictorra ki ne bocsáttassék, hanem magok Forumjokon éllyenek a' Causansok minden remediumokkal [AC 204] * *törvénybeli* ~. 1578: semmj Teöruenjbely remediummal ellene ne alhasson [Hsz; Bállt I]. 1587: Csurra Mihók valamikor elszöknék, vagy elmenne az ő kegyelme Lázár Farkas földjéről és jobbágysága alól, hát mindenütt minden törvénybeli remedium ellen megfoghassa és fejéhez niúlhasson [Szenttamás Cs; SzO V, 142]. 1616: Az occupationall ellene Swkeosd Miklos vram vagj eo kgmenek posteritasa semminemw teöruenjbely remediummal ne obstalhass(a)nak [Szentpál U; Ks 42. C. 8]. 1636: semminemw thörvinjbelyi Remediummal ne ilhesswnk [Dés; Dlt 396]. 1677: Mely poenat azon Vármegyének vagy Széknek Birái mindgyárt exequálhassanak-is, minden törvénybeli remediumok ellen, ha annyi erő javai találtatnak azon Vármegyében, vagy Székben [AC 54]. 1770: Deliberátum. Contradicál az actor az inctus pásztor novumja ellen, hogy nem élhetett volna novummal 15-ötöd nap múlva, de primo: megvagyon az becstületes falu pásztorfogadás contractusának 3-dik conditiojában, hogy ha valamely gazda számadás dolgából törvént indított az jámbor falu gazdái előtt, ott minden törvénybeli remediumokkal élhessen mind a gazda, mind a pásztor. Ez okáért élhetett novummal az inctus pásztor [M. hermány U; RSzF 209] * *törvényes* ~. 1676: Tudode hogy eoreghbik Rakoczi Feiedelem Mezeo Szilvas nevű eoreokeos Falumnak semminemű törvényes remediumot nem admittálván, mezei katonaiaval kezünkbeol ki foglaltatta volna ? [JHbK XX/22 vk]. 1770/1771: Executione mediante mérés által, a' köz osztatlan helyek subdivisioját aggreðiáltuk inchoáltuk, melly Divisionak el kezdésekor senkiis, sem repulsioval, sem Inhibitióval, vagy más Törvényes remediummal obstalni, és azt impediálni nem kívánván, ekkor az időbolis ki fogyván, tovább nem continuáltuk a' Divisiót [Fejér J.; DobLev. II/428. 2b]. 1842: évictziót is vállalja Jakab János magára és postalitásira (!) nézve minden háborgatok ellen kirekesztvén innen minden Emberi elmétől Ki gondolható törvényes rémediomokot mű is Közbirák a felek jóvallásokbol vetének Közietkebe 5: m: forint vinculumot hogy az álló fél a nem álló félén valahányszor mind annyszor felvehesse s vétethesse még is ezen ... örökös Contractuális levél minden pontyaira nézve örökre meg állyon és meg maradjon [Bözd U; Borb. II Bözdöi László István Székely Nemes keze írása] * *törvénynek* ~a/-ával. 1589: Egied Miklos Egied Antal Kemenj Giornek Eoreokeos iobbagia leze(n) soha az eo feoldereol el nem mennek, hane(m) ugi szolgálialik mint feoldes Vrokat, ha ualameilik kemeny Giorgi feoldereol az uagi neue alol el menne Kemenj Giorgi az kezeseke(n) az ketteioirt kett negiue(n) forintot uehesse(n) az Teorueninek semmi nemeu remediomaual ne elhessenek hanem Kemenj Giorgi meg uehesse [Gyerő-

monostor K; KP]. 1593: pwnkeost nap Eleott valo vasarnap Jwenek, my Eleo(n)kb(e) Kovacz Miklosne Annos Azzo(n) és az leaniais Annok adak, my Eleotwnk, mynden eöreokegeket kezek be adva, mind ho(n) s mjnd mezeo(n) Gwmeolczewel es mjnd(en) haznaval, Akar my nevel neveztessek myndeneket Bartalis Palnak és Bartalis Mihálnak, megh vohatatlanjvl (!) fjwról fjwra vgh hogh Semmy teörve(n)nek Remedijomaval ellene ne Alhasso(n) se Inhybitioval se repulsioval [Szu; UszT 9/51]. 1620: ezen leuel es Birak erejeuel, uagi cziaik ketteiuelis^a mingiart megvehessen, kinek az meg ne(m) álló fel repulsioval, contradictionall Inhibitioual Reuocatioual nouu(m) Juditiu(mm)al, es az teoruennek semminemw remediomaual ellene ne álhasson [Kovácsna Hsz; Borb. I. — ^aA levelet három fogott bíró szerkesztette]. 1637: ket szaz forint legien az kötele ha valamelyk fel ez Contractust fel bontana az fel bonto felen az megh alo fel Egi vice Jspanal es egi szolgál biroval Ezen levelnek vigorával megh kereshesse, mely ellen se Contradictio se inhibito se repulsio söt sem-(m) i nemw törvennek remedioma ne obstalhasson [K; SLt D. 18].

remegés félelem; teamă, frică; Angst. 1710 k.: Mikor Fejérvárott az a sok fogdosás, nótázás volt, nékem Teleki Rhédei magok tanácslották, ne menjek a gyűlésbe, ők megmentenek a fejedelem előtt; azért csak Szent-Miklóson ültem szüntelen való remegésben minden ártatlanságom mellett is [BÖn. 712].

remegős ?reszkető; tremurátor, zitternd. Hn. XVII. sz. v.: Az Remegős völgyen (sz) [Mezőbánd MT; EHA].

remek I. fn 1. mesterremek, mestervizsgára készített mintadarab; obiect confectionat la trecerea probei de maistru (pe vremea breslelor); Meisterstück für die Meisterprüfung. 1561: Valamel ewtles legen akar hun tanolt legenis az itüaloktol meg üalúa az ky az Cehbe be akar allanj kewteles legen az mesterek kozzwl üalamellyet egy egez eztendeig heti berert zolgálni Annacüanna penig hog az eg' eztendot ky lakia az Ceh mestertol az mester Remeknek meg Chinalasara napot kerien Senkit kwlomben az cehben ne veg'enek. Az melly nap penig azt ki kerí annak vtanna köüetkezendó cehnek be gwlesere melly clozor lezen az Remeket meg' kezitche, az mestereknek akkorra be mutassa [Kv; ÖCart.]. 1589/XVII. sz. eleje: Masodik Remek, egy háznak, vagy szobanak keresz boltra valo boltozasa, mellyet az eö Mesterenel lakuan uigien végb(en) örököskeppen az eönneön tudomaniabol | Minek utanna az Heti Beres szolgál az eo tanusaganak Remeket önnönmagatol el kezituen, elegendőkeppen megh mutattia, Mestersegét megh bizontitia; Mind az esgez két fele Cehbeli mestereket edgi tisztessesges Uacziaraual meg vendegellie, mellyet el költuen, az mesterek mindgiarast, ugian ottan, Mesteri Jelt adgiának neki, es az Tarsok közéibe számlállialik | Ha kik penig az Mesterek keozwl házások volnanak ugian, De eök az eö Mestersegeknek megh irt Remekait, vagy nem tudnak, vagi nem akarnak megh czinalni elegendőkeppen: Ez illien mesterek mindenkoron wressek legienek az Ceh szabatsagatol, semmi nemw Jnast es Legent, ne tarthassanak, hane(m) cziaik saiat, egiedwl valo, tulaidon, eönneön maga keze munkaiual éllienek, mind addigh, miglen az Cehet nem keouethetik [Kv; KőmCART. 8–9, 10, 21]. 1640: ha mind az négy remekben hiba

találattik, tartozik büntetésben még egy esztendeig legén szamban miuelni [Kv; KovCLEv.]. 1655/1754 k.: Szükség azért hogy az el készült Remekre a Remekes Legény Lineat, Czirkalmat, Szeg mértéket, horgas mértéket, rá tégyen [Kv; ACJk]. 1665: Gyulai Samuel Ur(am) remekjenek megh czinalasa előtt hazasulván megh, imponlatott büntetes eo Kegere az B. Cehnek articulussa szerent f. 4 [Kv; ÖCJk]. XVIII. sz. eleje: Az huszonegyedik Articulus. ha egy idegen Poszto csináló Mesterlegény jőne, a ki id (!) az Városunkba maradni, avagy az becsületes Czébe álni akarna, tartozik az Remek miatt egy egész Esztendőt egy más után egy becsületes Mester Embernél dolgozni, és az Remeket azon Műhelybe csinálni, mint más becsületes Czébe is szakás | Az Remek légyen egy kétszer ványólt Vég Poszto, minden hiba nélkül, az hoszusága legyen ötven két Sing (i.e. Ul: 52:) az szélesége szélével edjutt negyven pászma pedig valami hibáia tálálna lenni, büntetesség meg Négy forintig (i.e. fl.4:) [Kv; PosztCart.]. 1734: az mely remekjét a B. Czeh meg vizsgálván Ő kegyelme(ne)k, hibásnak tanála, és marazták ő kegy(el)mét 3 forintig [Kv; FésCLEv.]. 1774: Tartozik Remekben kéztieni a Becsületes Czéhban álo Iffiu egy Uj Kötő Fejszét minden hiba nélkül [Kv; KovCLEv.]. 1792: az Remek leszen egy jo féle kövekkel készült Reszkető Tő es egy gyűrű [Kv; ÖCJk]. 1801: Anno 1801 Die Augusti egisz Czeh Gyűlési alkalmatossággal vígesztetet hogy ennek utáná (!) a Czeba álo Szemij a remeket meg ígetve agyabe [ZFaz.].

Szk: ~ *bevétele*. 1715: ő kglmek instantiat teve(n) a Gucci Daniel Ur(am) Remekjek bé vétele iránt, Instantiaját ő kglmk megh tekintue(n) a becsületes czeh Remekjét bé vőtte [Kv; ÖCJk] * ~ *kiadása* a Remek meg nezésert Sallárium 2 Rf. 30 xr [Kv; ACLev. Kül. Perc. 14] * ~ *et bead*. 1865: Bujér Sámuel Fazakas legény Remekét bé adja megvisszálás véget a Fazék hibás mivel megroggyot büntetése — 15 xr [ZFaz. megroggy al.] * ~ *et behoz* mesterremeket bemutat. 1782: Deső Janos ő kigjelmeis bé hozván remekjét aprosag hibak lévén benne ... büntettetett egj renes forintra [Kv; ÖCJk] * ~ *et bemutat*. 1665: T. Ceh Mester Ur(am)ek eo Kgek proba szedesnek alkolmatossaghalv gyúytven egyb(en) az B. Céhét, Gyulai Samuel Ur(am) mutatta be az remekjét, mellynekis alkolmatossaghalv ugyan akkor beis allot az B. Cehb(en) : Leontenek kezesek erette Boncidaj Gherghely, és Linczegh Daniel Ur(am)ek [Kv; i.h.]. 1695: Eodem Anno die 14 May Mutatta be az Remekiét Neb Marton mester az benne való hibakert fogatkozasokert adot büntetesben f. 2 [Kv; ACJk 18]. 1711: Fűsűs Mátyás ur(am) remekjét be mutatván ... acceptaltatott | Verner Antal Ur(am) remekét be mutatván a B. Czéh eleiben hibásnak találta, az mivel kérvén ő kegye a B. Czéhét meg tekintvén, el engedvén egy részét, az más két részét meg fizetvén, ugy mint flo 2. az B. Czéhtől is acceptaltatott [Kv; FésCLEv.] * ~ *et bevesz*. 1692: a N(a)gy Baniai Istvan remekjét be votték eo kglmek tali tamen conditione hogy az remek hibaja mia büntetesen maratt cu(m) flo 3 [Kv; ÖCJk]. 1703: Gyulai Boldisár Deák(na)k Remekét be vette

az becsületes Czéh, Mivel hogy fogyatkozás nélkül nem találattott az mostani boldogtalan időhöz képest büntettetett ad f. 5 öt forintra [Kv; i.h.] * ~ *et kiad* mesterremeket elkészítésre kioszt. 1694: Az Böcsületes Czehnek solemnis Congregatioja lévén nemzetes Tolvaj István es Csiszár György uraimek tének Instantiat Szőlősi Gábor Deák mellett a Böcsületes Czeh a szokott Remeket neki ki adgya, melyet a Böcsületes Cze kys adott annak modgya szerént [Kv; i.h.]. 1714: állának fel Gucci Daniel Deákért és tőnek instantiat azon: ezen becsületes személy(ne)k becsületes Czéhünk szokot remekjét adnók ki [Kv; i.h.]. 1770: az bits Ché az remeket ki adta Berekszászi Josef Deák(na)k égj mostani modi kehelly pohár es talpán es kosarán muslii munka légien [Kv; i.h.] * ~ *et megad*. 1702: mikor penig a be kövecző Pohárt meg adgya, akkor ugy keszülyön hogy az előtt valo napon a Remeket is meg agja [Dés; Jk] * ~ *et mutat*. 1773 k.: 22 Februari remeket mutat ifjú Márton György öklme, mely remek munkában talált az nemes Céh az korsóban hibát [DFaz. 29]. 1854: Balás Márton Remekjét mutatta [Kv; ACLev. Kül. Perc. 71] * ~ *mesteri* ~. 1801: tsak egy alkalmatos Legényi munkátis el nem készithet, nem hogy egy mesteri Remeket capax lenne el készíteni [Kv; ACLev.].

2. remekezés, remekkészítés; confectionarea obiectului stabilit pentru trecerea probei de maistru; Fertigung des Meisterstückes für die Meisterprüfung. 1702: Vasarhelyi András a Remekert való esztendejeben feles üdöt negligalt, es annak rendi szerent el nem töltötte hane(m) medio tempore megh házasodott, imponalt rá a' Céh sok keresere, es immar sok üdöktől fogyan valo Ceh uta(n) valo jarasara f. 13 A' melyet paratis leis tőn es a B. Cehis léuala Es ennek 3 forintya esik a' Remek előtt valo megh házasulasert, a tize penigh az üdö el nem töltésért [ACJk 50].

Szk: ~ *el/ért* való szolgálatot felkövet remekezés/remekezésért való szolgálat engedélyezését kéri. 1647: 1647 Mense Aprilis 23 die Követtem fel az Remeket, Isten Kegyelmessegiből fogtam hozza 24 Aprilis. Mutattam be az Becsületes Mesterek előtt Mensis July 21 die An(n)o 1648 Alattam be az Becsületes czebe, Mensis Juny die 7 [Kv; ACJk 65]. 1695: Anno 1695. Mensis die 26 January követte fel Neb Márton az Remekért Esztendeigh valo szolgálatot Adot az B. Cehben d 50 [Kv; i.h. 18]. 1697: Követe fel az Esztendeigh Remekért valo szolgálatot Kövendi György mester, es edgyezett akaratbol ualasztotta mesterenek Regeni György Atyánkfiait ... es adott fel követes penzt be a szokas szerint f l [Kv; i.h. 22]. 1718: Varga Aszt: Marton Mester kívánságá(na)k fundamenta az, hogy mivel ennek előtte ugyan az Remekért esztendeig valo szolgálatyát fel követte volt de minthogy már meg mátkásodott ne kényszerítették arra hogy azon esztendőt egészen el töltené inkább fizetne érte, a mi(n)t hogy ez az Példa másokonnis meg esett [Kv; i.h. 101] * ~ *re bocsát*. 1812: B. Ché Remekre botsata egj keresztelő kanát Terminust Rendelt a N. Czé 3. hónapokat és Remekjét készitse Nagy Sándor atyánk fíjálnal Remek látoknak Rendeltetett Ferentzi László és Szigeti Samel (!) atyankfijaji hogy leg aláb minden héten kétszer aremeket meglátogatni (igy l) [Kv; ÖCJk]. 1823: méltotassák az asztalos Czéhnek ujjabbanis meg parantsolni hogy ide tőva nem utositván többszöri Czéh gyűjtésekért több ezüst forintok fizetésétől meg kimilvén Remekre botsásson [Kv; ACLev.] * ~ *re (ki)bocsátat*ik. 1713/XVIII. sz. v.: a'

fellyeb meg írt Ifju Remekre ki botsatva és azt tisztességesen a' mint a' B. Czeh acceptalni fogja el készíteni tehát annak utána minden haladék nélkül bé vetődik [Kv; FésCjk 10]. 1820: kérdés tétetve az iránt, hogy Zonda Ignátz, Földesi István és Vig János ő Kgyk remekre botsattassanak (!) vagy nem? végeztetett; Hogy ... a' meg nevezett Iffiak remekre botsattassanak és annál fogva a' Czéhba béis vétetessenek; mely szerint a' Remek készítésre ki is rendeltette(ne)k [Kv; i.h. 26] * ~re való bocsátás. 1846: Lászlófy Ferencz bé adja kérelmét, melybe rögtön remekre való bocsátását kéri A' Kerelmes kérelmes fojamodást tévén a Felsőbbséghez a K. Kormány Özvegy Szász Janosnehoz rendelte remek évét tölthetni, e' szerint Czehunk csak is felsőbbségtől nyert válasz napjától ösméri remek év töltését [Kv; ACLev. Kül. Perc. 48] * *vkít ~re bocsát*. 1815: a' Czéhót arra kérték vala, hogy ezen Ifjat Remekre botsattána [Kv; ÖCjk]. 1818: tartozunk ő Kigyelmet Remekre bocsátani melyek ezekből állottak Egy pár Brillíantós Fülbe való fityegővel, egy kosáros, Brillíantós Allíantz Gyűrű, és egy pár Stemplezet gálántéri fülbe való [Kv; i.h.].

3. (ékszer)darab, remekben készült ékszer; piesä/bucată de bijuterie; Schmuckstück. 1622: Ualamj Zokniara ualo karikak apro ewsteók es mereő eőhoz ualo ket remék nio(m) egiwt m — p 31 tt f. 9. d. 68 [Kv; RDL 1. 119]. 1661: Egi giemantos niakra való huszon kilencz Remekben, egi egi közep szerű Giemant vagion egi egi Remekben, az Lebegőjeben kilencz közep szerű giemant vagyon, fekete zomanczos [Ks 90 Kornis Gáspár lelt.]. 1686: Edgy Arany Láncz ő tiz remek benne; minden remekb(en) tiz tiz gjőngj; 70 Arany nyomo [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. 1716: egy rubintós nyak szorító 19 remekből álló egy kis angyal képecske az Fityegője [WassL]. 1717: Egi giemantos njak Szorító huszonnegy darabból álló, figyegőjével edgjűlt a függyegőben van njolc 8 giemánt 12 tizenket remekben két két 2.2 kö 11, Tizenegyi remekben egi egi kö [Nsz; i.h. Wass Judit kel.]. 1727: Harmincz ket remekből allo homlok Párta oriental gyöngyökkel fűzve egy egy gyemánt az remekben [Marossztyörgy MT; Ks gr. Petki Zsuzsanna kel.]. 1730: Egy nyak szorító. Tizenkilencz kek fejer fekete es verhenyes zamaczolasokkal készült arany remekből való, melynek tiz remekiben vagyon Tiz szem öreg jofele fejer gyöngy [A.csernáton Hsz; HSzjP]. 1745: Edgy Rubintos homlok Párta, husz Remekből álló, Tiziben kilentz, kilentz tiziben három három Rubint lévén [Marossztyorky MT; Told. 19]. 1761: Egy Smaragdós homlok párta, mely 19 remekből huszan het smaragdból és 80 jóféle gyöngyből van öszve fűzve [Koronka MT; i.h. 8]. 1781: Körtvély formára csinált oldal Arany Láncz Gyöngyel el rakva tizenyöltz remekből álló, és tizen hét kitsi Láncz szemmel öszve Lánczolja Gyöngy szem vagyon benne két Száz, hatvan két szem [Nsz; i.h. 3].

Szk: gyöngyös ~. 1633: Attam mas Arani lanczott meljben vannak tiz gwngyös Remek melyben vagion Njolczuan Arani forma [Ks Vesselényi Kata kel.]. * *rostélyos* ~. 1681: Edgy Arany láncz, rostelos gyöngyös Remek vadnak kőszte [Altörja Hsz; HSzjP] * *rubintos* ~. 1654: 1 Arany Láncz gjőngyös apro rubintos remek N. 12 [Kv; JHbK XVII/15] * *zomancos* ~. 1703: Edgy arany remek ... Aranyból tsinált, fejer s fekete zomanczos remek, galléra való [Zabola Hsz; HSzjP].

4. (vmiből vhány) darab; (de un anumit număr de) bucăți (din ceva); einige Stücke von etw. 1636: Szegeletr

ualo czierép forma, hars fabul faragot, ki kisbe ki nagiub mindenestwl hét Remek, vgi mint keczi (i) farku Czierép forma, Item, az allíának ualo Czierép forma [Kv; RDL 1. 109].

5. kelmefajta; un (anumit) fel de stofă/postav; Art Tuch. 1661: Tudakoztassad meg Bethlen Jánosné asszonyomtól az angliainak, kiszlandisnak, remeknek, kiszniczer mennél alább nem adják singit, mivel mindenik félét kell vétetnem [TML II, 160 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1672: adtam ki Tiz sing grisán szín remeket Ul 10 Vásárhellyi Pohárnak Inasnak narancz szín Remekből Dolmánt [Utl]. 1676: vöttem huszon nyolcz sing Remeket Fejeruari Udvarbiro adta penzből f. 55 [Utl]. 1681: attunk Egi veg hamu szín vagj kek Remekre ötven öt forintot [Nsz; Utl]. 1683: 1683. 28 Mar(tii) szabatlan Veres Remekből nadr(ágot) ad(tam) Szilváknak (!) egyet Baroczinak egyet | Vöttem három sing kek Remeket singit f 2 teszen f 6// de ugy hogy szökasban ne vetetodgyek | Egy veg Crispán szín Remeket Fagarasi Thamás Görögül vettem per f. 50 [Utl]. 1685: hozattunk Teczin Fajlandist ull. 21 // Teczin Remeket ull. 22 // Két veg Landist vég 2 — edgyik Kék, másik veres. vegit in Fl. 26 [Utl]. 1687: Adtunk avatni Szabó Gáspárhoz mákszin fogyték remeket hat singet | Zoltantul völt Framia Szin Szürke Remekből, avatatlan mas fel singből Kaposinak szabattam egi nadragot [Utl].

6. alkotás; creație; Werk. 1811: Tü! a' Böls Teremtő keze' remekjei! Az egész Természet szépsége' jelei Ró'sa és Liliom! nekem engedjete! Nyiljék-meg ezszer szep szín kebeletek; Hogy én annak minden rejtekit láthassam, És szépségeket bár félig le-irhassam! [ÁrÉ 197–8]. 1881: Vajon te, Ödön, ki rákúporogsz egy gyékényre az Ellenzékel, háborús gondolataid között nem eszmélsz-e arra, hogy mi — gyors életű napilap — nem valami irodalmi remek közlésére törekedtünk, csak egy változatosan — egyórai időt elszórakoztatón — összeállított mellékletre, melyet valami igen magos szempontból megítélni igen gyarló dolog? [PLev. 85–6 Petelei István Jakab Ödönhöz].

II. mn kiváló; excellent; ausgezeichnet. 1811: 'S a' Ló is mérésbe tsak ugy ereszkedem, Némely közönséges jeleit fel-fedem, 'S ltt' a' Gróf gustussát veszem fel remeknek, Meg-mondom miket tart jóknak és szépeknek, Távul légyen, hogy én azzal hizelkedjem Magamnak, hogy minden titkait fel fedjem: Tsak azt irom, a' mit eszembe vehettem [ÁrÉ 153. — *Gr. Bethlen János]. 1823–1830: De ezen maschinának leírásokhoz nem egynehány minutáig való nézés kívántatnék, különben is úgy be vagynak csinálva, hogy az ember nem láthatja minden mesterségét, mert titokban tartják. Elég az, hogy ezek anglus találmányok, és az emberi találmányos észnek remek munkáinak méltán tartathatnak [FogE 208]. 1879: Elekcse né kikötötte, hogy nála nélkül ne menjünk, s így: ő is jön, Elekcse is, Czakó is — s tán a pap, akit Czakó Józeff halhatatlannított „remek szónoklatáért” a te esküvőd alkalmából [PLev. 57 Petelei István Jakab Ödönhöz].

remekcafrag remekposztóból készült cafrang; franjuri făcute dintr-un fel de postav numit remek; Franse aus einem Tuch namens remek gefertigt. 1673: Egi tiszta szkofiummal varrat portaj czafragh. Egi remek czafragh szederjes őtt viragotska rajta ezüst fonolbol. Egi Csujtár, s egi roz sz kophtanj [Marossztyorky AF; IB. Bethlen Domokos hagy. Bethlen István inv.].

remekcsinálás remekkészítés; confecționarea obiectului stabilit pentru trecerea probei de maistru; Fertigung des Meisterstücks. 1695: Anno 1695 Mensis die Marty 4 Néb Márton mester kérte fel az Remek Csinálást a' B. Céh előtt, melyet az B. Céh megh engedet hogy az Articulus szerént 8 het s három napok alatt meg készítse [Kv; ACJk 18]. 1698: Debreczeni István Deák a remek csinálásban megh keslődött, Ez okon imponállya a b: Czeh, hogy mához egy holnapra el végezze, ha pedig nem végezi minden hétre egy forintal büntetettik [Kv; ÖCJk]. 1699: Adatot udó az Remek Csinálásra Konya Janosnak úgy mint nyoltz hetek es három napok [Kv; ACJk 32]. 1707: követte fel az Remek Csinálásra való idejét, Pocz Gjörgy Mester [Kv; i.h. 65]. 1782: Ajtai Moses Deák(na)k Remek csinálásradott (!) az B. Czzé égi Bokrétás vagj Carmazin gjürüt és égi placcot jo féle kövekre [Kv; ÖCJk].

remekcsináló remekkészítő; persoană care confecționează obiectul stabilit pentru trecerea probei de maistru; Meisterstückfertiger. 1701: Az Mester Remek légyen edgy kétszer ványalt vég Posztó, minden hiba nélkül, az hoszzúsága legyen ötven két sing, a szélyessége, szelyivel edgyüt negyven pászma, ha pedig valami hibája találma lenni, a Remek tsináló büntetessék meg f: 4 [Kv; PosztCART. 9].

remekdarablás remekszabás/készítés; confecționarea obiectului stabilit pentru trecerea probei de maistru; Fertigung des Meisterstücks. Szk: ~ra bocsát. 1852: Szóts legény Darvai Antalnak Remek darablásra bocsájtani kérésére Czéhunktol kapot válasza megváltoztathatása aránt tett folyamodása [Dés; DLt 1312] * ~ra bocsáttat. 1826: nem mulattuk el a' nevezett Cszmadia Legényt, úgy a' velle egyenlő Jussal Társait is a' Remek darablásra bocsáttatni, kikis mindnyájjan Remekjeket el készitvén bémutatni igyekeztek [Dés; DLt 495] * ~ra bocsáttatás. 1852: Darvai Antal a' Remek darablásra bocsáttatását kérte [Dés; i.h.].

remekdeszka mesterremek elkészítéséhez való deszka; scindură de prima calitate; Holzbrett für die Fertigung des Meisterstücks. 1763: F Ilyásván jelenek meg előttünk ... Borlyászn Iako Szemellyek ... Barlyaszi lakasak(na)k képekben es Szemellyekb(en) ... Ez előtt 10. Esztendőkkkel az Melgos Groff Generalis Ur akk<o>ri Tisztivel alkut volt megh hogy az eő Naga egész Falujahoz F Ilyavahoz tartozo hatarnak, egy darab reszin Marhajakat legeltethessek, melyert igittek Hogy Annuatim 12. Remek deszkanak való Töket ha a Borlyasziak a meg irt Remek Tökeket meg nem hoznák, minden abból következő karat tartozzanak meg fizetni [BSz; TKI].

remekdolmány remekposztóból készült dolmány; dolman făcut/confecționat dintr-un fel de postav numit *remek*; Dolman aus einer Art Tuch namens *remek* gefertigt. 1675: 1672 esztendőben adtam János deák fiamat az Kendi János ítülömester uram udvarába. Akkor csináltattam neki egy öltözőköntöst. Második esztendőben is ez szerént egy egész öltözőköntöst, két posztó remek dolmányt [Kv; KvE 193–4 LJ]. 1691: ada ... Szathmári Szabo János Ur(am) ... négy Száz magyári forintokat ~ fl 400. és egy új remek dolmánt Lippai István Ur(am)nak, megh adván, az megh irt summa penztis plenariē et integrē jo el kelhető

folyo pénzül es tallerul mi előttünk levala [Ne; DobLev. 1/34].

remekecske kis ékszerdarab; piesă mică de bijuterie; kleines Schmuckstück. 1700: Egy rubintos nyakravalo huszonnégy kerek remekecskéje huszon kettődik az fityegője két két rubintocska, az közte valo remeken ollyan hoszzuko remeke 19. az fityegőjének az Pántlikáján egy Rubint [Hr 1/20].

remekelés, remeklés remekkészítés; confecționarea obiectului stabilit la trecerea probei de maistru; Fertigung des Meisterstücks. 1807: a három békővedzettnek a remeklés megengedettik a nemes Céh előtt [Dés; DFaz. 36]. 1819: Tartozik ... egy kövér Sertést meg perselni, megtakarítani, és fel bontani, s annak minden féle aprolékját tisztességesen és leg jobb ízűen fel takarítani és ha a ki adott Norma ellen a Remeklésben tetemes hibákat ejtene a Czéhba bé vétetni köteles a Czéh ne légyen [Kv; MészCLev.].

remekes I. mn I. remekkészítő, remekező; care confecționează obiectul stabilit la trecerea probei de maistru; Meisterstück fertiger. Szk: ~ legény. 1668: Keüetkezük az Remekes legényeknek az mit exigaltunk [Kv; SzCLev.]. 1721: Eött Remekes Legenij volt egy mas utan ez kűs üdő alatt [Kv; ÖCJk]. 1827: a' Remekes Legények [Kv; ACSzám. 77].

2. remekben készült; care a fost executat în formă desăvîrșită; perfekt gemacht. 1625: Wagon mas egy gyermeknek walo ezüst remekes parta coveczke nyom ez m. o. p. 32 er ezis f. 12 [Kv; RDL I. 126]. 1635: egy Pantzel Lantzos remekes Partha eő trwkeses nyom girat egyet harmintz kett neheszeket girait tudvan a f 22 — f. 36 d. 72 [Kv; i.h. 107]. 1637/1639: Egy Remekes Eöhez valo három remek [Kv; i.h. 111]. 1639: Egy Pancel Lanczos Remekes Türkeses Eö, nyom m. 1. p. 3. — f. 28 [Kv; i.h. 116]. 1651: Egy Finom Araniból czinalt Remekes Lapos Arani Lanczy. vagion N 64 Arani eb(e)n [WassLt Vass Judit kel.]. 1655: Egy kis remekes Eovetske M — p. 35. [Kv; RDL I. 29]. 1696: Egy remekes Türkeses partha eöv (Tall) Imper. nro 24 Más remekes türkeses partha eöv (Tall) Imper. nro 19 Egy kisebb hitvani remekes eöv (Tall) Imp. nro 5 [Mv; MbK 80. 6]. 1714: egy remekes türkes jo féle gyöngyös pártá öv [Kv; Pk 6].

3. 'Hn. 1725: A' Remekes völgyib(en) à mellj Ut fel jár azo(n) tér meg egy föld [Mezőbánd MT; EHA]. 1754: az Remékes völgy tetejen az hidegy völgy far fele jároban [uo.; EHA]. 1763: Az Ados észkin a Remekes völgyben (sz) [uo.; EHA].

II. *fn* remekkészítő; persoană care confecționează obiectul stabilit pentru trecerea probei de maistru; Meisterstückfertiger. 1655/1754 k.: Ha mi rejtéket tsinális, szükség hogy úgy tsinálta légyen a Remekes, hogy az nem valami asztalos Mesterséghez nem illendő eszközzel nyilyék [Kv; ACJk 23]. 1782: mind haton az remekesek a' Tkts Com(m)issarius Urak is jelen leven Cehunkban, instalanak remekjek büntetesiert, a Tkts Commissarius Urak el engedék remekjek hibajaert valo büntetést Cehunk consensussabol a Kir. Com(m)issioi tenora szerent [Kv; ÖCJk].

remek-esztendő a mesterremek elkészítésére rendelt év; an fixat pentru confectionarea obiectului care trebuie prezentat la trecerea probei de maistru; das Jahr für die Fertigung des Meisterstücks. 1728: Detsi Moyses mester az Kövendi Gjörgj Ur(am) legénnye az Tavalyi Esztendőb(en) Remek Esztendeit tisztességesen el töltven, kivanna az Blts Cehtől sok instantiájára pénzül hogj az B. Chehet contentálja [Kv; ACJk 138]. 1808: A mely betsületes Legén a Czéhba akar állani az tartozik a Czéhok rend tartása szerint Remek Esztendeit betsületesen szolgálai [Kv; KCJk 21a]. 1831: Isten Segedelmé által Vándorló Esztendeimet eltöltöttem és már annakis egész Esztendeje mult Sz Pál napkor amiolta haza jöttem, mostan pedig az Ns Szóts Czéhok Articulussa tartásánál fogva Remek esztendőmetis töltöm és a tzel felé igyekezem, amellyett költség nélkül véghez nem vihetek [Dés; DLt 451]. 1850: remek esztendejek el-telven, bocsátná Remekrajz készítésre ... remekrajz készítésre bocsátott Czéh-mester atyánkfíához [Kv; ÖCJk]. 1852: vándorlásának idejét bé töltött legények, ha mestereknek felvételn kívánnak, minek utánna az esmertető esztendőt el töltötték — kötelesek a' remek esztendőtt négy műhejbe tölteni [Dés; DLt 1312].

Szk: ~ *töltés*. 1821: senkiis Remek Esztendő töltés nélkül, a' Czéhban bé ne vétetessék, hanem azt minden kifogás nélkül, a' mostani, s az ezelőtti Casusból semmi himet nem varván, illendő, és a Czéh által meg határozandó Heti Bér mellett, pontosan ki tölteni tartozzék [Kv; FésCjk 32]. 1839: a remek esztendő töltetésre magokat praenotaltatni kérő mester Legények kérelem Leveleit meg vizsgálva oly meg jegyzéssel praenotáltattak pedig, hogy noha vgyan 836ban Dec. 10kén praenotáltattak volt^a oly módon, hogy a midőn egyik a remekét bé mutatja, a másik akkor kezdje a remek esztendeit s az-is meg határozottatott volt, hogy melyik melyik helyében lépjen, a remek esztendő töltésben, s már ezek közül némelyik a remek esztendeit régen ki-is töltötte, még-is a remeke el készítésével s bé mutatóásával kesedelmezik s az utánna valonak hátra maradást okoz [Kv; ACLev. — ^aKöv. öt név].

remek-esztendős remek-esztendejét töltő; aflat în anul fixat pentru confectionarea obiectului care trebuie prezentat la trecerea probei de maistru; sein Meisterjahr verbringend. 1839: Remek Esztendő legény [Dés; DLt].

remekév a mesterremek elkészítésére rendelt év; an fixat pentru confectionarea obiectului care trebuie prezentat la trecerea probei de maistru; das Jahr für die Fertigung des Meisterstücks. 1846: Mivel a Kérelmes a Czéh iránti Kérését a szelid uton Követelte ugy a Czéh is meg tekintve terhes Körülményeit ezenel a remek evnek rendes el fizetésével Praenotánsok közzé fel vétetni határozta [Kv; ACProt. 19] | 12 octob(ri)s Kántor Czéh Gyűlés tartott azon alkalommal jelentette magát Haller Ferentz remek évet kérven, fizetett sallarimot 1 fl Remek esztendőre rendeltetett Edes atyahoz Haller Ignáthoz [Kv; ACLev. Kul. Perc. 54].

Szk: ~ *töltés* 1846: Kresovitzki István bé adja kérelmét hogj a' remek éve, pénzbeli fel válthatását nyerhesse meg

A' benn írt felesleges kérelem meg nem adodhatik a kérelmes érdemlett fizetés mellett a rendes remek év töltésre utasítatik | Lászlófy Ferencz bé adja kérelmét, melybe rögtöni remekre valo bocsátását kéri ... A' Kerelmes kérelmes fojamodást téven a Felsőbbséghez ... a K.

Kormány Özvegy Szász Janosnehoz rendelte remek évét töltetni, e' szerént Czéhunk csak is felsőbbségtől nyert válasz napjától ösméri remek év töltését [Kv; i.h. 54].

remekéves remekévét töltő; aflat în anul fixat pentru confectionarea obiectului care trebuie prezentat la trecerea probei de maistru; das Meisterjahr verbringend. Szk: ~ *legény*. 1848: Lakatos Bénéiamin jelenti hogj mivel remek éves legénye Kulitsekh András a remek évet illő uton nem dolgozza ennek tekintetéből a remek éves legénye további tartásáról le mond Mivel Kulitsekh András a Czéh által elejeben szabott rendszabályjokat illőn nem tartatta Lakatos Bénéiamin legénye további tartásától fel oldoztatik [Kv; ACProt. 28].

remekezendő mesterremekét bemutató; care urmează să prezinte obiectul confectionat pentru trecerea probei de maistru; sein Meisterstück vorstellend. 1741: bé adván Bányai Pál remekezendő blts Attyánkfia is szabado levelit [Kv; ÖCJk].

remekezés remekkészítés; confectionarea obiectului stabilit pentru trecerea probei de maistru; Fertigung des Meisterstücks. 1738: meg engette egy Pohart két pecsetet, ket Gyűrűt késziteni, tekintven a' Bletes Czéh mind az Iffiak kettős allapottjokat es egy Hassal löttek es egjczersmind jo magok viseleteket, es egjütt valo Remekezéseket [Kv; ÖCJk]. 1756: az remekezés alkalmatosságával való <fize>tségben az eddigelé folyt abusos tollált<atik> s magokat az említett céhbéli mesterek ök<g>knek más nemes céhek articulussai <s con>stitutioijhoz képpes a remekezés alkalmatosságával eddig excessive practizaltatni <szokott> itallal való erőltetés, vesztegetés s egy<éb> art<iculus>okon kívül való praestatiok s kö<tele>sségek< abrogáltassanak, hanem magokat mind<enor> szabják articulussoknak harmadik és ne<gyedik> pun<ctumaihoz [Dés; DFaz. 16]. 1808: kénytelenítettének a' Legény tartást megengedni addig is mig a Remekezés végével Czéhokba bé vétettém [Kv; ACLev.]. 1821: Szabo István mindeniknél egy egy Holnapot töltsen ki, azután pedig mindgyárt Remekezésre bocsátassák [Kv; FésCjk 31].

remekezik remeket készít; a confectiona obiectul stabilit pentru trecerea probei de maistru; Meisterstück fertigen. 1752: Valamely mester Legény az betsületes Chéhban bé akar álani, az tartozik Remekezni ... az Remekek pedig e szerint következik. Imo tartozik csinyalni egy Mustos kádót, minden hiba nélkül, egy Hordót egy Feredő Kádót. egy Butand (!). egy Liut, azokat el készitvén, tartozik az Látó Mestereknek bé mutatni, meg vizsgálván mind azokat, menyí darab Edénynek hibaja léssen, minden darabért tartozik az betsületes Chénak egy egy Forinttal | Valamely mester Legénynek Házasságra akaratyá vagion, és az betsületes Chéhban bé akar álani, az tartozik Remekezni, minek előtte meg mátkásodik, a' ki pedig ezt az Articulust nem observálja pőenaja léssen Flor. 5. az Remekek pedig e szerint következik^a [Kv; KCJk 16, 16a. — ^aFordítás németből].

Szk: *remekezni kívánó*. 1818: Aranj Műves Legénj Lukács János kívánván magát a' Czéhba incorporáltatni, bocsátaná a' Betsületes Czéh Remekre, ennek alkalmatosságával bé is mutatott a' Remekezni kívánó Ifju öt darab Rajzokat ... mely Rajzok méltoknak találtatván a' Reme-

kezésre, határozottatott [Kv; ÖCJk]. 1827: a' remekezni kíváno Legények [Kv; ACJk 21].

remekező I. *mn* mesterremeket bemutató; care prezintă obiectul confectionat pentru trecerea probei de maistru; Meisterstück vorstellend. 1815: tetemes hibáért és vakmerőségiért meg büntettetett ... az említett büntetés Pénzt bé is fizette a' Remekező Ifju [Kv; ÖCJk]. 1818: Boda Pál ... megbüntettetett először 8 Rh. forintokig, de instálván, hogy azon büntetésből engedne a' Czéh, azért kérésit meg halgattuk, s a' büntetést réa hagyta a' Czéh 6. Rh. forintokra, mellyet a' Remekező Boda Pál béis fizetett [i.h.]. 1827: a' remekező Legények örökkéig a' Tizenkét öregebb Mesterek között azon rendel az öregség, vagyis a' Czébe álláskori rend szerént következnék, osztassanak ki [Kv; ACJk 21]. 1832: a Nms Czéh kebeléből két Mester emberek-is rendeltessenek-ki, kiknek-is Rajz meg készítésiglen téendő többszöri fáradságai közzül tsak egyszeri fáradságért tartozzék a' Remekező Ifju égynek-égynek előre 30 ~ Harmintz krajtzárokat ezüst-pénzben fizetni [Kv; ÖCLev.]. 1845: remekező ifju Aranymives Kovács Ferentz remek-rajzát el-készítvén ezennel bé-mutatja; mely áll egy kettős kigyo fejű karperetzből, és egy öszve font pántlika állásu mejj-töböl, kövkekkel illendően ki-rakva, és jo három próbás aranyból készitve [Kv; ÖCJk].

II. *fn* mesterremeket bemutató; persoană care prezintă obiectul confectionat pentru trecerea probei de maistru; Vorsteller des Meisterstücks. 1655/1754 k.: Ezek után^a betsülettel a' Remekező a' két Láto Mestert a Czéh házhoz kísérje [Kv; ACJk 23. — "A mesterremek bemutatása után]. 1832: már más Remekezők az Remekel kész vannak [Kv; ACProt. 1]. 1848: a remekező mindenkor köteleztetett a látómestereket kollatioval el látni [Kv; i.h. 26].

remekkemence mesterremekként rakott kemence; cuptor făcut la trecerea probei de maistru; Ofen als Meisterstück aufgesetzt. 1827: Anno 1827ben 5dik Februárius napján tartott Egész Czéh Gyűlésében határozottatott hogy az Remek Kemenczét nem egjebbűt hanem az Czéh mester házánál Vagy ahol az Czéh mester meg engedí Rakja fel (a fazekaslegény) [ZFaz.].

remekkészítés remekcsinálás; confectionarea obiectului stabilit pentru trecerea probei de maistru; Fertigung des Meisterstücks. 1772: az Jóó Dénes eő kigielme remek készítésinek helye bé iratasaban correctio eset [Kv; ÖCJk]. 1815: a' Remek készített alatt az Előll járokat némelly szavaival illetlenül meg sértette [Kv; ÖCJk]. 1820: kérdés tétetettvén az iránt, hogy Zonda Ignátz, Földesi István és Vig János ó Kgyk remekre bortsattassanak (!) vagy nem ? végeztetett; Hogy a' meg nevezett Iffiak remekre bortsattassanak és annál fogva a' Czéhba béis vétetessenek; melly szerént a' Remek készítésre ki is rendeltette(ne)k [Kv; FésCJk 26].

Szk: ~re bocsát. 1823: bocsássuk ötet egyenes Remek készítésre [Kv; ACLev.].

remekkiadás mesterremek kijelölése; stabilirea obiectului care trebuie confectionat pentru trecerea probei de maistru; Auswahl des Meisterstücks. 1782: Mint hogi étzer az B. Ché az Remeket Inprotocoláltatta, és akkor tetzet acceptalni, tehát mostani kérésének heljt nemis adhat, mivel az Remek kiadás, az mostani világ modióhoz vajgon szabva, és elis kelhető [Kv; ÖCJk].

remekkolláció céhvendéglésbeli váltáságpénz a remek bemutatása alkalmából; sumă de răscumpărare plătită pentru masa festivă care se dă cu ocazia trecerii probei de maistru; Lösegeld für Bewirten bei der Vorstellung des Meisterstücks. 1729: az mostoha üdöre nevezve ... az Szőlősi Sigmund Remek collatiojat engette az becsülletes Czéh tizen ött magjari forintokra [Kv; ÖCJk]. 1730: Tszletes Czéh Mester Ur(ai)nk emlekezetet tőnek az Katona Ioseph Deak Remek Collatioja irant, hogj az becsülletes Czéh penzül venne be beszélgetven az becsülletes Czéh ezen dolog irant, penzül fel vőtte, mivel Mester Ember Gyermeké fel collatioval tartozik fizetet kész penzt tizen ött Magjari forintokat [Kv; i.h.]. 1754: az Remek Collatio iránt pediglen De terminálta az Becsülletes Czéh hogj a jövő Czéh gyűlésere adgya meg [Kv; i.h.].

remeklátó a remek készítését felülvizsgáló mester; meşter desemnat pentru examinarea obiectului confectionat la trecerea probei de maistru; das Meisterstück überprüfender Meister. 1812: B. Ché Remekre bortsata egj keresztelő kanát Terminust Rendelt az N. Czé 3. hónapokat és Remekjét készítse Nagy Sándor atyánk fíjának Remeklátóknak Rendeltetett Ferentz László és Szigeti Samel (!) atyankfijaji hogy leg aláb minden heten kétzer aremeket meglátogatni (igy!) [Kv; ÖCJk].

remekmunka mesterremek; obiect confectionat la trecerea probei de maistru; Meisterstück. 1773 k.: 22 Februari remeket mutat ifjú Márton György ökgyme, mely remek munkában talált az nemes Céh az korszóban hibát [DFaz. 29]. 1782: a' remekesek remek munkajok szerént collokal-tassanak az Cehoknak [Kv; ÖCJk]. 1788: Lenygiel István ó kigielme a Betsületes Cehval meg egjezven, Remek Munkájátt Tisztességesen be mutatvann a Betsületes Ceh is acceptalt. Ugjan tsak akar a Ceh be allo Ceh penzt is Le teven 5 Renenst be adatt [Kv; FésCJk 43]. 1843: melj Remek munkát az Ns Czéh ... meg vizsgálván, és bé vehetőnek találván az Czéh bé állás taxát 30 Rftokat váltóban leis fizete és neve a Czéh tagjai közé béirodot [Kv; ÖCJk].

remekpohár mesterremekként készült pohár; pahar făcut la trecerea probei de maistru; Glas als Meisterstück gefertigt. 1647: egy remék pohár fedetlen tiszta fejer [Kv; RDL I. 134]. 1750: Instálának azon, hogy penzül fizetne meg az Remek pohárnak csinálásáért [Kv; ÖCJk].

remekposztó I. posztófajta; un (anumit) fel de postav; Art Tuch. 1657: edes aszonyo(m) adna három sing remek posztot s egy fertalt masfel singh fekete Brassay posztot singhit d 70 [Kv; SLt FE. 15]. 1672: Remekről ualó^a ... adtam ki ... Tiz singh Narancz színő Remek posztott Ul. 10 ... adtam ki Tiz sing grispan szín remeket Ul. 10 ... Vásárhellyi Pohárnak Insnak narancz szín Remekből Dolmánt Aduán Aszszonyunk Kezemhez egy ugh Remek posztót szabadtam ezeknek belőle^b [Utl. — "Ti. erogáció. "Köv. a fels.]. 1673: Szegődtem meg Jenej Pál vrammal Erkeði Joszágomnak gondgjaviselesert ... Igitrem ... Kőntőshöz hetedfel sing Remek posztót ... A kőntőshöz szer számra f l — 50 ~ másfél forint. Tizen hat veka buza vetést; ugyan Erkeđen mind bé takarittásával edgjütt [Szászkerék K; LLt Lázár István kezével]. 1685: November 1. Volt az sokadalom Kolosváratt. Vőttem egy salavárinak s az nadrágom újítására kék remek-posztót ulnar. 1 ... fl. l

// 36 [Torda; SzZs 268]. 1700 k.: Ternovai Pap Miklos viszen Fejtöt tizenöt okát, Két Kötés Papirossat ... három oka kávé egy végh Ször Kanavátot, egy végh Zöld Remek posztot [Szászváros; RLt St. Lengyelfalvi kezével]. 1711: 13 Sing kék Remek Posztó 31 // 20 [ApL 5 Apor Péter inv.].

2. ebből a posztóból készült; fäcut/confectionat din acest postav; aus diesem Tuch gemacht. Szk: ~ süveg. 1683: Eczaka(na)k ideje(n) egi Nestel bellet zöld remek posztó süveghe met el lopta [Kv; TJK XIII/1. 137].

remekrajz mesterremekrajz; desen executat la trecerea probei de maistru; Meisterstückzeichnung. 1834: A Krauz Mihálynak a Remek rajz ki adodot fizet 1 Rf [Kv; ACLev. Kül. Perc. 12]. 1845: remekező ifju Arany mives Kováts Ferentz remek-rajzát el-készítvén ezennel bémutatja [Kv; ÖCJk]. 1846: Gold Ferentz remek raiza meg nézéséért Czéh gyűles taxabon fizet 2 Rf 30 xr [Kv; ACLev. Kül. Perc. 53].

Szk: ~ készítés. 1845: a' Remek esztendőre botsátott ifjunak Kováts Ferencznek remek-esztendeje el-telvén, kérék Czéhunkat az említett ifju nevében, bocsátná remek-rajz készítésére, mely kérés következésében a' szokott mód-szerént remekrajz-készítésre bocsátattott, rajz látok-nak rendeltettek Lukáts János és Koncz József atyánkfiai [Kv; ÖCJk]. 1850: remek esztendejek el-telvén, bocsátná Remekrajz készítésre remekrajz készítésre bocsátattott Czéh-mester atyánkfiahoz [Kv; i.h.] * ~ra bocsátatlik. 1801: égy Major Ferentz Iffiu Remek Esztendeit el töltvén a' Remek rajzra botsátattott, a' mely rajzát el készítvén, de hogy igen hibásnak tanálta ' czéh visz(sz)á adta, hogy job(b)at készittene [Kv; ACLev.].

remektőke mesterremek elkészítéséhez való tőke; bustene de prima calitate; Holz für Meisterstück. 1763: ha a Borlyaszziak a meg irt Remek Tőkeket meg nem hoznák, minden abból következő karat tartozzanak meg fizetni [BSz; TKI. — A teljesebb szöveg *remekdeszka* al.].

remekű szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktion: la-pos ~ lapos ékszerdarabbal készített: fäcut/prevăzută cu o piesă plată de bijuterie; mit einem flachen Schmuckstück versehen. 1716: Más egy nyakra valo kerek szemű arany láncz. Más egy lapos remekű nyakra valo arany láncz [WassL].

remekvágás mestervizsgaként megejtett állatvágás; sacrificarea/tăierea unui animal la trecerea probei de maistru; das Schlachten eines Tieres als Meisterarbeit. 1702: A Remek vágás melle rendeltetnek két Látó Mesterek a kik meg lássák ha alkalmatose a Czehban^a valo be allasra [Dés; JK. — ^aTi. mészáros chébe].

remél, reméni, reményl 1. reménykedik vmiben; a spera/nádájdui; auf etw. hoffen. 1567: Borbara lelek lesq istvanne fassa est Quod hodie ... vxor Valentini^a Bestiam Meretricem, Nagy seggw vitup(er)asset No ne remelt azt hogy ha Meg halok hogy teged wezen az en ura(m) hane(m) tizen egy etzendős leant hogy bizony meg siratoth Meg banod [Kv; TJK III/1. 81. — ^aZabo]. 1574: En Salffy Anna leuen Jstennek fogsagaban es Ereős betegsigben mely betegsigben reminlem Azt hogy az vristen az w markaba vey az En Ielkemet, Azirt zamon nielucmen,

Eszemen leuen tezek Illien Testamentomoth [Gyf; JHBK XXI/12]. 1584: az felseged regy zolgakhoz zokoth kegyelmes yo akarathja kjth remjlek hogy felseged en thewlemjs zyginj regy zolgayathwl meg nem wonzon [Kömlöd K; WLt Petrichewich Kozma lev.]. 1587: Vetettwnk volt ket keobeol tauaz buzatis remelywk hogy talam lezen az ket keobeol vtan Cub. 10 [Kv; Szám. 3/XXXII. 3]. 1671: Megtekéntvén Al-Pestesi Balog Máthé Atyánkfianak-is ez szegény haza közönséges szolgálattában valo sok rendbéli fáradozását, remélvén ez után-is ezen haza szolgálattától, az szükség ugy kívánván nem vonogattya magát, kire valo tekintetünköl, Torda Vármegyében Felső Orosziban lévő Portiojának Hunyad Vármegyében Pap Almás nevű Fiscalis falujának dominiumában meg-maradni Nagyságod kegyelmes consensussa-is accedaván ez dologbol; Végeztük hogy Donatiojának tenora szerint birhassa pacifice [CC 74]. 1696: az Feleségem nagj hirtelenséggel az Pleuritiben igen nehezen meg betegedék ... ma tiszta véres genyetségetis pőköt, kglteket becsüllettel követvén, melyből reménylők, hogy azon mérges kelevény meg fokadott volna, mindazonáltal igen nehez beteg mostis [Gernyeszeg MT; BK. Kemény János Bethlen Gergelyhez és Elekhez]. 1700: reménlem hogy vagy kgd bé jó Fejervarra, vagy én kgdhez ki fordúlok, es akkor dolgomat kglmeddel el végezem [Ks 96 gr. Mikes Mihály Gyerőfi Borbálához]. 1701: Hogj penig fáracsága és szolgálattia a Mészárosnak heiab(a) ne légen, minden hólnapra rendylen Kk tiz tiz forint fizetést néki, igj remellyük hogy a' Mészárszék tartás facilitálodik s az Hazánakis keveseb kára lészen [UszL IX. 77/31 gub.]. 1729: Remélem vala, hogy en is valami újsággal Darlaczi meleg ágyambol kedveskedhetem vala az Asz(szonyo)m-(na)k de azt bizony a mint írják kit az utolszori havazo hideg, kit a patkány mind el rontott [Somlyó Cs; ApL 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbálához]. 1753: Az vj veteményes kertett remenlem Ex(ce)ll(entia)tok tetszese szerént intéztettem es elaboraltattam, tablára hasogattattam, ágyakra ki nyomoztattam, fakkal körül ültetettam [Marosillye H; Born. XXXIX. 50 Hodor József lev.]. 1774: Nehai Magyar Atym fia Togyer ennek előtte ölt Esztendővel az M. országi Pusztákra ment, s mostis ottan vagyon az ókrók mellet, de ennek viszá jövetelit remenlyük [Mocs K; KS Conscr. 79]. 1782: a Causankat alkalmas állapotba hattuk Husvét után ... én menyek Pestre, addig reménlem, hogy valami mozditást teszünk benne [Dés; Ks 21. XV 33 gr. Kornis Zsigmond gr. Kornis Istvánhoz]. 1789: nem igen lehet reményleni, hogy most hamar a' Collegium új Épületének folytatásához lehessen fogni [Kv; SRE 261]. 1793: A' Szilva pálinka ki főzést el végezték A' Szőlőnek el fedéséhez is hozza fogtak, és reménylem, hogy rövid időn is el fogják végezni [Gyrolt Sz; JHB 36 Levk 363 Pap Sándor lev.]. 1826 k.: Nehai Szeredai János V. Király Biro Urunk ... a Kelemenelkieknek ezen törvénytelen praetensiojoknak, ítélet képpen helyt nem adott, reményjük, hogy most is ezen régi igasságunk el nem nyomattatik [Gyalakuta MT; GyL]. 1836: (A buza) már reményleni lehet ez is jobbacská árron el kél [TSb 20]. 1860: eddig reméllettem volna hogy magamis át mehetek, de Martonos fele az ut rossz létit, Rugonfalva fele hosszasa voltát unva mind eddig halogatam [Gagy U; Pf Pálfi Mihály lev.]. 1863: A' temetésre és köállításra kívántato költséget reménylem a' ns ekklesia nem fogja tölem sajnálni [Kv; Végr.].

Sz. 1676: Én, édes Sógör uram, Isten előtt lelkem, semmit rossz és gonosz értelemmel nem írtam; ha nem

maturálja Kigyelmetek az dolgot, félő, sokat remélvén, magunk is el ne veszünk. Bő írásomról Kigyelmeted követem [TML VII, 257 Kornis Gáspár Teleki Mihályhoz].

2. vél, gondol, feltételez; a crede/spera/presupune; denken, annehmen. 1577: Meg Ertettek eo kegmek egez varassul az p(ro)curatorok dolgarol minemy keppe(n) vegezet volna Byro vram Tanachyawal mely czykelkeket Irwa adot eo kegmek fel, Eo kegmek azert varassul Iowallyak ez articulussokat, chyak ezen keryk byro vramat Tanachyawal, hogy megis lobban Munkalkoggyek eo kegmek ezen, ha e' ket czykel meg alhat: vagy nem, egyky az appellatio dolga az Masik az Idegenert valo p(ro)curalas az varasbeli ember ellen, Miert hogy ez sok feo embernek ellene lehetne kiknek giakorta perek essyk it az my zekwnken Tiitkon peng ne(m) Remelly eo kegmek varasul hogy ez sok Ideig meg Maradhasson [Kv; TanJk V/3. 147a]. 1599: Paysgyarto Jstvanne Jlona azzony ... vallya: Ennek eleotte egy nehany eztendeowel menek oda Korchyolias Jstwan hazahoz valami peterseliemert hatra menek az kertben tehat az azzony veztegh fekzik, es ez legeny Georgy az faratt eoteogyt kibeol en akkoris semmiith iott nem remellek [Kv; Tjk VI/1. 364]. 1610: az aszoniom ket eokre oda uagion, melj eokreort kit nem remenlettem volna engemet ithon meg perle aszoniom [Uszt 4/9b]. 1639: Amint feltjebbis iram én nem bánom ha az eo Naga birájais tsináltat ot Sz. Georigeon affele veteménynek valo kertet á minemüt en tsináltattam(m) mert az falu feolde s elege tágas hely, de én nem reméllem hogi ot eo Naganak affelere szüksege legien hogi dinnyet mit vetessen [Homoródsztpál U; Szád. Redej János lev. Nagy Tamás de Fogarashoz]. 1661: Az szegény néném, Betlen Domokosné^a asszonyom is igen rosszúl volt, inkább reménlettem halálát, hogy sem életét; ő is, Istennek hála, most még is valamit könnyebbedt [TML II, 191 Veér Judit Teleki Mihályhoz. — ^aBoldai Kata]. 1662: Az mi az havasalföldi hir dolgat illeti Az végekben elég Agiujok levén az Törökök(ne)k, nem remellyük olyan meszúl vitessenek, mindazonáltal jo alkalmatossággal nem bánok ha jobbanis végére menne keg(g)med [BLt 9 a fej. Béli Pálhoz]. 1722: lássa az Actrix Aszony, a' Thót Jérémiás Uram jussán, kihez, és minémü p(rae)tensiot erigál, ahoz nem szollok, de a' Perb(en) forgó Gónós jussón lévő Bonumokb(an) eo kgimet participálóni nem engedem, az Ház peng mivel de praesenti kezemnél vagion azt Semmi uton, módon az Actrixnak nem cedálom, Sött (: kit nem reménlek :) ha az Actrix valamit obtineálna, a' Gónós jussón lévő Bonumokból, az Itől, annak nem annuálok, az Ház peng kezemnél lévén, annak occupa(t)ióját obviálnom Salvum légyen [Ne; DobLev. I/102]. 1724: en ezekben az örökségek dolgában semmi bizonyjost nem tudok mondani, inkább reméllem Fejedelem adománja volt [Indal TA; JHb XIV/6. 76]. 1753/1781: a kastélyt hány esztendőig bírta moderálta én abban bizonyos nem vagyok, de ugy reménlem, hogy 20 esztendőnél tovább bírta [Bozes H; JHb LXXI/3. 231]. 1779: adat el Nagy Péter egy földet Tolnai Urnak Csetri földnek reméjük lenni de bizonyosan nem Tudgyük [Mezőbánd MT; MbK X. 54]. 1798: Nékünk vagyon egy kistsiny Poharaskánk, a' mellyből a' Pap a' Bort szokta a' Sakramentomok(na)k administratiojakor ki osztani; de tellyesseggel nem tudhatyuk, oné? ezüst é? ... vagy pedig Compositio; mert nagyon fekete színt; az holott, a rezezés, vagy pedig talám aranyozás rolla le kopott, inkább tsak Compositionak reméljük [M.bikal K; RAK 30]. 1804: Irjon

a Guberniális Urak közül Kosztának előre, hogy ha valami feladás oda találna menni, melyet ugyan én nem reménylek közöltessék nagysággal [Szásznyíres SzD; Ks Thuróczy Károly lev.].

Szk: igazságát ~i vmiben/vmihez. 1590: Ezt az megh newezet vtat tiltottam volt megh hogy be ne kertelhesse, mert ez ennekem hazamhoz Jaro wta(m) volt, reghteol fogwa kinek teob harminczj ket eztendeienel hogy ez Jdeigh bekeseges vrasagaban volt mind az atiam, mind peng en atiam holta vtan si Juris az melj kerted fen vagion az orzag vta feleol az en vtamban, azt mo(n)dom hogy hatalmassul kertelted oda az en wtamat megh kewano(m) szabadulni az kegtek teorwennieol az foglalasert az Decretom tartasa szerint valo poenat keowete(m) rajtok mert ha Igassagokat remelletek volna hozza, teorwenniel kellett volna keresniek engemet en valaszt teotte(m) volna teorwerj zerint nekiek [Uszt]. 1592: teorúennel kellett volna en teöllem el venni ha igazsagat remenlette volna benne, vgy kellett volna masnak Adni, Azert Azt mondo(m) hogy az eo menedeksege erőtelen [i.h.]. 1604: feleletwnket ne(m) a'vegre irattuk megh hogy az Alperes faluk massat vennek, mint illyen hatalmaskodas dolgaba, hane(m) hogy okot adgyanak es marhainkat megh adgyak, mert ha valami igazságokat remelletek az mj zallas helylnkhez, ne(m) kellett uolna eyel hatalmasul az mw marhankra mennyk, hane(m) teoruenyel kellet uolna jarnik [i.h. 18/59]. 1606: az felperes Azok felett ha az fen megh irt kortouel faban ualaim igazsagat remillette uolnais atulisi ell esett [i.h. 20/276].

3. (el)vár; a aştepta (de la cineva ceva); erwarten. 1572: (A berket) hadriui Ferencz vram meg engette azzoniomnak fiurul fiura es az w meg maradekira vizontak Azzoniom Orsoliazzon az my Jussat Reminleotte volna Hadriui Ferencz vramnak s az w maradikinak eoreogbe [Gerend TA; BK]. 1578: Mostan az my kereswnkre Almayd Ghaspar az w óchének kachkan marthonnak myndeneket az marhakkol, az kybwl Jussat Remyllene meg enghede [Szava K; JHbK XV 25]. 1595: ő km(e)k remenlik vala az f 2900: Es ez okaert kedúeskednek ő km(e)k [Kv; Szám. 6/XVIIa. 175 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1600: Bozonkodot Peter vram elottem , vgy mint harmad eözze az elott, Jm az zolgamath ala kwltem wala bor feoldire sendelliel, az sendelt el atta, es eokreme(n) zekereme(n) hordotis zeöleött az zazok keözeött, a meni penzt remenlettem wolna en hogy hozzon onnat, nem hozot, gondolom hogy maganakis hagyot benne [Uszt 15/40 Kys Bodo Gergelly Zenthkiraly pp vall.]. 1756: Vámolo hely is mind eddig nem tapasztaltatott hanem a Maroson által járo hidas, mely hogi ha rendre a Mlgs Possessor Uraktol fog járattatni, a midőn ezen részre jutand Hid vám jóvedelmet ha mi kevessetis lehet remelleni [Branyicska H; JHb LXX/2. 43]. 1758: A pénz éppen kezemnél, vagy ládámban nem hevert, hanem vagy megszorult szegénynek kiadtam kölcsön azért is, hogy imide-amoda haszontalanul el ne menjen tőlem, vagy valami olyan dologra költöttem, melyből hasznot reménylettem [RettE 79–80]. 1788: Én egy új dolgot próbáltam: a lentse és borso helyt ujra fel szántattam s bé vetettem látván hogy sok el hullat a kaszálásokor és már kiis költ szépen meg látom mi lesz belőlle leg alább jo kostet reménlek [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1817: Hogy ha Számot vetett Nagyságod, Veres Jánostol most hamarság, és ha mindenedről ex Contentalyais Nagyságodat, tsak ugy kel Abszolvalni hogy a Sz. Sombori Határon

lévő két Lábót Aratásig fen kel hagyni Dificultasba, mert azok olyanok hogy ot mind a kettőbe nem reménylek tíz kalangya buzát, azhol Száz kalangyanál is többnek kellene lenni [Százszsombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.].

4. *ilan* reménykedik, bizakodik; a *spera/nädäjdui*, a *avea* nädėje (in ceva); zuversichtlich sein. 1810: szegény Kis Antim mind kinlodik ... most példának okáért megint úgy tetszik egy perczen éjjel jobban magánál vagyon remélénék már Isten után hozzá, de már három versen is volt így s megint rosszszabul lett [Buza SzD; JHb Jósika János lev.]. 1811: Te pedig csak remélj Istenben, 's mint eddig betsületesen élj! [ÁrE 57]. 1820: köz mondás hogy az özvegyet és arvát a' Szél jobban éri, ezen és minden tekintetre nézve egyetlen egy kised arvátskával az Excellentiad kegyességébe reméllek abba bizom [JHb 48 özv. br. Jósika Istvánné Tövissi Borbára br. Jósika Jánoshoz].

Sz. 1811: Hát a Doctor ? ő a' betegekkel mulat, Nem borzasztja szívét a' szánó indulat A' hol hitványkozik más, ő ottan hizik, Ott' remél, a' hol más reménytelen, és fél, A' mitől más ember meg-hal, ő abból él [ÁrE 166].

remélhet, reménlhet 1. *bizhat/reménykedhet* vmiben; a *putea spera/nädäjdui* in ceva; auf etw. hoffen können. 1583: az minemő hyreink orankent zergereznék (!) (kiket az wr Isten eltawoztassa), de ha my essik, mit remilhet, vagy felseged vagy mas [BáthoryErdLev. 131]. 1662: Nyilván vagion Nagk értésére, minémő véletlen romlás követet bennünket az el mult esztendőben, meliből valo ki épülésünkett az mi időnkben nem reménlhettyük, mivel az el viselhetetlen szolgálattal szinten ugi terhelhetünk mostanis, mint szintén az égés előt valo állapotunkban miképpen voltunk [Fog.; UF II, 232]. 1684: citaltassa^a partialisunkra, ha ne(m) jő, remilheti diuortaltatását [SzJk 203. — ^aTi. férjét]. 1690: semmi megh téresre valo alkalmazosagot nem remelhetünk felülle [Dés; Jk]. 1729: egj Katona ... a faval ugi meg verte föbe, hogy a' száján és fülin bővön ki jutt a' vér három hétig semmit nem is dolgozhatot magán(a)k és oly erőtelenséget profitállya meljéből allandó meg gyógyulását nem remélheti [Sövényfa KK; TSb 51]. 1777: a' szegény Lakosok el hagiván lako helljeket oda recipiálták magokat ... az hol maradhatásokat remélhették [Révkörtvélyes SzD; TL. Turde Györgyi (60) prov. vall.]. 1780: Méltotassanak ezen Causamat avagy tsak a' Sériesben lévő Causaknak végére ki tétetni, hogy osztán bár tsak az István kiraly napi Periodusban folyását remélhessem [Mv; Told. 30]. 1833: a' Gabana tudgyuk mely kevés az Országba, nem reménlhettyük, hogy szályon már is sokra hágotn árta, inkább ugy láttjuk, hogy minden nap hág és jot álhatunk magunknak, hogy mentől tovább megyünk, mind nőtőn nő az árta mentől tovább fog fogyni a' gabana, mind fennebb fennebb fog hágni [Torda; TLt Praes. ir. 1534].

2. *véltet, gondolhat, feltételezhet; a putea crede/spera/presupune* ...; denken/annehmen können. 1676: Az udvari állapotokról mások, elhittem, jobban tudósítják Kegyelmedet, én ahhoz igen keveset tudván, nem is régen érkezvén ide, egyebet sok írással sem tudnék jelenteni Kegyelmednek, hanem az igen nagy gondviseletlenséget, kinek gyalázatos és veszedelmes végét remélhetem; egyébárat nem látnám rosszul az ő nagyságok dolgait [TML VII, 259 Haller János Teleki Mihályhoz]. 1679: Kovacz Marton ... lopasbeli vétektől (!), annak poenajatul tartva(n)

nem is remenlhetjük hogy Erdelyb(en) batorkodhassek a' feleségével valo lakasba(n) [SzJk 135]. 1727: Istenesen vegye fel Nsgtok, Kegyelmetek, hogy eddig a Gones^a Familia ad minus nyoltzvan esztendőktől fogva extra Dominium hűjös Domös volt, azért extra Dominiumis keresheti jussát ha lészen mellyen nem remélhetni [Ne; DobLev. I/129. — ^aMásutt Gonos alakban].

3. (el)várhat; a *putea aștepta* (de la cineva ceva); erwarten können. 1606: Ezert euocaltatta uolt az Bardocz zekbe az fwlej Jakab <Andrast> farsangi farkaba ... it bardoczj(zek)ben giulest hirdetet uolt meljbeol iot ne(m) remenhet<w>nk [UszT 20/17]. 1652: Bako Suska Aszszony minden eddig ellenek valo perit es mindenüt valo Jóságokhoz s iokhoz valamelyekben tarthatna es remelhetne valami jussát igazságot és praetensioját magának és két agon lévő posteritássinak le hadgya es örökben birni s elni megh hivathatatlanul ő kglmek(ne)k engedi es adgya, nemes Kovác Sárának Nemes Sélyej Katzo Mattyasnenák eletbéli gyermekinek [Kelemenelke MT; Ks 13. XVII. 5]. 1724: mostanság kezdettek a Boldogfalvi határon az Ur Tisztei egy Malmot építeni, mellyis olyan helyt vagyon, holott ne(m) hogy az Ur(na)k valami derekas hasznát remélhetni belölle; máskéntis olyan porondos helyt, hogy a viz meg ne(m) tartja magát, hane(m) el ásoadván az körül valo haszon lévő helyekb(en) is kárt téssen [Born. I. 18 Nalácz György br. Bornemisza Józsefhez]. 1768: a' Falu határának ... jóságát valósággal lehet ditsérni mivel nem tsökkenéssel valo szaparátlanóságát, hanem minden nemű földben hintet magvának ... gyümölszósét remélheti a' szegény mag vető Gazda [Szamosfva K; Ks 74. 56]. 1770: mások birodalmára pedig ezen körül lévő Nagy martok miánn nem remélhetünk oly nagy árvizet hogi ki üthetne s károkat tenne [Berekeresztúr MT; BetLt 7]. 1788: Al-dassék a mi Istenünk olyan jo indulása vagyon a Tavasz-nak, hogy minden képpen bőv esztendőt reménlhetünk, tsák az Isten helységünket az ellenség beütésitől oltalmazza [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

remélhető, reménlhető várható; care se poate aștepta; zu erwarten. 1657: Amoda pedig hogy csak rész szerént való hadat bocsátana, mert ha valami harcnak kellene lenni, emberi ítílet szerént magyar nélkül addig triumfálván, reménlhető vala együtt annál inkább; ha pedig megnyomattatnék is, tudván az derék tábort épségben lenni, oda confugiálna és reparálhatná magát esmét [KemÖn. 273]. 1665: Ez az határ járás is, félek, bizony határ elfoglalás leszen s azért is siet vele az török, hogy praeveniálja az ő felsége interpositioja által remélhető kegyelmességet, de valamint Istennek ő felségének tetszett, úgy kell lenni [TML III, 363 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1735: eo Keglmek Instantiajak meritumi in Considerationem jöven kivált Nehai edes Attyoknak Varos körül Veghez Vitt sereny forgolodások, és fardhatatlan szolgálattayak (igy!), s az edgyik Instansnak remélhető hű kedves szolgálattayais fen forogván kivansagokat a Nemes Tanáts megadta [Ne; DobLev. I/161].

remélhetőleg várhatóan; posibil, după toate probabilitățile; hoffentlich. 1847: Jósi a levelet és pénzt kapta remélhetőleg rola környületesen írni is fog [Kv; Pk 7].

remélő, reménlő vmibe reménységét helyező; care speră/nädäjduiește; seine Hoffnung in etw. setzend. 1666:

Elég szerencse csúfja szegény, minap királyságot, fejedelemséget reménlő gróf uram, most rab; de inkább hiszem, megszabadul, mint azt, hogy nem [TML III, 594–5 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

remélt, reméllett, reménlett 1. reménykedéssel várt, óhajtott; ásteptat cu mari speranțe, care este dorit; mit Hoffnung erwartet, gewollt. 1657: Lónyaynál több el nem jüve az urakban, az kiknek pedig Csákival együtt kell vala júniek, azok is nem érkezhetének, mert dispositiójok az volt, hogy harmadnapig mulatna az fejedelemasszony Beregszászbán; de az practicától félvén, én azt is elbontottam vala, s meg kelle másnap indulni, látván nem érkezhetséket az reménlett embereknek és hadaknak [KemÖn. 144]. 1729: Instálók ujjabban Nsgtok(na)k kegyelmeiteknek alá- zatossonn: méltóztassék Nsgtok kgltek, említett decedált Commissarius Vramék ő kglmek helyjekbe ... más Commissariusokat denominálni. Nsgtok Kgltek reménlett jóakarattját, tehetségem szerint szölgálatommal demereálni igyekezem [Ks 7. XV. 15]. 1793: Néhai Groff Teleki Adám Ur élő Excellentiája MVásárhelyi alumnussa lévén, tellyes bizadalommal várom vala, azon élő Excellentiája gratiájából bé jóni reménlett alumniomot [Mv; TKhf].

2. vélt, feltételezett; presupus; angenommen. 1678: Látja Isten, nincs oly, akire már Kd személyéért nem mentem, sőt olyra is magánoson, akit talán jövendőben nehezen emészthetek meg, Isten valamely nem remélt véget adván ezeknek a dolgoknak (kit távoztasson el) [TML VIII, 58 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1737: Minthogi már Nms Városunk Rósahegy alatt lévő Malma gáttyan(a)k eppitását annyira vittük ... hogj remélt jo végit szintén elérjük; de a porond hordás iránt vagjon nagj defectus, a költségből pedig exhaurlódtunk, Concludáltuk azert hogj minden marhas Uraink 's Gazda-emberek egj egj nap porond hordásra küldjék szekereket [Dés; Jk 482b]. XIX. sz. eleje: Nem remélt nyomoruságos ügyem miá kéntelennittem ily okon meg keresni és terhelni [M.zsombor K; Somb.]. 1808: tartozik minden a' praetendált zálog- ság ideje alatt tett Jovittásokat meg-fordítani ... az ellen- kezdő nem reménylett esetben pedig az azok iránti bővebb bizonyítások meg-tétethetése jussát egészen fen tartom, s a' ne talám történhető meg-károsíthatásainkra nézve ezen Executiót reportalom [Rücs MT; IB. Székely Mihály nyil.]. 1864: Csinod pataka el nevezését valo színüleg onnan nyerte mivel essző esetén ... gyakran Sebes folyamu Csin- talansága nem reméltet károkat okoz [Szárhely Cs; GyHn 53].

3. várt; ásteptat, sperat; erwartet. 1705: Szomorúan és lelkeknek nem kevés gyötrelmekkel értették generális úrnak őexcellentiájának várátlan és nem remélt izenetit, akik aholott consoliatiót várnánk inkább hűségekért, mégis ilyen idegen dolgokat hallanak [WIN I, 486].

remélni l. remél.

remény bizodalom, reménység; speranță, nádejde; Hoff- nung, Zuversicht. 1667: Nilvan vagyon mindenek előtt, mys megj vallyuk egész varosul, hogj az el mult haborusa- gos, es szegeny varosunkat, s Orszagunkat pusztitto nagy veszedelmekben el fogyatkozvan minden ertekebeol szegeny varosunk(na)k lakossi ezónk felett, hova tovab penigh annál inkab nevedeket az Pogansagnak saczoltatasa, (:mint akkor Varosunkba be szorult Nemessegnek petsetes Testi-

moniumokból ki teczik:) nemis levén hazank megj mara- dasara remenyünk egyeb Jsten uta(n) az penzbely Complacational [Kv; KvLt I/179]. 1794: Igen szomorú Újságul irhatom hogy Groff Gyulai Joseff Küküllővárt lévén a kert felől való Áltanba Groff Bethlen Miklosnéval, Groff Csákinéval, és Groff Vas Samuellaal edgyült az Áltán le szakadván Cir. 4 ölni helyről a' Sántzba négyen bé estenek, a két ifjabb veszedelem nélkül vagyon, Groff Bethlen Miklosnéhoz pedig semmi remény nintsen [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond lev.]. 1844: Josi is még mind kornyadoz semi remény hogy májusig utozhasanak [Kv; Pk 6 Pá- kei Krisztina lev.]. 1847: Mely ebbeli végzést a mi Bá- nyászátunk, és Vas művészetiunk Erdőtlenéségből roskada- sználélhető, és a jobb rendel a jövendő szebb remények biztato elvből önkéntes meg győződésünkből tettük, és a meg irtak(na)k szoros meg-tartására magunkat kötelezzük, kötelezéseinket neveink alá írásával meg erősítvén Torot- kon az elöl meg irt helyen és időben [Torockó; TLev. 10/9]. 1862: ma egy fiatal életének alig kezdő tavaszán tűnik le a világ színpadáról, hol őt rósaszínű szép remé- nyekkel kecsegtette a jövendő [Kv; Végr.].

Hn. XVIII. sz. köz.: Olah reményiben (sz) [Torda- szlászáló TA; EHA].

Szk: ~ben van. 1668: Egyébiránt nekem micsoda híreket írt Székely Moyses, im Kegyelmednek elküldtem. Zólyomi- nak most egyszer elméje fellázadott, olyat hirdetvén szolgá- ja, hogy az fő vezértől, Panajottul levele érkezett, hogy jó reményben legyen, melyet noha nem örömet hihetnék, de megvallom, valamíg él, féltem az szegény hazát túle [TML IV, 294 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1671: ő kegyel- me írásában sincs semmi egyenes válaszom, noha hiszem, ha ő nagysága oda adta is, ha szidott is, én oly reményben voltam bizony az ő kegyelme atyafiságában, hogy megírma realiter [TML V, 432 ua. ua-hoz] * reménnyel biztat. 1851: A' szőlő gyeplűvel van kerítve, és alkalmasint jól béültetve, karókkal ellátva, és egészen kikapálva, szép remén(n)yel biztat [Erdősztygörgy MT; TSb 34] * reménnyel van. 1848: telyes reményvel vagyok, hogy ötsém Uram engemet mint ki előtt négy gyermekeim bizonytalan jövendője áll, a' dolgok ily reménytelen fordulatával nem fog hibáztatni [Ipp Sz; Végr. Veres József lev.]. * ~t nyíjt. 1865: tökémm fenn maradó részét kamatoztassák végrende- letem végrehajtoi, 's fordítsák fiu unokáim nevelésére, különös tekintettel az olyanra, ki reményt nyújt, hogy hazájának hasznos polgára 's vallás felekezetének gyámola leend [Kv; Végr. 5].

reménykedés könyörgés, rimánkodás; rugámente, implorare; Anflehung. 1657: Voltak sok bajaim; többek között egyik az, hogy az fejedelem oly halálban sietett hazájában az békességbéli szokott életre és feleségéhez, hogyha nem megbékélve, hanem megverve futottunk volna is, soha inkább nem kellett volna sietni; nehezen, sok reménkedéssel tartóztatám, hogy olyan rendetlenül és gyalázatosan ne lenne menetelünk [KemÖn. 286]. 1670: Fűled mellett könnyen ne bocsásd az szegények hozzád való esedezéseket s reménkedéseket, érette ne ved meg őket [TML V, 418 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1698: mind maga es Feleséghe sok remenkedesere hailott a' B Céh arra hogi mostani vetkiért mint egi első(en) bűntettetik ad f. 3 Es mostanis nomine cogente fogadja hogi ezutá(n) semmikeppe(n) ez roszt dolgot ne(m) continallya [Kv; ACJk 31]. 1701: Santa Tivadart ... én vittem

el is sok reménykedesére innet Nagy Czégben, azolta mind ot szolgál az udvarban [Vízszilvás SzD; WassLt]. 1718: Kerjük azért nagy aláztos remenkedéssel Ngdt Legjen Patronusunk, és Consolationkb(an) munkás Lenni né Legjen terhire [Somlyó Cs; Ks]. 1742: mikor Molnar Istvan az edes Attya sok remenkedésére az Malomhoz jött, tsak vánszorgott az Malom, mint most is alig jart le egy veka gabonát az edes Attya remenkedésére jött az Malomhoz, hogy segillyen az edes Attyának mint Fiu [Esztény SzD; Told. 29]. 1755: sok remenkedésünkre elbocsátá [Illyefva Hsz; HSzjP Samuel Imreh (58) pp vall.]. 1817: Az Parantsolat szerént a meg határozott időre én annélkült és, hogy a Fel peres Léány Testvérem, vagy már két nagyobb Fiú Testvéreim praetensioit tudhattam volna 8. pontokban foglalt praetensioimat küldöm a Mlgs Itélő Mester Urnak olyan bizodalmas remenkedésemel, hogy valamint ezeket el fogadni, ugy a több Testvérem praetensioit velem pro reflexione közölni méltoztassék [Koppánd AF; Dob-lev. V/1002].

Szk: ~re fogja a dolgot. 1774: Bogdán akkor vette esziben, hogy nem Tasnádi, mikor az hasán volt s reménykedésre fogván a dolgot, elhagyta a verést, de úgy, hogy mindjárt két veder bort, vitessen, vitetett is. Addig fel nem bocsátotta a földről, míg fel nem fogadta, hogy megadja [RettE 325].

reménykedik 1. könyörög, rimánkodik; a ruga cu insistentja, a implora; jn um etw. anfehen. 1582: kerdem az azonnt mi nyawalyaya volna monda az edes gaspar vram halának fia vagiok melj nagy nyavalyam wagjon Erosen kezde az azonyon remenkednj hogi szolnek borbely Janosnak ne hadna az istenert [Kv; Tjk IV/1. 59c]. 1592: Forgach Dienesne, Sara Azzoni vallia Mihali ablakom ala lwt, vgi kereczet be, es Izoniu fertelmes zokkal zidot hogi be ne(m) erzettem, Az sebes ember valtigh remenkedet, amminth zolhatot, hogi be ne bochasam [Kv; Tjk V/1. 213]. 1596: Mikor az haboruságh teörtent volt Thibold Antalne is oda futa, eois remenkedni kezde, fel kelek minth alombol serkent ember oda menek az Tibald Antalne hazahoz, tahagh im(m)ar le uagdalta Benedekfi Janos az felperest [UszT 11/53 Lucas Damokos de Kaidichfalua jb vall.]. 1638: ereössen remenkedek hogy ne banczatok io Uraim mert bizoni ninczen semmi vetkem [Mv; MvLt 291. 131a]. 1650: az ő kgyme szolgai igaz Vtamban leven ram tamadtnak engemet fosztogattnak az orszagh utan ... kertem remenkedte(m) hogy hadgianak beket az orszagh utan [UszT 8/64. 32a]. 1664: Minek előtte megh nem Vaghta vala remenkedik vala Hogy hadgion beket nekj [A.szovát K; SLt R. 28 Kadar Istuan (32) vall.]. 1699: az ház közepin fetreng, remenkedik vala hogy az Istenért ne hadgyuk mert meg hall (!) [Bodola Hsz; BLt 7]. 1717: aszt hallottam hogy Janka Gyorgyné remenkedett hogy ne zalagolyák meg mig az Ura haza nem jó Szeredából [Kál MT; Berz. 12/92. 129]. 1719: remenkedvén nekem hogy hozzam el ötöt Nyenből, mert az kert alat lek meg halni [Pürkerec Br; BLt]. 1729: kialtattan(a)k felette nagjon és remenkedtenek hogy botsátassa(na)k el [Sóvényfa KK; TSb 51]. 1833: Magam addig remenkedtem még békét hagyott [Szucsák K; KLev.]. 1838: alázatos esedezéssel reménykedünk és instaljuk ngadot a legnagyobb alázatossággal [Szentdemeter U; Told. 38].

Szk: ~ vkihez. 1745: ökiyelmehez, remenkedem, hogy, ötet, ne hadgya [Székes MT; Berz. 12. 92/178] * ~ vkinek. 1591: Fodor Illies vallia Kadar Balint ket kezet eozeu teuen remenkedik vala eg zwreos leginnek monduan, Az hatalmas Istenre kerlek, haggiatok beket nekem, nam az kapu keozswlis ki menek eleolletek [Kv; Tjk V/1. 149]. 1621: Remenkeduon azzon Lazar Istuan uramnak, hogy az keserues Azzontüll Nierye megh eletett [Gysz; LLt]. 1679: neke(m) kezde remenkedni Laszlo olah hogy menyek el, s Bir Ferencz Ura(mna) szollyak hogy ötet szerezze ki az Varga Ferencz kezéből [Sóvárád MT; Ks 18/LXXXVIII. 1]. 1756: alázatosan remenkedem az M. Urfinak méltoztassék engemet consolalni egj néhány marjasok(na)k küldesevel mivel igen meg szorittattom vgi annjra hogi ha most az M. Urfi nem succural éppen el betsültetik az tehenemet az adossáért s az gyermekeim éppen mazurrá maradnak [Melegföldvár SzD; SLt XXXVII Illyefalvi Janos Suky Jánoshoz] * ~ vmin. 1719: Kőrös Halmagy Tamás Péter nevű Molnar ember maga szabad akarattya szerint nagy és kételenítő szükségűtül viseltetvén minekünk kezét bé adván remenkedett azon, hogy ez mostani szűk időb(en) az Ur ő kgime vegye bé az Szilvási malmaba(n) mólnárságra hogy mólnársága után magát és háza népét tarthassa [Császári SzD; WassLt]. 1744: azon suspicioban lévő ember azon remenkedett, hogi ne vigiék Rognára, hanem vigiék bé Konkalyfalvára [Konkolyfa SzD; Ks 17/LXXXIV. 43] * ~ve ~. 1782: Ez a szegény ifjúsaszony elsőben rendeltetett a zilahi plebánus censurája alá, az holott két hetet töltvén, úgy elfogta a hitvány plebánust, hogy nemhogy valamire taníthatta volna az asszonyt, de ő tanulhatott volna az asszonytól. Azután reménykedve reménykedett, hogy menjen el, mivel mindenéből kieszi, issza, mert az az rendelése öfelségének, hogy az olyanokat a tanító pápista papok tartsák [RettE 417] * instanciája által ~. 1758: alázatos könyörgő Instantiám által remenkedem kegielmes Aszszonyom, Tekintse meg Excellentiád erőten és ügyefogott meg rongosodot, voltomat, és szannyon meg Excellentiád adgion nekem Jstenért, egj Czondrara való pénz, és ket bört [Szőkefa KK; Ks 72. 54] * az Istenért ~. 1621: Vizza teruen kiraly Vrunktol^a Rima Zombatba(n) erkezuen, es ot talalua(n) egi nehani varos^b Gialoghia^cat melliec Fwlekb^dol ki wtuen az Sanczra, rutul megh leoueöldéoztek, es Sebben fekwuen, az Istenert remenkedue(n), hogi keoltseggel megh segiteneók, Azert attunk Molnar Balasnak az Tomporat leouen Attunk f l Chianadi Palnak az keze feiet megh sebesitue(n) fizettem erette eggiwtis masuttis az Borbeliok(na)k vizekert es flastromokert f l d 63 [Kv; Szám. 15b/XI. 292. — ^aBethlen Gábertől. ^bKv]. 1716: Az Is(te) nert remenkedém Ngsd(na)k hogy lég inkab az borok iránt idjén poroncsoljon [Szentdemeter U; Ks 95 Fodor Márton lev.]. 1779: remenkedek l(ste)nert hogy Ehel halni ne hadna mind Gyermekestől ebben a Szűk időben [Oroszfája K; BLt. 11] * az Isten nevében ~. 1725: A Nagj Isten nevében remenkedem azért Excellentiádnak [WLt]. 1756: az el múlt Esztendőben Karátson másod napján Szőlősi János ő kegyelme az Isten nevében remenkedett hogy Németi Istvánt fogassa el [Kv; Mk IX Vall. 84]. 1769: Bratyik Péter midőn meg akartuk volna kötözni, Isten nevébe(n) remenkedet, hogy hadnok el, ne fognok meg, mert ő tudgya, hogy ha mostan elfogattatik nekie Feje vész [Vályebrád H; Ks 81. 57/22].

2. remél, bizakodik; a spera/nádājdui, a-ši pune nádejdea in ..., auf etw. hoffen. 1653: éjjel-nappal számtalan követ hordánk bé rakásra, hajigálni, és csak reája ajánlók magunkat Istenben bizván és reménkedvén [ETA I, 98 NSz]. 1665: Rettenetes dolog, kegyelmes Asszonyom, Kapi uram mint reménkedett, maga is én minden atyjafiai, hogy már ennyiben levén dolga, az mi kegyelmes urunk ő nagysága az tanács urakkal együtt concludálván, ha az vármegye ő kegyelmét fogja szeretni, ő kegyelmének adja ő nagysága is [TML III, 528–9 Teleki Mihály Bornemisza Annához]. 1704: Azonban Istenben reménkedék, hogy legyenek rajta, hogy a generál hadd értse meg azon apológiát, vagy öt admittálja magához, hadd beszélhessen magával és hadd izenhesen a feleségének is, hogy mi formán járja dolgát [WIN I, 123].

3. panaszkodik; a se plinge; sich beklagen. 1633: Sztoika Zgurul annor. cir. 40. J. e.f. Hogy mikor az malom helit az nálunk ualo Boerok neky adak Nagy Thamas Vramnak, en nallam jvanok eo kegiemeuel aldormast, es senki nem volt contradictora, hanem az egész attyafiai Boerok adat egienleő akarathol, eo kegenek az egész falunakis akaratiabol miuel az falujs remenkedet hogj molnok nem uolt [F.venice F; UF I, 324].

reménykedő esengő, könyörgő; implorator; anflehend. 1667: Nagyságodat alázatosan követem, hogy búsitantom kell, de az aszony reménkedő frására kell cselekednem [TML IV, 179 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

reménység 1. remény; speranza, nádejde; Hoffnung. 1585: 2. Oct. Biro vram Tanachawal Egietemben az Púska por Chinalonak Búchút adanak Jött wala Ide az warosra Az Remenseggel hogy Jtt port Chinalna de hogy az Sebeny por Chinalo Igere Magat hogy Jde Jw Azert küldék el [Kv; Szám. 3/XVIII. 28b]. 1588: Az Zwret dolgarol zolwan myrthogy egy nehany ezendeoteol foghwan karos leot Zentmihaly Nap vtan az zeoleo zedest halaztany es Remensegel io Wedesót vany es ighen Bizontalan, Azert vegheztek hogy az zedes Ne halaggon towab hanem ezten kedden ky keoltoozzenek az Alhegiekre ... es zereda(n) zeggyenek [Kv; TanJk I/1. 87]. 1624: mint hogi ninczis reminsege hogi embert zalithasson reaja, ez mostani zwk ember idejen ez megh neuzet, ezeg haz helt ... ada eóreók arron, minden igassagat ki ueuen beleóllcók Zalancz Istua(n) vramnak, es az eo kgme felesegenek Thwry azonjnak [Mihályfa NK; JHb XXIII/6]. 1631: lata(m) az Rudon hogi egi berlet mente uala ... Aval az Remensegel tartia ith az Gazda Aszony hogi tala(n) az hadba(n) vesz s ide marad az mie vago(n) [Mv; MvLt 291. 247b]. 1651: minden remensege(m) az, hogy eo kglmeis nem kesue(n), ismet rövid üdön ide hozzám jüh [Fog.; BK. Kemény Jánosné Kállai Zsuzsanna lev.]. 1671: reménségek sem leven már, hogi Isten már vénségekre őket magzattakkal látogatná [Alvinc AF; Incz.]. 1740: Ngodat alázatosan kérjük Mlgos Commendans G(ene)rális ur(am) ő Herczegségét méltoztatnék interpellálni, hogy effectuálná az Temesvári Administratió-nál, szabadítanék fél az gaboná(na)k ide valo bé bocsáttatása, ugj inkább lehetne valami reménségünk, hogy valaki még maradhatna a V(ár)(me)gyéb(en) [Hosdát H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1782/1799: Privilegiumot nem tudunk mutatni, hanem lehet reménség, hogy Captalanba vagy egyebütt találtassék ... mi azt nem tentaltuk, nemis keresük [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 330].

Szk: ~ben van. 1667: Asszonyunk ő nagysága beteges állapottal van; vagyunk reménységben Istentől, az kicsiny bántja az nagyot [TML IV, 233 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. 1799: a Német Ats Mester-Ember a mig a Máros-Portusi Hid épült, addig mindenkor ottan dolgozott ... oly reménségben vagyok hogy onnand el nem távozott^a [Désakna; Ks 94 Vegyes lev. — ^aAz eredetiben javítással] * ~ében megcsalatik/megcsalatozik. 1662: De megcsalatik reménységében e viperakigyóknak inkább, hogyssem mint embereknek neme, természet csudája inkább, hogyssem emberi fajzat [SKr 113]. 1730: Györki uram meg Csálatot reménségiben, a mint veszem eszembe obsittya adatik bestelensegire [Noszolyi SzD; ApLt 4 Ső János deák Apor Péternéhez]. 1823–1830: kétség kívül azt gondolta a' szegény Apám, hogy ő majd Mivhelyet állít fel, 's maga mellette, és a kedvelt Mesterség mellett meg elégedéssel fog élni, de nagyon meg tsalatozott ezen reménységében, mert haza jövé, meg házasodott, ház tájat állított, de tsak hamar el pusztult [FogEK 465] * ~ében meghül. 1593: Biro vram Jelenti hogi az megholt plebanos halala vtan, az Magyar Natio eginehanizor admonealta volna az zaz Nation valo vrainkat, hogi az rend es mod zarent eo kegmek allatnanak oli zemelt az Plebanossaghnak viselesere, kin mind az ket Natio megh nyugodhatnak, kibe eo kegmek zorgalmatosan farattanak ahoua bizodalnok volt eo kegmeknek feokeppen, noha remensegekben onnat megh hwitene volna, de Jstennk gondwilesebeol mostan talantanak volna ollj zemelt, kit arra a huiatalra eo kegmek elegedendo (!) Itilnek, kinek valasztasa egienleo suffragiumbol kelletnek lenni [Kv; TanJk I/1. 207] * ~ellen. 1791: ha pedig reménység ellen, Ngod az osztályt valami képzelődésből meg is huzni kívánna, ösztönöztetik az Exponens Ur Itéllő Mester Ur által az osztályhoz nyulni [JHb XLIV/5] * ~ellenére. 1867: ha reménségem ellenére nem jöhetnének el kérem ez alkalomtól értesíteni engemet hogy gondoskodjam szekeresről [A. siménfva U; Pf Marosi János Pálfi Lajoshoz] * ~et ad. 1657: reménséget is adott vala az leány felől, lévén hátra, hogy kihoztatván, magok vagy mások által megláthatnák egymást [KemÖn. 300]. 1743: Nagyságodis reménséget adott a Kantai kis funduská(na)k restitutioja és megeresztése aránt [Kvh; ApLt 4 Szotyori István Apor Péterhez] * ~et helyeztet vkibe. 1657: Imitt is Fejérvárat mindkét részről nagy gyűlölség, diffidentia vala, ez csaknem csöppönőleg vala az vérontás közöttünk; de meghallván az Muszka Kovács Péter hadának dissipáltatását, kövári állapotnak változását, kikben nagy reménségeket helyeztették vala, megfélemlének, és Csáki István nyakszakadva futott, szaladott almási várában, odahagyván az gyűlést [KemÖn. 114–5] * ~et nyújt. 1744: Adott Isten egy kis Fiat, kiis igen gienge állapottya miatt tovább valo elete felől reménséget nem nyujtván mindjárt meg keresztel(t)ett magam által, megis holt azonn napon [ArJk 45] * ~et vehet. 1696: ha Isten könyörülne rajtam és az Feleségem gjógujlása felől egész reménséget vehetnék, és az Melsgs Gubernium(na)k további mulatása lenne én is be igjekezném [Gernyeszeg MT; BK. Kemény János Bethlen Gergelyhez és Elekhez] * ~et vesz. 1710: Kemény János halála^a után a fia, Kemény Simon Aranyosmeggyesre kimenvén az atya jószágában, újobban a német császár protectiójához folyamodik, ahonnan is reménséget veszen, hogy erdélyi fejedelemségre behozatik [CsH 55. — ^a1662. jan. 22-én esett el a nagyszőlősi csatában] * ~ét veti vkibe. 1619: Azmikép-

pen azért, Kegyelmes uram, Tóth Mihály uramtól küldött levelemben is Nagyságodnak bőségesen írtam vala, hogy noha olyan nagy causáknak tractatusa nem az én fejemhez való volna, mindazáltal az Úristenben vetvén reménységemet, nem desperálok, hogy Nagyságodnak olyan nagy causáiban bátorsággal nem aggrediálnék [BTN² 184]. 1759: Mert egyedül csak önála vagyon amaz elfogyhatatlan örökké tartó boldogság, melyet adjon meg ő szent felsége mindazoknak, valakik benne vetik az ő reménységeket s énnekem is bűnösnek, szerelmes szent fiáért, az úr Jézus Krisztusért, ámen [RetE 86]. 1776: Vallyon miolta Groff Lázár János Urffi ő Nga, nevezett Kis Aszszont^a el mátká-sította, az Exponens Kis Aszszony volté, vagy jelentetée valakihez nagyobb hajlandóságát mind ez ideig, miglen azon estve Gróff Lázár Urffiról azon kedvetlen hirt nem hallotta, hogy benne ne vetné reménységét, mert elnem veszi? [Nsz; Gyl hiv. — *Gr. Kornis Annát] *~(e) van/nincs vkihez/vmihez. 1676: az menjire ki círcálhattam vagyon reménységem ezen dologhoz [Bonchida K; UtI]. 1731: Tiszt, R: Praedicator Uraink(na)k, Mester s Kántor Uraimékkal edgüött járn szokott beneficium nem adodott ki, most reménységis nincs hozzá [Dés; Jk 409a]. 1787: azokhoz von még reménisg hogy ki épülnek [Szászkerked K; LLt Csáky-per 429. L. 1]. 1837: Susika nagyon rosszul volt ugy hogy reménységem sem volt hozzá, hanem most már jobban vagyon [Ne; DobLev. V/1218. 1a] *~(e) van/nincs vmi felől. 1655: Nyoszolyban^a lako Vajda Janosne kivan absolutiot Uratul Szuczaki Janostul ... Del(iberatum). Eleg ideig varta maga melle, mivel pedig nincz remenseg megterese felöl, separaltatik meg nevezet Uratul [SzJk 78. — *Noszoly Sz]. 1668: Hogy Kegyelmed jobban vagyon, szivem szerint örülök. Jól cselekedte Kegyelmed, hogy meg nem indult, mivel áldassék Isten érette, az kis Susi könnyebbedett annyira, hogy reménységem vagyon gyógyulása felöl [TML IV, 260–1 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1748: az J halálosképpen meg sebhett lövés al(ta) a' Pásztortol, ugjhogi nemis volt reménység élet(ne)k meg maradása felöl, sokáig halálosképpen feküvén azon meg sebhetés miá [Torda; TjKT III. 198] *~(e) van/nincs vmi iránt. 1679: Az végbeli dolgokrul mint procedaltam, urunknak ő nagyságának megírtam, abból megláthatja Kegyelmed. Nincsen semmi reménységünk az iránt, hogy jó karban állittassék [TML VIII, 554 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1734: Levén a Nemes Városnak Malma gáttjának a közepin nagj ruinaja, ugy hogy Isten ő Felsege árvizet adván nincs remenseg meg maradhatasa iránt, Concludaltuk azért hogj azon ruinakak be köttetésére minden marhas Ember egy egy szekér ágat Vigjen, sub poena fl hung I [Dés; Jk 449b]. 1747: edgj Pakulárját az Kis Fenesiek(ne)k fejszékkal halálos képpen öszveis vagdalták volt, és nemis volt reménység iránta hogj meg élylen [Sztolna K; JHb 74] *~gel van. 1586: az plebanos vram ... oly Remensegel Ne legyen, hogy ez beneficiumot zokassa vegye plebanos vram, es vsusba Mennien ennek vthannais [Kv; TanJk I/1. 25]. 1762: Valaminthogy azért a Gubernium az eo Fel(sé)ge szolgálatjának Sikeresebben lehető elő mozdittása véget jo példa adással elől járt ugj bizonyj reménységgel vagjon hogj Kegjelmedis ... maga személljesen dicséretes példát mutattni, és azzal másokotis hathatoson fel Serkentenii ell nem mulatja [Ks 18/XCIII. 7 a gub. Nsz-ből]. 1797 k.: Olyan remennységgel voltam hogy tsak marad gyümöltis a Jeg veres után, de mind el hull látom Majd mi sem marad

[Banyica K; JB. Gombos István lev.] *édes ~. 1795: bátorít és biztat azon édes reménység hogy egy édes jozanon és az Ur Isten Törvénye szerint gondolkodo jo szívű Anya, akármennyit vétett volna is egyetlen egyének mind világi mind pedig jövendő boldogságát az Ur Isten Törvénye 's parantsalatja szerint munkálodni tellyes tehetsége szerint legfőbb kötelességének tartya a' világi kötelességei között [Mv; BfR ifj. gr. I. Bethlen Sámuel lev.]. 1847: A most született gyermek fejét forgatván keresi az emlőt, és a jó Isten gondot viselt néki arról. Hát velem már, okosabb teremtesével szeretetlenül banna-e? Halált nyújtana-e nekem, amikor tőle életet kérek, mi pedig az ő dicsőségére ilyen édes reménységgel táplálhatja az én lelketem a magárahagyott okosság, de vajlon nem csatalkozik-e meg? [VKp 163 Varga Katalin sk] *emberi ~. 1746: az I Tordán lako Csehi al(ia)s Asztalos Péter Legenyét Jánost ugy annyira agyon verte, hogy emberi reménység életéhez nem volt, az után ismét Tordai Titt Zalányi Laszló ur(am) Janko nevű Czigannya feleségét el annyira agyba főbe verte mig hasonloképpen holt számban hadta [Torda; TjKT III. 44] *jó ~. 1600: io reminszegynk wagon az teob zekeliek felölis [uo.; DLT 263]. 1618: Vagyon jó reménységem az én kegyelmes Istenembe, hogy ő szent felsége úgy is viseli állapotomot, hogy talán nem leszek mindennél alábbvaló szolgálja Nagyságodnak [BTN² 119]. 1622: Illyen io reminsiggel liven tizek illien Testamentomott [Nagydoba Sz; LLt Fasc. 71]. 1680: soha az mi megírt kgls urunk s asszonyunk ő ngok méltóságos birodalma, élete jovai ellen nem tractálunk, nem correspondealunk sőt az kiket afélikben munkálodni tapasztalunk minden szemilyválogatás, filelem, atyafiság és jó reminsigne tekintet megvetvin ellenek állani igyekedünk [Gyf; SzO VI, 390–1] *jó ~ fejében. 1829: jo reménység fejb(en) a 6. forintrol Quietantlat küldek [Asszonynepe AF; DobLev. V/1154 Zabolai Pál Kökösi Dobolyi Sigmundhoz] *keskeny ~gel van. 1670: Ugy látom, Uram, eljött fatalis ideje ez nemzetnek; az jó Isten szánna meg bennünket, de bizony már én keskeny reménységgel vagyok [TML V, 331 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] *kevés ~gel van. 1657: Maga az ország hadát convocatatá Tordához, az Partiumot, hajdúságot, váradi hadát és magyarországi szolgálait is Kornis Zsigmonddal, Ibrányi Mihállal Szalontához szállítván; nehezen lehete az indulás, kevés reménységgel vala maga is az fejedelem, hogy az ország fegyvert fogjon török ellen mellette [KemÖn. 173–4] *megcsalja a ~. 1653: De a reménység igen megcsalá, mert mind gyalog szállának a vajda hajdui, csak egy kapczában, mert nagy sár vala a Móses^a tábora előtt, hogy már azon nem mehetnének által reája [ETA I, 82 NSz. — *Székely Mózes]. 1661: Mindazonáltal olyan reménységben volnék, hogy Kegyelmed is haza jőne szombaton, de bannám, ha megcsalna a reménység [TML II, 64 Veér Judit Teleki Mihályhoz] *minden ~en kívül. 1814: minden ok nélkül hatalmas képpen a' Szegény Embernek Vért ki ontottad, a' ki mostis halálos Sebeiben minden reménységen kiül halálos Sebeiben fetteg [Görgénysztimre MT; Born. G. IX. 6] *minden ~ről megfosztatik. 1721: ultimis Dieb(us) Aprilis Szőlő hegjeink(ne)k szép reménsegu gerezdes jövésit mind el sűtötte az hóharmat, Sírak rinak szeginy embereink már mind(en) reménsegtől meg fosztattunk [Ne; Ks 95 Brullyai György lev.] *nagy ~ben van. 1618: ezek az vezérek ... mind ugyan nagy reménységben vadnak, hogy Nagyságod az dolgot nem halogatja, hanem maturálja s végehez vinni

akarja [BTN² 124] * *rossz ~gel van*. 1678: Irhatom Kegyelmednek, hogy rossz reménységgel vagyok az dolgokhoz, mert Székely László uram is vadászni indult és farkast vezetett [TML VIII, 235 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz] * *semmi/semminemű ~ nincsen*. 1603: az mely fejedelemnek Zekel Moysesnek hittel voltunk köttelessek, az hadnak meg veresettől fogóia tizenharmad napig sem izenettel sem leüele által meg ne(m) talaltatott, sőt ellete felőlis semmi remenségh ninczen [Kv; TanJk I/1. 452]. 1731: ha még két hetek alatt az lsten esőt nem ad az Tavaszi vetésekhez semj Remenség nincsen [Pálos NK; Ks 83 Géczy László lev.]. 1742: éppen semmi remenség nincsen, hogy meg szüntethessek az Maroson tul az Pestist, ugi el hatalmazott [ApL 2 Apor Péter feleségéhez]. 1763: felesége mongya vala hogj Semi remenség életéhez nincsen, mert Semiképpen nem gyavulhatt (!) [Nagyida K; Told. 9] * *szép ~et mutat*. 1725: az igen jo darab erdő, és jövendőbéli makk termésre szép remenséget mutat [Mezőmehes MT; BK] * *táplálja a ~*. 1669: Az lengyelek 2. Majji gyűlnek őszve, hogy királyt válaszszzanak magoknak. Az mint hallotta, az muszka császárt, Condeust, az florenciai herceget forgatják. Rákoczi Ferenczet is, mondja, hogy táplálja az remenség; szolgálját is küldte volna be Lengyelországban; az ennek urunk ű nagysága nem ad hitelt, mivel nem igen tetszik a dolog [TML IV, 451 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1831: én akkor hozzád nem szollattam, hanem mind csak a Lovak fel keresésibe foglalatosskadtam, de nagy kód ereszkedvén, táplált a remenség hogy ki tudya, hát ha a kód fel takaradásával Lovaimra rá akadhatak, a minthogy midőn szépen meg viradt azak közül kettőt a Solymas tónál megis kaptam Szabadon [Dés; DLT 332. 13] * *vékony ~ van vmihez*. 1768: A sarjuhoz tsak vékony remenség vagyon, mert esső nem jár, mind tsak szárazság vagjon [Eszény SzD; Told. 5a]. 1773: Szénához eleinte vékony reménység volt, mert a tavasz kezdetin kevés eső járt, de azután, s nevezetesen a kaszálás idején megeredvén az esők, megépültek [RettE 317] * *világi ~*. 1824: Hetfűn reggeli 6:oráig mula becses Élete, s az az nagy reménységű Fijju kiben vetettem vala minden világi reménységemet, kibn reménylem vala Familiám Fő Boldogittatását ... el vétetett [Nagyik AF; DobLev. V/1094. 1b id. Dobolyi Sigmund panasza fia halálakor].

Sz: *~ért és csak páráért egy pénzt sem ígérünk*. 1678: mű megmondtuk, hanemha kívánságunk szerint lesznek az dolgok, mű bizony reménységet és csak páráért egy pénzt sem ígérünk, annál inkább nem adunk [TML VIII, 134 Bethlen Farkas és Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz] * *a vontatott ~ megbetegíti az elmét*. 1677: Az vontatott remenség megbetegíti az elmét, — és vajha immár tapasztalhatnám azon mondásnak második részét is: Az beteljesedő kívánság pengi életnek fája [TML VII, 327 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

2. elvárás, várakozás; ástaptare, speranza; Erwartung. 1696: Itt uram Instructiom szerint ugy vigyáztunk hogj az ő Nga Jóságába(n) remenségünk felett az egy fűvön kívül mondani semmi kart nem vallattunk volna; a' menyli had ezen le takarodott eddig; szorgalmasok vigyázással voltunk uram mindenütt az egész Jóságba(n), a' mint a' Jóság tehett bizonságot közönségesse(n) [Balázsfva AF; BK. Veniczei Sándor Bethlen Gergelyhez]. 1765: Egészségem reménységem felett, légyen áldott az Úrnak szent neve érette, alkalmas lett Apahidán három hónapi mulatásom alatt. Igaz, hogy egészen ki nem tisztultam nyavalyámból, s talán

ki sem tisztulok, de csak az Isten így tartson meg, contentus lésszek vele. Mindazonáltal legyen úgy, amint ő szent felsége elvégezte [RettE 195]. 1795: (Az) elő Számlált tselekedeteket magok az Alperesek Sem tagadhattyák, de ha remenségem felett tagadni találnákis, készek vagyunk beadando hiteles Eskető Levelünkkel meg bizonygatni, meg bizonygatván pedig, meg kíványuk hogy az Alperesek elő kegyelmek, elkárosodott marháinkat vagy Lában elő adják, vagy pedig azoknak árokat meg fizessék [Msz; MbK 104]. 1802: mind az Ősz, mind pedig a' Tavaszh Gabonának termése a' Szántovetők reménységeinek meg-nem felelvén a' Gabonak drágadását a Királyi Gubernium tapasztalván, szükségesnek látta ... a' Gabanabéli Pálinka-Főzést el-tiltani [Borb. II gub-i nyomt. rend]. 1812/1816: Hogy a Fel peresek most említett Etzken Andrasnak az Instructio(an) le hozott verseg agazat szerent le szálló Törvényés Maradekai légyenek az ugyan az Al peresek által sem tagadtatik, de ha remenség felett ver árusas terhenek büntetése alatt tsak leg külsőbb rész(en) is tagadtatnak, készek a Fel peresek immediate bizonyítani [Hsz; BLev.]. 1818: idegen létemre remenségem felett jól fogadtak 's olyan kedvű emberek hogy mingyárt nem lehet illyeneket látni, mindeneket meg fog Tiszteletes Szász Uram beszélni [Adáms KK; Pk 3].

Szk: (minden) *~(e)/~én kívül*. 1661: Hiszem Istent, reménységünk kívül jobban adja Isten, megáld bennünket [TML II, 209 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1663: reminseghen kiüül [KJ]. 1672: Kglmes Aszonyom az buza aratast Istennek hala el végeztettem az mostani el mult télnel rettenetes kémsenye miatt remensegem kívül lőtt Kglms Aszonyom [Katona K; Uti]. XVIII. sz. eleje: Minemű véletlen és minden remenségünkenn kívül való Casus történt a' napokbann rajtunk, gondollyuk eddig szerte nyargalo hirekből értette Excellentiád [LLt]. 1797: ha néhai Tekintetes Demeterfalvi Nagy Sándor Ur el Maradat Özege ... Kováts Agnes Aszony remenség kívül a mostani birtakában livő kedves férje Versége Jussán Váltat Jozságból ki tétettetnek ... az mostani egész Jozság két felé osztatván annak fele újra az két Árva testvérek között subdividáltassék [Mezőbánd MT; MbK 109]. 1830: Melly Protestatiom, ha remenségem kívül a' T. Urak előtt helyt nem találna, minden ebből követhetető kedvetlenséget magoknak tulajdonítsanak [Nagyikland TA; TLT Közig. ir. 1748]. — L. még RettE 416.

reménységecske reményecske; razá de speranza; kleine Hoffnung. 1670: Gábor, hogy értett Ádamtól, nem kétem, mert éjjel-nappal csak együtt beszéltek, de nem hiszem, hogy az mi levelünk meritumát egészen megmondhatta volna Ádám is, mivel bizony maga sem tudta, az modalitások mutogatásául mit írt Rottel, kihez képest Kegyelmednek is csak in generalibus terminis kell nekik mondani, hogy vagyon nyujtva valami jobb reménségecske most, mint eddig volt [TML V, 376 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

reménységnyújtás reménységadás; promisiune (hothárta); Hoffnungsgabe. 1662: És mivel már jó idővel Mikes Mihály cancellarius is a titkos követségben vett válasszal megérkezett vala, azhonnan mint sajdíthatatnék, nem egyebet, hanem a fejedelem minden martialis, hadra igyekező tanácsának olyan igaz ügyében, becületi, méltósága sérelme mellett, mindenképpen való javallását és nagy biz-

iram, sem szelenczém, úszok az nagy vízben, vagyok reménytelenségben [TML II, 71 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1676: Én soha meg nem tudnám írni, micso-da rettenetes nyomorútlul élek ennyi reménytelenségekben s nyomorúságos állapotokban [TML VII, 266 Wesselényi Pál ua-hoz]. 1890: Igyekezünk azon — a siker reménytelenségével bár —, hogy olyan keretet rendezzünk a Nagyságod előadásához, amely méltó legyen [PLev. 153 Petelei István Prielle Koméliához].

reménytelenül váratlanul; neásteptat, pe neásteptate; unerwartet. 1669: A holott pedig intímálja Kegyelmed azon lehelében, minden imez-amaz gondolkodásokat le tegyek, maga megítélheti Kegyelmed, gonosz akaróimnak alkalmatlan vadjokra forogván váratlanul, véletlenül és reménytelenül történt szomorú és igen keserves sorsban, miképpen csendesíthessem olyan simpliciter azok részéről mindjárást egészen magamot? [TML IV, 555 Fleischer András Teleki Mihályhoz]. 1711: Még a pacificáció véghez nem ment vala, a római császár, Josephus Bécsben meghímlőzék, és 17. Aprilis meg is hala reménytelenül [CsH 458]. 1812: Amint a' Tkes Ifjú Aszszony Panaszolja nem contentálódott a' reménytelenül és minden előre való megvissgálása és vizsgálata nélkül esett, s ratajába vetődött Sz Mihálytelki nyíl kihuzáson [Dés; BetLt Bajó László Osdolai Vass Antalhoz]. 1854: Jött az 1848-ki vészterhes év Hirtelen, reménytelenül jött mennykőcsapáshoz hasonlíthatni [ÚjFE 3].

Ha. 1643: remintelenwl [Dés; DLt 408].

reményű vmilyen kimenetelű; cu o anumită perspectivă; von irgendeiner Perspektive. XIX. sz. *eleje*: Gazdag reményű Törökbuzás és fekete borsos termő helyett el pusztította [Hsz; HSzj *törökbúza* al.]. 1843: méheink szaporodása: 80. töke még eddig elé rajzot 32. kasot, — az idéni rajzások a' ki késettség miatt kétes reményűek [F.zsuk K; SLt évr. Szigethi Csiky Sigmund P. Horváth Ferenchez].

remete 1. erdőben/pusztában magányosan élő személy; sihastru, pustnic; Einsiedler, Eremit. 1673: Én eléggé mondám, hogy az magyarországiaktól kellene megkérdeni, ha van-e kedvek az békességhez, nem-e, először s azután kellene hozzáfogni, mert ha nincs, bizony úgy jár ű nagysága velek, mint az remete az ördöggel. Az is azt mondta, hogy megbékélteti az ördögöt az Istennel, csak két vagy három szót mondjon, ezt: Domine condema nobis, quia peccavimus. Az ördög azt kérde: ki mondja azt, az Isten mondja-e úgymond, vagy én mondom az Istennek? Mondta az remete: igenis te mondd az Istennek? Mondta az ördög: én bizony sohasem. A remete is mondta: nohát bizony én sem leszek közbenjáró. Éppen így lesz a mi dolgunk, mert olyan emberek képében akarunk az magunk hasznára nézve pactálni, az kiknek hírekkel sincs [TML VI, 546 Székely László Teleki Mihályhoz].

Szn. 1453: Antonius Remete [Kv; TT 1882. 733]. 1614: Remete Mihály jb [Gyepes U; BethU 98] | Remete Janos jb [Homoródkeményfva U; i.h. 110] | Remete Istwan jb [Szentpéter U; i.h. 109].

Hn. 1572: zenth Kyraly Remetek feolde [Nagyernye MT; EHA]. 1581/XVIII. sz. *köz.*: az Remete ut mellyékében (e) [Burjánosóbuda K; BHn 39]. 1650: az Remete torokban (e) [uo., BHn 40]. 1656: Csomortanon felyel remete lokan ket eke iarasa uicinusa remete pataka ab una

[Csobotfva Cs; CsÁLT F. 28. I/1]. XVII. sz. v.: Az remete ay végib(en). az remete ayb(an) (sz) [Nagyiklód SzD; EHA]. 1721: az Remetén (k) [Marosliget MT; EHA]. 1722: A Remete farkan, kimenőben (sz) [Papolt Hsz; EHA]. 1757: a Remete Patáknal (sz) [Csomortán Cs; EHA]. 1769: Remete Patak [Marosliget MT; EHA]. 1780: a' Remete torkában (k) [Kölesmező K; BHn 54]. 1784: a' Remete nevezetű helyb(en) (k) [uo.; i.h.]. 1796: Remete árka nevezetű lábban (sz) [Verebes Cs; EHA]. 1797: Remete mezőben (k) [Bencéd U; EHA]. 1811: a' Remetén: az Hidon aloll (k) [Kalotasztkirály K; KHn 55].

2. magányos madár: fülemüle; pasăre singuratică; filomelă, privighetoare; einsamer Vogel: Nachtigall. 1811: a' setét Arnyékok szem elől dugják e' Remetét; Itt' változtattya száz formákra tilile Hangját e' Remete, a' kis Filemile Közel ablakomhoz éppen tsak annyira, Hogy figyelmezhettek tisztán szavaira | Kis Remete! imé megnyitom ablakom, Halgass-meg! lásd én is tsak egyedül lakom | Oh kis Filemile! ... te vigan hangítsálsz! Neked tám társod van, te nem egyedül hálssz? Te nem vagy Remete? Tám éppen társodnak Fűtőrészs, és fiat nemző tojásodnak? [ArÉ 106, 109, 111].

remeteház remetelak/kunyhó; colibă de sihastru; Einsiedlerhütte. 1811: Ugy vagyon e' vidék szem elől el rejtve; Ámbár plántáltatott, természetest mutat: Talála azon által egy keringős utat, Melyen akar merről ha indulsz sétálni, Erdei Remete Házat fogsz találni [ArÉ 105].

remeteházacska a magányos fülemüle fészke; cuibușorul privighetorii singuratică; Nest von einsamer Nachtigall. 1811: Pusztájában völt e' Remete házatska, Miglen találkoztott egy szarándokatska, Mely lakást választott annak a környékén, 'S járkál a' sűrű fák' zöld ág borítékán Itt' változtattya száz formákra, tilile — Hangját e' Remete, a' kis Filemile [ArÉ 106].

remeteklastrom pálosrendi kolostor; mănăstire/schit pentru tagma călugărească lui Paul Eremitul); Kloster (für Paulinermönche). 1573: Teonek my eleottunk illyen vallast eo chyerett eoreokbe meg allandott, Leg eleozeor Baky Pál az Zentkyrally Remete Clastrom ky Maros zekben vagyon, minden hozza tartozo Jozsagiwal eoazwe tudnyillik az tellyes Jozaggal Remethezeggel, Thofalvawal az meg mondott Alard Ferencznek es az w Maradekinak fywrol fywra atta meg vonhatatlan keppen [Msz; SzO IV, 27].

remeteség magányosság; singurătate, sihăstrie; Einsamkeit. 1811: Nem leszsz kinek rajtat a' szive meg-essék, Nem leszsz ki kísérjen sirva Temetőre: Sirsz ekkor vén Legény, de igen későre. Oh kis Filemile e' már felette sok! Légyenek az egek nékem irgalmasok! Inkább tsak lemondok a' Remeteségről, Mint ily' makkot süssek a' vén Legénységről [ArÉ 111].

Remete Szent Pál napja január 10; 10 ianuarie; 10. Januar. 1597: huiatta Remethe zent Pal năpian Zw kerekre [JHbK XVII/24].

reminiscere szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~ *vasărmap* húsvét előtt az ötödik vasárnap; a cincea duminică înainte de Paști; der fünfte Sonntag vor Ostern. 1590: Egy Cedolaul egyetembe mellyet Remini-

sere (!) vasarnap Az octauakort keolteonek ... Attunk f. 60 [Kv; Szám. 4/XXI. 1 Kis István sp kezével]. 1624: 1592 esztendőbe, reminiscere vasarnap után valo hetfeőn [Mihályfa NK; JHb XXIII/6] * ~ táblája reminiscere vasarnapkor tartott törvénykezés; judecata din a cincea duminică înainte de Paști; Rechtspflege am fünften Sonntag vor Ostern. 1592: feyerwaratt valank Reminiscere Tablaiakort, Mikor az Erdeliek Teoruenye zokot lenny [Gáldtő AF; KCs IV 68 Patak Gabor Galteowy nemes zemely vall.].

remisszió 1. át/visszaadás/engedés; retrocedare; Rückgabe. 1733: ha valakitől impetaltatnék ... Josika Jöseff úrfi ő Nagga azon Portionak Trauzner Ferenz uram kezéhez valo remissiojaért, tehát hoc in casu tartozzék evincalni ő Nagat, minden legitimus Impetitorok ellen [Csanád AF; JHb XXVII/6]. 1735: ammonealtatvan en az lket ő Kiket a fen declaralt ház s annak minden appertinentiai dualitassanak számomra valo remissioja iránt, es ob non remissionem citaltattam volt is ő Kglket | midőn én az lt, azon Ház(na)k, és appertinentianak számomra valo remissioja iránt admonealtattam volna, az l nékem azt mint igaz vérenek nem remittalta [Torda; TJKt I. 76, 88]. 1768: engemet Testvér Bátyám inhiéalt ezen Jozságnak remissiojától, hanem ha azon örökös Enyedi ház remittáltatik [Asszonynepe AF; DobLev. II/405]. 1779: Gerendi Sigmond ur(am) leválván előre 142 ~ száz negyvenkét Mfórintokat, oly véggel, hogy azon Curiának és appertinentiájának remissioja iránt, az Asszonyonyol, mint egygyik Patzolari Successorral végképpen terminályon [Asszonynepe AF; i.h. III/538. 1a]. 1802: Trauzner János Vram G. Kemény Farkas Vr elő Exclját Törvényesen admoneáltatta volt ezen loszágnak remissioja iránt, mely akkor nem használ, azután Missilis Levelei által is meg találta ő Exlját [Torda; i.h. IV/857]. 1816: az Exponens Közönség az előre el foglalt, és az után fel kért Marha legelő hely(ne)k remissioját teljességgel meg nem igérte [Asz; Borb. II].

2. büntetés-elengedés, megbocsátás; remisiune, iertare a păcatelor; Verzeihung. 1747: Illyen okon kellett az Jket ... p(ro)sequalnom, hogj ők l(ste)n és haza Törvénye ellen fertelmes parázna életet élte(ne)k Meg kívánom azért a' Jure (:mint hogj efféle vétkekért mi(n)d a' kettő(ne)k volt ezelőtt remissioja:) pellengérbén Hohér ált(al) meg tsapatatván a' Varosrol eliminaltassanak [Torda; TJKt III. 134].

remisszionál (perben) válaszlevél, felelet; replică, răspuns dat de părții adverse; Antwortbrief (im Prozeß). 1590: Waros Pereyre Keoltott Gilyeni Jmreh vra(m) Az mint keouetkozyk Egy hyuatalt veottem Georoffy Janos ellen f — d 34. Ket deaknak attam hogj Reya hyttak az Relatoriara f. 1 d. — Apafy Miklosra p. non venit Sententia f. 6 Egy Remysionalt veottem az Kajantiak elle(n) kyk meg vertek volt Petezy (!) Georgiot f. 3 [Kv; Szám. 4/XX. 28 Hooz Lőrinc sp kezével].

remisszionális (adósságot) elengedő levél; remisiune, act de renunțare (la o datorie); (Schuld) erlassender Brief. 1720: Szatmari István Ur(am) Groff Lázár Ferencz Ur(am) eo Nsgát vacsorára híván annyera meg részegítették, s ugy atták keziben az négy száz forintokat hogy meg az Rémissionalist is mikor subscribalni kellett volna, más fogta az eo Nsga kezit, az remissionalist penig annak előtte meg irták volt [Balavásár KK; Ks T. 20].

rémít ijeszt; a înspăimînta/speria; jn erschrecken. 1657: az ország hadai is igen kezdetek vala zsibongani, mert szaladó emberek is rémitik vala, többek között kisebb kopasz Bánfi Zsigmond Kraszna vármegyei nemes emberekkel szinte Nagyfalug futván, igen elrémitette az embereket [Kemőn. 176]. 1671: Én, Uram, azt mind tudtam, Kálmánczai uram által bizony valóban rémitettem Rottel uramat, hogy az töröktől féljenek, mert csalhatatlanul hiszem, nem más felé, hanem ellenek megyen [TML V, 508 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1674: Az hírek, kiket ír Tötöri, tövel-hegygyel vadnak öszve, holott együtt azt írja, Magyarországra küldi egy rész hadát, másutt meg hogy az tenger melléki hadai nem júnek etc. Ez az Magyarországra való küldésnek híre is arra való, hogy minket rémitsenek vele [TML VI, 579 ua. ua-hoz]. 1705: Ez a hír pedig azért vala csak, hogy inkább rémitsék nyavalyást, hogy haza ne jöjjen és a ládait odaveszthessék [WIN I, 642]. 1706: Ellensegh nyelven remítven mostani felelmes időben az embereket [Dés; Jk]. 1731: Küldöttek-é Vaslabba(a) rémiteni [Gysz; LLt]. 1741: Csaknem az mindennapi Zaklatódzás, mely is Falunként az szekereknek Forspontra valo ki hajtásokban a Szólgabírák és Commissariusok által tétetődik, mely nem kevésé rémiti a szegénységet [H; Ks 202]. 1811: Oh félek, mert ijeszt az Ejszaki szél-is: Süvöltés hallatik 's a' Gátnak zúgása, A' Ház fedeleknék rémitt ropogása [ÁrÉ 161].

rémítés 1. ijesztés; înspăimîntare; Erschrecken. 1663: azt mondja Szilvási, mikor császár személye szerint kiszállott, látta, de sötét soha annyit nem látott, mint velek van, de rémítés az is, mert bizony ritka az fegyver fogható köztök [TML II, 598 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. nagy ~sel nagy rémülettel; plin de spaimă/groază; mit großer Angst. 1662: Mert az rendetlenség miatt annyira elszéledett vala az vitéző nép, hogy Szalárdi János Élesdtől az Lakság nevű sűrű oláh falukkal ültetett hosszú völgyen tartván által Szentjób és Adorján felé, még délelőtt ugyanazon Lakságon tanálná elé csoportonként a maros-zéki lovas hadakat, s kérdezvén: honnan jönnének, azok ott is nagy rémítéssel beszélének, mint s hogy seprették volna meg őket tegnap estve Szalontánál [SKr 180].

rémítő ijesztő; care înspăimîntă/sperie; erschreckend. 1807: 1802-ben 22-kén Octobernek Dél után mint egy két orakor támadott rémítő Földindulás [Cófva Hsz; HSzjP]. 1822: el-türtem Hadnagy Titt Ferenczi Károly Urnak azon rémítő egésségtelen undok tetteit, hogy a' szomszéd Istalloja Hidlássát ugy építette; hogy a Ló vizellet az utza ösvényibe folyt megkívánom hogy a' Ló vizellet ki bortsátásától az Hadnagy Ur publica autoritate el-tiltassek [Dés; DLT 633].

rémítőleg ijesztően; înspăimîntător; erschreckend. 1850: 100 pengoert adnak 300 bankot, az aranyis rémitőleg fel hágot, s tsak most egy hét alatt, mi lesz belolle nem tudhatni [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

remittál 1. visszaad/enged; a retroceda; zurückgeben. 1604: mely feoldeymet el foglalt az eoreokseghz Jarokot, azokat remittallya [Uszt 18/13]. 1609: Beldi Kelemen vram az pert le haggia, es Bochykor Palis az ket hold földet remittallya [Sszgy; BLt]. 1622: az melj farkas telkj Éókreket az Jstenben el nyujot, Thúrj Andras Vram ... el

hajatot uolt, es az elhajtás alatt az Ellensigh, ugj mint az nemetek potencie el uitték uolt ... remittalia in toto [Mihályfva NK; JHb LXVI/11]. 1650: mivel az Jozsagh peres volt, költöttem rea sokat, asztis aszt kevanom hagi refundallia en nekem en kesz vagiok remittalni az Jozsagot [Uoszt 8/64. 20a]. 1668: Korod nevű Faluja lévén az Varosnak l(sten)b(en) el nyughott Maytheni Andras Török Deak Ur(am)nal ezer forintb(an) zálagban azt tand(em) jure successorio possidealvan kérnök, s admoneal-nokis eo kgeket, hogy depositis deponen(dis) remittálnak eo kgl(me)k azon Zálagos Falut a városnak [Kv; KvLt I/181]. 1699: attam ... Csutsi Tamásne vicinujában edgj hold földet talj condicione, hogy ugar szer eltelve ha dep-onalhatom zalagját ő kegjelméis tartozzek remittalni [Albis Hsz; BLév.]. 1709: (Kászoni János) le teve a specificalt 300 forint summat a verek(ne)k ... ő kgmekis az iozagot remittalak Kaszoni Janos ura(m) ő kme keziben [Im-pérfva Cs; BCs]. 1722: Ha pedig Semmit ő kglme nem engedelmeskedik az quocomodo el foglalt Jozsagokat remittalni nem akarna ... kglmed citallja Jobbagya által Nemes Fejer var megyc(ene)k akar holot Celebrando Generalis Törvényes szekire [Szászújfalú AF; DobLev. I/101]. 1733: Constál világosan ... Citatorium Relatorium(na)k seriesséből minemű Jozsagok(na)k restitutioja irant admo-nealtattam az lket ő kglket de nem tselekedték és az loszá-got nem remittálták [Torda; TJKt I. 11]. 1737: (Az alperes) egj uj Lasnakomat, szekertzemet el-vitette, nekem nagy káromra, legitima Ammonitiomra sem remittálta [Dés; Jk 242b]. 1830: Praediumomat Árendában tarto Lengyel Simon ő Kegyelme, bizonyos okai, és Környülállásainál fogva, a' velle ineált Zállogos és Arendatitius Contractu-sokrol önkéntesen le mondván, nekem a' Praediumot az egész Zállog Summának le tétele mellett remittálta [Nagy-ikland TA; TLt Közig. ir. 1748].

2. visszavon; a retrage; zurückziehen. 1584: Mierthogj ez dologba(n) Teoruengj leon kiuel az Actor meg ne(m) elegedue(n) apellala, az apellatiot esmet remittalni akarja [Mv; BálLt 80]. 1589: Az meszarosok keonyeorghenek hogy az Varos amely pert inditot ellenek azt a' varos Remittalna [Kv; TanJk I/1. 111]. 1614: ennekem akkori Bjrak Uraim nehez és sullyos törüent pronuntialtanak vala mely törüent apellaltam vala, mely Appellatiot mi koro(n)it Colosúarat Juniusban 1613. Esztendőben breüs terminus celebratátot vala remittaltam az Appellatiot, kit az Tabla is approbalt vala törüeny szerent és Nouum Jüdjciúmot extrahaltam, Kit in facie sedis Judjciariae presentaltamis [Kv; RDL I. 8]. 1622: Czefej Uramis ezen Condiociok alatt, ez megh neuzeet ket zalagos Embert keze-hez ueue: ez az Eókreók feleól valo pert súb poena Calumnie, remitala [Mihályfva NK; JHb LXVI/11]. 1681: Gyerőffy Györgj Tholdalaki (!) János és András Uramék az Asszony(n)ak ő Nag(an)ak offaralt conditioit meg tekintve(n), contradictiojokat simpliciter remittálák [Nagysajó BN; Born. I. 8]. 1733: remenkedek Pap János ur(am) Gerendi Sándor Ur(am)nak hogy azon ellene valo Perit remittálna és ő kglmével meg beklennek [Székely-kocsárd TA; DobLev. I/156]. 1780/1804: Novummal való élésről. Mikor Finalis Sententiát vesznek a' Peresek a Torotzkoi Forumon, mig a' Szék el nem oszlik egy poltra bé tétellel a' Törvényt Novumra fel váltani nem lehet. Szék el bomlása utánhis ha szinte apellátia volna valamelly peres Causáját, remittálván az apellatiot, Transmissiot bá-tor vett légyen is, vgyan tsak négy poltrával a' Biráktól No-

vumot vehessen, vagy a' Mlgs Familia praesestől, csak hogy Novumának helyes és acceptálható okait tudja adni [Torockó; TLev. 42].

3. visszaküld vhová; a remite, a trimite ínapoi; irgend-wohin zurückschicken. 1646: Az szeki Azzont kit az fia megh vert az Eccl(es)iat oraltak hagi limitálnak czieleke-detinek poenajat az magistratusok, de mivel illetlen az kiuansagh, az Eccl(es)ia remittalta az Politicum forumra bontessek erdeme szerent az iffiai annia megh veresejert [SzJk 64]. 1652: Haznos Catha kiua(n) az eo hitötlen uratol Istua(n) kouaczolt separatiot illien okon hagi hitötlen Uranak ő kiüollotte mas felesége is volna. De miuel megh plenarie nem constal doceallia et tandem valazza lezen; azért remittallia es halaztia az Causat az Eccl(es)ia Jövendő partialisra [i.h. 70]. 1682: ez dologh nem minket illet hanem perágálliak ot az hun annak illendő helie, s — Törveniek leszen, ha mi elonkb(e) remittaliak akkor assu-maliuk [Kv; RDL I. 161].

4. visszamenni enged; a permite cuiva să meargă înapoi undeva; zurückgehen lassen. 1677: a' mely Jobbagyokat eddig birták övék legyen, ilyen declaratioval mind örökség-stől; hogy a' kiket sem törvénnel, sem rectificatio által, sem a' szegény Fejedelem (specificalt sufficiens documentumával) adománya mellett nem apprehendálták, hanem ezeken az utakon kívül a' Commissarius járásától fogva absoluta potentia mediante töttenek Jobbagyokat, akar kik-is Zászlo alol foglaltanak szabadoson Lofó és Veres Darabantörökségeket, Lo fő és Darabant emberek, azon Tisztviselő hiveink Zászlo alá írják. Ha kik penig afféléket Zászlo alá nem remittálnának, azokon mind-gyárást az Articulusban specificaltatot poenat, ugymint a' 400. forintot pro singulis capitibus kedvezés nélkül ex-quallyák [AC 152–3].

5. (büntetést) elenged; a remite (o amenda); (Strafe) er-lassen. 1735: Judita Bőjte ... in poenam fh 12 incur-rallyon, mindazaltal az Tanás ex summa misericordia, tehetetlen özvegyeséget és árváit tekintvén, azon poenat remittallia [Torda; TJKt I. 97]. 1750 k.: meltoztassek a Mlgos Ur lstenes és keresztyni kegies Consideratiobol nekem s feleségemnek compatialvan a meg irt Szok iránt fel vett nehezseget condonálni és remittalni [Ks 83 Onadi Szakás Mihály lev.].

6. megbocsát; a ierta; vergeben. XVII. sz. m. f.: Tököli uramhoz ki akar ő nagysága küldeni. Hunyadnak elfoglalá-sát, úgy látom, remittálják, miért én bizony sokat koczódám ő nagyságokkal [TML V, 422 Nalácz István Teleki Mihályhoz].

7. fájdalom alábbhagy/enyhül; (despre dureri) a ceda, a scădea din intensitate; mindern. 1705: Ma is az úron a kín és fájdalom continualódék, és nem remittál semmben. Az orvosságok is keveset használnak, mert a kő avagy calculus csak nem akart tőle elmenni. Maga az asszony is úgy ele-rőtlenedett már a sok nyughatatlanságban, hogy csak alig vánszorog már fenn [WIN I, 532].

remittálás visszaadás/engedés; retrocedare; Rückgabe. 1677: Látván azért én hogy illye(n) szin es p(rae)textus alatt az Fiscus Jussa ... abalienatátot ... ha az Dnus I az fellyeb megh irt ház helyek(ne)k admonitiomra valo nem rémittá-lásának helyes okát nem adhattya es jo uton valo birodal-mát ne(m) compróbálhattya, es azon birodalma helyesnek az ő Nga szekitől ne(m) itiltetik, ugj mint Fiscalitás alol non bono modo abalienatátot hazhelyeket es just kezem-

be(n) kevanom Donatiomnak es pure emanaltat statutiom(na)k tenora szerént adjudicaltatni [Szád. Johannes Sarosi nyil.]. 1819/1831: Az oh Tordai Piatzszeri utzában lévő Ház és appertinentiai remittálása iránt R. Tabular: Cancellisták Sz: Királyi Sámuel, és Szakmári Mihály Regiusságok alatt költ Admonitio de 5a Xbr 1754 [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1846: el mentem Nagy Enyed városában lako és Residealo Szánto Mihály Uram Relictájához, az holott is az kezemben levő 100 Forint summa pénzke(ne)k el vételére és az irt Majornak remittálására admonealtam [Ne; DobLev. V/1259].

remittálhat visszavonhat; a putea revoca/retrage; zurückziehen können. 1584: Myert hogy ez dologba(n) Teoruenj leon kiuel az Actor meg ne(m) elegedue(n) apellala, az apellatiot esmet remitalni akarja, es az cleobbj teoruenit hatra akarja hadni, tehat az Actor harom gyrawal remitalhattia mert az zek auual eelt [Mv; Bállt 80].

remittált visszaadott; (care a fost) retrocedat; zurückgegeben. 1748: eő Excellentiája azon remittált Piskintzi Portionak réhábéálása végett exmittált Vdvari Tisztyeivel ... Piskintzre mentünk [H; JHb XXXIV/15]. 1780: reambuláltatván es Commensuráltatván a remittált Curia Gyűmöltsős, Veteményes, Tűrsős, es Okol Kertivel, es Tésled házaival edgyüt, in Suis veris et antiquis metis afigáltatván extensioja az Dobolyi Joseff Vram Leanya pusztaja mellett [Nagylak AF; DobLev. III/544. 1b]. 1792: ezenn remittált Szánto földeket az Úr akkor ki nem metasztottván, az útann az Ur maga p(rae)tensioji mellett bellyebb kívánván harapozni, az eő Exlaja földében, ezt eő Exaja nem engedhetvén, a maga régi biradomla szerént való fölgýét bé szántattotta, vettette [Ádamos KK; JHb XIX/35].

remittáltat visszaadat; a dispune/ordona să fie retrocedat; zurückgeben lassen. 1663: Praefectusnál való jószágát sollicitáltam, de az lévén most legnagyobb és hitelesebb ember, Isten úgy áldjon meg, nem obtineálhattam, hogy ő nagyságok remittáltassák, hanem az fejedelemsasszony azzal igéri magát, Kegyelmeddel conveniáltatja, avagy Kegyelmed bejövén, csak foglalja el tüle, melynek nem is volna egyéb útja, mert az ország végezése szerint azt Kegyelmed bono modo bírván, eddig is apprehendálhatta volna [TML II, 584 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

remittáltathatik visszaadathatik; a putea fi ordonat retrocedarea; zurückgegeben werden können. 1813: az Katsa lakta hideg pintze és Telek, mely Zállagának Comprobáltatott, remittáltatott; az Major pedig eo processu nem remittáltathatott, mely régi Levelekből úgy jött ki, hogy nem volt Zállagas, hanem örökös, eo processu nem remittáltathatott [Ne; DobLev. V/963. 107].

remittáltatik 1. visszaadatik; a fi retrocedat; zurückgegeben werden. 1738: Székelyhidi István ő kglme, mint hogj addig serinyen Curálta, a Tekintő alatt levő Lőrincz kútyát; azért azon diligens Curája respectáltatván, azon szénafü, meljet addig is azon szolgálatyáért birt, ő kglmének remittáltatik, eő Conditione, hogj ezután(n) is jól Curállya azon kútat [Dés; Jk 499b]. 1755: azon Summa Pénzt ... Lázár Mihály exsolválta a Jóság és Jobbágok remittáltatának [Mv; Ks 65. 44. 13]. 1787: Az Mltgs J Ur Néhai Mltgs Praedecessora dispositioját Ma éppen nem

vellicálhattya, a mely Dispositio azt tartya, hogy minden Beldianumok az egy harmad részen kívül remittáltassanak, de ezen Dispositionak soha complementuma nem volt [Mv; BLt 6 tábl.]. 1813: az Katsa lakta hideg pintze és Telek, mely Zállagának Comprobáltatott, remittáltatott [Ne; DobLev. V/963. 107].

2. vhová átküldetik/tétetik; a fi mutat/transferat; irgendwohin geschickt werden. 1646: Az A(ctrix) egy kerdest tamaszt az Eccl(es)ia eleyben Hogy ha az Causa Diuorty agitaltathatike az Eccl(es)ia Foruma(n). Ez kerdest az sz. szek Istenessen megh ruminalua(n), teczet hogi az ollian Causa Diuorty most az szent szeken nem agitaltatik azert cum tota serie ez Actio, az masikkal egyben remittaltatik az kulseo Forumra ot agitaltassek a hol illik az kulseo Magistratusok eleot es ha mellik fel convincaltatik azon exequalliak [Szjk 64]. 1677: Novummal valo elésnek módgya és processusa. Novummal valo élés az Alsob Forumokon a' Transmissio ki-adatása elot lehet, A' reformaltatás-is; a' Tábláról nem remittaltatván arra-is Novumok mind cum gratia, s' mind simpliciter ex utrisque Cancellariis extradentur [AC 271]. 1699: Kolosvari Pap Laszlo Szigyartó Mihallyal valo adossagbeli dolgát s praetensioját a' Nemes Var(me)gyen kezden ott prosequallya; ha hol penig Szekunkre remittaltatott itt revidealtatik; hozzo(n) arról valo hiteles Testimonialist [Dés; Jk 297b].

3. leszállítatik/csökkentetik; a fi redus/dimiuat; ermäßigt werden. 1718: (A) Mltgs Familia tekintetiért az Város p(rae)tensioja remittáltatik ad f. H. 500 alá nemis léphetik a Magistratus [Kv; JHb VII/1].

4. (büntetés) mérsékeltek/elengettek; (despre pedepse) a fi dimiuat/ierat; (Strafe) gemildert werden. 1745: Azért hogy minden keresztény Jámborok az Jnek szokásos kár tételtől őrizkedhessenek (remittaltatván ex Gr(ati)a sedis respectu actatis ezúttal a felakasztás): hogy meg béjegeztessék s őrra tudniillik el vágattassék itilitett [Torda; TJKt II. 58]. 1762: In lús adrahaltatván az l(nct)a házak(na)k felveréséért, Jollehet halálra érdemes lett volna mindazalt(al) ... remittaltatott, vgj mind azon által, hogy nyak vasra tetetvén, egy oraig ottan tartassék, és azután 50 pácza ütesekkel meg veretettvén a várasrol ki késértessék [Torda; TJKt V. 122]. 1765: minthogy még eddig semmi ellene nem docealtatott hogy jozon korában affélékre vetemedet volna, tehát ezen állapattya most egyczer consideratioban vétetik, és az elébb ellene irt Sententia mitigaltatik úgy hogy az akkor exp(rae)salt Poenalitasok remittaltatván, in Poena Emendae Lingvae convinctatnak ismerje magát lenni [uo.; i.h. 265–6].

rémlik úgy tünik; a (i) se părea; scheinen. 1879: A kíváncsi Frici ! Úgy rémlík nekem, mintha ezt mondaná: „Uraim, dámaím, énnekem nem viszket de kiállók azért a kapuba vakarózni, csupán azért, hadd lássam, mit szólnak hozzá a járókelők. Kíváncsi vagyok” [PLev. 60 Petelei István Jakab Ödönhöz].

remóció tisztsegből való elmozdítás; indepártare din funcție, destituire; Absetzen (aus der Funktion). 1670: Tetzet Akna(n) egész Társaságunk(na)k hogy Dioszegi Istua(n) anno ac termino suo decurrente mennyen teóllünk bekevel (:ki akaratunk kívül megh maradván előttünk profitealt Schismaticusságát Pünkösdi publicum Scandalumjával nevelte:) exasperalhatnok poenáját, de legyen irgalmasságunk nyilván hogy minden demerita ignomiaval

ne(m) prosequallyuk: Remotiojara visznek ilyen okok^a [SzJk 110. — *Köv. a fels.].

remonda 1. lovascapatok loállományának felfrissítésére való fiatal (még be nem tanított) ló; remont, cal de remont; Remontepferd. 1811: ennek-is első hat faja, melyt nemzett, Nem volt dítséretes, és tsak rémonda lett | Szépen el-temetűk^a, meg-is érdemlette, Mert talpára a' Gróf Ménessit ő tette; Tizen-égy rémonda, tizen-három Mén-ló, És tizen-ölytzt Kantza mind Ménesre való [ArÉ 135-6. — *A Barbarino nevű fajmént]. 1840: az itt körül belől majd minden nap 's Heteken jövő és menő remonda hordozó különöző és alkalmatlan katonaságnak Quartelyozkodásától nemes városunk mentté tétetett [Dés; DLt 935]. 1850: azon öt Csikok közül egyikis Remondánál alább való nem volt, és ha vagy szerfeletti rossz telelések, vagy hirtelzoltások nem volt, ugy bizonyosan a' 100 száz tiz Pengő forintot egygyen egy(gy)en meg kell hogy ériék [Csapó KK; DobLev. V/1292].

2. ~ba (el)ad lovascapatok loállományának felfrissítését szolgáló növendéklova eltartásra kiad; (despre cai) a vinde pentru nevoile armatei, a vinde cu ocazia remonte; Remontepferd zur Zucht ausgehen. 1774: adott ell egy fakó szőrű Metzetz 16. Markos hat esztendő Lovat Tit. Venetzi Ur(ama)k, 'a ki Gárdában volt adott ell 4. Meczett Lovat remundában, Melyek közül kettő setét pej volt, a 3madik barna, 'a negyedik fakó [Pipe U; LLt Vall. 204]. 1779: a két Lorol, mint hogy édgiket még életben atta volt édes Attya Ura a Fia(na)k, és már elis károsodott, a másikat penig nem csak a Sombori Jozságért, hanem a Vidua Jozságért kellett Remundában adni, hogy absolute praescindályon a Vidua meg itiltetett [Kisesküllő K; RLt Sombori cs. osztózólev.].

remondális lovascapatok loállományának felfrissítésére szolgáló; de remontá; Remonte-. Szk: ~ ló. 1762: a' Rimonda Lovakban adandó Spontaneum Subsidium iránt, tette ugyan nagyobb része a' Fő Tisztek(ne)k maga kötelességét ... a' pénzt is már ad(mini)straltatta. De ellenben némelyek ... késedelmet mutattak ezen Rimondalis Lovak praestatiojanak dolgat akkorrá finaliter termináltatni akarja [Nsz; Ks 18. XCIII].

remonda-ló lovascapatok loállományának felfrissítésére való növendéklo; cal de remontá, Remontepferd. 1743: Már az nemes Erdélyi uj militia is készen lévő, verbungamat folyvást véghez vihetem, az rémunda lovak meg szerzése is jobb(an) continuáltathatik [TL. Teleki Ádám a gub-hoz]. 1762: Az Adomány mostanában Rimonta Lovakból áll a' Magyar Regimentekben esset fogyatkozásoknak ki potlasara [Ks 84 gub.]. 1778: Successive gyűll a sok Recrutáság és a sok Remunda Lo, s defilíroznak erőssen ki az országboll [Dédacs H; Ks 96 Gyulay Ferenc lev.] | A mi a remanda Lovak, és katonak Statutioját illeti, circa 12um vel 15um Xbris Marchalis Szék leszen itten, s akkor fog meg lenni a' repartitio hogy ... az Kolos vármegyei Possessorok között a proportione Possessorii ki, és hány lovat, hány Katonát adgyon [Kv; SLt XL Ágoston Márton Suky Jánoshoz]. 1783: a stationalis Commissarius Medve János Vramtol szüntelen Zaklattatom, hogy mind a Remonda, mind a Tiszt Urak Lovai meg a héten érkezendők lévén, ha a Torotzkaiok a rájuk reparcialt 3 1/2 székér szénát 35 véka Zabot és 24

Csomo Szalmát nem talállyák bé szállítani ki tudgya kire fog háromolni az ez iránt valo responsabilitás [Torda; TLv. 15/6 Nagy István processualis sz(olga) Biro kezével]. 1805: Hogy ezen 647 ~ Hat Száz negyven Hét Rheneus forintokat az Egeni^a Járásra repartiaált Remonda Lovak árrából Tktes Szolgabiro Bartok Adám Ur mai napon administralt effective bizonyittom Veress Moses mp [Ne; DobLev. IV/895. 2a. — *M.igeni (AF)]. 1806: ígértetvén hatvankét számbol álló Remonda Lovak azok(na)k hová hamarébb leendő ki állíttását magamra vállaltam [UslLt III. 46].

remondáz lovascapatok loállományának felfrissítésére lovat beszerez; a remonta, a procura cai necesari armatei; Remontepferd erwerben. 1775: br. Wesselényi Miklós úrfi, ki is kapitány a Barko regimentjében s Moldovából verbuálni s remondázni bėjött, Zsibón megbetegedett s doctor Pataki uramat kivitette [RetE 346-7]. 1798: Haza jővén ithon lakott a Burgus háboruig a midőn edgyütt remundáztunk 5 Holnapig; de ekkor fel váltottak [Egerpatak Hsz; HSzJP Fejér László (60) lovas kat. vall.].

remonstráció 1. jelentés, beszámoló; raport, prezentare; Bericht. 1740: Tiszt. Batzoni Máté Uram Instantiája által a Curatori Hivataltól el-bűtsűzek; sollicitalván egyszer 's mind, hogy bé-adott Remonstratioiról Absolutionalis adattassek ő kgl(ne)k [Kv; SRE 174]. 1744: Pohár Székbe találtattak a Pohárnok remonstratioja szerént Ivo edények [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

Szk: ~t tesz. 1727: Földvári Ferencz attyánkfia, eo kglmeis minél hamarébb tartazik a Deputalt két attyafiak előtt remonstratiot tenni azan Penz hová költ es kknél mi restál [Déva; JHb XLII].

2. fellebezés; recurs; Berufung. 1737: Az mikorra is az eddig tött alázatos Instántiánkra s remonstratioinkra lett Resolutioi elő Felségének el érkeznek és az Haza dólgai azok szerént pertractaltatnak comparealni el ne mulassa [ApL I a gub. Nsz-ből].

Szk: ~t tesz. 1744: ennekelőtte mint edgj két Esztendővel Zugatni Kézdé a Kösség, hogy eok egy más között akarnának Répartitiot Celebralni ratione Contributionis, mint hogy edgy alkalmatossággal peragaltakis a Bölöniek, Remonstratiot tévén a Nemes Széknek, de a Nemes Szék azon munkát réprobalta [Nagyajta Hsz; INyR 38 Péterffi István (32) vall.].

remonstrál 1. bizonyít; a dovedi/demostra; beweisen. 1703: En Gróf Pekri Lőrinc, nemes Udvarhelyszéknek főkapitánya, adom tudtára a kiknek illik hogy ennek előtte esztendővel valakik ... a ns. székől való elszakadásokat munkálódták és adózásból a nemes székől való különöz-tetést, kit is midőn mindenütt ahol illet remonstráltam a ns. szék régi regestrumiból, hogy a memoria hominum mindenkor a nemes székek együtt adóztak, commissionaliter meg is parancsolatott nekik, hogy a ns. székhez redeálva, adózzanak együtt és a ns. szék fő tisztjeitől hallgassanak [SzO VII, 119]. 1710: A vármegyék látván, hogy a szász natio mint megyen elé dolgában, ők is hozzáfogának a projectizáláshoz, és mind a generális előtt, mind a császár udvarában hathatósan remonstrálák, hogy a szász natio sokkal többet contribuálhat, s tartozik is contribuálni a vármegyéknek [CsH 319]. 1710 k.: No ez a pá-tens meglévén már Beldinél, ki akarta parancsolni a szé-

kekre, hogy ez ekkor itt, amaz ekkor imitt compareáljon mustrára. En és Nemes János, másként mindketten jóakarói, remonstrálók néki az illegalitást, és kérők s intők, hagyja le, néki is jobb, mert ha ugyancsak inhaeéal, nagy confusio lesz, mert a had ha felül is parancsolatjára, de mű egyátaljánban nem mustrálunk [BÖn. 677]. 1743/1789: eő Nagysága az Épületeknek Mivoltábanis Notabiliter meg károsodott (mellyet kész remonstrálni:) kívánás hogy ezen mostan subdividalandó Bonumokból bonificaltassanak remonstrálvan meg károsodását, a meg irt praetendens Aszszony Complanalni és Bonificalni kész leszen [Kv; JHb VI/35].

Szk: hitelesen ~. 1746: Atjám édes Annjáról devenialt ös Józsgát el adván hat ökröknek a' két jobbikával és a vasas szekérrel vásárolta volt a controversiaban forgo Józsgát és Házat, mellyről hitelesen remonstrálok [Torda; TJkT III. 34]. 1791: Wáros Gazdája Ferenczi Moysesnek a' proba Marha vásárlása iránt ezen parantsolat adattatott hogy a' Mészáros Czéh kérések (!) a marha hus proba tétele iránt az Felsőbb rendelkezéssel meg egyező lévén, maga mellé vévén ahöz értő 's hiteles embereket vásárolyon őt, hat pár Marhákat, meg-vásárolván azokat hasonlólag hiteles emberek előtt, és által ki vágatván, 's minden aprólékait pénzé tévén s el-arultatván Laistromba adgya bé — mi a bőrök árra, mi az hus, fadgyuból és egyebekből jött, ugy azt is a' ki vágásra 's egyeb költségekre mit költött fel-jelgyezvén hitelesen remonstráljon [Kv; KvLt Jk 72].

2. előterjeszt, bemutat; a prezenta/inainta; vorstellen. 1714: Enyedi János, alázatos Instántiája mellet, remonstrállyá Néhai boldog emlékeztető Mátyás Király Privilegiumat, és annak a Felseges Néhai Leopoldus Császártól lett Confirmatioját, mellyek szerint az Contributionak terhitől azon haznak lakossi a melyben most vagyon immunitáltattanak, Melyhez képeest hogi ő kglmétis azon Szabadcságban, és Privilegium(m) szerint valo immunitatiojában kglmekis meg tarcsa, a mi Néhai Kglmes Urunk parancsolatja lévén; miis autoritate Nostra parancsolollyuk [KvLt I/212 a gub. Nsz-ből] | eő kglmeket ... betsülettel convocálván, kéz bé adással authorállyak s arbitrállak ... az említett Controversia(na)k revisiojára (remonstrálván mindenik fél maga Ratioit s p(rae)tensiojait.) [JHb XLV ua.]. 1731: Testvér Bátyam Kis Pál László Connumeraltatván, midőn remonstralta volna az eleink(ne)k Donatioit hasznos szolgálattáról valo recognitioit s grationaleit egy-néhány Fejedelemnek ki hagyattunk^a, mint prima plánán lévőek [Kp I. 131. — "Ti. az adózók közül]. 1741: Hadnagy atyánkfiának ő kglmének pedig intimáltatik 's megis kívánnya a' Nms Universitas, hogi ha a' Nms Város más féle szolgálattára nem distraháltatnak, minden héten, Csatánnalis administraltasson ő kglme ... Az administralandó fákat pedig Hadnagy atyánkfiára registráltassa, mennyit, honnan és kik hoznak, melly Registrumot a' Nms Város előtti remonstrálni kell [Dés; Jk 549].

3. felpanaszol, panaszként felterjeszt; a inainta o plingere; als Klage einreichen. 1717: jollehet ez mostani Conjunctura alatt valo terheinket, volta képpen valo specificatioiba sém tehattjuk Le, mind az által az menyb(en) az rövidsegnek ratioja engedheti ne(m) az materiának suljához képest hoszason, hanem summamim, és rövideden ezen repartitionak alkalmatosságával terheink könnyebbitésért alázatosan remonstrálni ez szerent kívánjuk Ngatok(na)k [INyR Cszs, Gysz, Ksz panasza].

4. beszámol; a prezenta un raport; berichten. 1726: Tiszt Baczoni Mathe Vram ... maga kezére véven ... a Kolosvari Farkas Uttzai Reform Templomnak restauratiojanak procuratiojat. Mint hogy Isten segitsegeből tökéletsegre is vitte s vitette Ekkeppen remonstralt ő klme A remonstralt Expensak tesznek Hfl 88/41 Patikaban Festékekre Hfl 13/74 Úvegesnek faldozásért Hfl 183/20 [Kv; SRE 152].

remonstrált felsorolt; enumerat, inírat (in raport); aufgezählt. 1726: A remonstralt Expensak tesznek Hfl 88/41 Patikaban Festékekre Hfl 13/74 Úvegesnek faldozásért Hfl 183/20 [Kv; SRE 152].

remonstráltatik közöletetik, vkinek tudomására hozatik; a fi adus la cunoştinţa cuiva, a fi comunicat cuiva; mitgeteilt werden. 1728: Minek utánna remonstraltatott Felső(es) Vrunknak Néhai Mlgs Erdélyi Püspök Csik Sz Mártoni Baro Antalfi János Gubernialis Consiliarius Vr e' világból valo kivonulása pro Die 5ta affuturi Mensis Septembris ... az említett Candidatio véget compareálni Maga homagionale obsequiumának agnoscállya [ApLt I gub.]. 1742: ezen az Úton Perlekedés, annak molestiaja, s arra valo költség abbol származható irigység és gyűlölség prascindaltassék, mind Isten s mind világ előtt Remonstraltassék [JHb XXXV/35 Jósika Ágnes kérése].

remora késedelem; intirziere, zăbavă; Verspätung | késletetés; amînare, intirziere; Hinderung. 1709: kötelességemnek esmérvén hogy az hul nadgyod tekinteti elő mozdittását esmértem vadgy az miben remoráját Sajdittana(m) meg jelensem [BK. Lugasi Ferenc lev. Bukarestből].

Szk: ~t szenvedhet. 1787: a' Falusi Notariusok ha ollyas dolog lenne mely semmi remorát nem szenvedhetne, tartoznak kemény számadás alatt igen sietve egyik meg hitt Falusi Eskütt által az Off(icio)latusnak Relatioit tenni a Process. Szolga Bironak hir tétessek [Torockó; TLev. 3/2] * ~t szerez késedelmet okoz. 1753: ha Balás Lajos vram akár minemű Juris remediummal, tergiversatioval élni kívánna, melljből Szotyorai Samuel vramnak remorát és kárt szerezne, tehát Balás Lajos vram Decretalis Calumnian maradjon [Szentbenedek AF; DobLev. I/263. 1b] * ~t tesz 'ua.' 1664: Az Kegyelmed 26. Fogarásból expedált levelit becsülettel vöttem. Nem kételkedem, Kegyelmed az kereszténységnek jóvára valo dologban fárad és munkálkodik. Bizonynal from Kegyelmednek, hogy az méltóságos fejedelem ő nagysága udvarlására bementem volna, de mind az betegség, mind pedig ő felségének naponként való újabb-újabb poroncsolati töttek remorát [TML III, 39 Kászonyi Márton Teleki Mihályhoz].

remorál késletet; a intirzia/amîna; hemmen | akadályoz; a împiedica; verhinderen. 1677: Illegitimum Mandatumockal senki a' Törvénynek processusát ne remorállyá, hanem a' Vármegyéknek Ispáni, és Székeknek Tisztei, törvényből ki-ment dolgokat, minden bántás és ellenzés-nélkül, mind Fiscus és egyebek Jozságiban a' Sententiának Seriese szerint, Tisztek és hivatalyok tartása alat, szabadossan peragalhassák [AC 176-7]. 1702: immár mindekben (:hogy dolgunkban elé ne mehessünk:) remorálván bennünket, Appellatioit, Protestatioit és Deliberatumot nem akarnak adni hanem kit hol kaphatnak meg közüllünk^a mindjárt fogják 's tömletzbe vitetik [Torockó; TLev. 4/3].

3a. — ^aA szabadságukat kérvényező torockóiak közül]. 1710: Az erdélyi fejedelemnek is megparancsoltatik^a a fővezértől, hogy Érsekújvár alá menjen, aki noha sok ideig hol egy, hol más excusatóikkal remorálá útját, de utoljára nem lévén mit tenni kevesed magával megindul és Érsekújvárhoz megyen a fővezér táborára [CsH 55. — ^a1663-ban a török magyarországi hadjáratok]. 1742: A Megye Biraja az Udvarhelyi Gymnasium(an) tanuló fának betegségit hallotta s utána ment, es az kegyetlen idő útját remoralta [Nagyborosnyó Hsz; SVJk]. 1826: Mivel a' Grof az Oculatiot éppen a' mű történhető kárunkra intézi akadályozni, és így a' veszedelmes víznek árka kiásását karunkra remoralja, protestalunk az eránt: hogy ha valami terhes esső mián azon helyen tanorokba levő gabonáinkba, füveinkbe a' kiűtő víz tetemes kárt okoz, a' melyet éppen a' ki nem áshatott árok nem létele okoz, kárunkat a Grof által megterítettnei és magunkat indemnizaltatni jussunk legyen [Msz; Gyl].

remorálás késleltetés; întârziere, amînare; Aufhalten. 1619: Látom, Kegyelmes uram, hogy most felette kívántatik az consideratióának remorálására ismét követeknek mentől hamarabb való expedíálása [BTN² 386].

remoráltat késleltet; a întârzia/amîna; aufhalten lassen. 1665: Valamint most hamarabb tudósítottuk kegyelmedet, hogy az váradi pasa tudósítása szerint az határjáró töröknek Kolosvár felé való igyekezetit hadakkal értvén következni, kívántatott volt az uraknak tetszésekből remoráltatunk s mostan is azután várakozunk, hogy bizonyos emberünk által harmad vagy negyed napok alatt valóságosan megérthessük, mi szándékkal, constrictioval vadnak [TML III, 362 a fej. Teleki Mihályhoz].

remoráltatik késedelmeztetik; a fi amînat/întârziat; verhindert werden. 1677: Törvény processusa ne remortalasak illegitimum Mandatumokkal, A' Sententiák mindenütt exequaltassanak, s' Fiscalis Tisztektől-is ne impedialtassanak, sub poena Minoris Potentiae et refusionis damnorum [AC 270].

remotus félreeső, eldugott; dosnic, ascuns; versteckt. 1719: ha olyan remotus helyt indul a pestinentiális contagio, a mint plenumque meg is történt, hurubákban és remotus helyt levő alacson házakban primo azokat kell elégetni és nem a sok házakat és drága költséges épületeket [SzO VII, 270 gub-i rend. Cszz-hez].

removeál visszatart; a reține/opri; zurückhalten. 1667: Abrugbaniai Nehai Szeoreos Peter Ur(am) Arvai keozeonsegesse(n), talván megh bennünket, alazatos keonicorge-sek által, jelentek, hogy az edes Anyok az fen forgo üdeokbe(n), hűsegedhez menven férhez, az el mult nyáron decedálva(n) mar az Atioktól es Anyoktól marat jok rajok, mint edes gyermekekre devenjaltak volna, de mégis hűségéd potentiose, az Nemes Orszagh Articulusa, es az keozeonsegis igassagh Ellen manu tenealna, nekiek nem kiczin károkra, praetendálva(n) azt, hogy sok expensai volnanak hűseged(ne)k, azon bonumokon, eők pedigle(n), keszek löttek volna hűsegedet expensaitol contentalni, megh bizonyositva(n) vilagoso(n) az dolgot hűseged, czak edes Atioktól, es Anioktól marat jovokat, boczatotta volna kezekb(en), és teollunk sinistre extrahalt Praeceptoriummal

ne inhibealta, es removealta volna [Törzs. fej-i rend. Mart. Maer (!) de Abrugbania-hoz].

removeáltatás eltávolíttatás; îndepărtare, destituire; Absetzung. 1656: A partialis ne(m) engedí Széki Miklos(na)k Siboi predikátor(na)k B. Varallyara valo menetelet 1. mert bősületes Atyankfianak Ratzkóvi Peternek removealtatásával lenne, kihez sem okot ne(m) mondhatnak melyre nevezte rajta ki adhatnának [SzJk 80].

removeáltatik eltávolíttatik; a fi îndepărtat/destituit; abgesetzt werden. 1700: En Darona (!) Mihály Compro-mittalom magamat ezekre 1 hogy Predikátorommal ne(m) veszekedem sem pedig alája nem subplantalok, 2 telles te-hetségem szerént az régi Schola házat pusztulástul oltal-mazom, 3 Senioromnak minden tiszteszséges dependentia-val engedelmeskedem, 4 gyermekem tehetségem szerént tanitok, mellyeket ha Violá(né)k vel in toto Vel ex parte medio temporeis (!) removealtassa(m) [SzJk 108].

remuneál elismer, viszonzoz; a remunera/răsplăti; erwidern. 1704: az urak jobbágyinak a marhájokat szintén úgy elveszik mint a kurucokét, és így remuneálják a hűségnek praemiumát [WIN I, 261].

remuneráció díjazás, fizetség; remunerație, retribuție; Lohnung. 1619: Szólfikár eddig híven s igazán szolgált Nagyságodnak, valóba is várja annak remunera-tióját [BTN² 218]. 1657: Noha császár öfelsége kisebbrendű embert is illendő remuneratio nélkül nem szokott előle elbocsátani, de hogy ne láttassék az kegyelmed hozta hírt örömmel hallottnak lenni, ez okon halasztotta, ígírvén általam más alkalmatossággal császári kegyelmességét kegyelmednek [KemOn. 105]. 1710: noha oly közel való atyámfia volt^a s tizenhárom esztendeig nagy híven szolgál-tam mellette, mégis semmi remunera-tióval nem lön [CsH 304. — ^aApor István]. 1760: Vettem észre hogy irigylí, hogy engemet a méltóságos gubernium abban a commis-siójában absolvált is, meg is dicseré, remunera-tiót is adott [RettE 102. — ^aMara László Doboka vm. alispánja]. 1771: az említett Kis Aszszony Condivisionálissai, a Lugosi Familiából valo descendensek magok részéről ... Dobolyi Joseff Ur(amna)k fáradságáért semmi remunera-tióval lenni nem akartak, s akarnak [Fejér m.; DobLev. II/428. 20–1].

remunerál 1. díjaz, megfizet; a remunera/retribui; be-zahlen, entlohn. 1737: Nemes Városunk éppitendő Hidja, és Quártélyos dolgán(a)k allaboratioja végett, requirálván a T. N. Tanás és Universitás T. Nms Mosa László Uramat ő kglmét, és ő kglmeis magára vállallván, 's ő kglme ebbéli szolgálattját remunerálni kívánván a Nms Város, avagy tsak valami részb(en), tettett hogj ő kglme Edes Annyán(a)k valami kevés naturaléval gratificaldogják a Nms Város [Dés; Jk 485a]. 1740: Az Vice Tiszteket örömost meg marasztottak, azok ugyan nehezen marattanak, hanem az Maros melyéki feő Birot némelyek, de nem igen sokan, nem akarták meg hadni, de job része annak meg maradásárais rea állat, az Tiszteketis remuneraltuk [Déva; Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1762: A' Szovai határ fel mérésében tett példás és terhes fáradságokat nemtsak köszönöm, hanem Isten életven feleségem részéről is mind vissza szolgálni, mind pedig fáradságokat betsülettel remunerálni el nem mulattyyuk [Szava K; RLt 0. 1 Michael

Medve Mart. Vesz máshoz és Ladislau Somkerekéhez]. 1786: Szebenben akarnák instantiajokot bé adni^a ha az Ur Gratiája által az Instantiajok Német nyelvre fordítva a mellé annekáláldo Privilegium Copiájával elkészülhetne; Tudgya az Ur ki segíthetne ő kglken leg sikeresebben igazítsa oda ő kgleket, 's irjonis mellett, ha condigne remunerálni nem tudgyák Istenis meg jutalmaztattya [Mézmadaras MT; TLev. 5/5 Medve Mihály prókator lev. — ^aA torockóiak].

2. jutalmaz; a recompensa; prämiiieren. 1705: oly császárunk vagyon, aki mind a bünösöket meg tudja büntetni, mind a jókat tudja remunerálni [WIN I, 492].

remuneráltatik megfizettetik; a fi remunerat/retribuit; entlohnt werden. 1737: Nms Várasunk nagj p(rae)judiciu-mára 's kárara, Nms Várasunk Nagj Rétinn, diversis temporibus et modis abaliénáltott Reteink, hogj Nms Várasunk(na)k rehabilitathassanak, annak a dolognak Procurálására, mind Procurátorok előtt, mind egiebütt az hol illik munkálódására deputáltattak^a ... kik(ne)kis fáradságok respectáltatni és remuneráltatni fog a Tktes Nms Tanástól és Universitástól [Dés; Jk 417a. — ^aKöv. hét név].

rémülés ijedség; spaimä; Erschrecken. 1614: Mihály vajda az országban volt^a az székelység kegyetlenkedett, sőt még az laksági parasztság is feltámadott vala földesurára ilyen nagy rettenetes remülés-romlás forog vala az országban [BTN² 47. — ^a1599-ben]. 1657: Itt a bán Barsai Akos gyűjte ugyan valami hadat össze nagy későre. Sőt maga is egykor Tordáról ijedtében futamló-felett vett vala melylyel Isten mondhatja micsoda nagy remülést tett vala minden varosokon és várakban [ETA I, 162 Nsz] | Éjszakára kelve tüzes gránátokat is bocsáttatni kezdék az várban, mely noha nem gyúlasztata ugyan, mivel vala mesterségek az megoltásra, de nagy remülést csinál és mindjárt szót adának: Ne tűzzel, ha keresztények vagytok [KemÖn. 198]. 1662: egy nap kétszer ütötte vala meg a mennykő a várat Az öreg harangnak is szélét megsújtván, valamennyire meg is olvasztotta s mintegy megbélyegzette Melly dolog a várbélieknek igen remülést hozott és szerzett vala [SKr 197–8]. 1784: A' reménytelen Rémülések között Törvénytelen hatalmat kelletik tapasztalnam Nagylaki udvarházamra, a' midőn ... Udvaramat invadálták [Nagylak AF; DobLev. III/587]. 1836: Határozás: A fenn álló Törvények szerént Innep napokon éjfélt előtt, Senkinek a' katlan alá gyujtani nem szabad, minthogy akkor a' Katlanbeli tűz botrányozást okozna, és a' Városbelieket égés rémüléssel töltené el — mely ellen vétők büntetődnek egy ezüst forintig [ZFaz.].

Szk: ~ben van. 1752: György és Joseff igen nagy remülésb(en) valának, mivel valami egy hetig meg ben sem mértenek hálni, és magok házokot kerültek [Dészáza Sz; Ks 101].

rémület ijedség; spaimä; Angst. 1761: Ez bizonytalan-ságban és remületben én hátra tekinték [Nyír 200 Bánfi Farkas álma].

rémületes 1. ijesztő; inspäimintátor, infricoşător; Angst erweckend. 1855: S midőn felegyenesedett, ellenei szét-szaladtak Talán rémületesebb volt e tünemény, mint a hogy előre elképzelték, vagy talán önmagokkal nem voltak

oly tisztában, mint a hogy előre elképzelték. Látva a sükert, mely első léptein nyíllott, bekén haladott a fölébredt óriás, s rémületesnek látszott kezében a fegyver az Önmeg-tartás fegyvere [Újfe 336].

2. rettenetes; groaznic; grausam. 1840: nyugodtan tűri a' rémületes csapást [Kv; Pk].

rend 1. fn 1. ordine; Ordnung. 1676: Ha azért Uram Kegyelmednek tetszik, irasson urunkkal oly formában, hogy a dolog jobb rendben lehessen s mind pedig a had jobban megszabólazódjék, a végbelieknek legyen külön kapitányok s az mezeieknek látszott kezében a fegyver az Önmeg-tartás fegyvere [Újfe 336]. 1681: Mint hogi a' Cziganyok(na)k, valami bizonyos jó rendb(en) valo hazok nincze(n) hanem csak imit amot, a' ki hol csinálhat maganak kalyibacskat az Ur földén, ugi lak(na)k azert bizonyos Sessiojok nem is irattathatott [Vh; ÁLt Urb. 41]. 1705: Magam pedig benn nem akarván hálni, kinn pedig tartván a kurucoktól, minnekutána mind az ur tisztjei között rendet csináltam volna, és a németekkel is dolgomat végeztem volna, estvefelé el-indulék, és éjszaka későn, mind az bérceken és erdőkön menvén, meghálni Göczre mentem [WIN I, 657]. 1737: Tsatáni Ispánnak választatott Ersek Újvári Szabó Sámuel Atyánkfia ő kglme ... A Tsatáni Oeconomianak jó rendel való folytatásáról pedig ő kglmének Instructioja léssen; mellyhez magát accomodálja [Dés; Jk 468a]. 1817: Irhatom Nagyságodnak, hogy a' mikor az Isten szerentsén haza hozza, más új, és jobb rendbe talál mindeneket [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev.]. 1844: Nem tsak a' jó rend, — hanem az egesség fenntartásárais nagyon szükséges a' tisztaság, — a' mit már sok példák bé is bizonyítottak. — s mégis abban meg vagyunk gyakran akadályoztatva [Dés; DLt 1366]. 1848: Tartozom a' háznál rendet és tisztaságot fenn tartani [Kv; KmULev. 2].

Szk: ~be szed. 1868: Az Elöljáróság legyen köteles minden tavasszal a' sessio szerinti marha illeteket rendbe szedni, 's azokon kívül sem bé bironak sem idegennek semmi szin alatt semminemű marhája be nem fogattassék [Szu; Pf Gálffy Sándor lev.]. * ~be szedettetik. 1753: azon el zálogasított Földek meg ez előtt regisztráltan(a)k és rendben szedettettenek volt [Bálványosvárja SzD; JHb IV/12]. * ~be szorít. 1881: ha mikor tudom, hogy megmutatod^a, hát összeszedőzködöm, s rendbe szorítom ezeket a veszett csúf betűket [PLev. 89 Petelei István Jakab Ödönhoz. — ^aA levelet feleségének]. * ~be vesz. 1710 k.: Apáczai az elébbeni chaost rendbevette, az ő filozófiát az újjal conferálván, annál nagyobb világot hozott az elmében [BÖn. 554]. * igaz ~et tart. 1666: Eszkűszóm az l(ste)nre hogy sem adományert sem barátságot sem Atyafiságot senkinek nem kedvezek, hanem az Limitatio szerent mindenüt az elesnek igaz arrat megh adom, az Szászokat nem szanczoltatom magam praebendammal megh elegszem, és semmi respectusra nem nevezem egy falutis az szédesben el nem kerülök, mindenekben igaz rendet tartok [Utl]. * jó ~be állit. 1670: Az mi az Kegyel-med onnét való eljövetheti felől való írását illeti, az temetésig hogy eljöhessen, lehetetlen; hanem mindenekei jó rendben állitván s bennünket tudositván, mi tévő légyen annakutánna, tudositjuk Kegyelmedet [TML V, 55 a fej. Teleki Mihályhoz]. * jó ~be állitódhatik. 1672: Ha Isten boldogítaná dolgunkat, jó rendben állitódhatnék az dolog, többször azért sem költeni, sem fáradni nem kellene, így Nagyságod is fejedelemségében csendesebb lehetne [TML VI, 18]

Teleki Mihály a fej-hez) * jó ~be állittatik. 1691: az Administrált victualek és excessusok dolga jó rendb(en) allittatik, kinek kinek illendő dispositioja adatik [Kv; Törzs Instr.] * (jó) ~be hoz. 1670: Bizony Uram, ha az szélybeli, partiumbeli dolgokat rendben nem hozzuk, mi elveszünk; mert soha nem szűnnek minket az végbeliek vádolni [TML V, 264 Teleki Mihály Bethlen Jánoshoz]. 1729: Valaholott a' Keresztesi Jóságban formalis igaz Divisio nem volt s nintsen rövid Terminust tévén az Atyafiak, tartozzanak mindeneket jó rendben hozni s el igazítani [Nsz; JHb XLII]. 1814: a' Groff Ur ő Nagysága a régi Istálonak senyvedő félben lévő fáit egybe szedette, a' jobbakat Külön válogattatta, — A' virág házán az azzal egyben foglalt épületekhez lévő fedeleket meg igazítottatta — a' Kertet csinosítani és jó rendbe kívánta hozni [Banyica K; BfR 117/1 Andras Csatt (58) ns vall.]. 1824/1826: Mivel Házassági életre lett lépésemmel házomnak hanyatlo állapottját nem csak az hogy állandó jó rendben hozta hanem a mely a sajnos tapasztalás szerént a mái Világban ritka, személyem betegeskedése gyengéledésében velem úgy dajkálkodott, hogy ... nékie köszönöm azt, hogy még élek [Maroskoppánd AF; DobLev. VI/1092. 4b Kókosi Dobolyi István végr.] * jó ~be hozatik. 1665: Hitesse el ő felsége s Nagyságod is magával, hogy ha az mi adónk le nem szállítottik, határunk jó rendben nem hozatik, minket nem élni, hanem csak vajudni is egy-két esztendő alatt is ne reméljenek [TML III, 428 Teleki Mihály Bethlen Jánoshoz] * jó ~be hozhat. 1679: Ugyan is az ki az dolgokat egészen nem tudja, pénz kezénél nincsen, kivel beszélhessek az dolgokról senki, miképen hozhassam jó rendben az dolgokat? [TML VIII, 417 ua. Thököly Imréhez] * jó ~ben hagy. 1670: Adná Isten, én is lehetnék benn bárcsak az elein is a gyűlésnek, az mint hogy én tudom, itt mit tekergek, ha az dolgokat jó rendben hagyhatom; hanem Kegyelmedet az Istenért kérem, legyen azon, jó rendben hagyván itt az dolgokat, mehessek el inét, hiszem az várúl provideálhatunk, bár csak az kívánt német praesidium érkezék is [TML V, 47 ua. Nalácsi Istvánhoz] * jó ~ben hagyhat. 1658: Mivel hogy az Ember-(ne)k elele igen Bizontala(n), azt nem tudhattya holott es mikor leszen ki Mulasa ez Vilagbul, hogy annak okajert es klme gyermekit es haza nepet io rendben hagyhassa, Akarvan Testamentaria dispositiot iratni [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. 1670: Ha én itt az dolgokat jó rendben hagyhatnám, hadd mehetnék el innét bár csak Kővárba, kérem, legyen azon, hiszen ha úgy kell lenni, ismét ide jövök [TML V, 31 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz] * jó ~ben megtarthatik. 1695: A Kolosvári Dezsza Csűrben esendő minden szalma penig Quartas es Malombiro Uraimé legyen, ugy mindazonalt, hogy a' Szalmából annyit kel ki szakasztani, a' mennyi pro tempore kívántatik az Ecclesia szükségére, az Ecclesia Curatorinak itiletek szerént. A kötő szalma iránt eddég való praxis megtarthatik jó rendben fele a' kötő szalmának az Ecclesiaé legyen [Kv; SRE 35] * (jó) ~ben tart. 1753/1781: Báró Josika Imre ő Nagysága a Jóságot mint jó gazda jó rendben tartotta, es nagy oeconomiat folytatott, sok gabonát és bort takarított be esztendőnként [Algyógy H; JHb LXXI/3. 191–2]. 1790: minden Ember maga vég és oldal Gyepűit akár mely időben olyan rendben tartsa a' mellyen sem az Ember, de kíváltképpen a Marha által ne mehesen a' Szőlőben mely miatt valakinek kára következék [Karácsonfva MT; Told. 76] * (jó) ~be szed.

1768: Leveleimet is jó rendben szedtem, Fasciculusok szerint Registráltam, tsak a Regestrumot kell nézni, mikor vala melylyik Levél kívántatik, a meg mutattya, melylyik Fasciculusban, hányadik Numerus alatt legjen [Kp III. 149 Havadtői Máthé Izsák kezével]. 1843: az első alkalommal azt adta elő a falusi közönségnek, hogy már minden leveleket rendbe szedett, s azok készek a felküldésre, de arra pénz és költség kívántatik [VKp 92. — "Varga Katalin] * jó ~be szedegettetik. 1802: Jollehet 1780ba Februariusi Holnap 27kén hasznos, és igen ditséretes Constitutioink jó rendben szedegettetvén az Mlgs Familia általlis Approbáltattak s meg erősítetttek ... Mindazonáltal már ma az Abusus annjára bé tsuzot, hogy tsak nem minden Articulasai Constitutionknak felejdékenységben jötenek, ell annyira hogy igen kevésbé observáltassanak [Torockó; TLev. 9/35] * jó ~be való állittatás. 1794: Az Eklesia mind magános mind pedig a Collegiummal közös mindennémű Fundussai administraziojának jó rendben való állittatása, az ezekből bé vehető jövedelmek mennél többre lehető szaporítások, a szükségtelen költségeknak el távoztatások, és mind ezekben tapasztalható fogyatkozások meg igazítások véget, rendeltessék egy Hét személyekből álló Exactoria Commissio [Kv; SRE 311]. 1812: a Jóságba és loszag körül való építetésekre, a kértbéli ékességek meg szerzésére és mindeneknek jó rendbe való állittatásokra kéntelenített a Groff Ur ő nsga masoktól penzt költsönözni [Héderfája KK; IB. Gothárd Sigmund (25) grófi számtartó vall.] * jó ~be vehet. 1693: reportallyak ő kglmek miben legyen dolgok^a, hogy az után jobb rendben vehesse az Eccla [Kv; SRE 16. — "Ti. a feleki jboknak]. 1728: Balla Peter Uram Tiszt Viski János Uram-(na)k hivatalt ado levelét el viven választ is vett A mely Levelben T. említett Atyánkfia a mi hivatalunkal meg egyező választ ada sok ratiokra nezve szeretettel keri a T. Consistoriumot hogy mig ő klme a maga dolgait jó rendben veheti legyen ő klmenek egy kis respiriuma Szent Mihály napig vagy csak Lőrincz napig lenne várakozásban [Kv; SRE 156] * jó ~be vesz. 1699: az Ecclesiasticus Fő Curator iránt, már Isten kegyelméből jó rendben vöttük dolgunkat [Kv; SRE 58]. 1704: Ugyan ma vöttem rendbe a kocsisok és az Havasalföldébe a lovakkal elmenő lovaszok fizetéseket az úr parancsolatjából [WIN I, 67]. 1711: Bécsben is így az új császár dolgait jó rendben vevén, Posenban a magyaroknak közönséges gyűlést hirdet, ahová is maga személye szerint elmegyen, és ami dolgok tractálódnak, a következők esztendő megmutatja [CsH 463]. 1823–1830: 6-ik febr. egyebet nem csináltam, a ládákat rendbe vettem, és estve a Nemzeti Teatrumba mentem^a s néztem egy olasz operát [FogE 176. — "Prágában 1796-ban] * jó ~be vétetik. 1710 k.: az oeconomia fiscalis is vétessék jó rendbe a többi között azzal a productio és revisióval is, egyszóval hogy az erdélyi egész regimen vagy politia vétessék olyan jó és állandó rendbe, hogy a király nyughassék meg a mű hűségünkben, információinkon [BÖn. 906] * jó/szép ~be vétetődik. 1670: Édes Bátyám uram, az mi pedig az másik dolgot illeti, Isten s az üdö megmutatja, azonban Kegyelmed is erőlködjék, olyan vigyázásban legyen, mi is az mennyiben lehet nem hagyjuk; annakutánna, mikor jó rendben vétetődik, ha Isten életünket megtartja, az is meglehet [TML V, 43 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1705: Minthogy pedig Vásárhely volna azon hely, de az igen-igen elégett, azért legyen Segesvárt, holott is öszvegyűlvén az urak, a

militia intertentiójáról is végezzenek a generálisokkal, és mindenképp szép rendben vétetődvén, valamint azelőtt folytató, úgy ezután is legyenek és folyjanak [WIN I, 618–9] * *szép ~et tart.* 1736: nézd meg csak az erdélyi alma natio saxonalis az asszonyok és leányok köntösiben, mely szép rendet tart, azért is teli az láda [MetTr 346].

2. cselekvés, történés szokásos alakulása; rinduialá, ordine; normale Reihenfolge von Geschehnissen. Szk: ~ben meg. 1811: Uram! ki fel-hozod minden halandókra A' napot, a' jókra, és a' gonoszokra: Képzellek téged' égy nagy Gazda képibe, Kinek minden dőlöd megyen jó rendibe [ArE 121] * ~hez tartja magát. 1623: Aratasra, vgorlasra zantásra keueresre kazalasra pedig megh mongia Vduarbirank nekik hogy az megh neuezet 4 az vagy eött dologra ne az renndhez tarciak magokott, hanem akor amint keuania az zwksegh es paranczioliak nekik vgy jeőjenek az zolgalattra [BGU 119] * *életének ~je.* 1657: Lött pedig születésem in anno 1606, az akkori időjárás szerént karácson előtt két héttel, péntek napon; és az mint fogantatásom, születésem, úgy egész eddig való életemnek is rendi, folyása csak nyomorúságos, háborúságos és nyughatatlanságos volt, mint az alább való írásokból meg fog látszani rész szerént [KemÖn. 19]. 1667: Nem szölok szegény Ebeni uram böcsülete ellen, de az én életem rendi mindenkor más volt; más az, tizedrésényi terhet szegény nem viselt, mégis ő nagysága az élesdi jószágot oda fordította volt [TML IV, 41 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1775: Az utcákon a gané miá nem lehet jární, de hogy életének rendiben vagy egy szekérral vagy szánnal kivenne a szántóföldjére, nem látni [RettE 343] * *természet ~je.* 1657: de Istennél semmi nincsen lehetetlen, valamint akar, és az mint az Szent Szűznek lehetetlennek látszó dolog vala az természet rendi szerént, hogy szölne [KemÖn. 190]. 1711: Ungvari Andras (: mint gonoszul masok meg csalasara szerette hivatlatni magat, noha Leanyi neve Ersok volt :) az természetnek rendi elle(n) ferfi köntöst vött magara circiter 14 esztendeje [Kv; TJK XV/1. 68]. 1805: Ennek a' szintén folytán levő Esztendőnek mostohasága, az időknék természet rendivel ellenkező folyása, a' mellyek az emberi élet fenn tartására szolgáló nevezetesebb gazdaságokba igen siralmas nyomaikat hagíták [Torockó; TLev. 9/42].

3. állapot, amely megfelel vmely szabálynak/törvénynek; uzantá, rinduialá; gesetzlich geregelter Zustand. 1596: Megh ertettek biro vram zawabol, az nagi zertelenseget, meli az vasar dolgabol vagion, feokeppen ededel dolgabol, uegeztek azért eo kegmek hogi mind affelenek arrat, mind penigh egieb vasari fogiatkozasokat el vegeztek es meg Jobbichak; es io rendben allapitvan, az vasar biraknak Instructionokban Irassak [Kv; TanJk I/1. 273]. 1662: De amelly vitelő nép fenyték-félelem és jó rend, jó tanuság nélkül vagyon, így szokott ott lenni a dolog! Ez elég siralmas példa [SKr 547]. 1676: bizonynal tudua se(m) tűzbe se(m) uizben nem ugom enis, ha lehet balra sem hagiom a jo rendet s hazam töruijet [Ádámos KK; MvRKLev. Mikola Zsigmond lev.]. 1796 k.: Penzt az egész telen igen keveset gyűthettem hanem ezen az Sokadalmon gyűjtött harmad fél Száz Forintott mostis szüntelen tsak gyűlöget ezen a Regeni Sokadalmon be fog gyűlni minden féle adosság jo renden [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

Szk: ~be jön. 1894: Zsuzsika vigasztalhatatlan. Az idő őfelsége kezemre jár, s tán már csak rendbe jövünk [PLev.

167 Petelei István Jakab Ödönhöz] * ~in való. 1664: Rendin való dolog az is, az szolgának a mit parancsolnak, abban kell jární, usque ad aram azért [TML III, 191 Szalárdi János Teleki Mihályhoz] * ~in van minden. 1854: osztég két krajczárt csinál az egyből osztég így rendin van minden [Újfe 89].

4. szabály, törvény; regulá, lege; Regel, Gesetz. 1551: Erthyewk valamý nehessigit az my keg.-mes vronknak N.-gos Nadasdy Thamasnak ez my athankfiara Janos Deyakra, melynek engeztelissere ment odaky, kiryewk kegielmeteketh mielye az my zolgalatonkirth es barachagonkirth, engeztelye meg kegielmetek az vrat, wegye el haragiat rola ew nagsaga, es hog az ew kegielme thewb jambor zolgay rendy zerinth lehessen fyeztesse, kyt my crewkke keg.-nek meg akaromk zolgalni a mynt vyeztew vrainknak es baratinknak [Fog.; LevT I, 77 Daczo Mate és Thorma János porkolabok G. Permezit, Fr. Semnyey és Val. Magiar címzetekhez]. 1577: Az eyely iaras felol, es Nappaly zankazas feleol eo kegmek egez warosul wegeztek hogy ... Az ky nappal zankazyk es magat lowat Nem kemelly egyeb wetekbe ne(m) leleczik penigh annak eo kegmek semmy bwntetesst ne(m) zabnak. Egyeb zarwas bwnek feleol penigh, a kik zoktak Naponke(n)t esny varasul wegeztek eo kegmek hogy Byro vram eo kegmé tiztynek tartasa es Rendj zeren bwntesse meg [Kv; TanJk V/3. 141–2]. 1595: Ez illien ideghe(n) helie(n) veot es tartot hizlalt barmot, theosernek el Adhassa Mindazon altal ezeket az kiweol weot es tartot barmotis tartozzanak Az mezarosok, az Mezarlasra be hozny, ha az belieghzet barommal az Mezarzek rendit es zwkseget be Ne ernek Akarminemew wdeoben [Kv; i.h. I/1. 259]. 1688: Minden féle mezei gabonajokból tizedet szöktak adni ... Mikor az dezma helylet elest vetnek réájok, annak ez a' rendi: Az kinek négy, hatt, awagy njolcz ökre Vagion, ad Élész(en) buzát Cub. Sax. 1 // ~ egy köblöt zabot Cub. 1/2 [A.porumbák F; Ált Urb. 7]. 1696: Sok fogyatkozással lévén eddig Ecclesiank Feő Curator nélkül, azoknak orvoslására választatott Feő Curatornak Nemzs Vajda János Uram, eő Kglme fel akarvan állítani aszt a rendet melly ebb(en) az Ecclab(an) fel állitatott volt in A(nn)o 1652, az huszon három pecsétű levelben, úgy hogy Curator Uraimek eő Kglmek a' szerént moderallyák az Ecclanak dolgait [Kv; SRE 45]. 1718: Pestis alkalmatosságával ... a midőn ezek^a vásárolnak is valamit, annak is legien olly rendi, hogy tétessek le nekiék a kívántato bizonyos helylye á honnan is midőn azt az óda vivő el távozik, és nem előb légien a le tettnek el vétele [KvLt I/225 gub. — ^aTi. a pestisessékkal való érintkezésre kijelölt emberek]. 1729: a rend es artikulus azt tartya hogi proba Szedes idejen es szombat napon kellett volna lennie czeh gyűlesinek [Kv; ÖCJk]. 1781: a' Strásálásnak módja a' Városnak terhesebb és hamarabb forduló rendi lészén [Torockósztyörgy TA; TLev. 2/5]. 1790: A Szölő Birák kötölőssége ezis hogy a meg nevezett két Szölő Hegyekre, azoknak Gyeplüre, Kapuira, Pásztoraira s, azokról szöllo minden Törvényre Hitek szerént gondat tartsanak, és ha mi tsorbaság esik azokb(an) meg orvaslásában, el járjanak mindennel a jo rendet az ehez alkalmaztatott Törvény Szerént meg tartassák [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1853: küldöttünk vala egy tudositást Uraságodhoz, hogy mint meg bizottya a több kül birtokos uraknak ... mentől hamarabb velünk édgyet értőleg, erdeink posztulását meg menthető modot ki gondolva égy ujj rendet (:törvényt:) hozzunk [Pálfa U; Pf].

Szk: ~ és egyezés szerint. 1798: Az Egresben lévő osztatlan három helyekről pedig egy egyezének eö Ngok, hogy hová hamarébb mind a' viszsza potlást, mind pedig a fel osztando három pusztá helyeket a' fenn meg-irt rend, és egyezés szerint osztanak fel igasságosan [Illyefva Hsz; BLt 2] * ~ és mód. 1648/1650: Vezetek Cehwl eo kglk, hogy valaki az Cehben be akar allani, proba szedeskor legyen, es az probanak latogatasa legyen eleb, hogy osztán az proba fel kel, ket keoz Mester által következ be es annak vtanna vetesek be ha erdemes leszen, hasonló rend es mód tartassek az Mesterremek be mutatasaban(n) is [Kv; ÖCJk] * ~ és szokás szerint. 1705: Generalis Vrammal s közönseges megh edgyezet akaratból tecczet ad Diem 15tum p(ro)xime affuturi Mensis Decembris Segesvárra közönseges ország Gyűlését promulgálnunk. Parantsollyuk azert hogy az réghi jo rend és szokás szerént az praefigált napon és helyen az ország dolgainak folytatására ... maga követtyei által comparealn, sub poena Articuli el ne mulassa [KvL I/192 gub.]. 1822: Nagyságod levelét most tsak ugy vehetem, mint Contractus mellet által adott szállásom fel-mondását. Ehez Nagyságodnak jussa vagyon hogy fel-mondhassa, de miért nem a' jó rend és szokás szerént jóval Sz: Mihály nap előtt [Kv; IB. Kenderesi Mihály kormányzéki tanácsos lev.] * ~et lel. 1588: Amit a' kis Aytok feleol vegeztének abba maradgion, Nytua(n) legienek, de az corizetinek moggiaban Biro vra(m) lallien rendet [Kv; TanJk I/1. 75] * ~et szab. 1578: az eo felsege Mostan lengiel kiraly Bathory Istwan leweleből wylagossen constal mychioda Rendet szabot legien eo felsege Tanachywal az Mezaros Vraim dolgaba Eo kegmek ez lewel ellen semmit sem wegezn sem engedny Nem akar, sem twd [Kv; TanJk V/3. 163b]. 1784: ki jöwén ide Torotzkora az előnkben adatott Tekéntetes Tábla parantsolatlyának eleget kívántunk tenni; s ugyan azért ... ide jövetelünk czélyiát az egész Város Lakossainak tudára adattván ... é következendő Rendet szabtuk mind az Biráknak, mind pedig az egész Helység Lakossinak elejekben [Torockó; TLv. 2/6]. 1817: Méltóztassék Nagyságod az irt Majóros iránt nékem egy két irással rendet szabni — én ugyan meg tudnám regulazni, hanem aztat akarom el kerülni, hogy panosz ne menyen irántam Nagyságodhoz [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev.] * ~et tart. 1571: Az polgar vram az Ado Zedesben Illel Rendet Tarchianak hogy mykor az adot harom vasarnap ely Jariak es az ky Megh nem akarya Adny Negedyk vasarnap megh fogaik es vgy megh vegiek Rayta [Kv; TanJk V/3. 29b]. 1623: az lozagh zolgaltatás-b(an) illyen Rendet Tarchion Zekerekkel mehet Egy resze mas resze gialog zerben asouall kapauall es az myre zwksegesek Tartany Embert arra forditthattiak [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1634: Erogatioyaban penigh Uduarbirank illyen rendet tarczon, tollünk elrendeltet praebenda es fizetés megh adassék mindennek, valakiknek má rendeltünk es adny paranczoltunk [UF I, 336 I. Rákóczi György gazd. ut.]. 1740: A' Juh Dézma iránt illeje(n) rendet tartanak, hogj annak idejéb(en) a' M. Uraság Tiszte fel mervén hozzájok; kér tollők juh Dézmát a' mennyi facultássokat gondollja lenni, ahöz képest, melljrlt osztán conveniálnak a' Tiszte; a' mennjib(en) conveniálnak [Runk TA; Ks 89. 58] * ~ felett a szokástól eltérően, túlzottan. 1746: ö Kglme nem tudatik mitsoda okból magának oly autoritast attentalt ventialni, mely az Had-nagysagi hivatalnak kissebségire és tsonkulasára vagyon, a többi között tudom az én hirem és akaratom ellen bé

hajtattott tsordának taxáját ö Kglme conscribálni attentalta és a pasztort rend felett meg taxalta [Torda; TJkT III. 45] * ~ felett való rendkívüli, túlzott. 1679/1681: a vas körül munkalkodo minden nemű emberekre, vagi mivesekre legye(n) eö kglmenek^a szorgalmatos vigyázása, hogi a' vigiazatlanságh miatt, á hamorok, szokot idejekb(en) vesztégh ne állyanak; á Lovak á rend felet valo materia hordasb(an) el ne szakaszkodgia(na)k s romolliyanak [Vh; VhU 672. — ^aAz ub-nak]. 1765: Rend felett való nagy csillaghullásokat magam is láttam. Isten tudja mi következik reánk! [RettE 191]. 1772: ezt, hogy a' Viz az én Mal-mamra fel volt tojulva, minden Molnárok s Malom mesterek interventussa nélkül magok szemekkel azon Vrak meg láthatták, hogj pedig az I. Groffné Malma tojta fel aztis a' Viznek rend felett valo lassu folyásából, ószve szorulásából hasonloképpen meg láthatták [Kük; JHb LXVII/222] * ~je és módja/módja és ~je. 1677: a' mint recuperallások a' Dézmáknak, avagy azoknak Arendáiknak, a' több Fiscale bonumoknak rendihez es modgyához alkalmaztattak, ugy azoknak collatiois azon modok szerint a' Fejedelmek hatalmában vagyon, mint a' több Fiscale bonumoknak el-adása, de hogy külömb igassággal és örökösséggel abalienaltathassanak, meg-hátároztatot | A' Nova donatioknak állapottyában, hogy ha vagy Fiscusnak, vagy másoknak azok ellen valami praetensiojok vagyon, jure procedalván, tempore revisionis ugy discutialtassanak, mint a' nova donatiok meg-vissgálásának rendi és módgya a' Decretumban elég világossen exprimáltatván vadnak [AC 52, 202] | Törvénykezéseknek és bírságásoknak módja és rendi ezeknek is a szerént és úgy vagyon, az mint fellyeb Madaras után bővön meg irattatott [CsVh 64]. 1721: Tiszt. Curator Quartas es Ispany Uramék nyerjenek magoknak olly időt mélyben a Jobbagyoknak Szolgalattyarul ennek modgyarul es rendirlt disponallyanak es abban rendet tsinallyanak [Kv; SRE 138]. 1736: Melly Határbeli subdivisio consumálásának rendi es mógya, mi előttünk és általunk e szerént mervén végben irtuk meg miis e szerént ennek szentül való meg állására sub Vinculo Flor Hung 200 [Mezőcsán TA; DobLev. I/160. 21]. 1806: Melly esketésnek rendi és módja, hogy mindekben mi általunk a fent irtak szerint ment légyen végben arról mi is jo lelkünk esmérete szerint bizonyság tételül tulajdon neveink al irásával, és szokott petsétünkkelis meg erősítvén téssünk Tanubizonyáságot [Dés; DLt 258/1808]. 1833: Melj kénáltatásnak módja, és rendi, hogy mindekbe ... ezek szerént vitetet légyenn végben arról ezennel hivatalos igaz hitem szerinti, s tulajdon al irasommal, és Szokot petsétem letételével is meg erősítve bizonyáságot téssék Sinfalván [Asz; Borb. I Fogarasi Huszti István nemes személy, falu hites jegyzője kezével] * ~je és módja kívül törvényen kívül. 1588: Ertyk eo kgmek az patariusne feleol valo panaszt hogy Egy Zabo legennyel egygywt Laknek Az Annya Zent egyhaznak Rendy es Moggya kyweól hwtnelkw, es a' zegeny Arwanak Marhachykayat tekozollyak Azert Biro vramat keryk, hogy eo kgme az teorwenybe legie(n) szorgalmatos, hogy a' zegeny Arwanak az eo kewesse ne El alatt mindenen Arrestalwa legie(n)ek [Kv; TanJk I/1. 80] * ~je (és) módja szerint/módja (és) ~je szerint. 1593: eo kegmek az also tanachbeli vrammal elegedendeonek itiltek hogi az Plebaniara valasztassek: Azert tablara Iaruan, egienleo suffragiumal valasztottak Erasmus vramat az plebania tiztinek viselesire, annak moggia es rendi zerent [Kv;

TanJk I/1. 222]. 1665: soha Nemzetes Bojer Sigmond vr(am) eö klme földéről es neve alol el nem szököm Jobbagyul magamat senkinek nem adom, hane(m) eletem fogytaigh eö kglmet maradékimal edgyüt Jamborui tökellesse(n) annak uttia s modgya rendi szerint Jobbagyi Szolgalotomal szolgalom, mint eö klmek eörökös Jobbagya [Récsé F; Szád.]. 1675/1688 u.: Az jobbagiokat annak rendi, s modgia szerent szolgaltassad Ugi rendeld az dolgot; hogj miattad el ne buydossanak, ne fogianak, hanem inkább az io magad köztök valo viselesivel szaporodgianak [Borb. I Petki János ut. csíkcscsai jb-birá-jához]. 1700: Filep Boricza aszont az Attyai ös joszaghbol hazasitczak ki tisztesegesen annak rendi modgya szerent szoknyavall palastal mentvel s ahöz illendő tisztesseges ajandekokal az hova illik s szükseges is leszen [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1735: el mentünk az Primipilus Szabó Jstván Uram házához, és ottan az Convocált Faten-seket annak rendi s — módgya szerént meg esküdtöttük, és az előnkbe adatott Utrumokra meg examináltuk [Altörja Hsz; Borb. I]. 1763: mi folytottuk az Inquisitiót maga modja, es rendi szerint [Mv; Told. 33/48] * ~ kívül a szokásostól eltérően. 1671: végeztetett azért hogy Békés Vármegye eleitől fogván az Partiumhoz lévén incorporal-tatva, ha ez illyen rend kívül reánk Országul fel-vetett sum-mába nem contribualnának, akar mely szín és praetextus alatt-is, Nemességeiktől kell meg-válniok [CC 91]. 1740: Tudgyae a Tanu nyilván es bizonyoson Mlgs Baro Sz: Kereszti András Vr Papolczi uj Molnára mint viselte magát, jól örlötte, rend kívül nem vámlotte ... ? [Hsz; SzentGy vk]. 1754: (A) Sarpataki közönséges Erdőt nem ugj eli ... Teleki Lajos Ur mint más Possessor, hanem rend kívül [Gernyeszeg MT; TGsz 33] * ~ kívül való a szokásostól/rendtől eltérő, rendkívüli. 1645: Ez levele(m) praesen(talo) negy kurtant ki irva(n) az Zaszo alol, akar-va(n) hazaiokb(a) visza menni. Kglteket kere(m) azert sze-retettel mindenüt bekevel bocsiatva(n) sohut megh ne ha-borgassa, illendő gazdalkodassalis legjen, mehesse(ne)k bekevel be hazaiokb(a), ha hul penigh valami erőszak avagy rend kívül valo dolgot akarának movealni eökött megh tartoztassa [BesztL 146 Acatjus Barcziai lev.]. 1658: ez eleöt egy néhány nappal az egész országhnak hadi felölseröl valo parancsolatunkat köldöztük de mivel az rend kívül valo dolgok az szerent valo gond viselésis kívánnak. Parancsollyuk igen serio keglđ(ne)k MarosVár-sárhelljen jelen lenni el ne mulassa [WassL 1 fej.]. 1671: Az Partiumbéli Atyáinkfiat jelentik az Békés Vármegyci Nemessek és egyéb rend nem akarna fizetni az töllünk Országul fel-vetett rend kívül valo adozásokban [CC 91]. 1681: Akar mely fele nevezetes naponis semmi fele ajandekkal nem tartoznak; hanem ha mikor a Földes Vrnak ik valképpen valo rend kívül valo expensajanak kellene lenni (:hazasodas, keresztteltetés, egyéb rend kívül valo vendegh-segh:) illyenkor ha mit eö reajokis limitálnak, supportalni es administralni tartoz(na)k [VhU 69] * ~ nélkül szabály-talanul. 1739: eö Felsége kegielmesen interdicalta az discretio adást, Mikor a quartélyosink el érkezé(ne)k meg mutatattuk a Tisztek(ne)k ezen eö Felsége Décretumának Copiajat, de ök arra azt monák, hogj nékik más Ordelek vagion: ugysis van, mert bizony sokkal terheeseb most az quartély tartás mint tavaj volt, most minden rend nélkült a Tiszt valamit el vehet Csak el veszi [Harasztos TA; Ks 99 Orbán Elek lev.]. 1841: minden rend nélkül le vágott fáknak magossan meg hagyott csutkoi [Gyalakuta MT] *

~ nélkül való szabályellenes. 1764: kett negyvenessel töb bora költ volna el ha annyi rend nélkül való kortsomát nem tettek volna [Makfva MT; DLev. 5] * ~vminek a -je szerint szabály szerint, szabályosan. 1589/XVII. sz. eleje: Ez Jnas ... Annál penigh az Mesternel az houa ment, vagi inkább az houa az Ceh Mesterek adgiak, az igaz osztasnak igaz rendi szerent, tizen öteod napigh valo proba engettes-sék [Kv; KőmCART. 4]. 1662/1681: Vojt Mihály es ket agon lévő maradeki mikor kivantatik el jőni tartozza-nak^a. Valtozo alapatokban, haborusagokban kivalt képen Obsidiokor, hivségesen szolgálni mind addiglan a mig vége lenne az haborusagnak, es le czendesednek az alapo-tok, Varamban minden második heten rend szerint szol-gallyon, mikor mostani s következendő Udvarbiraim s Por-kolabim paranczollyak, kiktől legyen minden üdőben de-pendentiaja [Vh; VhU 33. — ^aTi. a puskások]. 1677: A' Fejedelmek számára valo vásárlások, Portai és egyéb mivekre valo ezüst és arany adás, a' Tárházakbol admi-nistráltassék, annak szokot rendi szerint [AC 248]. 1780: a' futatásra el-készült gazda a' Biráknak maga keszületet hirrét lévén, a' Birákis a' pataknak ollyan jegzéséről bizo-nyosok lévén, kéttzeri futatást restantiába acceptálván je-gyezzék fel annyi Restantiát, annak rendi szerént ki fut-atni meg engedtetik [Torocki; TLev. 5b-6a] * ~ szerint való szabály szerinti, rendes. 1637: A rend szerint valo mindennapi könyörgéseket is mentől hamarébb olahul forditván (melyben élylen az jól olahul tudó embereknek segítségével is) maga mondgya el az olá templomban, avagy tsak addig mig a rend szerint valo olah pap meg ta-nulhattja és el tudgya mondani [Fog; UF II, 186]. 1794: Az Moso Bányai és Egerbegyi két Szekeret az olta tsak Deszka hordásra rendeltém még sem tudtam elég Deszkat hozatni minthogy rosz idők is lévén a rend szerént valo szolgálatot ki nem töltötték [Szilágycshe; IB. Fogarasi István lev.] * béresek lev. 1681: György Balás, béres. Az béresek rendiről vagyon írás [CsVh 102] * büntetéseknek -je. 1677: Mind Visitationak idején, s' mind egyébkor az Egyházi rendek a' szegénységet ne taxállják, mulcattálják, egyébantis az efféle külső büntetéseknek rendi^a nem az ö kegyelmek hivatalyaltá illetve [AC 10. — ^aA címszónak ez az előfordulása tartozik ide] * céh(ne)k -je (és privilegiuma) szerint. 1705: Hozza fogván a' Remekhez csinallya megh akkorhoz 8 hetek es 3 Napok alatt Céh rendi szerént [Kv; ACLev. 60]. 1739: meg-kivánom, hogy ö kglmek, in instanti doceállják a Czéh(e) való bé-állásokat, és a Czéh(na)k rendi 's Privilegiuma szerint, hogj minden requisitumokat administraltanak, és a Nms Város egjgességet is le tötték, akkor osztán ö kglmekhez közelebb ereszkedünk [Dés; Jk 292a] * dolgosianak -je kocsmárlási és borvámeli szabály. 1702 k.: A Dólgosia-nak rendi ez volt Abrudbányán ha mi dólgosia penig az olahók résziről bé jöhetne, azt a két részről lévő Egyház-fiak, minden héten a Berbencczés olah Korcsmához el jár-ván két felé osztzák és ki ki az Eccla Szüksegire fordicsca [Born. XXXIX/6] * falu -je. 1682: az korcsomarlasban nem tartot külön valo időt, hanem akar mikor szabadoson el követte, mind falu renden, s egyebarantis [Kibéd MT; DLev. 5] * fújtatás és mivélés -je. 1780: Kohókban való futatásnak el-adásáról. Igen praepjudicálván a' futatás és mivélés rendinek az, hogy valaki Koháját, vagy futatasbeli Portioját kivált Verő nélkül el adja, azért ha valaki futatását ... Verő nélkül el-adná, ezen személyly ugj, a' ki meg venni Mérészelnéis poena flor. 12 büntetessék [To-

rockó; TLev. 4b] * *harangozásnak* ~je. 1585: De Az harangozo cleibe Aggya az harangozato felnek ez limitatiot, es amint oztan valaszt az harangozasnak rendj keozzwl, Abban es az zerent tartozzek a' harangozo hiwen el Jarmy es a' fizetestis fel venny [Kv; Szám. 3/XIX. 6] * *harangoztatás* ~je. 1604: Az kj harangoztat tartozik annak az harangozo eleyben adny az limitatiot igazan, es az harangozast értuen, valazzon az harangoztatás rendiben kiteol az harangozo az fizetést hjuen be zedgie, es arrol az Egyháziaknak gjakorlatossággal Zamoth adny [Kv; RDL I. 77] * *házasságnak* ~je. 1629: Tanachyul eo keglmek Assumalua(n) Kiruly falui Janos Deak es felesége Thoroczka Anna keoztot forgot teorvenyeket tavali Birak vrainnak, es mind az eozsue felesেকে az ket felnek, es bizonsagokat mindeneke meg visgala(n) es examinalwan, Teczet hogy mivel az Incta az házasságnak rendi ellen viselte magát: Azert meg hallyon erette [Kv; TJK VII/3. 139]. 1641: Isten ő sz. felsege nevelven állapotomban es elmemben naprul napra ezemben veven jobban ez vilagh állapotiat s az házasságnakis rendit, lelmem esmereti ellen, nem akarok meg eskünni elő kegmuel s nem is esküszöm, hanem absolutiot varok az sz. szektől [Keszű K; SzJk 53]. 1668: igertem volt jövendő szent házasságnak rendire, szerelmes leányomat Kun Ilonát Kis Buni Bethlen Miklos Uram(na)k [JHb lakodalmi meghívó Steph. Kün de Osodola kezével]. 1758: egymás közöttis^a haboruán elők nem voltanak, egymást rendszeren meg értették mint betűlletes házasságnak rendihez magokat alkalmaztatni kívánó emberekhez illet [Betlensztrmíklós KK; BK. Christina Csatlós cons. Emerici Ersek (33) jb vall. — *Udvar István és felesége, Csuka Panna] * *korcsomárlás* ~je. 1687: Az korcsomárlás rendiben semmi observatio nincsen [Girolt SzD; LLt 162]. 1746: Makffalván a Kortsamárlás rendit Esztendőnként három rendben esendő Sokadalmi Reditusakor limitálnok [Mv; DLev. 5] * *(köz)igazgatás(nak)* ~je. 1705: igyekezzék őexcellenciája és tanáljon módot benne, hogy az őfelségétől állíttatott igazgatásnak rendi, a Gubernium, ismét helyére állíttassék [WIN I, 605]. 1816: az Exponens Rész, a T(e)k(in)tetes Tisztsegre be adott Instantiaja által a köz Igazgatás rendin kívánta a Tkt(es) Urak(na)k és Kigjelmetek(ne)k Törvéntelen tselekedeteket meg Zabolázatni [Asz; Borb. II Rákosi Borbély János, szék assz. kezével] * *móddal és* ~del. 1584: Az Chaplarokrul Myerth hogy az Chiaplaroknakis az wasarbirak visselik gondokat, Azert az Chiaplarokat ez ide ala meg hrt moddal es rendel gubernalliak [Kv; PolgK 11]. 1653: az elmúlt napokban Belseő Zolnak vármegyében Portiomba(n) lakozo Jobbágyoknak engedetlenségek és szoffogadatlanságok miatt nem keűes busulást és fogyatkozást kellett szenvednem szemeim előtt viselvén, hogy Vadnak közölők szeghenyek és fogyatkozott állapattal, ennekutánna az ide alá meg hrt punctumok szerint valo moddal és rendel akarom és disponáltam szolgálattoknak administralássát lenni, Jsten életelem meg tartván, hogy eőkis épülhessenek az én birtokom alatt [Cege SzD; WassLt]. 1781: Az egész vas bé váltásnak a' meg irt moddal és jó rendel léjendő folytatása és folytat-hatása véget az Mlgs Familia vagy annak Praesesse ezen 10 kat a Dicasteria Oeconomicum officiumnak vagy a' Felseges Királyi Oeconomicum Guberniumnak pro Confirmatione ket exemplarban submittalya [Torockó; TLev. 9/20] * *mód és* ~ *kívül szabály/törvény nélkül/ellenében*. 1679/1681: A jóságbeli jobbagoikat sem maganak, sem masnak ... a szolgálatra ne erőltesse; elege elő rajtok sze-

genjeken a' nekem valo szolgálat; vagyonis hova fordítani, szolgálatra mind a paraszt jobbágoikat, úgi a szabadosokat is; utánna vallo Pallerok(na)k is mód és rend kívül az szegényekkel banni s birsagolni őket meg ne engedgye, meg hrtartvan mindeneke(en) a jo rendet [Vh; VhU 674] * *mód és* ~ *szerint*. 1584: Semmy idegen Wagy kyweol walo kereskedeo ember, vagy kalmar, semmy marhaiat ell ne Adhassa idegen, wagy kyweol walo Embernek, hanem chak ith walo es Coloswary embernek, ky Wewen es sokadalom Napiath, Annakis az keowetkezedeo mood es rend zerenth [Kv; KvLt Vegyes III/4]. 1647: Nagysagod poronczol, hogi el mennek Nemzetes es Vitezlő Magiar Bikali Vitez Georgy Uramhoz es eo kegielmit azon Nagysagod kegielmes poronczolatiaban böuebben declaralt modok es rendek szerent Ammonealnok hogy Thorda Varmegib(en) Koppan nevű faluban es Pusztá faluheliekben levő telles resz portioit adna meg Szilusi Andras Uramnak [T; Thor. IV/10]. 1717: Mely pénzekkel valo kínálás, kínáltatás, és azon pénzek(ne)k léválása mindeneke(en) az meg ir (!) mod es rend szerint menven végbe(en), én is válasz tétellel edgyütt irtam meg Ur(am) kegltek(ne)k [Ne; DobLev. I/91]. 1846: Kökösi T. Dobolyi Bálint Ur az Urat T. Fosztó Ferentz Urat általunk Szokott Jussunk meg adása mellett az illyen Szinű dolgokban gyakoroltotni Szokott mod es rend Szerint Mátol Számlálva 87ad napra [Nagyak AF; i.h. V/1262] * *örzésnek* ~je. 1603: Az Eorzesnek dolgayban vagion faidalmas panazolkodas az zegenj Eözwegyek es Arwak keozzott, Jelentik sok tereh viselesek, Azert eo kegielme Biro vram az eorzesnek rendet rendellye vgy hogy zaljon valameny részében [Kv; TanJk I/1. 459] * *szabott* ~. 1640: Szolgálatyok állapottyaban szabot rendet nem tarthatni, miuel az var mellet laknak, es mikor az miben az idő alkoholmatossaga es a' szűksegh keuannya az szolgálatot es administratiot, ottan ottan őket kelleitk hertelen elő allatni es uelek szolgaltatni [Fog.; UC 14/48. 13] * *szolgálat(nak)* ~je. 1629: egy Biraja volt mind az ket varasnak^a, es egy birotol függöotek, minden Zolgalat rendiben mind Togat teoltesben es Aranyas gattya czinalasaban [Kv; TanJk II/1. 55. — *O- és Új-Tordának]. 1640: Zolgalattyok rendi es birsagh állapottya egyenlő a' töeb ide ala meg neuuezendő faluk es joszagh állapottyaual [Fog.; UF I, 699]. 1681: Szolgálatnak rendi. Ezek az madarasiak nevek után fel tött szolgálattyokon kívül az három körül való akár mi féle építettést minden ideöben tartoznak praestalni [CsVh 99] | Nem volna Méltó az kevely fiadnak szolgálattyat változtatni, mert csak valogat az szolgálatnak rendiben [Vh; VhU 448]. 1784: Az egész szolgálatnak rendit declaralljuk e' szerint Lo rend ketzer egy Esztendő(en) vagy háromszor, az mint az rend hozza magával [Torockó; TLev. 4/9. 13a] * *törvény (és igazság)* ~je. 1786: Az ujj Törvény rendi itt már derekasit fel állott, jo ket Cavaller Assessorunk van, 's az edgyik ugyan tudja is ám a dolgot, a másik csak most jött bé, de mind kettővel dicsekedhetünk [M.régen MT; DobLev. III/615. 2a Szántó Sándor lev.]. 1799: a Zalogos Processus szerent a Zalog summát most is offerálván, annak el vesztésére, és Zalogos sessiomnak minden tere nélkül valo revindicatiojára, mind azt el követem valamit a Törvény és igazság rendi hoz magával, és solemni cum protestatione ellene mondok senki competentiájában el ne végye [Ne; i.h. IV/819 Szántó Sándor nyil.]. 1825: Az millyetén moddal hoghya az Exponens Özvegségében az Uról pártfogoltatás segedelmet nyerend, azért háládatos

lészen, az ellenkező nem várt esetben el fogja az Ur ellen követni mind azt, a mit az törvény, és ígasság rendi hoz magával [Ne; i.h. V/1088. 2b].

5. vminek menete/lefolyása; desfășurare/cursul a ceva; Ablauf, Geschehen. 1592: Azert az en keresetmnek rendyben azt mo(n)dom valamy volt s walamy vagio(n) mellyett hyttak Myhaly Janos Eoreokségének meg kewano(m) ... mert engemet illert verre gywkerre [UiszT]. 1632: Seruitia Census et prouen(tus). Zoigalatioknak Adozasoknak, es minden jeouedelmek be szolgáltatásának, azon foliasa, rende es teöruenje, mint felső Uczianak, az uagi akar mellik eöreg falunak, kiket ide eleb specificice lathatni, miczoda prouentusok legienek [Dridif F; UC 14/38. 46]. 1702: Az özvegy férjü, a kinek ekéje és szántásának rendi meg nem állott felesége holtával, az is egész képével tartozzék [Uzon/Szemerja Hsz; HSzJP]. 1792: Hogy ezen Brachiummal volt Executionnak folyása és rendi mindekben a fenn megirt mod szerent ment légyen végben arról bona fide testificalok [Msz; MbK XII. 86]. 1796: a' Fell Peres Allegatioinak rendiben, mindenütt azt igekezi meg mutatni, hogy a Torozkaia a' kereset alatt lévő törvénytelen Privilegiumnak ussában voltanak [Mv; TLev. 5/16 Transm. 97 tábl.]. 1807: Az ilyen nyughatatlan felujítások a' Törvény-folyások rendibe Calumniaztatni szoktak; itenis nem tekintetbe vételt, hanem méltó büntetést érdemelne ezen többszörözött alkalmatlan Kérése az Instánsnak [SLt évr. P. Horváth Károly és Miklós nyil.]. 1811: Illyes Adam Ur arra kéré, hogy ... ezen Vallatás rendében bé írt pontokra tejendő hiteles vallomásokat venniök bé [Déva; Ks 111 Vegyes ir.]. 1846: Kászoni András a' K: Közép utszai Tized Elöljáróit ... alacsonító szókkal illette őket ugyanis hűntzvutoknak-akasztófára valoknak — tőlvajok partfogóinak szidalmazni — s szolgáló biro Bán Istvánt kicsapással fenyegetni nem irtózott, s mind ezeket kikérdéztetése renden maga sem tagadja [Kv; ACLev.].

Szk: ~en és módon. 1810: Mely arendálás, hogy mi előtünk ... a fen meg irt renden, és modon ment légyen végbe adjuk ezen levelünköt [Km; KmUlev. 3] * bárány-dézmálás -je. 1684: (A) Fejérvári Józseggben valo Bárány Dezmálás rendi így következik [Uti] * divízióknak -je. 1753: A mi előtünk és általunk véghez ment Divisionnak rendit és tenorát irtuk meg miis futuro pro testimonio ... petsetünk és tulajdon subscriptionkal coroborálván [JHb XXV/74. 16] * kezességnek -je. 1760: mely kezességnek rendi mű előtünk mindenkben az meg irt mod szerint menvén Végben irtuk meg mikis Fide nostra mediánt subscriptionkal és szókot pecsétünkkel Coroborálván [GyL. Retegi Geréb István belső szolnoki hűtes assz. kezével] * per -je per szokásos lefolyása. 1805: ezen ellenvetés a' Szoszolli meg hívás mellett a' Per derekára vettett s következendőleg a' Pernek derekában bé adták a Per rendiben-is az elébb csak Notariális kéznél fordult örökössítés Bizonyosságait [Ne; DobLev. IV/887. 2b]. 1815: Azokat a' költségeket a' melyek a per rendében esketésekre, procedurákra, 's több affélékre szoktanak tétetődni akár mennyire hágnának, azokat a' Jozság kiváltása előtt magamnak meg fordittatni nem is kívánom, s ezen articulusnál fogva légyenek e' Tárgyban mindennémű tsalfaságok meg fojtva [Béld AF; i.h. V/975. 1b]. 1834: Az Alperes Tulajdonos Possessoratus inhaereal insinualt Appellatójának, s mivel egyfelől a' per rendébe exhibealt dokumentumai által meg mutatta mind proprietatis lussat mind a' simultaneus ussását, más felől a' Novum Gratosum ter-

mészete magával hozza a' pernek transmissibilitassát [Borb. I Asz törv. széke] * processzus -je per szokásos lefolyása. 1830: kötelesek a Felperesek az azon recognitioba érdekelte Levelekétis a processus rendében beadni [Somb. II].

6. sor; rind, ordine; Reihe. 1594: 8. 10bris Az kik ko-uacz keouet hoztanak Gialay feoldreol az feoreodeo hazhoz, azoknak fizettem Illen Renden^a | 24. Marty Ghardinal es Bathory Boldisar vramek Itt letelekor az kik Zenatt hoztak: azoknak fizettem Illyen Renden^b [Kv; Szám. 6/IV 88, 92. — ^{a-b}Köv. a fels.]. 1744: az három Legény egy rendib(en) vesztég ül vala [Mv; Told. 27]. 1749: az Nyárban két esztendeje mulék Kalongja Járásnak idein az mezőben egy földnek borozdáján rendiben ülvén az Falusiakkal [Tarcsafva U; Pf]. 1764: külsin szöblömt is rendivel meg mivelleti [Esztény SzD; Told. 29]. 1799: Holtak Rendi Ratz Ersek 40 Esztendő Szüz Leány [Inaktelke K; RAK 15]. 1804: Ezek a' Tanu Bizonyságok mindnyájon ezen Nemes Maros Székbe Makfalván laknak és nevek rendébe meg irt Rend és állapotbéli Személyek [Makfva MT; DLev. 5].

Szk: ~ben áll. 1710 k.: Ebéd előtt egy főemberről rendben állván a felesége és egy házas s két hajadon leánya, a leányát megcsókolók, de az öreg asszonyt nem, melyet megcsógyenle ... Duvel megtanítá, hogy kezdjük azt a tisztesség csókját a nagy asszonyon, amint rendet állanak, és végezzük az ifjabb leányon, gyermekeken [BÖN. 587. — *Angliában] * ~et áll sorban/sorfatat áll. 1586: Somogy Janos es Ersek Balint Zena vczay Capitanok valliak Az kialtasra fel vgrank, es ferencz Deakal teobennis Az Kerten felliw kerewlenk vgyan Rendet Allank es mikor az kertekre Ala ereszkednenk, hát Az olahok az' futtanak [Kv; TJK IV/1. 563. — *Elírás lehet el helyett]. 1676/1681: Az várakb(an), az jó vigyázásért szoktak a Praesidiumokat tartani a nemet vitezekis jo viziazással legyenek, a kaput ne tágtisák, ejjel nappal vártat tarcsanak; kapu zárás es nyitaskor mindnyajan az lsteni szölgálató(n) es az lmad-sago(n) jelen legyenek a' dobolastol fogva a kapu nyitas-na)k vagi zárás-na)k idejeigh gyujtot kanotokkal fegive-resse(n) szép rendett állya-na)k [Vh; VhU 661]. 1736: Mikor osztán rendet állottanak, az pohárnok eléállott az mosdó vízzel és kendővel; az nagyjánál az embereknek ezüst mosdókorsó volt s ezüst medencze, az alávalóknál vagy réz vagy ón, de medencze nem volt [MetTr 324] * ~szerint sorban, sorra, rendre. 1550: My the N lewelenek Engedwyn mykippen tartoztonk engednye az napon oda Damosra gywlenk, es mynd a keet fele bizonsagot kiket my elonkbe hozanak ewket crossen meg esketwyn meg kerde-zök es a myt wallanak rend zerynt azon lgywel ez be kötöt registomba ... meg Jrtuk [MNY XXIV, 289-90]. 1570: Ez kewetkezendő Nemes zemeleketh hywok my ellonkbe Erkedre ... Zenth Pal fordulattya nap wtan walo Sombatthon, Mellekett my ereos hittel megy esketwren rend zerynth my ellothwnk yllen wallasokat tewenek [Erked K; JHbK XIII. 23]. 1580: eo kegmek tanachywal gywlylenek Rea lozan orara Regwel, es visgalylyak megh az varas zabadsgat es az Notarius Irya Rendszerent fel [Kv; TanJK V/3. 210a]. 1589: Kóuetkezik rend zarent A menj penz mind eggiunen s mind masonnan en kezemhez iott [Kv; Szám. 4/XI. 15]. 1634: Egy Giontoras fekeő szekrenybe(n) ezek Vadnak rend szerent: Egi Arannys Kapthan szoknia három rend Arany peremmel torkos [Kv; JHbK XVII/15]. 1733: Száento és Kaszálo Földeket ... tudunk az ide a lab

meg irt mod szerént mellyekis rend szerent így következnek [Kincses KK; SLt 8. K. 5] * *egy ~ben eléáll* egy sorban előáll. 1823–1830: Csakugyan oda határoztam magamat, hogy a hatszori úrvacsorája osztásról való rendelés nem olyan rendkívül régi az Anyaszentegyházban, és ez is nem azt teszi, hogy ha a környülállások úgy kívánják, rendkívül is ne élhessen az ember. Azért én is communicáltam, egy rendben állván elé mindnyájan Öexcellájával [FogE 153].

7. rákövetkezés, sorrend; succesione, s̄ir; Reihenfolge. 1632: Seruitia. Zolgalnak harmad hetben, auagy az harm hetben egy hetett, Aratast, kaszalast, es Szantast ebből ki tudua(n) mert akkor rendik meg bomol [Grid F; UC 14/38. 3]. 1657: A' kik vasámapokon az egyházi szolgálatot el mulattják praebendájok vonattassék el s adattassék másoknak; ha az heted szakait, azok a kiken a' rend lészen egy pinzt adgyanak, így akik az halott temetésekenis jelen nem lésznek [UF II, 187 Lorántffy Zsuzsanna ut.]. 1666/1681: Feleken Iako Muntyan Sztanczul Supplicatiojara valo valasz. Ezutanis Szolgaly kapumon, ugy mint eddigh szolgaltal mikor rended vagyon [Vh; VhU 445 Zolyomi Miklós vál.]. 1699: Nééb István Mester mivel hogy ennek előtte feles üdőkkel készítette el remekjet, es az B. Cehnek articulussa szerent nem mutatta be mikor rendi lött, hanem eddigh differalodot azért az B. Céh tekintven szegenysegit noha nem előtt (!) volna rendi hanem több de ex Gratia büntetik ad fl. I [Kv; ACJk 27]. 1759: Vettem észre hogy Falunkban Iako Bölöni Samuelné, György Déák Sigmondné György Déák Péterné árulnak éget bort, az Exponens Ur rendin, de minekutanna be tiltotta Sarosi György Uram azután nem hallottam hogy arultanak volna [Szentlászló MT; Sár.]. 1775: az Csorda őrzésének szere vagyis rendi rajtam lévén [Tarcsafva U; Pf]. 1795: Kötelessek lésznek, a mikoron Sertések meg ölettetésére hivattnak, kinek mikor rendi, az Udvarban bé jönni, és meg takarítani Aporlékjaival edgyütt [Déva; Ks 79. 25/17. 1/4].

Szk: ~ szerint való sorrend szerint következ. 1740: az olyan marhájakat, Csordákba nem jártató Emberek, a' rend szerint való pásztorok(na)k egészz bereket tartoz(na)k meg fizetni, marhájakat [Dés; Jk 539a]. 1841: A dékánknak pedig kötelessége az, hogy mikor a dolog kívánatik, réquiráltatván tartozzék rend szerént való ifjakat sirtáni, vírasztani fenn szolgálni és egyéb szolgálatra, ahová kívánatik előállítani [Dés; DFaz. 38] * *bíróság viselésének ~je*. 1761: a Mlgs Possessorok Jozzagain hat esztendők alatt kerül egyet a Birosag viselesenek rendi [Koronka MT; Told. 26] * *korcsomárlás ~je*. 1677: Ha penig valamely Patronus oly szeginy bort kezdene, a' ki illendő módon elkelésre alkalmatlan volna, a' korcsomállás rendiben következend ember, Vice Ispánt, vagy Szolga Birót hivatván, és megkostolván, ha úgy találatik, a' rend szerint következend Patronus, szabadon ki-kezdhesse borát [AC 106].

8. (épület)sor; s̄ir (de clădiri); Gebäudereihe. 1629: Az Zeller Ferencz Hazat így osztottuk megh. Wicsey Mathe, es Wicsey Antal között. Wicsey Matenak, Intisztk Az Kovacs Janos deak Haza feleol ualo Rendet mind alatt, s mind fen [Kv; RDL I. 132]. 1638: Azon rendben vagyon eggy labakon allo, harom reszben czinalt uy diszno hizlalo paita, boronabol fel rott szalmaual fedett. Eggy valu eggikben [A.porumbák F; UF I, 662]. 1648: Az szekerszintől eleb menuen az reghi fa hazakra. Ezek az hazak vadnak az Curianak edgik reszen rendben, mellyeket szegeny Beth-

len Gabor fejedelem epitetett volt [Porumbák F; UF I, 884]. 1653: 1615 esztendőben die 5 may kezdettem a szent Király-utczabeli házamat csináltatni, a piacz felől való rendet. Városbirája az apám, Nagy Szabó János volt [ETA I, 121 NSz]. XVIII. sz. e. f.: Ezt követi rendiben az élés ház, melybe vagjo(n) 14 Liszt Szűszék [Gernyeszeg MT; TGsz 42]. 1811: Mint falukon szokás, hogy közönségesen Egy uttzát sem látnál menni egyenesen De most meg-szélesitettek Az uttzák, 's egyenes rendbe jegyezettek némely Gazda vesztett, más nyert [ArE 25–6].

Hn. 1673: az piacz also rend szeriben uczában (!) [Sv].

9. emelet, szint; etaj, nivel; Stockwerk. 1710 k.: szeptembernek a végén hozzáfogék Isten kegyelméből a fejérvári új házamhoz Anno 1702. márciusban a pincét megboltozák, április, május, júniusban mind alsó, felső rendét felrakták s megfedték, szeptember, októberben az alsó rendet egy ház híján megboltozák, vakolták, meszelték

1703-ban a harmadik rend is, csatornás fedele, és azon feljül deszkás egész folyosója vagy altánja, mint a tordai gabonás házam, orsós oloszfákkal elkészül vala [BÖn. 903–4].

Szk: *alsó ~*. 1629: Wiczey Antal iutot Eleől Egy Boltos szoba, mellette az vduar feleol ket bolt, az be rakot garadicz mellett. Az Konyhául Egiwtt. Az felseo reszis oda fel, Az mely palota Odaualo az Also rendhez, az kapu felet valo boltal Egiwtt [Kv; RDL I. 132]. 1694: az felső var Vará(na)k masik oldalara fordulva(n) az also renden vagyon egy Süket Bolt, ennek Ajtaja, hars fabol csinalt, Vas Plehvel egészen meg van boritva, apro lapos fejű szegekkel sűrűn meg verve [Kővár Szt; JHb Inv.] * *felső*

1676: Nyilik innet ismétlen az Tömlöcz bástya ház pitvar előt való és felső rendben lévő házra hasonló vas sarkon pánton, vas kilinczes fordító; vas be vonos ütközős holyogos szegekkel meg vert régi festet ajtó [Fog.; UF II, 729]. 1692: Ezen felső rendben lévő hetedik házra nyilik hasonló festekes, parkanyos vas sarkakon pantokon forgo jo ajto, vas Zarja, ütközője, vas kilincse, tolyo reteze, retez jól zárja kotes nélkül el töröt vas fogontyujja [Görgénysztimre MT; JHb Inv.].

10. (egymás mellett levő tárgyak) sora; s̄ir (al obiectelor aşezate laolaltă); Reihe (der sich nebeneinander befinden den Sachen). 1629: Az pinczében ... bal kéz felől való rendben az fal mellett vagyon vasa vini nro. 8 ... jobb kéz felől az fal mellett való renden vasa vini nro 8 [Szu; SzO VI, 99 Székelytámadt vár lelt.]. 1656: Az boltas alatt erős kötessekkel teőlgifa gerendakból csinalt bor tartani valo allasok, egez az masik pinczeigh alat az pincze hoszan 3 rendben bor tartani valo aszok | Ezen masodik akol, körös keörnyül seővény kertel kerített, tamaszos, leszas jo. Az akolban hoszan ele seővénybeől font jaszol egy rend [Fog.; UF II, 116, 179]. 1669: Az öreg palotában két renddel végig volt az asztal, mégis nehezen fértek le mind [TML IV, 491 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1681: Bolda Hunyad Vára Kápolna, vagi régi Templom; Kő bájtos; Ajtó felett levő Keresztül valo Chorus (: meljb(en) regenten az Urak a Cultust giakorlottak :) áll ighen szép Faragot Két Kő Labakon Férfiak széki három rendből allo, könnyökös deszkaival együtt [Vh; VhU 502, 525]. 1692: az kü Pincze vadnak ket rendben csinalt tölgy fa aszok, nap kelet felől valo aszkain vagion egy hordo meser [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1694: Belső vár, es annak Kapuja Kősziklara Kővekből eppittet, kinek is Kapuja vastag erős Tölgy fa Deszkaiból erős Zapokra volt csinálva, az

padlása három rendben, fejes vas szegekkel meg volt verve, de már igen kopot, meghavult [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1772: A mi rendünk^a Tot Antal Mihályne a más renden pedig ifjú Isaki István nem igen gyakorolják a Templomot [Dés; DLt 321. 78b St. Sárosi (46) ns vall. — ^aÉrtsd: a templomi széksorok rendjén] | (A) Curianak vagyon Cserefa metzett uj jó erős Felekből álló kapuja, melynek felette Sendej fedél alatt két rendel Galamb-Buk, vagyis Galamb ház láttatik [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.]. Szk: *alsó* ~. 1807: Kotsis Todornak az első fogaiba az alsó rendben egy foga tsorbája ki-tettz [DLt 582 nyomt. kl].

11. gyöngysor; sárag; Perlenreihe. 1633: Attam egy Gwngi Lanczot, meljben vagio(n) három saz hatua(n) Njolcz gwngi sem nem orientalis gwngyeok Vgian azon Lanczban vannak peszmas arany Gomboczak Negyuen hatt. Az Gwngi lanczhoz (!) hasonló Njakra valott attam, melj ket rendel eribe (!) az njakat (!) [Ks Vesselini Kata kel.]. 1675: Jo fele gyöng arra flo: 6:20 rend [Beszt.; Törzs]. 1678: Vötte(m) az Poltura Költő regi penzből Sebesi Sophi számara es Suska számara Eovnek valo Klarisokat három rendel egy forint nyolcz penzen f 1/8 [Utl]. 1686: Edg közép szerű veres kaláris 6 28 rendel [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. 1692: Kézre valo jo fele gyöngy tizen hat hat rend [Bilak BN; JHBK I. 36]. 1718: Egy pár kézre való kláris, 50 rend [Killyén Hsz; SzO VII, 234 Barabás Györgyné Kilyéni Székely Erzsébet kel.]. 1723: Vagyon egy 45 — rendből álló veres kaláris öv [Koronka MT; Told. 29/2]. 1752: Egy pár jo fele gyöngy kézre valo tizen nyolcz rendel a kezire [Ks Kornis Ferenc lett.]. 1786: Igen appro Kása gyöngy Szép Oriental Gyöngy három rend [Nsz; Ks 74/56]. 1789: vettem kezemhez Orientalis jo fele gyöngy kézre valo, 846 szemet edgyik edgyik kézre 9 rendivel füzve [Meggyesfva MT; JHb XLVII/1 Torma Éva kel.]. 1790: Egy Kaláris Nyakra valo gyöngy kilencz rendből áll két ezüst karika a két végén [Mv; MvLev. Boka Katalin hagy. 1].

12. (ruhán) dísz; csik; ornament, fűsje (pe un obiect de îmbrăcămintă); Schmuckreihe (auf Kleid). 1574: Uagion ... egy fekete zeles himmel hant Eleő keőteő vyon vy Ennek Egyk rendit feychiek le, es keőlcziek vy tocz (!) Borkanak, az masik zilt haggiak rayta azt Saranak hagiom mind Eleő keőteőstwl [Gyf; JHBK XXI/12. 5]. 1576: Wagion egy patyolath eleo Rwha három Rendel Aranyas teodzes Az Alyan A feje Racz hymel warroth Aranyos s gyeongyes [Szamosfva K; i.h. XVIII/7. 7]. 1596: Egy ezewst zin taffota zoknya arany sinoros három rendel hant az allya fekete barsonnyal e f 38 [Kv; RDL I. 65]. 1629: Vagio(n) Egy faylondis szederies szoknia melynek az Allian haro(m) rendel Zeold Barsoni prem Az vallannis ket rendel melliet aestimaltunk tt f. 15 [Kv; i.h. 146]. 1648: Fekete viragos Barsony nyary palast fekete boytos Barsonyal bellet hatt rendel Szeles ezüst csipke rayta Masik nyari palast ugian fekete boytos Barsonios ezüst gallon huszonótt rendel [Mk 3 Kapi Krisztina kel.]. 1651: Harmadik Szoknia Egy veres kanauacz Aranyas zoknia, ezöst prem Eöt rendel rayta [WassLt 72/2 Vass Judit kel.]. 1668: Egy kek sima varrot atlacz elo ruha, skophium Arannyal, es ezüsttel varrot csipkes formara három rendel, es egy nehanj viragokkal [Mk 3 Kapi György inv.]. 1681: Ada egy Veres Barsonj Szokniat, melien egieles, Ezüst és Aranj Pérem, hat rendben vagion [Somlyó Cs; LLt Fasc. 120]. 1692: Egy gyenge patyolat elő kötbécsi csipkével három rendel és

körtlette valoval készítve [Bilak BN; JHBK I/36]. 1735: Patyalat Előruha, Ször Seljemből kötött recze ket rend felne [Sv; Hr]. 1768: egy újnny ezüst kötes ket rendivel Francziasan hányva [LLt Fasc. 109].

13. (rend) ruha; rind (de haine); Stüek (Kleid). 1839: takás szötte rokoja egy rend 4 fr [Szászfalu Hsz; HSzJP].

14. írott sor; rind scris; Zeile. 1589: Azert twnekteokis Zóchy Mesteroknek es kywalkeppe(n) mindenteoknek It az my Erdely orzagunkba(n) lakozoknak ez Jelen walo lewelwnket latoknak. Ennek rendibe hagyjuk es erossen paranchiolliuk, hogy tw es ez illie(n) zerzesteoket limitatio-tokat tellyesselgel hatra hagyatok [Kv; MészCLEv.]. 1606: Balint kouacz ne(m) tetuen (!) az teörueny tv kegtek elejben vjban valo megy latasra apellala, azert en kegteknek fide mediante megy irtam, kinek rendi igy keöuetkozik [UstT 20/271]. 1797: Nagy szeméremmel ugyan, de bizván az édes aszsony Anyám én hozzám érdemem felett meg mutatni méltóztatott nem napai, hanem valóságos igaz édes anyai grátiájában bátorodom néhány rendemmel alkalmatlan lenni, méltóztatik el szenvedni [Mezőcsávás MT; Kp II. 52 Máthé János özv. Újfalvi Sámuelné Sombori Borbárához]. 1800: Drága Kedves Barátom! Hozzám utasított kedves rendeideit az örömmel könyv hullatásával meg tölt Szemekkel olvastam, értvén azokból terhes nyavalyából való meg fordulásodat, ohajtván szívből, hogy az Vr lsten tégedet továbbra is tartson meg kívánt jó egészségben [Torda; DobLev. IV/833]. 1829: nekemis írjál gyakrabban 's többet ne csak két 3 rendet mert nekem erősen jól esik ha hoszu levelet küldesz [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1833: Parantsolyjan ezen írásom alá irando rendgyei által hogy mi tévő légyek [Msz; Berz. 19]. 1848: Tisztelt rendeire annyit válaszolhatok; — hogy most jelenleg a 'Bözöd (!) erdő osztály utolsó Táblájának ki adásával foglalatokodom [Szentábrahám U; Pf Lőrintzi Daniel lev.].

Szk: *írás(nak) ~iben*. 1697: Adgyuk értékre ez írásunk rendiben mindeneknek a' kiknek illik mostaniaknak és követezendőbeliek(ne)k, ... Jövének előnkben' es tőnek ... ilyen örökös alkalmot [Borb. II. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1711: Mi^a ez ide alább megh irt dologban hivatalos Köz Birák. Adgyuk emlékezetűl mindeneknek a' kiknek illik ez írásunknak rendib(en) ... Kolosváratt Jelenének meg mi előtűnk^b [DE 2. — ^{a-b}Köv. a nevek fels.] * *levélnek ~(je)i*. 1799: Adgyuk tudtára mind azoknak Akikis Ezen hiteles Bizonyosság Tévő Levellűnk(ne)k rendit olvasnia fogják [Tamásfva Hsz; ACLev.]. 1843: Bár minő pitzin tisztelettel ezen nihány ronda levelem rengyei minyáján édes Bátsiéket egészébe találja [Bözödújfal U; Pf] * *levélnek ~iben*. 1554: Aggyuk emlékezetre mindeneknek kiknek tudnj illik Azmj levelűnknek rendjben hogj hozak minekunk az nagysagos Ke(n)dj ferenczj Szent Iwani es Dobo Istwan ruszjak levelet kik Akkor erdelj Vajdak valanak [MNy XXVIII, 319]. 1561: My Inakthelki Ghyerwffy Mihál, es Swky Benedek aggyuk emlékezetre ez mi lewelűnknek rendibe mindeneknek mikippen mi előtűnk, ez vitezlő nemes vraink ... az töb atyafiak kipibe, az frathai zenafiwek felől, melyyekyrth Jmar perbe es Indultak wolt, Thewnek ilyen weghezist es Jlyen keppen egienes-sewlinek megh [Fráta K; SLt U. 28]. 1580: az wincosoknak Cometaneosoknak Neuoket es Cognomennio- ket mindeneket ez my Jelen walo leuelűnknek latoknak consciencie ez my Jelen valo Leuelűnknek rendiben meg Jrattattuk es my azmy Zokot peczyetűnkkel meg Erositottuk ez dolognak megallasara es meg tartasara [Pókafva AF;

JHb XXVI/8]. 1612: En Deak Ferencz Vdvarhely szekben alias filialis Kereszt Ur szekben Kőröspataokban lako nemes személy adom tudasara az kiknek illik ez leuelemnek rendiben, hogy az elmúlt 1612 esztendeoben szinten kús Aszszoni nap tayatt, mikoron falus Biro valek, vala itt az faluban egy Balint Marta nevű Azzion, kinek torueny szerent valo ura nem vala, hanem valakitól megh hasasult volt [Kőröspatak U; Pf] * *levél(nek) ~i szerint*. 1552: Leown Jlyen vegezsis hog' ha az isten feyedelmet adond tahat az ew pechetty alatt, adian leuelet ez leuelnek Rendy zerynth es Engedelmet, kireol mi attuk ez Jelen valo leuelet, mynd az keth feel Byzonsagara es otalmara [Mezőszengyel TA; BfR]. 1561: myes esz leuel Rendi zeren mind mastaniaknak mynd ioueneknek tudasara akariwk nvtatny^a Hog' qtwos gergely fylstich peter iouenek my elonkbe Es mynd az egész tob qtwesmesterek kepebe illyen ilelestest tönek mynekwnk [Kv; ÖCART. — *Helyesen: mutatni].

15. fa v. más növény sora; rind de pomi/de plante; Reihe von Bäumen/Pflanzen. 1647: Az Uduarhaz eleott, az Tho feleol vagion egy Lugas kert; harom rendel vetemenyes Tabla keozte [Drassó AF; BK 48/16]. 1712: Ezen kertben vadnak két rendben nyotz-nyotz bokor öreg borostján fák [MNY XXXVIII, 55]. 1757: ezen Rétnek egy részét fel szantatta Lennye volt benne ... de eo kigjelme rea hajtat-tatta ... Menessét, s a rendet mind bele tapadtatta a Sárban a helyj város lévén, s el predáltatta [Gycke K; Ks 4. VII. 6 Biro János (32) jv vall.]. 1811: A' külső sor Dió, Barkotza 's Gesztenye, A' más Alma, Körtvéj, harmadik Cseresnye, A' többi rendekben mind törpébbek jönek, Melyek oly' nagyot mint az első nem nőnek [ÁrÉ 46]. 1851: Az egész kert ásható része fel van ásva, és válogatott karós fuszulykával bé ültetve — végig a' kert közepén veresszőlőfa van plántálva két rendben gyéren [Erdősztyörgy MT; Tsb 34].

Szk: *-del ültetett*. 1648: Az aszalo tul, az megh említett Beszerika felől vagion ket öregh alma fa es egy nehany szilva fa. Ujian ezen kertben apro rendel wltetet szilva fa az mehes kert felől N. 26 [A.porumbák F; UF I, 896]. 1807: (Apahidán) vagion egy nagy Sziget ottan vagion Gyümölsös a Malom mellett, azon kívül sok szép rendel ültetett Jegenyé fák [Borsa K; RLt 0.2. br. Josintzi Mihály (40) vall.].

Sz. 1896: A füzet (fájdalom) amúgy is kis körben terjed, 300 példányban jelenvén meg, tán nem vágunk nagy rendet a Kisf. Társ. mezőjébe, s az Értesítő megjelenését lehetlenné tenné a Méltóságod tiltó szava [PLev. 184 Petelei István Gyulai Pálhoz].

16. lekaszált takarmány sora; polog; Schwaden. 1718: Azt monda Tartsafalvi Mihály, mikor Palfi uramék jönek vala hadd jöjjenek es egy vas villat ki vécén az rend alo, mert evel bizony edgyet meg hőjkölök bennők közel sem eresztém [Tarcsafva U; Pf]. 1733: A Nagi Aszszony halála után voltak effele villongások, mivel egyczer István Deak Uram le Kaszáltatván Tisztarto Ur(am) az olt(ba) hányatta a rendeket, más esztendőn mi jobbagyokul, néki mentünk Tisztarto Ur(am) parancsolatjából a Controversiá(ban) forgo rétnek, s le kaszáltuk [Hévíz NK; JHbT]. 1768: Bocskor János Ur(am) fell takartattya a' rendet, s el viteti erőszakoson [Szentlélek Cs; BLt 7] | a Szász Lonaiaik ezen helyre ki jöven, a Sztolnai lakosoknak gabonajokat hatalmasul le kaszálták, vesztegettek, ezet bizonyították es előttünk lévő le kaszált levezstegetet gabnából álló rendek [Tordasztlászló TA; LLt]. 1776: Fűvet, Szénát, Rendet el

iszopolt [Szentgerice MT; Sár. Gregorius Zajzon (66) vall.]. 1793: (A) kaszálok a' nyarád teres helylen lévő környekib(en) vadnak s a nyarád vize gyakarta el szokta borítani a' rendet a' földbe belé iszapolja meg a' bugjaink(na)k is a mikor az nagy viz ot találja nagyobb részt el károsítja [Kakasd MT; DLev. 2. XIIIB. 16]. 1804: az általam kaszáltatott nyers rendeket kétféle hánytuk [Toplica MT; Born. XVb]. 1843: a' Kertek megett már kéttzer borította el a' rendet a' Küküllő [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

17. *-ül* (lekaszált takarmány) sorban/rendben; in polog; in Schwaden. 1595: az Alperesek zenamoth le kazaltottak, melj most rendly vagio(n) [UszT II/2. A. 67]. 1748: az esső sokáig verte a' Maroson tul le kaszált fűvet rendül, 's a' miatt el feketült, es semmire kellőve lett a' széna [Marossztkirály MT; Told. 56]. 1764: Én is If. Marosán Lup szintén addig kaszáltam s birtam, mignem harmad idén az Ur Geréb Elek Uram négy kasza vágasomat rendül el tsoválta, melyet én fel gyűjtven a' többivel együtt mint ezen rétből valot, azért Geréb Elek Uram keményen meg vert [Hidalmás K; RLt O. 2]. 1776: szénája rendül mind el veszett egy marok használt sem vett rolla [Backamadaras MT; CsS]. 1778: ki méctázván es Gödrözven, az Titt. Gerendi Imbre Uram Colonialis kaszállójából, a' mint az idén le kaszáltatta, es mostanis ottan rendül vagyon [Nagylak AF; DobLev. III/508. 1b]. 1790: Néhai Kornis Sigmond Ur eő Nga kész szénajokat elvitette, mikor pedig annyira Száradott, rendül két izben is el-égettette [Szásznyires SzD; Ks 33 Szásznyires IV. 25].

18. földterület vmely része; o anumitá parte a unui teren; bestimmter Teil eines Landstückes. 1716: Az joszágnak határit es rendeit ugi oltalmazza hogi abban Csorbulás ne legien avagi foglalás ne essék mert annakis maga lesz oka [Szászkered K; LLt Lázár Ferenc ut. j. 1821/1825: az uton alo az uttal mellesleg menő Szánto földnek rendében [Fog.; Konst.]. 1823: ezen rendben énis birok egy darab földöt [Szentbenedek AF; DobLev. V/1223. 7 Gyib Voiniszia (32) jv vall.]. 1835: az Erdő rendibe ne vágattassék hanem tsak imit amot ritkítva az Hajto jelen letiben [Sófva BN; Somb. II].

Hn. XV/III. sz. köz.: Az Hosszu földők rendiben [Boroskrakkó AF]. 1750: Rövid földek rendiben (sz) [Karkó AF]. 1753: A kaliba rendben (szó) | Az ujj szőlő nevű rendben (szó) [M.lapád AF] | A Parandan a Majorok rendiben [Ne]. 1754: A Temető rendben (sz) [Marossárpatak MT]. 1760: A Tibori szőlők rendibe [Tibor AF]. 1764: a' Vartzagási gyümölsös kertek rendib(en) (gyü). | az Ebháton lévő kerti szőlők rendiben [Ne] | az Ujj Szőlők rendiben (szó) [Örményesszékes AF] | A Hoszszu Szőlők rendiben (szó) [Pókafva AF] | A Borsa felé járó rendben (k) [Választ K; BHn 170]. 1767: a Kurta rendben (k) [Pócsfva KK]. 1794: A' felső Rendben (szó) [M.bagó AF] | a Szigetben a nyilak rendiben (ku) [Tür AF]. 1805: A Falusi Szőlők rendiben (szó) [A.boldogfva U]. 1819: Fejerites also rendiben (szó) [M.bagó AF] | A Szőlő hegybe az Also rendbe (szó) [Szászújfalú AF]. 1820: Az Iratvány rendiben (sz) [Baca SzD]. 1822: az Ó Szőlők rendibe (szó) [Ompolykisfalud AF]. 1823: A Tarlon lévő rendbe (ku) [Marossztkirály AF]. 1867: Lenföldek rendjében (sz) [Gerendkeresztúr TA].

19. hadi rend; dispoztiv de luptă; Kampfordnung. 1653: És oda hívatá őket Bocskai Medgyesbe mindenünnen, és egyik rendbe jancsárt állatott, a második rendbe szembe vélek német gyalogot és úgy lőtetett vélek verset [ETA I,

100 NSz]. 1657: Az sáron túl rekedett had, gyalogság, munitiók, szekerek, megértvén elmenetlünk confundáltak, és gyalázatosképpen fut, oszol, vész, nemcsak ellenségtől, hanem minden rendektől: és így hallatlan rossz emlékezetünkkel léssen az veszedelem [Kemlr. 314]. 1669: Egyébaránt azt bizony nem ártana ő nagyságának megtudni, ott mennyi hadra való ember lehetne; de Kegyelmedet kérem, se Kapi, se Rédei uramék, mások is ne tudják, mert megneheztelnének reám a fáradsáért, az rend egyébaránt hiányos volt [TML IV, 574 Teleki Mihály Nalánczi Istvánhoz]. 1681 e.: az nimet felől ast besilik az ki Banyan uolt akkor taiban, igen renndez könyw hadra kiswlt emberek uoltak, maid ket ezer fele besilnek, trupokban sem iöttek, Cziak lezengue [Kozárvár SzD; GramTr XVIII. 644 Deesi Ferenc Beldi Pálhoz].

Szk: *~be állat*. 1657: én is azért az vélem lévő seregeket újokban rendben állatám, mintha harcolni akarnék, az cseledeket pedig és terheinket azon előbbi vezérekkel megindítám [KemOn. 245] * *~be állit*. 1657: Az seregeket azért rendben állítván magam felnyargalék egy oldalocskára, mely helyet már tudtam, mert az mint hátrébb van írva, Bethlen Gábor hadakozásakor azon helyben jött reánk az német ellenség és az fejedelem is onnan szemlélte vala meg az ellenséget [KemOn. 203]. 1678: Csak hidd el Koma, urunknak is mondja meg Kglđ, ha az magyarokat és véle lévő hadakat most jó rendben nem állítjuk, ahhoz soha semmiképpen ne bizzunk, azok oda lévén, az Portán lévő ő maga tekinteti is oda leszen [TML VIII, 57 Teleki Mihály Nalánczi Istvánhoz]. 1703: Akik ez nevezett napra eléállván Közép utcában, egy Wurm nevű német kapitány regestrálván nevek szerént, azonban a commendans is, obersteintant odajöven, rendbe állítván, elküldi, akik alámenvén Apahida felé egy éjjel [Kv; KvE 278 SzF]. 1710: Elöl állnak vala a német hadak, a hátok megett pedig az erdélyi hadak. Thököly a maga hadait megindítá Zernyest felé, s a sík mezőre rendben állítá [CsH 225] * *~be veri magát*. 1704: Most hallatik, hogy Segesváron alol, Holdvilág táján a németek megverték a kurucokat, tudniillik inkább a székeleyeket, akiket egy Guthi nevű kuruc kapitány csak mostanság hódoltatott meg, de ezen Guthi kapitánynak lévén valami titka vagy titkos collatiója; amíg a német rendbe nem verte magát, a többi kapitányok igen voltak rajta, hogy hozzájuk fogjanak, de ezen Guthi nem hagyta, mondván: hadd gyűljön az ebadta, hadd! [Kv; KvE 284 SzF]. 1710: De a német a patakon túl egy kert mellé rendben vervén magát, azok a bolond székeleyek éppen oda menének, a német puskázni kezdte, mindjárt megszaladának, a rációk mindenütt a sík mezőn üzték, vágták, sok százan ott vesznek, holott a német közül csak egy sem vesze el [CsH 340].

20. társadalmi csoport/réteg; categorie/pătură socială; soziale Gruppe/Schicht. 1585: Orsolia fazakas peterne vallia, Láttam minden Rendekteől oda Az hazhoz valo Jarast de azt montak vgia(n) azok Akik ot voltak, hogy Nem io vegre Mentek oda, Az azzony zolgaloiatül hallotta(m) hog' sokat latot Azzoniahoz [Kv; TJK IV/1. 495]. 1598: az en rendem zerenth nemes Ember uagiok óis annak tartia magath az Decretom tartasa zerenth protestalok ne legien keseo beouebben zolnom [UszT 13/13]. 1605: ilyen kemelletlenül bányk velünk minden rend mind Nemes Nemtelen, Seot chak az Gylwesz haydusagis (:tiztessegh adassek az Jamboranak:) holott nem tüggyuk az Nemessegnéki házok népesteol mindenek

eleott, ky gazdalkoggiek es zolgalyon inkab, es eoremesben nallunknal [Kv; TanJk I/1. 504]. 1612: az Arannak Ezwstnekis plicben es egieb fele massában auagy Porban teoredekben, Orszagünkbol ualo ki hordasat minden rendtwl interdicaltuk vala [PLPr 1/3. 2 fej.]. 1615: Seott azonkieueolis az keozeonseges embereknéki megh paranchiolia, mind Selliernek, feolden lakoynek, es egieb fele rendeknek, minden ualaki fegiuer fogható Viritim, Capitim kezen legie(n) ha az szwksegh keuannia insurgallion [Gyf; Törzs. Bethlen Gábor rend. Usz-hez]. 1671: Hogy a' Tanácsai és minden egyéb rendeknek, mind Országos gyűlésekben, mind azon kívül-is libera voxot enged ő Nágá, nem fenyegetőzéssel, sem ígéretekkel, sem adományokkal, sem valakkal külön való beszélgetéssel, vagy mások által való intimatioval, sem semmi egyéb utakon modokon azt nem impediallya, és senkire az szabados Voxért indignatioját nem veti, mindenféle panaszolkodásoknak és igasságoknak elő számlálására szabadságot enged [CC 7 — *Barcsay Ákos fej.]. 1677: A' Lelkeződéssel való szitkozódások ellen observaltassék az 1619. Esztendőbeli Articulus, mely szórul szóra így következik: A' lélecek való éktelen szitkozódás-is, mivel ilyen szörnyen el-áradot, noha elég Constitutio vagyon eddig-is felőle, mindazonáltal látván hogy az emberek attol meg nem szűnnek, Végeztük hogy mindenütt igen meg-tiltassanak minden rendek között [AC 228–9]. 1702: a' Kgltek Székire repartialtatott Pénz és Buza Quantum dolgát, minden Rendekre ugj repartiállya, az mint az közönséges igasság kívánnya, hogj minden ember pro sua qualitate et facultate concurrállyon az Contributioknak praestálására [UszLt IX. 77/45 gub.]. 1736: Mikor házoknál voltak, ugyan mentét viseltenek, de útra menvén, melyre valóra palástot vettenek fel A palást úgy volt bérelve, mind az kinek rendi volt, mert akkor igen reá vigyáztanak kit miféle egyetmás illet meg [MetTr 343]. 1810: Melyeket' minek utánna minden rendben lévő dolgosok, ál(ta)l láttanak, hogy Senki az Törvény(ne)k al(ta)l hágásaért meg nem büntetetik, ezen okból bátorságot vettenek, és ujira az Verőkb(e) Szegődött Kovácsok, nagyon erőltetik az Verőss Kovács Gazdákat, az három poltra fizetésen feljüls az vasnak meg adására [Torockó; TLev. 9/44. — *Ti. az előbb előadott visszaéléseket].

Vö. a darabont-, fő-, gyalog-, jobbhagy-, katona-, köz-, közép-, közszolga-, kőfő-, nagy-, primipilus-, szolga-, tanácsrend címszóval.

Szk: *~je szerint*. 1677: egyébut pedig, az helyeknek és Possessoroknak rendek 's mivoltok szerint, törvényt láttatván reájok, ha convincaltatnak, az Articularis Poena exequaltassék rajtok [AC 56–7]. 1701: Mint hogy az előtt valo Visitatioban vezetett hogy a' marhatlanok is szántsa(na)k, a' kik addik kaszáltak a' Pastor(na)k. Azért hogy továbbrais a marhatlanok(na)k nyakokban vessük a' kaszálást ném viszen rea lelkunk isméreti, hanem mind marhás, mind marhatlan az ő rendi szerént kaszállyon [Tompa MT; MMatr. 256]. 1823: igaz hogy mind jo Gazda Ember rendi szerént iszikis s enis sokszor ittam vele Kortsoman mint jo Emberemmel de soha nem tapasztaltam hogy valakibe belégaráználkodott volna oknélkül, vagy meg vert volna valakit [KLev.] * *adózó ~*. 1692: inkab szollitom kapu szamokat^a mert ugjan tsak valamit egieb adojo rendek nem supportalhatnak, ne(m) esik tsak az varmegie nyakaban, s ne(m) nezik ok tauul, hanc(m) edgjvt vel'nk supportallyak az terhet [Szökefva KK; Törzs. Sarosj Janos keze

írása. — ^aTi. a szász nációnak]. 1744: Köpeczen vetetnek fel Tiszt Vraim s a Nemes Szék híre s akarattya ellen mikor az Adózó Rend egyben gyült Köpeczre azon Adozo Rend Gyűlésekben vetettek Pénzt fel felesetskén; mellybe miis Közép Ajtaiakul fizettünk Személy Szerint két két polturát [Középajta Hsz; INyR 9 Simon János (57) vall.]. 1753: Hol kezdették elsőbben, és kik név szerént az Adozó rendet fel irogatni, és az után hól continuálták, micsoda helyeken, mitsoda faluban ? [Törzs. 5 vk]. 1769: Ns Erdély Országában a régi háboru és táborozo üdőkben sokféle hasznos és publicumot s Hazánk jóvát néző Levelek a Mlts K. Gubernium Archivumából el tevelyedvén, akadtanak meg némelyek Faluk és városok Levelei között némelyek pedig különös Possessorok és adozo renden lévő Emberek(ne)k is kezénél [UszLt XIII. 97] * *alá(bb)való* ~. 1736: Minden szitkozódások az férfiaknak, uraknak, nemeseknek, alábbvaló rendeknek ez volt: Aha bustya vére, lelketlen kurva fia^a [MetTr 415. — ^aFolyt. a fels.]. 1736 u.: Gercinát^a is viseltenek a régi magyar aszszonyok, még az alávaló renden való is; idevült nagyanyámnak Apor Ilonának is volt olyan gercinája [MetTrCs 466. — ^aApomál: gelezna]. 1785 k.: Ezen Circularissunk mind(en) helységekben(en) Fő, közép, és alább való Rendeknél meg hordoztassék [UszLt X. 80] * *alsó(bb)* ~. 1671: Hogy ez hazának mostani és léjendő első rendeit, Tanácsit tiszt viselőit, kiket az Ország ő Nagyságával edgyütt érdemesnek itél, Tisztekben, állapottokban, hivataltyokban a' kik meg-akarnak maradni, ő Naga meg-tartya, ide nem értvén Esztendő és Conventios szolgák állaptyát, meg-maaradni nem akarókat nem kényszerit, és semmi időben a haza fiait más idegenért hátra nem veti, azoknak tanácsokkal és szolgálattyokkal él, kinek felső és alsó Rendeknek azon állapattya szerént való becsületeket meg-adgya, és azokat becstelenséggel illetni senkinek is alatta valói közzül nem engedi tudva, sem maga becstelenséggel nem illeti igaz ok nélkül [CC 15–6]. 1676: Az napokba Gyéresen lévén, Rédei uramnak is csak ezeket mondtam; de csak az Isten adná, hogy Kegyelmetek nagy rendekül egyezzen, az alsóbb rend sibongása meg szűnnék [TML VII, 239 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz] * *boéri* ~. 1675: Az bóérok vizsgálásokkor micsoda bóerságok hagyattak helyben, nem tudhatom, lévén arról való pecsetes regestum, melyből meg láthatni. Ittem en eretmre az bóéri rend, az min hogy ket karban állott, ugy szabadságokis különözött, az mint az atyám udvarbiroságábanis az Öregh Rakóczi György Fejedelem idejében experialtam [Fog; UF II, 662] * *bujdosó* ~. 1696: az Magyar Országai bujdoso magyar Urak előtt fateált a több bujdoso rendektől Dosa Ur(am) recognitiót extrahált [Gyf; Berz. 17. XII]. 1709: Volt nagy bajom, mivel nemes Máramaros, Szatmár és Ugocsa vármegyékbe inquantinizált bujdoso rendek bizonyos instantiat attak be urunknak [SzZs 168] * *egy-ház helyi nemesség* ~je egytelkes (jobbágytalan) nemesség csoportja. 1677: A' Kortomálásnak rendi a' Tisztek által limitáltassék, juxta quantitatem bonorum, mind a' portionatus, s' mind pedig az egy ház helyi Nemességnek rendi között [AC 106] * *első(bb)* ~. 1671: Hogy ez hazának mostani és léjendő első rendei, Tanácsit tisztviselőit, kiket az Ország ő Nagyságával edgyütt érdemesnek itél, Tisztekben, állapottokban, a' kik meg-akarnak maradni, ő Naga meg-tartya, nem akarókat nem kényszeriti, és semmi időben a' hasznos haza Fiait más idegenekért hátra nem veti [CC 21]. 1705: Ugyan a Gubernium az innen Havasalföldébe ment főrendeknek, az első-

nek, úgy mint Bethlen János, Kemény Simon és Boldizsár, Barcsai és több elsőbb rendeknek iratának levelet, és egy falka patenset is küldötte nek bé [WIN I, 472]. 1710 k.: Ezt is azért hoztam elé, egyikért kiváltképpen, hogy az én maradékim nézzék meg az Isten kegyelmét, hogy harmadízig mint szállott az erdélyi állapothoz képest az első renden való méltóság ebben a házban, és ők is féljék az Istent, s kövessék a virtust [BÖN. 488] * *felsőbb és alsóbb* ~. 1763: miolta az eleink Scithiabol edgyütt a Kgyltek eleivel és a több Székekben lako minden igaz Székely Mágnások, felsőbb és alsóbb renden lévő Nemessek eleinkel ki jöttek, és ezen földet magok erejekkel és véreikkel szerzették, ugy az utánnis fegyverekkel s directiojokkal edgyüttis oltalmazták [Hsz; UszLt 16] * *fő-fő* ~. 1662: annak utánna a szomszéd országoknak, fejedelmeknek és fő-fő rendeknek segítséggel ama kívánatos bécsi végzés következék, mely által az igaz isteni tisztele az evangéliumi tudomány szerint szabadosan helyére állíttaték [SKr 104]. 1665: Untalan sollicitálják ő nagyságát, hogy mennél hamarább ő nagysága az határ igazításra az ország fő-fő rendeit és ahoz értő, vármegyéken lakó hiteles régi nemes embereket, parasztokat küldjön ő nagysága, láthassák meg igazán, mennyire jöttek belyebb az Ali pasa hitlevelin kívül az hódoltató törökök [TML III, 437 Gillányi Gergely Teleki Mihályhoz Brassából] * *főnemes* ~. 1677: Székelységen lévő Fő Nemes rendeknek Jobbágyinak, Földes Uroknak manumissiojok nélkül, hogy Armalisok ne adassanak; ha kiknek adatnék, vagy adatot volna is, invalidaltassanak, és efféléknek állapottok a közönséges Ország törvényéhez alkalmaztassanak, végezteték [AC 151] * *hadakozó/hadban szolgáló (vitélz)* ~. 1677: Hogy örök árnon, a' Nemesség kívül, hadban szolgáló Vitélz rend földét és örökséget semmiképpen el ne adhassa, hanem csak Zálagban, annak valoráig, a' kik pedig adnák vagy vennék, azok ellen az előbbi poena és processus maradjon, ugy mint öt száz forint | Hajdvk állapottyarol mint az Országnak egyéb hadakozo rendei között, ugy ot is, sőt a' szükségnek mielőtához képest gyakrabban-is meg-mustráltatván a' Fejedelmek és Generalisok, annak módgya szerint valo Regestrumi beadattassanak [AC 154–5, 170–1]. 1683: mind Lovas, es gyalog Nemessi szabadsággal élő, és hadb(an) szolgáló Rendeik legye(ne)k oly kész hadi apparatussal jó kontósón, jo fegyveresse(n), paripáson (:ne(m) ugy mint tavaly s annak előtte fa kengyelesse(n) s bocskorosson ...) hogj mi helye(n) második parancsolatunk érkezik virítm indúlhasa(na)k és szállhasa(na)k oda az hová parancsollyuk [UszLt IX. 76/15 fej.] * *jobbágyi* ~. 1663/1728: Mú Miklos Györgi Kobatfalvj Boer Marton Tarchafalvj nemes emberek mikoron jelen lettünk volna Udvarhelj Szek-b(en) Szent Mihaljon az nemes es nemzetes Ugron Ferenc urnak hazanal azon kívül Szent Mihalj falvanak teljes lakosi azok közül Lofejek, Darabantok Jobbagi renden levők minnjaján Falu közönséges jovara utak chinalására, azon kívül is mind(en) falu közönséges dolgainak igazgatasara vegez<te>k kezeket be adva mű nekünk, melyek igj követköznek [Törzs. Jakab János más.]. 1722 k.: Proventus Pastoris mind Nemes Darabont es Jobbágyi rendek meg edgyezzenek ez fellyeb meg írt dologb(an) [Radnótfája MT; GörgJk 113] * *kicsiny* ~. 1592: Wegheztek egienleo nyelwell tanachal meg változtatlanul, hogy Valaki az lelkelvel Zitkozodik vagy hazanal vagy egieb helieken, vagy feo vagy kichin rend lezen egy forintot vegienek raita [Kv; TanJk I/1. 175]. 1605: Ez az

zegeny varas ky sem fejedelmet ne(m) emelhet, sem zekibeol le nem zálythat, hane(m) chak wdeo zeren Jsten-teol adatot feyedelmeknek, engedelmissen zolgal Mind ezeket beolch itelety zeren meg gondoluan itelwén es mer-sékelwén, mind nagy mind kichyn rend ez zegeny városnak békét hágy es az kiteol tartany kell, azokra fordittia gongiat elseoben, es ideiet heaba itt nem teolty [Kv; i.h. 504] * *kisded* ~. 1587: Myert hogy az Ado zedeo vram Altal panazolkodas leot hogy az zegeny megh hozna az Adot, ha penigh megh Nem hozna fogsaggal bwnetik, De az Nagjób renden valo vram, feokeppen eo kgmek az zaz vram, el kesve gwyekzenek adaiokat be Adnj, bwnetessel fogsaggal sem kenzerithetik az Ado be hozasara, Vegeztek azért eo kgmek hogy valaky lezen Aky az Ado fel vetese Napiatul foghwa eot hetig Adayat be Nem Aggya, vagy Nagy Rend vagy kisded rend, de fojtatassalis kenszerichek az eot het vta(n) minden zemely valogatassal [Kv; i.h. 1/1. 47] * *kolonus* ~ → *primipilaris* ~ * *külső* ~. 1660 k.: it Colosvárat mind ennek az Városnak lakosi s mind külső rendek vadnak [BLt]. 1677: Ez igazításnak modgya néz a' külső rendekre, egyébiránt a' Városoknak és Szász Székes helyeknek lakosi, élyenek a' magok eddig valo Privilegiumokkal magok között, és törvényekkel, az hol tudni-illik afféle dolgokrol valo régi és ez ideig meg-tartot Privilegiumok voltak, és vadnak [AC 190—1] * *nagyobb* ~ → *kisded* ~ * *nemes(i)* ~. 1677: A' Mely Urak, fő és Nemes rendek más birodalomban laknak, de az Hazában jóságot birnak, jóságoknak mennyiségéhez képest valo jo Söldosokat állatni tartozzanak, a' fellyeb meg-irt poena alatt [AC 94]. 1700: parancsollyuk azt is igen serio es keményen, hogy a Regalistakon kívül lévő Fő, Uri és Nemesi Rendet exactiss(im)je vegye hiteles Regestrumb(a), és mentül hamaráb a Guberniumnak külgye be [UszLt IX. 77/4 gub.]. 1724: (A kút) az meg irt Falu(na)k Szabados usulásában nem lévén ... és az Tőb oda bé biro Possessor uri és Nemes rendek(ne)k nyilván valo Nemesi Praerogativájok(na)k meg bántodásátt Causalja [Dob.; WassLt]. 1762: a' Gubernium már ki irt, és jelentést tett személljénket minden Magnasoknak, és Nemesi Rendből is némelljek(ne)k [Ks 18. XCIII. 7 a gub. Nsz-ből]. 1790: Mi aláb Subscribáltak az egész Nemes Udvarhely széki Nemes Rendnek Képében a Nemes Magyar Ország Diactara választott Követünk Költségére Lévaltunk Mlgs Fő Tisz(telen)dő Török Ferentz Udvarhelyi Plebanus és Vicarius Urtol Költsön 139 ~ Száz harminc kilentz Rforintokat [Szu; UszLt ComGub.]. * *ország(nak)* ~ei. 1662: Intenén azért s kérné fejenként ökegyelmeket, éjjel-nappal lennének azon, egyeznének meg, viselnék szemek előtt ökegyelmek hatalmas császár az erdélyi méltóságos fejedeleme most is tisztiben való megékésítésére most is zászlót adott volna, amely zászló alatt az ország rendieinek is egységben, hűségben végig kellene maradniok [SKr 671–2]. 1671: Hogy soha ő Nága az Országának semmi rendeit Reversalis adásra, és kételen szolgására ne kenszeritse, sőt emlékezetben se hozza, contentus lévén ő Nága az Homagiumnak depositiojával és kinek kinek szabad akarattya szerént valo szolgálattjával [CC 23]. 1710: Megértvén a fejedelem a tanáccsal együtt Bánffy Dénes elszaladását és a végbeli hadaknak mellette való ülést, igen megütöközének rajta. Azért mindenfelé az ország rendieinek kemény parancsolatot küldé ki a fejedelem, hogy oly készüllettel legyennek, mihelyt második parancsolat érkezik, a fejedelem mellett felüljenek [CsH 119–20] * *paraszti* ~. 1573: ez az kys

Myhal keres vala en raytam Zolgalatyaertt f 12 kywel hogy en tartozta(m) volna nekye, es Nemynemw ruhazatokatys Erre mosta(n) ez feleletem hozza, hogy Soha sem hallottam sem Nemessy sem parazyt rend keozoott hogy Jdeonek Jawaba az Zolga vratol el zeokyek, es annak vthanna wyzza terwen, az eo vratt Eltan kereshetne az eo Zolgalatyaertt [Kv; Tjk III/3. 262a]. 1652: Az p(rae)specificat(us) böcsülletes Nemes személlyek penigh es köz renden leveő Borzasi böcsülletes emberek igerenek esztendőnk(e)nt az Praedikatornak illyen Proventust: Elseőbennis penigh az Paraszti Renden leveők [Borzás Sz; SzVJK 47]. 1710 k.: bizony salamoni bölc tanács volt, és megsirathatlan kár ez, kivált a nemes ember gyermeki részekről, akiknek a scholát a judiciummal tanulható legszebb üdöben elhagyó gonosz szokás miatt kevesebb üdejek vagyon a tanulásra, mint a szegény emberek, városi és paraszti rend gyermekeinek, mégis azt a kevés drága üdőt hiábavalóságokban töltetik el a classisokban vélek [BÖn. 537] * *polgári* ~. 1570: My Ethwes Janos Zabo Peter, Akoronys ezen Renden voltok polgary Renden, Mostys azon Renden wagyonyk, My azert az my Eskethsegenkre ezt Mondgyuk^a [Dés; BeszLt 17 Joannes Ewthwes Zewch Gaspar beszti-bíróhoz. — ^aKöv. a nyil.]. 1633: 23. Junii. Menének ismét újolag német papért Lengyelországba, úgyment szász natiön Segesvári Szabó Lőrinc, magyar natiön Toköli János deák uramék polgári rendben [Kv; KvE 165 SB]. 1868: hivatalokra nézve az exemptionira érdemesek A Polgári rendből A' Biro 6 Senator 1 Notarius [Szu; UszLt 8/68] * *primipilaris/primipili* ~. 1794: Ez előtt valo napokban alázatos Instántiánkny nyujtottuk vala Nagyságtok(na)k eleibe az köztünk lévő Armalistáknak velünk nem szolgálása iránt; a' melyre kegyes válaszátt vettük Nagyságtok(na)k hogy meg hivatván ujira az Armalistákat, úgy vészünk itéletet H Almási Lakosok ugy mint Primipili és Colonus Rendek | a' Tekintetes Urak(na)k vagyunk alázatos tiszteloi H Almási Lakosok ugy mint Primipilaris és Colonus rendek [Szu; Borb. II] * *szabad* ~. 1671: Egyházi Nemessek Ráczokkal és Puskásokkal edgyütt, kik kapu szám után nem contribualnak, capitatum adgyanak^a Illyen qualificatioval, hogy a' mely lakós Görögök Nagyságod tárházában bizonyos számu adót administralnak, azok tsak öt öt tallért adgyanak ez Ország adajában Az mely Molnárok szabad renden valók, és nem kapu szám után valók, capitatum, Tall. I [CC 96–7. — ^aKöv. a részl.]. 1694: Bodos. Ez szabad rendből álló kis falucska [SzO IV, 332]. 1710: az itten lévő s lako szabad rendek egyenlőképpen vetették rá az portiot, mi(n)t a leg értelmeseb szabadsággal elő emberre [Selye MT; Töld. 76]. 1736 k.: en Kezdi szebben jobbajot nem tarthatok, mert ha hon ül, ehel hal meg a szervcel is mint a szabad rendek ugi terhelhetnek [Bodok Hsz; ApLt 4 Beldi Kelemenné Henter Christina Apor Péterhez]. 1750: egy darabotska Rétet és öldalt praetendálnak a' szabad Rendek Falu közönséges Rétyinek lenni [Koronka MT] * *szabadsággal élő* ~ek. 1671: Uri, Nemes és egyéb Szabadsággal élő Rendek közzül törvény előt senkit-is nem arestáltat^a [CC 8. — ^aBarcsay Ákos fej.]. 1677: Hogy soha senkit senkinek vádlására Uri, Nemes és egyéb szabadsággal élő rendek közzül, törvény előt nem arestaltat, semmi szin és mod alát^a [AC 28. — ^aII. Rákóczi György fej.] * *szabad székelő* ~. 1623: Az ege Zekelyseget kegték chiak haro(m) rend<ben> es karba(n) allasza ug<imi>nt Nemes ember; Lő<u>as Lőféő, es drabant rend legien az <G> ialogh lőféő

es szabad székely rend in perpetuüm abóealtassek, ha kik az gyalogh ló feyek keozul lora io szerszakra magokot nem szegszik (!) löfeosegeket <a>mmitualua(n), mind elthig drabantok leznek [Csikszereda; Törzs] * *szegény(ebb)* ~. 1586: veottek eo kgmek eleo az vam dolgat melliet most Gialuban az Gubernator Regy zabadsagunk zerent megh engedet, De myerthogy Nem keweseb Műnkawal gondwisselessel tartatnak megh a' zabadsagok amenywel azt megh Nyerik, Azert ennek vthanna oly zemelinek Czedulat a' vamrol nem Adnak, Akinek ez varosban fwsty, es haza eoreokseghe ninchen, Ha kinek penig fwsti leyend, Akar Gazdagh, Akar zegheny rend legien, mindeneknek Cedulat Aggyanak [Kv; TanJk I/1. 23-4]. 1652: igerenek Halott felett valo praedikallasert Flor Nro. 1. Az szegeny rendek penigh a' mint alhatnak s adhatnak [Borzás Sz; SzVJk 47]. 1764: procurátor Simon János uram megholt ... Ez háromszéki biborcfalvi fi, szegény rendből való vala [RettE 177-8]. 1778: most az inség és szükség még nagyobb köztünk mint akkor vólt, mert az vassal való oconomianak telességgel semmi ideje nintsen mely miatt a pénz oly szűk, hogy még a' jobb gazdákis verős kovátsi mesterségek után mindennapi szükséges eledelekre kívántató költséget alig kapnak, a' szegényebb rend éppen el tsűggedet, minnyájon a vas kellese 's pénz nem léte miatt igen szűk állapotha jutattunk [Torockó; Bosla] * *szolgai* ~. 1589/XVII. sz. eleje: Valamikor az egész Ceh edgiben giwl tisztességes lakasnak okaert, szwksegh hogy minden személy az szeretetnek es kegiességek lelketől uisettessek. Ha penigh vagy Mester, uagy Tars, vagy szolgai rend, szidalmazasual uagy egiebképpen haborusagot indítana, az lakásnak beöcziwien maradgion [Kv; KőmCART. 26] * *szolgáló* ~. 1662: Az várhoz tartozó szolgáló rendeket pedig, kik a vár jóságiban laknak vala, a fejedelem hűségére megesküdtetvén, és a várbán több dolgot őriző népet hagyván, s a fejedelmet is a dolognak kimenetelről tudósítván, tért vala meg Munkácsba | a szegény haza alsó-, közép- és szolgáló rendekkel nagyon megépült vala [SKr 234, 321]. 1738: mely megmutatandó gratiájáért Isten ő szent fge, ngodot szép uri házával szerencsésen éltesse és minden dolgaiban boldogítsa, kívánnuk szívünkéből. Ngodnak^a alázatos szolgálai Csikszékben lakó, szabadsággal élő szolgáló rendek [Cszs; SzO VII, 395. — *Ti. Apor Péter, Hsz főkirálybírája] * *úri* ~. 1672: Basa jóvaljja, ezek menjenek az portára: Uri rendből, főrendekből, vármegyéktől, mi közzülünk, az kik régen vagyunk ide be (úgy mint régi rebellisekből), végbeli kapitányoktól és hajdúk közzül [TML VI, 405-6 Keczer Menyhért Teleki Mihályhoz]. 1749: Zabnak Erogiója ... Ezen Udvarb(a) bé szálván vagy kétt Mlts Uri rendek, feles szerzetesek és Paterek, azok(na)k Lovai számára adtam. Cub 7 metr. 1 [Kiskend KK; Ks 70/51 Szám.]. 1752: más Méls úri rendők Pinczejébenis találtatnak jo bórók, s az hol olcsóbban vehet az vásáros ótt vészen [Gagy U; Ks 83 Péterffy Miklós lev.]. 1809: az Uri Rendből Báro Rauber, Meltsóság Daniel Elek Ur, ugy Vice Király Biro Cserei Samuel Ur Szüretre vagynak Fegyveres Hazokot bé zárták [UszLt ComGub. 1752] * *városi* ~. 1603: Miwelhog az eoletozetben valo Luxus mind ferfy, mind azzony allat es Leanzo renden, az my varossy állapotunkat felette megh haladta Tetzett eo kegeknek ... hogy minden varosi rend kewl valo eoletozetet ugy mint Spanyol hocz w farku boronalo keontcos es zoknya^a es akarmi nemes renden valo forma, Ezeken az eo Erdemek szerent valo Adoot vegyenek [Kv; TanJk I/1. 460. —

*Folyt. a fels.]. 1632: Vdvarhely varasunkbely hieveinknek alázatos keönyörgesekből értjük, hogy ennekeelőtte nemmellyek keözzwleók az Feőtizteknek hizelkedven, nagy sokan megh nemesedtenek, melyből kevesedven az Varasi rend, az annualis Contributio sulyosodot rajtkw [UszLt IX. 75/2 fej.]. 1656: az varasi renden liveő emberek igen el fotanak s naponkintis fogjnak [Dés; DLt 437]. 1677: Enyedi Nemes és Városi rendek közt való Controversia már decdaltatván, a' Cáptalanban adatván ahoz tartásak magokat, sub poena flo. 500 [AC 255]. 1682: My Feyeruamegieb(en) Fogaras Uarossaba(n) Lako Rakosi Peter, nemes Szemeli, es ugián azon Uarossaba(n) Lako Iffiu Asztalos Georgi Uarossi rend, kik az ide alab megh it dologba(n) keöz Birak uagiunk, aggiuk tuttara es emlekezetire mindeneknek az kik(ne)k illik [Fog.; Borb. II] * *(veres) darabonti* ~. 1625: Vas Janos veres darabanti rend [UszT 130]. 1662: Ezen város^a lakosi is már most különb rendekből, úgy mint: városi, polgári és privilégiumos úri, fő-, jóságos és egyházhelyi nemes, katona, hajdú és darabanti rendekből állván ha mikor mellyik rend mi köz jó dolgot indítani akarna is, de abba a másik, harmadik, negyedik rend ottan gáncsot, izgágát tanálván, nem akarja s nem cselekszi vala [SKr 419. — *Várad]. 1677: Az Hadban szolgáló Lofő és Darabanti renden lévő Székelyeknek, a' köztők lako Nemességtől bántodását, és azok miat az Ország szolgálattárra való hadakozó népnek kevesedését látván Rakoczi György Fejedelem in anno 1635 közikben menvén, mellette lévő Tanács Ur hiveivel az egész Székelységnek állapottyát szorgalmatosan perlustrálja, minden Székekre Nemes, Lofő és Darabanti renden lévő Vitezlő népeket felirátván, külön külön bizonyos Urbariumokban ... minden rendeket gyermekeivel és örökségeivel regisztraltat [AC 151-2]. 1684: veres Drabonti rendek [Kissolyos U; Márkos lev.] * *világi* ~. 1686: A Mlgs Egyházi Fő Tanács a' Papi Dézmák verificatiojára biztosok nevezett ki, mind a világi, mind a' papi rendből [Gyalu K; Rak 68] * *vitézlő* ~ (székely) katonarend. 1600: az egez Aranas Zeky vitezleő rend, mind lowagok es mind gyalogok, azon zekbely vrainkal egietemben, es orzagnak mostani keozeenseges szüksege ideyen Mihaly Vaida ellen nagi eőreömmel gyorsasagal es serienseggel Jüttenek mellenk [SzO IV, 141]. 1677: A' Székelységen a' Vitezlő rendtől is (exciptálván a' Nemességet) senki örökséget ne vásárolhasson, se ne adhasson | (A hajdú városok) a' Fejedelmektől nekik confertaltat szabadságokban ez után-is meg-tartassanak, ugy mindazonáltal, hogy mint egyéb Vitezlő és Nemes rendek, ok-is a' Fejedelmeknek igaz hűséges szolgálattokra ... hittel-is legyenek kötelesek [AC 154, 171]. 1684: mihelt arrul valo parancsolatunkat veszik, mingyarast minden magok mentegetése nélkül indulhassa(na)k ... mind lovas es gyalog vitezlő rendek [UszLt IX. 76/17 fej.]. 1690: Mert Urak fő, s, nemes Emberek Özvegy Aszszonyok Arvak udvarházaira, Papok hazaira valo szállás absq(ue) omni respectu meg volt; akar mi rendbeli Emberek és az Szekely vitezlő rendek Lovainak, marhainak postara valo el vivese, utonjarok(na)k es egieb artatlan emberek(ne)k fosztasa, verese, vagdalasa, protectiojok(na)k contemnalasa, es az sok ingjen élődes, melyekről Inquisitio lesze(n) és annak idejében a G(ene)ralnak ő kgel(ne)k p(rae)sentalatni fog [Törzs. Bethlen Sámuel fej-i ut.]. 1703: Udvarhely széktől jó fegyveres, paripás az egész vitezlő Rendből valogatott Lovas numero 300 minél hamarab fel ülljön, és ki ki jőjön Maros vásárhelyhez [UszLt IX. 77/69 gub.].

21. korosztályok/nemek csoportja; categorii de oameni după vîrstă/sex; Gruppe von Menschen nach Alter oder Geschlecht. Szék: *asszonyállati, leányzó* ~. 1589: Az Reghy Atiaink zokasa zerent, eo kgmek varosul az Jstennek tizessege otalmat veotték elseobennis eleő, Az melyre eo kgmek meghis eskeottenek mind feinkent, Weotték eszekbe(n) az Rut, lzoniw zítokoknak el aradasat, feokeppen az lelkelwalo ek-telen Zítokokat, melyben Nem chak az Nepnek eoreghy de mégh az Jffiusagh seot az Azzony Allathy, leanzoy Rendis ektelenewl vetkezik az Jstennek tizessege ellen [Kv; TanJk I/1. 94]. * *asszonyi és leányi* ~. 1662: Hogy az asszonyi és leányi rend kedvéért magyar írás, olvasás tanítására való iskolák is, főképpen a frequentiorb ecclésiákba istenes úttal-móddal rendeltessenek [SKr 277]. * *asszonyi* ~. 1771: Az Asszonyi renden a kik az Ecclesiát nem reconciliáltak és paráználkodot, tudom Szeki Persit [Dés; DLt 321. 12a Eva Onaki Szabo cons. Alexandri Kis ns vall.] * *ifjú* ~. 1667: egy Ifju rend ember kóte magát Zellyer Jobbagyul minden esztendőb(en) esztendő el telve(n) 6. 6. hetet szolgál jűvő esztendő(n) penigh hogy őys életet fogjhasso(n) magának, őtt hetet szolgáljo(n) [Mezősámsond MT; Berz. 12. 92/111]. 1775/1802: Puskás Gligor mint ifju renden való Ember ezen Contravariaban lévő Erdő dolgáról semmi bizonyost nem tud mondani [BSz; JHb LXVII/3. 78]. * *inasi* ~ legényke korú. 1710 k.: Soha nemes ember, inasi renden felül való conventiós szolgálmat sem nem verettem, sem nem töm-lőcöztem az én magam dolgaimért [BÖn. 499].

L. még a *férfi-, leányzó- és öregrend* címszót.

22. emberek foglalkozásuk szerinti csoportja; categorii de oameni după ocupație; Gruppe von Menschen nach Beruf. 1572: Thowaba megh Ertettek eo k. Byro vram panazolkodasabol Mynemw zertelensegek leszen Nemely Eyel Iaro zemelyekhtwl (!), Eo k. zolwan varoswl rola vegeztek azt hogy hwl valamely lessegeo (!) vagy Mywes legen vagy my renden leszen kynek az varosban eoreksege Ninchen az fele zertelenseget chelekzyk az Eorzek Megh fogyak az Toromba^a vigiek, Es egy Nap otht legen [Kv; TanJk V/3. 58b. — "A városi börtönbe". 1584: De felette igen kerik varosul Biro vramat hogy Minden rendeknek Miweseknek priuilegiumit Zereda Napokon egyienkent eleo keryek. Es ha my fogiatkozast vagy sacczolat vesznek eszekbe az eo priuilegiumok tartassa ellen, azokat meg limitallia eo kgmek Es megh Jobicha az keossegnek Iowara feokeppe(n) ez mostany oltosaghoz kepest [Kv; i.h. 281a]. 1647: Az Fogaras feöldi jobbagok-kepest [Kv; i.h. 281a]. 1647: Az Fogaras feöldi jobbagok-bol alo szolgáknak, vgy mint kocsisoknak, lovaszoknak, felaitaroknak, pecsereknek, agarhordozoknak, szakacsok-nak, trombitasoknak, madaraszoknak, es egyeb rendeknek állapotok felöl eleitolt fogva sok akadaly leven az Fogharas feöldi Tizteknek, eo Ngatis pediglen szüntelen busitvan supplikalasokkal, mind azon szolga renden levők, mind pedig az falukbeli szegénysegh tandem in Ao. 1647 die 27 May [Fog; UF I, 828–9]. 1769: Már penig közöttünk lévő becsületes csizmadia atyánkfiai proponálván, hogy magok rendeken az három tál étel, egy pecsenye s két veder borig való ételnek, itálnak és készpénz fizetésnek summája in flor. 7 azaz hét szokott acceptáltatni [Dés; DFaz. 25]. 1813: ha magát meg nem jobbittya Barátosi Joseff eo kigyelme téhát igen kemény büntetéssel fog meg büntetődni, mert a' Nemes Czéh ilyen meg átolkodott szofogadatlan Embert maga betületes rendiben Fenyiték nélkül nem fog szenvedni [Dés; DLt 56. 9].

Szék: *adó-vevő* ~. 1701: minden kereskedő, adó, vevő rendek, lakosok és idegenek mindenféle árukban nem az eddig usuált, hanem Bécsi fonttal éllenenek [HSzj bécsi font al.] * *áros* ~. 1583: az Jdegen Nemzet Arossok feleollis vgmint Georeogeokreöl, olazokrol, Nemetekreöl Raczokrol es minden egieb ez varos kiweol lako Aros Rendekreöl vegezzenek, oly modon ky az Varos Consensussabol meg maradwan, keowetkezendeo Wdeőkben eoreőkeoskeppen observaltathassek [Kv; TanJk V/3. 273b]. 1584: eo kgmek Varosul Zorgalmatoson kerik Biro Vramat, hogy mikoron az Aros Rendeke a sokadalmokbol meg leőnek, ereossen megh paranchiollia nekik el lartatwa(n) eoket hogy egy Bizonios Napot egygywt legienek Mert varosul az Aros Rendeket fel Akariak hiny, es dolgok leszen vellek [Kv; i.h. V/3. 285b]. 1587: Atta eo kgmek eleyben, Biro vram tanachawal egie(te)mbe az Mywes embereknek, meg hazasult Iffiaknak az varos keonywebe valo be lratasokat, hogy Ne(m) kellene az Aros Rendreöl Irt Constitutiohoz foglalny ez illie(n) Mywes Rendet [Kv; i.h. I/1. 45]. * *ifjúi* ~ ifjűmesteri rend. 1589/XVII. sz. eleje: Annakokaert hogi minden dolgok ez Cehbennis hasznoson, iol es alkalmatos kormány-tartassal uiseltethessenek, es az Iffiui rend, nem cziak az eo hertelen, vakmerő es eretlen elmeiekteöl, hanem az wdőseőknek értelmesb teczesekből viseltessenek, gubernaltassanak: Annak okaert az Cehnek es az közönseges Mestereknek igaz itileteők értelmesb teczesekből viseltessenek, gubernaltassanak: Annak okaert az Cehnek es az közönseges Mestereknek igaz itileteők által, Voxok által, három Ceh mester valasztassék [Kv; KömCART. 13]. * *kalmári* ~. 1587: Haladot ez dologh erre hogy Biro vra(m) eo kgme hiúasson minden Arossy es kalmari Rendeket, Neveket be lratassa, Es illie(n) feő Vraimnak, Tudnj illik Pulacher Istua(n) es Kalmar Ianos Vraimnak Catalogusba Agygyak, mert ket feő embert Akarnak varosul Valaztany ez Jeowendeo giwleskort az Aros Rend keozzewl [Kv; TanJk I/1. 43]. * *kalmárkodó* ~. 1592: vagi kereskedeo kalmarkodo rend lezen, auagi miues ember In genere akar minemw rendbeli ember Regestru(m) zerent eo kegme affeleket irasson be [Kv; i.h. 186]. * *kereskedő* ~. 1584: Az Kalmarok es kereskedeo rend dolga. Semmy idegen Wagy kyweol walo kereskedeo ember, vagy kalmar semmy marhaiait ell ne adhassa idegen, wagy kyweol walo Embernek, hanem chak itt walo es Coloswary embernek, ky Wewen, az sokadalom Napiath, Annakis ez keowetke-zendeo mood es rend zerenth [Kv; PolgK 4]. 1592: Biro vram tanachawal eggiwt leuen vegeztek egienlo voxal hogi az Arossagnak kereskedeo rendnek allapatiarol am-mikeppen ennek eleotte vegeztenek volt, mostannis semmi-ben ne(m) vytnak, hanem abba maradnak megh: Meli mel-le keuantatik az eo kegme zorgalmatos Industriais vigiaza-sa tanachawal egietembe [Kv; TanJk I/1. 186]. 1671: En Rosnyai Lőrincz^a semmi állapotbéli kereskedő rendeket nem háborgatok Annak fölőtte az mi harminczad pénz jó, gyúl, czedula pénz Borra valo pénz tökéletes(n), iga-zán szolgálatom [Törösvár F; Bfr. — "Törösvári harmin-cados". 1677: A' Kereskedő rendek penig, ha a' határos és bekésséges szomszédságu helyekre és Országokra mennek, elöttők járo Tisztviselőjőktől vegyenek hiteles Testimonia-lisokat, és azokat a' Harminczadoko(n) praesentalván, me-hessenek és jöhessenek [AC 87–8]. * *legényi* ~ mesterlegé-nyi rend. 1589/XVII. sz. eleje: Ha ki az Mesterek közwl kualtkeppen valo esetek miat, ugi mint: Nehez Vensegh, nagy szegenisegh keő wtes, sērűes, es egieb hasonló nio-

morusagh miat, meg niomoroszik, keresztieni kegies indultból taplaltassanak; segitssenek az Ceh iüedelmel altal. Vgian ezen keppen az Jnasok es Legenij Rendekis az eő hoszszu betegsegekben, vagi sérűes miat valo niomorusa-gokban, segitssenek, feőkeppen az szegenie, mely esete- ket Jsten el táuosztasson [Kv; KőmCart. 25] * *mészárosi*

1589: Eggyenkent varosul voxot kerdwe(n) vegheztek ezt. hogy minden Wdeoben es minden Wdeok Waltozasi-ba(n) az Mezarossy Rendnek az az a' belseo es kilseo mezarosoknak eőreőkeoswl megh engettek varosul, Zentmar-ton Nap vtan pwnkeostigh az hus Adast egy fontra, Es pwnkeost vta(n) Zentmarton Napigh egy fontot fertalt Adnj, melyet vgia(n) priuilegiumol engednek varosul a' Mezarosoknak [Kv; TanJk I/1. 107] * *míves* ~. 1587: Mostany gywleseken az Vegezest Ratificalliak Mely Ig' legien, hogy az Be Irando zemely feokeppen az Mywes Rend, be leoyeon Az Also tanachba ... lambor Nemzetse-gereol valo lewelet be hozwan velle [Kv; TanJk I/1. 45] | Ez Wegezes penigh foglallia chak az Mywes rendeket Cebelieket be, Es ezen kyweol, az Mezeon zanto múnkalkodo zegheny rendeket keossegetis, kik Ne(m)eos fiak [Kv; KvLt Vegyes III/66]. 1599: Megh ertettek eo Kgmek az vrunk eo felge paranchyoltattanak Tenorabol, mith paranchiolion eo felsege az hadban valo keoldes feleol. Az va-rossy keosseget es miwes rendet eo kgmek nem kenzeritche-nyek, hanem rydek legenyeket fogadgyanak dobott zazol ky tewen [Kv; TanJk I/1. 346] * *őtvősi* ~. 1592: Kegielmes Vrnk meegys keőnieőgeunk Nagnak sok fele bantasink-rol, az regi kiraliok feiedelmek ydieiben soha az Eotwessy Rend keőzeőt Mezeo varasban, Chiehes Eotwes nem lakot, hanem chiak valamy kontarok vezetőttek, merti soha azok az őh mewueket ygazan exercialny nem akarhák [Kv; ÖCLev.] * *taligás* ~. 1588: Elseoben eő kgmek varosul megh ertettek Minemeő Instructiot chinaltanak volna az valaziot vrain Az ket malomnak Allapattiarol es Tartasarol. Es az Malombirak Molnarok es Taligas Rendireől, Melylyet eő kgmek minden Cikeleben lowaltanak varosul es helien hadtanak [Kv; TanJk I/1. 65] * *verős kovácság* ~je. 1780: Méltóztatatt Natságad és a Mlgs Familia Városunkban egyebek közt a' verős Ko-vácság rendirőlis szép rendben vett Constitutiokat confirm-alva ki adni, mely törvényekben igen kemény büntetés vagyon nekünk Thorotzkai Biráknak fejünkhez tsapva, hogy az Articulusokat szorgalmatason meg tartassuk, de mint indult a' munka nekünk lehetetlen lesz a' törvényeket meg tartatnunk [Torockó; TLev. 9/16].

23. fegyveres szolgálatot végzők csoportja; unitate mili-tară; Soldatengruppe. Szk: *fizetett* ~ zsoldos katonaság. 1666: Én, Uram, ma mustrálom az fizetett rendet s holnap az gyalogságot s fizetek magam pénzéből, mert egy pénz nem hozának s rettenetes zúgolóadás volt s búsitatom óránként | Már két havok tölt el minden fizetett rendnek; egyre magam kétezerig majd kifizettem, az másikért ha-zugsággal s keménykedéssel tartom, de bizony nem vihe-tem sokáig [TML III, 623, 626 Bánfi Dienes Teleki Mi-hályhoz] * *katonai* ~. 1847: Feljegyzése azon portékák-nak, melyek Varga Katalin aszszonyánál találtattak, midőn Károlyfehérvárt március 26. napján 1847-be általadatott a várbeli tekintetes nemes katonai rendnek^a [VKp 178. — *Köv. a fels.] * *lovás* ~. 1662: az egész város lakosi fel-zendülvén, mind a nemesség Hegyessy János viceispánjok-kal, s mind a fizetett katoná- és lovas rend is a vicekapi-tánnyal, Újlaki Lászlóval nagy hirtelen mind felültek vala, sokak, akik jobban laktak vala előttők járójoktól sem vár-

ván, aki mint mehetne, csak nagy szágoldva megien vala a meggyújtott falu felé [SKr 316] * *vitézlő* ~. 1602: Mint-hogy elegh példainkra vadnak az keornyeollewnk valo va-rosbely Attyankfiainak rajtok esset valo (!) nyawalyak, kik-nek varosokat es Casteliokat megh dultak es az nepeyt izonyw keppen le vagtak. Tetczet ezekre valo kepest amegh ilyen izonyw keppen az had nepey es praedalok keornyeol-leonk forognak hogy az varosnak mindenesteol fele reze vi-giazzon eyel es nappal huzon negy egez oraight, senky etteol penigh Immunis ne legyen se keolseo leowenjek se varosbelyek Amely vitezleo rendet az varosnak kapuyan be bochatanak affeleknek puskajok az kapuban el vetssenek ky menetelygh [Kv; TanJk I/1. 400]. 1676/1681: Az Vitézlő Rend^a hogi ő kglmeket en töllem elejkebb(en) rendeltett Tiszteknnek ismervén lenni, böcsüllýék szavokat fogadgiák, és ellenek ne rugodozzanak, parancsolom [Vh; VhU 661. — *A várbeli katonaság]. 1677: Quartirozás bé-kességes időben mindenüt tolláltatik: Vitézlő rend tartása ad Fiscalia bona et Oppida jo disciplina alá relegaltatik Quartiroztatása a' Vitézlő rendnek tolláltatván, és a Feje-delmek mellet valo tartása, vagy ad Fiscalia Oppida rele-gáltatván, pénzeken éllyenek [AC 266] * *zöld puskások-nak* ~je. 1670 k.: Új varhoz valo Zöld puskasok(na)k rendi. Disznopatakan. Many Andras Vice Hadnagy [Ütl].

24. nemzetiségi csoport; grup etnic; Nationalitätsgruppe. 1613: Eo felsege^a Minden rendekett, ez orzagban az ha-ro(m) nemzetett le cziendesiczien, es meg beketlessen, hogi ez mostani disturbiumnak es zurzauarnak ideien az mine-meo sok zurzauar, igienetlensegh, giwleolsegh es haboru-sagh esett, azok miatt ennelis nagiob romlassa zegeni ha-zanknak ne keouettekeztek, Modot keressen benne, hogi egik nemzett az masikra teoruen buzut wzny ne ereol-kedgiek [KJ. — *Báthory Gábor]. 1653: mikor a minden-napi alafát kiadták nem adták az alafát kezünkbe, hanem papirosba takarva csak felénk elhajították és a földre esett, ugyan megcsendült, s onnan vettők fel ... mindennek így adták: töröknek, magyarnak s minden rendnek [ETA I, 101 NSz]. 1677: Mind Székelység, s mind egyéb rendek, kik az Oláh Országockal határosok, azoknak-is hatáira valo irruptioktol, kártételektől magokat meg-tartoztassák, Feje-delmek hírek s' engedelmek nélkül sub poena filoren. 100. hogy abbol-is háboruságra valo ok adás ne következék [AC 149]. 1705: Azonban most mind kicsinytől fogva nagyig oly despectusban van a magyar a német előtt, hogy mindenféle rend csak keresi a garázdát a magyarral, valamiben tud neki injuriát tenni, kit a szent Isten elégeljen meg szent fiáért [WIN I, 446].

Szk: *magyar* ~. 1596: Az Magiar renden valo Alúmnús-soknak hogi egi kemenczet chynaltattunk. Ment abba 24 harom penzes kalia tezen f — d 22 [Kv; Szám. 7/II. 32]. 1638: Júliusban lött ország gyűlése Désen és az Krisztus felől való examinálás ugyanott Désen; egy Thoroczka János nevű, Thoroczka Máté fiát, az ki Kolozsvárt az magyar renden püspök volt, megkövették az Krisztus ellen való káromkodásért, az feleségét is kiperengérezék az városról, fejedelem avagy ország vezéreséből [Kv; KvE 172 SB]. 1657: az akkori királyt szolgált Lengyelországban lakott uraknak és minden magyar rendeknek neveknnek regestrumja megvolna nála, kik között az atyámnak is nevét látta^a [KemÖn. 82. — *Stanislaus Lubemierszki]. 1674: kereszteltettem meg ez Ferkő nevű fiamat ... Kereszt-apjai az unitária eklézsiának plebánosa, Bongardus uram, és ugyan az unitária eklézsiának magyar renden való főpré-

dikátora, Soljmosi Boldizsár uramék, keresztanyjai plébánosné Bongardusné asszonyom és iffiú Bácsi Istvánné asszonyom [Kv; KvE 193 LJ] * *magyar náció -je*. 1706: N. Nemzs Rattz István edgyik Curator Atyánkfíát a' Magjar Natio rendiből I(ste)n ki szollitván e' világból, ő kegjelme helyett azon Curatori Tisztre választatott a' T. Consistorium meg edgjező voxabol, és M. Groff Gubernator Ur(am) ő Nga tettzéséből N. Ujhellyi Ferentz Ur(am) ő kglme [Kv; SRE 96] * *szász* ~. 1578: Towabba eo kegmek esmeg tablara larwan az wassarbirak dolgabol, walaztottak eo kegmek Az Zaz rendbol Sweges Gergelt Az magjar Vraim keozzól Aztalos Imrehet | (Az erdőnek) meg latogatassara eo kegmek walaztottak az ket Jspanok melle a Zaz Re(n)dbol. Hannes Ekert Hannes Vmbend Az Magjar vraim keozzwl Hwzar Ferenczet Balint deakot [Kv; TanJk V/3. 159b, 160b]. 1602: Myert hogy az Aknak gondwiseleonekeol nem lehetnek, elseoben eo kgmek egez varosul megh Alkúwan azon hogy mind az ket Aknara az ket natiobol ket embert valazzanak az Sors vgy hozta hogy az Szaz rendreol való legyen az Jelen valo eztendeoben az Colosy Aknán, Az magjar rendreol penigh légyen az Zéký Aknán [Kv; i.h. V/1. 409]. 1621: Szombato(n) 9 orakort ... az Szaz rendreol valasztottak es eligaltak feő Birot [Kv; i.h. V/1. 322-3]. 1695: A Tiszt. Kolosvári Orthodoxa Ecclesiának közönséges gyűlésében, leven jelen mind a' Magyar mind a' szász renden levő be(csűl)(ete)s Consistorium tagjai Keresztényfalvi Jacob Vr(am) maga keze be adásával ilyen reversalis es conditio alat kötelező és ígéré magát a' kolosvári Rftus szászok között való Praedicatrorságra* [Kv; SRE 29. — "Köv. a saját kezű reversalis szövé.].

25. vallási közösség, comunitate religioasă; religiöse Gemeinde | (vmely valláson levő) papok csoportja; grup de preoți (de o anumită confesiune); Gruppe von Pfarrern (einer Religion). 1574: Vegezetre vegeztek aztis eo k. myert hogy az feiedelemnek akaratia ez hogy senky hitnek vallasert Meg Nem haboritaszek, Azert kyalatassa meg eo k. Byro vra(m) hogy senky Sem piachon seh korchoman se haznal Ne haborogion egimast Ne Rwtollya az hitert haznal Minden Rend Bekeszegel Maradion vallasaban [Kv; TanJk V/3. 98a]. 1610: Ertieők hogi Az Gerendi Templomba melibe ez eleött Papista Papok tanítottak Gerendi Marton mas heőteón ualo Arianus papott akarna Allatni, Minek eleotte Azertt Abban eleő Menne. Hadgiuk es Parancziolliukis, hogi ez Leueleőnk latua ketek Azon Templomnak Aytaiatt zaroltasza be es my hireőnk Nelkeol se egi se penigh mas Rendnek meg Ne Nytassa [Gyf; JHb 36 fej.].

Szk: *egyházi* ~ papi rend. 1637: Papok Popa Alde al-(ia)s Pultze. Ez most nem pap, Boyersagot praetendal, Az Battyais sem(it)it nem producal, sem eő maga, Azert ha Egy hazi rend nem leszen, jobbagyul tartozik szolgálni [F.szombatfva F; UC 14/42. 123]. 1677: A' Négy recepta religion lévők között a' fellyül meg-nevezett Reformata Evangelica Lutherana, vagy Augustana, Unitaria vagy Antitrinitaria religion lévőknék tulajdon Püspökjök magok vallásán lévők legyenek, a' Catholicusoknak, vagy Pápis-táknak penig Vicariusok, kik az ő religiojok és inspectio-jok alatt az Egyházi rendekre vigyázzanak [AC 5]. 1751: Az Egy hazi rendek(ne)k ha nem Possessionáta Nobilitásból lesznek Puskaik el vetessék; hasonloképpen Valamint Puska Kopokkal való Persecutioja az Vadoknak ezektől el tiltatik, ugy Hálo Tör, és egyebb akármínemű Instrumentumokkalis Vadat ejteni, fogni, szabad nem leszen [TLév. 11/1 egy-i végzés]. 1795–1798: Szorossan

tilalmaztatnak, minden egyházi rendeink hogy más vál-láson levő rabokhoz és betegekhez, hivatlan, térítés végett menni ne mérészellyenek [HbEk] * *ekleziasztikus(i)* ~. 1697: Tiszteletes Praedicator és Professor Uramék ő klmek borbéli fizetese(ne)k nagy resze restantiában lévén

Azért a' Tiszteletes Consistorium sem magát a' sok restantiával terhelni nem akarván, sem az Ecclesiasticusi Rendnek meg szűkülését nem kívánván determinálta, hogy a' mit kész pénzül meg adhat az Ecclia pro nr. vini fl. 1/120 fizessenek [Kv; SRE 49]. 1776: mivel Néhai Tist. Soos Ferentz vram decessussán az Ecclesiasticus rendin való Domesticus Fő Curatrorság vacantiába esett, arra a Hivatalra, a régi jo rend szerint, Tisz. Intze Mihály vram, mint első Pap tétetett [Kv; SRE 232] * *kávinista* ~. 1653: De immár mostan ismét a mint látom, a calvinista rend abban is újítást fog szerezni, mely újítás napról napra itt közöttök terjedni és hallatni kezdetett; melyek ki is nyomatták már, és 23 articulusnak látom [ETA I, 27 NSz] * *papi* ~. 1592: a' parasztsagh Testamentumiban a' papy rend Ne awathassa magát, erreol indulando pereket se itilhessen megh sem-mi keppen [Kv; DiósyInd. 44]. 1655: Országunkban ez esztendőben csendesség lőn, de Lengyelországot a svéczia elfoglalá, királya elfuta és Németországra menvén, a lengyel koronát elvívé. De afelől a svéczia minden városit és királyszekeit elfoglalá, és országszerte mit töltött el minden rendeken, de főképpnen a papi és szerzetes renden, gondolható [ETA I, 160 NSz]. 1711: Már circiter tizen öt vagy tizen hat esztendeje mi ölta el hagyott, az időtől fogva nyolczor foghattam ezekkel a fogságokkal Törvény által töle való meg válásomat akarta(m) munkába venni; de eo kgle mindenkor el szőkött; A' Tiszteletes Papi rendek forumán is munkálkodta(m) töle való elválásomban(n) [Dés; Jk 359–60]. 1746: Etető Ferencz Ur(am) Sem Nemesekkel, Sem Papi rendel, Sem a Szegény Paraszttakkal helységünkben erőszak tetel nélkül meg eddig nem élhetett [Szentegyed SzD; WassLt Kis Pavel (79) zs vall.]. * *pálista* ~. 1672: Vékony tetszésem azonba ezaránt nekem ez: Hogy az religio persecutiáját és az pápista rend offensionját igen eltávoztassa Kegyelmetek [TML VI, 316 Bethlen János Teleki Mihályhoz] * *prédikatori* ~. 1671: Vadnak oly Emberek-is kik az Praedikatori rendeknek szokot jövedelmeket, dézmájokat ki-adni nem akarják ... minden rendek az Országnak erről irt Constitutionji szerint minden szokott jövedelmeket tartozzanak meg-adni [CC 2] | Mivel pedig ugy tudgyuk a Canonokba(n) vagy(n) emlékezet arról is igen szükséges(ne)k lattjuk hogy tartozzanak a p(re)dikatori rendek minden Ecclesiakba(n) az iffjakat s öregeket is ákik nem tudnak az Cathecismusra tanítani, mert miken-pen viragozhatnak ot az I(ste)ni tisztelet a' hol azt sem tudgya az közsegh micsoda a' maga vallasa s micsoda az I(ste)ni tisztelet is, mely tudása nélkül az ecclesiastica disciplina semmiképpen nem lehet [SzJk 116–7] * *unitá-rius* ~. 1693: Micsoda jussal prohiballyák eo kglmek a' mi Ecclesiasticusinkat, hogy ha valamellyik(ne)k halála törté-nik, azoknak árváji, vagy más successori között atyafiságos igazítást ne tehessenek, lévén arra elég példa mind az Unitarius rendenn lévő Ecclesiasticusok, mind a' mieink között [Kv; SRE 9].

L. még a *prédikator- és szerzetesrend* címszób.

26. *rendszt* *tsz* vmely tisztségviselő testület (választott) tagja; membru (ales) al unui comitet/consiliiu; Mitglied eines gewählten Rats. Szk: *előljáró* -ek. 1753: az Elől jaro

rendektől az vraktol ollyan levelet mutattak azon Joszágról hogj az után Csáki Sigmond vr nem háborgatta, oda hagjta, mais egj Gyulából réá szállott Szabad ember Sáfár János lakik rajta [Nagyalmás K; JHb XXX/9] * *falu ~jei*. 1820: a 7 Számbol álló örög Falu rengyei ütök³ után a fen irt modon adták légyen ki irtuk [A.hagymás SzD; KCsl 5. — ^aÉrtsd: hütök] * *haza ~jei*. 1678–1683: ha mikor el jünckis ez czalard vilagh tengere szirenesi (!) vezedelmetekre östökölvénn benneteket, mas iambor emberek megh rontasara, hazatok sabacsaga bontasara egi keves kedveseget niutva(n), vagi igirven fületek be dugiatok; vigiazaatok azt azmit közönseges gülesekben, töb becsületes haza rendei követnek [Ks Kornis Gáspár keze írása] * *nemes szék ~jei*. 1826 k.: Dullok eskü formája. Én n. n. esküszöm az egy igaz élő Istenre: hogy én ezen nemes Udvarhelyszékben a' t.t. Járásbéli Dullói hivatalomat, melyre a nemes szék rendeitől választattam, és rendeltettem hiven és igazán folytatom [UszLt III. 48]. 1844: a Nemes Szék Rendei Jegyző Könyvbe iktatandólag nyilvánítani el nem mulaszt-hatják [i.h. XI. 85/1. 2] * *országbeli ~ek* országgyűlési küldöttek. 1605: Mostannis ertwen az Generalis giwesnek mind napiatt, s mind heliatt, es az Nagod hiwatalliat biztato Leweleywel egietemben Nem akaruan azt swketsegel el múltatni, Varosunknak rehgi szokasa szerint kwledeótenek ide, hogj ercziwk es halliuk mind az Nagod kewansagatt s mind penigh az orzagbeli rendeknek eggies allapatiat es értelmet [Kv; TanJk I/1. 512] * *ország(nak) ~jei* 'ua.' 1736: Mikor osztán az temetéshez hozzá készültenek, napot rendeltenek, az rendelt napra az atyafiait és ha nagy ember volt, az ország catalogusa szerint az ország rendeit levél által az asszonyokkal együtt elhítták [MetTr 404]. 1774: Észrevén az országnak rendei, hogy Major uram áltatja a népet, amellezt az akkori püspök Aron is haragudván réá ... ökegyelmét arestumba teszik Szebenben, onnat küldik Munkácsra, az holott hét esztendeig hevert egy pokrócon, melyet most is mindenütt magával hordoz [RetE 333]. 1809: kétségbén sem hozzuk hogj a' Nemes Ország Rendei, azt ne munkálkodták volna, hogj mű is Székelyek, és Armalista Nemesek, hogj az adozás terhe alol kí menekedgyünk [Asz; Borb. II] * *táblai ~*. 1695: Romai Császár Kglmes Urunk ö Felsége Decretumihoz conformáltatott, és ez jelen valo esztendőben(en) Juniusban Fejérvár Várossában celebráltatott Ország Gyűlésében publicáltatott, a Nemes Ország Statussinak Regestruma. A 1695. Mgős Fő Tiszt Urak és Tanácsi Rend^a Táblaj Rend^b [Borb. I. — ^aKöv. tíz név. ^bKöv. tizenegy név] * *tanácsi ~* a. országos tanács tagjai. 1671: Hogj mind a' Tanácsi Rend tizenkét számuaknál, a' Tábla Birái-is hasonló-képpen; Itélő Mestereken és Directoron kívül tizenkét számuaknál alább ne legyenek. Ismét mind Varmegyéken, Székeken, Várakban lévő, sőt külső állapotbéli Fő és Vicé Tisztek, akar fizetett, akar egyéb rendbéliék legyenek, nem csak a' Fejedelmeknek, hanem az Nemes Ország-nak is hűségére, Szabadságára és törvényére hittel legyenek kötelesek [CC 37]. 1677: Hogj a' Tanácsi rendeknek, és Országos Gyűlésekben-is mindeneknek, szabados voxot enged^d, mindenféle panászokadásoknak és igazságoknak elő számlálására [AC 28. — ^{II}. Rákóczi György]. 1688: Az mostani allapothoz keppest szüntelen valo continuuskodasa kivantatva(n) az Tanácsi rendnek es Deputatus Hiveink(ne)k ö Kglk(ne)k Teczett a Nemes Országnak mostani Gyüleseben közönsegesen hogj bizonyos summa pénz vettessek fel keglmetekre [JHbK

XXXII/5 fej.]. 1701: a' mi kedves jo akaro vraink és Attyánkfiái s Collegaink, a' Tanátsi Rend eő kglmekkel egjező akarattal rendeltünk kgltek(ne)k Országul közönseges Gyűlést Gyula Fejérvára holis az Gyűlések alatt agítáltatni szokott Causák foly(na)k [UszLt IX. 77/36 gub.]. — b. városi tanács tagjai. 1672: ā mely beczwlletes lffiu mester ā beczwlletes Tanáczi rendbe(n) meltoztatik, absolvaltassek ezutanis az lffiu mesteri szolgálatnak mind(en) terhéteol [Kv; ÖCJk]. 1700: Hadnagy Dalnaki Daniel Uram melle Assessorok(na)k confirmáltattak eő Klmek^a Tanácsi Rend^b [Dés; Jk 301–3. — ^aKöv. 12 személy neve. ^bKöv. 34 személy neve] * *tanácsosok ~je* egyetemi tanács tagjai. 1823–1830: A négy fakultásbéli ordinarius professzorok^a a mi nagyatyánktól rendeltett ranggal éljenek és a tanácsosok rendében legyenek, hivatalbéli régiségek szerint [FogE 234. — ^aA göttingai egyetemen] * *várme-gye ~jei*. 1792: Kivánván magunkot fennebb irt tettzéséhez A Tekintetes Vármegyének szabni, azzal megnyugot-tunk, megnyuguván mostan a Tekintetes Vármegye Ren-deit azon kérjük alázatosan a fenn forgo panasza a Tekin-tetes Rendekek mostani Gyűlésében el lattathassék [Déva; Ks 73. 74. VII. 98]. 1818: Mostan midőn még ugy látom, hogj az Urak a' Varmegye Rendei meg szollitasokra, a' kívánt végre^a ki nem Szállottanak, Szükségesnek találtam az Urakat ujjabban is mint a' Vármegyének feje meg Szol-lítani, és hathatosan ajánlani s Szivesen kérni, hogj azon Szent tzél elérésére, haladéék nélkül ki rendelt Processus-saikban szállyanak ki és mindent kövessenek el a' mi ezen hasznos intézet elő mozdítására szükségesnek találunk [Ne; DobLev. V/1018. — ^aTi. az árvaszék bírái fizetésének biztosítására szükséges gyűjtésre].

L. még a *tanácsrend* címszót.

27. *tbsz* országgyűlési küldöttek; deputati parlamentari; Vertreter im Parlament. 1822: Esedezem Nagyságodnak alázatosan, és a Tekéntetes Rendekek nemességemről bé adott ok Leveleimhez képest mint nemes személy publicál-tassam, arról nékem hiteles Testimonium adattasson, és 'a katona quartélyostól Zilahon menté tétesssem, 'a Városi Hajduság fiamról le vétessen, magam pedig a' Servitorok Sorába tétettessem [Zilah; Borb. II Décsy György lev.]. 1844: A Rendekek el ősmériak a Kérelmesnek hivatala pontos és Szorgalmatos folytatását [UszLt XI. 85/1. 80].

28. lovagrend; ordin cavaleresc; Ritterorden. 1845: Felső Szilvási Nopcsa Elek Erdélyi Udvari korlátnok Ur eő Nagy Méltósága Sajat kérelmére korlátnoki hivatalától felmentetvén, hiv szolgálati meg esmeréséül Léopoldi (!) Császár jelen Rendje Nagy Keresztyével meg ajándékozta-tott [Usz; UszLt XI. 85/3. 5].

29. *~ben* a. vhányszor, vhány alkalommal; de ori, in rinduri; etlichemal. Szk: *egy ~ben* egyszer. 1721: Az Agyük alá mennyi vonó marha kívántatik, már egy rendben, a mennyi az első transportba kívántatott kiattam [Ne; Ks 25]. 1730: tudom bizonyosan hogj töllem egy rendben 14 tyukot lopott vala el ezen lopás pedig éjnek csendességében volt az én házamtól [Altörja Hsz; Borb. I Danka Péterné Asszony Jloná (60) ns vall.]. 1754: Csős Török buza erogatio. Egy rendben Csepeltetett el Cub 75 Hét hizo Sertés Consumált Cub 33 [Mczögerebenes TA; BLt 7]. 1765: a' Lásab-Háznál lévő kortsomán egy egy személy egy rendbe tsak egy holnapig kortsomároltathas-son, hogj inkább jusszon a Series mindenek(ne)k [Kv; SRE 221] * *(egy)néhány ~ben* néhányszor. 1657: néhány rend-

ben kerengék szállásomat minden alkalmatosság nélkül az drabontok, de kívül az kerten mindenkor vigyázó emberimet tanálván, nem volt módjok az sicariusoknak [KemÖn. 148]. 1671: Találkoznak némelly nyughatatlan elméjü, és másokat kárban ejteni igyekező emberek, kik Divisiót kívánván valamely Attyokfiától, hogy az repulsionak onussat tételessé le velle, edgy néhány rendben-is külön külön marháira extrahálnak Divisionale mandatumat, mellyből néha a' sok rendbéli Repulsionak onussa annyira nevededik, hogy az dolognak meritumát fellyül haladni láttatik [CC 62]. 1695: Edes kedves Hugom Aszszony én eginehany rendb(en) irtam Kgd(ne)k Levelet, nem tudom hová teveljedtenek el [ApLt 6 Apor István Kálnoki Sámuelné Lázár Erzsébethhez]. 1726: Hadnagy Uram Károly Samuel Uram tömlőczel Sokat fenyegetett, az mint hogi egy néhány rendben kerestett is hogy az tömlőczben tegjen ártatlan, olyankor jo Uraimhoz folyamottunk, és nem egették (!) [Ne; Ks 90] * *első ~ben* először. 1705: Még amely kísíró németek vélek voltak, minket első rendben, míg reánk nem ismertek kurucoknak velvén, puskákat fogtanak vala hozzánk [WIN 1, 623] * *három ~ben* háromszor. 1597: Berekzazy Lukach ... wallia ... Elek Janos az Baniay Janossal walo tarsasagakor annyira ki fogiott wala minden keresetibeol hogi három rendbeis foglaltak el hazat [Kv; TJK VI/1. 14]. 1804: a Ménes Csor-dánkat három rendben hajtották bé [F. gezés NK; Told. 30] * *két ~ben* kétszer. 1660: Adgyuk p(ro) testimonio ez leuelünkent arról, hogy Colosvári Uraimek eo kgimek ... az Portára be adando nagy Summában, administralta(na)k két rendbe(n) kezünkhöz Taller(os) Imperiales) nro 2169 [Nsz; RDL I. 172]. 1774: Mihály az ő gyengeségéhez képest elég szorgalmas volt, de két rendben is meg nyavalyásodott [Zoltán Hsz; HSzJP Benjamin Benkő de Zoltány (28) vall.] * *négy ~ben* négyszer. 1810: három vagy négy rendbeis, el jött Kántor Josef Uram a' Páterrel várn mérni [Adorján MT; Born. G. XIV. 1 Zuga Vaszilikáné Popa Rávika (25) vall.] * *öt ~ben* ötször. 1657: Midőn azért eszemben vöttem volna, hogy az ellenség csak az Lengyelországból jövő segítséget várná, én is pedig, noha immár öt rendben impediáltam ugyan kijűvéseket, de tovább csak az vélem lévő haddal nem tartóztathatom, és mihelyen megegyezhetnének, ottan az könnyű had mindjárt belém bojtorkodik [KemÖn. 239] * *sok ~ben* sokszor. 1722: Ennek az Dominium(na)k afflictioit s injuriatatisit ugy a Proventusok(na)k detruncatioit sok rendben eddig annotaltuk [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1769: A mi-keppen ennek előtte sok rendben meg porontsoltatot volt, hogy a földi almtát vagy magyarot mind hasznos Gyümöltsöt kiki igyekezze Szaporítani és plántálni vgy mostan ujabbban porontsoltatik [UszLt XII. 197a]. 1809: Sok rendbe meg tettem a magam jelenteseimet hogy az Utakat meg tsinaltasak de annak Semmi haszna s foganatja nem volt [F. boldogasszonyfva U; UszLt ComGub. 1657] * *több ~ben* többször. 1831: a Gujabeli Marhák azon ejtzaka a Kis Égetői szőlőkbe több rendbe bé rontván, nyugtat Vas Mihálynak nem engedtek, szüntelen hajhászni kellett a Marhákat [Dés; DLT 332. 4]. 1856: Dánfy (!) Jósef ur a' fizetés iránti kötelezettségének mind ez ideig se tett eleget, s jól lehet több rendbe fel szollítottam, eleget tenni vonakodik vagy legalább halogatja [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1399 Dobolyi Bálint foly.].

b. vmikor, vmilyen alkalommal; cindva, odatá, cu o anu-mitá ocazie; bei einer Gelegenheit. Szk: *más ~ben* máskor,

más alkalommal. 1720: Josika Sigmond Ur(am) Tot Györgjet Devára Küldötte Tömlécbe, es ott tartotta mas rendbenis meg forgátván, Brányitskai tömlécbe(en) tartotta [Branyicska H; JHb Vlád Demeter (42) jb vall.]. 1791: ismét én Simon Gábor más rendbennis Titt Kövesdi Szarka Sigmond Urammal Regiusa lévén az Exponenseknek, amidőnnis a Sz. Ersebeti Török János eo Kglme Nemes házánál az Inquisitiót folytattuk volna odaís el jöve Sz Ersebethi Idősb Györgj Péter [Usz; Borb. II Gabriel Simon ex Kis Solymos (66) ns vall.] * *minden ~ben* mindig, mindenkor. 1740: A(nn)o 1740 Die 14 Juny őszve Czimborálvan Az Mlgs Ur Czegei Vass Daniel ur(am) dezma Juhait, jutot minden rendben két tej, második kerülőb(en) hármot, Szent Peter Tajbān az Harmadik Tejből Tartozunk Blaga Steffānnak egy Tejet adni mint hogy eo Potolta ki [Cege SzD; WassLt].

30. ~en a. vhányszor, vhány alkalommal; de cîteva ori, in cîteva rinduri; etliche-mal. Szk: *egy ~en* egyszer. 1622: Kocza (!) Thamast es Jakabotis tudom hogi Beczj Palnet mint Jobbagi ugj szolgaltak, egy renden megis dulatta uala éoket [BLt 3 Blasius Chyobod de Kozmas* (40) pp vall. — *Cs]. 1781: egy renden mutatta is az helyeit a nagy fáknak [Királyfva KK; LLt 24/25] * *egynéhány ~en* (egy)néhány-szor. 1597: Zabo Barthos wallia Elek Janos immar egy nehani rende(n) fordult megh az kereskedesbe(n), egi-nehanizor mindenet el vezette azután az Jsten esmet mast adot heliette [Kv; TJK VI/1. 13]. 1780: jo deszka kerteit egy néhány renden, kik hordottak el, s ganezo dezkat ki tsinált belőlle, más renden pedig Kamarát ki padlott belőlle? [Tarc-safva U; Pf vk] * *első ~en* → *másod(ik) ~en* * *harmad ~en* harmadszor. 1606: Az palfi wrannak walo adossagbol pedig mjert bwczuiwel walo satisfactiot Jgiert Jgiert mostis az J: el kel wönnj az Anak, az mj penig nezj az kezessegöt, a hogi meg tartottak, Ara es anak gond wiselesere az Jnek legien gongia, de mjg gongiat wiselj, az meg zabaditatsnak wgi mint első renden, 15 napig: s ha adig nem lehet, wizot (!) 20 napig, ha mind az sem lehet, harmad renden 36 napig [i.h. 20/83] * *három ~en* háromszor. 1607: Damokos Petermel laktam haro(m) renden is [Dánfva Cs; Eszt-Mk] * *két ~en* kétszer. XVIII. sz. eleje: két renden vallottam káré az Sok Tövisét! [Mv; Berz. 13. V/16. — *Ti. a gátnak]. 1834: (A) Járásbeli Sz: Biro parantsoltátyára két renden is, ismét Város gijülsit tsinálván, mindenkor meg állott a közönségnek első választása [Torockó; TLev. 3/2] * *másod(ik) ~en* másodsor. 1606: Farchady Veres Balasne ugimint felperes kereste teöruin zerint Hoggiaban lako Bedeó Mihaly uramot ugimint Alperest Első renden affelöl hogi ne ések teöb dulas raita es negi forintot fizetett, masod renden hogi Egi zekerét megh ighirte wolt, de hozatta uolt el bujazatis, Eö maghokis ugi magharaszak hogi egi zekérrel [UszT 20/11]. 1619: Második renden kiküldött szolgám is Kegyelmes uram, még meg nem jöve. Nem tudhatom, ha él-e vagy hova lött [BTN* 219] * *öt vagy hat ~en* öt vagy hat alkalommal. 1742: öt vagi hat renden küldett Leveleimre is Semmi válaszzsát Ngodnak nem vehetem [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 78].

b. vmikor, vmilyen alkalommal; cindva, odatá, cu o anu-mitá ocazie; bei einer Gelegenheit. Szk: *más ~en* máskor. 1604: Galambfalvy Benedek Istuannak attam egy renden ket keöbeöl buzat. mas rendenis attam ket köből buzat harmad renden attam(m) mas fel keöbeöl buzat, negjetzer at-tam ket ueka buzat [UszT 18/65]. 1771: Nagy Josefne, es Anucza Anna ... más renden azután hol az Udvaramat tele

töltettek Ludakkal azok nagy Lármát miveltének hol pedig az ház hejéről tyukjaimat mind le kegették sok lármát miveltének [Dés; DLt 321. 32 G. Hanczi (56) vall.].

31. ~del a. rendben, sorban; la rind; in Reihe. 1595: Keowetkezik immar rendel Azzioniunknak eleozzeori wendeglesere minden approlek nemw wasarlas [Kv; Szám. 6/XVI. 65]. 1600: Mely dologhnaq bizonyittasara az mynemw Bizonysagokot my eleonkbe hittanak a' vagasiak azokot megh eskeottwk es vallasokot hwtuonk szerent megh irattuk, illien rendel mynt ide ala köuetközik [UstT 15/15]. 1650: Tatar Mihaly Ur(am) szamara az mit műveltem így következnék rendel [Kv; ACJk 57b]. 1681: Erkelék. Ezek ighen szép rendel á nap nyugot felol valo Palotak külső oldalanal vannak, mind egi végtéb(en), mellyek(ne)k az allya nagi magassan fel rakott, felyül pogonyoso(n) hajtot az also rend hazok oldalához foglalt kö lábakon alla(na)k mindenik kö boltos [Vh; VhU 535]. 1694: Ezen haznak Menyezeti mester és foljó gerendáira, gyalulatl(n) fenjő deszkákal padlott, párkánjos és tapaszos. Ennek is a' szilvas kert felől való oldaláb(an), voltanak rendel harom oldal kamorák [Kisenyed AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1768: a' Verős kovások A' Futatást rendel az originalis Constitutiok tenora szerént observálják, úgy hogy a' két Karátson között való Hétre Nagy Karátson Hetiben fojjon [Torockó; Tlev. 9/12]. 1789: a' felyel le irt Nagy Patika Házban lévő Fiofos Stellásik(na)k also részében lévő ki huzo Supládákban találtattak az alább irt Rendel Specificált Materiálek [Mv; ConsrAp. 74]. 1827: Egyesztendős Csitkok Paripák és kantzák Nyaralás végett ilj rendel küldöttem Csánba a Csitkoimat [Csapó KK; RLt].

b. rendre, sorra; pe rind; nacheinander. 1576: Az postaknak zallastartasat es gazdalgodozat (!) Rendeltek eo k. az Safar vramihoz hagi biro vram haza zabad legien teolek, Az Safar vram Rendel visellie gongiat Alkwgianak meg rayta [Kv; TanJk V/3. 135a]. 1598: Stephen Schorser wallia. Mikoron az hazat megh veotte(m) wala mind rendel iartuk az atiafiakat azt montak hagi ne(m) ellenzik az megh wetelt [Kv; Tjk V/1. 168]. 1608/1610: My Azert Rendell Myndenekett Ereős hjttel megh Esketuen, Egienlo vallasokatt, Ez keouetkezendeokjppen Jrtuk megh [M. gye. rónostor K; JHbK LVII/49]. 1623: De hogy ezt jobban es keonnyeben jn effectum vihesse az egez tartomant be hiuassa egy napra feyenkent es ez my eő feleollek valo keues distinctionkot zep rendell eleykben aggia veleik joll megh ertesse az ratiokotis ell hitesse hogy nekik lezen nagiob keönnnyebsegekre hasznokra hogy rendell fognak zolgalny mert vgy mindeniknek egy arant jut az zolgalattban [BGU 119]. 1652: Continuallatott az kortsomarlas Sz<ent>: Mihaly napjaig', az utan az szegenysegis arulhatott Uy esztendeő napjaig' Ez penig' Kamuthi Farkastul fogua Balog' Peter ket esztendeotwl fogua Karatsonban vetette reajok az Kortsomat, Sz<ent>: Mihaly napjaig' de Annak eleőtte mindenkor Uy Esztendeotwl fognan rendel jart keozteők, most 4-dik esztendeje hogy csak egy Ember arullya [Szászfenes K; GyU 122]. 1666/1793: Az záloglás rendel járjon a ki el nem menne vagy zálogot nem adna flor. 1 maradjon [SzékFt 25]. 1677: Arany, Ezüst, Réz, Kénkö Bányákat, hogy akárki, a' kinek modgya lehet és helye, nyithasson es colalhasson fel-szabadittatik: illyen modok alatt mind maga a' ki coláltattya, mind penig a' colalo Mester emberek, hittel legyenek kötelesek arra, hogy igazán valo tizedét a Bányákbol provenialo Metallumok-

nak a' Fiscus Tárházában bészolgáltattják; kik hogy ha ez ellen csalárdul cselekednének, a' Fiscalis Directortol evocaltatván, az Octavalis avagy Diaeta alatt lévő Táblára, ha comperialtatik, elsőben Öt száz forintal büntetessék; másodszor a' poena duplicaltassék, és így rendel fellyebb fellyebb nevedegdyék a' büntetésbéli Summa [AC 47]. 1841: miis^a rendel megyei ordinántsággal tartozunk [Dés; DLt 922. — *A csatáni jb-ok].

c. vmilyen módon; într-un anumit fel; irgendwie. 1692: A nyolczadik s kilenczedik rend maradgyon közönsegesse(n), hogy a' kik(ne)k székek nem lésze(n) az első rendekben, mennyenek azokban, mind az által illyen rendel, hogy a' melly Aszszony elsőben be megyen a' Templomba(n), mennyene(n) a' fal felé mind addig mi üresség lésze(n) [Galambod MT; MMatr. 421]. 1705: így mindenek lecsendesvén és rendben vétetvén, mind az őfelsége szolgalatja szép renddel folyjon, mindpedig az haza régi szennyeiből, kiből hever, felkeljen, és az őfelsége szolgalatjára is tétesék alkalmatossá [WIN I, 624]. 1770: A synodus igen szép renddel ment véghez [RettE 239]. 1819: a' Decan az halottas Házoknál idején jelenjék még, ott amik Szüksége-sek azokról gondoskodják és mindenképpen arra törekedjék, hogy mindenek Szép rendel, és helyesen folyjanak vigyázzván arrais hogy a halottas háznál minden Mester ember tisztességesen öltözve jelenjen meg [Kv; MészCLev.].

II. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: 1. (vmilyen) rend(nyi)/sor(nyi) (épület); un rind de (clădiri); von einer Reihe (Gebäude). 1621: Az Pulacher Jstuan feleol ualo rend hazamat pinceiuel egietemben az megh irtt Summaigh kezeben^a szabadoson adom Jlien modon hogy az elseo hazat Hid Vcza feleol, saiatul eo maganak Trepiger Gasparnak birni hagiom es engedem, azon küül az mely hazak boltok pinczek azon az zeren uadnak, fele berit Annuatim eő kegne uegie fel, fele beri penigh magam eletem taplalasara legien [Kv; RDL I. 112. — *Ti. a kölcsönadónak]. 1647: vagion egy rend Istallo, szalmas; Elseobe el fer 12. Lo, Jaszla boronabol rott, padlasa felig seoueny [Drassó KV; BK 48/16]. 1656: Az külső rend palotaknak az vegiben vagyon egy fa tarto sövénybeöl font kert, mellyre nyilik be bal kezre fa sarkon forgo fel szer ajto

Az Sarkany patakja feleöl valo rend hazaknak megette vagyon egy rekesz kert [Fog.; UF II, 176]. 1679: Első rend Házak Talp fákra eppettetteti egi hajazat alatt lévő, sindelyezese jó | Padlasa, Ezen Első rend házak(na)k melyre Lajtorja(n) járnak [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 8, 10]. 1692: Vagyon egy rend kü ház, A Darabant, avagy Viraszto kühaz [Görgénysztimre MT; JHb]. 1783: Ezen Curában^a épületek tanálat(na)k e szerint: Egy rend fa Ház, melyben va(gy)on Szoba három, konyha égy. Sütőház égy [JHb XXXI/28. — *Kéménden (H)].

2. vmelyik szint/szinten levő; care se află la un anumit nivel al clădirii respective; auf einer Stufe/einem Stock befindlich. 1621: Es ha ualamekpepen el ado lenneis, az a' haz, Tehat nem mas, hanem feleségem Attiafiay, Miel hogy most keoltegekkell tehetsegekkell mellettem uadnak, Jussanak hozzaia es uehesek megh, senki ne Juthasson ahoz az rend hazhoz, az en Atiamfiay Ne contradicalhasanak ellene [Kv; RDL I. 112].

Szk: alsó ~ épület/ház. 1632: Az Koniha feleöl valo also rend hazban egy dezkalbol czinalt rekeszczekze kiből vagion ualami romladozott luegh. Es Egy kiuwł fwteő parazt kalihas kemencze [UC 14/38 Kománai urb. 121].

1650: (A) külseo nagy boltot az alsó rend hazakra iaro keo Gradical valasztá maganak ... Folti Ferencz vram [Folt H; BK sub nro 117]. 1681: Vajda Hunyad vára. Also rend Épületek az várban. Ország Háza. Ennek nagy magosan való boltóza faragot márván kőből való öt oszlopon áll [Vh; VhU 502, 512]. 1710 k.: Actont Hans Adám nevű corumpált inasa által megéteté^a serben de kiokádta mindjárt, és Hans futott Szász Jánoshoz, ki is egy darabig a maga ágya alatt az alsó rend ház boltóza fészében a felső ház padimentuma alatt, és azután egy boltban igen sokáig tartotta, kiszöktetni sem merte [BÖn. 948. — ^aSzász János] * *felső ~ bástya/épület/ház*. 1656: Jnnett az Aszonyunk elő Naga felső rend Veres Bastiajarol 's hazarol be jöven által az hetedik palotan, nilik be job kezre az njolczadik palotara vas sarkon Beczi vas rostelljos viragos, panton forgo az másik ajtohoz hasonló rakot es partazatos küllömb küllömb fele fakból csinált ayto [Fog.; UF II, 134]. 1681: Vajda Hunyad vára kivaltképpen az felső rend épületek külső oldalai szép czifran faragot kővekkel ékesített [Vh; VhU 502, 507]. 1685 e.: Ezen felső rend hazak előtt való folyosa (!) alatt az pincze gatorban Vadnak Cseber Nro 2 [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 18]. 1687: (A) Felső rend ház mind végig folyosos [Mocs K; JHbK LVI/6] * *középső ~ épület/ház*. 1681: Vajda Hunyad Vára Középső s Felső Rend Épületek s Házak eze(n) várba(n) a fel menő Lépcső gradiczi, ighen szép faragot kőből vannak [Vh; VhU 502, 532].

3. (vmből) vhány sorny/sort alkotó; de un anumit număr de rînduri (din ceva); von einigen Reihen. 1621: Az melj keo fált megh Czinaltattu(n)k az Czintere(m)be az Hentelerek feleol Egi rend sendelt kellett rea Czinaltattu(n)k Eggik aczal [Kv; Szám. 15b/IV. 22]. 1623: Capitannunk az mint megh mutogattuk Egy Ereös pallankot allasno(n) fell melynek Magassa (!) legyen ad minus Eötöd fell Eölny azt igen Jo teölgy fa vezzeökell megh fonassa mentol Swrwb(en) s megh veresse igen es azt igen zepen megh tapasztassa s megh mezeltesse küül megh heoztassa zepen három Rend sindellel [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1679: Ezeken fellül az egész Pohár széek, kék zöld veres festékekkel festet Az also polczain kívül vagy(n) megh három rend festet deszkas pártazatos polcza [Uzdizszipéter K; TL. Bajomi János inv. 50]. 1726: Találattott benne^a edgy kis, paraszt, öt rend, kályha, kementze, mellyetis Dobolyi István Vram Ő keglme földoztatott meg [Ne; DobLev. I/124. — ^aA házacsakában]. 1732: Vagyon ezen templomban két rend ülés Szék ... bé van Franczia posztovall vonva [Kóród KK; Ks 12. I]. 1758: (A) két rend galambbugos kapu^a aspectusa nap nyugotra néz, mellette lévő kis kapucskájával együtt [Kiskapus K; Mk. — ^aNéhai Gyerőffi Kata udvarházának telkén]. 1793: az Ház bolthajtása alá tétetett két rend Stómpőjezet [Kv; Pk 2].

4. ~ fog fogsor; danturá; Zahnreihe. 1710 k.: Az alsó állam éle hosszúska volt, mely miatt az alsó rend fogam majd természet vagy rend kívül küljebb volt a felső rendnél, és emiatt a fogam maga pusztította el egymást; ifjanta fajt is [BÖn. 492].

5. vhány/vmilyen füzérny; de un anumit număr de şiraguri; einige Reihen Perlenschnur. 1674: Vötte(m) Folthi Kato szamara 2 rend klarist flo: 12 [Beszt.; Törzs]. 1681: Huszon öt rend jo fele veres kaláris [WassLt]. 1686: Négy rend kláris öv középi rend, és öreg klárisból allo Edgy rend nyakra valo, tizenkét arany szemből és tizennyolcz öreg klárisból álló [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina

gyegyajándéka]. 1694: kétt rend nyakra való Fejér öreg gyongyvet vett völt elő kgme f. 100 [Homoródsztpál U; BálLt 71]. 1703: Egy Rend veres Klarissal jó fele gyöngyvel füzött nyakra való [WassLt Barcsai András és Gáspár anyjának hagy.]. 1727: Ket rend igen Szep gyöngyökből való nyakra való Egy rend kláris nyakra valo tizennyolcz Szem öreg klárisból s meg tizenket hasonló arany Szemből allo [Marossztyörgy MT; Ks gr. Petki Zsuzsanna kel.]. 1736: Egy rend Nagy szemű Veres Kalaris Gyöngy [Kv; RLt Somai Sándor és Sára osztozólev.]. 1757: 9. rend jo fele kása szemű gyöngy [Marossztkirály MT; Berz. 3. 1/11]. 1766: kisdeg rend rubint 59. nagyobb rendű rubint 9 [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 96]. 1775: A' nyakra való nagy rend gyöngyömet Kata Ötsémnek testálom [Örményszékes AF; BetLt 6 özv. Szalántzi Józsefné Boér Borbála végr.] 1784: Tiz rend jo fele gyöngy gránáttal elegy [MbK XI. 71 Kovács Agnes kel.].

6. (ruhán) sort/csíkot/diszt alkotó; (piesă de îmbrăcămin-te) cu un anumit număr de fişie decorativă; (auf Kleid) Schnur/Schmuck bildend. 1628/1635: Egi kek uiragos barsonj kerek zoknia, az allia(n) ket rend aranj perem, az uallan ezust arani fonalbol elegittet perem [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen inv.]. 1637/1639: 1. Teoreok uszon Eott rend Fekete szeor szorval valo derekai csup f. — d. 50 [Kv; RDL I. 111]. 1652: egy Megi szín sima barsony szoknia. Az allia hat rend czipke prem Az valla zeöld sima barsony czipke premel Czifrazot [Mihályfva NK; JHb XXII/41]. 1668: Egy fekete viragos Barsony palast, 9. rend Arany czipke, es egy rend Arany galond rajta, fekete bojtos Barsonnjall merön bellet ... Egy fekete viragos Barsony palast, melynek az eleje nust hat, bellese nust mal, egy rend fekete czipke, es fekete gallon rajta [Mk 2 Kapi György inv.]. 1703: elő ruha, edgy rend arany kötés rajta [Zabola Hsz; HSzJP]. 1735: Egy haj szín Selljem kamellon szoknia, egy rend keskenj Aranj kötés és galand rajta [Sv; Hr]. 1740: Egy fekete viragos Bársony Muntli, négy rend szély ezüst Czipke és egy galand körülötte Egy fekete viragos Bársony Muntli hat rend arany Czipke, és egy rend arany galand körülötte [Ne; Told. 19]. 1755: Egy Megy szín Bársony szoknya ött rend két ujni Szelessegű Arany prem vagyan rajta ... Más Tenger szín Allyaba szót szoknya Egy rend Arany Paszament az Allyán [Mezőbánd MT; MbK VIII. 19 Kovács Agnes kel.]. 1782: Fekete Morbol három rend ezüst frantzia tsipkevel kesztett váll [A. balásfva BN; LLt]. 1800: Molnár Uramnak kesztettem egy Mentét kék mellertes posztobol Öt rend sujtással öt rend gombval és ahoz valo Lájblit [Déva; Ks 120. 10/1].

7. vmből egy készletre való; o garnitură din ceva; ein Satz von etw. 1668: Egy kamuka Abrosz közepibe kötes Egy rend köteses kamuka Abrosz [Mk Kapi György inv. 7]. 1748: két rend ezüstös Lóra valo szerszámok boglarsok, ezekhezis két Nyereg edgyik Török, másik magyar, mind a' kettő drága és ritka készülettük [Bögöz U; Szentk. Joh. Szabó (70) jb vall.]. 1821: 6 rend fekete gombostó [Nkf]. 1839: Vagyon Egy rend fehér pergát mereibe 6 fr. [Szászfalu Hsz; HSzJP].

8. teljes öltözkét kitévő; un rînd de (haine); einige Stücke von Kleid/Anzug. 1763: Egy rend szekfü szín köntös, Mente Dolmány Nadrag Selyem Krepin készülettal, ket viseltes selyem poszto Nadrag agyag szín [Hsz; Ks 23. XXIIb]. 1850: Egy rend takáris rokoja elő surtazal 5. fl [Kiskáson Hsz; HSzJP] | Három rend vasárnapi rokoja 24. f. [Peselnek Hsz; i.h.].

9. vhány (írott) sornyí; de cîteva rînduri (scrise); von einigen Zeilen. 1819: egy két rend írással engemet tudásitani méltosztassék [Mv; DLev. 3. XXXA]. 1870: délelőtt igen rossz voltam 6 rend írással eltöltöttem 3 fertály órát [Dés; KMN 216].

10. vhány sor (fa/bokor); de un anumit număr de şir/rînd (de pomi/tufe); von einigen Reihen (Baum/Busch). 1582: Petrus Aztalos fassus est, hog A' Mustoha Aniam oda engede az eg Rend zeoleoth Rigo Georgnek, vg hog azt Az eg Rendet rigo Georg az eo zeoleyebe Ala vonnia chiak hog eg lardan zeoleo theo vala az eg Rendben aki eg kitchinne fellyeb All vala [Kv; TJK IV/1. 21]. 1732: vagon Gyümölcsös sok szép ujj otoványok vadnak, két körtfelyfa nem régen kezdett benne termeni, az allyán edgy rend egres fa is ültetett [Erdőszengyel MT; TSb 51]. 1810: a szálló tetején egy rend leg jobb tseresznye fát ültessen és egy rend körtvély és alma spallért a szálló lábán pedig szilva fát [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel lev.].

Hn. 1759: rend füznel (sz) [Etéd U]. 1790: Rend füznel vagy inkább Boronás előtt nagyobb része Követses patak fenék [uo.].

11. földsavnyi; de o parcelă mică, de o fişie de pămînt; von einem Stück Boden. 1740: Vagyon a négy rend Nyilakban melyi is két részre oszol és mindenik négy négy rendre valo jut belőlle, edgy mereklyényi szénát téssen, melyi is azért hivatik négy rend nyil Hellynek [Inaktelke K]. 1797: szántó Föld ... A Falu Erdeje mellett ez első-rend szántó irtvány hely [Pujon SzD; WassLt Conscr. 527]. 1862: A' kolosvári határon lévő 8. rend szénafü birtokom essék osztályon kívül Rosalia ... leányomnak [Kv; Végr.].

Hn. 1740: A' Négy rend Nyilakban (k) [Inaktelke K]. 1741: a To farkánál valo forrásra ménő rend földék [M. fráta K]. 1759: A Malomnál lévő rend földék között (sz) [Szentmárton Cs].

12. egy rendbeli; un rînd/o bucătă de ...; eine Reihe/ein Stück von ... 1627: (Adtunk) Feiós Juhot Nro 1053 Ezekre kel be jeoni 116 Teomlónck. 116 veder Ordanak es egj rend Sajtnak [Bodok Hsz; BLt]. 1652: Rend tiuk I. ha teobbet nem kernek rajtok [Kajántó K; GyU 127].

13. vmilyen méretű/nagyságú; de o anumită dimensiune/mărime; von einer Größe. 1758: Kerekcs küssebb rend Réz Agyu Nro 4 [Déva; Ks 76 IX. 8]. 1761: Közép rend két fülű réz törőju Mosár Nro 1 Nagybobb rend Portzellán Tál Nro 3 [Vessződ NK; JHB XXIII/31. 26]. 1790: Tiz közép rend vánkös haj Tiz kiszebb rend vánkös haj [A. jára TA; BLt 12]. 1793: egy kisded rend nyereg takaro, veres skárlát posztobol [TL Conscr.].

14. szk-ban; în construcţii; in Wortkonstruktionen: alsó ~ alacsonyabb rangú; de grad inferior; von niedererem Rang. 1677: ha az also rend Tisztek elől Hadi Birák vagy Generalisok eleiben appellaltatnék a' Causa, és még-is fárasztatnék a' peres, ot a' kárnak refusioja felet, cum poena homagiari adattassék vissza; az had promulgálása előtt elment szolgálának állapotja ide nem értetvén [AC 196] * apróbb ~ alacsonyabb/kisebb rendű; de rang inferior; von niedererem Rang. 1736: Kétfelé eresztős hintaja az köz és alábbvaló fő rend emberek ritka volt, mert azt tartották, hogy az olyan hintó csak az urakot és nagy fő rend embereket illeti; sőt ha apróbb rend fő embereknek csak kétfelé eresztős hintaja lett volna, megnevezték volna véle, mint az kit nem illette [MetTr 373].

A címző forrásjelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

rendbehozás rendbetétel; punere în ordine; Ordnen. 1744: Jozágaim Inspectoră az Commissarius urak előtt azt is declinalja^a, hogy malmainnak régtől fogva fel tett rendbe hozásától, igazításától az Stornak ez helyre valo tételével mely nagyon el szorítottam végképpen [Déva; Ks 78. XVIII. 20. — "Nyilvánvaló elírás deklarál helyett].

rendbeli I. mn 1. vhány ízben való, valahányszori; de un anumit număr de ori; ein paarmal. 1657: békessége volt mitőlünk, ő bontotta fél és jött reánk; ha kellene pedig, olyannal kellene békességet csinálnunk, kinek állandóságának hihetnénk is, de ez már mennyiszor végzett vélünk, s mennyi rendbeli hitit szegte meg, ezután is soha meg nem állja [KemÖn. 186]. 1809: Nagyon jövevénynek kell pedig annak az Embernek lenni a' Bányászsgot illető dolgok-b(an) a' ki nem tudja azt hogi mindenféle Erczek(ne)k, u. m. Arany(na)k, Ezüstnek Vasnak a' Bányákból valo ki-hordattatások után, mig azok a' magok Nemékbe ki olvasztatnak, 's tökéletesen ki miveltetnek hany rendbeli kézen fordulnak meg, és hany rendbeli Munkás nem kívántatik azokra [Torockó; TLev. 9/43].

Vö. a hat-, hét-, két-, ötrendbeli stb. címszokkal.

Szk: egynehány ~. 1568: My koron my Az Wytezleo Bamffy Pal wram es Bamffy Menyhart keressere Rogatio wassarnapon feyerwarath az Ew dolgoknak megh latasara, egybe gywltunk volna, Wethenek my Eleonkbe Articulusokba egy nehany rendbely dolgokat, melyek dolgok feolel, Ew kewztewk egyenetlenség wolt volna [Gyf; JHBK XII. 8]. 1585: egy nyhan rendbely vetkekben esset wala [O. szá-kod KK; BálLt 63]. az fogoly ... egy nehany rendbeli lopasi nylua(n) kiteczik ez czielekedetiért elseobe(n) czigasztassek megh, es annak utanna in terrore(m) alior(um) akasztassek fél [Kv; TJK VIII/4. 294]. 1693: Puskas István-k relatoriajából világosa(n) ki tetczik Bartalyus alias Nagy Juditnak az Horvatokkal valo tilalmas és nyilván(n) valo paraznaságra mutato egy nehány rendbeli conversatiói, ezekkel magános házban valo rekeszkedési, és ezekenkis velle valo gonosz életekkel valo kérkedések [SzJk 272] * második ~. 1662: Az mi a második rendbeli leve-lének dolgát illeti, azon mi eleget csodálkozni nem tudunk, hogy oly alkalmatlanság ott nem történhetik, melyben minket nem vetne okúl [TML II, 407 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

2. vhány/vmely alkalommal való; de cîteva ori, de o anumită ocazie; bei einigen/irgendwelchen Gelegenheiten. 1596: Keouetkezik ... Azzoniunknak, Egieb feo Embereknekis es minden rendbeli Aiandek kwldezesre Valo keolchieg [Kv; Szám. 7/XII. 91 Filstich Lörinc sp kezével]. 1610: minden egieb rendbeli zolgalatra alkotmatosbak voltanak [Dés; DLt 322]. 1784: (A rendelkezések) nem láttatnak a' mi helységünket az erdőknék Sz György nap utánis lehet élelítő el szoritani, ugy ezekhez képest a' Felsőes Királyi Guberniumnakis néhány rendbeli Resolutioji és Commissioji vadnak, hogy mi Torotzkai vas Mive-sek pénzünkben vett erdőinknek élelítő el ne szoritassunk [Torockó; TLev. 10/4].

Szk: egynehány ~. 1636: En mostanrol valami el maradt az Nagyságod méltó ditséretiben, készitgetek Isten kegyelmességéből, több egy néhány rendbeli munkákat-is, mind Deákul, Magyarul, az mellyeknek, ha ő szent Felségétől rendelve léssen, rövid idődn való ki botsáttatásokban adatik arra valo bőv alkotmatossagom [ÖGr Aj.] *

első(bb) ~. 1768: Zabnak Erogatioja M. Groff Vas Ádám Ur első rendbeli itt Létekor, 8. Lovaira erogáltam [K; DobLev. 11/390. 6b]. *1827:* mind a belső mind a külső gazdálkodás terhéért inkább sőt egyedül az Exponens aszszony folytatta és ... maga a néhai Dobolyi István ur többnyire mind évessel ivással és részegeskedéssel töltötte idejét és életét és igen kevés segítségére volt a feleségének a külső gazdaság folytatásában, és a megmondottam el-sőbb rendbeli lefizetett adósság meg szerzésiben és le fizetésiben [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1109. 5 Boros Mihály (43) zs vall.] * *másik ~. 1603:* az lofejek feleől protestalt ő kegye hogi az eggzikzeri chelekedeteth hatta hatra, az másik rendbeli chelekedetek feleől pedig Capitalist war es keövet ő kegye [UszT 17/11] * *második ~. 1750:* hivatván Bánffy Sigmond Vr(am) ő Nsága mostani Tehen Pásztorát Bácz Nyikulát ki is ennek előtte Cir. 11/12 Esztendovel lévén Conventios Bácsza ő Nsága(na)k második rendbeli Bacszság(an) bizonyos számu darab Juhokkal [Mezőzh TA; Told. 22].

3. vmely csoportba/osztályba foglalható, bizonyos fajta/féle; care face parte dintr-o anumită categorie de ...; zu einer Gruppe/Klasse gehörend. *1646:* My hutos Diuisorok Mikoron mi az becziullettés Tanacz commissioiabol, Szőlősi Gabor hazanal, üdüezült Felesegének Gichiner Bor-bara Aszonnak, Tertiumat az harmados Atiafiak(na)k minden rendbelj ingo bingo marhakbol, ki mutattuk uolna, es az harmados Atiafiaknakis leualtak uolna igi alkuuanak megh [Kv; RDL I. 133]. *1656:* Jnneth ala menven az Ur ő Naga haza eleőt valo hazban, ninczen sem rendbeli eszköz, hanem nilik egy kis kamara szekre job kez fele egi bellett vas sarkon panton retezes retezfejes ajto [Fog.; UF II, 128]. *1671:* Ez illyenekről azért végeztük, hogy minde-nik rendbeli contentatioja meglégyen és a' kinek kezéből a' contentatioban adott jóság ki-ment, azon' jóság ismét restituttassék, legitime emanaltott és Statutione me-dianté roboraltott Donationak tenora szerént [CC 66]. *1726:* En ezen Egyhaz fiui hivatalomban a Tiszt Eccla(na)k Sz. Sacramentomokra rendeltetett edényire szorgalmatos gondot tartok a Sakramentumok celebralasa utan az Eccla Hazaban ottan viszsza viszem, magam házánál semmi rendbeli edényt nem tartok [Kv; SRE 154]. *1730:* világositanok meg Baka Aron becsülletes Atyankfiát mi rendbeli szabadsággal éltek mind édes Attya és Jobb Atyais [Kézdisztkereszt Hsz; HSzjP].

Szk; egyik ~. 1677: Mikor az vas kő bányát colalják az két rendbeli bányászok, ha egész héten dolgoznak szoktak adni egygyik egygyik rendbeli bányásznak mécsnek egy hétre egy egy ejtel fadgyat, olvasztottat [CsVh 61]. *1746:* Egy asztal keszkenyő kotzkás, melly(ne)k egyik rendbeli táblája aranyas, körül fejr recze vagon [Uzon Hsz; SVJk] * *más ~. 1611:* Egi Janos kiralj taller, egj mas Rendbelj taller al egiwt nio(m) m. — p. 14 f. 2. d. 62 [Kv; RDL I. 88]. *1787:* az Más Rendbeli Beres ókrók közül bótstották ki az a két Tulok Ókört az hojszás szűrke az Csábeli Daru [Náznánfa MT; Berz. 4. 30. N. 15]. *1820:* az Irást másak előtt más rendbeli Eskető Urak fel olvasták [Ara-nyosrákos TA; JHb 48 Opra Juon (25) majoros vall.]. *1840:* vagnak más rendbeli Haramiáskodó Lovas katona-ságok [Dés; DLt 935] * *másik ~. 1621:* Atta(m) Gubernatorne Azzonio(m) koczissinak Abrak Czipot Nro: 6 Az másik rendbeli koczissok(na)k Abrak czipot Nro: 4 Az harmad rendbeli koczissok(na)k Abrak Cip Nro 4 [Kv; Szám. 15b/XI. 122] * *második ~. 1710 k.:* Kenyerünk* há-

romféle volt; igen szép fehér francia zsemlye de ez ritka és igen drága volt hanem a második rendbeli kenyérral éltem. Búzakenyér volt ... Harmadik rendbeli kenyér Rog-genbrót volt ... nehéz mind a só [BÖn. 575. — "Hollan-diában]. *1836:* Ezen Kender fonalat két felé kell választani — mert ennek fele olyan vékony mint a' második rendbeli házi Lenfonal, és ebből fog Szövödni őtt abroszom [IB gr. Bethlen Sámuelné takácsnak szóló ut.].

4. whány rendet/készletet kitevő; de un anumit număr de rinduri/de servicii; etliche Sätze. *1739:* a Farkas Sára leg jobb rendbeli köntöse, menteje szoknyája, Válla, ruhája Kerekes Mihály(na)k ítéltetnek, a' többi köntöse penig és bonumotskája az édes Attyá(na)k és Annyá(na)k [Torda; TJkT I. 159–60]. *1811:* Bé Szegötete Miller Miháj a maga inosát dondicts Jánast 6 Ezendőre mikor fell Szabadul akar tartoszik Miller Miháj Uram egy egész uy Rendbeli köntesével mint egy Legenynek Jllendő [Kv; KCJk 106a]. *1850:* Egész rendbeli fain prágai porcelán edény, talok, tányérok 26 vft 15 xr [Algyógy H; Born. F. II].

Szk; egynehány ~. 1780: a Feleségének a Lakadalma-kor láttam, első napon a nyakán jo féle fejr gyöngy volt, annak pedig a le függője viszont jo féle orientál gránát hasonlóképpen jo féle fejr és gránát gyöngyökkel meg rakott egy néhány rendbeli főkötői is voltak [Bethlen SzD; BK. Julianna Ersekujvári (24) conj. St. Butzi vall.] * *más ~. 1748:* Egy egész végben szep rosás asztal keszkenőt Nro — 78 Kamuka asztal-keszkenőt Nro — 8 Más rendbeli szives asztal keszkenőt egy végben Nro 43 [Korunka MT; Told. 11/92]. *1804:* egy más rendbeli köntösnek valo rosa szín fekete virágos polonézer fátyol [uo.; i.h. 19].

5. sornyi, whány sorból álló; din rindul/şirul de ...; von einigen Reihen. *1656:* Innen ki menven nilik az középső rendbeli hazakra menős kerengheő gradicz eleött valo pit-varra egy partas vas sarkon panthon forgo retezes ayto, meli pitvaron vagon egy fa rostelljos ablak; az ayton leuó retezek keő melljekeben faban vért vas retezfeje vagon [Fog.; UF II, 114].

Szk; egynehány ~. 1717: Egy nihany rendbeli ezűt (!) és aranyos gomb [TSb 26] * *második ~. 1656:* Jnneth eleb menven faragoth kő oszlopok ala vórt bolthas alat vagon egy emelcsős vas szeggekkel vért teöldgi fa deszkau al bellett vas csiaapon serpenjeős teöldgyfa sarkon varbol ki jaro kapu, melinek előtte az keő oszlopokhoz vagon 8 helljen onnalbe önteött vas kapocz, kiknek az elsőjeben va-gyon allol kerezűl 25 szemből allo lánzc az második rendbeli also lánzc 27 szemből allo az felső 27 szemből allo, mindeniknek eoregh Beczi lakattia s kolczai [Fog.; UF II, 100].

6. vmely társadalmi rendhez/réteghez tartozó; care apar-tine unei pături sociale; zu einer sozialen Schicht gehörend. *1571:* Az Adot zedyek valoba Minden kemelles nelkwl senky ez Adoban Zabados Nem lewen, semmy Rendbely zolga az Tanachbely vraitwt ky walwa [Kv; TanJk V/3. 42a]. *1583:* Az Bor Gazdakrol. Az korchiomának gazdaia, Semminemeo Rendbely Embereknek Se Attiafiaknak, se zomzedsaginak, se egieb warossy, Vagy Videky vagy ide-gen embereknek, akar minemeő állapotbelieknek, Ne me-rezellyen kenyeret, etket, vagy valamí eledelt semmy zyn alat adny [Kv; PolgK 1]. *1629/1681:* parancsolom is min-den rendbeli Tisztviselőimnek hogy Szikszi Mihály Deakot senkinek, sem Varosbeli, és azonkívül valo em-bereknek instantiajara törvény nélkü megh ne haborgas-sák, haborgattassák, ha kinek mit vetene, törvény szerint

exequialtassák [Vh; VhU 221]. 1653: Kérdezkedék Toldalagító a tihája: micsoda rendbeli ember vagyok én? Kire azt felelte — a mint érthetném — hogy városi ember, úgy mond, emberséges ember [ETA I, 130 NSz]. 1662: most viselnenk gondot az haza megh maradására, ne(m) ni-melliek(ne)k vagjodása szerint az Tiszt állatás igazgatására; Valakik hon vadnak be állatva(n) Ugron Janos Vr(ama)t Tisztibe(n), személy válogatás nélkül minden rendbeli vitezlő ember jeőjeön mellénk maga(na)k valo éleszel, eletek el vesztese alat [UszLt VIII. 71 fej.]. 1677: Történhetik néha oly dolog-is, hogy a' meg-tartásra valo személy ismeretlen lévén, nem hogy Nemessége, vagy valami bizonyos residentiaja, de sőt személye-is a' Tiszteknék ismeretségében nincsen ... a' meg-tartoztato személynek mindazonáltal tudni kell, micsoda rendbeli emberrel légyen igye | Egyházhelyi Özvegy Nemes Aszszonyok hadi expeditionban valo lovas állatásra ne kényszeritessenek, mind a' hadi expeditionnak le-szállásáig-is sőt kevés josszágu, s' egyéb rendbeli Nemes Aszszonyok-is kiknek férjek azon esztendőben holt-meg, és fél Kapunál fellyeb valo josszágu nincsen, azon esztendőben hadi expeditionokra lovast állatni ne tartozzanak [AC 84, 93]. 1727: Ha fogadott pasztorunk medio tempore elsőkött olyankor azon csordát szerre őriztük, oly formán, hogy akár falu szeribe, akár falu szerin kívül valo ... az ki azon csordában marháját jártatni és legeltetni akarja, az őrzéssel szerin mindenik rendbeli ember tartozik [Szemerja Hsz; HSzjP]. 1736 u.: Az öreg Teleki Mihály vésnésgiben is az öve megett hordozta hüvelyben gyöngyház nyelvű két kést s egy villát, s úgy minden rendbeli ember Erdélyben [MetTrCs 463]. 1793: Kávási Udvarában elő Ngának lako egy nem tudom jól, Vajda é vagy egyéb rendbeli ember, az Atyámat el Kalátsolta a Néhái Báronál, hogy az Atyám Jobbagya volna a Báronak [Kémer Sz; TKhf 13/34 Anutza Sorbán cons. providi Joannis Tyivorán (37) vall.].

Szk: *alsó* ~. 1736: Mind felső alsó rendbeli ember, mihelyt megházasodott, az szakállát meghagyta s holtáig úgy viselte; az egy Beldi Pál szüntelen beretváltatta az szakállát, s hogy controvertáltak azt monddotta, mikor tatárok rabja volt, nagy szakállá lévén, az tatár ura ha megharagudott annál fogva hirtzolta, akkor tett volt fogadást, ha megszabadul, soha szakállt nem visel, s nem is viselt holtig [MetTr 349–50] * *felső* ~ → *alsó* ~ * *világi* ~ *fő- és nemes ember*. 1662: Hogyha az olly ország törvénye rendelése ellen átkodott praelátus, papi úr és clérus, egyházi rend leszen, ottan mind papi, püspöki hivatalját, minden beneficiumit, javait, jószágait, ha pedig zászlós úr, gróf úr, és akármilyen világi rendbeli fő- és nemes ember lenne, az is minden névvel nevezendő javait s jószágait elvesztvén minden névvel nevezendő javait jószágait Ő felsége másoknak adhassa, s tartozzék is adni [SKr 280].

7. vmilyen foglalkozást űző csoportbeli; care face parte dintr-o anumită categorie profesională; aus einer bestimmten Berufsgruppe. 1559: Thowaba az Coloswary Mestheknék ew kegyelmek Illyen Zabadsagoth engetthek, hogy Se Thewsemek, Sem egyeb Re(n)dbely embernek, mynd Jthwalonak, Jth az Coloswary hatharon, soha ne legyen zabad wagny walo Barmoth wenny, deh czon az Coloswary Mezarozoknak, legyen szabad [Kv; TanJk V/1. 58]. 1579: se Míves legyen se pedig egieb rendbeli ember az kinek az zoló keozt dologa nincjh ne laryon, ha megh Nem zwnek eo kegme vyssellie(n) gondot Rea hogy megh tiltoggianak, vagy az zóleo paztorok fogyak megh, vagy az varas zol-

gaynak legie(n) gongyok Rea [Kv; i.h. V/3. 198a]. 1592: Sigmond, confirmalta az Karoly es Laios leweleth ... hogy se kalmartol se egieb rendbely Coloswaritol, gialogtol, lowagtol wamot Senki ne vehessen, ha veót volnais vizza Aggia [Kv; DiósyInd 53]. 1677: A' Mely szabados embe- rek, kik vagy fegyverekkel, vagy lovok hátán, vagy egyéb Udvari szolgaságnak hivatallyában, Pásztorságokban, Biro- ság viselésben vadnak, hogy a' Dézmások az olyanokon egy egy forintot, és egyéb exactionkat vegyenek, tollaltassék in perpetuum: holot a' Földes Urok-is afféle rendbeli embe- reknek kedvezni szoktak dézmájok dolgából [AC 217]. 1784: Rendeltetik azért ezen szükségtelen költségnek is el távoztatására, hogy valamint más Helyeken ... az efélek a Lakosok által sora praestaltassanak. Nem suffragálván az abéli Mentség hogy Télben a Bányászok, nyáron által az verős kovátsok mesterségek által, az kereskedők pedig minden idő tájban az szélyel valo járással akadályoztat- nak; ugyan is az illyen rend béli Emberek magok privatu- makban fáradozván az közönséges Tereh viseléstől nem ex- cusalthatnak [Torockó; TLev. 2/6. 3a].

8. vmilyen papi/szerzetesi rendhez tartozó; care aparține unui anumit ordin (călugăresc); zu einem Mönchsorden gehörend. 1677: Se Fejedelmek, se Urak, Fő és Nemes ren- dek, se egyebek Jesuitai szerzetlen lévő Papokat, Mestere- ket és Deákokat, sem egyéb rendbeli embereket, kik re ipsa abba a' szerzetben voltak, s' vadnak, etiam de facto, és csak Katonai vagy egyéb féle embereknek köntösökben latitálnak, egyebek, sub poena in praecedenti articulo specificata ne tartsanak [AC 8–9]. 1779: Más most hogy leomlott egy része, nem tudják, mihez fogjanak, mert azt is bizonyosan beszélik, hogy minden rendbeli papok elegendesleg ad certum gradum et numerum fognak redi- gáltatni s úgy beszélük, hogy a quadragesimalis bőjti napok tolláltattak [RettE 406. — "Ti. a minoriták templomának].

9. vmely nemzedékhez tartozó; care face parte dintr-o anumită generație; zu einer Generation gehörend. 1792: az ott vicinált josszágnan ismértém három rendbeli Mojzes Fijakat, Leg nagyobb, középső, és harmadik, Moyses János Uraimékat [Usz; Borb. II Maria Tordai Conjux Agillis Michaëlis Szél ex M. Sákod (60) vall.]. 1803: Nem tudom nem hallottam hogy soha az Utrizalt Josszágná Léány Fijul- val meg osztozott volna s nemis osztozott, holott tudok há- rom rendbeli Moses Fiaokat a kik azon Josszágnól ki holtak [Szenterzsébet U; Borb. II id. Szakáts Josef (67) ns arma- lista vall.]. 1843: akkorára nőt a' Nyárád és Maros hogy ezen rendbeli ember akkorának nem érte házokot ontatt le a Faluba 3ad napja hogy ki öntett, de még az idén ak- kora nem volt, mint a' milyen mostis pedig szállott [Nyá- rádtó MT; SLt évr. Szász Ferenc P. Horváth Ferenchez].

II. fn 1. bizonyos számú/vmely csoportba tartozó sze- mély/dolog; persoană/lucru care face parte dintr-o anumită categorie; zu irgendeiner Gruppe gehörende Person/Sache. 1665/1754: Az butsu vételben pedig akármilyen rendbeliben- is, ha hirtétlen jelen nintsen, bátor az ház táján légyen-is, mindazáltal büntetése egy heti bér [Kv; ACart. 16].

Szk: *egyik* ~. 1672: Itt Uram pedig az micsoda hírek vannak, azokat páreáltatván, Kegyelmednek el küldtem ezen levelemben includálván, Egyik rendbelit Gyulai Tamás írta két debreczeni embertől, kik is az magok dologa végett mentek volt be, Kucsuk pasa háborgatván őket régi szabadságokban [TML VI, 175 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1762: A múlt héten igen szépen kezdett vala menni a hó, de Mátyás meggátolá s nem hogy elment vol-

na, sőt két versben annyit esett, hogy csak az egyik rendbeli is elég lett volna a télen [RettE 134] * *egynéhány* ~. 1613: Kiről exemplárokat egy néhány rendbelieket, sőt Originalokatis ha keüantatik salüüm legyen exhibealnunk [Kv; PLPr 1612–15. 99]. 1653: És mindjárt kémekeket bocsáttánk egynéhány rendbélit [ETA I, 98 NSz] * *mindhárom* ~. 1657: Harmadik rendben azon útra, melyre magam is menendő valék, bocsátám Daniel Jánost és Fráter Pált cselédeinkkel, rabjainkkal és valami nyereség tarackokkal, ezeket mindhárom rendbélieket azon estve elindítottam, semmit nem aluván egész éjjel [KemÖn. 241] * *mindkét* 1673: Én Kegyelmedet az puskás által tudósítottam volt; most Kegyelmednek Irhatom, Farkas László, Kubinyi uramék az estve érkezének; ismét Kende Márton hol kikkel (neveket sem tudom, sem ismerem), az is együtt velek; mindkét rendbeliek követek urunkhoz [TML VI, 423 Bánffi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. vmely társadalmi rendhez/csoportozáshoz tartozó személy; persoană care aparține unei păturii sociale; zu einer sozialen Schicht gehörende Person. 1554: Az Regy ewstewl maradoth ló feyek, kyk nem layos kiraly halala vthan ló fewwe letthenek, azok megh maradgyanak az fizetésbewl. Ezeknek kywölök mynden Rendbelyek megh fizessenek az adoth [Mv; SzO II, 108]. 1589: zvette Be Az En fiat-falwy Jobagimnak zaz harmincz Eot diznayt Az kerez-turffalwy hatarbol Georgenybeoly az zabad Nyomasbol, holot Annak Eleotte az Eo magok marhaioknak mind(en) Rendbelyeknek zabad Nyomasok es Eleseok volt, kikreol Jambor Nemeos Embeoreoknek p(ro)testalta(m) [UszT]. 1592: Kolcz tartokon az Saccz Adoban, es egieb Rendbelyekennis, a' Zolga rendeken kyweol veottek f 49/50 Vrunknak eo Naganak feyedelmwnknak ez eszten(deo)ben Satz adoban fizettenek f: 2500 [Kv; Szám. 5/XI. 67]. 1657: ualasztatik ket feő Inspector, Magyar, es Szász az kik az alkalmatosságh szerent dirigallia(n)k ez városba(n) minden rendbelyeket, attol fwgjenek az Torniokba(n) es uarfokoko(n) leueő Cehék, fertaliok(na)k kapitanny, Tize-desi, kapukba(n) leueo viziazok, es az szwkseghez kepest minde(n) hadi ordinantia azo(n) vrainke legyen [Kv; KvtL Vegyes III/127]. 1677: Dezmákat, sőt, és egyéb terheket Fiscus, vagy mások számára hordozó, avagy abból vissza-menő szekeresek-is, kik vagy tilalmas helyekben való károkat, kaszált és baglya szénának meg-bántását, kerteknek le-vágását, égetését, és töb insolentiaikat-is szoktak cselekedni, sőt a' káros emberekre ugyan insurgalni-is; affélék-is ezen félyebb meg-irt mod szerint büntetessenek, és akarmely rendbelyek-is, ha ellenkezének, Tolvaj kiáltások-ra a' károsoknak insurgalni a' Faluk tivozzanak, és az elég tételig arestálni-is, a' cselekedetnek mivoltához képest [AC 215]. 1681: Kápolna, vagi régíhi Templom ... Leány Asz-szonyok s mas rendbelyek szekys deszka könyöklőjével együtt három rendbeli [Vh; VhU 525]. 1694: a' mas rendbelyek(ne)k szabad akor is a' korcsoma tartás [BfR néhai ifj. Bálpatáki János urb.].

Szk: *civilis* ~. 1662: Az Aranyas-bástya bízott vala bors-jenei Tisza Istvánra, melléje Tyukodi László, Macskási Gáspár, Fodor Miklós, Rákos Péter, Borbély András, Takács István, a váradi civilis rendbelyek bírják [SKr 584] * *első* ~. 1739: Kedvetlenül értettük, hogy az Isten haragjának engesztelésére s duplás ostarának elfordítására rendelt bőjt nem kezdett volna observáltatni, sőt sok helyeken magok a tiszték és az első rendbelyek hadták volna félbe [SzO VII, 398–9 gub.].

3. vmely foglalkozásbeli személy; persoană care face parte dintr-o anumită categorie profesională; zu einer Berufsgruppe gehörende Person. 1600: Az kuczisoknak es egieb rendbelyeknek abrak bort 35 eytel fl. l d 56 [Kv; Szám. 9/III. 39 Szabó András sp kezével]. 1671: Noha a' Postálkodoknak, és egyéb rendbelyeknek saczoltatások, sok rendben meg-tiltott, de még-is a' Falukban a' Felnagyok és Birák félelemtől, és edgyéb respectusoktól-is néha viseltetvén, per abusum bé-jött szokások szerent afféle saczoltatástól ne(m) supersedealnak [CC 31].

4. *egyházi* ~ a klérushoz tartozó személy; persoană care face parte din cler; zum Klerus gehörende Person. 1662: Hogyha az olly ország törvénye rendelése ellen átkodott praelátus, papi úr és clérus, egyházi rend leszen, ottan mind papi, püspöki hivatalját, minden beneficiumit, javait, jószágit elvesztvén mind őfelségétől, s mind az ország-tól örököskeppen való hitetlennek és számkivetettnek tartatván a cléricusnak, egyházi rendbelynek püspökségét avagy egyéb papi tisztit s ahhoz tartozandó minden beneficiumokat, jószágokat az ő felsége másoknak adhassa, s tartozzék is adni [SKr 280].

rendbeszedés rendbetétel; punere în ordine; Ordnen. 1793: proponálá T. Esperest Intze Mihály Uram, hogy a' melly Gravamenjei volnának az Ekleziának azok adassanak bé a Mlgős Fő Consistorium eleiben olly véggel hogy onnan a' több Ekleziák Gravamenjeikkel együtt erre a' végre ki rendelt Deputacionak adattassanak által Ezen feladás helyben hagyattott, és az említett Gravamenek rendben szedése és fel jegyzése Szathmári György Urra bizattott [Kv; SRE 290]. 1807: ez előtt mint egy két Esztendőkkkel Albisb(an) Magos Pál Ur maga öröksegi-nek rendbeszedése véget hozzam recipiala magat, s itten letib(en) az leveleit elevette olvasta [Albis Hsz; BLev.].

rendbontás úttörés/nyitás; deschiderea drumului; Weg-spurung. 1846: rendbontással lábbaltatólag utat nyitott keresztül a' gabonákon [KLev.].

rendbontó zavargó személy; persoană turbulentă; unruhige Person. 1847: Valló több izben felszólítottott, sőt kényszerítettett is legfelsőbb helyről jött parancs következtében arra, hogy mint gyanú alatti rendbontó az érdekelt közönségektől távozzon el [VKp 168]. 1879: Rendbontók azok, „hecc”-csinálók, és nem az az igyekezetűk, hogy javítsanak [PLev. 37 Petelei István Jakab Ödönhoz].

rendel 1. elrendel, előír; a dispune/ordona; verschreiben, befehlen. 1561: az mesterek wegeztek uoluna nemimnw articulosokat ... Es kerenek mwnket arra hogy mi azokat meg ertenőik megy hannok wetnők merteklenők, es az my tisztwnk zerent iol rendelnok az ew ceheknek meg tartasara es Bekeseget meg maradasara az my polgari meltosagunk zerent megh erőssitenek [Kv; ÓArt.]. 1577: Az lud hus es malacz hus arulassa, es el adassa felol, eo kegmek wegeztek hogy mi keppe(n) egieb hust, es halat fontal es Mertekkel aggiak es arulyak azt is eo kegmek io moddal Rendellie hogy ez vtan fonttal Meryek, mind a lawat s mind az alab valot [Kv; TanJk V/3. 153a]. 1589: Ezt tudom az ado dolgaban hogy wegeztek hogy az ki ez cleottis egas adott adott tehett mostannis 50 penzt adgion az azutan aztan vgy rendek hogy kin kin erdeme zerent vegienek tudom hogy veottenek kin 40 d: kin 32 penzt kin

25 kin 10 penzt, ki mint érdemlette [Szu; UszT]. 1606: De myert az Agoston falui Iozagh Jobbagiostol igen felette szwkseges Miklos vra(m)nak, akara azt Eliberalnj, kinek Eliberalasara rendeo es szakazta az Agoston-falui hatarbol az Olth szegeletibe egy darabot kyt most az Olth vize körniül foly [Köpecz Hsz; Ks 90]. 1656: ez időn is kegmteteknek Generalis Gyűléset rendeltük Fejérvári Városunkban lenni ... Kegmteteknek azért kegyelmesen parancsollyuk, az fellyebb megirt napra és helyre bocsásssa megh hitt emberit tellyes Jnstructioniul, hogy eő kegmtekkel egy értelemből, minden hazánk közönséges javára nezendeő dolgokat vegezhesseken [WassLt fej. egy-i meghívó]. 1677: Kis Marjai Városbálieknek Privilegiumok helyben hagyatik egyéb részeiben, az 1614. Esztendőbéli Articulus szerint; de mivel az Ország in Anno 1615. et subsequentibus Articulus invalidalta annyi részében, hogy a' Harminczadokat mint Fiscale bonumokat recuperalni rendelte; annakokáért ök-is harminczad adással tartoznak de jure Regni [AC 146]. 1681: Mindenik Malombol Sabbatalis jar az Hunyadi P(rae)dikatornak és Oskola mesternek (akar mifele magot örölylenek akkor mindenből ki adatik:) ennek előtte kezdetet terminussa ennek szombaton dellyesti könyörgeskor, s tartott vásarnap délyesti harangozasigh; de hogi az vasárnapi munka el tavoztassék az keresztien Urak ugi rendelték, hogi Szombaton nap fel jötetől fogvan; vasarnap nap fel jöteigh légyen es mostis vgi observaltatik [Vh; VhU 48]. 1701: rendeltünk klgtek(ne)k Országul közönséges Gyűlést Gyula Fejérvára holis az Gyűlések alatt agítáltatni szokott Causák foly(na)k [UszLt IX. 77/36 gub.]. 1739: Hogi pedig a' Strásálás jobb moddal mehesen végb(en); mind a' szegénység(en)k könnyebségére légyen, mind a' strásálás(an) hogi defectus ne essék, rendeltük hogi az Hidhoz az Hatodik és Negjedik Tized fogadjan(a)k két jó strását* kik szorgalmatosan 's szüntelen vigjazzan(a)k mind ketten [Dés; Jk 524b. — *Köv. a fels.].

Szk: országul ~. 1634: mellettünk leueő Tanács Ur hiueinknek edgyező tetczesekbeől Jnuocauit Vosarnapra, mely az ieouendeő Pünkeősd huanak 13 napon leszen, rendeltünk Országul hüseghteknek generalis gyűlést Feiervari varasunkban celebralni [Thor. X/1 fej.]. 1666/1701: hogy azért azon difficultások csendesebb úton igazittásba(n) vétethessenek, az mi Kgl's Urunk eő nga Kgl's annuentiájából egész országul rendeltük volt Tanácsos Atyánkfiat eő kgeket, eő kgek mellé betsülletes Atyánkfiat mind az harom na(ti)obol, kikis azon difficultásokat Colosvári Atyánkfiainak, azon véghelynek csendesebb, és jobb karban állittatására, így dirimálták [KvLt I/188 egy-i végzés] * székül ~. 1659: Uyabban valo Adozasra rendeltük szekül Eozvegy Aszonioik kiknek semmi marhaioi nincsen, hane(m) orsojaval gusallyaval el nyolczan adgyanak egy Tallert [UszLt 17] * a törvény ~ vmit. 1813: Az illyen színű esetekben a Törvény az Allperesnek idő haladékot rendelt adatni [Mv; Somb. II tábl.]. 1856: Tolvaj Joseff Tanácsos.* az Kodits tetőn lévő földet ki adom aval az feltétellel mikor az ado azon fel kért földről az Özvegy Tolvaj Ferentznére fog irodni s az Apámtól ökeménél lévő Zálagos földeket ki fogja adni ha az Törvénynek rendelik s, az adot is magára fogja válnai ki fogom adni — le fizetve a le fizetendőket t: i: a rajta levő <Zá>log Summát [Egerbgy TA; Tolvaj lev. — *Értsd: ezt feleli a zálogos földet visszaadására nézve] * városul ~. 1570: Az pro-catorok Zertartasa feleol Mint Rendeltek volt eo k. varosul, Mostanis keryk eo k. biro vramat hogy Thartassa megh ve-

lek [Kv; TanJk V/3. 18a]. 1590: mondz minketh hamis eskwtteknek egjbeől, hogy my nem vgy Jgazittothük volna fel azt az adotht mellyeth my eskwtthewl es warosul rendeltünk volna, tudny Jllik hog az Kik az piacz helyben laknak es feő korchiomarosok azok töb Adotht aggyanak [Szu; UszT] * vmi felől ~. 1586: Eo kgmek Legh elseoben Niultanak annak az Instructionnak Censuraiahoz melliet az zam weweo vram, teob feő vrammal rendeltenek volt, az Malom biraknak gondwiselek feleol Melj instructio ... telliessegelel megh Nem erosseodhetek, Eo kgmek varosul, egy bizonios es reowid napra halazotttak, az Instructionnak iobbodon valo megh igazitast [Kv; TanJk I/1. 28].

2. vki/vmi számára kirendel/kiutal vmit, adat vkinek vmit, a repartiza ceva pentru ~; jm/für etw. anweisen. 1567: valamelik nagy biro auagy tanachbelj zemelj valamely nap az waros dolgaban ky iarnak azoknak mindeniknek nyarban fizettese es Jargalassa munkayokert rendeltünk tyz tyz penzt, ha penig telben iarnak hat az w iargalasok legien nyolcz penz [Vizakna; TT 1881. 191]. 1584: rendelnénk fizetést neki vagy valami tiszttel latogatnók meg [BáthoryErdLev. 171]. 1611: Az mj penigh nezj hogi mosta(n) az giermekek tartassokra semmit ne(m) rendeltw(n)k tehát mjaz (!) illendeő keolchieget nezj Catha Azzonj fell irassa es Jeouendeoben az melj bechwlettes vraink leznek az varos constitutioja zeren el igazittiak, quod dignu(m) et Justu(m) accepta legie(n) [Kv; RDL I. 88]. 1666/XVIII. sz. köz.: ennek előtte valo boldog emlékeztű Praecessorink Városokban lévő két Isputálybéli Szegények számára és seghitségekre annuatim két ezer kö Sót rendelték volt [Born. IV. 1 fej.]. 1679: Az fiu gyermek Thamás tartására az időre semmit nem rendeltünk, mivel ősi és tavaszi vetése az annyának van benne az földekben, egyebet, hanem egy tehenet és az juhok hasznát [Zágon Hsz; Barabás, SzO 382]. 1680: Malom Birak Dobolyi Janos es Mihaly Deak vramek(na)k Malom Birasagokert fizetesekre rendeltünk Annuatim Nro 36. 36 veka Buzat [Dés; Jk 16a]. 1699: minden Város es Falukb(an) levő ő Flge Vitezinek száma és széksége szerént rendellyen es szakasztasson annyira valo fűvelő helyet, mellyel fogiatkozás nélkül megh érhessek nem pedig valami ala valo sovány és alkalmatlan helyeket [UszLt IX. 76/69 gub.]. 1717: Toroczka János Cároly Vari Fortificatio Inspector Commissárius Atyánkfia informatiojából látván, hogy Cároly Váratt a Tüzi fa szük volta miatt, a fel jövő Regimentek számára valo profont Sütesben nagj fogiatkozás lenne. Rendeltünk annakokáért 100 Rh. forintot hogy a Vidék könnyebbitéssivel azon székséges fát szerezzenek [Nsz; Ks 83 gub.]. 1774: A' Fenn ki szemzett Helyre a' M. Goroszloi Ref. Eklésia Oskola Mesteri Házat Epittetvén, az Oskola Mester számára rendelt illyen fizetést* [SzVJk 172. — *Köv. a fels.].

3. helyet kijelöl; a indica un loc (pentru ceva); Platz zuweisen. 1574: Az ganenak Eo k. Rendellyenke Byzonios helt az Eorcz vizagazanak Rea, es az ky oda Nem hanya Lowat fogiak ky es fl 1 vegenek rajta [Kv; TanJk V/3. 101b]. 1591: az eleobbi konihanak alkalmatlan helien voltat megh tekintuen, el haniattak volt vegeztek eo kgmek hogi alkalmas helt rendellienek mas konihanak, kit dezakbol czinallianak, hogi ha vrunk ide teortennek iwni, ne esnek valami fogiatkozás az koniha dolgabol [Kv; i.h. I/1. 160]. 1653: Rákóczi György felkésztűt — viszont a gubernator is, és táborba szálla Kolosvárhoz. Egykorban egy bizonyos helyet rendelvén — ő maga a gubernator is jelen

lévén — valami tractájok lön, és megfogának egyezni a bírodalom felett [ETA I, 143 NSz]. 1803: 10-mo. Összel pedig a csordával mindaddig kihálni tartoznak, míg a falu kívánja; alkalmas helyet rendelvén a falu is a csordának a kihálásra [M.hermány U; RSzF 193].

4. feladat elvégzésére/szolgálatra kijelöl/nevez vkit; a desmna pe cineva pentru a îndeplini o sarcină; jn für eine Aufgabe ernennen. 1570: forgacz vram Embereket hagiott hozza kyk az Barom vtan leseskedyenek es azonnal Ely kapyak az Niomasrol Eo, k biro vram es az Thanach Azonkeppen Rendellyenek Embert hozza kik kemeletlen beh haychak az Eoweketis [Kv; TanJk V/3. 18b]. 1579: Vegeztek hogi mikor Az Czeh mestereket be hywattja biro vram, paranchiollio(n) az tornjokra vyssellienek oly gondot Rea epychye meg Mert e' Jeowe gywleskor eo kegmek visitorokat Akar Rendelni kik meg lassak, Es az engedetleneket megh Akarya eo kegmek bwntetny [Kv; i.h. 193a]. 1587: Kiwanjuk aztis w Nagatul hog az portusra oly ertelmes teörwenj tudo embert rendeljen hog az mj causajnk esnek mjnt portusson szokot esni, el igazthassa (!) velunk egyetemben teoruynj zerenth [GyK A dési cellérek végezése Gyulafi Lászlóval az örmezei portusról]. 1610: (Az alperes) éoneon maga kj haniatot tizet az iuhokban monda hogi ihon uadnak az kertben, mondek en nem igr uala az uegezes Ferencz vram hogi te magad Hanisd kj a' Juhot mert ihon uagion az keöz ember kit az fogott emberek is rendelték mys neki engettwnk, ne hantad uolna kj addigh hat hanta uolna az kj [UszT 34a]. 1687: Mikor az Nemes Vár(me)gye rendeli az Jozságot vár építeni, azo(n) kívül el nem vonnya, az Hadnagi, az Jozságot semmib(en) [Szilágycseh; GramTr VIII Nagy Márton (44) ispán vall.]. 1698: Ezen dolog' hogi jobban megtartassék rendeltük Erdő Bironak Szekelyhidi Jan(os) Ur(ama)t [Dés; Jk. — *Ti. a favágási tilalom]. 1703: Mlts Generalis Uram a Szebeni Citadella epitesere' dolgosokat kivanván chez képest rendeltünk minden helyekről mar harmadik izbenn annyí számú dolgot [UszT IX. 77/66 gub.]. 1720: Horvath György Uram Cehet gyűitue(n) le tötte onussat kévännya hogi Fianak más mester embert rendellyen a' B: Ceh az holott Inas Esztendejet ki tölcse [Kv; ACJk 112]. 1766: Húnyadi Városi Biráink Hús Látókat rendeljenek [Kszeg; BfN Bh-i cs.]. 1805: a Banya időnek el kezdesevel ki adat Rendelesemnek szoros Még tartasa mellett parancs-olom hogy a Tarsóság, a Birákkal rendelyen bizonyos számu hiteseket kik a Banyakot meg visgaljak és a rosz metalumu Banyakot nem csak be tiltsak hanem el petsetelyek [Torockó; TLev. 9/38].

Szk: melléje/vki mellé ~. 1614: vduary zolgankatt Suki Benedeket, Az Hatalmas giezohetle(n) Chiazar feo kapuczí Pasaia az Nagos Memhet (!) Agha melle rendeltwk hogi Brassoygh mindenwt gazdalkodgiek [SLt A. 137 fej.]. 1665: a bosznai pasa Volt nálam ebédén, el is bo-csátottam határigazítani, főembereket rendelvén melléje, mely határ igazításban semmi sem tölt [AMN 90]. 1751: a' dolgosok mellett sem maga sem ül Se bizonyos embert melléjek nem rendel hogi őket a dologra nógassa [Maros-székirály MT; Told. 29]. 1765: odaküldje szolgál Biro uram egy becsültetes Nemes Embert rendelvén melléjem, hogi annak jelen létében adminisztrállyam a pénzt [Kisened AF; Eszt-Mk 290].

5. (sereget) kiküld/rendel/vezérel; a ordona desfășurare a trupelor în linie de bătaie; (Heer) ausschicken. 1653: Meg-tartózik akkor a vajda minden hadával, és kezdé a hadait

rendelni a mint lehet. De az ország hada azt nem várja, hanem „Jézust” kiáltván, reája mennek egyszersmind | Mikor azért már a Móses^a hada meglátta volna Rác György hadát, sereget rendele, a más fél is hasonlóképpen cselekedék, és a két had nagy vakmerőképpen egybe roppana, és oly erőss viadalt tőnek, hogy annak mássát nem gyakori helyen láthatni [ETA I, 56, 81 NSz. — *Székely Mózes]. 1662: Kemény J. rendelte seregeit, de reájok rohanván a törökök, horvátok két vagy három lövést tettek, megtolják őket a törökök, megfutamodék a Kemény hada és szaladva elfutának [Mv; EM XVIII, 456]. 1710: Valának a basa táborában egynehány száz havasalföldi kurtányok, kiket is épen közből rendele a török seregek közé, akikhez mikor jutott volna, nagy haraggal monda nekik^a [CsH 53. — *Köv. a nyil.].

Szk: seregbe ~. 1655: Mikor urunk a havason hadaival által ment volna a széjmenyek felé, egykorban meg akarván szállani, már az urunk sátorát is felvonták volt: a sákmányra kiment katonák eszékbe vették, hogy minden lövészszámmal és elrendelt seregével jő, hogy az urunk hadát leszállásában üsse meg. De urunk azt eszébe vévén, hamar-sággal lóra ülven, valami részét hadainak seregbe rendelé, és reája megyen bátorsággal és az ellenséget futóba ejti [ETA I, 159 NSz].

6. vkik elé állít (vezetőül); a pune (drept conducător); jn zum Führer machen. 1578: az Mely birot es feot az vriste(n) eleinkbe Rendel, azt bechywllettel hallgassak mint varasnak feiet es előtte larot [Kv; TanJk V/3. 169b]. 1662: (Kornis Zsigmond) Bihar, Zaránd vármegyéknek is főispánja és az urak között mind idővel s tekintettel első lévén ... mégis az hadakon nem praeficiálta, generálisul elejkebe nem rendelte vala [SKr 170]. 1670: Praesidiumot küldött ü nagysága az hadnaggyal együtt huszonhatot, kiknek is eleiben Károlyit rendelték ü nagyságok, meghagyván neki, hogy mindenütt postán vigye őket [TML V, 56 Nálácsi István Teleki Mihályhoz].

7. időpontot/határidőt szab/kitűz; a fixa/stabili un termen; Datum/Termin festlegen. 1623: Az feoldek igen el Souaniottak, Azert Rendelyen es zakazon vagy keth hetet Arrays az Zegenysegh hetib(en) es keth heten az Eott Eott záz Embernek valamý barom lezen hagtassa rea es ganeoztasson velek [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1664: lakodalmi Solemnitassa(na)k napjat rendeltük ... Folton lenni a' maga Udvarhazanal [Szászváros; JHb ifj. Fodor István lakodalmi megh.]. 1677: Csak Kegyelmed olykorra rendelje az terminust^a, hogy reá mehessek, mind feleségemmel együtt jelen lenni el nem mulatom [TML VII, 338 Teleki Mihály gr. Csáky Lászlóhoz. — *Ti. a keresztelő időpontját]. 1692: az Dezmalsnak terminussat rendeltük az jövő Csőtörtőkre, pentekre és szombatra [Dés; Jk]. 1727/1777: Az időnek rövidsége és mostohasága pedig nem engedvin azt, hogy most^a a mezőre erdőre és szőlő hegyekre osztozni ki mehessünk, meg egyezett akarattal az atyafiak rendelik, a' jövő, és koezelebb in A(nn)o 1728. következendő tavaszi időt azoknak subdivisiójára [Vaja MT; DobLev. III/505. — *Nov. 20-án]. 1774: kiki Szabadoson kortsomároltathatott egészszen N. Karáton utánig, mind addig, mig uj esztendő nap tájban U. Ispány Ur, és Szolga Biro Uram ki jövén Járában itt valami Limitatiot csináltanak, kinek kinek a po(sse)sorok között bizonyos üdött rendelvén a' Kortsomárlásra; mely Rendelést vagy Limitatiot a' Kortsomárlás iránt azután elis olvastanak az Bóér Udvarban [A.jára TA; BLt 12].

Szk: *napot* ~. 1586: Az Zwret dolgat varosul Biro vramra tanachawal egyte(m)be biztak, hogy eo kgmek lathwan az Ideónek foliasat Allapattiat, Az keossegnek is zowat erthwen, io ltlellet, rendelliének Napot az wdeoheosz kepest a' zwretnek, Ez alat penigh lonak laczot eo kgmeknek ha a Gialaiakat ideyen megh lnty Biro vra(m) eo kgme az kezwlrete [Kv; TanJk V/1. 36]. 1600: az vtan hogy el hatta Peter vramat az legeny ... minthogy eggiet mas weze el En ... napot hagyek nekik hogy mely napra tartozzanak el ieónni, az legenyeg adgyon zamoth neki, De az mely napot en rendeltem hogy ele ieóienek, az legeny ki kere kezemből, es nem ieówe az zamadasra [UszT 15/40 Kys Bodo Gergely Zenth kiraly pp vall.]. 1655: Urunk ő nagysága onnat haza szállván hadaival, lstennek a győzelemért nagy hálákat ada, egy bizonyos napot rendelvén arra, hogy országszerte minden rend a templomba felgyűljön kétszer, és legyen praedicatio és hálaadás az Úrnak minden jóvöltáért, hogy a rút veszedelmet jóvöltából elfordította rollunk [ETA I, 159–60 NSz]. 1736: Mikor osztán az temetéshez hozzá készültenek, napot rendeltenek, az rendelt napra az atyafiai és ha nagy ember volt, az ország catalogusa szerint az ország rendeit levél által az asszonyokkal együtt elhitták [MetTr 404].

8. kiro: a impune, a stabili (un impozit); Steuer anferlegen. 1570: Az eleby gywlesben Rendelt, varas adaya Melle, kylémb kylemb zwksegek Beh tellesitese, Az felekyekre Rendeltek adoth fl 25 [Kv; TanJk V/3. 5a]. 1577: Rendeltek eo kgmek egy forint adot Mely adot ... egez varassul tulyado(n) chyak ez hatar zwksegere eo kgme byro vram kewansaga zerent wetettek fel [Kv; i.h. V/13. 145a]. 1590: ky techik azbolis hog el nem vegezhettek tellyességgel, sem rendöltekis teobth az korchiomarosokra, Az mit feöl zeódttem benne arrol zamoth attam Az my penig restal mikor azo-kaith is fel Jgazithatom zamoth adok es exhibealom [UszT]. 1601: Az melj 3 forintos adott kapu zam zerint rendelték wala in subsid(io) regny Annak exitussa [Hsz; Törzs].

9. vmennyi adóval terhel vkit; a obliga pe cineva la plata unui impozit; jn mit Steuer belasten. 1590: Azt Bizonytia Benedekfi Peter az Tyboldi Biro ellen hogy az eo kgme Jobbagia Demeter Janos az Kaidichfalwiak keósz Adott adót, Ennek előtte migh Kaidichfalua(n) lakos. Az Biro azt Bizonytia hogy Tyboldba(n) Rotatott megh, ott Rendelték 24 penzre [UszT].

10. (végrendeletileg) hagy/elrendel; a testa ceva (cuiva), a lása cuiva ceva (prin testament); (durch Testament) lassen. 1570: Eppel Janos hity zerent vallja hogy Az Klok Jakab Megh Elteben szoksor (!) Bezellette neky hogy Ew vgy Rendelte hazat Az eo germeky keozcot hogy Az eleby feleségetwl walo germekinek Klok vinchenek, Myhalnak es egy leanyanak Borbolyanak (!) Attha az haznak felseo Rezet, vgy hogy Az Also Rezeben Az vtolsory feleséget germekywl Egetemben Bekeséggel hagygyak vele Ne oztoszanak (!) senky keozzwlek [Kv; Tjk III/2. 134]. 1849: Testvérem Tamási Joeffnek Szegénységét tekintve hagyom, 's rendelem, hogy testvérem azon kötelezvényei, melyek nálam találhattnak; azok örökre el enyésztessenek [Kv; Végr. Tamás Bogdán végr.]. 1865: Azokra nevez melyeket léány unokáim fognak kapni, rendelem hogy ok egy másnak éppen vgy örökösödjenek mint a' 8. pont alatt rendeltem^a [Kv; Végr. 3–4. — ^aTi. haláluk esetén egymásért kölcsönösen örököljék].

11. (Isten) előre megszab/elrendel; a fi rinduit/dat (de Dumnezeu); (Gott) anweisen, bestimmen. 1587: az lsten

azokatt mind mas kppen rendelte [Bükkös AF; KGy]. 1594: myuelhogy az Ur Jsten Nyualias Anianknak ellett czyak eddig rendelte volt [KvLt Diversa 21/59 Nyakazó János Barlabasy Lénárthoz Bocsdárdól (AF)]. 1644/1785: az Ur lsten az én Szerelmes Attyámfiát Nyagu Borbárát rendelte Házas társul Haza Törvénye szerint a micském van nagyobbára véle együtt szerevén ötet illetné [BfN Kémeri Huszti Menyhárt erdélyi főharmincados végr.]. 1654: hiszem Nagos Ura(m) ha l(ste)n már így rendelte velaghy eletemet, há szinten Dificultast adnákis kj Ratiom-rá, ha Complanalhatom jó Ahol pedegh nem, mend, addegh valamigh plenarié et integré megh nem elegittem, tartozom Natokatt megh elegittenj [Gerend TA; kmLev. 1427 Maxaj Istvan lev.]. 1705: Post scriptában írja az ő elmenetelinek oka kiváltképpen az, hogy itt már látja hogy itt Szebenben becsületi mind alább-alább száll és azért ment el, és ha lsten azt rendelte, hogy nemzetsége kö-zött légyen halála, légyen lsten akaratia [WIN I, 558]. 1810: a kis Antim úgy vagyon hogy azon a földi segítség már késő a leg kedvesebb gyermekeket veszttem el benne; de ha az lsten úgy rendelte; halgatnunk kell, győzze meg Ngod is magát benne [JHb Jósika János lev.].

Sz. 1662: Minemű változó sors alá legyen az ember vet-tetvén, édes, szerelmes lelkem, kedves Juditom, jól tudod, és most is mi mindannyian mind az mi kegyelmes urunkkal ő nagyságával együtt minemű dologban foglalatokodjunk, tudod, holott is lsten ki felől mit rendelt, senki által nem hághatja [TML II, 239 Teleki Mihály Veér Judithoz].

12. (orvos) előír; a prescrie (medicamentele, tratamentul necesar); (Arzt) verschreiben. 1823–1830: Így nyughatat-lankodtam harmadnapig, amidőn osztán oda határoztam magamat, hogy ha az Urísten életemet meg akarja tartani, nem engedné a doktomak azon eszközt rendelni, mely nekem veszedelmes [FogE 131].

13. (el)rendez; a aranja; erledigen. 1792: ha idején tudtam volna hogy Rákhel napjára Kolosvárra jöhetz úgy én is úgy rendeltem volna dolgaimot hogy akor ot lettem volna. de már így telyes lehetetlen [Óraljaboldogfva H; Borb. II Bethlen Krisztina lev.].

14. *magában* ~ elhatároz; a hotári/decide; eine Entscheidung treffen. 1661: Hanem úgy rendeltem magamban, ha lsten akadályt nem ad clőmben, vagy magamat is ki nem veszen ez világbul, hogy itt e tájon közel lakjam, gyakran-gyakran ide jövök, az mennyiben lehet, csendesíttem, és osztáng, ha lsten akarajábúl végben vihetem, abban a falu-n viszem, kit az fejedelem adott nekem [TML II, 22–3 Teleki Mihály Veér Judithoz].

rendelendő 1. kijelölendő/nevezendő; care va fi desemnat; zu ernennend. 1654: Melyben az capitanyokis magokot ne elegycsek külomben, mind az által tartoz-zanak capitanyunknakis becsületit megh advan és jo tecczészitis venni, ez állapotokra rendelendő személyek felől, kivált keppen penigh hogy ha tiszt alatt leveő, és szabad emberekből álló személyekből kellettnek rendelni [UF II, 90 Lorántffy Zsuzsanna ut.]. 1701: akárkj, á ki még Buza Zab Magazinumb(a) lett administratiojáról valo Német quietantiáját nem producata minel hamarább ... hozza Fejérvárra Etsedj Péter és Karantsi Sigmond kezé-b(e), hogj a' Commisiotól arra rendelendő Német Compilá-torral edgjütt had Compilállyák, és registrállyák [UszLt IX. 77/22 gub.]. 1718: Választassék edgj értelmes Borbély á betegeket látogatására, ki is tudja á Pestisnek mi voltát

discernálni másféle nyavalyáktól, és mihent történnek valakin az Pestisnek jele, az olly Borbély exponáltassék, más nem Infectus Emberek Consortiumából, es az által légien Curálással az ollyanok(na)k, relatio-is a betegek felől minden nap arra rendelőndő böcczülletes Emberek(ne)k távul, ne közel és szemben, más Keresztény helyeken practicált Szokás Szerint [KvLt I/225 gub.]. 1736: Az Indalyi Lakosoknak az hid vám cédaltatott az következendő esztendőben esendő Szent Janos napjaig ily conditioval, hogy az Indalon lévő Varos Tavának a' gattjára minden szekér valahány az Faluban talaltatik tiz tiz jo szekér földet tartozzek vinni ez varosnak arra rendelőndő embere előtt [Torda; TJKt I. 117]. 1777: Tessék azért Nagyságodnak az Leveleket szorgalmatosan ara rendelőndő hiteles Ember ál(ta) sietve meg-hányatni, és ha mi levelek az említett Causa defensiojához tartozandok, azokat az Causat folytato Procuratorokkal communicálni [Kv; JHbK XXIX/25]. 1789: oka ne légyek ha a Zsitárok mellé Segélycsegül rendelőndő értetlen Embereim által valakinek kedvetlenül történhet baja, vagy kára következne [Déva; Ks 74. VII. 74. 1/4]. 1795: eő Nsagának ellenire nintsen sőt akarja hogy erre rendelőndő oculator Commissarius urak ki jövőn oculálják, a Malomnak statusát, situssát, viz eszközeit, s gattya állapotját [Ádámos KK; JHb XIX/49].

2. kitűzendő; care va fi stabilit; festzulegen. 1657: Lengyelországban Vladislausnak, az hátrébb említett jó királynak halála után az ország interregnumban vala, és onnan az fejedelmet izgatják vala, hogy a királyválasztásra rendelőndő gyűlésre is embereit expediálna, s competálna az királyságot [KemÖn. 295]. 1677: hogy penig job móddal tudhassanak mindenek annak idejében valo bé-küldésére vigyázni, rend szerint a' Székes helyekre, avagy a' Várme-gyektől és Székektől rendelőndő bizonyos alkalmas hely-re tartozzanak az arenda szedők menni, és annak szedésére rendeltetett idők alatt azokon a' helyeken találtassanak [AC 73].

3. vkinek szánandó; care va fi destinat cuiva; für jn zu bestimmend. 1780: A Vetében Erdő hagyattatott ott közönséges szükségre, hogy Militianak rendelőndő ol Fákot az aljából, ottis meghagyván ritkán-ritkán a' Csere fiatalokat (ha létsznek): Vgy Hidakra-is a' Communitas belőle administralhasson [Harasztkerék MT; Told. 86].

rendeles, rendelyes csíkos; cu dungii; gestreift. 1634: 1. Sarga rendeles paplan. 1. Veres Arannas Kaftan Paplan [Kv; JHbK XVII/15].

rendelés 1. parancs, utasítás, rendelkezés; ordin, dispo-zitje, poruncá; Befehl, Anweisung. 1561: az my meg holt eleinknek Birainknak es Polgar tarsainknak io Rendelese-bol Az ewtues Cehnekys mynden hadi zerzamokkal. Egy tornyot kel tartaniok [Kv; ÓCArt. 6. 10]. 1570: Hwl eo kege Byro vram Azt lelent az varasnak hogy ew k. kyal-nal ew felslegen thérkedet Az Myes nepek feleol Es eo fel. Megh nem Akarta változtatni orzagawal walo vegeze-set ahoz azt monygak hogy az ew felsége Rendelese es vegezese ellen Nem thwdnak es nem akarnak egiebet vegezny [Kv; TanJk V/3. 5a]. 1615: minden ember valaki hazunkat, abban ualo jouait, feleséget, giermeket szereti, el ne mulassa, hanem feyenként, ennek eleotte ki adot rende-leswnk szerint, mind szemellicben, s mind maga Jozagaro-l tartozo louassaua gialogiaual, mindgiarast se orat se napot nem varuan minden hadi apparatussal, fegieuereuel,

Eleseuel megh induluan, szep lassu ballagassal, Maros Vasarhely fele, ki ki maga szemellicben jwtest ieioion [Törzs. fej.]. 1638: az Becziwilletes Tanaczi Commis-sioiából, es p(rae)fectus Henzler Benedek rendelisibeol, mentwnk, kwleseo széna uczaban, az vyhely Koczis Jánosne Jloná Asszoni Instantiára [Kv; RDL I. 114]. 1694: a' se-beseliék, az eő magok majorsagokból jutando Dézmát, kiki közzüllők, az eő magok földes urok(na)k contribuallják. Census: Ezen meg irt Sebeselji Portio, az Ország Adaját az eő felőllok valo rendelés szerint három rótt heljekről Con-tribuállja [Sebesel AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1769: a ki rendelt Faluk a kirendelt Utakat tartoznak re-paralni, a hol pedig meg nem csináltak volt tartoznak elsőbbeni rendelésünk szerint a Faluk concurrálni [UszLt XIII. 97]. 1817 k.: Tegnap a' Geometra itt járt a' Tisztség rendeléséből hogy a' Küküllő vize kártetelei ellen be adott Instantiára, meg nézve a' helyet, tégye meg a' reflexiot [Héderfája KK; IB. Ütő Bálint tz kezével]. 1844: a tilalom szegőknek mi modonni meg pereltethetése már többszer felvilágosítatva lévén tartsa magát a Nemes Szék az e tárgy iránt ki adott rendelkezésekhez [UszLt XI. 85/1. 41].

Szk: ~ *adatik*. 1787: Ennek utánna, hatsak erről más Rendelés nem adatik arra különösen vigyázván a' Notariu-sok, hogy a Szegény Instáló Emberek(ne)k buját, voltakép-nen ügyekezzeék jól meg érteni [Torockó; TLev. 3/2. 1b-2a] * ~ *(meg)tetetik/létetetik*. 1789: a F. K. Gubernium-nak Decretuma Szerint a Szükséges Rendelések meg tetetenen volt az Iránt, hogy a Vas Mivelők a hozzá (!) tar-tozo tereh hordozo Marhakkal együtt a Contributio alol egészszen ki vetessenek [Kv; i.h. 7/8]. 1790/1799: azt kívánta volna Hogy nékiek mind házi, mind Mesterség-ekhez meg kívántato Tüzi fajok iránt hathatos Rendelés tetetett volna [Torockó; i.h. 5/16. 408]. 1794: Tisz. Ve-restoi György Uram kéri Hogy terhes nyavalyája miatt következett szűkölködő sorsát Házának meg tekintvén fizetéséből hátra lévő Restantiának egyszeriben lejendő ki adattatása iránt Rendelés tetetessék [Kv; SRE 293-4]. 1821: Tekintetes Sombori István Urnak panaszszára tetetett az a rendelés, hogy M. Nagy Somboron, minden meg különböztetés nélkül, a ketskéket tarto gazdák, a ma-gok ketskéjeket pusztítsák el, azt nem tellyesítvén Con-fiscáltassanak is [M.zsombor K; Somb. II Sombori Farkas kezével] * ~ *t (meg)tesz*. 1654: Ebbenis azért az megh ne-vezet capitányunkal és praefectusunkalis egygyező tecz-czésbeol ily rendelest tettünk^a [UF II, 90 Lőrántffy Zsu-zsanna ut. — "Köv. a részl.]. 1692: Mivel a Galambodi Megyeben voltanak ollyan emberek, kiknek Feleségeiknek a' Templomban székek helyek nem volt melytől a' sérel-mes felek panaszkodván előttünk, mi visitorok a' Templomban fel menvén, tettünk bizonyos rendelést, a székek iránt [Galambod MT; MMatr. 421]. 1748: reménlyük a' Migos igazgató Tanátsis bóltson által látván, méltó bizodalom által tápláltatunk, hogy szükséges ren-delést meg teszi [Déva; Ks 73. VII. 14]. 1782: meltozta-tottis a Flgs Kir(ályi) Guber(niu)m ezen Tks Cont. Táblára maga rendelesit meg tenni [DobLev. III/561] * ~ *t tehet*. 1662: Melly felől hogy rendelést tehetnének, az országnak Segesvárra octóberbe közönséges gyűlést hirdetett vala [SKr 637] * ~ *t tetet*. 1786: alázatosan reménkedünk a' Felséges Királyi Guberniumnak méltóztassék oly hathatos rendeléseket tétetni, hogy lo Valamint az egész országban és Vajda Hunyadan-is a' Vas és Atzél bétsi font és Mása számra distráhaltatik; ugy mi nállunk-is To-

rotzkon a' Vas és atzél font és Mása számra árultassék bizonyos büntetés alatt [Torockó; TLev. 9/24]. 1809: méltóztassék hova sietőbben a maga vidékiben hathatos rendelést tétetni [Kőhalom NK; UszLt ComGub. 1591] * *esperesi* ~. 1833 k.: esedezem a n(eme)s Presbiteriumnak, hogy a fen érdeklet T. Esperesi rendelés nyomán méltóztat a mű ügyünköt jo Lelki ismérétesen és Törvényesen fel venni [Usz; Borb. II] * *felsőbb* ~. 1780: Én a' Collegiumi administratiob(an) semmit magam nem ujitottam, változtattam: ha mi esett, felsőbb rendelés mellett esett, vagy a' Collegium Törvényei által [Ne; Borb. II Kováts József rekt. prof. lev.]. 1791: Wáros Gazdája Ferenczi Moysesnek a' proba Marha vásárlása iránt ezen parantsolat adattatott hogy a' Mészáros Czéh kérések (!) a' marha hus proba tétele iránt az Felsőbb rendelésekkel meg egyező lévén, maga mellé vévén ahoz értő 's hiteles embereket vásárolyon őt, hat pár Marhákat [Kv; TanJk IV/8. 72]. 1815: holmi adosságait ... a felsőbb rendelések ellen fel Csikortam volna [Mv; Berz. 21]. 1824: a' Felsőbb rendelések szerént különös Isputály éránt gondoskodtasson [Dés; DLt 1003] * *fő igazgatótanács* ~. 1791: Olvastatik a' Felsőges Fő Igazgató Tanátsnak ... Rendelése ... hogy ő Felsőge meg-engette, hogy a' Belgiumi Republicaban lévo Productumok iránt a' Harmintzadbeli szabadság a' mint volt 1788-ban Viszon (!) megengedetett [Kv; TanJk IV/8. 54] * *főkormányzói* ~. 1807: Nagyságodnak aztat követett Fő kormányzói Rendelésének következésül nem mulattam el lépéseimet meg tenni [Balázstelke KK; DLev. 4. XXXVIII]. 1850: A 2ik Fő-kormányzói rendelés az egyik Ker. hitfelekezettől, a másikba átléphetésit tárgyalja az Egyes Személyeknek és egész Ekklesiának [Nagykapus K; Rák 4] * *guberniális* ~. 1778: Guberniális Rendelések Egésségnek az Emberek és Marhák között fenntarthatására készített Physicus Munkálat aránt [MvÁlt Mátys, ConsSan. gub.] * *gubernium(nak)* ~. e. 1769: a' Mlgős K Guberniumnak ezen rendeléseit is hiba nélkül effectuállyák [UszLt XIII. 97]. 1789: Mind ezek Fő Biro Atyankfianak Kir. Gubernium Rendeléseiből oly hathatos Parantsolat mellett adatnak ezennel tudtára hogy azoknak mi Modon Lett Véghez Vitele felől az Off(icio)latust 15 Napok alatt el multhatatlanul tudositani szoros kötelességinek ismerje [Kv; TLev. 7/8]. 1823: Ifjabb Dobolyi Josefnek Instantiájára, a' Fgs Kir. Guberniumnak rendelése immunitása iránt de a(nn)jo 1811 [Ne; DobLev. V/1061] * *írásbeli* ~. 1846: Amit meghallván, Varga Katalin, felszólalt, s kérdezvén tőlem, hogy volna-e ez iránt írásbeli rendelésem, én pedig azt felelvén, hogy nincs, mert a királyi ispánság a servitoroknak nem írásban, hanem szóval rendelkezik, ezeket mondá a közönségnek [VKp 71] * *ispánság* ~. 1847: Vádoltatik valló, hogy egy alkalommal, 1844-ben, az ispánság rendeléséből mintegy 60 bucsumiak hajtván ki az izbitai királyi fűrészmalom számára fatörzsököket vágni, ezeknek útjokat állotta, s dominalis bíró David Nyikulájhoz vezetvén őket, nyilván azon rendelést tette, hogy a főkormányi rendelet tartalma ellenére többé egy embert se rendeljen uradalmi szolgálatra [VKp 173-4] * *királyi* ~. 1780 k.: kivetanciját adnak a tábláról Királyi Rendelések szerint legyenek mint más helysegekben [Torockó; TLev. 15/5]. 1791: adgya tehát tudtokra a' Nemes Magistratus a' maga öblében lévő Borbélyoknak ezen Királyi Rendelést [Dés; DLt]. 1800: Az Ifjakat a' közönséges hivatalokra miképpen kelléssék készíteni arol az felseges K. rendelést Protocolalni kel [M.bikal K; Rák 33]. 1832: az

Ekkllák azon Curatorai s Egyházfiai kik ekklesiái telkeken laknak a közönséges tereh hordás alól fel mentetnek királyi rendelések szerint [Nagykapus K; Rák 23] * *koronás császáruk* ~. e. 1781: Actor ad haec felséges koronás császáruk rendelése és igazgatása mindaddig közöttünk hagyattatott, hogy senki magának bírása ne legyen, hanem arra rendeltetett tiszt urak előtt terminálódjanak minden processusok [Árkos Hsz; RSzF 272] * *közönséges* ~. 1662: Mellyet ez egy okbul magok is általérhetnének és könnyen elismerhetnének: hogy hiszem olyan nagy dolognak ország közönséges gyűlésében, közönséges rendelésből kellett volna lenni [SKr 401]. 1710 k.: (Az írások között volt valami közönséges rendelés korcsomáról, miről etc., melyet a professzorok is subscribáltak volt [BÖn. 971] * *megyei* ~. 1847: Hallottam, hogy megyei rendelés érkezett a falukra Varga Katalin elfogattatása aránt | A Varga Katalin elfogattatása aránt Bucumba három vagy négy versen is jött megyei rendelés a falusi bíróhoz, s azon rendelések mindenkor hírlul is adattattak a lakosoknak [VKp 285, 291] * *(nemes) ország(nak)* ~. e. 1660: Az nemes orszagh rendelese szerint Fogaras feoldere az középső jarasban valo jobbagiokra fel vetet éott forint summa pinzbeöl percipialtunk az esketek hűtik uthan ez alab megh jrt mod szerint [Fog.; UF II, 202]. 1677: minden dolgokat, valamellyek az Orzágnak javára, szabadságára, s' a Fejedelmi méltoságnak conservatiojára, defensiojára nézendők, és a' Gubernatorságnak tisztit, hivatallját, és autoritassát illetik, mind azokat telles tehetségével, erejével megtartani, 's másokkal-is meg-tartatni, miglen a' Gubernium az Orzágnak rendelése szerint kezénél léssen, igyekezik [AC 35]. 1705: Konstantinápolyból való visszajöveteli alkalmatosságával, Erdély felé jöven, az ország rendeléséből Kolozsvártól fogva én valék commissarius [WIN I, 432-3] * *szinódusi* ~. 1795: A' Visitatio alkalmatosságával e' következendő Synodusi Rendelesek(ne)k Protocolizalasa parantsoltatik [M.bikal K; Rák 8] * *szoros* ~. 1787: Kiváltképen valo kötelessége a' Notariusnak, és Falus Biráknak az, hogy a' Lakosoknak emigratioját, az az más idegen helyre valo által költözését szorgalmatos vigyázással meg gátollyák ha valakinek emigralo szándéka bizonyos jelekből ki világosodnék azt egyenesen az off(icio)latushoz bé kísértetni oly szoros kötelességeknak ismerjék, hogy semmiért nagyobb, és példásabb büntetést nem vesznek mind ezen szoros Rendelésnek leg kisebb ágában valo meg nem tartásáért [Torockó; TLev. 3/2. 3b] * *tiszti* ~. 1808/1809: Volt é azon Tiszti Rendelés publicálva, és mikor ? hogy a szerént senki a' melj Victualekot a piatzon vásárol, nyereség kedviért, azt idegennek ki ne adhassa a Városrol? [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. 1842: Biztosságunk Amberboi Josefnet Alexander Mariat Tiszti rendelésnek lett nem engedelmessédekéséért, Hadnagy Atyánkfiának hivatalos kötelessége teljesítésébe méltatlanul lett le piszkolása és motskolásáért ... egy Constitutional is büntetéssel terhelhetőknek s ezen ki nyomozásra tett költség el hordozására itélendőnek találta [Dés; DLt 1452a. 10] * *udvari* ~. 1847: Végezetre a szabad korcsomárlásra nézve Varga Katalin semmit sem határozott, hanem a Varga Katalin Bécsbe menetele után érkezett egy udvari rendelés, melyet a tekintetes alispány úr nálunk is hirdetett [VKp 283] * *város* ~. e. 1590: kinek kinek rezebe hagyak az kinek ott Irások volt, Az kinek penig ot ninczin mas helyen kinek kinek az waroseból (!) warosul Irto helyeth erdemeseth attunk waros rendősebeöl ... zabad wolt

mindentek az kj akart Jrtanj otth es egyebwtis az hol az fele Jrto helyek woltanak [Szu; UszT]. 1593: Keouetkozyk Rend zerint Az Alperety Malom Búzayanak Az Varnak ky meresse varosz Rendelese zerint Az zwzek mykor meg Telyk fээр Aban Merttek zerint keoból 50 [Kv; Szám. 5/XX. 139].

2. Isten parancsa; porunca Domnului; Gottes Befehl. 1564: Az hatalmas Istennek Ręghy rendelete zerent, vettem Magamnak hazas tarswl az Nehaj vitezlew Pathoczky ferenc leyanyat Anna azzont, kynek Menyegzoyenek Nappyat vegeztuk zent János Nap vtan valo keden lenny [Illye H; BesztLt 41 Lad(is)laus Dyenessy comes co(m)ita(tus) Zarand a besz-ti bírőhoz, tanácsához és a város polgáraihoz]. 1583: Kozaruary annazzon feöldwaratt, mely vagyon Doboka varmegeben Mynden kenzerettes kywel, Jelen vallasth es protestatyott teón, Thwnya Jlyk, hogy ky^a mastansagh ez vilagbol az hatalmas Istennek vegezesse es rendelesse zeryntth, magtalan mwlth volna ky [SLt V 13 Jmreh deak Papay a gyf-i kápt. hites not. kezével. — ^aTi. a leánya]. 1606: Azert huiattam teörwenhez az Alpereti hogy volt nekem az J. fiatal Pal vr(am)tól egy gyermekem Cata neúy, mert en elseöbben az J. fia felesége voltam Istennek rendeletebeöl, Annak az megh neuzett gyermekemnek az J. fia Arúayanak tartasaba az attyatúl nagy Paltúl maratt eörekegebeöl sem(m)it az J. ne(m) adott, eöt eztendeoteol fogúa, hane(m) saiatomo(n) tartotam [UszT 20/39]. 1643/1723: Mikola Sigmond Uram Isten rendeléséből Kamuthi Susanna Aszont, jovendő Isten szerent valo hazossagra eljedcette [O.fenes K; JHb XIV/13]. 1694: Februarius 24. Hamvas szerdán ebéd után 12 órakor az Istennek kiváltképen való rendeléséből s tanácsából jegyzettem el magamnak feleségül erdélyi fő generális Bethlen Gergely uram ő kegyelme negyedik leányát, Bethlen Kata kisasszonyt [IIAMN 333]. 1727: Istennek rendeleteből minden Embernek az halált meg kell kostolni [Futásfva Hsz; HSzJP]. 1806: Allítja az actor Nagy Mihály, hogy lévén egy leánytestvérek, kit is Isten rendelese szerént férhez adott, kinek lakodalmára költött az actor csak egyedül 38 forint és 37 krajcárt, miképpen a legitimációból kitetszik [Szárhegy Cs; RSzF 241].

Szk: Isten(nek) bölcs -e. 1669: minek utanna Mikola Sigmond Vram I(ste)nnek bölcs rendeléséből Tatarok rab-sagaban eset uolna, töb böcsülletes haza Fiajval együt, s azomban megh Saczoluan ő kglme bizonyos Summaban a Poganynak, melyet értvén az ő kglme édes Annayis forgodot ide haza annak megh Szerzesiben [JHbK XLV/37 Bálintit Zsigmond nyugtája]. 1681: Június 13. Istennek megköszönhetetlen bölcs rendeléséből nagyobbik Apafi Mihály névű fiam az országtól választott erdélyi fejedelemségre [AMN 221]. 1695: Én Gálffy Mihály jegyezvén el magamnak örökös házastársul néhai boldog emlékeztű Brozer Péter uram leányát, Brozer Katát, vele Isten őfelsége bölcs rendeléséből lakodalmunknak napja volt in anno 1700 die 1 Februarii, kivel adjon Isten szerencsés boldog életet [Kv; KvE 221 GM] * Istennek kegyes -e. 1677/1768: A mely kevés Jozságot, és egyéb res mobiliseket édes Feleségemmel Istennek kegyes rendeléséből együtt életünkben az ő Felsége ingyen való irgalmasságából akár mi uton módon, formán aquiráltunk, szerzettünk, és ezutánis, míg Isten életet szereshetünk ... azt egészen mind szerelmes házassággal, hadgyuk, legályuk, testalyuk, kötytük és transferallyuk édes Fiainkra Ferentzre, és Péterre örökössön [Ne; DobLev. II/386. 2b] * Istennek

titkos -e. 1657: már akkor is az fulladozás kezdette vala háborgatni az fejedelmet, azután az hydropisis is érkezék; melyből való curálásra mind maga ordinarius medicusi, s mind külsők conflualtanak ugyan, de semmit használhattak, mert az Istennek titkos rendelésén kívül is igen alkalmatlanul élt azoknak praescriptumi ellen [KemÖn. 93] * örök -e. 1657: Imé mi, bűneinknek terhe alól a' nyomorúságoknak és gyalázatoknak fertőjében nemcsak esett s elmerült, sőt öröktől abban felkelhetetlenül fetregő szegény teremtet állati Felségednek kiáltunk Tehozzád, szíveinknek nagy szomorúságával és orcánknek pirulásával emlékezvén a' Te mivélünk örök rendelésed szerént születünk idejétől fogva közölt lelki és testi bőséges áldásidról [Kemlr. 331].

3. végrendekezés; testare, dispoziție testamentară; Testament. 1599: eo kegme my köztünk rendőlest teón, hogi az marhat my köztünk kette rendőlliek [UszT 14/31]. 1715/1761: ha az Isteni Tanács ugj végezte, hogy ő is meg halyan, az édes Feleségemnek Isten életét hátrébb halasztja, ezen rendelésem szerint maradhassan a' Jozságbann [Nsz; Berz. 17a]. 1767: az özvegy Grofné nehaj Férjének Rendelesit bontogatni nem kívánnya [Mv; Ks 20/X]. 1772: Egy Nyuszt Karmantyuból, Egy Selyem Mor melyre valóból Négy Surtzból Egy Kamuka Főkötőből álló portékáimmal edgyütt hagyom és Legalom Testamentumom és rendelésem véghez vijendő Senator Tkts Radnotfái Nagy Sigmond Uram ő Kglme kezében [Kv; KvRLt IV 32/6]. 1786: átkozott légyen az a ki öötet ezen rendelésben háborgatná vagy háborítani akarná, és Testvéreim közül is vagy Maradéki közül a melyik rendelésesen erőszakot akarna tenni, semmi dolgaiban előmeneteles ne légyen [Szökefva KK; Kp II. 21 Havadi Máthé János végr.]. 1792: műis Anyánk azon rendeléseinek is engedelmessei leszünk, melyet utolsó oraiban Gyontato Attyának Tisztelendő Boros Márton Urak hagyott [Buzásbesenyő KK; KCSl 1]. 1832: kedves Feleségemnek Dobolyi Klárának hagyom, hogy ellened^a semmi névvel nevezendő, semmi szín alatt eshető praetensioikat is ezen rendelésem meg rontásával ne formálhasson [Szentbenedek AF; DobLev. V/1186 Bartók Ádám végr. — ^aTi. mostohafia ellen]. 1846: Ezen mostani Végrendelemem által minden eddig tett rendeléseimet meg Semmisitem, erőtlenné(ne)k nyilvánítottam [Kv; Végr.].

Szk: -t (meg)tesz. 1577: Thowabba ezen keppen Szekelysegbely Jozsagok feloollly teonek Jlylen vegezest es rendelst my elcöttwnk: Hogen a' my Eos Jozsagok vagyon akarmy newen newetessene azokatys myndeneketh myndenwt kette osztnak [Uzon Hsz; BLt 7]. 1679: mind magam — s — mind Feleségem teszünk kegyelmeket előtt ilyen rendelest, es allando testamentumot [Kv; RDL I. 157]. 1786: minthogy az emberi élet változandóság alá vagyon vettetve, meg emlékezvén én is tsak hamar el mulo életem határáról, erre nézve teszék ilyen hagyást és rendelést [Szökefva KK; Kp II. 21 Havadi Máthé János végr.]. 1824/1826: (Feleségemnek) hogy illetén gondos, és előmeneteles hűsége, jo Gazdasszonysága holtom után is ... némi némű részben érdeme szerént meg jutalmaztatva lehessen, réa nézve utolsó, és változhatatlan rendelésemet ezekben teszem meg [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1092 Kökösi Dobolyi István végr.] * utolsó -e. 1733/1813: Jozságom 's vagyonotkám felől ilyen utolsó rendelést teszék [Kv; SLt XLII. 6. 23]. 1797: az azon Testamentumban bé-foglalt dolgok, s hagyományos, valóságosan a'

Néhai Groffnak utolsó tettzése, rendelése, és akarattjai voltak [Kolozs; Told. 42/24]. 1803: kére bennünket Csik Szt Györgyi Gergely Kolosi Farkas Ur az aránt hogy ... M(agyar) Köblösön ... kedves Felesége, és két Gyermekkei között tett utolsó rendelése tartása szerint illető Marhákat

Conscribálnok [Dob.; RLt] * *végdő* ~. 1796: A' Teremtő, Megváltó és Meg-szentelő Szent Istennek Nevében etc. En K. Dobolyi Jósef, tészek ilyen végdő rendelést világi szerzett jovaim 's keresményim felől^a [Koppánd AF; DobLev. IV/760. 1a. — ^aKöv. a végr.] 1843: a' Tekintetes Urnak és Asszonyának néhai szülei még 1825-be Augustus 27-én hátra hagyott kedves gyermeki számokra végdő rendeléseket meg tévén, azon végdő Testamentum, minden pontyaira nézve oly' formán Complementizáltatott, hogy a' fiu Rosalia Testvérének fizessen 1500 ~ ezer ötszáz való Rftot [Uzon Hsz; Kp V 379].

4. orvosi előírás; prescriptie (medicalä); ärztliche Beschreibung. 1778: Ezek a' Rendelések minden némű forro nyavallyákban, veres és hollyagos himlőzésekben, tüzes orbánczokban közönsegesen hasznosok, és a' megtartásra igen szükségesegek [MvÁLT Mátyus, ConsSan. gub.].

rendelet 1. utasítás, parancs; ordin, dispoziție; Befehl, Anweisung. 1665: Kegyelmedet, édes Sógor uram, kérem, minden vélekedéseket elmejéből kivetvén, igyekezzék minden alkalmatossággal mentül hamarabb az dolgokat az urunk ő nagysága rendelethe szerint disponálni, bizony ha mégis halad, derekas veszedelem követ bennünket, én félek [TML III, 371 Teleki Mihály Boldvai Mártonhoz]. 1844: a fel olvasott rendeletben érdekelt tárgyak többnyire olyanok, melyeknek ... tárgyalása csakis Fő Kir. Biro elnöklete alatt tartando Köz Gyűlésen eshetik meg [Uzsl. XI. 85/1. 12]. 1851: Dohányt ültettem az rendelet szerént az itteni elől Járáságnak fel is jelenttem [Kebele MT; Újf. 2 Kimpán János udv. gondv. kezével]. 1868: a' Magyar kir. Honvédelmi Miniszterium rendelete nem vonatkozik a potentialis és tartalékos invalidusokra ugyan azért az ily katonai aggastyánok csak is a Nagy szombati Hadastyán Intézetétől nyert engedély elő mutatása mellett csekethetők össze [Gyalu K; RAK 148–9]. 1877: Ezen évben jött a rendelet, hogy csak is a' 15 évesek konfirmáltassanak [Vista K; RAK 149].

Szk: ~et ad. 1853: A' Zillahi Bíztoóság tsak Sok vitátasomra ada rendeletet arra nézve, hogy Dobjon és Dobjon Ujfalunak Birái, elé álljanak — engedelmeskedjenek 's a' Tabellát^a mutassák meg [Szilágysegh; BfN Szipolly Elek kezével. — ^aAz 1846/1847-i úrbéri kimutatást] * ~et tesz. 1799: az Exponens mint Atyafi hitelt adott az Asszony Szavának, és mivel ugy volt a szo, hogy 30 forintokra potolná ki az Exponens hogy a' hátra lévő 6 forintokat kérné fel, és akkor csinálnának Contractust, de az Asszony fel nem kérte és ugyan azon okból a Zalagositto levél írása mind e máj Napig el maradt, hanem midőn azon hely tilalmasban esett, és az exponens azon Rétnek le kaszáltatása iránt is rendeletet tett volna ... az Asszony az Exponenshez jött [Ne; DobLev. IV/811]. 1840: méltózatat rendeletet tenni az iránt, hogy a bé mutatott bizonyítvány szerént pénzen vásárolt disznom vissza adasson [Dés; DLT 895] * *felsőbb* ~. 1847: Megösméri hogy hat versen járt Bécsben, anélkül, hogy a felsőbb rendeletek által parancsolt útlevele lett volna [VKp 294] * *főispáni* ~. 1843: Felolvastatik a tisztelt főispányi rendelet, mely szóról szóra így következik [VKp 66] * *földesúri* ~. 1845: Kiadva lé-

vén azon földesúri rendelet, hogy hír és engedelem nélkül új épületeket és kerteléseket tenni ne merészeljenek, jelen volt a tanú személyesen az izbitai templomnál, midőn a templomból kijövő népet biztatta és készítette arra, hogy ezentúl mindenki annyi fát vághat kertelés végett is, mennyire szüksége van [VKp 185] * *királyi főkörmányszék* ~e. 1847: Ugyanekkor kinyilatkoztattam azt is, hogy a királyi főkörmányszék rendelete elleni mértéktelen szolgálata többé egy embert se erőltessen [VKp 174] * *királyi* ~. 1847: Idei február 25-éről 956. udvari szám alatt költ kegyelmes királyi rendelet által méltóztatott öfelsége kegyesen parancsalni, hogy az esmeretes bujtoogató asszony, Varga Katalin ellen csábításáért a királyi közügyek igazgatója által büntető közkereset indíttassék [VKp 205] * *kultuszminiszteri* ~. 1869: Több pályázati hirdetményem után, melyeknek határideje a körlevélnek valahol közel 2 hónapig stagnálása miatt, annak megérkeztekor rég lejárt, köröztetik egy cultus ministeri rendelet [M.bikal K; RAK 180] * *megyei* ~. 1847: Tudom, hogy Varga Katalin elfogattatása aránt két versen is érkezett megyei rendelet a falusi bírákhoz, de Varga Katalint elfogni nem lehetett, mert a falusiak dugdosták, s nem lehetett megkapni [VKp 282] * *válaszló* ~. 1849: Fő Biro Tisztelt Csiszér István Urnak 1849be tett válaszló Rendelete nyomán ezen kinnyomozás tovább folytatattik [Héjasfva NK; CsZ].

2. isteni rendelés; porunca lui Dumnezeu; Gottes Befehl. 1685: Isten rendeletet követven Tekintetes Nemzetes Banfi Pál Uram, az en Atyáig engedelmeimből jegyezte volt el jóvendőbelj hazas Tarsul Kata Leanyomat [JHb lakodalmi meghívó].

3. *vég hagyományi* ~ végrendelet; testament; Testament. 1844: Szent peteri Mihálynak Vég hagyományi rendelethe Feleségire nézve [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1248].

rendeletlen 1. *mn* rendetlen; dezordonat; unordentlich | a rendestől/megszokottól eltérő; neobisnuit, ciudat; ungewöhlich. 1661: Alkalmaztassa is úgy magát és dolgait, jövendőben is ne kellessék csak az pogány kételenítésével színezni rendeletlen cselekedetét [Kemlr. 349]. 1673/1681: Haczogi Renk Mihály Supplicatiojara valo válasza. Egynehany szori alkalmatlan és rendeletlen kivansagira lévén illendő válasza tölem ... resolvaltam Volt magamat neki, hogy Taxara boczatom [VhU 472]. 1678: Helyesnek ismértjük az Actornak kévanságát hogy rendeletle(n) feleségetül absolvattassék [SzJk 135]. 1699: (A házhoz) árron jutottat és az sok rendeletlen portiozás rettenetes sok exactiok árrát is feljül mulják ugi hogi egészen pénzemben áll, magam saját keresményemet expendálván erette s relája [Mv; MbK 89]. 1722: irtam ... az erdők(ne)k rendeletlen vagatásokrol, nékem incumbal Fő Tisztzem(ne)k insinualni, orvoslása pedig akar legyen, akar ne, én nem bánom [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1769: az I. éjjel más complex tarsiával edgjütt lármaztak, kiáltoztak ... azért ily vakmerő, rendeletlen cselekedetiért az holnapi Vásár Napján 25 pácza ütésekkel büntetögyek [Torda; TJKT V. 178]. 1783: az emberek és a Nagj Szolgálatás s rendeletlen szer felet valo szolgálat miat el szegényettek volt [Buza SzD; LLt Csáky-per 110. L. 17]. 1801: külomben ha ezen köz meg edgyezesen kívül más fordulokba rendeletlen felfogást tenne, és a' Tisztzi Intesre is attol meg nem szünnék az olyan engedetlenkedő Nemes Személyem a' Kerület vagy Járásbeli Tisztek ... 24. M. forintokat exequaljanak, a paraszt ember ellenben Corporaliter méltoképpen büntet-

tessek, és a' Köz meg egyezés nélkül fel fogott Helly depascualtassék [TLev. 12/1].

II. sz. rendetlenül; (in mod) negligjnt; unordentlich-weise | a szokásostól/megszokottól eltérően; (cu totul) neobișnuit; ungewöhnlicherweise. 1588: Az temeteo hely feleol zollottanak eó kgmek, lattiak minemeo rendeletle(n) liuggattiak a' feoldet, ky miat az a' Nagy hely maid be kezd telny, Biro vramat kerik varosul, eó kgme visellien gondot Rea, egy embert Rendellien cum Plena Autori-(a)te, Aky minden symek (!) veremnek zep rendel Mutasson helt [Kv; TanJk I/1. 86].

rendeletlenség 1. rendtelenség; dezordine; Unordnung. 1678: Én az mit elkövethetek el nem mulatom; de meg kell Ngdnak írnom, az fejetelenség (!) rendeletlenség sok akadályt teszen az dolgokban, én pedig egyedül lévén, sem kikkel az dolgokban való nehézségekről beszélhessek, annál inkább kik mellett kimenekedhessem, egy emberem is nincsen, így egyedül úgy látom csak csötlök-botlok [TML VIII, 226 Teleki Mihály a fej-hez]. 1712: Látván az Iklandi Reformata Ecclesiákb(an) a nagy rendeletlenséget, hogy sem egyház fiwtul sem mástul nints(en) függések, annak okáért mostani Visitationkb(an) rendeltük, hogy ez után Iklandi Refor-do(n) Iako Ujfalvi István legyen Curator az Iklandi Refor-mata kistsiny Ecclesiában [Ikland MT; MMatr. 273]. 1722: mata kicsiny Ecclesiában [Ikland MT; MMatr. 273]. 1722: lrtam vala micsoda rendeletlenség van itt az Pallizata-kt(na)k két rendben való vágatásab(an) és annak duplicata vecturazasában [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1743/1770 k.: Sajnálva szemlélte a' Sz. Visitatio ... azt a' hidegseget és rendeletlenséget, hogy a Gyermekek nem tanul(na)k, és rendeletlenséget, hogy a Gyermekek nem tanul(na)k, nem-is tanított(na)k ez okon, mert eddig rendes fizetése nem volt a' Mester(ne)k [Bethlen SzD; SzConscr. 2].

2. szabályok megszegése/be nem tartása; nerespectarea regulilor; Nichtbeachtung der Vorschriften. 1777: Dominan-lis Székeken agítalt Causak Protocolumai, és különbb kü-lömbféle Processualis Levelek(ne)k, Inquisitor(ia) Relato-riak, 's egyéb Literale Instrumentumok Fasciculusokra re-gestralva ... az időnek rövidsége egy felől, más felől pe-dig a' sokféle rendeletlenségek(ne)k igazítására való vigyá-zás nem engedték, hogy azokat revidcaljuk per specifica, és a' Protocolumokkal ... confrontaljuk [BK Inv.]. 1780: (A) rendeletlenségnek tollálatása és az régi s hasznos Törvi-nyeknek helyre hozattatása végett a' Mlgos Nms Familia ... méltóztatott egy Universalis Törvény Könyvet Constitu-tionak Tytulussa alatt Városunknak ki adni [Torockó; TLev. 9/19]. 1795: Ezen törventelenségnek gyalázatos következesei közé tartozik az is, hogy a' már el szegődött, és előre pénzel, buzával el-kötelezett Művelő Kovacsok, azon okból, hogy a' Gazda nekik törvény ellen 's a' Mlgos Familia ki hirdetett parancsolattya ellen ajándékot nem igr, azt fel rugják, véle csufolkodnak, mások p(edi)g ezekkel nem gondolván az illén magokat el kötelezett Szolgákat Meg fogadni semmitis nem tartozkodnak; Egy szóval: az ebbeli rendeletlenség olyan pontra lépett, hogy ha ennek orvoslásába Ngd maga hatalma, és méltósága sze-rént bele ereszkedni nem méltóztatik közönségesen igen nagy kárát fogjuk tapasztalni [uo.; i.h. 9/29].

3. szabálytalanság; neregulá; Unregelmäßigkeiten. 1767: el pironagatta hogy afféle rendeletlenségeket ne telekedgyék [Majos MT; Told. 26/5].

4. erőszak; violentia; Gewalttat. 1722: Tudgyaé nyilván az Tanu láttáé vagy hallottaé Hoszszuaszon^a lakott Ni-meth Sigmund Uram(na)k halála miből történyt ... Micsoda

erőszak esett rajta útes, veres, Sephetes, fojtogatás es az miat lette halála, és ezen rendeletlenséget ki követte el rajta [Szentk. vk. — ^aKK].

rendeletlenül 1. rendetlenül; (in mod) negligjnt; unordentlicherweise | a megszokottól eltérően; (cu totul) neobișnuit; ungewöhnlicherweise. XVII. sz. m. f.: Az én sok búsu-lásom soha elé sem győzném imi; de az magam dolgait elhagyom. Igazán rendeletlenül lún az Bánfi Dienes uram dolga [TML V, 422 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1657: s csak rendeletlenül akarván Faragót megsegíteni, generális lévén, elhadta hadait, és maga csak néhány magával előmenvén, maga szegény lövés miatt odaveszett [KemÖn. 200]. 1670: Gjarmathi István Docealja hogy Liszkai Miklos zaklatta Varsanbol ugy kellett el menni az ministerium mellől, saczanak keresesere Mivel nemeljek hamis hüttel vadoljak, hogy az Török hutire bocsatotta volna ki, mas felől, hogy az Szécseniek(ne)k nem adta volna meg, es ministeriomatis rendeletlenül hagyta volna [SzJk 112]. 1701: Jenei Balint Ur(am) ... mint tisztseges ferj szokta házos társat tartani, becsülni, akkeppen becsül-i, rendeletlenül, házos társával ne(m) ell, a' melly miat abortialna [SzJk 330]. 1767: eddig elé Majosb(an)^a egy Sem maradt meg hogy oszve nem gazlatta s motskolta, engemet is egykor rendeletlenül rutul el motskola [Told. 26. 5. — ^aMT]. 1789: mind két részről a nevezet Curiák körül jo kerteket szoktaké tartani s melyjik rész a maga Jországan a Gyümölszfákat akárimenüeket plántalté szaporítat é vagy ellenem melyjik pusztitya tűzre s marhája ál-tal s rendeletlenül vagyon az élete [Nyáradkarácsonfva MT; i.h. 76].

2. rendezetlenül; cu situația (materială) nerezolvată/nesi-gură; mit ungelöster materieller Situation. 1668: Változan-dó lévén az embereknek élete akármikor is, de kiváltkép-pen az hadakozásban, hogy te is, édes lelkem, rendeletlenül ne maradj, im testamentumot tettem, kit kezbedben küldtem, tarts meg és ha lsten életemnek végét ezen úttal rendelte, élj vele [TML II, 184 Teleki Mihály Veér Judithoz].

3. össze-vissza; la nimereală/întimplare; durcheinander. 1704: És midőn bėjött, ötszáz muskotélyos lévén a piacon, akik a strázsákon nem voltak, és az egy compania lovas, aki a piacon volt éjjel-nappal, ezek is egyszer lövének valami rendeletlenül [WIN I, 260].

4. rendületlenül, egyfolytában; înt-rună, încontinuu; ständig. 1735: Tudom azt hogj mikor az Urffi a Collegium-ban lakott azon alkalmatossággal sokszor voltak vendeg-ségek, vigasságok, tánczolások es majd mindennap vit-tenek magokkal le bebedre s vatsorára ket s három Deakot, a kikkel is bőven ittanak ettenek s neha tántzoltanak rende-letlenül olljankor mindenkor bővön költötteznek [Szaka-tura SzD; TKI Balogh Gligor (30) jb vall.].

rendelhet 1. elrendelhet; a putea ordona/dispune; anwei-sen können. 1593: Az Erdeo el Adastis meltonak itiltek eo kgmek De az vegre: Menyt s meddegh Adhassak el Negy megh lato vramait valazta(na)k eo kgmek az ket Espan Melle Kik az Zamweweo vrainnak referalwa(n) a' dol-got az erdeo el Adasban a' zamweweo Vrain az clebbi Mod zarent rendelhessenek illendeo rendet [Kv; TanJk I/1. 225]. 1623: Az jozagott az zarent hyak be, mindenik hettre jutt éött éött zaz ember azokat vgy rendelhetik hogy zekere-kell mehet egy resze, mas resze gialog zerbe asoual, ka-pauall es az myre zwksegesssek tartany embert arra fordit-

hattiak az az hogy az Var zwksegere mindenkor continue eott eott szaz ember lehet [BGU 118]. 1662: Immár azért a méltóságos ifjú úrnak, Rákóczi Zsigmondnak ebbéli szomorú változáshoz képest is ember azt hiszi vala, s a fejelelem s az urak is azon valának, hogy azon méltóságos tisztokra rávehessék, melyet a váradiak Bihar vármegyével, hogy a méltóságos ifjú annyi szép virtusokkal, istenes kegyességgel tündöklének, mind az közjóra s magokra nézve is abbul minden jót és hasznos dolgokat rendelhetnének, nagy kívánsággal várnak vala [SKr 311].

2. vhová kirendelhet/küldhet; a putea trimite într-un anumit loc; irendwohin aussenden können. 1665: Édes Sógor uram, tegnapi levelemben elfelejtettem Kegyelmednek írni affelől Kegyelmed instálna Rotter uram ő nagysága előtt, hogy küldene ő nagysága nékem assecuratoriát arról, hogy ha Károlyba most azokat rendelhetnők, a római császár ő felsége birodalmába, ennek utánna alkalmatosságunk adatván a bévítelre, minden üdöben kézhez adatná ő nagysága fogyatkozás és halogatás nélkül [TML III, 380 Bánfi Zsigmond Teleki Mihályhoz].

3. (sereget) elrendezhet; a putea organiza (oastea); (Armee) ordnen können. 1653: A Sigmond pártja innet az öszszeszorult ellenséget nem hagyá elszéledni hogy seregét jól rendelhesse, hanem megveré az eleit a hídon innét; a hídon valók pedig a ló száját tértítették és futni kezdenek [ETA I, 67 NSz].

4. rendezhet; a putea aranja; ordnen können. 1657: szabad kézzel, lábbal, csendes elmével, szívvel s lélekkel életünket szent akarod szerént rendelhessük, és amaz jövőd életet is követhessük, holott a' szent angyalokkal és minden idvezültekkel Tégedet vég nélkül magasztalhasunk és dicsérhessünk [Kemlr. 334].

rendelkezés 1. utasítás, parancs; dispoziție, ordin; Befehl, Vorschrift. 1847: Kik voltak név szerént mind a három helységből azon lakosok, kik okozói s eszközlői voltak annak, hogy az elfogattatás iránti rendelkezéseknek sikere ne legyen? [VKp 209 vk]. 1849: Vigasztalo rendelkezésért esedezve — Alázatos tisztelettel öröklők Csizmadia Kotzog Joseff [Mv; MvLev. 2]. 1854: A' Borakat Mltsgod rendelkezése szerént indítottam hétfőn [Mv; Újf. 2 Soós Josef Újfalvi Samuhoz].

Szk: ~ *téteitk*. 1844: Kaszára tervének bé adásáról tétetvén rendelkezések [Usz; UszLt XI. 85/1. 95] * ~ *tet* sz. 1862: csak az ideiglenes haszonélvezeti jogra nézve teszem e' rendelkezést, önként érteődik, hogy hasznát élvező lényaim arra semmi nemű terüth nem fektethetnek, anyival kevésbé leend joguk abból valamit elidegeníteni [Kv; Végr.].

2. végrendelet; testament; Testament. 1862: Én Tamás Anna — férjem Boér Károlynak, velem szembe tett gondoskodását lelkekre véve látván ezen rendelkezésében azt a nyílt bűtölés lelkűségét a melyet eddigi házas életemben velem szembe tanusított, én is éppen azon szerű végrendeletet teszek vele szembe, mint a minőt ő velem szembe tett [Kv; Végr.].

3. lehetőség arra, hogy vki szabadon rendelkezhet vmi-vel; posibilitatea/dreptul de a dispune cu bunurile respective; Gelegenheit, daß jemand über etw. frei verfügen kann. 1844: Senkinek ki részegítő italt hitelben ad, — illetén hitel pénze fel vételére a Tiszt. Segedelemmel 's rendelkezéssel ne legyen [Usz; UszLt XI. 85/1. 100]. 1862: Ha Isten Ő Szent felsége kegyelmének tetszene egyenes és tör-

vényes örököseinket az élők sorából ki szollitnia; azon esetre maradjon az én kedves nóm Tamási Anna a vagyonnak szabad tétzése szerénti rendelkezője, azt rendelkezése szerént kezelhesse, vagy ha tétzik el is testálhassa [Kv; Végr.].

rendelkezési szk-ban; în construcție; in Wortkonstruktion: *szabad ~ jog* vmi fölötti szabad rendelkezés joga; dreptul de a dispune (cu bunurile respective); Verfügungsrecht. 1863: A külmagyar utzai házak és telkek nóm hozománya lévén, a menyiben nékem abban két harmadom van, tehát az egész két telket teljes tulajdoni és szabad rendelkezési joggal hagyom Nóm Konnerth Ersébethnek [Kv; Végr.].

rendelkezhet intézkedhetik, döntést hozhat; a putea dispune (de ceva); verfügen können. 1847: Minthogy e megyei tisztségnek semmi pénzalap, melyből ilyenmü fizetésről rendelkezessen, hatalmában nem létez, bátorokodunk eredetileg a Felséges Királyi Főigazgatótanács eleibe fölterjeszteni, oly kéréssel, hogy e tárgyban maga további rendeletét megtenni méltóztasson [VKp 204]. 1853: Köz tudatban vagyon az, hogy mindenben a' mi tsak vagyon szerzemény, melyről a' törvény értelmében szabadon rendelkezhetek [Kv; Végr.].

rendelkezik 1. intézkedik vmi fölöl; a dispune în legătură cu ceva, a hotărî asupra unui lucru; anordnen. 1840: itt helybe ugy nevezettni szokott Sz: Miklosnap országos vásár alkalmával a Nemes Város négy taligás ökrei árverés próbálása mellett el adattak 116 egy száz tizenhat ezüst Rifkon — mely pénz Summának bévetele aránt méltóztat a Tktes Ns Tanács rendelkezni [Torda; TVLt Közig. ir. 1558]. 1845: Ujjból az a' kérésem a' Tekintetes All Ispány urhoz méltóztat rendelkezni ezen ifjurol, mert még eddig mind magam embereim ügyelték Tisztelettel maradtam a Tekintetes All Ispány Urnak alázatos Dobolyi Bálint mtk [Nagylat AF; DobLev. V/1251 Dobolyi Bálint Miksa János alispánhoz]. 1847: Arról is hallotta rendelkezni, hogy a falusiak közül senki is erdőbeli büntetési díjt ne fizessenek, s ha a gornyikok kérti is fognak, azokat verjék el | A szabad korcsmárlásról nem hallottam, hogy rendelkezett volna [VKp 189, 220–1]. 1849 u.: a Kormánysszék is rendelkezni akart, de egy krawal ebbe meg gátolta [EM XLIX, 548 Zeyk Károly kezével].

2. végrendelezik; a testa, a face un testament; Testament machen. 1858: Tamás 'Sofia özv. Czakó Jánosné kevés vagyonkájáról halála esetére rendelkezni kívánván vég akaratját mi előttünk a következőkben nyilvánítja [Kv; Végr.]. 1865: Kedves unokámnak Antos Klárának hagyom Kolosvárt a' külső Magyar uttzában fekvő házas telkemet, melyen most jelenleg lakok, minden e ház-nál található felkelhetőkkel, ki vévén a' kész pénzt ezüst-arany néműt és drágaságokat melyekről alább fogok rendelkezni [Kv; Végr.].

Szk: *egymás javára ~*. 1863: Miután minden meglévő vagyonunk a mi sajátunk, tehetnők azt, hogy egymás javára rendelkezzünk* [Kv; Végr. — *Ti. a férj és feleség].

rendelkező 1. mn végrendelező; care a testat/a făcut un testament; Testament machend. 1853: Ez itten meg irt végrendeletet rendelkező ur előtt ujból felolvastván azt mindekben a szerént a mint megirva vagyon ez uttal is helyben

hagyván felkért hogy azt jövőendő bizonyosságul írrok alá, — mit is ezennel mint e végre meg hivatott regiusok alá is írtunk [Kv; Végr.].

II. *fn* vmi felett rendelkező személy; persoană care dispune de bunurile respective; über etw. verfügende Person. 1862: Ha Isten ő Szent felsége kegyelmének tetteze egyenes és törvényes örökösünket az élők sorából kiszollitnia; azon esetre maradjon az én kedves nőm Tamási Anna a vagyonnak szabad tetteze szerénti rendelkezője, azt rendelkezése szerént kezelhesse, vagy ha tetszik el is testálhassa [Kv; Végr.].

rendelmény 1. rendelés, intézkedés; dispoziție, măsură; Anweisung. 1839: (Az) ide érkezett Papi vizsgáló szék rendelményei [Nagykapus K; Rak 16].

2. isteni rendelés; porunca lui Dumnezeu; Gottes Befehl. 1837: Mint hogy pedig a jövőndök és az események története bizonytalan az Isten rendelményei pedig, el fordíthatatlanok Cézárányosan jegyeztetik meg, hogy azon szerentsétlen tűzi veszellyek kárát mellyeket a Zallagot biro vigyázatlansága, vagy tselédei támasztottak, a Zállogba vevő Ur tartozik viselni [Dés; BetLt 5].

rendelő elrendelő; care rînduiește; anweisend. 1675: Ha nem mindeniket is, de nagy részét mindezeknek az idő, ki naponként az dolgokat érleli, de mindenek felett az mindeket maga szabados sz(ent) akartja szerént rendelő Isten az következendő idők által kinyilatkoztatja és az melyek most titokban lenni láttatnak is, világosságra hozza [TML VII, 27 Szepesi Pál Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

rendelt 1. elrendelt, előírt; hotárít, stabilit; vorgeschrieben. 1577: Az ket lato vram helyebe valasztottak a' ket vasar byrot Tellyes authoritast adnak eo kegmek, hogy a kik meg esnek az vegezes elle(n), es nyilwan az vetekebe meg talaltathnak, Azokat az elobby vegezes zeren bwn-tessek meg, mind zalag vetellel mind egieb Rendelt moddal [Kv; TanJk V/3. 149b]. 1580: Vegeztek aztis, hogy niolcz zekre minden wdöbe elegh hust vagyanak Az Mezarosok nap estigh ha penigh az Gywlesseknek es egieb soka-sagnak li lete teobbt kewanna Akor tartozzanak Az zek zamat megh teobbtyny es fogiatkozasul Az varast megh otalmazny ez elot Rendelt bwn tetes Alát [Kv; i.h. 222a]. 1604: magokat tarczaz az ő kk eleiben rendelt és meg irtt törüenyehéz, ktt ő kk eleiben mind Deák s mind Magyar nyelűe(n) az mj eleink meg irattak [Kv; i.h. I/1. 279]. 1673/1681: Vassal avagy árával az régi Usus szerint megh elégednem, de a szerint ő kglmek contentalni nem akarnak az elejekben rendelt Instructiojok kívül [Vh; VhU 465]. 1677: Nyom követés helyet valo ujonnan rendelt processus [AC 264]. 1739: Kedvetlenül értettük, hogy az Isten haragjának engesztelésére s duplās ostorának elfordítására rendelt bójt nem kezdett volna observáltatni, sőt sok helyeken magok a tiszték és az első rendbéliék hadták volna félbe, scandalisálának vendégeskedéssel, musikáltatásokkal, tánczosokkal, melyből példát vett volna a község is, holott az ily publicum edictumnak observáltatni kellene [SzO VII, 398–9 gub.]. 1793: (A) bé küldött Perceptoralis quietantiát hiteles Mássában, a pénz gyaniott el költségiért az Ur ellen rendelt Fiscalis Actio el engedésinek nyomos ajánlásával a Fels. Fő ig. Tanátsnak, a Tiszttség bé mutatta legyen, mely szerént azon eredeti quietantia, midőn a Levelés Tár számárais le irattott volna, az Urnak meg

tartás, és a kívántatható történetben maga Legitimatíója vegett ezennel viszá adatik [Torda; DobLev. IV/714]. 1865: azokra nézve kik ezen életkört² el nem érték a fenn rendelt kezelés maradván meg [Kv; Végr. 4. — ²A 24. évet].

2. vki/vmi számára kiutalt/adott; care a fost repartizat pentru ; jm/für etw. angewiesen. 1573: Az henteleknek Rendelt vago hyd Mellet valo Saart eo k. fertallial Mind az porondyk (!) hordassa ely Es annak wtanna kyaltassah meg 10 fl. Birsag alat hagi senky ganet oda Ne hordyon [Kv; TanJk V/3. 91a]. 1589/XVII. sz. eleje: Edgi Heti beres Legeni se válthassa es haghassa el Gazdaiat semmi egieb wdeoben, hanem Kis Aszszoni napian, mely wdeoben ha az legeni az eo neki rendelt mesternek megh igiri, ezzer magat, bę adgiak kezét hagi nalla miuel heti bér fizetésre, semmi uton az utan azt az mestert el ne haghassa (:hanem ha az mesternekis akarattial lenne:) hanem ott miuelli esztendő Kis Aszszoni napiglan [Kv; KőmCART. 5–6]. 1598: Az presidiumra Rendelt pinzt w kegelmek wiűek feirwarra Melyrwl el feletkesztem wolt zaamadasomban Mert Registomomban be nem irtam wolt hanem zaamadasom wtan leltem Megh Jegyzo konywemben [Kv; Szám. 7/XVIII. 2 Masass Tamás sp kezével]. 1618/1669/1681: Mivel Hunyadi Molnaink es töb épületeknek fel allasaért Molnar Thamast kellett volt Váradrul ide be hozatnunk Hunyadon Piacz Uczaban Santa Katha hazat confertaltuk Molnar Thamassnak es minden ado zsedéstől vévéstől elimaltuk Mikor pedig mi számunkra munkalodik hetre es napra rendelt fizetését nekie meg adgyad [VhU 301 fej-i rend. Bálint deák vh-i provisorhoz]. 1675: Cserei János Fogarasi kapitány Ur(amna)k fizeteset hozzánk mutatott hűségéért rendelt fizetésen kül ez szerint jobbitottuk Urammal ő klmevel [Uti]. 1750: Tiba Gábor adós lévén a Szent Mihály adajával kentelen volt a Tisztartó Hajdút adni a Vajdák vagi Birák mellé, s úgy szedheték bé, Tiba Gáboron, mint máshonnanis, az Hajdú az néki rendelt egy máriás nyargalót, pénzül meg nem vehetvén, abban hozta el a Puskáját [Szág; Told. 3]. 1780: nem akarván a' kohokban, és Verőkben valaki a' rendelt fizetésért el-menni, az illyen azon munka tételektől el-tiltassék [Torockó; TLev. 9a].

3. kijelölt, megnevezett; stabilit, fixat; ernannt. 1584: minde(n) vegezésekben Ne(m) felelytettek ell az Juhok dolgát, hogy az Rendelt helyeken kyweol Ne larnanak, de ez ideigh vgian semmy Ne(m) keolt vegezéseknek meg tartasaban [Kv; TanJk V/3. 282b]. 1589: Az meg neüeszket ket wy rendelt auditoriumoknak padimontom es wlew zekeket chinalassara (!) vittetünk a templumból oda dyreb darab fakat, oda vitteletol f. — d. 5 [Kv; Szám. 4/IX. 14]. 1604: az mostany nyawalyas wdeohoz kepest egy kewes Jdeigh az Zekeres es barom vasar otkin legyen annak rendelt helyen vgiminth az magyar vcha Kis ayto cleot [Kv; TanJk I/1. 489]. 1727: Néhay Fogarasi Samuel vr(am) ideiben volt valami futo sokadalam de nem a rendelt helyen [Mezőbánd MT; Berz. XV/21]. 1790: Valamikor a' Szöllő Biro a' Szöllők állapattya iránt valamely időre hagyást, vagy Gyűlést botsát, azt rendre egyik Háztol a' másikhöz hírré tenni vagy el mondani tartoznak s, a rendelt Hellyre, az hová a Gyűlés botsátatott minden Szöllős Gazda vagy Personálissa elő mennyen [Nyáradkarácsonfva MT; Told. 76].

4. feladat elvégzésére/szolgáltatásra kijelölt/küldött; desernat (pentru a îndeplini o sarcină); für eine Aufgabe er-

nannt. 1583: Valaky, Borat chaplarral akaria ky merethny es arultathny Tehagh a' Bornak gazdaia megh Méretteesse a' fwzerrel az ahoz Rendelt es Valaztot Zemeliekkel annak eleotthe Valamikor akaria, vagi keth hettel, vagy egy hettel, vag harmad nappal, amégh ky nem kezdené három forint Birsagh alath [Kv; PolgK 2]. 1591: Az viznek fel neüelese feleol vegeztek eo kegmek, hogy mostan, az kik ahoz rendelt zemelyek, le zallichak, hagi se kertekben se egiebwtt az viz mia kar ne legien [Kv; TanJk I/1. 166]. 1624: annak az megöletett Vajda Istvánnak, ha szintén valaki a mi jus regiumunkban belé kapott volna is, akármilyen részében mindeneiket elsőbben mi számunkra elfoglalván, annak utánna per manus magának Borsos Tamásnak, avagy arra rendelt bizonyos emberének adja és bocsássa kezében [SzO VI, 77 fej.]. 1703: Az Szebeni Fortalitium építésére rendelt dolgosokb(an) nap szám szerint még restal Kgk Szekin nrő 3283 // Azért Kgk mindgyart kesedelem nélkül küldjön anny számú dolgosokat oda kikel ezen Holnap(na)k^a végéig egészen a még irt nap szám szerint való Dolgosok számát ki tölthesse [UszLt IX. 77/73 gub. — *Október]. 1711: halotta(m), hogy beszelt(e)k hogy Ispan Ur(am) az Bonczidaj hidhoz rendelt szekerekből, egyet kétöt maga ususára is fordít [Göc SzD; WassLt Nagy Ferencz (33) szb vall.]. 1774: az Sokadalom el bomlás alkalmatosságával, ki egy, ki más felé lopja a karot, s az arra rendelt Ember pedig csak annyirol fizet, a mennyi karo találatik, mellyet Sokadalom el bomlásakor az Udvarban viszá visznek [Mocs K; KS Conscr. 51–2 Sos Ferkő (30) jb vall.]. 1818: Annak utánna hijába ellenzették a' Podárok, hogy gyalog emberek oly' sokan ne menjenek a' Hidasba, mert el fog sülyedni — ellenzette a' Hidas mellé rendelt vígyázó Emberis, de a' vásárra menő sokasággal nem bírván a' Hidasba erőszakosan sokan tudólván 's még utoljára is a' midőn a' Hidasost (!) meg indították a' Partol reá szökdősték [Sülelmed Sz; IB]. 1847: valamint megösméri azt is, hogy az ölfák vágására és készítésére rendelt embereket ő tiltotta el [VKp 294].

Szk: vki mellé ~. 1674: (A regestrumok) ki keresésére melléje rendelt edgyik Colosvári Captalan es egy Deakunk [KJ]. 1677: ő Nagysága mellé rendelt Gubernatornak holta törtévé, más választassék mindgyart [AC 256].

5. vki mellé vezényelt (sereg); (oaste) ordonatá sub comanda cuiva; zu jm kommandiert (Heer). 1619: Semmi kétsége ne legyen az uradnak abban, valamivel elbocsátottam Mikó Ferencet és Mehmet pasát. Megvagyon még Mehmet pasa kimenetelinek előtte parancsolva Karakás Mehmet pasának, mellé rendelt hadaknak, hogy ha az életüket szeretik, sem órát, sem napot ne várjanak, hanem mindjárt Budára felmenjenek [BTN² 302].

6. hová/vmilyen célra küldött; care a fost trimis unde-va/cu un anumit scop; irgendwohin/mit einem Zweck geschickt. 1593: eg pinzt sem ime az Na(gysagod) keozinkbe rendelt limitatioja [Dés; DLT 241]. 1614: Végre oztán sem az magának való ajándékot el nem vevé, sem másnak rendelt-küldött ajándékot senkinek nem hagyá megadni, hanem mind egyberakata, és azt mondá, hogy mind császárnak kell adni [BTN² 69].

Sz. 1678: Látom, én már bűneimért reám mért Istenemtől szintén esőleg érkező sok gonoszim miatt Kegyelmetek atyafiságát meg nem szolgálhatom, többire mint az mérszár-székre rendelt marhának, úgy van dolgom [TML VIII, 91 Teleki Mihály lev. ismeretlenhez].

7. kitűzött/jelölt (nap/időpont); (ziua/data) fixatá/stabilitá; festgelegt (Datum). 1574 k.: Jeowe My Eleonkbe Ez városbely felwnk Chisar Peter, hozwan my Nekwnk Egy Ados lewelet 117 forintrol valot, kyt eoneky Adot volt Nagy Banyan Iakozo kakas gergelne, Monda azt Mynekwnk hogy Minekwanna Az ados lewelben Rendelt fizeteo Napok egy Mwltanak volna fely Ment volt eo Banyara Latwan az otthwalo Byrak az Nylwan valo adoszagot Meg Iteltek volt neky [Kv; Tjk III/3. 316a]. 1602: ha penznek szeret tehetnek a hazat öröksegetis oda fizetik ... szaz nyolcz forintba(n), mellynek im fizető napot is prefigaltunk vala, kiről minekünk Pap Istvanne, es a Leanya Pap Kato illye(n) okon kezetis ada, ha a nevezet es rendelt fizető napra megh nem adhatnak vagy nem ad(na)k, eo magokhoz is hozza nyulhass(on) Borso Gergely, minden nevel nevezendő helyeken [Keresztúrfva U; UszT II/2. E. 49]. 1644: az rendelt Napra Georffy Georgy eleo alla Zent Anna(n) [Mv; MvLt 291. 424b]. 1677: Mint egyebek, ugy a' Székely Vitézlo rendek-is, a' végezések szerint, hadi expeditiokra fel-öltni tartozzanak; ha a' Fejedelmek vagy arra bizatot Generalisok, vagy fő Tisztek előtt, a' Mustrára rendelt időben, és helyben jelen nem lennének, az eddig valo usus szerint a' Tisztek büntessék [AC 156]. 1701: Az Ora mulatás ezen formán tartassék; ha a' rendelt ora utan jöne, és bé izenés nélkül be menne a Céhbe, büntetése légyen absq(ue) omni gratia tizenkét pénz [Kv; PosztCart. 20]. 1728: A: kik az rendelt napon nem Comparealnak a munkán, Malom Birák Atyánk fiai eo ipso mingjart Zállagoltassák Tizedes és Város szolgálajaval olyanokat s a meg irt büntetést exigállják Sine Commiseratione [Dés; Jk 381b]. 1740: az egész takarodáson, kőszáláson tudniillik és aratáson, sőt Törökbúza kapálláson is gyalog szzerrel szolgálnak mind addig valamit el végezhetik. edgy szóval a' mikor és a' mire kívántatik az Vr dolgára hajtattanak, mellynek rendelt ideje és szakassza nincsen [Runk TA; Ks 89 Inv. 58]. 1803: Hozzánk utosított tudositását a Tekintetes Urnak kedvesen vettük nem lévén a Possessoratusok Mindnyáján ide haza, de el érkezésekkel Communicálni fogom, és az rendelt Napra szivesen el várván, elé állunk Magunk igasságával [Búrjánosóbuda K; JHb LXVII/4. 23].

8. kirótt; impus, stabilit; ausgeworfen. 1570: Az eleby gywlesben Rendelt varas adaya Melle, kylémb kylémb zwksegnék Beh tellesitese, Az felekyekre Rendelték adoth fl 25 [Kv; TanJk V/3. 5a]. 1592: Hogy az feiedelem, Sattcz Adoban, mind egiebt rendelt adowal egietemben, Nem veot teobbet f 500 [Kv; DiósyInd. 18]. 1597: az presidiumra Rendelt adoban melliet az Orzag Reank wetet fizetunk f 500 [Kv; Szám. 7/Vl. 2]. 1620: Eo Kegteol az Tanacz Vraimtol, Vár epwltire es az Varosnak egiebt fele sok szwksegere rendelt ado [Mv; MvLt AConr. ACC]. 1663: mennél hamarabb azon Pörta contentatiojara rendelt mindennik fele pénzt szedgye fel kitől kitől egészen adminisrallya az generalis Perceptor kezében, megh irván mellyik micsoda féle pénz légyen, keziantatis az szerint vegyen rolla [UszLt IX. 75/57 fej.]. 1679: En Keczei Istvan az mi kglmes Urunk eo naga Bejároja leváltam ... Kovacs Istvan Ur(unk)tol eo kglmektol: az nemes ország Tavalyi Császár adaja restantiaja fizetéseire rendelt summat, mellyeket (!) Nalaczi Istvá(n) vr(am) ő kglme Tavalyi Portai Fő követségiben kölcsön penzel töltett ki [MbK].

9. (Istentől) megszabott/elrendelt; rinduit (de Dum-nezeu); (von Gott) angewiesen. 1662: Miben áll az az országoknak, népeknek külső-belső jó állapotiban való virágzások, avagy micsoda dolgok teszik virágzókká azokat? Hármak kiváltképpen: 1. Az jó magistrátus, 2. a jó szóhalló nép, 3. az igaz vallásnak terjedésére s annak Istentől rendelt mindenféle eszközeire való szorgalmas jó gondviselés [SKr 689].

10. rendezett (sereg); (armatā) ordonat(ā)/rinduit(ā); ge-ordnete (Armee). 1644: Urunkkal és sok számu hadakkal menvén Kassa megszállására, kilenc nagy ágyúkat vonván az kassai téglaszínház az városnak szegezvén, aznap rendelt seregekben lévén ki-ki lova hátán, az gyalogság talponkon, kérvén az várost [Kv; KvE 174 LJ]. 1653: Mondják volt azért akkor némely vén hadakozó emberek hogy ne menjenek a tábornak, hanem a mely 38 ágyut és taraczkot tennap nyertek, több lövő-szerszámmal előbb vigyék, és rendelt seregben menjenek és lövöldözzék le a sátorokat [ETA I, 49 NSz]. 1704: És a kurucok is kétfelé szakadván, menekutána egy darab ideig itt állottanak volna, rendelt seregben elmenének [WIN I, 189]. 1710: Kucsuk basa a maga rendelt sergeivel mikor annyira érkezett volna a Kemény János hada felé, ahonnan a puskalövés könnyen elszolgálhatott, visszafordulván, egyet sem szóla hanem mind jobb s mind bal kézre levő seregeit nagy haragossan meg tekintvén, azzal adván jelt, mind maga, mind a vele levő hadak az edictum szerint fejeket lovok nyakához lehajtván, nagy sebesen megrugaszkodának és minden tartózkodás nélkül Kemén János sergeire rohanának [CsH 53].

11. (jól) szervezett; (bine) organizat; (gut) organisiert. 1597: Myert hogy egiebol rendelt zomzed városokban az sokadalmoknak bizonyos es el határozot modgia es rendy vagion, ew kegmekis azoknak peldait követveten igiekeztenek azon hogi az itwalo sokadalomnak is el rendelesen az városnak es az keossegek haznat keowessek [Kv; TanJk I/1. 298]. 1662: A tárház is pedig Géczi János gondviselése által valóban megrakodva maradt vala, de a gyermek fejedelemnek tizenhét esztendő s korában halván el a dicséretes jó gubernátor mellőle, az a nagy sok kincs, ő, akkor is csak romlására, pusztíttatására fordíttatott vala a szegény országnak, elejétől fogva nem lehetvén a szegény hazának jól rendelt politiaja jövedelmi dolgában [SKr 80–1].

12. alkotott; faurit de ...; geschaffen. 1657: Azonban Faragó András valahány jó katonákkal másfelé váltott, hogyha mit kaphatna, mi is pedig feljebb indulánk az víz mellett, és Pöstény ellenében jutánk, mely helyen vadnak az természetűtől csudálatosan rendelt feredők, holott az Vágparton minél közelb akármely hidegségében is az víznek, ha megvájatik, mindjárt igen meleg és orvosságos fürdőző víz fokadni szokott [KemÖn. 75].

rendelte vki által előírt; (pre)stabilit/fixat de ...; von jm vorgeschrieben. 1618: Tóth Mihály uratot ugyan cogálnom kellett az sok fogyatkozás miatt, hogy a Nagyságod rendelte 300 dutkát megtöbbször kétszáz dutkával, mert azt bizony csak félleg sem vötte jó neven [BTN² 165].

rendeltet 1. elrendeltet, előírt; a da dispositi; ver-schreiben/anordnen lassen. 1635: Az boérokknak Kovács Péter helyett rendeltess edesem, más gazdát Kovács Péter helyett [RákCsLev. 7 a fej. feleségéhez]. 1703: küljön annyi számu Lovasokat megint a mennyi szamut előszer parantsoltunk volt, vgjan azok(na)k kiváltására, de azokat

az Tehetősibul es fejjveresibul conscribaltossa es rendeltesse ne ugj mint az előtt, hogi az Tehetősek vagi fizetésért, vagi Hó pénzre, vagy más képpen otthon maradjának [UszLt IX. 77/77 gub.]. 1826: Csörgő Elek Inst(antiaja) melyb(en) Ersek Sándor által fogadójába lett meg Károsodása után el betsült jóvairól szolló betsű levelnek, és még nálla lévő jóvairól ... 160 papusa dohannyának betsült árrának meg fizettetését kéri rendeltetni [TVLt Köz. ir. 909].

2. vki/vmi számára adat/kiutaltat; a dispune să fie repartizat pentru ...; jm/für etw. anweisen lassen. 1640: Jtem zabnak valo földis egy darab, melliet a mint magok referalliak szegeni meggh holt Fejedelem mivel az vad kerthez edgi darab szanto feoldeket rendeltete es vetette volt el tölök, a heliben engedet es adot volna nekik, de nincz mind az által rulla semmi levelekis [Mondra F, UF I, 748]. 1670: Kegyelmed azért, minthogy olyan nagy ember s vallásunkon való is, adhat szállást s rendeltessen az várason is tisztesseges szállást s ha valahonnét valamiből lehet, gazdálkodtasson is [TML V, 272 Teleki Mihály Katona Mihályhoz]. 1710 k.: Mondám egyszer a tanácsban: ha lehetne, rendeltetnének az én szállásomhoz közel szállást a kancelláriának [BÖn. 962]. 1732: (A híd) építésére Mester Ember el hívására expediatuk Batori Szabo István Atyánk fiat Notarius Atya(n)kfia és kgyme ala rendeltessen ket oru szárat [Dés; Jk 425a]. 1849: a gyászszekér reggel 4 órakor elinduland; hogy tehát minden esetre elindulhassak felvitt a' Biazini vendégfogadoba és ottan reggelig szállást rendeltett számomra [Kv; Végr. 38].

3. (helyet) kijelöltet; a face să fie (stabilit/fixat (un loc pentru ...); (Ort) bezeichnen lassen. 1662: Szurdokról, ha véghez vihetik parancsolatomat, hagyjuk, hogy valami búzát és egyéb takarmányt is szállítsanak Kővárbán; megszolgálom Kegyelmednek, rendeltessen helyet nekik külön és viseltessen gondot is reá [TML II, 329 Kemény Simon Teleki Mihályhoz].

4. feladat elvégzésére/szolgáltatásra kijelöltet/küldet; a da dispozitie să fie desemnat cineva pentru a îndeplini o anumită sarcină; wegen einer Aufgabe ernennen/schicken lassen. 1662: Bottyan Demeter mig ott lészen, adasson Kegyelmed praebendát az udvarbíróval magának. Ez levelem praesentáló asszonyunk ő nagysága szolgálja mellé is rendeltessen Kegyelmed két emberséges puskát [TML II, 253 Kemény Simon Teleki Mihályhoz]. 1827: Mint hogy a' néhai Dobollyi Josef és István urak magtalanul haláloztak el ezeknek a' N. Enyedi határon kün és ben lévő minden javaikat a' Tktes ur és Asszony aprehendálták és birják mais osztatlanul, az Exponens kiványa a maga részit törvényes osztály által ki szakasztodni mind azon N. Enyedi Jökbol azoknak haszon vetelekkel együt. Evégre a' tisztelt Tanátstol a kivánt osztályra oztotato Biztosokot fog kérni és rendeltetni [Ne; DobLev. V/1117. 1a].

rendeltetendő feladat elvégzésére kiküldendő; care urmează să fie trimis pentru a îndeplini o anumită sarcină; wegen einer Aufgabe zu bestimmend. 1748: midőn a'kor a'ra rendeltetendő két betsültes Fiscalis Déákok jelen lésznek az Ur parancsolatjából investigálhatnak és connotalhatnak, e'ben és minden bajaimban, Uri assistentiáját az Urnak Director Vramnak imploráljuk [TKI gr. Teleki Ádám lev.].

rendeltetés 1. cél, feladat; scop; Zweck. 1861: Csak most közelébb hirdetődik a' N. Kapusi meg rázó sze-

rentsétlenség, és imé mintha a' Kör-leveleknek csak a' vész hirdetés lenne rendeltetésük, ismét hirdetni kell ujabb nagyszerű szerentsétlenségeket [Gyalu K; RAK 64].

2. *vminek* ~ *e helye* az a hely, ahová vmit el kell juttatni; loc de destinație; Zielort. 1864: Tapasztalván több ízben a' T. h. Esperes ur, hogy a' kibotsátott Kör levelek el rongyolva küldöttek vissza rendeltetésük helyére, az okból rendeltetik hogy minden t. pap a körlevelet boríték alatt bé petsételve köteles küldeni más Egyházba [Gyalu K; RAK 88].

rendeltetett I. mn 1. elrendeltetett, előíratott; care a fost rînduit/hotărît; vorgeschrieben. 1586: Vegeztek egyenleo voxal, hogy ennek Vthanna karachon eleot valo harmad Nap estyn, vgmint Negied napia eleot karachonnak az zaz emberek elvazzak, vgia(n) Azon Napon peng Az vy zaz emberekis fel gywllienek es Akor eskeggyenek, Az Vniotis Akor el olwassak Es az Reghy Attianktol rendeltet 37 Articulistis hogy Az vy zaz emberekis oza(n) zent Istva(n) Napiaigh gondolkodhassanak, hogy lo itiletebol valazthassanak byrot es polgarokat [Kv; TanJk I/1. 38]. 1674: ha kik penigh az oda szállando parasztság közűl ezen Böczülletes Nemes emberek(ne)k eorőkös lobbಾಗಿ လွှဲလွှဲ, azok(na)k állio(n) szabaczagokban, ha az Vrak-(na)k rendeltetett taxa szerént fizetneke annuatim, auuagy szolgálnak minden héten édgý édgý napot [K; SLt D. 18]. 1756: Egyszer sem elégszünk meg mi, az Ur eo Ngátol rendeltetett szolgálattal, hanem mindenkor többet szolgálunk, no hiszem nyárban nem lehet controvertálni, hogy az Ur eo Nga Gabonája inkább oda ne vesszen, ha szer felett menyünk is, de e' nem tsak nyár(b)an van, hanem minden időb(en) [Galac BN; WLt Oltyán Nikuláj (45) zs vall.]. 1823–1830: A négy fakultásbeli ordinarius professorok^a a mi nagyatyánktól rendeltetett ranggal éljenek és a tanácsosok rendében legyenek, hivatalbeli régiségek szerint [FogE 234. — ^a A göttingai egyetemen].

2. *vki/vmi számára kiutalt; care a fost repartizat pentru ...; jm/für etw. angewiesen.* 1614/1616: Hogy eleitől az Colossj praedicatoroknak salariumokban az Feiedelmek prouisióiaiból esztendőnként (!) rendeltetett nyoltz nyoltz száz Só, fel sóuával egyetemben meg Jart, és meg adatot, mind az előbj Feiedelmek, Kamora Jspanok es arendatorok által [Kv; RDL I. 100]. 1632: Adaioakat keczer adgiak megh eőkis eztendeóban azok melle rendeltetett Ezwst penzet mely f. 1 Es hal penzel, mely d. 50 [A.porumbák F; UC 14/38. 173]. 1681: Vizi Malom Ebben lévő mostani molnárt, méltán a Lopo Juhaszok es diszno Pasztorok köziben számlálhatni; Kys aszt meri mondani ez Tiszt szemébe(n), hogi ha eó tölle az minden napi pogacza Stúts (mellyet szabadon usual:) el vétetik, soha eó az Malom beli proventüsért, es a heti kenjerert rendeltetett buzaert ott nem lakik; meljben minemü napi titkos gonoszsagh léjjen akár kys által lathattya; azert hogi ennek utanna ot tarcsak, nem erdemes reá [Hátszeg; VhU 603]. 1699: Valakik a' Deesi N. Malomhoz rendeltetett ket ket szekér agat vagy tövisset, ad octavum ne(m) p(rac)stallyak hogy azokat a' negligenseket Hadnagy Ura(m) 48 // 48. penzig megzalogtassa kommuniter et unanimiter decernaltuk [Dés; Jk 286a]. 1704: Ma reggel Acton uram által kíváná a generális, hogy a maga intertentiójára rendeltetett 9000 rénes forint tavalyi restantiát az urak felvettessék es adminisztráltassák [WIN I, 288–9]. 1719: Sok esztendőktől fogva valo jo Comportamentumáért, es hasznos Szolgálatyáért, a

Bellicus Fő, Commissarius Rosentzeig (!) Uram Számára rendeltetett Discretiot pr Rf. 800 // Triciti Cub. 100 // Avenea Cub 100 // Foeni Cur. 20 // Vini Vasa 6 Kgltek ki adatni el ne mulassa [Ks 83 gub.].

3. *vmely feladat elvégzésére kiküldött/jelölt; care a fost desemnat pentru o anumită sarcină; für eine Aufgabe bestimmt.* 1604: valamely Tizedes awagy egyeb rendbely Zemely rezegen megyen az eorizetre tehat affeleket mingyarást biro vram awagy arra rendeltetett Uraim, az kalitkaban tettesek es ott viradgion megh [Kv; TanJk I/1. 485]. 1614: Miuelhogy Somogy Georgy nem tudatik mi gondolatyiából in viligendium mandati n(ost)ri ez mostani Expeditionkbol magat absentalta mindgiarast Szász Lona neveő faliut mi számunkra el foghialuan, per manus boctziassa Mikola Janos Uram beőczületes huiúnk Tanacziunk arra rendeltetett embernek kezében [JHBK XII. 18 fej.]. 1664: parancsolyuk alkalmaztassa hazanal ugy dolgait, hogy ad primum Marty proximo sequen(te), okvetelle(n) Radnoton lehessen, hogy több arra rendeltetett búcsületes hieinkel együtt indulhassunk onnet Colosvar felé [WassLt fej.]. 1672: Ha valamely Mester Ember őreg marhát akar vagni: azt tartozzek elsőben a' Nemes Varos(na)k Hadnagytul es Assessoritól arra rendeltetett látó Mesterrel meglatlatni hogy ha alkalmaztose legyen peng a' látó Mesteré minden marhának a' nyelve vagy a' vesék, akar 2. font Hus [Dés; Jk]. 1677: Mind ezek peng békességes időkről es békességes szomszedságu s' Keresztény Országokrol, s' helyekről értetnek: mert háborúságos időkbén, es ellenséges szomszedságu helyekre valo menés es jöves, Fejedelmeknek, vagy az állapotoknak miuoltához képest arra specialiter rendeltetett Tisztviselőknék Salvus Conductusok nélkül valo járás, irogatás, vagy küldözés, semmiképpen nem szabados [AC 87]. 1681: Az mint a' hites Birak referallyak; Noha Boldogfalva felől vala hatara, hit utan törvényessen rectificaltatott, es mutattatott ki arra rendeltetett, Deputatusok es Convocaltatott személyek által; mind azo(n) által Kendeffi Miklos Vr(am), egi darab földöket az rectificati(o) utann is hatalmasul usuallya [Hátszeg; VhU 151]. 1745: Instalván Tóth György Vr(am) a Ns Tanátsnak cir. 30. veder bor ... maga italára valo bé hozatását tali conditione engedtetik ennekis bé hozatása arra rendeltetett Borbiránk p(rac)sentiajában es petséti alatt legyen [Torda; TJKT II. 40].

Szk: *vki/vmi mellé* ~ 1677: Hogy ha a' Méltóságos Rakoczi Ferencz ő Nagysága mellé rendeltetett Gubernatornak holta történnék, tartozzék a' mostani kegyelmes Urunk az Országot convocaltatni, es ezen mostani Modalitas szerint, az egész Tanács es Ország consensusából, más Gubernator választatni [AC 35]. 1742: Dobrai Harminczad mellé rendeltetett Plájás ki lötte meg? [H; Ks 112 Vegyes ir. vk].

4. *kirendeltetett/vezényeltetett (katona/katonaság); (soldat/armatá) trimis(á) în misiune; ausgesandt (Soldat/Armee).* 1665: Hogy gróf uram ő kegyelme kételkedéssel viseltetik Székely hidhoz rendeltetett hadaknak késedelmek miatt, elhiszszük, mindazáltal azon nem keveset csudálkozunk, hogy maga is vélekedik Kegyelmed, kész tanúsággal távozván el tölünk, holott immár egyrésze az hadaknak Gorbónál s az másik része pedig Dénél állapodott meg [TML III, 362 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710: a basa nagy haraggal mondá nekik: „Tudom jól, ti kutyák, hogy mindjárt megszaldotok, de megparancsoltam a hátatok megé rendeltetett török hadaknak, ha csak visszatekint is valamelyik közületek, mindjárt fejit vegyék” [CsH 53].

1815: a' Katonai Correspondenziák(na)k jobb moddal folytatására Szebentől fogva, egész Kolosvárig, meg határozott Stationokon, két két Levél hordozo a' Hohenzoller Regementyebéli Lovas ordinántzok állítván ki Nemes Tordára Várossába is két illeten ordinántzok lésznek quartélyba ide Tordára rendeltetett két Lovas ordinántzok(na)k, mind szállásakrol, mind pedig számokra szükséges, s quietantzia mellett naponként kiszolgáltatando két két kenyér, es Lo portióikrol provideáltassan^a [TVLT rtlen. — ^aTi. a város főhadnagya].

Szk: melléje ~ vki mellé vezényelt. 1662: Ki^a megindulván a melléje rendeltetett szép hadakkal, az eleiben adatott instructió — és kezében adatott levelekkel, Liptó és Árva vármegyék is fejét hajtottak vala a fejedelemnek [SKr 215. — ^aKapronczai György].

5. kitűzetett (időpont/nap); (data/ziua) fixatá/stabilitá; festgelegt (Datum). 1586: valamely Napot rendelnek az zamweo Vraim az tiztwiseleoknek es zamadoknak, Az Napot el Ne halogassa, ha penig el halogatna az eo zamadasat az neky rendeltet es hirre teot Naprol, Tehat minde(n) engedelemkelwl az Zamweo Vraim huzon eot forintot Vegyenek az olyan zemelyen [Kv; TanJk I/1. 38]. 1677: Az Országtol rendeltetett időkre az adót minden helyekről tartozzanak bé-szolgáltatni; az honnat penig bévitelt el-mulatnák, az adó Szedők adgyák-ki Regestrumban a' Vármegyék Vice Ispáninak, honnét nem szolgáltaták légyen-bé [AC 70]. 1756 k.: Minden Bányász Gazdának a' mivesse arra rendeltetett napnak idején minden fogyatkozás nélkül tartozzék a' Bányára, vagy a' dologra ki menni, hogy a' Gazdák(na)k valami fogyatkozása, vagy hátra maradása ne légyen [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.].

6. kiróttatott; care a fost impus; veranlagt. 1618: Ngos Boczkoy Miklos vrünk(na)k az mjnemő faluczkaia itt ben Erdeljben most vagion in Co(mi)t(a)tu Thordae(n)si (!) Kalkütz Neueő olah falu hatta es engette vsq(ue) bene placitum bizonios okokert ideigh my kezünknel conduiselesnek okaert, illien Condiotiok al es moddal hogy az mikor az Orzagnak oly expeditiójara Taxat, vagy egieb azokra rendeltetett dolgot imponalna az varmegye, ő kegyelme Zabo Daniel vram oltalomnak okaert, es karnak el tauoztatasaert io conduiselesel legien feleblőők [Kv; Törzs]. 1662: En Csere<J Mikos> Nagy <Ajta> Mi>klos vár székben Lako, Adom pro testamento ez levelemet, hogy az mint töb böcsülletes Atyafiakkal edgyütt, az Nemes Országh rendelt volt engemet a Görgenyi Gyűlésben arra hogy Brassoba(n) bé menvén az Porta Contentatiojára rendeltetett penznek restantiáját ... Percipialna(m) [i.h.].

7. (vmilyen célra) kijelöltetett; care a fost desemnat (pentru/cu scopul de a ...); (zu einem Zweck) bestimmt. 1661: Mi valóban nagy akadályban vagyunk az urunk ő nagysága dispositiója, Kemény Simon uram nem tudósítása és az német armadának indulásának nem tudása miatt, melyekre nézve innét hová s melyre kellessék már mennünk, clébb érvén az német az rendeltetett helyet, Majtint, nem tudván, meg nem indúlhatánk [TML II, 170 Haller Gábor Teleki Mihályhoz]. 1723: itt Kolosvárat Isten dűcsőségére ... rendeltetett Consistorialis Hazunkb(an) [Kv; KvRLt VIII. 19]. 1726: En ... ezen Egyház fiui hivatalomban a Tiszt Ecclia(na)k Sz. Sacramentomokra rendeltetett edenyire szorgalmatos gondot tartok a Sakramentumok celebrálása után az Ecclia Hazaban ottan vissza viszem, magam házánál semmi rendbeli edényt nem tartok [Kv;

SRE 154]. 1802: Seben Székben Bolgats (!) nevezett Falunak minden vagionaitol meg fosztatot lakosinak fel segetésekre Szolgalo alalmisnalkodásra rendöltetett egész Esztendő a 7tima Augusty 1801 usque 7tima Augusti 1802 [Énlaka U; Borb. II. Galfalvi Pál esp. kezével].

8. (Isten által) megszabott/elrendelt; rinduit (de Dumnezeu); (von Gott) angewiesen. 1662: Méltán hasonlítottat, és igen méltán, e mi szegény hazánkknak, Erdélyországnak és ahhoz tartozó részeknek állapota az Izrael és Júda nemzetének azon Istentől rendeltetett fejedelemségi igazgatás alatt való boldog állapotához, midőn azon igazgatások boldogul az ő igaz vágásiban viseltettek, és azokból ki nem vetemedtek; ellenben boldogtalan sorsához, valamihelyt azon igazgatások az ő igaz vágásból, vagy határiból kivetemedtek [SKr 72]. 1676: Istenre kell, Uram, embernek minden dolgait bízni, de ellenben az Istentől rendeltetett istenes eszközökkel való élest ugyancsak el kell követni, nem kell megvetni az magára való rendes gondviselést [TML VII, 251 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1710: Az orvoság ugyan jó s Istentől rendeltetett eszköz is, de mindenekfelett való orvoság volna az igaz megértés, mert anélkül az orvoság sem használ [CsH 434]. 1780: Az mely szeretet volt az előtt közöttünk, igen meg hidegült; melyre nézve midőn láttuk volna az mi atyáinktól Isten törvénye szerint rendeltetett egymáshoz való szeretetet meghűlni: mi Hídelvjek egyenlő akarattól megváltunk^a [Kv; EM XI, 223. — ^aÉrtsd: különváltak a Várbeli v. Belső Kalandosoktól].

9. rendezett, szervezett; organiziert; organisiert. 1662: Mely articulusnak értelmét megvesztegetvén, az ő mester-ségökkel és practicájukkal ismét a magyar nagyságos uraknak palotájukba és Magyarországnak Nagyszombat nevű városában kigyómódra bécsúsztak-másztak. Ismét tanácsba kezdtek lenni, a jól rendeltetett respublicákat tántorgatni és bontogatni^a [SKr 113. — ^aTi. a jezsuiták]. 1711: Minthogy eleitől fogva ez Hazába(n) es minden jól rendeltetett Városokba(n) tilalmaztatott az l(sten)t, Egeket s embereket irtoztat<o> l(ste)n ellen való káronkodás Az illye(ne)k ellen ... végeztük^a [Dés; Jk 356b. — ^aKöv. a rzsl.].

II. § 1. vnova kiküldetett/nevezetett személy; persoană încredințată cu o sarcină; irgendwohin ausgesandte/ernannte Person. 1657: Én pedig magam megjárván mellém rendeltetettekkel együtt az strázsahelyeket napvilággal, az strázsakivitelre küldém Jancsó Pált és Székely Mihályt, s vacsora után későn ugyan valami jó geniustól izgattatván, soha el nem alhatám, hivatám az vicestrázsamestereket, examinálván, hol hatták az strázsákat [KemOn. 178–9].

2. kiutalt járandóság; plată în natură impusă cuiva/la care este obligat cineva; angewiesene Bezüge. 1614/1616: az 1611. esztendőre Gaspar Deak Colossj Birosagaban az mely szaz kő soál új Biro poharara rendeltetettel tartozot volna, meg nem atta, kitt meg kivanúnk, Ismet az 1612. Esztendőben Thar Andras Birosagaban azon mod(on) úi biro poharara rendeltetett szaz soúokat, es Jegh rakasert valo szaz sovalis Ados, azokatis meg keűanyúk [Kolozs; RDL I. 100].

3. Isten által elrendelt dolog; lucru rinduit de Dumnezeu; von Gott angeordnet Sache. 1662: És mindeniket Istentől rendeltetettnek állítván, hogy amellyik hol bévétetve volna, az előjáróknak is aszerint illenék a haza szabadságit oltalmazni, megmarasztani, ha abban resten járván el, hazájok árulóinak ítéltetni nem akarnának [SKr 70].

rendeltethetik vmely munka elvégzésére kijelölthetetik; a putea fi obligat la efectuarea unor munci; für irgendeine

Arbeit bestimmt werden können. 1843: Hogy ők a kérdésben forgó munkára május 6-án kirendelve nem voltak, de egyrészt mint ökrösgazdák nem is rendeltethettek, mert olyan munkára rendszerént csak gyalogszeres, azaz igavonó marhátlan embereket szoktak küldeni [VKp 118].

rendeltetik 1. elrendeltetik, előíratik; a fi hotărî/rînduit; vorgeschrieben werden. 1589/XVII. sz. eleje: Szwksegh penigh es melto dologh, hogi minden tartomanioknak koos-segnek, rendeknek, polgari tarsasagnak az eő Teorueny rendtartasi, erössege, es ezekbeli Articulusok, mellyek az Regisegh miat az Vy emberek közeot, vagi az embereknek változando erkeolcziók miat megh romlottanak volna, es szokatlansagba fordultanak volna, hogi megh iobbittas-sanak, meg uytassanak, es az eő kegies gonduisseő Fei-delmekteől, Biraioktol, ujolagh uy wdőnek foliasara ren-deltessenek [Kv; KömCArt. 2]. 1677: A' Kételenségből valo ingyen gazdálkodás dolgából, lévén az Országnak közönséges végezése, mely a' Százságra-is extendaltat, és hogy Ország közönséges dolgaiban, vagy Fejedelmek parancsolattyaól valo szolgáltatban nem lévő alá s' fel járo semminémű rendbeli embereknek, szabad jo akarattyonon kívül, pénz nélkül gazdálkodni ne tartozzanak, ha Fejedelmektől valo specialis Salvus conductusok nincsen arról, végeztet: mindazáltal annak modalitasa, és az ellen cse-lekedőknek büntetése ez aláb meg-irt modok szerint obser-valtatni rendeltetett | Az Székelységeen lévő Darabant-ságnak-is, az Aknákról házok szükségére valo ső adás usque ad bene placitum Principum, rendeltetett praestaltván ökis az Aknákhöz valo taxát a' szerint mint a' töb Székelyek [AC 157–8, 214]. 1776: A' Templomban taszi-gálodo Ifjúságnak rendeltelenségeről rendeltetett: Hogy mátol fogva soha ezentul egy is vállát bé ne vesse, Székbeli ulo társát meg ne taszigállyá; hanem karjait a' Szék homlo-kára ki tégye [Torockó; TLev. 16/1]. 1789: Mint hogy peni-g a Földes Uraságnak fel adása szerént az erdők erossen Le vagattak, s el pusztítottak e részben rendeltetett hogy a le vagattott erdők leg jobb moddal tiltassanak meg [Kv; i.h. 7/8]. 1805: Hogy a' bé panaszolt derekas felelettel te-hessen tisztelettel és egyszersmind törvényesen meg kíván-ja Szegények Ügyvéde Osváth János által, hogy a B alatti Esketés velle eredetileg közöltetni rendeltessék [Dés; DLT 591]. 1825: soholt az e' féle akadályok az uttzákon meg nem szenvedtetnek — hanem el-mozdítottani rendeltetnek [Torda; TLT Köz. ir. 252]. 1833: Ns Felső Fejér Várme-gyében Szász Veszszödön 32. Gazdák szerencsétlen tűz által meg károsodván, számokra Alamisna gyűjtés ren-deltetik [Vaja MT; HbEk].

2. vki számára kiutaltatik; a fi repartizat pentru cineva; für jn angewiesen werden. 1667: Noha jöllehet most is azt mondják ugyan ú nagyságok, hogy átkozott legyen az, az ki praetensioját idegeníteni akarja gróf uramnak: mind-azonáltal a sónak proventusa a praesidium számára ren-deltetett [TML IV, 130 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1674: Gombkötő Istvan Hunyad Varossa Biraja Suppli-catioja. Tekéntetben vővén mostani Bironak alazatos Instantiajat megh engedtem hogy az régi szokas szerint nekiek jarion megh az heti vasar vamia, azonkívül minden esztendőben az Bironak hat forintos, az Felnagynak penigh négy forintos Taxa rendeltetik [VhU 451 Thökölyi Imre vál.]. 1677: Insuper arról-is assecuraltatnak, hogy kin lakos Urak, Nemes, és Fő rendeknek, Vármegeknak, és Szék-elységnek házaire semminémű békességes időben, sőt

Szász Székek, Keritet és Mező Városokéra-is (hanem ha csak insumma necessitate, egyéb nem lehetne benne), szállások nem rendeltetnek, és szokot immunitasokban, mind házok, s mind abban tarto Sellyérek avagy gazdák meg-tartatnak [AC 59]. 1679: Első Ház: Ez az bujdoso ma-giarok számára rendeltetven, Magyar Oszaigi háznak is mondatik [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 8]. 1717: Ifju Szent Kereszti András Atyankfia a' Besztercezi Moldva felől valo Passusnak be vágatására a' Guberniumtol küldet-tetvén, rendeltetett két Lovára Széna és Zab in natura Kegyel-metek annakokáért két Lovára, szénat, és Zabot a' rendes proportio Szerint két holnap Subsistentiaria Beszterce Székből assignallyon [Kv; Ks 83 gub.]. 1746: A Város Házánál lévő pajtát ha egészen el készítik az Átsok, tehát rendeltetik a Város k(ó)z(ón)s(é)g(e)s Cassájából munká-jokért H:f 30 [Torda; TJkT III. 64].

3. feladat elvégzésére kijelöltetik/küldetik; a fi desemnat pentru îndeplinirea unor sarcini; zu einer Aufgabe be-stimmt werden. 1657: Ezek mostan mind az én kegyelmes asszonyom emberei és zászlói, mert maga requisitójára kí-srőül rendeltettek, s öfelsége pedig nem fejedelem, hanem privata persona [KemÖn. 142]. 1667: Úgy informáltattunk bizonyoson, hogy Hűségtek az itt való fejevári monasteriá-nak gondviselésire rendeltetett és választottat volna, köte-lezvéen arra magát, minemű proventusa esztendő által azon monasteriának szokott lenni, azt igazán szám szerént kezekhez veszi [Gyf; EOE XIV, 267 Apafi Mihály rend. egy oláh könyvnyomda felállításá ügyben]. 1692: Az Eccla külső Jozságinak inventálására rendeltessék Jenei Mihály Ur(am) [Kv; SRE 3]. 1700: A közönséges Jonak promotiojara Exactorok(na)k rendeltetnek^a Atyankfia; hogy eddig defungalt Hadnagyságot és egyeb ratiocinalo tiszteket viselt Atyankfiatit, minden nevel nevezendő Varos proventusival számot vegyenek [Dés; Jk 301a. — *Köv. a nevek fels.]. 1714: az Ispotalybéli Szegények kö-zött az l(ste)ni Sz: Szolgálatnak végben vitelére rendeltetett es kéz beadással allitottat Hidelvi Szűcs Janos ... min-denekben penigh T: Praedikator az Ispotaly Atja Uraimekal egyet ercsen [Kv; SRE 423]. 1765: Rendeltetett vala a Táblától az ur Boer Ferencz Uram, más Collegájával Com-putust inealni a Kánakianusok (!) Gregorovics nevezett kapitányával, és réája bizott Svadronnal [Gyf; Eszt-Mk Vall. 337]. 1795: A Kolosvári Lakásnak könnyebbítettére, és segítségére Sztolnárol tizenhét Gazda Ember rendeltetik, a kik ... tűzi fát ... a Sztolnai Tüzi fának ki szakasztott Erdőből hordgyanak [Kv; JHb I/36].

Szk: vki/vmi mellé ~. 1609: az Bathori embernek har-mad magauál ki az Vru(n)k Borai melle rendeltetett gond-uisseleonek Adamt három font peczeniet d 6 [Kv; Szám. 12b/IV. 323]. 1677: Mivel a' Méltóságos Rákoczi Ferenc ő Nagysága in aetate tenera választatot a' Fejedelemségre szükségesnek ítéltetett, hogy miglen azt az időt el-érné, melyben a' Regimen az ő Nagysága kezében assignáltat-nék, Gubernator rendeltetnék bizonyos Conditioi alatt ő Nagysága mellé [AC 34]. 1692: Én Homorod Szent Már-toni Biro Samuel az Erdélyi Guberniu(m) mellé litera-ru(m) et Archivari Conservátora rendeltetvén, Esküszöm az egy igaz Istenre hogy az kezembe forgo peccsétell semmi-képpen ne(m) abutálok [Bonchida K; Törzs]. 1702: A' Dézmálásnak jobb rendel valo véghez vitelére Brassai Spitz Györgj Quartas Ur(am) mellé rendeltetett a' T. Con-sistorium tettzeséből Baranyai István Ur(am) segítségül [Kv; SRE 83].

4. (katonaság) kirendeltetik/állítatik; a fi trimis in mi-siune; (Armee) ausgesandt werden. 1662: Minekokaért Kemény János generalissága alatt Gaudi András egy rész magyar, német és székely gyaloggal, lovaggal, mintegy kilencezer néppel Szatmár megszállására rendeltettek és bocsátattak vala [SKr 208].

5. (időpont) kitűzetik; a fi stabilit/fixat (data); (Datum) festgesetzt werden. 1662: Ezekután Rákóczi Zsigmond utolsó tisztességének megadására, meghidegedett testének illendő méltósággal és becsülettel való eltakarítására, azon esztendőbeli Szent György havának 28. napja rendeltetvén, azon napon fejevári öreg egyházban, édesatyja temetőhelyében, az egész ország népének jelenlétében, nagy solennis pompával temettetett vala [SKr 314]. 1677: A' mely Jóságokban pedig azon Connumeratiokor Contradictio és dubietas iratot a' Káptalanban akkor bé-adatott Regestrumban, azoknak el-igazítására extraordinarius Terminus lévén rendeltetve, ha kik a' controversum bonumokhoz perennale jussokat comprobálhattak, azoknak jóságok a' Fiscalitásnak nevezeti alol absolváltattak [AC 45].

6. vmilyen célra kijelöltetik; a primi o anumită destinație; zu einem Zweck bestimmt werden. 1662: Dél felől pedig a Bethlen- és Királyfia-bástyái között amely felső sorházak a kapu felett Bethlen fejedelem idejében üszögében maradtak vala, annak a napkelet felől való részét azon belső vár dél felől való kapujáig és az üszögében maradt toronybástyáig, templomnak rendeltetvén, nagy szép bolt alá vetette vala [SKr 299]. 1677: Collegium helyeinek Colosvár és Fejevári rendeltetik [AC 253]. 1728: vagyon egy fedél alatt harmos Pojtacsok három Ajtókkal melyek majorsagnak rendeltettek [Ludvég K; Told. 29/19]. 1746: Öreg Farkas Jánosné Kata (!) adott egy tisztességes festeket mely az Ur Házában az Asztalon vagyon. Söltyös Mihályne Annáís (!) adott más költött festeket mely a' Predicáló Székre rendeltetett [Bodola Hsz; SVJk]. 1756: a' mult esztendőben rendeltetvén ... a' Piaczon a' Dévai Bulgárosok(na)k is aproság Portekacsok ki árulására is különös hely, redimállyak aztot Rf 6 [Déva; Ks 101]. 1784: A Botar Antal sessioja féle Fogadó(na)k rendeltetett [Torockó; TLev. 4/9. 18b]. 1809: mi nem lévén meg rögzött meg jobbithatatlan Tolvajok, ezen egy és első lopásunkért nem kellett vala mindet egyenest Szamos Uj Vári fogására ítélni: mivel azon Büntetésnek Fogságunk helye az meg rögzött meg jobbithatatlan Tolvajoknak, Uton álloknak, Gyilkosoknak s több afféléknek számokra rendeltetett [UszLt ComGub. 1668–9].

7. kiróttatik; a fi impus/stabilit; veranlagt werden. 1662: Hogy akik religió, vallás dolgában a végezésekhez nem tartanak magokat, azok ellen a közelebb leendő országgyűlésen bizonyos poena, büntetés rendeltetik, és a László király 6-dik decretumának 8-dik articulusa is megújítatik^a [SKr 272. — ^aA linzi béke cikkelyeiből]. 1677: Zarándi Alsójárás, s' gratuitus labor Jenő Várának építésére, Azon Vármegyei Adó, az ot valo Praesidium tartására rendeltetett [AC 274]. 1738: a T. N. V(á)r(me)gje Erdemes Tiszttyei ő kglmek, a mostan Táborra rendelt 12. Szekerekből egigiet és egy Embert repartialtanak Városunkra; holott a Memoria Hominum, Városunk Nobilitátásától fogva Tábori Szekerek nem rendeltetettek s hasonló Gravame-nekkel, mint a parasztok nem aggrávtattunk [Dés; Jk 501b].

8. vmilyen fizetésre ítéltetik; a fi obligat la plata a ceva; zur Bezahlung gezwungen werden. 1664: Ez faluis ez

esztendőben summara rendeltetett volt úgy mint ad fl. 370, melyből az Sz.György napi summat Fogharasban administraltak, az mas felét mar az D. provisor úgy mint az Sz. Mihály napi summat fl. 185 exequalya rajtak, ez jöveő esztendőre adozzanak [Sztrézakercesora F; UF II, 299]. 1677: A' Partiumbéli Vármegyé- is azon egy birodalom, törvény és szabadság alatt lévén, bizonyos Commissariusok által, dézmájok dolgából arenda fizetésre rendeltessenek, de úgy, hogy ha a' Fejedelmek úgy itélik hasznossabbnak lenni, mind a' Fiscus és Vég-házak szükségére [AC 75].

rendelvény rendelés, utasítás; ordin, dispoziție; Anweisung. 1852: felsőbb rendelvények nyomán is az urbériségeken alapult adósságok fel vétele a' teljes kárpotlás meg történetéig felvan függesztve, annál fogva a' tőkét jelenben nem is követelheti [Nagyak AF; DobLev. V/1330].

rendes 1. szokásos, megszokott; obişnuit, gewöhnlich. 1574: vagion Ingvalam rendes kazul varrasos Aranian vadnak ranczos Ingvalaim | vagion egy rendes Ingual swrw teöltissel veres seliimmel [Gyf; JHBK XXI/12. 5, 6]. 1662: ha az Pénznek Még adasa tovább Maradna, tehát vgyis Veres Sámuel urámnak anuatim rëndes intéressel tártozom [Dés; RLt O. 5]. 1677: ez Constitutio pedig in genere a' holdolt helyeken valo Executiokrol értessek, csak hogy ne keressék a' magok könnyebőségét az Executorok, a' hová el-mehetnek a' rendes Executiokra, és ne praedicatlyanak a' Végbéli Tisztkeknek autoritásoknak [AC 147]. 1682: Deliberatu(m). Mivel matkasagoknak kezdetitis ne(m) rendesnek láttiyuk mind egygyik s mind másik reszről fogjatkozást találunk. Annak felette immar egymastul is meg hülemedtek, mi erővel egyben öket ne(m) adhattuk hane(m) mind az két félt az matkasagok aloll fel szabaddituyuk [Szjk 179]. 1711: azallat az ebéd elkészülvén, igen rövideden s mértékletesen ebéd^a, ebéd után mintegy óráig maga rendes mulatságára időt veszen, és mindjárt esmét a közönséges dolgokhoz nyúl [CsH 463. — ^aCarolus császár]. 1758: az Ur Conservator ura(m) az szolgálat rendes folyasanak meg tartásab(an) igen accuratus lévén innen vagyon hogy az Ns Varmegyé(ne)k szebeni agitalando Causa(na)k folytatasa magam elegtelenseget ismértem Nsgodnak nem hasznalhatvan ex defectu praxis kárt tenni nem kívánok [Kv; Ks 101 Pap Samuel conv. reqv(isitor) kezével]. 1763: az I(ncta) Kerteken hágdos, rendes utokon nem mér jární [Kv; Tjk XVII/2. 132]. 1780: Tavaly a tisztelt M. Possessoratus pénzen vett Erdeinkből Szén tsinálóinkat ki hajtván s e szerint, szén nélkül maradván, a rendes futatást ki nem folytathattuk [Torockó; TLev. 9/18]. 1809: Minekutána a mostan(n)í szer felett valo drágaság miatt szükségének találta volna a Királyi Gubernium az ezen Fejedelemségben lévő minden Convictusi es Seminariumbéli fundatiokat, vagysis az azokra felvéendő tánuloifjaknak rendes számát megkissebbiteni a közelebből beajánlott ifiak^a a kévánt fundatoria fel nem vétethettek; melyis a fel küldött záratékoknak viszsza küldése mellett válasz gyanánt tudtokra adatik [UszLt ComGub. 1605. — ^aKöv. 11 név fels.]. 1823: a' fenn forgo Kérelmes Konner Mihály ... Czehunkba a' rendes uton kívül, bé nem vétetödhethnék [Kv; ACLev.]. 1841: Branyitskai Liber Báro Méltóságos Josika Josef nötelen Ur és Tekintetes Marillai Héléna Kis Aszszony, egymással házassági Szent Szövetségre kívánván lépni a háromszori rendes kihirdetésre nézve ezennel hivatalosan dispensalta-

tik Canonicum impedimentum nem létezend ... copulathatuk [Ne; Végr.]. 1852: miután Törvényes Computus nélkül a' követlés Tisztába nem hozható, könyörgöm a' követlő Aszszonyt újból is a' Törvény rendes uttyára utasítani [Nagylak AF; DobLev. V/1351 Dobolyi Bálint nyil.].

Szk: ~ *úton-módon*. 1703: Szabó György mester nem rendes uton modon ment az Kövendi György mihelyéb(en) és mind az betsületes Mestereket mind az Társaságot meg betsületesítette tehát az Betsületes Céh imponált ilyen büntetést néki, hogy az Céh Atyán kezdve minden Betsületes mester embert szolgállyon két két hetig rendre [Kv; ACJk 53] * *vminek ~ útja s módja*. 1693: mi előttünk ebben az országba(n) a Cserélesnek rendes utya s modgya szerint kezek(ne)k bé adasavall kötelezték arra magokatt hogy azon cserejekett irrevocabili(te)r és meg másolhatatlannul meg állyak [Gáltó AF; JHb XXIX. 47].

2. kialakult, állandósult, állandó jellegű; obisnuit, normal; ständig. 1665: Másképpen is ök, kegyelmes Uram, csendes és rendes és igen titkos úton szoktak igazgatni, úgy ez mi dolgainkban is, a mint eszemben vehetem (mivel úgy látom, ez a méltóságos úr velem igen syncere ágal, communicálja is az dolgokat), hogy hasonlóképpen akarunk cselekedni [TML III, 375 Teleki Mihály a fej-hez]. 1703: senki el ne fussan, az kik el futottakis mingyárt haza vissza szállyanak. Es ki ki rendes hivatalyában járjan igazan el, és adgya meg az Istennek az (ste)nét, és az Csaszar(nak) az Csaszaret [UszLt IX. 77/68 gub.]. 1739: ilyen okon kellet Deák Miklos V(rama)t in jus adtrahálnom, mivel ő Kglme a Ns Város Varga Uztjai mostani actualis Kapitányát Sándor Györgyöt, azért hogy rendes szolgáltya szerint az ő Felsege szolgálattjára adigálta volna, ország uttyában megtámadta, vasvillával az karját össze rontotta [Torda; TJkT I. 154]. 1766: Idára^a is el bösättatik rendes hivatalja szerint a Szengyeli levita ha aszt valami szomorú Casus nem akadályoztatja Sz. György napig, ki nek vgyan oda valo menetele addig posita Conditione fel függesztetik [GörgJk 203. — *K]. 1820: meg tanálván engemet Pusztay Egresi Mik Luka az iránt, hogy oda valo szolgáló Aszszonyom Sztánts Istvánné Násztásziával valo egygyezésből az általa lakott, és használt örökségemre kívánna telepedni magát a nevezett Jobbágy Aszszony a szolgálatra lehetettlennek declaralvan, mivel ebbéli tehetetlensége, és az öt héti esztendőnként való rendes szolgálattyának el mulatása két esztendőnknek le folyásától fogva, miolta birtokomra szállott előttemis constal [Nagylak AF; DobLev. V/1032 Bartók Ádám kezével]. 1854: Tellyes Egerszegi Jozságomhoz Tartozó szántokat magak rendes métájokban meg Tartani köteles ha valaki azokból foglalásképpen el akarja magának tulajdonítani azt Tőstént hírlül tenni tartozik [Egerszeg MT/Mv; i.h. V/1373 Dobolyi Bálint kezével].

3. szabályos; regulat, obisnuit; normal. 1671: (A) Hazheljeket minden Ado és szedő vevőtől rendes és rend kívül valo Adozástól kglsségünkől üreské tettük és meg-nemesítettük; az mint hogj üressé-is tésszük és meg-nemessittyük, örökkösen és meg-másolhatatlannul, ez leve-lünk által [Berz. 176 Bornemisza Anna ad. lev.]. 1704: Rendes dispositiója volt ez a németeknek, mert ha a kurucok a lesben álló németeket jó idején eszokban nem vették volna és a lest idefelé meghaladták volna, hogy a gyalog német hátul összekeverülhetett volna ... nem sok szaladhatott volna el a kurucból, mivel a németek, rácsok innen igen jó készülettel mentek volt ki [Kv; KvE 287 SzF]. 1739: a

panasznak ném kellett volna immediate ő Felsegehez menni leg első(en)is hanem rendes uttyát kellett volna követni az Vice Tisztekhez a Mlgós Regium Guberniumot ném lehetett volna praeterealni, mely dolog Mlgós Fő-Ispány Urunk ő Ngá(na)k is praejudiciumára Szolgál [H; Ks 99]. 1772: meg mérvén mindenütt a' Küküllő foljo vízenek part szélit ... és lett a' Királji ölnék rendes mértékjével Ulnar 625 [Ádamos KK; JHb LXVII/198]. 1786: Tudam aszt hogy az Thoroczka Lakosak ... az maguk rendes kortsomároltathatásak idején kívül az melly tartani szokot Sz Mihály napjától fogvast Ujj Esztendő napjáig soha nem tartattanak kortsomán Bort nemis árultanak s ma sem árulnak, s azért soha büntetést sem kapat edgyis [Torockó; TLev. 4/13. 12]. 1808: Albisi Nemes Bartos Samuel mint verus Poss(ess)or, az rendes Erdő bér letétele mellett, az 1809k Esztendei Erdőlésre bátorságossá tétetik [Bodok Hsz; BLev.]. 1846: Mivel a Kérelmes a Czéh iránti Kérését a szelid uton Követelte ugy a Czéh is meg tekintve terhes Körmülményeit ezennel a remek evnek rendes el fizetésével Praenotások közzé fel vétetni határozta [Kv; ACProt. 19]. 1850: a' mult évi vizsongasok rendes czéh gyűlésünk nem tartathatván. a' feltételpenzek é mián be nem ádotak [Kv; ACSzám. 19]. 1866: Az őszi rendes Partialis 30ik octobris Gyaluba fog tartodni [Gyalu K; RAK 121].

4. megszabott; stabilit, fixat; bestimnt. 1667: Ha ő nagysága az végbeli dolgokat el nem igazítja, az partiumbúl az pénz nem gyűl, Erdélybül sem administralják soha az rendes időre, bizony nem leszen honnan fizetni ez után; most is az magamét adtam ki [TML IV, 55 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1797: Azon két Nemes Ember aki az pusztá telket ki fogadta; az Szöllőt igen jól miveli; az praestatiokotis rendes idejében meg adják [Vízszilvás SzD; CU IX. 2/158].

5. törvényes; legal; gesetzlich, legal. 1665: rendeltök Kegyelmednek, mindjárt menjen el és az vármegyének meg-írván, hova és mikor gyűljenek össze s megértvén, ez két fél között melyiknek guberniumja és directionja alatt reménlihetik békességesebb megmaradásokat és rendesebb s törvényesebb igazgatásokat, az szerint tehessen Kegyelmetek igazítást az két fél között egyenlő akaratból [TML III, 522–3 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Hanem vagyon egyenes törvényes általunk: amely rettenetes iroztató vétkei vadnak^a, legyen rendes vállalat magyar és szász derék regiusok által, emellett mű a guberniumból vessük ki, nihil dubitantes de aulae approbatione, ubi tot monstra viderit [BÖN. 951–2. — *Szász Jánosnak]. 1714: En Nagy Enyedi Borberek Dánielné Cserei Ersébeth, Solemniter protestálok, contra dicálok hogy az én Bátyám, Cserei Mihály Uram, édes Atyám Jozságiban hírnök, s akarunk ellen bé szállott, hatalmasul el foglalta édes Atyám halála után az Nagy Ajtai Udvarházat ... az rendes Divisiót nem várván, édes Atyám Ládáit fel nyitogatta, benne valokat el vitte, melyben ős Arany és ezüst portékák is voltak [Ne; DobLev. I/87]. 1746: Azért minthogy az A. ő kglme elvettette a rendes Törvényes útát, meg kívánom, hogy causaja condescendallyon cum omni serie et p(ro)test(atu)r [Torda; TJkT III. 79]. 1806: az elunkben hivattott Tanukot rendes hitlések után a' kérdések szerént meg kérdezők egyen egyen [A.várcsa Sz; BfR 130/1]. 1817: A városban benn lako Immunis Nemesek, a' magok nemessi Praerogativa-jokban semmikképpen meg nem sértetődnek, sőt azzal azutánis mind eddig, élnek. s' ha a' fő Biroságra a' rendes uton meg választatnak, visellessék [Szu; UszLt VIII. 68].

6. teljes jogokat élvező; activ, cu drepturi depline; mit vollen Rechten. 1896: A Kemény Zsigmond Társaság 1896. márc. hó 28-án tartott választmányi ülésén Nagytiszteletet rendes tagjai közé megválasztotta [PLev. 181 Petelei István Szász Gerőhöz].

7. kinevezett; (care a fost) numit; ernannt. 1817: in ipsa 8va az Executio ki nem Mehetvénn, a most irt Esztendő^a Junius 25kén egy Törvényes harmad nap előre botsáttása után a rendes Executor V Ispány Ábrahámfalvi Ugron István Urnak ob publica meg nem jelenhetése miatt Substitutatott Executor járásbeli szolga Biro Tek. Lázár Antal Ur [Torda; DobLev. IV/913. 2. — *1817]. 1845: Alább írtak Ip Helysége Hüttes bírái adjuk ezen betsű Levelünket arról: hogy ki rendelvénn bennünket Rendos Al Ispány Tekintetes Kabos Joseff Ur, hogy az Méltóságos Biro László Ur Erdejét betsüljük meg — El mentünk és fel számláltuk a fíjatalakat, találunk az egész Erdőbe 770. fiatalt [Ipp Sz; Végr. Vall.]. 1880: Legelőször is egy örvendes hírral leplek meg: Szász Károly írja, hogy rendes tárnákn kineveztetett 1400 forint fizetéssel [PLev. 76 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

8. megszokott; obişnuit; gewöhnlich. 1732: ezen declarált hazokban, mindenik(en) rendes heljeken Sárga habos festékű gyalog fogosok vannak vas Szegekenn az fal oldalára Szegezve [Köröd KK; Ks 12. I.].

9. megfelelő; corespunzător, adecvat; passend. 1780: énnekem az egész jószág külső és belsőkel feles pénzemért jött kezembem, melyet kész vagyok legitimálni, s nagy fáradsággal, költségemmel a belsőn épületeket tettem, a külsőt pedig illőképpen trágyával s rendes készületével míveltém [Taploca Cs; RSzF 228].

10. helyes; corect, just; richtig. 1665: Egyébaránt nem volna rendes dolog az vármegyét azzal terhelni, mivel az egész vármegyének bestelenségével és nagy idegenségével lenne csak említése is [TML III, 526–7 Teleki Mihály Bornemiza Annához]. 1676: Istenre kell, Uram, embernek minden dolgait bízni, de ellenben az Istentől rendeltetett istenes eszközökkel való életét ugyancsak el kell követni, nem kell megvetni az magára való rendes gondviselést [TML VII, 251 Baló László Teleki Mihályhoz].

11. kifogástalan; ireproşabil, corect; tadellos, einwandfrei. 1672: Szilvási uram tegnap indula meg az portára, micsodás informatioval, elhiszem, megmünálta volt jól az dolgokat Bánfi urammal és több commissarius uramékkal együtt oda ki és ahhoz képest Bánfi uram elég rendes informatiot adott ú kegyelmének [TML VI, 124 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1705: Jött olyan hír, hogy odafel Hágában az confederatusoknak plenipotentiariusi öszvegyülvén conclúdtának volna, és a magyaroknak leizentenek volna, hogy ha <a> császár valamely rendes punctumokra rájú, ezekis békéljenek, mert különben magok fognak ellenek hadakozni, és immár most munkába<n> volna a békeség [WIN I, 400].

12. rendezett; ordonat, disciplinat; diszipliniert. 1657: Másnapra virradván azért jutánk idején Szécsénhez, harmadik napján elérkezék nagy fáradtan és éhezve Mauszföld és véle az veimári herceg, Ernestus, circiter nyolcezer emberrel, igen szép és rendes, tanult haddal, könnyű szép lövészszámokkal, mert az többi az útban elveszedelmeztek [KemOn. 73].

13. átlagos; obişnuit, normal; alltäglich. 1780: Verőkben fejszével, és tűzből dolgozó Kovácsok(na)k fizetések. A' kik fejszével mennek a' Verőkbe, azzal a' rendes vas csina-

lason kívüliis egész Esztendő által mindenkor valamikor kívántatik elő állván, a' fa eszközök körül, a' Vas eszközök körül pedig tűzből is tsinálgatván dolgoznak, ezeknek fizetések légyen minden Vastól egy garas illendő kóstal, szokások szerint a' gazdák tartásá de italt adni kéntelenek nem lesznek [Torockó; TLev. 8a]. 1810: ha valaki ökrének, vagy fejős tehenének lába kitörnék az olly marha vágattassék ki a' közönséges falura, és az husnak árba légyen fontyá(na)k két garas igit határoz a' közönség; de tsak az okörre és fejős tehenre nézi, a' Meddő tehennek, és egyéb apro marhának ha ezen története esne, husa adatik mindenkor a' rendes áron [F. rákos U; Falujk 59 Sebe János pap-not. kezével]. 1846: Szántóán Tógyer ... rendes óru, kerek pófok piros ábrázatu [DLt 1005 nyomt. kl].

14. kellő/kívánt állapotban levő, ilyen minőségű; bun, în stare bună/corespunzătoare; in gutem/erwünschtem Zustand. 1637/1639: 1. Rendes fegjuer derek rez boglorkal — f 1 | nyaka nélkül való rendes fegjuer derek azis rez boglorkal — f. — d. 35 [Kv; RDL I. 111]. 1714: Rendes kis loszekér ahoz való készülettel, illendőképén vasas [HSzj lőszekér al.]. 1791: Talám ha Nsgodnakis úgy tettének, jo lenne Kolosváron bár tsak négy tiszteséges kementzét tsináltatni ide a felső házakb(a), mert ezen a földön nintsen valamire való fazokos, de Kolosváron sok rendes kementzét láttam sok helyen [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1812: Vett ugyan edgi Brilliantos reszkető Tót. edj pár órát, edjik eperforma kisdég, a más megért a' több rendes orák formájú 's, mind kettő arany [Hederrája KK; IB. Takáts Joseff (45) gr. I. Bethlen Sámuel tisztségének vall.].

15. megbízható, derék; de încredere/nădejde; verläßlich. 1657: Nagyságodnak nem méltó búsulni s féltetni, mert halatlan dolog még az rendes pogányok közt is követet megháborítani [KemOn. 294]. 1676: A Kegeyelmel discursusi helyesek, rendesek és megczáfolhatatlanok [TML VII, 251 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1680: Az mi pedig az fagyú dolgat illeti ahoz derekas gyanu leven hogy nem igaz marhaia lehet ha rendes szavazyst ad, hogy kitől vőtte s rendésén vasarította [Sófva BN; Ks 41. G].

16. természetes; normal; natürlich. 1762: az hoszámnak rendes folyása azon üdöb(en) az l(nct)an mindenkor meg volt, mely egészszen evértállya az viselős Aszsz(ony)nak lehető állapottyát [Torda; TJkT V 97]. 1819: Folyo Septembri Holnap 10 napjan dél előtti 11 orakor szülvén Rakosi Boldisárné egy fiat, az rendes idejére született-é, az az meg volt érve, s a' meg érésnek minden jelei meg voltanak é rajta vagy nem? [Kv; Pk 2 vk].

17. soros, sorra kerülő; (la serviciu) de strajă; an der Reihe. 1756: Gyorgy Szimu a Matsukással a más (?) kapuban nem vólt, noha velem vólt rendes hogy örizzük a kapukat de velem ezen az Estvén nem Strásálott [Bencenc H; BetLt Misc. 1143 Tot Marián (37) jé vall.].

18. vmilyen sorból álló; de mărime obişnuită; von normaler Größe. 1800: adott által 1o Egy Nagybatska jo féle gyöngyöt egy jo hoszu rendes 2o Kisebetske jo féle gyöngyöt fel fuzve 3. kis darabot [O.fenes K; JHb LXVI. 46].

19. szokásos, soron levő; obişnuit; gewöhnlich. 1754: látom, hogy Nemes János bizonyos Summa pénzt a Mlgos vr(na)k el költötte tagadgya azon adosságot vagyis relegál arra hogy reversalit mutasson a Mlgos vr rolla; a melyekből e szerint Semmi bizonyost nem eliciálhatok, mivel hogy a Mlgos vr akkor engemet nem tudositot mikor

azon pénz néki adta, ő Sem consulált hogy pénzt akar költsön fel venni, mert ha hirt tett volna vagyon annyira való költségetském, hogy rendes szükségét ki potoltam volna [Hídvég Hsz; ApL 5 Nemes Ádám Apor Józsefhez].

◊ **Án. 1801:** Daru és Rendes (ökörpár) [Gernyeszeg MT; CUJ]. **1805:** Első Pár ökör, Fitzkó és Rendes, öt esztendő szerűek [Buza SzD; LLt Csáky-per 124. L. 31]. **1821:** Rendes (fehér ökör) [Mezőmehes TA; HG Mara lev.]. **1823:** A Rendes és a Pájkos 8 eszt. Szürke ökrök [Mezőmehes TA; i.h.]. **1827:** Pájkos és Rendes Nevű ökrök. Szilaj és Rendes [Mocs K; Told. 39]. **1834:** Rendes (bika). Rendes (ökörtulok) [Mezőkapus TA; Berz. 20]. **1837:** Rendes (fekete magló) [EMLI]. **1843:** A Tézlás két ökör a Szőke és Rendes szürke szőrtű Közép idejűek [Dés; DLt 622]. **1851:** Pár-ökrök: Szilaj-Sugár; Mozsár-Pájkos, Rendes-Fitzkó, Sugár-Pájkos [Mocs K; HG Eszterházi perek] | két ökör: Jámbor, és Rendes [Erdősztyörgy MT; TSb 34]. **1854–1859:** Rendes (tehén) [Körtvélyfája MT; LLt].

rendesebben 1. szabályosabban; mai regulat/ordonat; regelmäbiger. **1673/1681:** Hunyad várához tartozó Szabadosim, — alazatos Instantiajokat megh tekintvén, engedtem megh hogy Lovok az en szolgálatomba(n) hám huzasul, es embereim rajtok valo postalkodastul mentek legyenek, azon kivül valo szabadsagokkal valamint eddigh, ugy ennekutannais magok Személyekben lovakkalis szolgálatyokat continualni tartozvan, Paranczolom azért Hunyadi Tiszteimnek mentül rendesebben lehet, ugy szolgálatasak őket, szegény embereimis nagyob szegénységre ne júsának ennelis [VhU 400 Thököly Imre ad. lev.]. **1681:** az mikről illik az szükség és arról való tudositáshoz képest veendő vállaszhoz alkalmasztathassa magát és racióját is aféle dolgokról való resolucional igazithatván, reá bizattatott dolgainkat is mind rendesebben s mind penig csendeseb lelki ismerettel folytathatja és követheti [Szúv; CsVh 109 Endes Miklós csiki vashátori gondv-nek adott ut.].

2. kifogástalanabban; mai corect; einwandfreier. **1657:** az fejedelemszony, gubernátor és tanács nevekkal az hét vármegyékét is Kassával ultro offerálám restituáltatni, melynek más móddal kellett volna ugyan és rendesebben lenni, de az közöttök való hasonlós, melyről titkos factio még éltében az fejedelemlennek megvolt, nem engedé, és az gubernátornak is félelmes volta, melyekről előbb lészen emlékezet [KemÖn. 103]. **1671:** Azomban a máramarosi oláh papokat is mostani kimenetelemnek alkalmatosságával meg akarván visitálni, hogy az nyáját jobban igazgassák, kihez képest hogy rendesebben procedálhassak, püspök uram itt lévén nálam s arról beszélgetvén, az nekik adott instructiot leíratta [TML V, 502 Teleki Mihály Balogh Mátéhoz]. **1697:** Az A' ő klme Citatoria Relatorijában felteszi hogy egy Medgyessj Borka nevű Asszony Ember szolgálóival paranzalkodott volna az J. annak Annussat, diesset, locusat hogy hol törtent a' dolog nem declarallya, hogy az J is annak idejében jó modgyával mentegethetne magát es hogy a' törvényevőkis rendesebben és helyessebben pronuncialhatnának [Dés; Jk 252a]. **1710 k.:** Harmadszor vétenek^a abban, hogy elfelejtvén, amit Krisztus urunk mond melyik viszi rendesebben és formásabban végbe az isteni tiszteletnek külső ceremóniáit, azon perlődnék [BÖn. 430. — ^aA felekezettek].

3. olvashatóbban; mai ordonat/citej; lesbarer. **1666:** Az palatinus és palatinusnének Kegyelmed nevével udvarlottam, de az Kegyelmed levelét az palatinusné soha el nem

tudná olvasni, én sem tudám, s ha ezentúl úgy írnl is, nem tudám, ha ugyan tizenkét oculárt tennék is az orromra; igazán bizony cífrával volt, talám bizony magad sem tudat volna elolvasni; másszor nem árt rendesebben írni, mert ha egy szóval nem tudja senki jól, mi vagyon benne [TML III, 594 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

rendesen 1. szokásos módon; in mod obisnuu; gewöhnlicherwise. **1670:** Sok dolgai felől vadoltatik Gjarmathi István suspectussaganak gjanuja eltavoztatására maga kivansága szerint ki botsattjuk ő kezjelmet hogy magát rendesen purgálhassa [SzJk 112]. **1722:** Bár csak a Tavalyi Com(m)issarius(na)k Eötvös Uram(na)k Ratioját percurallhatna olyan ember látna expensát akkor elcialodnék rendesen dolgok [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. **1738:** Mit érdemlett légyen Rákotzi Joseph, Isten, ember Törvényeivel ellenkező gonosz tetteivel, ez annectált Felséges Vrnk ujjonnan érkezett Patensének Apographuma, rendesen elő adgya, Tiszti köteleességünk szerint azért Felséges Vrnk parantsolattyából, azon formában minden helységekre nyomtatásban ki küldöttük [Nsz; Borb. II gub.]. **1751:** Beke György Uramat a' Szatmár-Németi Reform. Ecclesiából a' Vener. Consistorium Cantori Hivatalába be-állítá ... Injungáltatik az-is ő Kglmek, hogy a' Leány-Oskolát fel-állítsa és a' leány-gyermekeket nagy szorgalmatossággal tanítsa olvasásra, a' Hitnek Ágazataira, a' jó Erkölcökre, és a' rendesen való éneklésre [Kv; SRE 184]. **1770:** a három felső kerék rendesen forog, az alsois jól foroghatna ha meg volna tsinálva, mivel az also Silipnekis jo ugrása vagyon [Királyfva KK; JHb LXVII/101]. **1805:** méltóztassék meg engedni minékünk, hogy akár a' három akar a' négy Agas vas futatást méltóztatikis Ngd meg határozni, a' mi vas szám rendesen azokból telik, azt miveltehesük fel [Torockó; TLv. 9/38]. **1843:** viselt rendesen portubák szin kabátot [DLt 730 nyomt. kl].

2. szabályosan; regulat; regelrecht. **1663:** Kérem azért, jó és csendes alkalmatossággal, igen szépen, rendesen instáljon az én kegyelmes uram ő nagysága előtt, méltóztassék ez iránt való kegyelmes ígértilről egy kis írásoskát adni [TML II, 476 Teleki Mihály Gillány Gergelyhez]. **1681:** Annak igejében pedig, úgy mint esztendőm etelék, uagy uáltosztatásom után leghelylyeb két holnapokkal ratiomat praefectus uram inhibitoja alatt be aduán, számadásomat uégképpen eligazítom, (:az alatt mindennemű kezemen forgó és hiuatalomat illető prouentust az eleőmben rendesen adandó dispositio szerént administralom s erogalom ...) [CsVh 87]. **1703:** Meg láttya kglmetek, az Investigatoroknak adott Instructiot, annak azért rendesen való végben vitelére kglmetek mind Fő és Vice Tisztekl, mind egyéb rendekl kglmes Urunk ő Felségéhez és edes Hazájához való kötelessége szerént igazán és szívesen assistálljon ő kglmeknek [UszLt IX, 77/61 gub.]. **1706:** vagyon edgy fűrés Malom az mellyet ha rendesen procurálnak szép hasznót vehet(ne)k belőlle [Hsz; Törzs]. **1719:** en nem akarván olj utoljára hadni, hagi magam bonumából mind akiket iljessen utannam rendesen ne allegálhatnek es perpetualit(er) et testamentaliter ne disponalhatnek [Imecsfa Hsz; Borb. I]. **1751:** Atyánkfia Pataki Samuel, Collegiumunkba Cursusát rendesen és igen ditséretesen folytatván, még zöldellő Esztendeiben a' Scholai minden Studiumokban szép nevedést vévén mostan Academiakra szándékozik [Pat.]. **1768:** Hogy valamimodon az Atyák kényszeritessenek, Gyermekeiknek Iskolába valo jár-

tatásokra, végeztetett: Hogy valamely Leanynak bizonyás levele nem lézen arol, hogy az Iskolát rendesen járta és ottan idejéhez képest, vallását meg-tanulta, az Ur-asztalához nem bostattatik [Kv; SRE 226]. 1830: nem hogy illendően szovának állott volna, és ötlet Constitutionk szerént rendesen el bocsátotta volna, hanem még több kujonérozás után Pofonis verte, de nem tsak hanem még fávalis kívánta verni [Mv; Mv-i szabó cég iratai Ehrlinger Ferdinánd cég not. kezével].

3. kifogástalanul; ireproshabil, impecabil; einwandfrei. 1664: Így levén én előmben az dolgok adva, másképpen nem látom, rendesen az dolog meg lehessen [TML III, 48–9 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz]. 1671: Bizony dolog, hogy ifjú ember, de értelme s okossága meg vagyon, hűségben is nem kételkedünk kívált mi hozzánk. Azomban rendesen is tudja magát viselni [TML V, 488 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1736: Tisztarto Uram elő kglme az Ur dolgát rendesen és helyessen nem igen folytatta és helyes rendes Dispositioi nem igen voltak, roszul is érthetők meg egy mást ő kglmével boszszut üző ember volt, panaszinkat roszul halgatta meg [Récse F; JHbT]. 1766: De tudván a plebánusok hogy feleségétől, Rhédei Druzsianától nem divortialtatott, rendesen meg nem hallgatták esküvéseket [RettE 205].

4. megbízhatóan, derék módon; in mod cinstit/sincer; verlässlicherweise. 1678: Nekem úgy tetszik, új forma dolog csauszszal ország gyűlését hirdettetni. Ali, Szejdi Kucuk pasák mikor benn voltak is, fejedelmek léteében ország gyűlésének össze hivatásában nem avatták magokat, hiszem rendesen igyekszik az ország szabadságát oltalmazni [TML VIII, 45 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz].

5. természetes módon; in mod firese; natürlicherweise. 1758: (Udvar István és felesége Csuka Panna) egymás közöttis haboruán elők nem voltak is, egymást rendesen meg értették mint betsülletes házasságnak rendihez magokat alkalmaztatni kíváno emberekhez illet [Betlensztimklós KK; BK. Christina Csatlós cons. Emerici Ersek (33) jb val.].

6. rendszerint; de obicei/regulă; gewöhnlich. 1861: Az ember a' nagyszerű, 's gyakori szerentsétlenségek közt el fásul rendesen, 's közönyössé lesz [Gyalu K; RAK 64].

7. teljesen; complet; cu totul; völlig. 1811: Hát-girintze^a nem áll, méjjen vagy hegyessen, Gömböljögge tette azt a' hús rendesen [ÁrE 157. — ^aGr. Bethlen János véleménye szerint a ménesebe való szép lónak].

rendesség szabályosság; regularitate; Regelmäßigkeit. 1658: Így ez psalmusokkal való élesben is, ha az rendesség meg nem tartatik, történhetik az, hogy némely nagy boldogságban élő ember nyomorúságiról való méltatlan panaszival büsitsa Istent, azokban lévő szónak folyási szerént; midőn inkább buzgó hálaadásokkal tartoznék [Kemlr. 328–9].

rendetlen I. *mn* I. a szabályostól eltérő, rendszertelen; dezordonat; ungewöhnlich. 1662: sok rendetlen dolgaiban^a azért a gróf szép intésével, tanácsával nagyon moderálja, bírja s igazgatja, s meg is zabolazza vala, kinck intésétől és tetszésétől inkább is láttatik vala függeni, mint vagy atyjokétól vagy másokétől akárikikétől [SKr 148. — ^aZólyomi Dávid]. 1715: (A rétet) az közeleb el mult Zenebonás állapotokban az rendetlen és terhes Contributiok miat, közön-

ségesen az Falubéliek zálogosították volt el ... Adámosi Véghe Ferentz Uram(nak) [Abosfva KK; Ks 38. VIII. 12]. 1762: az Marokházi Gondviselője azon erdőköt vágattya, vesztegeti méltotassék az rendetlen erdőltetést s pénzért való adást meg tilalmazni [Dés; Ks 5. IX. 8 Haller Pál lev.]. 1776: Addig üzte azt a rendetlen életet, hogy nagy nyavalyába esett [RettE 362]. 1783: a nagy rendetlen keménj szolgált miat világot kellett volna Njakokban venni [Buza SzD; LLt 110. 17]. 1813: a Meredjoi határon lévő közös fenyves erdő a rendetlen és kíméletlen éles és a körülbe lévő parasztnak lopogatása által erősen kezdet puszttatni [Kv; HG Bánffy lev.]. 1821: A nem régi-ben kegyetlenkedett elfelejthetetlen éhségben nem győzven a korpa és csusza szegény eledel mellett a rendetlen és sullyos szolgálatot instanciánkal folyamodtunk eo Ngához [KLev.].

Vö. a *rendetlen* címszóval.

Szk: ~ *életű*. 1714: ... azonban megismérteti magát a nagyobb kalugyer, mert igen részeges és rendetlen életű ember volt s gyanóban is esvén, el szokik, a mellette való kalugyer meghal, nem lesz kinck tartani a monaszteriat, a sok oláh deák elszéled, az itt való írtás félbe marad [Déda MT; MúzBf Pask Vojnicza (80) vall.].

2. *rendelet/határozat* ellen való; contrar ordinelor; gegen die Vorschrift. 1676: az megfogástul, nem tudván semmi vétkeket, bizony nem tartok, de mivel mind Bánffy példája, mind pedig az mindennapi sok rossz rettent, kétele-nittem hazámbul el bujdosni, az rendetlen mélszárlastul irtozván [TML VII, 214 Csáki László Teleki Mihályhoz]. 1766: (A) kár tételek exquiraltassanak, okot vévén a' Magg(istra)tus erre, hogy mint nyakas és Hadnagi Uramat kedve szerent hordozo ember az elmúlt káratsoni Innepek előtt dördületkor egy napon nem rendes, hanem rendetlen Executiót ültetvén perfunctorie Ratiotinalt az Városunk kárára [Torda; TJkT V 336].

3. törvénytelenül alkalmazott; care este angajat ilegal; illegal angestellt. 1847: a kérelmes Czéhunk alap szabályai tilalmára alattomos utakon több legényeket össze szedett és azokkal mais mint Kantár dolgoztat a' Czéh meg hagyja a' kérelmesnek, hogy a' nálla letező rendetlen legényeit rögtön el bostassa különbenn kénytelen lézen a Czéh ellen törvényesen fel lépni [Kv; ACProt. 23].

4. csúnyán írt, szétszórt; negligient, dezordonat; unordentlich geschrieben. 1894: A levél rendetlen, de maga megérti [PLev. 166 Petelei István Gyalui Farkashoz].

5. hepehupás; accidentat, neregulat; holperig. 1835: egy négy oldalú rendetlen, hol magassado, hol törpedő idomu hely [Kisillye MT; EHA].

II. *sz* szabálytalanul; (in mod) nesistemetic; unregelmäßig. 1588: Az temeteo hely feleol zollottanak elő kgrmek, lattiak minemeo rendetle(n) liuggattiak a' feoldet, ky miat az a' Nagy hely maid be kezd telny [Kv; TanJk I/1. 86].

rendetlenkedik fegyelmeztelenül viselkedik; a fi indisciplinat; sich undiszipliniert benehmen. 1840: a Tktes Fő Hadnagy urtol azan parantsolatot kaptam, hogy a' páltza a' kezembe 's a' hibásra ha nagyon rendetlenkedik rá üthetek [Dés; DLt 36/1841]. 1841: látva azt, — hogy akkoris midőn a' Kováts Gyuri panaszszára a' rabak közzé bé mentem Bátoriné lármáz, 's rendetlenkedik akkoron egy nyihányszor kezembe lévő korbátsal rá ütöttem [Dés; DLt 36].

rendetlenkedő szabályokat be nem tartó, kontár; care nu respectă regulile breslei; den Gesetzen trotzend. 1847: a' Rendőr igazgatóságtól ki adott két Rendőri szolgálával a rendetlenkedő legényeket (:Fuschereket:) felkerestük és alább feljegyzendő Műszereket confiscálván, ozokat, Czéh mester Kállai Úrhoz elvittük [Kv; ACLev.].

rendetlenség 1. összevisszaság, felfordulás; dezordine, debandad; Wirrwarr. 1662: mind a körülötte való gondviselésbéli, s mind a tárház állapotjára nézve, a politikába való nagy rendetlenségtől — mellyről a krónika 9. vagy utolsó könyvében vagyon tractátus, szóbeszéd jelentés — hordoztatván, fordítottatott vala ki olly könnyen a római okos tanács által igazgatásának egyenes vágásából [SKr 82]. 1787: 1787 Die 25ta Marty szoross vizsgálásra vévén maga el nyomorodott sorsa(na)k okait, ugj nem külömben a több Varosi és körül lako Falusiaknak kik a vas procreatioja körül valo munkajokból a Kiralyi Contributiot, 's egyéb adózasokat tsak ebből potoltak (így!) el szegényedéseket, midőn tsalhatatlan jelekből altal latta volna hogy a rendetlenség ennek nagyon okozója, jo rend tartás által akarván ennek eleit venni gondolkozott egy közönséges Vas valto házat fel allítani [Torockó; TLev. 9/25]. 1815: Tapasztalván, hogy a' Falusi Exáminált Bábák azon tanult Mesterségeket, egyátalában minden Aszszonyoknak szabad lévén bábsázkodni, nem gyakorolhatták ezen rendetlenség el-távoztatására és a' Bába-mesterség tanulásának felsekítettésére nézve szükségesnek találta a' Királyi Gubernium ki hirdetni ... Hogy minden Falunak légyen két meg-határozott Bábája [Kv; TVLt gub. rend. 1393].

2. vminek rendetlen volta/természete; lipsă de ordine; Unordnung. 1673: Kérem mégis alázatosan, czirkáltassa fel az ott való dolgokat is, ne szenvedjem az emberek itéletét; máskepen, kegyelmes Asszonyom, hogy sem tisztem alatt való helyeknek rendetlenségben s készületlenségben val(ló) létele miatt (kit Isten sokára halasszon, szükségnek idején) és szenvedjek, inkább azon kérem alázatosan Nagyságodat, hadb böcsületesen válhassam meg tölök [TML VI, 531 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

3. rendbontás, rendetlenkedés; comportament indisciplinat, lipsă de disciplină; Undiszipliniertheit. 1590: Ez alat penig kerik eo kgmeket, Jstent ez az Zegheny niomorult keosseg saniaru Adayanak el keolteset, es vnionknak megh Allasa melleth valo faradsagunkat, feyedelmek eleot valo pirongasunkat, eo kgmek megh tekinchek es indullianak arra, amywel ez eleottis ajanlottak magokat, Ne Vadoltasok az eo Newek mind most, s mind holtok vta(n) ha val-amy Niawalia fordulat az rendtelenseg miath az varosra [Kv; TanJk I/1. 138]. 1787: Kemény Responsabilitas alatt köteleztetnek a' Falusi Notariusok, minden leg kissebb magát az helységben elő adando Rendtelenségeket, vagy valami Törvéntelen erőszakoskodásokra tzelozó Tanátskozásokat a' Proc. Szolga Bfronak, es Commissariusinknak bé jelenteni [Torockó; TLev. 3/1]. 1809: a Polgári Hivatalokban lévő Tisztek a Szabadság idejével oly formán vis-sza élnek, hogy annak ki telésivelis, a nélkül, hogy előre meg hosszabbíttatni engedtetnék; Hivatalok mellett meg nem jelennek méltoztatott ezen rendtelenségnek el hárintására azt parantsolni, hogy ennek utánna a szabadság ideje irás által kéretessék ki [UszLt ComGub. gub. 1694]. 1815: ezen rendtelenségek, melyek az Haza világos Törvénye ellen imit amott bé tsusztanak jövendőre nézve el tá-

voztassanak ennek utánna a' Marhák bé hajtásáért, többet mint a' Haza Törvényében meg vagyon határozva az azon Törvényben ki szabott büntetés alatt kérni, és venni senki ne mérészályen [DLt 361 nyomt. rend. Kv-ról]. 1847: Szükségesnek láttatik azon rendtelenség korlátozása és mi szerént több csak Ön jelenbeni hasznokat nező személyek, a közönség kárára Constitutionk meg tapodására ugy is igen kicsi határunkba több rendbeli foglalásokat tettek [Torockó; TLev. 10/9].

Szk: kárt okozó ~. 1830: Némely esetekből tapasztaltatván elő Felsőge által az, hogy az exequutorok dolgába, főképpen midőn azok adosságok felvételére intéztetnek külömbféle, és a' perlekedő Feleknek, kárt okozó rendtelenségek csusztattak bé [Borb. II. a gub. Kv-ról] * törvénytelen ~. 1662: Illyen nagy törvénytelen rendtelenségében előbbmenni^a nem szűnik vala, úgyhogy fejedelemnek a tanáccsal való egyértelemből végre nem lőn mit tennie, hanem hogy hovahamarább megfoghatná, szolgálai kötelessége mellett decernálnának, rendelést tennének fölöle [SKr 150. — *Zólyomi Dávid].

4. szabálytalanság, rendellenesség, zavar; neregularitate, anomalie; Unregelmäßigkeit. 1828: Junius 7én a Fazakas Czéhnek gyűlése tartatván, ottan délutánni 4 orakor mint azon Czéhnek Commissariussa magam is meg jelentem a holott is mind az előtt mind akkor minémű rendtelenségeket vettem észre, orvoslás végett a Tktes Mgtusnak a következőkbe bátorodom fel fedezni [Dés; DLt 581]. 1841: Veres János ... koteles ... a Kostal valo banast meg vizgalni, es ha rendtelenseget lat azt be jelenteni [Törzs. Dési taxalisták]. 1850: Bencsik János remekje eddig elé ... hol egy hol más segédjei által készültek annak el harintása okáért, a' még hátra lévő kevés munkáját czéh béli Társunk Lakatos Beniáminál be végezni rendeltete(tt) ezen rendtelenség el harintása tekintetéből ... jegyző könyv-be igitatni rendeltetet [Kv; ACProt. 30].

rendetlenül 1. szabálytalanul; contrar regulilor (breslei); illegal. 1848: panaszu! adatott fel, hogy Czéhbéli Meszaros János, a rendszabályok ellenére két legényeket, tartott magánal rendetlenül [Kv; ACProt. 27].

2. rendszertelenül; (in mod) nesystematic; unsystematisch. 1751: Tudom hogy, hol többet, hol kevesebbet rendetlenül Szolgáltat, mert ősszig niháncor körmire ég a' gyertya [Marossztkirály MT; Told. 29].

rendez 1. intéz, elrendez; a aranja; erledigen. 1860: Alul irt Özvegy Horváth Miklosné Született Pelei Polixéna, egy felől hajlott koromnál fogva, más felől pedig gyengélkedő egységem tekintetéből el jötnék látván az időt, melyben ügyeimet halálom esetére rendezni szükséges; ennél fogva végakaratomat előleges meg fontolás után a következőkben nyilvánítom [Kv; Végr.].

2. szervez; a organiza; organisieren. 1896: Egy eszten-deje csináljuk itt a Kemény Zsigmond Társaság dolgát. Fel-olvasásokat rendezünk, kiadványokkal szoktatjuk a betűre a közönséget [PLev. 189 Petelei István Réthy Lajoshoz].

rendezendő szervezendő; care va fi organizat; zu organisieren. 1890: Tehát: egészen ünnepléses formában esedezem Nagyságodnak, jöjön el a (parancsa szerint) jövő hónap második felében, február 21-én vagy 22-én rendezendő estélyünkre, s mondjon el ott egy magánjelenetet [PLev. 153 Petelei István Prielle Kornéliához].

rendezés 1. intézés; aranjare; Erledigung. 1861: az erdő osztály Feletti előkészületek Sessiók rendezése jelenho 14-ére határozottatott amikor ... minden Birtokosnak el mulhototlon Szükség jelen lenni [Körispatak U; Pf Péterfi Sándor kezével].

2. szervezés; organizare; Organisierung. 1887: A m.é. okt. 30-iki gyűlésből választmányunk felkérte a Tekintetes Szerkesztő Urat egyletünk javára felolvasó estélyek rendezésére [PLev. 133 az EMKE Petelei Istvánhoz].

3. elrendezés; aranjare; Ordnung. 1854: Jelen napjaim rendszere is rendetlen lévén, nem enged időt emlékem^a kellő rendezésére [Újfe 5. — ^aA kiadásban így, de inkább emlékeim v. emlékim alakot várnánk].

rendezett szervezett; care a fost organizat; organiziert. 1887: Az estélyek eredményéről szóló, f.é. márc. 12-ről kelt beszámolójában ezenkívül a legnagyobb örömmel vettük tudomásul azt a rendkívül fényes anyagi sikert, amelyet egyletünk javára rendezett ünnepélyek eddig még nem eredményeztek [PLev. 133 az EMKE Petelei Istvánhoz].

rendezhet elrendezhet/intézhetsz; a putea aranja; erledigen können. 1772: bizonyos az, hogy pirongatodsz szokkal ellenünk éltene, és hogy mindenkben Fassionkat az magok tettésekhöz képest és a' magok fel tett zéljokra nem rendezhették, mi réánk nehézkedtek^a [Drág K; TSb 21. — ^aTi. a vallató kancellisták].

rendezőbizottság szervezőbizottság; comisie de organizare; Organisationskomitee. 1886: És kérek, forduló postával küldj választ e kérésre, hogy bejelenthessem a rendezőbizottságunk akaratodat [PLev. 128 Petelei István Jakab Ödönhoz].

rendkívül 1. hsz 1. a szokásostól eltérően; neobisnuit; ungewöhnlich. 1667: Noha teljes igyekezetünkkel azon voltunk, vagyunk mostan is, hogy haszontalan költséggel hievünk ne terheltesse, de a rendkívül történt alkalmazatlanság kényszerít bennünket arra, hogy közönséges generalis országgyűlést celebráljunk [TML IV, 77 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1676/1681: Hogi pedig szűksegh és rendkívül, kellenlenül etzaka(na)k ideje(n) minden ember a vártako(n) s masuttis, az hol dolga nincze(n), ne járjon [Vh; VhU 661]. 1684: Elesrol valo Extractus Rend kívül Köver Lud no 2 Köver Tyuk es Recze no 9 [Utl].

Szk: ~ való szokatlan. 1672: Imecz Pal Ura(m) intetum az jóságot Istenesen, es illendő képpen szolgaltassa, es a' jobbagyokat el ne bujdosassa rendkívül valo szolgaltat miat [BálL 61 Tekerőpataki Both András junior kezével]. 1677: (A) Dézmában jutot marháék, s' leguminák bé szállítatásoknak ideje alkalmaztassék az Arenda bévitelenek terminusához ... ha addig a' Dézmások el nem vitetnék, azontul arra való gondviseléssel nem tartozik a' kösség; excipiálván mindazonáltal azt, ha a' szegénység valami alkalmazatlansága miat akkorra el nem szállíthatná, és valami kevés dilatioját maga kívánná; annakfelette, valamely rend kívül valo casust, mind Fiscus, mind a' szegénység részéről; azon tul, mi kár benne léssen, a Dézmás fizetése meg [AC 50-1]. 1681: Mikor a' Dnus Terrestris szükségére, rend kívül valo élest vetnek fel; (ugi mint Lakodalmi, Keresztelési, temetési, hadban valo készülések alkalmazatlanságával); mind a' haro(m) falu^a tartozik a limitatio szerint valo bonumot ad(mini)strálni [VhU 82. — ^aMogyorod,

Alsónádasd, Szentkirály]. 1700: Járul éhez Az egerek(ne)k mind sokasága, mind penig annak a' fereg(ne)k rendkívül valo nagysága [UszL 1X. 77/11 gub.].

2. túlzottan, igen nagyon, szerfölött; deosebit/nemaipomenit de ...; sehr. 1717: Bizonyos relatioból, Experientia-ból tapasztaltatott olyan fraudulentia is hogy az szőlőt jól ki nem nyomották a sákból, hane(m) rendkívül mustason hadgyák a Trébelyt, melyre nézve némellyek(ne)k csak nem ennyi sajtol mustya esik, mint a Nyomo kádrul [Sárd KK; Utl]. 1733: Maxay Jóseph Ur(na)k δ kglménakis irtam, hogy ha kglđ requirálni fogja, δ kglme, a mint lehetséges léssen conveniállyon kglmeddel, és se δ kglme feletéb sokat ne kívánnyon, se pedig kglmed rendkívül keveset ne igirjen, vgy őszve férhetünk [Szengyel TA; SLt 8. K. 6 Maxay Dávid lev.]. 1806: a' Küküllő vize a' fekvő Josságokatis rendkül rontotta, hogy a' romlás meg gátoltassék, abbol az okból vétetett el a Küküllő vize a' régi országos ut felől valo árkából [Erdősztgyörgy MT; WH]. 1809: N. Köhalom Széki Lakosok Szer feletti fizetéssel magok helyet Katonai assentatoria fogadnak Személyeket ... 9 Székünkbeli Személyek tanáltattak kik a' fell tett laistrom szerint, rendkívül drága fizetésért engedték magokat conducatlatni [UszL 1 ComGub. 1748]. 1825: Személyem ellen rendkívül ki ereszkedett levelét Groff Bethlen Gergely Ur δ Nagyságához intézve Sajnáson (!) tiszteltem [Kv; Somb. II Mányul Sándor lev.].

Szk: ~ való rendkívüli. 1678-1683: Batori Gabor az maga letött hitirül megh nem emlékezven, sem az Is(ten)nek törvenit előtte nem viselven felette Istentelen dolgok Cselekedetiben, rendkül valo fitalansagokra fakadot [Ks Kornis Gáspár kezével]. 1688: Causa Szásznyiresiensis Zompér Judith Asszony Diuortiumot kíván, per hoc hogy nem a zent hazasság(na)k rendi szerint hanem rendkívül valo undok bujasággal élt velle [SzJk 223]. 1780: Az Aranyos vize rendkívül valo áradáskor mindenkor ki vetett a' Berekre a' Leány váron s most már a' Malmon alol, az Eszak felől valo partától távozik s ott porondot rak, Dél felől pedig a' Berek alá vág [Torda; EHA]. 1826: Specificatio 1825re Az Elegyes rendkívül valo költségekről mellj a rendkívül valo költségek után a Tizenegyedik Nrus alatt Citáltatik bé a Számadásban [Szk; Borb. I].

II. mn 1. a szokástól eltérő; neobisnuit; ungewöhnlich. 1662: Rendkívül innepszentelés. Rendkívül téli hideg [SKr 671 Tartalomjelző fejezetcíméből].

2. túlzott, szerfölött; exagerat; übertrieben. 1665: Ezt most ebben hagyom, hanem mikor fogna Kegyelmeden, bizony pirongatnám Kegyelmedet az rendkívül részegeskedésért [TML III, 483 Nalácsi István Teleki Mihályhoz].

rendkívüli 1. soron kívüli; extraordinar; ungewöhnlich. 1866: December 4-én Gyaluban Rendkívüli Partialis fog tartodni, a' mikor Fő Jegyző is fog választodni [Gyalu K; RAK 25].

2. különleges; exceptional; speziell. 1879: Arról akar meggyőzni, hogy δ rendkívüli ember — s e végett olyan dolgokat csinál, amelyek csakugyan rendkívüliek [PLev. 39 Petelei István Jakab Ödönhoz]. 1884: Egyébiránt ... hogy micsoda kicsiszerűnek látom én ezt a hős Keszlerit itt az én fészkenben ..., aki azt hiszi, hogy no most δ valami rendkívüli dolgot eszkekedett — azt te fel sem foghatod [i.h. 110 ua. ua-hoz].

3. szerfölött nagy; foarte mare; sehr groß. 1837: Mint hogy pedig a jövőndök és az események története bizonyta-

lan az Isten rendelményei pedig, el fordíthatatlanok Czel-arányoson jegyeztetik ... meg, hogy azon szerentsétlen tüzi veszellyek kárát mellyeket a Zallagot biro vigyázatlansága, vagy tselédei támasztottak, a Zállagba vevő Ur tartozik viselni, ki vévén a fatalis Casusokot um. a menkö vagy rosz emberek gyutogatásiból eredett gyuladásokott, és ezek okozta károsodásokot, vagy rend kívüli ár víz által eredhető hijányokot [Dés; BetLt 5].

rendkívülvalóság rendkívüliség, különlegesség; caracte-
rul extraordinar al cuiva; Spezialität. 1710 k.: Szász János
élete, munkái, halála, ritka és rendkívülvalóságával histó-
riát kívánna a posteritas tanúságára; azt én másra bízom;
mert ha írom is lehetne, nem hihetné könnyen az olvasó,
hogy olyan halálos ellenségem volt, hogy igazat írok róla;
hagynom azért annak derekát a kéznél lévő írásra, proces-
susa, sententiája és executiójára, melyet Erdély és közelebb
Seben tud [BÖn. 943].

rendnyi (vhány) sornyi (föld); de un anumit număr de
polaage/brazde cosite; (Feld) von einigen Reihen. 1796 k.:
Kiss Lukács vett az Udvar embereitől egy darabot mint
egy 20. Kaszásra valót; a' Popátolts 6. rendnit [H; Ks].

rendőrbiztos comisar de poliție; Polizist. 1846: Pataki
Mihály m. pr. első Rend ör Biztos [Kv; ACLev.].

rendőri rendőrséghez tartozó; polițienesc, de poliție; zur
Polizei gehörend. 1847: a' Rendőr igazgatóságtól ki adott
két Rendőri szolgálva a rendetlenkedő legényeket (:Fu-
schereket:) felkerestük és alább feljegyzendő Műszereket
confiscálván, azokat, Czéhmeister Kállai Úrhoz elvittük
[Kv; ACLev.].

rendőrigazgató rendőrfőnök; șef de poliție; Polizeidi-
rektor. 1847: Wendler Rendőrigazgató [Kv; ACLev.].

rendőrigazgatói rendőrigazgatótól származó; care pro-
vine de la șeful poliției; vom Polizeidirektor stammend.
1849: Krizsán Mária javait ... rendőrigazgatói átírás kö-
vetkeztében kezemhez vettem [Kv; Végr. 5].

rendőrigazgatóság rendőrfőnökség; comisariat (de poli-
ție); Polizeiamt. 1849: A Kolozsvári tekintetes Rendőrigaz-
gatóság által, Krizsán Máriának Kelemen Bénivel fenn-
forgó egymás elleni követelésök tárgyában a jelen ügyet
tisztába hozni nem lehet | a' T. Rendőr igazgatóságához ja-
vaimrol be adott Jegyzékből miket kifejejtettem eddigelő
ezuttal meg kívánom említeni mikis ezek^a [Kv; Végr. Vall.
1, 55. — ^aKöv. a fels.].

rendőrség poliție; Polizei. 1849: a' t. Rendőrséghez bé
adott jegyzékben foglaltakat is mint miket maga Kelemen
Beni önfeljűleg tartoztatott le, mint sajátaimat kiadni
kérem [Kv; Végr. Vall. 56–7].

rendre 1. sorra, sorjában; pe rind; der Reihe nach. 1677:
Már Uram ide jó darab ideje valami nehezen beérkeztem,
mivel mind magam, mind velem levők rendre betegesked-
tünk, ki miá el is maradt bennünk [TML VII, 470 Székely
László Teleki Mihályhoz]. 1732: mostis hogy ki jüttem
majd rendre csapolták a hordokat és válogatták ő Ngok
[Köröd KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.]. 1756: Vámolo hely

is mind eddig nem tapasztaltatott hanem a Maroson által
járó hidas, mely hogy ha rendre a Mlgs Possessor Uraktól
fog járattatni, a midőn ezen részre jutand Hid vám
jövédelmet ha mi kevessetis lehet remelleni [Branyicska H;
JHb LXX/2. 43]. 1770: kivált a' Nyári munkan mikor
Szorgos dolog ideje volt egész hetekett kellett az Uraság
dolgán töltenünk hanem mikor a' dolognak Sujjan átal
estünk akkor volt engedelemis ... a' Telen is mikor a' Sor
reánk került, rendre a' Maros Mellett heteltünk egy
hetett [Babuca Sz; IB]. 1827: Szengyörgy napjától fogva,
az Buza Bérbé szolgáltatásig rendre kéttzer napjába főt
étellel az oskola Tanított interteneállya Ekklesiánk [Visa K;
SzConscr.]. 1833: A' Fiam azt mondá hogy 500 Vft va-
gyon ott a' Tulkokba, 's rendre nekem vissza fizeti, már
150 Vft abból Raffinának küldödöt ... a' többit itt meg adja
a' Fiam [Hadad Sz; Borb. II Kendeffi Rakhel lev.]. 1873:
Kebli tanácsunk ez ügyet ajánlattel terjeszti az ekklesiai
gyűlés elé, mikéntjére nézve a régi szokást tartván meg,
hogy minden egész bérfizető örökségnek 2 szálfa osztassék
ki, az 1 vékásoknak 1 szálfa, oly módon, hogy előbb min-
den fa becsárra meghatározassék, s az illetékesek házzsám
szerint rendre sorsot huzzanak [M.bikal K; Rak 304].

Szk: ~jár. 1686/XVIII. sz. köz.: Allitassék ezen malom-
ban) közüllünk egy Malom Biro és az melle ugyan az
Malmosok közüll két Hütös ember, az kik Hüttel légyenek
kötelesek az Malom(na)k gondviselésére, és abból valo jó-
vedelem(ne)k kinek kinek igazán valo kiadására, ezen
Malom Biroságh és Hütössegh rendre járván közöttünk tar-
tozzék mind(en) esztendőb(en) Sz: Marton napb(an) válto-
ni [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1722: járjan rendre az edgy
Postálkodás köztök a Faluban, de exceptis expiciendis,
edgy néhánjat mindenikből eximalta(na)k a Boérok közüll
[KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1736: Épen nem nagyzották
akkor az emberek magokat; urfiak, elévaló fő és nemes em-
berek, hűsvét másod napján az az vízben vető hétfűn ren-
dre járták az falut, erősen öntözték egymást, az leányokat
hányták az vízben [MetTr 359]. 1760: a Falusiak között
rendre jár a kortsomárlás, de míg az bor nálla vagyon addig
urak semmiféle szolgálatyára nem adigáltatik [Novoly K;
BLt] * ~megy. 1710 k.: Ebben hogy Szász János igazat
mondott, bizonyítja az Apor említett levele és majd követ-
kező dolgok, melyeken rendre megyek [BÖn. 925] * ~
rendre. 1791: Popa Jakob Roman fejszével utyakot
állotta, és azon Nevezeteket, rendre, rendre fejszével főbe
ütven, mind egyiket le verte, és azzal elébb állat [Sebeshely
AF; JHb]. 1811: Rossz akaróitok réátok fel kelnek, És
titeket rendre-rendre el-tördelnek [ArÉ 101] * ~vesz.
1787: a' Notariusokis kötelesek minden Héten a' háza-
kat rendre venni, es az említett változásokat szorgalmato-
son fel jegyezni [Torockó; Tlev. 3/2. 4b] * ~~rendről-~~.
1786: Az Ifju Asszonyodat alázatosan tisztelem, 's kedves
csemeteidet pedig rendről rendre, alig várnám hogy láthat-
nám őket, mond meg az Ifju Asszony(na)k hogy egy pár
melyre valohaz valo Nest készen vagyon, ha le megyek
udvarlak velle [M.régen MT; DobLev. III/615. 2b Szántó
Sándor lev.]. 1827: (Az) ágy, és asztal neműket mostan
név szerint rendről rendre elő számlálni nem tudom [Ma-
roskoppánd AF; DobLev. V/1109. 19 Milik Joseff (40) zs
vall.].

2. sorba; in rinduri; in Reihen. 1736: Egyszer Fogarab-
ban az udvar német gyalogjait az fogarasi vár piaczan
rendre állították, s valami új pohárt köszöntek, mindenkor
lőttek; azoknak két hordó bort parancsolt, hogy kihúzzanak

az pinczéből, addig ittak, míg egymásra dőltek az vár piaczn [MetTr 336]. 1773: Válaszúton a Doboka vármegyei tábla és tisztek is eleibe mentek s rendre állván in genere kérdezte [RettE 302. — *Köv. a latin nyelvű kérdés].

rendreutasít megró; a pune pe cineva la punct; zurechtweisen. 1864: a Tiszt. vizsgáló szék, a helyett hogy T. Hankovics urat rendre utasította volna, paptársát engedte pelengérre tétetni [M. bikal K; RAK 253].

rendszabály szabályzat, előírás; regulā, prescriptie; Vorschrift. 1848: panaszu adatott fel, hogy Czéhbeli Meszaros János, a rendszabályok ellenére két legényeket, tartott magánal rendetlenül | Lakatos Bénéámin jelenti hogy mivel remek éves legénye Kultsekk András a remek évet illő uton nem dolgozza ennek tekintetéből a remek éves legénye további tartásáról le mond Mivel Kulitsech András a Czéh által elejeben szabott rendszabályokat illőn nem tartatta Lakatos Bénéámin legénye további tartásától fel oldoztatik [Kv; ACProt. 27–8].

rendszabás rendszabály, szabályzat, előírás; regulā, prescriptie; Maßregel. 1662: azon helynek meglátogatására, ott való fundálásokra, dispositiókra, rendszabásokra, hogy még azon nyáron ki ne jőne, soha meg sem állhatta vala [SKr 287]. 1834: az e' Tárgyban az ujíttás előtt 1828-ban Junius 28kán hozott ítéletnek merőbe való megváltoztatásával a' Felperesség és Perfollyam meg állítván a' Felperes közönségtől emberi emlékezetet fejűl mulo Időtől általt békességesen biratott, de az Alperesek által erővel elfoglalt Helly, az érdeklött Törvény Czikkelylek rendszabásokhoz képest kissébb hatalom büntetésével, s a köz Időbe elvett haszonnak megfordításával a' Felperesi résznek vissza ítéltetik [Borb. I]. 1841: Semmit sem tekintenek a' Silvestris ordo rendszabására, hanem a fát derékba fennebb alább tettések szerint nyirbállyák, nagy kárára, és veszedelmére az erdők növéseinek [KLev.].

Szk: Törvény ~a. 1824/1826: Kedves Felsegémeknek holton után minden ingo, és Ingatlan minden névvel nevezendő Javaimat egy moddal hagyom, hogy a mig az Ur Isten nékie életet ad, tellyes Jóságomat állandoul bírhasssa használhasssa, és abban az Hazai Törvények rendszabása szerént pártfogoltassék [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1092. 5a Kökösi Dobolyi István végr.]. 1830: a' hibás betsút ejtett betsűsök ellen is a' meg sértett Fél panaszos feladására, s a' concernens Tisztviselők a Fenn irt Törvények világos rendszabása szerént minden késedelem nélkül reájók háromlandó terhes büntetés alatt procedalni köteleztetnek [Borb. II a gub. Kv-ról].

rendszer 1. rend, menet; mers, curs; Zug. 1854: Sorso-saim nagyobb részével magam is, kirabolt s elpusztított falusi lakomból kiszorítva, éltem megszokott rendszeréből kizaklatva, éltem alkonyán Kolosvárra menekültem [ÚjFE 4].

2. rend, tisztaság; ordine, curájenie; Ordnung. 1855: A szakácsi fehér sipka helyett vállközépig lecsüngő bozontos haját avas zsírral pazarul kikenve, a tűz előtt hajszálairól nagy cseppekben gördül le a zsir. A csundaság a házi-asszony csinos rendszerével sehogy sem férne meg, de azért bekével tűri [ÚjFE 179].

3. szisztéma; sistem; System. **Szk: képviselői ~.** 1861: küld (!) a' T. Esperes ur minden Egyházak számára a' Köz

Sz. Zsinaton egyet értőleg meg állított Praesbiterialis alap szabály egy vagy több példányát ez után már ezen ujabban meg állított szabályok szerint szervezendők az Ekklák, és a Praesbiteriumok, meg jegyezvén hogy a' hun a' népesebb Ekklákba képviselői rendszer lenne szükséges ott a' szám minimumának meg határozása csak is a' közelebbi vizsgálaton lesz eldöntendő [Gyalu K; RAK 63]. 1862: mennyiben lépett életben Egyházainkban a' ki küldött képviselői rendszer, nem görődtek é akadályok valahol annak életbe léphetésére [uo.; RAK 70] * *presbiteri ~.* 1863: Ha valahol még fel nem lenne állítva a Presbiterialis rendszer felállítando [uo.; RAK 84].

rendszerint 1. szokás szerint; de obicei/regulā, in mod obișnuit; gewöhnlicherweise. 1688: Császár adaja. A (!) egész falu ennekelőtte Császár adajab(an) rend szerint tartozot adni Annuatim hatvan egy forintokat, eöttven pénst ~ f. 61/50 [A.porumbák F; ALT Urb. 7]. 1690: Szegény edes Hazánk mostani Szoros állapottyahoz kepest töb hadakat kelletven eo Felsegenek itt benn tartani mint sem kivantatik rend Szerént azoknak penig sustentatiojokra több Buzais kivantatvan mint sem mi Contributionknak Szokot rendi szerent p(rae)staltatnak [Fog; Borb. I egy-i végzés]. 1708: vgy emlekezem jól reá hogj itt ebb(en) a' faluban eleitől fogván nem az Urak részéről, s, biradal-makról viselték annjib(an) (!) a' falus Biroságot mint inkább a' melj részen levő ház heljjen a' jobbágy lakot, s, lakik annak kellet rendszerént biroskodni [Vámosudvarhely KK; SLt AM. 46]. 1727: A T. Quartas Vraimek(na)k változasa rend szerent Juliusban levén T. Quartas Szőlősi Gabor Uram eddig nagy hasznossan Szolgalt ő kglme kíván officiumat el butsuzni [Kv; SRE 153]. 1736: A második asztalnál rendszerént mindenkor volt négy tál étkek, az éték után ha csak almát vagy diót is adtanak, ezeknek borok is kevesebb járt [MetTr 432]. 1760: Az Falusi Biróság eddig ezen Faluban rendre administraltatott, rend szerént mindenkor az régibb gazdát considerálván, az ki régebben nem viselte [Novoly K; BLt]. 1781 k.: a' már fel nőtt Gyermekeknek meg házásodni, meg házasodván marháikot kezekhez venni engedelemmel az Udvarbol ki menni, és rendszerint szolgáló Jobbágy gazdákká lenni légyen Szabadságokban [Told. 27].

Szk: ~ való szokásos. 1809: a' Vice Király Birot arra utasítsák, hogy a' nevezett Gonosztévót leg ottan rendszerint való Criminalis per alá vettetvén azon Criminalis pert a' rendes Appellatiokonis által bóttság mentől hamarebb ki foilytatni el ne mulassa [UzsLt ComGub. 1558 gub.]. 1823–1830: Mi rendszerént való boros üvegphárral ittunk, éjfélt után későre fekdűtünk le, mindnyájan jól elkészűtűnk volt az ital miatt [FogE 162].

2. többnyire, általában; de cele mai multe ori; meistens. 1670: Igaz dolog, mi a portától jó szándékunkért rend szerént jót várhatnánk, de csak külbömben ne magyarulznák [TML V, 405 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. 1704: Ne kényszerítsen azért nagyságtok, kegyelme-tek a perlekedésre, mely magával sok bajt, törődést és akadályt hoz, rendszerint nemcsak a peresnek, hanem a bírának is [WIN I, 174–5]. 1736: Nyári dologra penig kibocsátották, de rendszerént addig másuvá szabad nem volt menniek dolgozni, az mig az páterek szénáját fel nem takarták és gabonájokat bé nem aratták; de az páterek kész pénzzel jól megfizettenek az deákoknak [MetTr 429]. 1768: Kitsépléskor bóttság égy kalangya Buza 2 mr ... Har-

mad fél véka tsős Töröküzából ha ki tsépettetik lészen szem rend szerint 1 mr [Szökefva KK; Kp III. 150]. 1805: Tavasszal a Bornak Vedre edgy Forintan, Szüretkor két Veder edgy Forintan, a Szénának szekere rend szerint 3on (!) M(agyar) Forintakan mindenkor el kél [Ozd AF; Múz-Radák]. 1814: Heinrich Joseff Dresdai születésű visel rend-szerént setét gránát szín Kaputot, sárga plávirozott gombokkal [DLt 894 nyomt. kl]. 1826: azon nagy föld gomolyákat melyeket magával hoz a víz részszerént az árok keskenysége miatt, részszerént azért, hogy megnőtt állapotjában sem elegendő arra hogy olyan messze levigye, rendszerént az Ország útján keresztül út [Msz; Gyl].

3. sorban, sorrendben; in ordine, pe rind; in Reihen. 1593: Keouetkozky Rend zerint Az Alperety Mallom Búzayanak Az Vramnak ky meresse varoß Rendelese zerint [Kv; Szám. 5/XX. 139]. 1596: Marattanak immar Barat Sebestienteol ezek az iok, mellieket s Inventariumban rend zerint be irtunk, es megh oztwan azokat varos theorvenie zerint mind az my az gyernek rezere az dualitasra Sophicaera iutot, mind az annianak az tertialitasra mind azokat az mint keouetkezik be irtuk [Kv; RDL I. 65]. 1663: Hogy édes Öcsém uram, a Kegyelmednek rendszerént választ tégyek Kegyelmed írására, nem lehet, mivel bizony meg nem tudom Kegyelmednek írni, miolta a gyűlés béállott, mennyi sok nyughatatlanságom s bajlakodásim voltanak [TML II, 461 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz].

rendtartás 1. (vmely közösség életének belső rendjét meghatározó) szabályzat; regulament (care stabileşte şi asigură ordine şi bunul mers al vieţii într-o comunitate); (das innere Leben einer Gemeinde bestimmende) Vorschrift. 1554: Mw fogott Byrak^a Illyessy Cozmane Illyessy Christoph dolgabol ... teottwnk ilyen wegezesth ew keozottok Mind ewrokbol Santhofoldbol Senafwbol az asonj Negyed Ressen megh maraggyon, a mint az elewth el wegeztek wolth ew keozottok, azon Rend tartasban az asonj elteig birya, holta wthan az gwkerre maraggyon [Bölon Hsz; SzO II, 114. — *Köv. két név]. 1561: Az mynek meg böchwleserol Art 24 Az halottaknak el temeteserol Syr asasrol az iffyu mesterek tiztrewl Rend tartasokrol Art 26 [Kv; ÖCART.]. 1589/XVII. sz. eleje: Mi annakokaert az mi lteletwnknek bizonios voltabol, teöweny szerent megh láttatott, rostaltatott, bę ueött es helyen hagiatot, és az Keömius giwlekezetnek örökkę valo Bira-sara, rendtartasara megh igazittatuan, ki adatot Ceh leuelnek es abbeli Articulussoknak bizonsagara, erősegere, Ez mi Priuilegiumi leuelwnket ... az megh mondot Farago es Rako Keömius mestereknek örökkę valo wdeokiglen, attuk es ajmandekoztuk [Kv; KömCART. 28–9]. 1593: Vram eo keme^a eleottis az mely kapitaniok tiztartok voltak, es en elottemis ky porkolabok voltak, egieb mellet volt innet ez varbol erso (?) szabadsaga, akarki, az ki bort hozot korczomara, addigh ky nem keszte az bort migh nem az porkolabnak hirre atta es lato pohart adot az porkolabnak kostolasra Azert enis feiedelem akarattibol es Capitan vrabebeol el valo porkolabsagomba(n) ugy attak eleomben hogi illien rend tartasz leot volna az mint mondom [Szu; UszT. — *Ti. a kapitány]. 1677: Takarodo harangozás után a' kerülőkön kívül senki fegyverrel ne járjon, hanem ha a' fő emberek közül valaki oly barátjánál vagy joakarójánál valo mulatásában, vagy egyéb dologban, el-találván késni, az oly ember lámpással mennyen házához, mert egyébiránt

ha lámpás nélkül valaki fegyverrel étszaka találtatik, abban az előbbeni jo rend tartás observaltatik ez után-is, ugymint meg-fogattatik, és virrattig kalodában tartatik [AC 225]. 1692: Tóháton semmi rend tartás a korcsmallásban nem lévén, az ki mikor akar korcsmarolni, akkor korcsmárol [Mezőbodon TA; BK Inv. 37]. 1767: ezen Biroság viselése felől valo rend tartás, hat hat esztendő(k)k el forgása s folyása alatt fordul egyett [Koronka MT; Told. 26]. 1791: az eddig fungált Fő és Vice Quártások rendes idejek el telvén a' régi rendtartás szerént szükséges volna azok(na)k helyekb(e) másokat substituálni [Kv; SRE 272–3].

Szk: ~t követ. 1581: Miert penigh hogy giwlesbe hyttak eo kegmeket az Regy attianknak dychyereses Moggiokat es regy Rendtartassokat kowetwe(n) ha kyhöz mennek vagy vrhoz vagy giwles kozybe vagy feyedelem eleibe tehát Megh ne zakadozzanak hane(m) egjwjt legienek es egjwjt vyssellyenek minde(n) dolgokat Mindenek előtt, ne hogy egyk lmeide az massyk Amoda Tanachykozzeek es egyk se erchie az massykat [Kv; TanJk V/3. 245a]. 1602: elseoben zolottanak eo kgmek az kiralybirosagnak allapattyarol, Nem akarwan semmyt vytany, hanem az regy io rendtartast kel keowetny, mikor az Vristen valamelyet az Tanachbol halal által ky hywt mingyarást az vthanna valo succedalt, mely io rendtartast zeoksegh mostannis keowetny [Kv; i.h. I/1. 411]. 1613: Eo felsege^a Mindezekre^b esmett vioban mindenre az orzagnak megh eskedgiek, ugi hogi minden rendekett zabadsagaban megh tartt, teoruentelen es oknelkeoll senkiit nem bant, megh nem fogatt es az orzagnak regi rend tartassyt es teoruenitt keouety az Zentt Andras kiraly, es az Decretumnak irott teoruenie zerint [KJ. — ^aBáthory Gábor. ^bAz előbb felsorolt 11 pontra] * ~t szab. 1784: minket oly véggel, és olly parantsolattal ki botsáttani méltoztatatt^a volna: hogy Közöttök egy olyan jo Rend tartást szabnának, mellyel mind azok az fennebb specificalt abususk vagy simpliciter tollaltatnának; vagy leg alább ugy regulázotttnának, hogy tovább az szegény adofo Népek azon túl oly tetemes meg terheltezés és károsittatása azokból ne származnék [Torockó; TLev. 2/6. — ^aA Torda vármegyei törvényes tábla] * **artikulusok** ~a. 1671: végeztük, hogy a' moda deinceps élylenek a' nyom fel-vételről, a' lopott marhákról irott Articulussoknak continentiajok szerént. Kik ha azokhoz nem tartanák magokat, a' Tisztek sub poena in Articulis superinde expressa, reá kényszerítsék őket, meg-is büntessék kedvezés nélkül az Articulussok rend tartása szerént [CC 88] * **céh(nek)** ~a. 1573: Végeztet hogi Miert Koncz peter vetkezet, Az Barom ely viteleben Es May Naptwl fogwa tylalmas legen neky az chehnek Minden zabadsaga Mezarlasa es egeb Rendtartasa Mynd addeglen Miglen az városnak kedwet lely [Kv; TanJk V/3. 86b]. 1589: A keomies Wraym Supplicaltak az eo priuilegiumok meg adassa feleol, Azert igy deliberaltak Elseoben eo magok eoaze giwlwen, az eo Chekreol Jryanak Rend zerint Articulussokat, es azokat Jrwa hozwan Byro vram es tanachy eleiben Azwtan ha az Varasnak az eo Articulussok, es chehnek Rendtartassa helyen maratthat, es Jowallyak [Kv; i.h. I/1. 96–7]. 1635/1650: Elseoben az probat megh latogatvan Cehúnknak rendtartasa szerent, Annak vtanna eo kglmek teob szükseges dolgokatis szemek eleiben veuen, az Beczülletes Chehnek hogy nagy Kára es gyalazattia ne keouetkezzek [Kv; ÖCJk]. 1808: A mely betsületes Legén a Czéhba akar állani az tartozik a Czéhok rend tartása szerint Remek esztendöt betsületesen szolgálni

[Kv; KCJk 21a] * *falusi* ~. 1760: Az Falusi Rénd Tartásról és Törvénykedésről. Ezen Faluban ... a' Törvénykedésben illy mód observáltat hogy tudni illik, elsőbb(en) inchoálotat a' Falus bírák előtt, az holott pronunciat Deliberátum ha nem tettét más faluban appellátat, és onnét az Udvárbann [Hesdát TA; BLt] * *henteler(mester)ek(nek)* ~a. 1580: Baba Georgy Az my nemo keozoskedesebe foglalta magát Thar Istwannal, Azt Zent Mihaly napig wegezze el Annak vtanna tarchya ahöz magát a mint magát Ayanlotta az teob henteler mesterek Rendtartassa zerent [Kv; TanJk V/3. 220 b]. 1583/XVII. sz. *eleje*: Az Colosuary Magiar Meszarosoknak awagy Hentelereknek rend tartasok es arrol ualo Articulusok mellicket az Varos peczietni alat kiuanak ki Jratni corókeosb es ereősb megh maradasert [Kv; MészCLEv.] * *heti* ~. 1640: Zolgalattyok allapattyaban, heti rend tartasok, mint a' Fogarasiaknak ezeknek sem lehet, miuel közzel leuen a' Varhoz mikor a szüksegh hertelen keuannya, es a' mint az idő hozza, az Tisztek parancholattia szerent indifferenter kell szolgálnok [Fog.; UF I, 693] * *keresztényeknek* ~a. 1633/1672: az jo cseledes gazdának, az kire az Ur Isten vagy kissebb kevesebb, avagy több aldásit bizta, nem illik házát és háza népét bizonyos el rendelés és végső testamentaria dispositio nélkül minden keresztényeknek jo rendtartasok szerent hadni [LLt Fasc. 159] * *keresztényi* ~. 1629: Susa Aszonj Szathmarj nem gondolua(n) megh az Istennek teorueniet, és az emberi társaságba(n) valo szept keresztényi rendtartast hatra hagiwan, egy massal paraznakodtanak teczik az teorvennek hogy mind ketteot az prengerhez ki vigyenek (így!) es ott az paraznasagert megh vetressenek vesezoowl es az varosrol annak mogya szerent ki igazittossanak it ne lakjanak s ide se jeojenek, alioquin nagyobb büntetes szal reajok [Kv; Tjk VII/3. 139] * *kollégium* ~a. 1823-1830: A kollégiumnak akkori rendtartása szerint a pünköszt utáni examenkor már a pocticából promoválódtam volt [FogE 87] * *örökösség* ~a. 1677: Földes Uroknak proprietassa hogy jövődre nézve annál inkább ne periclitailyon, az Oláh Papok annuatim bizonyos honorariummal, de csak állapottyokhoz és értékekhez illendővel tartozzanak: Kiben ha a' Földes Urnak képtelen kívánsága lenne, a' Vármegyét requirálván, consciencieose limitályak-el; ennek nem hasznát, ugy, mint örökösségének rend tartását ponderálván [AC 15] * *policiai* ~. 1789: A' Politiai Rendtartás Observáltatik a Részegeskedők, és egyéb czégéres vétet tselekedők megh büntettetenek [UszLt XIII. 97] * *társaság* ~a. 1813: A' Czéh Articulusa szerentis érdemes é az illyen hasártas s Elöljáróinak nem engedelmeskedő Ember, hogy a' Czéhbeli Társaságnak Tagja légyen? s van é aról Articulus vagy a' Társaságnak Rend Tartása, hogy az afféle a' Társaságból örökre ki irtasson? [Dés; Dlt 56. 4 vk] * *város(na)k* ~a. 1595: Myerth hogy my ez effele keözönseges dolgokban egyebeth ne(m) vgy mint az Varos io rend tartasanak es teorwenyenek regy io szokasanarj megh maradasaerth, az fellylv megh irth modot obseruáltuk [Mv; APol. I. 79B]. 1610: Mj Hwteos ozto Byrak coloswarath ... mi koron az Aúner Marton vram hazahoz mentw(n)k volna, az Bwrkeör Catha Azzony, es Theómeoswarj Borbelj Istúa(n) kiuansagokra, ez vegre hogy mj az Marton Aúner vram Aruajnak Attjaj ket rezeket exidálnok (!) városúnnak teoruenie es rendtartasa zere(n)t [Kv; RDL I. 6]. 1621: foroghvan elő kglmek előtt az Beczj Aros Emberek fel Circalasa feleől valo dologh ... az elő felge valasztetele elle(n) magokat Nem

opponalhattiak, Nemis opponalliak, sem penigh elő felge parancziolattiat el nem mulathattiak procedalhat Komúthj Balas V. az mj varosúnnak rendtartassa zerint, es mindenekteol az fellivl megh irt penzeket exigalliak [Kv; TanJk II/1. 330]. 1676: az Váras rendtartása szerent minde(n) job job javait elő adgya, s az utá(n) allyassát, mellyekből Arvait excontentallia [Kv; RDL I. 155a] * *vkik törvényének* ~a. 1570: A felekyek^a Theorwenyének Rend tartassat eo k. Megh Engettek az Regy allapatba lenny, De wgy hogy Byro vram Eleybe hywassa az kenezt es megh hagia eo K. Neky hogi Az koloswary Embernek Nappal tegen Theorwent Neh estwe seh eyel, és Neh halogassa hane(m) harmad napra Theorwent es Jgazat tegyen, Mynden elebwalo Mwtatatsnelkw [Kv; TanJk V/3. 10a. — *Felek (K) lakóinak].

2. házirend, szabályozott életmód; ordine interiora; geregelte Lebensweise. 1561: Miert hogy ezt nem chak ieles emberekek peldaiból es mondasiból lattiwk tiztessegesnek es haznosnak lenni hanem meg' az istennek parancholattya is mwattya hog' mynden tarsasagba Mertekletes es io rendtartassal valo elet oriztesseg' (!) meg [Kv; ÓArt.]. 1770: mentünk Gorbóra gr. Haller János úrfihoz Udvart és abban helyesebb rendtartást ma Erdélyben senkinél különbet látni nem lehet [RettE 228].

Szk: *ételbeli* ~. 1710 k.: Osztigát is ettem keveset, és egyébféle tengeri s földi csigákat, vidrát, halhódat is bőjtben, uraknál. Eddig az ételbeli rendtartásom [BÖN. 516] * *szegényeknek* ~a. 1587: Miert hogi az zegeniekn^a rend Tartasok, mikorontan az beott bezallott, tehát Chak kétzer attanak húst egy héthen, feokeppen Vasarnap es Cheoteorteoken, annak vttanna Penteken olaitt es halatt mikorontan kewanniak, mindt ezeknek allatta keodetkezik [Kv; Szám. 3/XXVI. 30 Suweges Gergely isp. m. kezével. — *Értsd: az aggménház lakóinak].

3. rendfenntartás; menținerea ordinii; Ordnunghalten. 1771: Minthogy minden társaságban vagy közönséges gyűlésben tisztességes a jó rendtartás, és az egymást becsülés tisztességes dolog, és eszerint szükséges a jó regula, tehát ezután senki a falugyűlésiben doronggal, bottal és ehhez hasonló darab fákkal, sőt fejszével is ne menjen, hanem ha vagy valamit akar építeni, avagy fa osztani mennek, sub poena den. 2 [Szemerja Hsz; SzékFt 94].

4. utasítás; îndrumare, indicație; Anweisung. 1558: kyalry Eő felsege Embery lewen Ez dologhban My az My hytwnk zerenth lrtok Ezt megh thy kygelmetenek (!) Az vrunk Ew felsege Leveleken rend tartasa zerenth [Burjánosóbuda K; JHbK XXIII/39].

5. előírás, rendelés; dispoziție, prevedere; Vorschrift. 1577: A my penig az torom epwletit Nezy keryk eo kegmeK Byro vramat, hogy ne nehezlye e dologt vgian az eleby Rend tartas zerent megh hadny [Kv; TanJk V/3. 147b]. 1610/1616: Adak ertesúnnkre, hogy az mely Salariumja ottvalo Praedicatornak ennek előtte Jart volna, keg meg adni nem akarna, ugy mint nyoltz szaz kőst, nyilván valo karara 's fogyatkozásara, Igy leven azert az dologh, Hadgyuk kgnek 's paranczolyók is serio hogy ez mi leve-lünk latvan, annak modgya es rendtartasa szerent, az nyoltz szaz kő sőt ki vagatvan, adgya meg mindgyarast mind ez mostani Praedicatornak, s mind penig az következőeknek (!) is Esztendőnkent, hogy ez dolog felől ne kellessek minket többé megtalálni [RDL I. 100 fej.].

6. ünnepi szertartás; ceremonie, solemnitate; festliche Zeremonie. 1759: Másnap a főispán urat bekísérték szép

rendtartással, asztalt is igen jót s tisztességest adott a vármegyének, de én nem voltam ott, mivel dolgom lévén Kolosvárt elébb bementem volt [RettE 96].

rendtartatlanság rendtelenség, rendtartás hiánya; dezordine, negligentiá; Unordnung. 1571: varoswl lntyk es keryk eo K. Byro vramat hogi ... Eo k. visellie wgy Magat az eo k. Tiztiben Es eo k. vgy Igazgassa es wgy Byria az Thanachbely vramatis hogi Neh legien Ez fele Rendtartatlansagh Es vyzza vonas eo k. keozeot [Kv; TanJk V/3. 39a]. 1580: Myert hogy Az zoló mybe, es zólók Myweltessebe Az vincelereknek zabatlansaga myat Az keossegre sok kwlemb kwlemb fele karwallas eszet essyk is Teczet eo kegmeknek egez varasul hogy ennek a Rendtartatlansagnak cleyt venne [Kv; i.h. 214].

rendű I. mn I. vmely társadalmi réteghez/csoporthoz tartozó; de un anumit rang, de o anumită pătură socială; zu einer gesellschaftlichen Schicht gehörend. 1669/1726 k.: a Hadnagy<nak> igen szorgalmatos gondya légyen arra, hogy mikor affele advének incorporaltatni akarják magokat a város közzé Testimoniumot kívánnyon tölloők (:ha nem ismeretesek:) vagy értelmesen végére mennyen micsoda rendű és állapotú emberek voltak az előtt és mi okból s tekintetből mentenek réá lakni [Dés; Jk 4]. 1675: Hegedűsnek adtam f. 4 d. 50, az főzőkondérokért fizettem f. 2 és egyéb rendű szolgáltnak imide-amoda sokat fizettem [Kv; KvE 195 LJ]. 1700: ha hol és valakinél Török Rabok talaltat(ná)nak meg vizsgálja, és ha Talaltatik, micsoda rendű Rab legyen, a Guberniumot Tudositsa felölle [UszLt IX. 77/14 gub.]. 1710 k.: Ugyanis ilyen rendű embernek, csak amint én voltam, életének tudására mi szüksége vagy on valakinek, mind most élő, mint ezután következendőknek? [BÖn. 403]. 1776: Kinek hívják azon Személyt, és mitsoda rendű, és Religioju ember az? [Nsz; GyL hiv.].

Szk: *alacsonyabb* ~. 1653: Voltak ugyan azért akkor ott a décsi gyűlésben némely alacsonyabb rendű urak, de nem sok [ETA I, 88 NSz]. 1783: Más alacsonyabb rendű emberek is convertáltak [RettE 422] * *feljebbvaló* ~. 1677: egyházi Nemes ember leg aláb egy kopjával, fellyebb való rendű, es két loval mustralo Nemes ember, két kopjával, azon fellyül valo értékű Nemesség penig, a' végezések szerint, ki ki maga becsületi, állapotja, jóságja, és érteke szerint mustrállyon [AC 97] * *kisebb* ~. 1657: Ez Fagaras-földi minden rendbéli fő és kisebb rendű tisztviselőinknek penig igen serio hadjók es parantsoljuk, hogy ez rendelésinket es törvényeket in omnibus punctis et clausulis sancte et ilibate fogyatkozás nélkül meg tartsák [UF II, 189 Lorántffy Zsuzsanna ut.]. * *más ~ és rangú*. 1837: Ferentzi Mária aszszony Kolosvárt jól tölti az idejét tsak a bál Komedia és Katona Tisztek visitája, azokkal valo idő töltés sétálás egész kedve kedvelte más rendű és rangú gavallérok(na)k is visitájokat [Doboka; BetLt I Pákaí Dánielén Benkő Susánna dom. bíróné (40) vall.]. * *minden ~ és idejű*. 1726: Intetnek azért ezeknek szemesebb eltávoztatására minden rendű és idejű emberek, mint hogy ezek a' veszedelmes hibázások mindenfelé igen közönségesek. Az egész dólga <le>lki esméretbe járó dolog [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub.]. * *szegény* ~. 1589/XVII. sz. eleje: Edgy Mester se tarthasson nalla többet három Jnasnal, edgi farago Legennél, es két Rakonal, hanem ha az Igaz es melto osztasnak rendi szerent iutna nemely mesternek több; Mert az az igazsagh, hogi az szegeny rendű mesternekis, az

ki az Cehet edgi arant tartia, iussanak, adattassanak személy valogatas nélkül Legenyek es Jnasok [Kv; KömCART. 20]. 1653: Egykorban valami szegény rendű jóakarói hozának egy fakó talyigát — két ökrüt, s arra tevék a testét* és Báthorba vivék [ETA I, 115 NSz. — *Az 1613-ban meggyilkolt Báthory Gáborét] * *szolgája* ~. 1657: hanem tandem Nemes Tamásnak, ki abban az tisztben vicekapitánya és szolgája rendű ember, ígérték az főkapitánságot, ki ma az mely vokson volt, holnap az tisztért perdítette az szercét [KemÖn. 166].

2. vhány soros; de un anumit număr de rânduri; von einigen Reihen. 1747: Tizenkett rendű szép Mázas homlokos kemenczék [Királyhalmá NK; Ks 23. XXIIb].

3. vmilyen minőségű; de o anumită calitate; von irgendeiner Qualität. 1815: (A szőlő) már régtől fogva Pusztán hever a Férteke 2 ~ két véka ősz buza vetés A' Felső Fordulóban találtató minden rendű szántó Földök Fértekének egész Őszvésege 25 Kőből 3 Véka [Bálványosváralja SzD; Ks 77. 19 Conscr. 944].

4. vmilyen nagyságú; de o anumită mărime; von einer bestimmten Größe. Szk: *apró* ~. 1837: Ugyanotthon huszár katona Wizi Mihály helye szélyében az ép, eleven bukából két kasárak kinyesve találtattak amelyben semmiféle fennálló fa nem találtatik; amit fel lehetett venni, találtunk 35-tőt, harmincötöt, apró rendű csutakokat [Jenőfva Cs; RSzF 120] * *kicsiny* ~. 1729: kilencz mázos kicsin rendű korsok [HSzj mázos-korsó al.]. * *kisebb* ~. 1843 k.: a székernek a hegyre fel jövő lassu hajthatásával szunyokálva jövelelekkal a lepedőnek kivágásával, Tíz Darab nagyobb és kisebb rendű Talpaim lopattak el [K; KLev.] * *nagyobb* ~. 1761: On Edények. Öreg Leveses Tál gombos fedelével Nro 2 Nagyobb rendű retzes szelű On tál Nro 7 [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 25]. 1766: kisdeg rend rubint 59. nagyobb rendű rubint 9 [Szarhegy; LLt Fasc. 96].

L. még a középrendű címszót.

5. vmilyen fajta; de un anumit sortiment; von einer Art. Szk: *vékony* ~. 1793: az edgyik darabotska erdejib(en) akoris volt valami vékony rendű tűzi fa [Fintaháza MT; DLev. 2 XXA].

II. *fn I.* vmely társadalmi rendhez tartozó személy; persoană care aparține unei anumite categorii sociale; zu einer gesellschaftlichen Schicht gehörende Person. 1823–1830: Itt mindenféle kötelességről lemondottam, a szolgaságról semmit is tudni nem akartam, az urak közé elegyedni nem bátorkodtam, hanem mint egy minden rendűektől különvált személy úgy éltem [FogE 156].

Szk: *alacsonyabb* ~. 1704: Ezt pedig az gubernátortól fogva a legalsóig minden főrendeknek és még alacsonyabb rendűeknek is, a szászokkal együtt, mind subscribálni és pecsételni kellett személyek szerint, és úgy küldözték ki a vármegyékre [WIN I, 180] * *felsőbb* ~. 1823–1830: Ezen öltözet csak a falusi paraszt fejérmépeké, mert a városiak és felsőbb rendűek elég csinosan járnak* [FogE 247. — *A németországi Hessenben] * *szabad* ~. 1715: nem vala akkor ollja(n) idő, hogi valaki közüllőők kapott volna afféle szolgálatokon, annál inkább hogi arra tolljangattak volna, sőt a jobbágyokból valokat kényszerítéssel az szabad rendűeket pedig kéréssel applicalta, udvarbiro ur(am) eő Her(czeg)ge(ne)k kivantato szolgálatjara [Fog.; UtI] * *kinél alább való* ~. 1736 u.: A szegény uram* is a régi igaz vért magyarok közül való lévén, nem szegyenlette nem csak engemet, hanem nálamnál sokkal alább való ren-

düeket atyafiainak híni, meg becsülleni, amivel kívántatott, segíteni, promoteálni, mások impetitiója ellen protegálni [MetTrCs 482. — *Apor István jr.].

2. vmilyen egyházi rangú személy; clerici de un anumit rang; Person von einem kirchlichen Rang. 1745: ha más Religion lévő Papok, és akármí féle Rendűek, kívánnának ezen oblatumból részt venni; hatalmáb(an) és szabadságában lészen a Tanácsnak, és Városnak ezen oblatumot simpliciter) annihilálni, és subtrahálni [Zilah; SzVJk 32].

3. vmilyen nagyságú tárgy; obiecte de o anumită mărime; Ding von einiger Größe. 1722: Tudgyae hogy Volay Sorbá(n) Gabor uram eő kglme küldött volna Porumbákrul Szent Miklosra ablaknak valo Üveg kariká-katt, hanyott, mű rendűekett és mi arusakatt mondgiatok meg igaz hutek (!) szerint [F; KJ vk].

Szk: *aprob* ~. 1743: Groff Kalmok Borbára Aszszony ó Nsga koporso bé tételkor Márton Mihály ur(am) el vitt edénjeket konjhára valokot Temetésre öreg fazakat Nro 13 Aprob rendüt Nr 39 [ApL 3].

4. vmilyen fájtához tartozó állat; animale de o anumită rasă; zu einer Rasse gehörendes Tier. 1747: A' mi illeti az eő Excellentiája Menessiből ki fogot két rendbéli Szekeres Gyermeke lovakat, én azt már eo Excellentiáj(a)(na)k száma nélkül meg irtam, mi rendűek, Különbénis esztendőben kétszer regisztráltak [Gagy U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.].

rendűen vhány sorosan; de un anumit număr de şiruri/rînduri; von einigen Reihen. 1714: Gyoltis Előkötő 3. rendűen skofiummal ki varrott s ezüst csepkével körös körül ékesített fl. Hung. 24 [AH 31].

rendülés remegés, rengés; zgduitură; Zittern. 1662: És ad diem 24. Augusti viradorá, mihelyt az hajnal világosodása lenni kezdett volna, a port mindkét bástyák alatt egyszersmind felgyújtatván, rettenetes dörömléssel, rendüléssel az egész várnak s földnek zendülésével az bástyák felhánytatának, úgy, hogy a Veres-bástya kőfalában hossz-szára mintegy tízölvi az föld színéig az árokba kivetetnék [SKr 606].

rénus, rénens, rénus I. mn rajnai; renan; rheinisch. Szk: ~forint a. rajnai forint. 1665/1751: Hogy ha pedig valamely Legény az Kantárságból hozzánk jöne fizessen másfél Rhenens Forintokat [Kv; ACARt. 20]. 1692: az 400 Ezer Renus forintnak felét magokra repartálnak [Szökefva KK; Törzs. Sarosj Janos kezével]. 1695: Tartoz(na)k Huberek 310 Rhenens forintokkal [Gyf; KaLr Apor István ir. Reczey István kezével]. 1703: Szükségeskeppen kellett nekünk Guberniumul Privatus Atyankfiatol Szaz ezer Rhenes forintot költsön fel vennünk [UszLr IX. 77/71 gub.]. 1759: az el-múlt tavasszal huszon két Bárányt, és öt Berbétset el adott, a Bárányok(na)k párját egy egy Rhenes forint, a' Berbetsék(ne)k pedig párját tizen három Máriásokban [Marosludas TA; TKI Gabugyán Gligor (70) jöb vall.]. 1765: Husvét után a szolgáló Biro kezdett járni a contributio fel hajtásában tsak két Rhenes forintot költöttem az alatt az üdö alatt [Karkó AF; Eszt-Mk Vall. 247]. 1792: percipialtam a husban lévő károsadásomért 30 Renens farintakat [Szászrege; DobLev. IV/1. 699]. 1803: 80. Rhénus forintokat el lopott gazdájától, azt nagy bajjal tudta tölle viszszaszerezni [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1805: Pál Györgyné ... maga leányát megengedvén maga

házánál tanulni mesterséget, melyet a nemes céh éppen nem engedhet, mái napon megbékéltett 1 rénus forinttal úgy, hogy ennek utána nem dolgoztatja [Dés; DFaz. 33]. 1817: egy kis Hizlalo sertés oll betsültetett tíz Rénens forintokra [Kövesd NK/Mv; Kp V 319]. 1828: kétszáz harminztöt Valtó Cédula Rénens forintokba [Felfalu MT; DE 2]. 1849: Bentze Lajosnak egy fenevad elpusztításáért Koltza András fungens bírő a régi usus szerént fizessen öt rénens forintokat [Zalán Hsz; RSZF 225]. — b. vhány rajnai forintnyi. 1789: a Töröküzáb(an), és szénába vallatt

két esztendőben két száz Rhénens forint kárt [Abosfva KK; GyL]. 1845: (A) 80 Rhénens Forint Haszonbér som-mának felit tartozik pontosonn bé fizetni [Mezőpago-csa TA; TSb 37] * ~ taller. 1629: Renes taller, az mely nyom m. 1 p. 24 [Kv; RDL I. 132]. 1630: Egy Renes taller mással egiwtt tt f. — d. 80 [Kv; i.h. 147]. 1637/1639: Regj kopaz tallerok, uagyon kilenczuen Eott Item kett Renes taller [Kv; i.h. 111] * ezüst ~ forint. 1847: Kerpenyesről hatvan ezüst rénens forintokat hoztak ide Varga Katinak | az egész hat bucsumi kerületekért 51 ezüst rénens forintokat küldöttem Varga Katalinnak [VKp 254, 290–1] * konven-cionális ~ forint. 1847: rectificator commissarius tekintetes Csermátoni Antal úrnak s egyéb más költségekbe mintegy 160 conventionalis rénens forintokat kellett fizet-nem a falu költségéből [VKp 183] * pengő ~ forint. 1843: 500 vagy 600 pengő rénens forintba egyeztünk a három faluk nevében [VKp 107] * váltó ~ forint. 1832: Török-buzát vettek hitelben Vékája adodott volt egy-egy váltó Rénens forint [Kide K; BelLr 3]. 1836: (A) körül mért helyetskét ... eőt váltó Rénens Forintokra meg erőnek meg is betsültük [Dés; DLt 556]. 1844: egy nappal minden év kezdetin előbb bé fejtetvén a' juhok, azok fejésén a' Batsok 5. váltó Rénus forintokat fizessenek az Esztenák számai-hoz képest [UszLr XI. 85/6–20]. 1853: Brása Todor évenként az 18. váltó Renes forintokat a' Maros Vásárhelyi Szenmárton napján esendő vásár napján hiba nélkül egy Summába meg fizeti [Egerszeg MT; DobLev. V/1361]. 1856: A Falunak Viszsza adott Száz váltó rénus for(in)to-katt mely térszen pengőbe 40 [Firtosváralja U; Borb. II Szederjesi Sigmund jegyző kezével].

II. fn rajnai forint; florini renan; rheinischer Gulden. 1738: Pro Variis Oppidi Necessitatibus, signanter 20-szat Postálkodásra, 10-et pedig Intervenienek(ne)k erogáltatni szokot Expensakra. Melly 50. Rhenensek in summa mind Nemes Dés Várossára subrepartialtassanak Ntzes Váradí György, Bónis János és Notarius Böszörményi András atyáknakfiak ó kglmek által [Dés; Jk 493b]. 1740: Ha intra 8vum, az eleskütt 35. Rhenenseket és 17 krajczárokat, nem deponálnák ó kglmek, tehát in inpsó 8vo Executorok(na)k exmittáltaknak" [Dés; Jk 531a. — "Köv. két név fels.]. 1761: Hogy Nemes Botsoni (!) Samuel Ur(am) eő Klme Eő Felsége Számára Katona pénzt a' mostani néhez Circumstantiak (!) nézve affiralt légyen egy Rhenenst, es praestalta is arrol vigore p(rae)sentium qvictaltatik alta-lam Sig(natum) Somlyo die 20. Feb. 1761. Szolgab(iró) Balog And(rás) [Somlyó Sz; Borb. II]. 1780: én az köpe-nyeg arráb(an) adtam tíz Rhenest [Kv; SLt XXXIX Fr. Ferentzi kezével]. 1788: 5 Renenst be adott [Kv; FésCJk 43]. 1791: percipialtam Csengeri István vramtol Renes 8 Krutzifer 30 [Kv; FésCLev.]. 1801: meg büntetődik azan Gazda 1 Renensig [Kv; i.h.]. 1810: Adtunk egy tsákoért Vitéz kötésestől edgyütt 12 Renens 36 x-er [Aranyosrákos TA; Borb.].

renesburgi Regensburgban gyártott; fabricat la Regensburg; in Regensburg hergestellt. Szk: ~ kés. 1627: Renesburgi zöld nielw, Es Egieb elégj kesek tt f 16 d. 63 [Kv; RDL I. 134].

reng rázkódik; a se cutemura/zgudui; erbeben. 1637: Ezt hallottam amaz banczi cigantul ejel hogi ki jõue onnet Teõreok lanosnetul, mert ezen etszaka ugjan renget az haz bele ugi tanczoltak s törbezoltak [Mv; MvLt 291. 89a]. 1823–1830: Április 21-ik napján kimentünk a városból^a sétálni a mezőre. Hát rettenetes dörgést hallunk, úgy hogy még a föld is rengett [FogE 253. — ^aMarburgból].

renget ige ringat; a legána; wiegen. 1592: Tothazi Mihali junior vallia kerdem Niarinet ha Igaz volna, hogi Lukacz eotet rengette volna ammint bezellettek, Azt monda hogi vgi volt hogi rengette mert eo az beolcheore fekwtt volt le, Lukacz ott megien volt ele, es vgi Indította el az beolcheot [Kv; Tjk V/1. 200]. 1633: az giermeket rengete(m) uala [Mv; MvLt 290. 128a]. 1636: Philep Marton monda ennekem hogi Kata vaj ki sokat rengettelek en tegeted, s mondá(m) arra, hogi megh szolgalom kegdnék edes batiam [Mv; i.h. 87a]. 1769: Dobolyi Bálint talán ha gyermekek rengetett, de egyéb szolgálatra éppen alkalmatlan volt [Ne; DobLev. II/408. 5b Jos. Andormányi (57) vall.] | Dobolyi Daniel Ur(am) halála után ... Tisz. Bardocz Uram kezére jutott a nyavalyas Bálint^a tizen nyolcz esztendeje; azt pedig tudom, hogy Tutorságban, nem pedig szolgálai állapotban vagyon, mivelhogy eő nem Szolgálatra valo, hanem tipit, tapot, és csak gyermekek renget [Ne; i.h. II/408. 6a Nobilis Civis Josephus Segesdi (72) vall. — ^aAz előbbinek a fia]. 1847: Roza jo darabig rengeti a kicsi Hántzit ... hogy alugyék [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.].

renget fn rengeteg; codru (secular); Wald. Hn. 1608: az Rengeten (k, sz) [Kalotasztkirály K; KHn 50]. 1740: Renget erdelye (e) [Hodosfva K; EHA]. 1770: Renget (e) [Nyárszó K; EHA]. 1836: Renget (e) [Bh; EHA].

rengeteg I. mn roppant nagy (kiterjedésű); foarte mare (ca întindere); sehr groß (Ausdehnung). 1823–1830: amig Debrecenben voltunk, nem sokat okoskodtam, hanem csak bámultam az ott való derék emberek en a rengeteg nagy kollégiumon | Megjártam a rengeteg kollégyomot is^a, de ekkor nyári vakáció lévén, kevés deákok voltak otthon [FogE 165, 266. — ^aDebrecenben].

Szk: ~ erdő. 1759: tudom bizonyosan hogy Nagy darab rengetek eleven erdő volt [Ditró Cs; LLt Puskás István (64) pp vall.]. 1771: meg sem tettik — oly nagy rengeteg Erdő között, hogy vané valami kár, vagy nints ? [Redulesty H; Ks 93. XIX. 6]. 1786: A' Nagyobb erdöket pediglen kivalt a' szomszéd helységekben felettébb nagyon pusztitták az irtással, annyira, hogy az hól ez elöt tiz husz esztendőkkel rengetek szálas erdök voltak, ma mind síkságá, rétekké, és szántó földekké tették [Torockó; TLev. 9/24]. 1791: a' Határnak Eszak felöl valo részén edgy rengetég darab Erdő és Havass [Magyaró MT; EHA]. 1798: körös körül ... olyan nagy rengeteg erdő volt, hogy ide elé, a hol Iglazán Ignát irtott a mint a Töröskjei maigis látszanak talám soha se volt munka alatt [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Anna Mária lev.]. 1799: a' Havasok nagy rengeteg Bikkes Erdökből állanak [Kézdialmás Hsz; HG] * ~ vízkerék. 1823–1830: A bánya szájában vagyon egy rengeteg nagy

vízkerék, melyet a bányába folyó víz hajt, ez a kerék pedig különös mesterséggel hajtja ki a vizet [FogE 207].

II. fn roppant nagy/rengeteg erdő, vadon; codru (secular); sehr großer Wald, Wildnis. 1826: Edes jo Domokos es jó Susika jöjeteke ide mert ojan régnék tetzik hogy nem látunk es ojan Pusztá Héderfája hogy tiszta rengeteg (!) [Héderfája KK; IB VIII. 21 gr. Kornis Mihályné Arva Bethlen Kata bátyjához, Domokoshoz].

L. MNy IV, 309 kk.

rengetegül nagyon, rendkívüli módon; foarte mult, tare; außergewöhnlicherweise. 1826: Edes jo Domokos es jo Susika jöjeteke ide mert ojan régnék tetzik hogy nem látunk vagy ha hozátok mehetnének jaj Istenem miyen rengeteg (!) örvendenék [Héderfája KK; IB VIII. 21 gr. Kornis Mihályné Arva Bethlen Kata bátyjához, Domokoshoz].

rengető ?rengő; care se cutemură; erschüttend. Hn. 1795/1807: A' Sáros patakan aloll a' Rengetőn (sz) [Kalotasztkirály K; EHA].

rengetős himbálózó; legánat; wiegend. 1812: Misztrai Alexa törpe köptzős testű, parasztos rengetős járásu [DLT 506 nyomt. kl].

rengő ringó; care se leagănă; schaukelnd. 1716: egy rengő bölcső láb [HSzj horog al.]. 1759: eszak felöl bizonyosan rengő eleven erdőből pusztitták ell Cseledgyekkel [Ditró Cs; LLt].

Szn. 1570: Rengeo Margit. Rengeo Anna [Kv; Tjk III/2. 100, 102b]. 1582: Rengeo Anna [Kv; Tjk IV/1. 69].

rengő deszka ringató deszka (bölcsőn); scindură de leagănă (fixat pe leagăn); Wiegebrett (an der Wiege). 1763: Bölcső alá tétetni szokott (:a' mint hívják:) Rengő Deszka, melynek széljein fenyő Deszkákból valo keskeny Párkányozás vagyon [TKhf 50/1. 334].

renitencia vonakodás; codeală, renitență; Weigerung. 1769: Provid(us) Bartok András refugiált a' T. Szt. Györgyi Pater Franciscanusok Torockzon lako Curátorához Tekintetes Muszszak Fridrik Uramhoz, és ... kért 's effective leveáltis költsön Flor. Hung. 100 ... Sequentibus sub Conditionibus ... 2do: Az ezer Hét száz Hetvenedik Esztendőnek első napjára a' Debitor a' költsönözött summa pénzti minden renitentia nélkül meg adja [Torockó; Bosla].

renitens I. mn ellenszegülő; renitent, care se opuna; widerstehend. 1754: Hova hamarabb mindenik Linea, a kik ezen Contractust Subscribállyák maga Condivisionalisait admoneáltassa: es ha ezen Contractust Subscribállyá, vagy magát más Reversálissal nem obligállyá s a Perre expendálni nem is akarna, és nem expendálna, azon renitens Atyafinak maga Lineája a Ki a Törvényre Költött, fáradott részt adni ne tartozzék [Nsz; Born. I. 21].

II. fn ellenszegülő személy; persoană care se opune, renitent; Widerstehende(r). 1740: Hellységünknek régi Elei az művek dolgáb(an) ilyen rendet praestualta(na)k volt, hogy senki is hanem ha hűt le tétellel mivelhessen, aztat miis manutenealni kívánván az olljan Renitenseket igazságoson meg büntetni akartuk [Torockó; TLev. 9/1]. 1769: A Madár Fejeket a Télien mindenek úgy ki fogják

hogy a kire mennyi Madár Fő esik esztendőre felit ki fogja és a Birák ide Udvarhelyre bé hozzák, különben a büntetést el nem kerülük a renitensek [UzslT XIII. 97]. 1847: A felhozott vádakat el nem esmerhetem Hanem most két vagy három éve a falusi közönség azon folyamodására, hogy „a köz urbarialis perőkre teendő közköltségeket némely renitensek hordozni nem akarják”, valamelyik megyei tiszttól ... azon rendelést tette, miként füstönként 50 váltó krajcárokat fizessenek [VKp 172-3].

renitenskedés ellenszegülés; împotrivre, opoziție; Widerstand. 1787: tartozzék obediálni^a s maga jelen levő rendin a parantsolat szerint alvot keszteni, minden tergiversionékül, különben az illy inobediens renitenskedésért 12 páltza ütéseket szenvedgyen [Torockó; TLev. 9/25. — ^aA verős kovács].

renitenskedik vonakodik; a se codi; sich weigern. 1795: Docealván meg kíványuk hogy ha az Incusok verségünk Tagadni akarván s azon okból, renitenskednek Josszágunkat ki adni, cum paena lltitessék viszsza; a' Josszágunk usus fructussával, és költségünk(ne)k s fáratsagunk(na)k meg terítésével egyetemben [Kápolna SzD; ÁLt Com. Szolnok Int. 2/1795]. 1805: G. Kornis Ignác rénitenskedik, és egy-szersmind kételkedik, maga se tudja mit tsinállyon [Kv; Ks 101 Thuróczy Károly lev.].

renomé hírnév; renume; Ruhm. 1823–1830: Orvos után küldöttem, de mást nem találtak, hanem egy Horváth Mátyás nevű doktort, aki nagyon emberséges és jólelkű ember volt, de nem volt renoméja a doktorságban [FogE 130].

Szk: *alacsony* ~. 1832: Hibázom én is sok részben — de ha minden udvari Tiszt úgy viselné magát mint én — úgy — az az alaton Renome nem volna rollunk oly országos [Torda; IB. Demény János tt lev.].

renováció 1. felújítás, tatarozás; renovare; Sanierung. 1657: Cselekedék sok építéseket, többek között nevezeteseket: az fejevári öreg templumnak és toronynak is renovációját [KemÖn. 32]. 1730: Kaczka' Illye György nevű Malom Mesterét Deesi Rosahegy alatt lévő Malmunk(na)k s Gáttjának, Malom mester(ne)k meg fogadtuk most peng Malmunkhoz kivantato fá vágni s vágatni ki megjen, és meg vágván s be hozatvá(n) mingiárt renovatiojához hozzá fogni tartozik [Dés; Jk 399a. — ^aSzD]. 1733: Kornátas Vram(na)k az Ribiczey quartélyáb(an) s annak némelly renovatioib(an) tött expensaiért refundaltott Rh fl. 3 Xg. 3 [Kriszcsor H; Szer.]. 1761: Branyitskán a Kastéljra, az az annak renovatiojára és Conservatiojára medio tempore a mit fog költteni erről is Legitime Docealván tartozza(na)k Deponálni [Branyicska H; JHb XIV]. 1794: a' renovatiokat és ujj építéseket betsülték mind körülbe Három Száz Nyoltz Mforintokra és 34 pénzekre [Mezőbánd MT; MbK XII. 101]. 1810: az ő Nagysága renovatiojának felyebb irt 170 Vonás Forintokra ment Betsűjét lehuzván az egész Malom 570 Vonás forintokra tett betsűjéből meg marad négy száz V for [Doboka; Ks 76 Conscr. 91]. 1828: terhesebb és nagyobb erőt kíván a Ház renovatioja [Erdősztygyörgy MT; TSb 35]. 1852: a Nagy és Kis Kaszármaiba renovatiók tétele [Dés; EHA].

Szk: ~i kíván tatarozásra szorul. 1656: Ezen szeker színek felső része szalma suppal keőteott reghi rosz renovatiot kevan [Fog.; UF II, 161]. 1716: vagyon egy fedel

alatt ket szakásban Tölgy és Cserefakból alo épülett egyik szakasza Istalo az másik Kamára ennek Talpjai az eső miatt el rothadták szalma fedele renovatiott kíván [Grid H; BfN 92/4 Nalácz Lajos kúriájában]. 1827: Itten a Fogadonak, két kapui renovatiot kevának egészbe [Berend K; IB. Flora Ignatz hidalmási tisztt nyil.].

2. javítás, megigazítás; reparatie; Reparierung. 1737: Varga Orás János ő kglmét Városunk sokszor bontakozni szokot Órájának renovatiojára Conducálni fogjuk [Dés; Jk 469a]. 1797: A Tár Szekér és Kotsi renovatiojaért Hung. fl. 19 Dr. 36 [Szság; IB III. CXLV f. 22] | a viz kerekék közül az felső gyallo renovatiót vár [Körispatak U; Pf]. 1840: A Nemes város három hajokon lévő hidasának lehető renovatioja [Dés; DLt 140].

3. határigazítás/felújítás; reinnoirea/refacerea semnelor de hotare; Erneuerung von Grenzmarken. 1744: Midőn Nagy Enyed Várossának, a Circumjacens Faluk Határrival őszve folyo határinak régi metájokott renováltatták volna, azon Controvesiáb(an) forgó határ vagy erdő metájának renovatioja ellen, az akkori Possessora Vládházának nem contradicaltatt [Incz. X. 11a].

4. jobbítás, megjavítás; îmbunătățire, reparatie; Verbeserung. 1648: Fogarasban letünkben sok fogyatkozásokat lattunk, mellyekben renouatiok kiuantatnak, neuzet szent pedighen ez alab megh irt dolghokban, mellyeknek veghben vitetese az vduarbiro azokhoz szűkseghes minden requisitumokat administralni, az porkolabok pedigh jo moddal veghben vitetni el ne mulassak Az varban elest az uduarbiro eleghedendeőt tartson, es azt jo helyekben [Fog.; UF I, 912-3].

5. újrafogalmazás, megújítás; refacere, înnoire; Umformulierung. 1796: más lévén az akkor Transumtumba elő adott Levél más pedig a mostan kért Andreanum Privilegium. Mely az előbbbeninek restauratioja, és Renovatioja, in verbis, Restaurari, et Renovari faciamus, és még az azt meg előzőtt ususnak is Confirmatioja [Mv; TLev. 5/16 Transm. 40].

renová! 1. tataroz, felújít; a renova; sanieren. 1676: Az konyha haznak bolt hajtását egészen renovaltak [Fog.; UF II, 707]. 1681: Major ház Az hazak(na)k pristillával valo sindelyezese, ighen el sorvadot, renovalni kellene [Vh; VhU 566]. 1748: Vagyon ennek felső Végiben egy rendes fekvésű Halas To, melyből most a Vizett ki bocsátottak, ruinában is Vagyon, Ujjabbán Szűkség lészen renovalni [Nyárádszibenedek MT; EHA]. 1770: Az utrizált Malmot hogy az oltától fogva fundamentumából el bontatták volna, és renoválták volna arra curiosus nem voltam [Sövényfő KK; JHb LXVII/109]. 1812: A malom oldalai támaszások renoválni valok [Körtvélyfája MT; LLt]. 1815: azon pusztá Házakat és kerteket renoválja és meg építse 's azokba jo szolgáló embereket szállitson, tudakozzan hogy ki venné ki arendában? [Szamosújlak Sz; Végr. Rátz Dániel lev.]. 1816/1817: az egész Templomat renoválta [Nyárádszanna MT; MRLt]. 1817: a' Zilahi házis Renoválva tiszta az első Ház [Kv; IB gr. Korda Anna inv.]. 1824: azon Épületeket renovállyuk, curállyuk [Göc SzD; SzConscr.].

2. megjavít/igazít; a repara; reparieren. 1679: Udvar Kapuja Ezen kapu mint hagi romlodozott renovalni kellene duplás kapuval [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv.]. 1681: Ploszka Bánya Az Koha romlodozott, viz fogo se-lyepjet renovalni kellene [Vh; VhU 578]. 1737: (Orás

János) obligálá magát ... hogi ... oránkat meg-tsinállyá, renovállyá [Dés; Jk 469b]. 1750: mind Malom Mester es Molnárok referállyák, hogy az Slépeket egészen ujjolag kell renoválni [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 7]. 1755: minden felől az kertek in ruina vadnak ha nem renováljuk mind egzszermind hull le a kertt [Szentmargita SzD; Ks 18. CII Kosa Sigmond tt lev.]. 1761: ezen Malomnak Az egyik bél kereke ugyan meg romlott, de faja vagyon, a Malomnak könnyen lehet renoválni [Boz H; JHb LXX/3. 157]. 1770: a Silipet ... sokszor renoválták süllyedésit és le nyomulását sem vizsgáltuk [Sörvényfva KK; JHb LXVII/110].

3. (határjeleket) felújít; a reinnoi/reface (semnele de hotare); (Grenzmarken) erneuern. 1620/1754: ez levelem látván az fellyül meg nevezet Falub(an) hat, hat öreg régi Embereket birájjokkal együtt maga mellé fel vevén az hatarakat meg járván, metákat, és halmokat rectificallá és renovallá, és mindenik Falunak az ő határokat mutassa ki [Told. 22 Bethlen István rend.].

4. változtat; a schimba/modifica; verändern. 1670: Diozségi Istua(n) Diocessistűl, Senioratul fűgh, és ellenünk semmiben ne(m) rugodoz Ezekben ha mit renovalna tisztessegele(n) kimenetele légyen functiojabol [Szjk 110].

5. megújít; a innoi; erneuern. 1599 k.: Keörmieörgönek fe(l)sagednek fe(l)sagedis kegyelmessegeből az fe(l)saged zereimes attya levelet renoualna annak modgya zerenet, es az vtanna keöutkezendő kapitánokis restitunalnak az zegeny városnak [Dés; DLT 261]. 1780: én renoválom most is előbbeni le tett hitemet hogy az Isten színét ne lássam, ha Gyora Nyikulának volt arra alkalma hogy olyant lássan, a minéműt én nem láthattam volna, lévén mindenűt velem [Flapugy H; Ks 80. XLVIII. 4].

6. kijavít; a repara/corecta; verbessern. 1585: Nagd paranchoy wala hogy az my Relatorya Lewelonkbe az my nemw deffectussok es errorok leontenek volna, azokat megh Reformalnok es Renowalnok [Dés; DLT 216].

renoválás 1. tatarozás, felújítás; renovare; Sanierung. 1732: Az Ecclesia penziből kellettven felesen erogalni a harangra es Papi Parochialis haznak renovalasara az faeneralo adosságokból ... ketelenített Megje Biro Ur(am) fel venni [Bikfva Hsz; SVJK]. 1745: látván kö házainknak mind Falaira, de nevezetesebben külső épületeire nézve valo meg romlását, és el Sorvadását, kéntelenítettünk mind azoknak renoválásokra és az egészsz Fedelének vjjonnan valo építéseire nézve léválunk 105 magyar forintokat [Ne; DobLev. I/215]. 1797: A' más fele meg maradt részit az Erdőnek mind szüntelen vágattatta ő Nagysága mais mind untalan vágattya hordattya száma nélkülűt a' mire, és az howá kellett kimélletlen hordatott még a' Légeni Malom renoválására is [Szentgotthárd SzD; WassLt Conscr. 364]. 1872: Mallom Renoválására fűrészelt Fák [TSb 38].

2. megjavítás; reparare, reparat; Reparierung. 1730: egy ajto fa grádícának renoválás kívántatik [Szentlászló TA; JHbK XLIX/4].

renoválhat 1. megjavíthat; a putea repara; reparieren können. 1656: Ezen borona kertnek nemellik resze megh kezdett bontakozni felseő sendeli hejazzattjais reghi rozsz szukseges ha renovalhattjak [Szombatfva F; UF II, 169].

2. megújíthat; a putea innoi; erneuern können. 1664: Kegyelmedet onnat tötték főkapitányonknak, míg választ

nem teszen, hitönket ő felségéhez való hűségre nem renoválhatjuk [TML III, 139 Katona Mihály és a kövári magyar prezídium Teleki Mihályhoz].

renováló renoválás végző, tatarozó; care renovează; sanierend. 1823: A templomat renováló Kőmivesek(ne)k [Mezőmadaras MT; MRLt]. 1825/1826: A' Templomat renováló Embernek fizettem [Nyárádsztanna MT; i.h.]. 1831/1832: A' Templomat egészen renováló Kőmiveseknek adtam [uo.; i.h.].

renovált 1. megjavított; reparat; repariert. 1804: egy Hat uj agasakan renovált Törökbuza kas [Borosbenedek AF; SLév.]. 1824: Egy renovált Kapu, uj Dészakával [Kv; Pk 1].

2. tatarozást végzett; care a făcut renovarea; sanierend. 1852: az Ujfalvi háznál renovált és meszelt Kőmivesek [Dés; DLT 1343].

3. megújított; reinnoit; erneuert. 1796: azon Privilegium hogy a' Tatárok által el égettetett, és el pusztított légyen, az ezen most producalt Restauratióból, és Renovált Privilegiumbol világosan ki tetzik, és sok Bárok 's Nemesek által is ki nyilvánosított [Mv; TLev. 5/16 Transm. 78 tábl.].

renováltat 1. tataroztat, felújítat; a face renovarea; sanieren lassen. 1677: Vas rostolo hely: Innen ki joevén vagyon nap nyugot felől jó deszka fedél alatt egy rostoló hely, mellyetis Endes uram renováltatván az három oldala fenyő boronából vagyon fel róva, de az eleje csak pusztá [Madaras Cs; CsVh 51]. 1689: Boer Thamas Uramis iodem (!) die az malombul el vitt Eszközöket vissza vitette es molnarokkal ő kglme ujlagh az malmot renovaltatta s megh inditatta [Szád. Szilágyi Mihály fej-i íródeák kezével]. 1715 u./1770 k.: a' Templomot A(nn)o 1715 a' Mlgos Aszszony Torotzkai Istvánné Aszsz(ony)o renovaltatta [Somkerék SzD; SzConscr.]. 1763: a kanyhának tsináltattam jo farma kö lábat s egészenis renováltattam [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.]. 1804: a' Házis el rongyosodott a' régiség miatt, és én kezdettem most renovaltatni [Kövend TA; Borb.]. 1819/1820: a' Templomat renovaltattam [Nyárádsztanna MT; MRLt]. 1821: (Az) Istállois meg volt ezis magam renováltattam, és Jovitottam [Celná AF; Ks 79. 11]. 1826: ma is a Néhai Férjem adosságainak terhek alatt nyögök, és a mellett is hogy Özvegységemben Nehai Férjem Jozságát melioráltam, a colonialis Házokat renováltattam [Ne; DobLev. V/1114. 5b].

2. megjavíttat; a pune pe cineva să repare ceva; reparieren lassen. 1603: Myrthogy latthyak eo kigmék eghez varosul, oda ky, az themeteo kertnekis nilwan walo megh bomlaasaath, wegheztenek hogy az Safar Polghaar vraym minden fogiatkozasit es el bomlasit az themeteo kerthnek renoualtassak es megh eppytthessek [Kv; TanJk I/1. 476]. 1725: Az also tot ezen Alapottya(b)an lenni ertem ... Beldi birta gatyát ő renovaltatta [Mezőszakáll TA; JHb XI/15]. 1758: tegnap egész erővel a Malom uttyat és azon lévő horam (!) hidakat renováltattuk [Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki Ádámhoz]. 1762: két kereket kelet renovaltatnam és a lovakat patkoltatnam az mián kelet edig it mulatniak [Gyeke K; Ks Biró János lev.]. 1778: minthogy nintsen azon kívüls más itato alkalmas helyek az marhák(na)k azon Tóó gattyát

tartoznak eő kglmek^a mind két részről edgy iránt renováltatni és meg dugatni [Szászsztyakab SzD; EHA. — *Ti. az osztozó Földvári Erzsébet és Ferenc]. 1794: ezen kapu Felek(ne)k ennekelötte Galambugos Tetejek volt, de igen felelmes lévén annak fenn állása a^a Mlgs Groff Vr eő Nsága el-bontatta, és renováltatta [Szentmargita SzD; Ks 68. 49. 41]. 1813: Hol a Kertek hibáztak láttom hogy renováltotta [Killyén Hsz; MvRKLev.].

3. (határjeleket) felújított; a dispune reinnoirea/refacerea (semmel de hotare); (Grenzmarken) erneuem lassen. 1744: Midőn Nagy Enyed Várossának, a Circumjacens Faluk Határával őszve folyo határinak régi metájokott renováltatták volna az akkori Possessora Vládházának nem contradicaltatott [Incz. X. 11a].

renováltatás tataroztatás, felújíttatás; renovare; Sanierung. 1777: Azon harangláb zsendelyezésére és renováltatására vettem 11460 zsendelyt [Kv; ETF 107. 14]. 1795: (A) Malmoknak s azoknak Gáttynainak az időeknek szakaszaibann nevezetesen a jég felsz<a>kadások bomlások és változások történések alkalmatosságával Malmok renováltatása alkalmatosságával minemű oknelkült A<dmo>niot praemittaltatott vala [Ádámos KK; JHb XIX/48].

2. megjavíttatás; reparare, reparatie; Reparierung. 1730: Nemes Városunk Hidgjainak szer felett valo Viznek áradása miatt lött el romlási és el vitelei, úgy annak renováltatásának Tehetetlenségünk iránt valo propositiojara, és Consolationk remenlése végett Expedialtuk Kolosvárra a Nztes Irsai Istva(n) Atyánkfiát [Dés; Jk 401].

renováltatik 1. tataroztatik, felújíttatik; a fi renovat; saniert werden. 1681: (A) nagi Tornaz fel hajon valo sindelyezese nem régen renováltatott [Vh; VhU 546]. 1777: Az előbbeni épületek meg vagynaké, vagy azok helylyibe ujjak építettetek, há meg vagynak előbbeni allapottyokban vagynaké ? vagy renováltattak és ampliatattanak ? [BSz; Ks 79 vk] | az akkor volt házak derekasint renováltattak, meg 'sendellyeztettek, Deszkával pádimentomoztatnak [Dés; i.h.] | Az el adás után, a' házak renováltattak, Stakoturáztattak, meg sendellyeztettek, kívül belől meg vakoltattak [Dés; Ks 79. 29. 263]. XIX. sz. eleje: Az fogház az 1782dik költ hiteles megvisgálás szerint találatik mind külső úgy belső falai renováltattanak [Hr 5].

2. kijavíttatik; a fi reparat; repariert werden. 1656: ket eoregh deszka kapu ... egibe egi szel deszkával renováltatott [Fog.; UF II, 168]. 1766: Kőfala az aroknak delfől ... egy darabja jo erős temerdek kőfallal mostanában ujjtatot megh, ezen kivüls körös környul az allya nehult ujjjonan renováltatott | Ezen kapu közti sendelyes héazattya nem régen renováltatott [uo.; i.h. 697–8]. 1821: (A palánk) ha rövid üdön nem renováltatik, ki fog dőlni az utzára [Korunka MT; Told.].

3. kicseréltetik; a fi schimbat; gewechselt werden. 1618: Légyen áldott az Üriestennek szent neve, csak eddig való kicsiny industriánkkal is ugyan renováltattak az vezérek [BTN² 162].

4. megújíttatik; a fi innoit; erneut werden. 1619: én félek, Kegyelmes uram, azmint látom az állapotot, hogy valamedig az confederatio nem renováltatik, de ha segítség kívántatik, sem kezd lenni [BTN² 370].

renováltattatik tataroztatik; a fi renovat; saniert werden. 1844: A lisztelő malom ... az Arendás által nem építte-

tődött egészszen ujjbol ujra, hanem tsak renováltattatott a' mit a' szél most a' mult nyáron le rontott [Abafája MT; TSb 22].

renuáló ellenszegülő; care se opune; widerstehend. 1677: Aknákról Nemes lakosoknak házok szükségére elégedendő só adattassék Renualo Kamara Ispánok ellen poena [AC 251].

renuens ellenszegülő; persoaă care se opune; Widerstehende(r). 1737: Panaszolvan az Tavalyi Particularis Perceptorok hogy az Portiobeli restantiat az restantariusok fizetni nem akarják azért hogy Hadnagy ur(am) brachiumot advan az renuensek ide az Varos hazahoz hozzattassanak [Torda; TJKt I. 130].

renunciál 1. lemond vmiről; a renunța la ceva; absagen. 1589: Az Balint deak haz veteleeről teczik varosul eő kgemeknek hogy ha lewelet kewan a' hazról, Nobilisnek Ne Iriak, hane(m) Circumspectusnak ciuisnek, De eleoeor a' Conuentek eleőt tegie(n) fassiot, hogy ez varosba(n) Nemessegenek telliessegesen Renuncial, az az Awal nem Eell [Kv; TanJk I/1. 115]. 1599: Megh értettek eo kgemek Daud iekel Jspotalj mester Vram tiztibeol valo buchuzasat; De ... Megis inthyk eo kgemek hogy tiztinek ne renuncialion [Kv; i.h. 332]. 1608: mikor Varadon Kalachswető Balas megh holt voltis, Annakis marhayanak renuncialtak, es semmi <re>zt nem akartak benne venny [Kv; RDL I. 85]. 1657: ha én ott löttem volna intimáltam volna az fejedelemszonynak hogy az fejedelemségnek nem fogott volna renuncialni [KemOn. 126]. 1710: Igretet tett nekem^a a varasdi vagy károlyvárosi generalisságról úgy, ha a bánságnak renuncialok [CsH 83. — *A császár Zrinyi Péternek]. 1733: Nztes Zilahi Istvá(n) kedves Attyankfia eő kglme kíván Assessori hivatallyának renuncialni [Dés; Jk 434a].

2. felhagy vmivel; a se lăsa de ceva; mit etwas aufhören. 1745: Magok renuncialtanak önként a processusnak [Torda; TJKt II. 56]. 1774: A' Querulansok magok is meg valyák hogy Mészárosi Mesterségek(ne)k régen renuncialtak magok és azt sok időktől fogva nem is folytatták [Kv; MészCLEv.].

rénus 1. rénes

reokkupál visszafoglal; a reocupa/recuceri; zurückerobern. 1727: Becski Miklos Ur(ama)t citaltatta(m) volt Major Potentiara egj darab földem(ne)k (igy!) mely föld vagjon az Magjar köblösi^a határban(an) azt ő kglme in A(nno) 1714 Die 20 Mensis luny reoccupalni attentalta [RLt. — *SzD]. 1731: eő Nagokat s eő kegyelmeket egész Plénipotentiával authorálván az iránt hogy valamely kegyelmed által tet foglalásokat találjak, Kegyelmedtől reocupalyák [Fejér m.; JHb XXIX/13].

reokkupált visszafoglalt; reocupat, recuceri; zurückerobern. 1763: Nms Kis Várdai L. Samuel eo kglme ... jelenté mi előttünk hogy ẽ bajos es szűkpinz idejen, sem a királyi Adonak meg-adására sem p(edi)g maga és Házának interte-neallására nem lévén annyi tehetsége, hogy azokb(an) magát sublevalhatná, erre nézve kentelenitetett ... 4 Csere Malom felett lévő Törökbuza Láb földekb(en) felyül Pap Mihályné, alól Sass Ferencz Ur(am)tól reoccupalt és parlagb(an) hagyatott földek Vicinitassi között egj hold To-

rokbuza folde (igy!) mellyetis kentelenitetek abalienalni, és örökösön el adni in et p(ro) fl 5 d 50 [Ne; DobLev. II/341].

reokkupáltat visszafoglaltat; a dispune să fie reocupat; zurückerobern lassen. 1749 k.: eő Exja fegyveres embe-reit reá küldvén el foglaltatta örökös Curialis helyemet reocupáltam, töltvén ottan valami negyed Napot el, ő Exja ismét azon Curiát reocupáltatta [H; JHb XXXIV/24]. 1759: Minekutánna az Gyümölcs fáknak termésit Hárpa Péter, Hárpa Andréjnak el hordani nem szenvedte akkori Tisztarto velünk kértét le vágatván azon most Controversiában valo helyet reocupaltatta [Liget MT; JHb X/6].

reokkupáltatik visszafoglaltatik; a fi reocupat; zurückerobert werden. 1807: egy ut helyj hagyattatván meg, Sűrű hompokkal reocupaltatik a Falujéhez [Nyárádszibenedek MT; EHA].

reokkupátor visszafoglaló; persoană care reocupă/ocupa din nou ceva; Zurückerobernder. 1792: az iránt írott Törvényünk continentiája szerint meg fogom az erőszakos reocupátorokat tanítani [Brassó; Ks 101 Madéfalvi Tamási András lev.].

répa 1. sárgarépa, murek; morcov; Möhre | fehér répa; sfeclă; weiße Rübe. 1578: Az kertekre feő gongia legyen, feőkeppen Kys fálwdon, hogy yol hozzáik lathasso(n), ker-tezth ha talai, yoot tarchon, mindenfele wetement bewe(n) wetessen wygm(int) petreselmet, hagymat minden feleat, kapoztat, repat, salatat, dynnet, wgorkat, es egyebet [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E–136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachocz ut. Mathias Niary gondv-höz]. 1589: Vaczorara ueottem ... Repat d. 13. Tormat d. 10. Petreselmet d. 8 [Kv; Szám. 4/X. 11–2]. 1595: Waczorara igit foztettem nek-jek húst és repat vöttem és oryat d 12 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 189 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1632: egy kis pincze, ki-ben repat es retket szoktak tartania [Fog.; UF I, 185]. 1681: Konyhara valo, fővenyben rakot répa [Vh; VhU 518]. 1693: Simon Jonatska azt vallyá hogj mikor ott dolgoztak sokszor repat loptak Matskárol, s, ugy öttek ott (igy!) [Gyula K; SLT AH. 17]. 1740: Szebenben küldöttem káposztát murkot repát Petreselymet Tormát [A. árpás F; TKI Mohai Mózes Teleki Ádámhoz]. 1760: Murek, répa és egyéb Leguminakból a' Cselédek(ne)k fozetni kell [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1761: Szurdukán luonnak Papuk Péter egy 5 kupás akoc-ska palinkáját, Sineulész Mihalytól diot, almát, repát, töllem-is egy füzés dohányt lopott [Fasatzél H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1815: Czékla, Karti fiol és Répa is felesen [Nyárádszibenedek MT; Told. 50].

Vö. a kerek-, murek- és tövisrépa címszóval.

Szk: kerekfejú ~. 1681: Vagyo(n) itt: Magnak valo kaposzta fő Nro 100 Kerek fejú apro repa ... Torma Murek répa [Vh; VhU 570].

2. sárgarépa vetés/ágyás; strat de morcovi; Möhrenbeet. 1594: Az Gorzloi Maior haznal fejes kapoztaul es Re-paual teli kert vagio(n) No. 2 [Goroszló Sz; UC 76/7. 21]. 1679: Kaposztas kert Ennek haro(m) részéb(en) Fejes kaposzta vagyo(n) negyedik részéb(en), retek, répa [Uzdi-sztpéter K; TL. Bajomi János inv. 140].

3. sárgarépából készült étel; młncare scăzută de morcovi; Speise aus Möhren. 1621: Attam ... Mezet repahoz es

az keorteulies lehez egy ejtelt f — /20 [Kv; Szám. 15b/IX. 99]. 1759: Asztalok nem volt cifra az uraknak is hanem széltiben felvitték a káposztát, repát, murkost, kaszáslevet s több efféle régi magyaros jó étkeket [RettE 90].

Szn. 1614: Répa Istvan ppix [Csatószeg Cs; BethU 444]. 1802: Répa Ferencz szab. [uo.; SzO V, 234].

◇ Hn. 1714: Répa Patak [Disznajó MT; EHA].

répád Hn. XVIII. sz. eleje: Répád havassában (k) [Kászonaltfz Cs; EHA].

répaföld répavetés; cimp de sfeclă; Rübenfeld. 1785/1834: A Padmálbeli répa föld [Kövend TA; EHA].

Hn. 1650: Az Répa feold helylen (k) [M.fenes K; EHA].

répagyalu sárgarépa-reszelő; răzătoare de morcovi; Rübenraspel. 1747: A Léanjok házáb(an) Cseriptál 6 Bokály 9 Vizes korso 4 Répa Gyalu 1 [Királyhalmá NK; Ks 23. XXIIb]. 1816: Szatska vágo 1 Rf 6 xr Répa gyalu 20 xr [Kv; Born. IV 41].

répalevél frunză de sfeclă; Rübenblatt. 1823–1830: A gazdánknek volt két tehene s egy kertje a városon kívül. A kertben termett valami apró kerek répa, annak levelét alólról szedve adta a teheneknek, táblánként szaggatva, s míg az utolsó táblát is leszedte, addig az elsőben megnőtt a répalevél, s egész nyáron így tartotta azokat [FogE 230].

répamag sámință de sfeclă; Rübenkern. 1592: Retek magoth es Répa magoth vótte(m) f — / 14 [A. füle TA; Szám. 5/XII. 8]. 1656: Ezen rekeszben vagion 3 saczkoban salata magh repa magh [Fog.; UF II, 155]. 1689: egy kevés Répa magh [HSzj mázsa-fazék al.]. 1735: Tövis repa mag egy Sacskóba ... közönseges repa mag [Királyhalmá NK; Ks 23. XXIIb]. 1789: Répa Mag 1 1/2 Loth Rf — xr 10 [Mv; ConscrAp. 30].

répa-palánt rásad de sfeclă; Rübenpflänzling. 1824: do-hány és répa palánt találtatott [Erdőszengyel MT; TSb 43].

reparáció, reperáció 1. renoválás, tatarozás; renovare; Sanierung. 1679/1681: Hunyad vára, es ahoz tartozo Fisca-lis Udvarhazak megh vnyjak az építés beli reparatiokat [Vh; VhU 668]. 1706: Harmad idén őszszel Meltgs Generalis Rabbutin eő Excellentiája, a város köfalának egy nagy darabját porral fel vettetvén, most annak reparatioját imponálta [Kv; KvLt I/193 Kv városa a gubernátorhoz]. 1715: teczczet, hogj a mely penzt flor Ung 50 Kovács Györgyné legalt volt a Templom számára azon penz mosta(n) vétetessék fel, es fordításék azon Ház' ruínájának repa(ti)ojara [Kv; SRE 125. — *Professor Baczoni Mathe háza]. 1745: Méltóságos Groff Gubernator Urunk eő Excellentiája Devai Kastellyának Delineatioja Szerint léendő Reparatiojáért Conrad Uramnak, mind Kőmives, mind pedig Ats munkájáért applacidalatott Rh fl. 2100 [Déva; Ks 92. I. 23]. 1774: Mindenik Udvarban mitsoda Reparatioi estenek épületekben ... ? [KS gub. vk]. 1787: a' restans Interesek igen feles számmal lévén fizetetlen az Adosoknál sok szükséges építések és reparatiok nem té-tethetnek [Kv; SRE 254]. 1815: azon sok reparatiokra, melyeket azon Telekre kel tenni sok fárattság kívántatik, ugy hogy egész Tavaszig azokon kel foglalatoskodniok [Szamosújlak Sz; Végr. Rátz Dániel lev.].

Szk: ~ kívántatik. 1787: az ház fedele az udvar felől meg rongyolított reparatio kívántatik [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy.]. 1788: az házson Sok reparatio kívántatott [Déva; Ks 75. VIIIb. 111] * ~i kíván. 1817: az udvarház falai kőből, és Téglából építettek zsendelly fedél alá a zsendelly alatt lévő Párkány egy darabotska helyett Repara(t)iot kíván | A kapuknak Sarkainál lévő falból a téglák ki töredezővén, reparatiot, és vakolást kíván [Ördögösfüzes SzD; ÖrmMúz. 1].

2. ki/megjavítás; reparare, reparatie; Reparation. 1719: az kardot hüvelljének hol mi bomlodozassinak reparatiojáért Constantzinopolba kütte eo kglme [Beszt.; Ks 83]. 1725: A kereknek romlodozott Targanczák reparatiojáért adtam Flor hung. 1 Denar. 32 [Kv; Ks 15. LIII. 5]. 1741: (Az) utak reparatiojára provizio tétettnék [H; Ks 101]. 1755: Az ezüst Orán(a)k reparatiojára Orás Samuel Vr(a)m(na)k fizettem fl 5 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 34a]. 1793: mint hogy az azon malomnak Zsilipje meg van romlodozva annak reparatiojára egész hatalmat engedék ... ő Excellentiája Tisztyének [Ádamos KK; JHb XIX/39]. 1812: Új kötőfűkek és nyereg reparatiojáért fizetett légyen ki e szerént [Nagynylus K; IB]. 1821: a' kérdéssel nagy anya Gát reparatiojához lehetne fogni [Kolozs; SLt évr.]. 1852: A' Tekintetes Úr szobájába a' pádimentom reperatioja 2 rf [SLt Vegyes perir. Kállai Lajos asztalosmester számlája].

3. módosítás, javítás; modificare, îmbunătățire; Verbeserung. 1716: A várasnak minden törvénykezésében impositióknak reparatiojában benne légyen, arra vigyázzván, hogy a tiszta igazság folyjon és a szegények az elsőbb rendektől, bíraktól el ne nyomattassanak erejek, értékek felett ne bírságotlansanak [BfN Krasznai cs. Rhédei Pál ut. Mészáros Ferenc krasznai ub-nak].

reparál, reperál 1. tataroz, renovál; a renova; sanieren. 1710: A generális commendans, a több militáris és camerális tisztekkel Fejérvárra mentenek, és a várat reparálván azolta ott resideálnak [Csh 444]. 1767: Vagyon a szegeleten egy nagy kő Házuken melyben szüleink laktak, és a' melyet Ur épületekkel magok szerzetek és reparáltak volt [DobLev. II/380. 1a]. 1770: hogy pedig azon malmat ex fundamento bontották, és reparáltak volna nem Visgáltam [Királyfva KK; JHb LXVIII. 91]. 1775: A sepsi partikuláris vicitatio committálja ... hogy megromlodozott haranglábkot reperálják [Kisborosnyó Hsz; ETF 107. 8]. 1786: Reparálván a Curiat, fizettem fákért, szegért, sendelyért Átsnak circiter 400. ftokat [Nagylak AF; DobLev. III/616. 1a Jos. Dobolyi lev.].

2. (meg)javít; a repara; reparieren. 1699: Minthogy az ország uttya oly igen közönseges jo mely nélkül senki sem lehet: vezetük hogy a' Szamos mellett valo utat de novo reparalljuk [Dés; Jk 286a]. 1738: Ha ollyas, rendkívül, valo Violens Arviz egészen el-rontaná ... arra magunkat nem oblagalhattuk, hogj reparalljuk [Dés; Jk 503a. — A hidat]. 1747: a hidakat az Ugraiak szokták reparálni [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb]. 1769: a ki rendelt Faluk a kirendelt Utakat tartoznak reparalni [UszLt VIII. 97]. 1810: Leg Szükségesebb a Silipeket egészen reparálni [Sóakna MT; Borm. G. IX. 5]. 1847: Ujfalvi Sándornő Nagysága számára a legényinek Egy ótska Gérokat fordítottam és kisebbre vettem 5 (ft) ... egy kaputot reperáltam és takarítottam 40 (xr.) [Kv; Újf. 1]. 1862: egy nyeret reperáltam Szakmari györgy szig tarto mester [Kv; SLt Vegyes perir.].

3. (talajt) feljavít; a ameliora (solul); (Boden) verbesern. 1679/1681: mindenik helybeli majorságban, a Szántó földdek, Retek vetemenjes kertek és szőlők ighen megh sovanyodtak azért azokat eo kglme^a igyekezéék Tragyztatással reparalni [Vh; VhU 668–9. — ^aAz ub].

4. helyreállít; a remedia/indrepta; wiederherichten. 1705: a regimentek igen megkevesedvén és elromolván, a császárnak újobban reparálni kellett [WIN I, 632].

reparálandó megjavítandó; necesitá reparatii; zum Reparieren. 1849: A' kő kert fedele helyen helyen és falai az oldalán reparálandok | A' Tiszti házzal folyamba van a' gabanás ... az egész gabanás fedele reparálandó [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

reparálás, reperálás 1. renoválás, tatarozás; renovare; Sanierung. 1723: szorgalmatosson continuuskodott volna az Parochiának reparálásában és ujjonnan valo felállittásában [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 164]. 1732: Vagjon a perselyben ... tizen egy forint s ötven hat penz, melyet szokot reserválni az Ecclesiája kivantato ruinak reparalasara [Gidófvá Hsz; SVJk]. 1753: Nagy ruinában vagyon ez ekléziában mind a templom, mind az harangláb. Ezeknek megorvoslására s reparálására ezelotti visitatiókör az eklézia serio praemonealtatott [Köbölkút K; ETF 107. 16].

2. meg/kijavítás; reparare, reparatie; Reparierung. 1858: Egy puskatok réperálás 12 xr Egy kantár réperálás 30 xr [Kv; Újf. 1]. 1864: szürke nadrág reparálása 30 xr [Kv; RLt 0. 4].

reparálhat 1. renoválhat; a putea renova; renovieren können. 1779: nem hogy ezen szerzett Patzolari Curiat és pusztulni hanyatlott Udvarházat reparálhátá, sőt még a maga Aviatialis NLaki Udvarát is nem reparálhátá [Nagylak AF; DobLev. III/522. 1b].

2. helyrehozhat; a putea remedia; wiederherichten können. 1771: A Sz. Benedeki Tot azért nem difficultályák a' Somlyaiánusok, hogy Contractualiter engedtetett a' Lugosiánusoknak, a' Forrai két Tok közzül edgyikért, az halászat tsak jó akaratbol ígértetett, nem a' possessorátus Titulussáért, és tsak addig mig a' Sz. Benedeki Tot, Lugosi Ferentz Ur reparalhattyá [Fejér m., DobLev. II/428. 11b].

3. ~ja magát (katonai erejét) helyreállíthatja; a putea restabili (puterea armată); (militärische Kraft) zurechtmachen können. 1657: ha megnyomattatnék is, tudván az derék tábornok épségben lenni, oda confugiálna és reparálhátá magát esmét [KemÖn. 273]. 1710: Ez a nagy veszedelem a francia király minden szerencséjét felfordítá, mert azolta soha úgy nem reparálhátá magát, hogy a császáron erőt vehessen [Csh 355].

reparáltat, reperáltat 1. tataroztat, renováltat; a face renovarea; sanieren lassen. 1750: (Az) épületek restauratiojához Nehai Mlgos Josika Maria Aszszony kezdvén azon épületeket reparáltatta és jobb állapotra mint az előtt voltak hozta [Folt H; BK sub nro 144]. 1769: a' Militaris Quartély Házakat és Épületeket minden szorgalmatossággal ugy készíttesse Kglđ és reparaltassa hogy ad 15tam 8br(is) készen legyenek [UszLt XIII. 97]. 1786: Kére benünket Titt. Rettegi Sigmund Vr ... Tekinténök meg asztis hogy ... mi mégis az oka hogy aszt^a reparaltatni ne lehessen [RLt O. 2. — ^aTi. az Apahidán levő malmot]. 1810: Ezen ... Épületeket Groff Kornis János Ur ő Nagysága reparal-

tatta [Doboka; Ks 76 Consr. 95]. 1829: a' Horváth János-tol exarendált udvari épületeket kellett reparáltatni [Né; DobLev. V/1155]. 1836: A(nn)o 1836 d(ie) 12 Marty A Pavai Joseff Haza felet adom ki Sz. György naptól fogva Esztendeig 35 Rfor Taxa mellett Pavai Mihally(na)k Reparaltatom most ekkeppen tartozik resignalni [Dés; Törzs. Dési taxalisták 5]. 1844: A Lisztelő malmot két ver-sen reperaltatta az Arendás [Abafája MT; TSb 22].

2. (meg)javított; a pune pe cineva să repare ceva; repa-rieren lassen. 1722: Méltóságos Generalis Commendans eő Excellentiája holnap estvére ide érkezvén itt nem fog késni, hanem utyát Continually, azért akartuk Kglmeteket p(rae)moneálni az utakat is mindenütt reparáltassa [Ks 18/XCIII gub.]. 1738: ha mi rupturák estenek a kerítése-ken, azokat Had nagy Atyánkfia ő kglme reparáltassa [Dés; Jk 504a]. 1768: Kolosvári házak Ablakjait reparáltat-ván, Üvegezésekért fizettem Hf 5. Dr. 84 [DobLev. II/21b]. 1790: Egy ezüst aranyos talpas Pohár, a' fellyebb irt ezüst Pohárból reparaltatta, és maga költségével meg aranyoztat-ta Tkts Felső Kápolnai Kakutsi Ferentz Ur [Melegföldvár SzD; SzConsr. 116]. 1813: Hol hibáztak a kertek mind tsak reparaltatta egyebütt [Killyén Hsz; MvRKLev. — "A lapalji órszoban: repordította]. 1818: A Templom fedelin reparáltott [Ákosfva MT; MRLt]. 1837: az Uradalom a ser főző réz nagy üstön, tsak akkor tartozik igazíttatni, re-paráltatni, midőn nevezetes, és költségesebb reparatio kívántatik [Kv; KmULev. 2].

reparáltatás, reperáltatás 1. tataroztatás, renováltatás; renovare; Sanierung. 1836: A' Malom reperáltatásához is ezen a' Héten hozzá fogatok [Vécke U; Ks 101 Varga György lev.]. 1871: tárgyalott a templom és a torony re-peráltatása [Burjánosóbuda K; RAK 115].

2. megjavítás; reparare, reparatie; Reparierung. 1770: 'a Szomszéd Falukis ... azon Utanak reparáltatására Költs-eget Succurállyanak [H; Ks 111 Vegyes ir.]. 1796: A régi Posta kotsi reparaltatásáért Rf 9 xr 4 [Koscsd H; Ks 78. XVII. 15].

reparáltathatik megjavíthatatik; a putea fi reparat; re-pariert werden können. 1738: Nemes Várasunk Malma gáttján(a)k imminealó ruináját, magok kötelességek sze-rint proponálván Malombírák atyánkfiak ő kglmek, mint-hog mostan semmi emolumentum nincsen a Malomból, mellyel azon imminealó 's jelenis lévő ruina reparáltathat-nék, Concludáltuk hogi minden ökrös és lovas atyánkfiak ő kglmek vecturáztassan(a)k 's vecturázzanak azon gát éppíttésére egy egy szekér veszzőt 's egy egy szekér tövisset [Dés; Jk 508b]. 1794: jollehet egyis közüllök azon Hid nél-kül el nem élhet, mégis annak dolga segítségire ki nem hajthatom, holott a két vége igen gyengén áll, ugy hogy kevés viz áradással Holnapokig tartó Munkát foglalhat, melly most kevésse reparáltathatnék [Ádámos KK; JHb XIX/40].

reparáltatik tataroztatik, renováltatik; a fi renovat; sa-niert werden. 1749: az Uzoni Qvartélybul mind addigh ki nem mozdulok, Valamígen Ugy Nem reparaltatik a' Mar-kosfalvi Quartély [Köröspatak Hsz; ApLt]. 1756: Ezen Háznak oldala annyára meg hajlot, hogi ha nem réporal-tatik (!) egészen le esik [Branyicska H; JHb LXX/2. 27]. 1794: (A) láko Házaikat és egyéb épületeket conscribál-ják olly veggel hogy ki tessék mitsoda szükséges építések

vagy reparatoria valo romladozások vagynak azokban és ezek ez uttal reparaltassanak [Kv; SRE 313]. 1805: Az 1802-ben volt földi ingáskor a' Toronynak Nap Nyugoti ré-sze meg romolván, a' fattyu szarufák a' párkánnal együtt le hulván reparaltatott és bé is tserepeztetett az elébbeni formája szerint [HSzj fattyu-szarufa al.].

reparciál 1. (vkire) kivet/ró; a impune (o obligatie); auswerfen. 1709: Az eő Felsege Militiája számára kívánta-to Bor pénznek potlására bizonyos summa Ezer forintokat kelletvén repartialnunk; ezen summából háromlott Kolos-vár várossára Rf 100 [KvLt I/197b a gub. Nsz-ből]. 1714: 4 jó Tehetős szénás Juhos Emberre repartíaltam Két Ka-zup szurkot, melyb(en) 40 kázuval vetettem [Szurdok Mm; TKI Zólyomi János Teleki Pálhoz]. 1738: A Magazinalis 60. Véka búzát és 60. Véka Zabot ma repartíallyák Asses-sor Dobolyi Márton, Pap Ferencz és két Szó szólló Atyánk-fiai [Dés; Jk 501b]. 1739: az Do(mi)nus Terrestris többet rájok repartialni nem enged csak floren. Rf. 30 [Hátszeg; Ks 83]. 1742: az tavalyi Quotta szerint reánk jött Summ-nak egy részét töstént repartialtuk [Hsz; ApLt 4]. 1746: Akár vrbarialis Taxát, akár ordinárium Militare Quantumot repartialnak, mindenkor tartoznak az Falut a' Popa háza-hoz convocalni a' Popával specificáltatni mit vetnek fel, s mijért [Déva/Bulzest H; Ks 62/10]. 1809: Az Erdeli Re-gimentek ki potlására a' Fgs K. Fő Igazgato Tanács méltot-zatot ezen Ns székre 150 számból álló Tyrokat repartialni [UszLt ComGub. 1704]. 1829: a közélebbi Eszt(endő)ben minden sessiora kilentz kilentz Sustákor repartialtak [Me-zőkölpény MT; TSb Kelemen János (62) ns vall.]. — L. még RettE 72, 103, 196; WIN I, 89, 136, 275.

2. el/szétoszt; a impárti/repartiza; verteilen. 1692: ha fél Ezer kapura, a 400 Ezer Renus forintnak felét magokra repartialnak mindenféle victualekkal edgvit esnék egy ka-pujokra" circiter Rf. 133 [Szókefva KK; Törzs. Sarosj Ja-nos kezével. — "Ti. a szászoknak]. 1720/1811: A Vás Szerszámot is előttünk repartíallyák [Szotyor Hsz; Borb. II]. 1779: Végezetre ki fizetni valo némelly pénzbeli ados-ságokis maradván a Prae Titt. Condidivenscekre, azokotis fel osztván és egy más között adaequate reparciálván, hogy azokból kire menyti eset ... kinek kinek különös Listában sub authentia ki adatott [M.köblös SzD; RLt]. 1786: a fa árát, mellyel a meszet égették, négyen egymás között ae-qualiter reparciállyák és fizessék meg, tilített törvényesen [Árkos Hsz; RSzf 124].

3. kiutal; a repartiza; zuteilen. 1727: Más fundust repár-ciálnak 's sietve disponálnak [H; JHb XLII]. 1729: Lévén egy nehany besülletes Atyánkfiak kiknek nyillok nincsen hogi eő kglmekis Consolaltassanak, Az Uj kis hidon tul lé-vő Város számára Colalt Város földit reparciallyak Ntzes Korodi László, Ladányi János Csehi Kis János, Kőmives Peter Bihari Szabo János Atyánkfiak eő kglmek(ne)k [Dés; Jk 387a]. 1775: Ide Erdélybe is harmincezer emberből álló militia volt disponálva A táborhelyet delineálták is, szé-nát, zabot az ország repartíalt is [RettE 351].

reparciálódik kirovódik/vetődik; a fi impus (o obliga-tie); ausgeworfen werden. 1828: K Lonának a' mostani ut-tal egy Tyro repartialodott [Kendilóna SzD; BetLt 2 Körösi Szóts Ferentz falu notariusa kezével].

reparciált kirótt/vetett; care a fost impus/fixat (drept contributie); ausgeworfen. 1727: An(n)o 1726 november-

ben repartíalt 600 forintok(na)k egyben szedésére deputáltatott Csulai Páll atyánkfia eo kglme [Déva; JHb XLII]. 1739: Concludáltak, hogy Túri Istvánné ő kglme, a' Kovács Samuel atyánkfiára, pro A(nn)o 1739 repartíalt 3 ~ három Rh. forintokból álló quantumának két Rh forintyát p(rac)stállja a Nmes Városnak, Gombkötő Istvánné ő kglme Fazekas Kovács Samuel pedig fizessen quantumában Rh flor. 1 xgr. 12 [Dés; Jk 516a]. 1762: Már esztendeje el mult miolta a' meg ígirt, és repartíalt 900. Tyroknak ki allittatásával bajoskodik a' Gubernium [Nsz; Ks 18. XCIII. 5]. 1784: Adgyák elé magokat olyan köz költségek mellyek in emolumentum Boni publici vergálnak: Mellyeketis hogy az Birák az Repartíalt, és az Tktes Tábla consensussával fel szedett köz költségekből meg tehessenek, nem tilalmaztatik [Torockó; TLev. 2/6. 3a]. 1805: Hogy ezen 647 ~ Hat Száz negyven Hét Rhenens forintokat az Egeni^a Járásra repartíalt Remonda Lovak árrából Tktes Szolgabiro Bartok Adam Ur mái napon administralt effective ... bizonyítottam Veress Mozes mp [Ne; DobLev. IV/895. 2a. — *M.igeni (AF)]. 1841: a mult Évi repartíalt Summaból Valkói Colonos Bálint Jánosék el költöttek 52. forintokat, hogy ilyen Casus többé ne történjen a repartíalt pénz többé kezekbe nem fog adattatni [M.valkói K; BetLt 4 Sajgó András lev.].

reparciáltat 1. kirovat/vettet; a dispune sá se impunā (drept contribuție); auswerfen lassen. 1704: feles búzát és szénát repartíaltatott a generál minden falukra itt körül, és valamедгг azt bé nem hozzák, addig ki nem adják a marhákat [WIN I, 227]. 1730: Tiszteletes Praedicatorjnk, Messter, Kántor, és Harangozo eo kglmek 1730 esztendőbeli Falubeli fizetéseket i.e. pro Cur. 101 penzül Csatanra repartíaltassa Hadnagy Atyánkfia eo kglme [Dés; Jk 391a]. 1758: a főispán uram háromezer forintot repartíaltatott avégre, hogy neki is abból maradjon [RettE 72].

2. szétosztat; a dispune sá se impartā; verteilen lassen. 1731: Valamely Csatani Fugitivus Jobbagiok(na)k maradt volt hat súldője hat kecskéje, az hat súldött már Hadnagy Atyánkfia eo kglme repartíaltatta, és így akik abbul nem participáloдhatanak, a T. Ne(m)es Tanács tagjai között, az hat kecskéket el adattatvá(n) repartíaltassa eo kglme azok(na)k árrokat azon Atyánkfiái(na)k, az kglme súldőkből nem participáloдta(na)k volt [Dés; Jk 425b].

reparciáltathat el/szétosztathat; a putea dispune sá se impartā; verteilen lassen können. 1718: az veres bort még nem repartíaltattha(tta)k aztis mihent repartíalt(om) kglmedet mentést tudositom [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev.].

reparciáltatik 1. kirovatik/vetetik; a fi impus/fixat (drept contribuție); ausgeworfen werden. 1696: eo Felsege Szolgálatya es az kereszténysegh fegyverének promotioja ugy kevannya az közeleb el mult Marus Vasar helyi Gyűlés alkalmatossággal (!) kellett az eo Felsege Erdelyi magazinumi Szűkségére M Ezer kóből Buzát fel vetnünk. Mellyis ... reparcíaltatvan eset kglde^a Cub 75 [MbK 5 gub. — *Mezőbándi Kovács Istvánra]. 1728: Colonellus Uram(na)k eo Nga(na)k, és az egész Stabnak szüntelen kívantato Túzi fa repartíaltassek minden portio fizető Marhatlan Emberekre [Dés; Jk 375b]. 1733: Mint hogy az Marhás Emberek nem győzik a Fü, es Fa hordastis, azért a gyalog szeresekre repartíaltassék a tűzifa administratioja

[Dés; Jk 438a]. 1738: kellett volna még Superaddalni az Országnak huszonöt ezer Rhs forintot, és akkor edgyütt lévén az ország sivutt rivutt hogy ne repartíaltatnék a' mint hogy Nem is repartíaltatott [Darlac KK; ApLt 2 gr. Haller János Apor Péterhez].

2. el/felosztatik; a fi împărțit; aufgeteilt werden. 1739: egjéb^a particulare beneficiumibannis a T. Ministerium(na)k obvenialandokb(an) mindenek két felé repartíaltatik eo kglmek között [Kv; SRE 169. — *Előbb felsorolva a bor-, búza- és pénzszolgáltatás]. 1742: minden szolgálatok, és praestatiok mellyek közönsegesen tangáltak Nemes 3szept, sine controversia három részre repartíaltattnak vala [Hsz; ApLt 4]. 1761: Vagion még ezen Falunak harmadik Fordulo határais melj ha felosztatnék részek szerint juxta Numerum Antiquaru(m) Sessionum repartíaltatnék | a fel adott Sessiok után földek és Kaszalok nem irattathattanak, mert az határban nincsenek juxta Numerum Sessionum táblák a bé biro Possessorok között kötelekkel repartíaltatnak [Pagocsa MT; JHbK LXVIII/1. 23, 30]. 1763: Az Ménes is három nyilakra reparcíaltatván nyilakot vonának a Mlgs Parsok [Hsz; Ks 23. XXIIb]. 1806: Melyre állítja az inctus Nagy Bertalan: minthogy leánytestvérek nem katonához ment férhez, hanem paraszthoz, nem tartozik a költést megfizetni. Az annyokról való intertentióról pedig azt állítja ugyan az inctus, hogy megfizetett, miképpen Söver strázsamester úr előtt repartíaltatott volt [Szárhegy Cs; RSzF 241].

reparciáltatott kirovatott/vetett; care a fost impus/fixat (drept contribuție); ausgeworfen. 1702: a' Kgltek Székire repartíaltatott Pénz és Buza Quantum dolgát, minden Rendekre ugj repartíállya, az mint az közönséges igasság kíványnya [UszLt IX. 77/45 gub.]. 1729: Nemes Országtól Nemes V(árme)gjenkre repartíaltatott pénz Quantumból es Naturalekból Nemes Városunkra repartíaltatott kész pénz Rh fl. 386 [Dés; Jk 389b].

repartíció el/felosztás; repartíție, împărțire, distribuire; Verteilung. 1692: Mint hogy pediglen tartok az Kiraly biro Ur(am) megh altalkodot elmejetől ebben arra kellene vigjazni. 1. hogy semmi authoritas az Országh kezéből se fel vetésbe(n) se repartitioan ki ne vetetődjék [Szökefva KK; Törzs. Sarosj Janos kezével]. 1703: Hirdesse meg kglmetek az kösség között, hogy senkinek semmi lármaja ne légyen attol valo féltékben, hogy ... nagyobb tereh esik rájuk, mert mind a mi kglmes Urunk édes Atyaságának, mind a mi Szegénységhez valo indulatunknak czéllya, ebben nem a terehnek nevelése, hanem inkább az igasságos repartitio által valo kissebbitése [UszLt IX. 77/61 gub.]. 1721: A Repartitioibannis olly proportiot keres, mellyel a Hellysegeknek, nem csak tehettsége, hanem eddég Viselt Terheis aequilibráltassék [Ks 18/XCIII gub.]. 1724: Nagad poroncsolatya szerént igyekeztem volna az Repartitiot élév véghöz vinj de mel. Comenderozo Generalis ur(am) ő Excellenciaja bizontalan érkezésé után valo Várakazasúnk, 's arra valo bajas készületünk hamaréb nem lehetet [Veresgyháza AF; Ks 83]. 1775: Minthogy ezen repartitio es osztalyos intézés sine Commissariis ment végeben, Semmi hiteles iras rolla nem lévén, mind e' napig, az egész Munka Zavarrá vált, és a potensebbek magok tettzése Szerént a mások résziben involatlanak [Fejér m.; DobLev. II/464. 1]. 1793: Még ez előtt joval Natsád parantsolatját tisztelettel vettem vala az iránt, hogy a Subsidiumnak Repartitioját

Natsádnak elküldéném [Bösháza Sz; JF 36 LevK 163]. 1826: A Tyrurgus (!) Urakot hordozó Szekernek bérben) Répartitio szerént fr. 50 [Szkr; Borb. I].

Szk: ~t tehet. 1784: El nem fognak ugyan az Város Birái rekesztetni attól, hogy ennekutánna is pro exigentia Rerum, ac Circumstantiarum a köz költségekre Repartitiot ne tehessenek [Torockó; TLev. 2/6. 2a] * pénzbeli ~. 1843: Ha pénzbeli fizetésre kötelezték magokat, gyűjtötték-e evégre pénzt, ha igen ki vagy kik tették azon pénzbeli repartitiot minden faluban ...? [VKp 69].

repartíciós szék felosztási szék, kivetést/rovást intéző fórum; for/scaun însárcinat cu impunere; Verteilamt. 1753: A Nemes Belső Szolnok Varmegje repartitios Székein hallottam Nagy Lózna, Kis Lózna, es Kö Lózna nevezetű helyeket, de en hol volnának nevezetesen nem tudom [JHb XXX/9 Stephanus Rettegi de Kis Budak jur. notarius com. Dobocensis (39) vall.].

repartizáltatik el/felosztatik; a fi repartizat/impártit; verteilt werden. 1804: Erualtassék az osztazo felek közül akár mellyik által a' Néhai Barthos Joseff és Kövendi Krisztinának magoknak élelmekre vagy a Jozság conservatiojára költsönözött Summa pénz és mivel ezt a három testvérfiának egy aránt kellett hordozni ugyan azért mind a három nyílrá egy aránt repartizáltassék [Marosszitimre AF; DobLev. IV/874. 3a].

repás 1. repával beültetett; plantat cu sfeclă; mit Rüben bepflanzt. 1600: Keörspataki Gothard Balas, zabaditattia magat teörwenre, keörspataki Peterffi Mihaly tilalma ele(n), melliet teott wolt az falu fél wegin repas hely wegeth [UstZ 15/209].

Hn. 1676: Az Galya oldalán Ripas szegh felől (sz) [Radnót KK; EHA]. 1712: A repás révnél (sz) [Árokajlia SzD; EHA]. 1722: A' Répasszegh (sz) [uo.; EHA]. 1723/1799: A repás völgyben (k) [Abosfva KK; EHA]. 1820: Ripás végénél (sz) [Baca SzD; EHA]. 1823: Répás oldalban (sz, k) [Abosfva KK; EHA]. 1840: In Ripás [Mocs K; EHA].

2. repával készített; gátit cu sfeclă, mit Rübe gefertigt. Szk: ~ hús. 1573: Janchy ... Tot Andras fia Azt vallia hogi az mely Nap az Darochy Maiora meg gywladot Azonnapp Jeot volt Be etelert az darochy zolgaia Tamas hozot volt Repas hwzt ky az Maiorba [Kv; Tjk III/3. 190].

3. répatermesztő; cultivator de sfeclă; Rübenanbauer. Szn. 1482: Stephano Repas jb [M.zsuk K; TelO II, 149] | Thoma Repas jb [O.zsuk K; i.h.]. 1570: Repas Myhal [Kv; Tjk III/2. 15]. 1582: Martha Repas Mihalne [Kv; Tjk IV/1. 30]. 1632: Repas Thamas [Mv; MvLt 290. 98b]. 1718: Repas Peter [Branyicska H; JHb].

repáskert (sárga)repával beültetett kert; grădină plantată cu sfeclă; mit Rüben bepflanztter Garten. 1648: egy alol fa sarkon félylvi vas panton forgo egy felszer leveles kapu io sendely heiazat alat. Nylik az repas kertre [Porumbák F; UF I, 900]. 1679: Répás kert mindgiárt az mehes kert mellett vagon, dél felől, három oldala gyalog sövénnnyel kerített [Uzdiszpéter K; TL Bajomi János inv. 138].

Hn. 1617: hiiak eggiket repas kertnek [Marossztygyörgy MT; EHA]. 1726: a repas kert utzája vagyis ország uttya mellett (szesszió) [Nyárszó K; KHn 121]. 1737: a Repas Kertben (sz) [uo., KHn 122]. 1757: Répás kert nevezetű hely [Nagyernye MT; EHA].

repavetemény repavetés; cultură de sfeclă; Rübenkultur. 1756: Opra Nyikula Contra familiam Tyeulest exponalya: Lévén a Tyiu Familianak egy kertben) holmi répa vétémenyek; mentek oda, vagy nem? tetkeke kárt vagy nem azt nem tudom; három hitván serteseim az egyik jo sertésem a nyári nagj Boldog Asz(o)ny nap tájban egy Szombat napon meg ütötték [Bukuresd H; Ks 62/4].

repceolaj repceből készült olaj; ulei de rapiță; Rapsöl. 1823–1830: felakasztottuk a mécselőt, melybe repceolaj lévén töltve s a bele az oldalfélt levő cseccséből lévén kibocsátva, ezen mécs világánál mentünk a föld alatt" [FogE 206. — "Egy Eisleben melletti bányában].

repcsényolaj repceolaj; ulei de rapiță; Rapsöl. 1842: Egy fél kupa reptsen olaj 48 xr [Nyárádtó MT; SLt Vegyes perir.]. 1848: Repcsen olaj 40 x — lámpa bél 9x [Dés; DLT].

repdes 1. átv is röpköd; a zbura; fliegen. 1811: Ezen két vén fa sem méltó az élésre, Le vágatom, jó leszsz téglá égetésre: Dictum factum vágák a' fejszét tövibe, A' nagy Erdő jajjal hangzott keservibe, A' Sasok és Hollók repdestek felette [ArE 163]. 1840: Sipos Mihálynak a' szeme fénnye tudálatoson villog mintha repdesne [DLt 537 nyomt. kl]. 1879: A betük, ha olvasok vagy írok, összeszaladnak a pennám előtt, s szürkének látok magam körül mindent. Egy-egy lila szín karika képződik előttem, s repdes, mint egy pillangó [PLev. 38–9 Petelei István Jakab Ödönhoz].

Szk: ~ a hir. 1829: 2 meg-döglött Marhárol repdesett vala az hir [Dés; DLT 1055].

2. izeg-mozog; a sălta; sich ständig bewegen. 1722: Hallottam Fogarasi Samuel Uram testvér Hugátóll egy alkalmazással Máramarosban bujdostokban Kováts Maria Aszszonnak egy gyermekét vivén be az Dajka az ajton, s mint gyermek hízelkedvén, s rebdesvén a Dajka kezében, hogy magához Fogarasi Sárához mehessen, s azonn alkalmazással azt mondotta volna Kováts Maria Aszszony Fogarasi Sárának hogy ezen gyermek, jobban Attyad fia, mint Kováts Péternek [Kv; BfN X. 2/113 Johannes Szabo alias Kováts (50) vall.].

◇ Szk: ~ a szíve vkinek (örömében) repes a szíve; a-i tresări/rde (cuiva) inima (de bucurie); das Herz hüpfte ihm im Leibe. 1811: Ugy repdesett szívem, mikor meg hallottam, Hogy Sz György Püspökkel szégyent nem vallottam [ArE 4].

repedezés hasadozás; crăpătură; Spalte. 1662: Melly háznak sohol semmi repedezése, hasadozása nem lévén die 11. Martii 1658-ban reggel 8 órakor igen nagy zuhanással egész földig, mind az udváráig egy szempillantásban csodálatos nagy romlással összeromlott, leszakadott vala [SKr 629].

repedezett megrepedt; crăpat (în mai multe locuri); gerissen. 1656: Ezen eőregh palotában vagon, egy kívül fűtő repedezett zöld mazas kemence [Fog., UF II, 174]. 1740/1789: Ezen Csüres Kertben vagon edgj Csür melly(ne)k két száján lévő ágassai és szaru fái Fenő fák, de avultak és romlodozottak 's repedezettek [Gyéresztkirály TA; EMLt]. 1756: Ezen Bolt hajtásnak észak felől valo része egy kevéssé repedezett [Branyicska H; JHb LXX/2. 19–20]. 1761: Néhai Mltgos Baro Josika Imre Vr

eő Nga által építettett, mostis ép és kevésé csak ritka helyen repedezett kő és égetett téglá jó vastag falu, régi magjari modra szarvazott s ... újra Zsendelyeztetett Udvarház [Szászvezsöd NK; JHbK LXVIII/1. 200].

repedt, repedett megrepedt; cřapat; gerissen. 1869: Az egyháznak egy haranglábon kívül (melyben egy ép és egy repedett harang van) semmi más középületei nincsenek [Mezőzáh TA; ETF 107. 33]. 1876: Van az egyháznak: egy haranglába, egy repedt harangja [uo.; i.h.].

repellál 1. ellenáll/ellenszegül vminek; a se opune/im-potrivi; widerstehen. 1576/1577: Vgy Emlkezem Rea hogy Jteleo Mester Koromba 1575 Ezentendeobe ... paranchiolt vala Nekem Lengiel kyraly eo felsege hogy Torozkora, Zentgeorgyre Mennenk, es oth diuidaluan Az Jozagoth Thorozkay Jstúa(n) es Miklos kezoeth ... M(e)ly diuisio Ellen Thorozkay Miklos Repelala [Thor. VI/4 Em. Sulyok canc. kezével]. 1599: mikor az eo contradictioiokra Nem akartunk volna az executiotul cessaln j egy nagi Imre neűeo mikola pal vram zolgaia, az vra es mikola Janos vram kepeben kardot vonuan monda Euuel es el tiltlak es repellalok az en vram, es mikola Janos vram kepeben hogi ezt az Jozagot kemetek el ne foglallia mert az en vramekat illet ver zeren [Pocsfva KK; JHbK XIV/37]. 1636: Melj valaz tetelt ertve(n) az Inhibitióra ne(m) ceszalank hane(m) vgjan Continualni akarjuk vala Executionkat de Georeogh Janos Felfalui Euaginato gladio az kapu eleot eleonkben alua(n) Repellala [Szászrege; Vlt 17/1603]. 1671: sok helyeken ha fel-kérík az el-szókott Jobbágyot meg nem adgyák, ha executiora ki-vizsik az executorokat, azok ellen repellálnak [CC 58]. 1729: Kornis István vr(am) eő Nga kglđet Tiltattja az ... Controversias Gaura Redei és Doszul Sztccsi nevű helyről hogy ne colálják ne szántsák valameddig az Nemes Hazának Törvényes igazsága szerint el nem igazadik dolga, az mint az Nemes Országának határ Járo urai meg parontsolták, mikor a' Sályiak repellaltak, hogy Szabadason járhosan, mind az két Falusi rajta [K; Ks 7. XV. 14]. 1745: Uyabban hirt tévén Citator Vr(am) az J. ő kg(ne)k, maga el jött előre és a kapuban alván, meg kérdezett hogy ha repellálé, vagy admittallja a Divisiót, melyre az J. ő kglme a bé jövetelt meg engedé [Torda; TJKT II. 74]. 1792: a Rosnyai Jősef Ur Őreg Sellerit Musa Jánost az Házbol kihivatván az Executor Tiszt Ur, velle a dolgot meg értetvén meg kérdé ha a fenn irt Summáig azon Jozságot el foglalja ellenzié vagy nem melyre az őreg azt felelte nem ellenzi és nem bánja ő nem repellál [Msz; MbK XII. 87]. 1832: Én a' Molnár Károly Ur képebe solemniter repellálók, ide ne jőjön a' ki szereti az életét [Vártelke Sz; TGsz 59].

Szk: *kapája nyelének emelésével* ~. 1759: a' közelebb mult Hólnapba egy Szombat Napon ebéd után ... jötenek volt ki a' Falu közönséges Főldet osztott Commissarius Urak ... Provid(us) Hatházi Czilika hozta vólt a rudat Marusán Gávriila állot eleibe, a nevezett Rudas Embernek, és a' Kapája Nyelének emelésével repellált [Árpástó SzD; BK. Fuldrán Márkuj (44) és J. Szász (35) jb vall.] * *kard félíg való kivonásával* ~. 1736: a Tktes Nms Tanástól legitime exmittáltatott Erdemes Executorit^a a legitima Executiót nem admittált; hanem egy kardnak félíg való kivonásával Repellált [Dés; Jk 205a. — *Tollban maradhatott: kiküldvén] **kezében levő bottal* ~. 1725: midőn el akarnok foglalni azon Rétet ... Csegezben ns Aran(yos)

szekben lako Tar Sigmund Ur(am) az Executiot Repulsioval obviała, és edjg kezében lévő bottal repellala [Asz; Borb. I] * *kezében levő fa felemelésével/fával/fáját felhúzával* ~. 1738: Executorokis demandáltattak volt ... az én jó Uraimék elis mentek volt, mi oktol viseltetvén az lk között edjgik, ugymint szekeres Sára Asszony kezib(en) lévő fával repellált [Torda; TJKT I. 171]. 1814: Sinfalvi közönség Falus Birája kezében lévő faja felemelésével Repellált azt mondván cum protestatione: A Falu nevébenn és képeben Repellálok ide senki bé ne lépjk mivel most nagy karunkal esnék meg, az Arok kinyittatása [Asz; Borb. II]. 1815: meg tértünk az Patak Aroknak intézett Helynek ki nyitására vártuk a Sinfalvi közönséget, üdő telve el érkeztek nevezetesen a Birák a Falu Eleivel a Biro Falu képebenn és Nevébenn kezébe lévő faja fel emelésével Repellált | az Executionnak Törvényesen leendő végben vitelére a Leveleket fel olvastuk szorol szora ... a Biro, és Nevezett Notarius a Falu nevében és képeben kezében lévő fáját fel húzával Repellált [Asz; i.h.] * *(kezében levő) pálcá/pálcácska (háromszori) felemelésével/felemelintésével/pálcáját felemelvén* ~. 1752/1803: a' meg irt udvari Biro, az elég tételt obviała egy páltzának háromszori fel emelésével kiáltván: repellálok! repellálok! repellálok! [Dés; Ks 79. 29. 364]. 1764: az Ujszekeli Falusi Biro Agilis Varga alias Muszka Janos előnkbe jöven páltzajanak fel emelésével repellala s tovább procedálnunk azon köz helyen meg engedék [Ujszékely U; WassLt]. 1766: Király Biro Uram meg indula hogy bé menjen a kapun és az Deliberatumok szerint az Exponens Asszonyoknak executioni mediant contentumot tehessen, de a kapun belől alván ... Bölőni Ferentz nevű Udvari Birájok egy páltzátskájának ... fel emelítésével repellála [Msz; Ks 20 XIV]. 1830: minek utánna a' Tkts Executor Ur Nemes Rátzkevi István Urat a bé botsáttatás aránt ki kérdezte az Exequutiót el próbáltata, melyre kezében lévő páltzáját fel emelvén 1őr, 2or 3or Repellala, és erőszakosonis resistált [Msz; DobLev. V/1158]. 1844: Pál István eő kegyelme elé alván, halhato szoval protestált, és kezében lévő páltzáját fel emelvén repellált [Szárzspatak Hsz; Berz. 17] * *kivont fegyverrel* ~. 1675/1676: Az idősb Rakoczi Györgj idejében, én vj Cancellista Deákotzka lévén, a' Secretarius Szalardi János vram, adsciscála Arkosi Mihály ő kglme mellé én akkor, mint uj scriba a' falut akartuk certificálni, akkor, Kamuthiné Asszonyomtól, s, az Asszony képeben repellálának ki vont fegyverrel [Vajasd AF; JHbK XX/21 Belényesi István (50) ns vall.].

2. megakadályoz vkit vmiben, eltilt vkit vmitől; a impiedica/a nu lăsa pe cineva să facă ceva; verhinderen, verbieten. 1746: Mind mikor certificaltatott az A. ő kglme executiora, mind mikor ki jött executiora Diaeta volt, Diēta alatt pediglen affēle processus Haza Törvénye szerint nem practizaltathatik, sőt ellene vagyon, azért méltán repelláltam, ergo meg kívánom hogy az A. ő kglme processusa condensendállyon [Torda; TJKT III. 98].

Szk: *félíg kivont karddal/mezitelen fegyverrel* ~. 1654: Mi azért el menénk Dobokai Vármegeyb(en) Göczre ... Megh aluán az Moczáz Istua(n) háza előt hogy az mi Kglmes Urunk Eo Naga Divisionale Mandatumanak Contineneciaja szerént az praesidialt Atyaffiak között valo osztatáshoz kezdenénk ... Szőke Ferencz ... Vás Janos Ur(am) Jobbágya előmb(e) jóuén minket ... bé Menni Nem engedé, hanem félíg ki vont Mezitelen fegyverrel arceála és repellála az bé Meneteltől [Dob.; WassLt]. 1666: tovább akar-

ván menni Vitezlő Felső Szent Mihályfalvi Mihály Ferencz az egész Arany Szék lakosi képekből(n) és Nevekből(n) az vicinusok és Commetaneusok lattokra ott az hol az litigio-s(us) hely meg választatik az Thorda vármegjei Borrévi határtól félhígh ki vont kardal repellála bennünket [Thor. III/6 Országos komisszió jel.].

3. fellebbez; a face recurs; Berufung einlegen. 1758: mind az p(rae)tensio Ecclesiát illet mind p(e)d(i)g az ki atta Eccla tagja volt Executioval ex seculari foro p(ro)cedalt Vólnais akkori Vice Curator ur(am) eő kglme ha repellált volna az Inctus, nem hejtelenül tselekedte volna, mivel ezen p(rae)tensioiban nem lehetett volna secularé Forumon lévő Executorokkal p(ro)cedalni [Torda; TJKt III. 276–7].

repellálás tiltakozás; protest; Protest. 1792: (Az executor) szándékában elé nem mehetett mint hogy M Bándi Curiájában^a lévő Birája által Törvénytelenül lett Repellálása által meg akadályoztatott [Msz; MbK XII. 86. — *Rosnyai Józsefnek].

repellátat megakadályoztat; a face sã fie împiedicat; verhinder lassen. 1740: az I nem exsolváln, leg(iti)-ma Executiot perragáltattam volt ... de az I. ezen leg(iti)-ma Executiot, velamine Repulsionis, bottyának; vagy páczáján(a)k felemelésével inviálta, Repellátatott Contentumot tenni nem engette [Dés; Jk 334b].

repellátatik megakadályoztatik; a fi împiedicat; verhin-dert werden. 1831 u.: leg előbb 1829-be 6o Juniy az Executiot el probaltattam, de a repulsiora Brachiumot nem nyertem, hanem bizonyos utasítással az Executio reinviatott, ezen reinviatio mellett is el próbált Executio repellátotván ujra is Brachium kérésem meg vettetett [K; Somb. II].

repelláns, repellens I. mn tiltakozó; care protestează; protestierend. 1712: N(e)mz(etc)s Kovasznai Bogdány Miklos Uram hitt volt ki executiora midőn meg irt vice Ispán Uram Procedalni akarván az házhely foglalására be akart volna menni éle (!) alla edgy Portsírás Vaszily nevű Paraszt ember eő kglmek Magyar köblösi jobbágys, jelen leven Pataki Samuel Uram is és ugyan eő kglme parantsolattyából az meg irt jobbágy mezitelen fegyver ki mutásovál Repellála és Ispán Uramat attul az executiotul el tilta melyet latván vice Ispán Uram is Certificatátá en velem meg irt Aszszonyokott eő kglmeket, az Repellans Jobbágys által ... Doboka Varmegye Felső Processusaban legelsőben Celebrando Partialis szek alkalmazosságával tartandó törvényes székre [RLt].

II. *fn* tiltakozó/tiltakozást benyújtó személy; protestatar; Protestierende(r). 1817: Minekutánna a Zálog Summát fel nem vette ... Dobai Josef Ur ellen a megirt protiokert osztályos Executio tentaltott, de a mely Repulsioval meg gátoztattván, a Repellens ezenn Nemes Torda v(árme)gye Generalis Törvény Székére Repulsiojának ok adására Certificatatta<ott> [Torda; DobLev. IV/913. 1].

rependál visszafizet; a restitui/napoia/plăti; zurückzahlen. 1757: Dálnoki Barabás a mit Discretiob(a) hozott, rependaltam xr. 51 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 113a].

reperál I. reparál

reperátus visszaszerzett jobbágy; iobag redobîndit/recă-pătat; zurückerworbener Leibeigene. 1623: az Reperatusok az nemessegg ellen ne insultállianak boszusággal eőkeot ne illessek az jobbágysagnak pedig hogi uezteg-segbe legyenek szolgállianak vroknak mint Jobbágysok ha szabadsagokat az cleott nem tudták megh bechulnj [Csik-szereda; Törzs].

reperiáltathatik találtathatik; a putea fi găsit; gefunden werden können. 1736: az Contractusban specificalt szánto földeket, kaszálókat, erdőket, tövisses oldalokat az mik hol reperiáltathatnak által adgják [Torda; JHb XXVIII/43].

reperiáltatik I. találtatik; a fi găsit; gefunden werden. 1756: Dévai Curia a' két ablak között vagyon harmadik almárium, melly asztal Almáriumnakis nevezetik, mellybe bé járó Ládácskák járnak ott számból állók; edgyikben üvegben foglalt öt apró képecske reperiáltatik [Déva; Ks 92. I. 32].

2. vmiben megtaláltatik/fogatik, vmin rajtakapatik; a fi surprins asupra unui fapt; erwischt werden. 1728: akik ... az Nemes Tanács hire s akarattya ellen Henteskednek azok toties quoties abb(an) reperiáltatvá(n) sine misericordia mind Házoktul, mind a Piatzon akármí féle húsook el vétes-senek az Nemes Mészáros Czeh által [Dés; Jk 371b].

repertórium levéltári jegyzék; repertoriu; Archivgut. 1763: 17-ma et 18-va mentem, vagyis voltam Kolozsvárott, requisitorium mandatumot vittem volt a conventualisokra Úgyancsak repertoriumokat mutattak s tanáltam jó leveleket mind Rettegi, mind Somlyai, mind pedig a szüleanyám Almádi Kata nevére [RettE 155].

repes I. remeg, rebeg; a tremura; zittern. 1710 k.: az egész testem is úgy kezd repesni, mozgani, örülni^a, hogy azon szempillantásban felserkenék [Blm. 1029. — *A látott álom hatására].

Szk: ~ a szíve. 1710 k.: Nékem pedig a szívem úgy kezd dobogni, repesni, örülni hogy azon szempillantásban felserkenék [i.h.].

2. örvendezik; a se bucura; sich freuen. 1619: valamikor az vezér vagy Görcsi apánk adversa fortunáját hallják az németek és Ferdinandus uramnak, de ugyan repesnek rajta [BTN² 324].

repesés remegés, rebegés; tremurare, tremur; Zittern. 1710 k.: ébren is érzettem a szívemnek azt a rend és természet kívül s felett való mozgását és örömet, melyhez hasonlót én sem azelőtt, sem azután ... sohasem érzettem. Értém a szív és egyéb tagjaim mozgása s repeséséről, mert ami másként a lelkemnek vagy elmémnek örömet és vigasztalását nézi az elébbi látásban^a is szintén úgy megvolt [Blm. 1029. — *Ti. álomban]. 1762: A' mi penig nézi azon ratiojat, hogy látta volna az gyermeknek repesését az Inél ezis képtelenség, mert aszt mongya hogy válbán volt, s' úgy látta de magais elrontya ezen fassioját magának midőn circa finem fassionis suae azt mondgya, hogy ő maga sem látta az Inel gyermekét [Torda; TJKt V 95].

repesget (hírt) rebesget; a răspîndi (știri); (Nachricht) munkeln. 1672: Ott^a, Uram ... valóban repesgetik az erdélyi indulást, csak az erdélyiektől tartanak [TML VI, 204 Katona Mihály Teleki Mihályhoz. — *Szatmáron].

repeső repeső; zburátor; fliegend. 1636: Fen az levegő hig égben termő tűzes és vizes állatok, meteoromok-is, az benne repeső madarakkal egygyűt azont tselekeszik, mint a vízzel spongya módjára meg rakodott, és meg terhelődött felyhők [ÖGr Aj. 6].

repesztő-por-gyár robbanóanyag-gyár; fabrică de materie explosivă; Sprengstoffabrik. 1877: a Vale Mike patakán épített repesztő por (:azotin:) gyár megnagyítása, s még két zuzdával kiterjesztése iránt beadott kérelem [EMLt topánfalvi járás lt. 1877/810].

repetál 1. visszakér/követel; a cere înapi; zurückverlangen. 1630: Mw az feleség kegyel)mes paranczyolattyanak humi(lite)r obtemperaluan el menenk az Jonas Deak Vram hazához es ott repetalok eo kemeteol az megh neuezett lobbagiot Kovaczy Thamast [Kv; RLt]. 1671: Városokban refugii causa menvén az Regnicolák szállásokon deponalt bonumokat, a' Városi Tisztektől repetallak mandatummal némely praetendensek [CC 67]. 1677: A' mely Nemes ember Hajdu Városokra futot Jobbgyát akarja repetalni a' Váradi Vár Szombati Székin valo két Assessor tartozzék ki-menni a' Nemes embernek instantiájára ... és ot ... azon Hajdu Városnak (a'honnan repetalni akarják) Kapitánynyát vagy Hadnagyát requirallya érette | A' Fiscalis jóságokból, Aknákból, és egyéb helyekről, a' Tisztektől repetallák a' Jobbagyot, az Articulusokban specificalt módok szerint [AC 172-3, 194]. 1701: Tudom aztis hogy mikor Gergocs (!) Ur(am)hoz Deak Uraim be mentek repetalni akkor sem magok az Jobbágjok, sem Felesegek és gyermekek az Gergocs Ur(am) földé(n) nem volta(na)k [Keresztényalmás H; Szer. St. Kőrösi (40) gondv. vall.]. 1716: Ha jobbágjot repetal(na)k fel ne adja mindjárt, hane(m) vesse jó kezesség alá és inquiraltassa(n) iránta ha a dologb(an) kétség van [Szász-erke K; LLt Lázár Ferenc ut.]. 1725: Baló Istvánt ennek elotte cir. 12 esztendővel a Cancellariarol, repetaltuk vala [Hévíz NK; JHbT]. 1737: Könczei Gábor Ecsém Vrammal repetallyak azon manu missiot Turoczy Sándor Vramtol [Karatna Hsz; HSzJP Gregorius Könczei Nobilis de Karatna (62) vall.]. 1765: (Halmágyi Istvánt) ez előtt négy esztendővel repetálá Kovásznai Bogdány Gergellj Vram Cancellista Fia Bogdány Abner Uram, hogy repetaltata kevés idő mulva el adta [Egerbegy TA; DobLev. II/383. 9a]. 1782: azon Contractust repetálták ő kglmétől szégyeli ha ott fogják meg kapni [Torda; KW].

Szk: törvényesen ~. 1817: az Instructioban meg nevezett Szolgáló emberét a Tekéntenes Exp(one)ns Urnak törvényesen repetaltam, mely repetitiomra Udvar Biro Hodor Sámuel Uram felelt [Dob.; Somb. II. — "Köv. a felelet].

2. visszaszerez; a redobíndi/recupera; zurückwerben. 1757: a' Dnalis Falukra ki osztott urbarialis bor arát be szedni éppen ne halaszsa Udvar Biro Uram, mert régen fel itták, kel tthát az edényeket repetalni meg meretetni Számtarto uramnak [Déva; Ks 92. I. 23].

3. ismétel; a repeta; wiederholen. 1618: Nagy sok szóval idem per idem három vagy négy úttal is repetálá, hogy: Nem gondolkodtak még felőle érdelyiek, az egy rossz bolond Szinán pasa miatt micsoda rút háborúság következik [BTN² 132]. 1753: Nyikulitza mindgyart szidni s otsmanyitani kezd minden fele rut szokkal mondván kurvásnak, gyilkosnak, tolvajnak, bestelennek monda Nyikulitza Eregy akar hová a kurvanyadba ... egy nehán-

szor repelalta azon szavait [Abrudfva AF; Ks 27 Szekuje Gyorgyia (22) vall.]. 1762: Minémű ügyefogyott állapotban légyek én Néhai Arva Özvegy Fekete Josefne, két hajadon maradt Leányimmal a Mlgos Gróff Fő Királj Biro Vr ő Nga Substitutásához dirigált Instantiából ki tesszik azért azt nem illő repetálnom [Hsz; BLv.]. 1820: ketelen vagyok azt hinni hogy vallomásomat fel se írták, 's e' miá kelle most a' mi eszembe jutott azt repetálnom [Várfva TA; JHb 48. Biro Sigmond (49) hűtes assz. vall.].

repetálás 1. visszakérés/követelés; cerere înapi; Zurückverlangung. 1677: Levelek repetálásának s' megkérésnek processusa [AC 262]. 1701: Tudom aztis hogy mikor azon Deakok oda mentenek az Falub(an) azon Jobbágjok repetálására Tekint(etes) Kendeffi Jánosne Teleki Kristina Asszony ő kglme egy szolgálja is lévén ő kglkkel, azon Jobbágjokat nevezet szerint kerdezte ott az Faluban [Keresztényalmás H; Szer. St. Kőrösi (40) gondv. vall.].

2. elismétlés; repetare; Wiederholung. 1664: az mi kegyelmes Urunk ő nagysága engemet expedíalt Nagyságodra bizott palatinus urunk ő nagysága dolgainak, izenetinek meghallására és repetálására is [TML III, 111 Teleki Mihály gr. Csáky Istvánhoz]. 1710 k.: a quaestiót láttuk az írásban, a responsiót bétakartuk papiroskával, melyet kezünkkel alá s fel vontunk melyet nem is igen tiltott, mert tudta^a hogy annak gyakor bé- és felfedése, nézése, elrejtése, ugyancsak mind olvasás, tanulás és repetálás [BÖn. 538. — "Keresztúri Pál, a szerző tanára].

repetálhat 1. visszakérhet/követelhet; a putea cere înapi; zurückverlangen können. 1677: Az Oláh Papoknak fia, mihelt külön kenyéren laknak, ha nem Papok repetalassák akármi idős korokban | A' Fugitivus, vagy akarmint el-idegenedet Jobbágynak reductiojában, annak gyermeki vagy iffiui aetassa semmit nem obstat a' Földes Ura jussának, egyaránt repetalhattya, és reducalhattya [AC 15, 194]. 1746: A' miket pedig ir az A. hogy költött az Ire, azokat jóakarattjából tselekedte, azért most haragjában nem repetalhattja [Torda; TJkT III. 36].

2. ismételhet; a putea repeta; wiederholen können. 1661: Nem repetálhatom az dolgokat Kegeymeteknek, megérti ott fenn is [TML II, 76 Kemény János Teleki Mihályhoz és Kászonyi Mártonhoz].

repetáló óra ismételő óra; ceas cu repetiție; Repetieruhr. 1810: Kilentz különb-féle repétáló arany Órák Egy Repétáló Óra kimettzet fenékkal [DLT 367 nyomt. kl].

repetált 1. visszakért/követelt; care a fost cerut înapi; zurückverlangt. 1817: A repetalt ember Uram ő Nsga helyére hirtünk nélkül transmigrálván semmi Jussunkat sem tartjuk hozzá; méltóztasson a' procedáltato Tekintetes Föld és Exp(o)n(en)s Ur a' Járásbeli Szolgabiro által maga helyére reducaltatni [Dob.; Somb. II].

2. megismételt; (care a fost) repetat; wiederholt. 1738: Amint repetált Expositiojokból láztik a Nemes Miklosvár Székieknek, nem fundamentum nélkül sollicitálják az Incl. Pestvarmegiana Legio Bagasiájának rollok, és in specie Bölönből, más socia Székre valo translocatioját [ApLt 1 a gub. Apor Péterhez].

repetáltat 1. visszakéret/követeltet; a cere înapi; zurückverlangen lassen. 1677: a' mellyeket^a a' végezések

szerint Mandatummal repetáltatnak, praetensiojokrol valo igasságok-is mellette légyen a' Mandatumnak | Ha valamely igaz véreknél jóságokrol valo levelei el idegenedtek volna meg értvén kiénnél volnának, repetáltassa leveleit a' Praetendens [AC 193, 199. — ^aSzókott jö-okat]. 1679/1681: valoban sokan vannak penig az el bujdosott Jobbágiok az ország Törvenye szerint azokat elő kglme^a repetáltatvan reducalla [Vh; VhU 677. — ^aAz ub]. 1716: Tudgiae hogi ennek előtte valo esztendőkb(en) az Nehai idvezült Jffiu Czegei Vass Györgi ortal repetáltattak volna modo Legitimo vagi akkarmi uton modon rehabáltak volna valami Dricz Márk és Gligor nevű két jobbágiokat [Dob.; WassLt vk]. 1751: Soha eddig míg az Mlgs Exp(one)ns Aszszony Pintye Filimont mint Kis Solymosi Jóságából való Fugitivus Jobbágiat Dobjonbol nem kezdette repetáltotni, nem hallatott hogi a Filimon Praecessori Maramarosiak lettek volna [Kővár (Szt) vid.; WH]. 1761: Repetáltattom Vala kegyelmedtől, az kegyelmed hazához refugialt publicus malefactorot Kótóles Mártont [Torda; TJkT V. 43]. 1783: minthogy Borcsai Gergelyné Aszszony elő Nga Jobbágiainak tanáltottak ezen Botskák Dévai Péter nevezetű akkori Tisztarto repetáltatván törvényessen fel-is adattak s, el-vitettek volt [Szamosfva K; Eszt-Mk]. 1791: Kőpetzi Pál Ura(m) egy Instructioit adott volt kezemben mellyel holmi földeket repetáltatott, de nem jussa után valo földeket repetáltatott, hanem valami zálogos földeket [Várfva TA; Borb. II Georgius Csipkés (42) ns vall.]. 1796: a' Méltóságos Királlyi Táblais oknéklük terheltek, mert olyan levelet Repetáltatni, mellynek hasznát nem vehetik képtelenség [Mv; TLev. 5/16 Transm. 19 tábl.].

2. ismételtet; a pune pe cineva să repete ceva; wiederholen lassen. 1710 k.: Sem vocabulát, sem phrasest, sem egyebet semmit soha memoriter nem repetáltatott^a, hanem befédtek a vocabuláknak, phrasinak a magyaráját, s olvasván a deákját, úgy exponáltuk [BÖn. 534. — ^aKeresztúri Pál].

repetáltathatik visszakérthetik/követeltethetik; a putea fi cerut înapoi; zurückverlangt werden können. 1677: Jobbágiok, kik ab Anno 1599, aufgiáltak, Székelységről, Szászágrol, Városokrol mind Tisztek által, s' mind Mandatummal, repetáltathatnak | Oláh Papok fiai meg házasodván, vagy külön kenyéren lévén, repetáltassanak; Apjok mellett-is meg-fogattathassanak: Apjoktól külön lévén, akarmi idős korokban repetáltathassanak [AC 260, 264].

repetáltatik 1. visszakérthetik/követeltetik; a fi cerut înapoi; zurückverlangt werden können. 1677: A' Székely Jobbágiok a' Vármegyékrol, és egyéb helyekrol-is Mandatum-mockal repetáltassanak | Jobbágiok, kik ante Annum 1599. aufgiáltak longo litis processu kerestessenek A' honnan Mandatummal repetáltatnak [AC 204, 260]. 1730: Opra Thodor, Opra Gábor, Opra Kifor, Opra Nicola, Opra György és Babolya Kosztin midőn a' Nehai Groff Ur földire által szöktek és onnét repetáltattak, kinek kinek hány Fiai, ökrei, tehenei, juhái, és egyéb lábas marhai voltak ? [Dob.; TKI vk]. 1735: Hadnagy Atyankfia elő kglme ... Pap al(ia)s Egetboros Joseph jovait az kiket el adott Nemes Varosunk Territoriumán, Inhibealtatta olyan ratiokra nézve hogi Jobbágnak hallatik lennie de minthogy meg senkitől nem repetáltatott, Tehat addig míg nem repetáltatik, mind a maga kezénél lehető, mind ... el adott jovait

azon Inhibitio alol fel szabadittuk [Dés; Jk 453b] | Budoni Giraszin ... ezen Legeny nem egy Apátol valo Budoni Vasziliával, hanem csak Anyával egjek ; hanem más ember Jobbágiatol valo, lktári Bethlen Samuel ur(am) számára Repetáltatottis, de nem adták el, hanem kezesség alá vetették [Tóhát TA; JHb XI/9. 30–1]. 1796: A' Citalt Approbatalis Törvényben világosan meg iratik hogi a' Leveleket fel kéretők a' praetendalt Leveleknek mi volta aránt meg bizonyítsák, hogy azoknak tartása voltaképpen a' fel kéretőt illesse, és a' fel kért Levelek effective annál légyenek a' kitől repetáltatott (igy!) [Mv; TLev. 5/16 Transm. 19 tábl.].

2. követeltetik, igényeltetik; a fi pretins/solicitat; bean-sprucht werden. 1796: oknéklük Repetáltatik a' Torotzkaiaknak örökkös Jobbágság alá való vettetések, mert ha Jobbágság alá vettettek tehát az előtt nem voltak Jobbágiok [Mv; i.h. 5/16 Transm. 91 tábl.].

3. visszatérítettik; a fi restituit; zurückgegeben werden. 1679: Templom körül serenkegyenek elő Klmek, vakollyak, meszellyek, az mesz repetáltassak [Dés; Jk 39a].

repetáltattat visszakérthet/követeltet; a cere înapoi (prin ...); zurückverlangen lassen. 1771: én hozzám is jötenek Tanács kérdeni hogi mi tévők légyenek, mivel Szentpáli Ferentz Ur(am) repétáltattatott valami Jobbágiokat Csákljáról, és ő kgliméknél részt nem akarnak adni belöllek [Girbó AF; JHb Petrus Boer sen. de Score (66) vall.].

repetíció 1. visszakérés/követelés; cerere înapoi, repetiție; Zurückverlangung. 1630: hoza minék(ün)k felséged repe(t)itorium mandatumat Also Czynertonban lako Nemzetes Damokos Ferenczre azzonyom Nemes Annaazzony mellyben demandal felséged minék(ün)k hogi el menen Colosvaratt lako Tekintetes Jonas Deak Vramhoz, és megh kerneők ... Nemes Annazzonnak egy el budosott Kovaczy alias Bodoky Thamas new lobbagiat Melly repe(t)itio mellett kesk vala Damokos Ferenczre azzonyo(m) ebbeli igassagát p(ro)ducálni es praezentálni, De ezekre lonas Deak Vram ilyen valazt teőn: hogi azt az Jobbagiot megh nem aggya [Kv; RLt I]. 1677: Efféle Jobbágioknak repetitioja Székelységről, Szászágrol, Városokrol ha lészen, akar Tisztek által, praeceptorium Mandatum mellett, s' ha nem restituáltatik modo praemisso a' Jobbágy, Táblára evocáltassanak [AC 192]. 1768: hallattam egy Földvári Nagy Marton nevű őrg embertől beszélleni, hogi Triff Isztratyi Felső Köherből jöt volna lakni M Földvára a szűk időb(en), és hogi régenten a Felszegi uramék praecessoritol a Fiscus Cancellistak által felis kerette Isztratyit és felis adtak repetitiojakra [Katona K; Born. XL. 80 Kotsis Todor (40) zs vall.]. 1784: a Grofné Avramot először ugyan tsak szomszedságson oda küldett missilis levele által repétálta, mely szomszedságos Repetitiojára fel nem advan, kentelenített Legitime exmissus Cancellisták által Repetitorium Mandatum-mol ... fel keretni [Fejér m.; BK ad nr 465]. 1796: az illyen Privilegium a' Citalt Törvény szerént Perpetuum, Tehát ... szabad az ollyan Privilegalis Levelet azon Közönség számára, a' kinek adattatott viszá kéri, a' nélkült, hogi ezen Kérés vagy Repetitio által akárkinek privatum Jussa meg sértetődhekk [Mv; TLev. 5/16 Transm. 64]. 1817: az Instructioiban meg nevezett Szolgáló emberét a Tekéntetes Exp(one)ns Urnak törvényesen repetáltam, mely repetitiora Udvar Biro Hodor Sámuel Uram felelt^a [Dob., Somb. II. — ^aKöv. a felelet].

2. ismétlés; repetare; Wiederholung. 1710 k.: Ezeket a quæstiõkat, responsiõkat százszor meg százszor elgaragvultok, olvasván elõtte, osztán examinált, mint szinte oda fel írtam a vocabulák és phrasedekrõl. Ez in rei veritate repetitio volt, de a scholákban szokott repetitiõnál százszorta jobb volt | Oda feljebb említém a biblia és locusok tanulását; nem volna-e jobb azt praemittálni amaz sok haszontalan grammatica, syntactica, poetica repetitiõknak, vagy bár csak conjugálni a katekizmusmal? [BÖn. 539, 555]. — L. még MvÉrt. 40.

3. ismétlendõ anyag; repetitje; Lernstoff zum Wiederholen. 1805: tanultuk a Repetitiot, 9 után elmondottam de hibáson mellyért 4 veszszõt kaptam az Anglus nadragomra | tanultam a Repetitiot egy Fertály a 10re el kellett volna mondani de nem tudtam azért a Rector meg szentelte az alfeletemet, betsülettel [Dés; KMN 93–4]. 1806: dél elõt egy Caputotskát el mondtam Repetitioha | dél elõt nem a leg fájinabb Repetitiot mondtam [Dés; KMN 197, 207].

repetir-óra ismétlõ óra; ceas cu repetitje; Repetieruhr. 1797: Egy Asztalra való repetir ora [Koronka MT; Told. 34].

Szk: arany ~. 1820: Egy Arany repetir ora [Mv; Told. 19] * asztali ~. 1803: a kasztenen egy Üveges Asztali repetir ora [Ne; DobLev. IV/858. 1b]. 1816: Repetir asztali ora 57 Rf 20 xr [Kv; Born. IV. 41]. 1824: Egy asztali repetir ora, melynek az üvege el van törve [Fugad AF; HG Marara lev.] * ezüst ~. 1774: Egy Ezüst Repetir Orát mely Hatvan Magyar Forintokra betsületett [MNY XXXVIII, 305]. 1792: három arany és egy ezüst Repetir Orák [DLt bécsi hiv. nyomt. kl] * mentettes ~ mentettet játszó ismétlõ óra. 1793: Egy asztalra való nagy Minuvetes repetir Ora ae(s)timaltatott H. F. 72 [Mv; Told. 44a] * ütõ ~. 1774: Egy Ezüstös Réz Táblájú asztali ütõ kitsin Repetir orát [MNY XXXVIII, 305] * zsebbeli arany ~. 1814: Két 'Sebbeli repetir arany orra [Kv; Born. IV. 41]. 1816: Egy repetir Sebbeli Arany ora 67 Rf 30 xr [Kv; i.h.]. 1829/1830: Zsebbeli repetir arany ora Rf. 100 [Zabola Hsz/M.régen MT; TLt Közig. ir. 196/1830 néhai Darnóczy Jánosné Naláczy Anna ingóságai].

repetitus I. mn (repeticiõval) visszaszerzett; redobíndit (prin cerere); zurückgeworben (mit Bitte). 1677: Efféle Jobbágyoknak repetitioja ha lészen ha poenaban incurrálnak, a' convictusoknak, nem a' repetitus Jobbágyoknak javaiól légyen az executio [AC 192]. 1730: Nehai Vér Judith Aszszony számára foglaltak vólt el valamely Portiokot, holmi Repetitus Jobbágyok(na)k nem restitutiojokért [Dés; TKI Alb. Kis Marjai de Dees (60) ns vall.]. 1761: Repetalatvan az A. eõkegyelme ez elõt Mészáros Gyurkát az Itól mint Sellerit más nap az I. Férje maga a Mag(istra)tus eleib(e) azon repetitus embert fel hozta, s meg kénálta Titt. Hadnagy Uramat [Torda; TJKT V. 58]. 1784: Hatzegán Angelj a Repetitus Avránnak Apja vólt oloszianus Jobbágy és azon à Jussán kellett a Grofnéra devolvalodni [Fejér m., BK ad nr. 465].

II. fn (repeticiõval) visszaszerzett jobbágy; iobag redobíndit (prin cerere); (mit Bitte) zurückgeworbener Leibeigener. 1741: Nehai Kedves Feleségem Vesselényi Susánna Lakatos Mihály, András, és János nevű Jobbágyit repetalattam volna, a' mentionált repetitusok Protestatíojokban engemet ... Vadolnak mintha én valami keresett Színes praetextussal akarnám nékiek Nemességeket turbál-

ni [TKI gr. Teleki Ádám prot-ja]. 1759: meltoztatott a Mlgs Reg. Gubernium resolvalni, hogy bocsattassek el kezességen, addig mig praetendalt Nemességek a repetitusoknak revidcaltatik [GyL].

replít 1. felrõppent; a face să zboare; fliegen lassen. 1811: Bizony én mikor e' fák között sétálok, Ily' Elisiumot képzelek, 's találók; Kedves képzelõdés! tarts oh tarts sokáig! Mig le-szállók gyarló Testemnek poráig, 'S Azt hagyván a' földnek tsendes kebelébe. Jobb részem repitem az Egek' egébe [ÁrÉ 128].

2. a levegõbe emelve visz; a duce pe cineva într-un anumit loc ridicind în aer; in die Luft gehoben tragen. Sz. 1800: láttom azt is mikor az el fogatatatt Ketzan Juvont es fiat Vaszit meg támopták hajaknál fogva két felõl vezetve ugy repitettek hogi még a Labak sem érte a Földet és a véreken el lehetett menni [Köröd KK; Ks 67. 47. 27].

3. szárnyára ~ a. az életbe kibocsát; a da aripi cuiva; jn ins Leben entlassen. 1684: En az én Fiaimat Szárnyokra repitettem éllye(ne)k [Dés; Pat.]. — b. (hírt) felrõppent; a rászpíndi (stíri); (Nachricht) emporfliegen lassen. 1710 k.: Mennyi hamisat szólottam az én felebarátom ellen akármí rosszat felõle könnyen elhittem, szárnyára repitettem, még néha meg is szaporítottam [Bím. 1010–1].

replkó szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: eljárja a ~t örvendezik, örömében táncra perdül; a tresări de bucurie; sich freuen. 1674: Gillányi uramnak specifice, hogi is alla nemsokára dob, trombita szóval bejövén, az replkót vigan eljárja õ kegyelmével [TML VI, 588 Baló László Teleki Mihályhoz] * járhatja a ~t örvendezhet; a se putea bucura; sich freuen können. 1670: Mi itt harmad naptúl fogvást vigan lakunk; királybíró uram is most jobban járhatja az replkót, mintsem Déván [TML V, 88–9 Bánfi Dienes ua-hoz].

replika 1. jog viszontfelet, a védelem válasza a vádnak; replică; Replik. 1740: Replica, ad Instantiam Elisabethae Balog* [Dés; Jk 528b. — *Köv. a részl.]. 1796: a' Mlgs Fell Peres Urnak eddig tett replicájára elegendendõleg meg vagyon a' Felelet [Mv; TLev. 5/16 Transm. 57 tábl.]. 1809: látom, hogi a' Replicájában citált Documentumai mind egyik közösök Alföldi Antallal, és Fizi Mihály, valamint a' Replicais hasanlolag közös s annál fogva nem distingválhatom a' Örbán János Feleletit, amazoknak Feleletjektõl [Kv; Pk 3].

Szk: ~t obtineál. 1740: azon oculált Hely az Instans Varró Mihály és Makk János atyánkfiain(a)k adattathatik; mely iránt Replicát is újlag obtineáltanak az Instánsok, hogi azon helyrõl Levél adattathatik, a' Nms Várostól [Dés; Jk 535b].

2. válasz; ráspons; Antwort. 1713: Pataki Pal vram az Külsõ Joszág gondviseleje es Oeconomia iránt valo Ratioja ventilatvan, és abbol emergalt Difficultásokis eõ kglme Replicaja szerent Tollaltatvan absolvaltattott és a' következendõ esztendõreis meg marasztattott [Kv; SRE 121].

3. ellenérv; contraargument; Gegenargument. 1675: Látom Kegyelmed írásából, egészen engem ítél vétkesnek; de ha én is replicáimat megmondhattam volna, úgy tetszik, más conceptusát vettem volna Kegyelmednek [TML VII, 24 Béldi Pál Teleki Mihályhoz]. 1745: Veven Commissióját az Tnts Magistrátusnak az õtvesek Bástyája epitesib(en) hogi Concurrallyon Huszon negj mforintokig de mivel

Beclts Czehünk felette enervádot az expensara itelven magat inhábillisnak ... Replicaja lévén az Beclets Czehnek az Tnts Tanácstól ez" [Kv; ŐCJk. — "Köv. a részl.]. 1749: Hogy előbbeni úri leveledre nem válaszolhattam, arról követlek; oka ez volt: 1-mo az replicat magam személyemben kívántam repraesentálni [Bodola Hsz; DanielAd. 274 Hidvégi Mikó Ferenc Vargyasi ifj. Daniel Istvánhoz].

4. válaszbészéd; rāspuns la un discurs; Antwortrede. 1775: Mikor a főispán úr^a békőszönt, noha írásban volt a replicája, melyet valami hitvány barátta íratott volt, de az őcsém Fogarasi István sokat igazított rajta, mégis csak ekegve-mekegve mondotta [RettE 342. — "Gr. Teleki Ádám].

replikáció (alperesi) viszontfelet/válasz; replicā, rāspuns dat pārtii adverse; Replik (der beklagten Partei). 1560: Banffy Miklosnak Lepseni Annaszonnak az ew feleségnek kepeben valo Replicacio az elsew felettel melle valo [Kv; SLt ST. 6]. 1590: ha mith mostani Első p(ro)positionban feledkensegemből hatra hadtam vagy Elő számlálni nem tudtam volna, zabad legien en nekem mind Responsiomban s mind Replicatiomban megh mondanom es eleő. zamlalnom [UszT]. 1592: Megh Erteom az a(c)tor)nak az en Replicatiomra walo walaz Tetelet az hol azt mongya hogy ne(m) tagadnam az twtorsagot [i.h.]. 1593: Balasfi Gergeli az Beleniesi Andras halala feleol ualo feletet atta be ... Azra replicaltam es eis replicatit ada be [Kv; Szám. 5/XX. 172/8]. 1606: Az te Replicatiod feliol keseo ne legen^a [UszT 20/326. — "Ti. szolani]. 1625: Azmint az Jttus Replicatioiban azt As(se)rallia hogy az atiam aiandekön atta uolna nekj azt az heliet ezekre azt breuiter mongiuk el uariuk hogy Doceallion hogi aiandekön atta az attiam [i.h. 22b]. 1646: Trasmittaltatik ez Causa az Jctusnak replicatioja szerent az kulseő Forumra, es az holot keztek es az kik eleőt volt, ez utannis azok eleőt continualliak Actiojokatt [SzJk 64].

replikál 1. (perben) viszontfelet/válaszol; a replica (in cursul unor dezbatēri); (im Prozeß) antworten. 1560: Repicalni akarikw hogy az my Atyank Lepseny Istuan ket kew házat Csináltatot nekyk ketten sok kewltseggel [Kv; SLt ST. 6]. 1599: J vicissim replicat Azt en ne(m) tudo(m) wgy wagyone a mint mo(n)dod wagy kwleöm-be(n) [UszT 15/187]. 1617: breuiter mind ezekre replicaluan, mostannis csak azt mondom ... hogi az lk engemet diffamaltanak [Kv; RDL I. 11]. 1628: J igh replicat erre hogi nekem igerte Gellien Janos az leaniat Jegietis adot nekem, enis attam nekj, es sokszor napot tot mikor adgia megh az Leant, de az mind el mult es soha nem teljesitette megh bezedett [SzJk 18]. 1634: Suki Benedek vra(m) erre igj replicala [Zsuk K; SLt A. 46]. 1640: Lapukas Mihaly Füzesi ember az esküttek keőszől az Falu kepeben igh replicat [SzJk 49]. 1682: Turanczki Pál Vr(am) ... Ra(t)ioit bé atta, Difficultasys ki adattak mind ez ideigis nem replicalt, minden dolga csak függőben vagyon [Vh; VhU 683] | Ezeket megh halvan Vasarheli Szabo Istvan Uram az Atyafiak kepekb(en) igj replicala [Kv; RDL I. 161]. 1765: en irás nélkül ā mit tudtam, igy replicaltam s solváltam ā ki adot difficultasokat [Csobotva Cs; Ks Bartalis János (81) vall.]. 1826: Az Alperes Özvegy a Felpereseknek a dolog valósága es az illendőség ellen tett contentiojokra replikál ezekben [Ne; DobLev. V/1114. 7b].

Szk: *írás által* ~. 1681: Margoja^a azért hagyatik olyan forma, hogi az mire szükséges lészen, az Földes ur írás által

replically(n) [Vh; VhU 23. — "Ti. a lapnak] * *írásban* ~. 1705: Az úr azt rezolválá, hogy amint beadta volt őkegyelme maga praetentióját írásban, azt a Telekieknek kezekbe adta, és arra viszontag írásban replicáltak [WIN I, 514–5].

2. válaszol; a rāspunde; antworten. 1663: Kérem most is Nagyságodat instantiámra kegyelmesen replicáljanak [TML II, 591 Teleki Mihály Bornemisza Annához]. 1704: (Kérte) hadd mehessen haza a szállására ... kihez képest az úr replicált, hogy majd meglátja [WIN I, 104].

replikálás válasz; rāspuns; Antwort. 1664: Hogy Kegyelmed levelemre való replicálásának haladni kellett volt, abba, Uram, nem volt folytatkozás [TML III, 129 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

replikálhat válaszolhat; a putea rāspunde; antworten können. 1672: Ratiomat ... Praefectus vramnak eő kgk examenre be adom, es abbol emeraldando difficultassokra ho (!) bono modo nem replicálhatnék, az magamebol satisfialok [Utl].

replikáltathatik (perben) feleltethetik/válaszoltathatik; a putea da replicā (in cursul unor dezbatēri); antworten können (im Prozeß). 1736: Deliberatum. Mint hogi ezenn Dolog meritalis és Criminalis; azért az I. Instantiájára nem replicáltathatik most; az I. is most jelen nem lévén, adatatik Dilatio ezenn Caussab(an) új hogi az Instans magais akkor Compareallyon [Dés; Jk 212b].

reponál 1. letesz, letétbe helyez; a depune; hinterlegen. 1593: Nobilis Georgius Zent Iwwani Requisitor Conuentus Kolosmonostorien(sis) fide median(te) fassus est. Az miolta en az Conuent titzibe vagiok nem tudom hogi Zalai Gabor semmit az Conuentbe reponalt volna [Kv; Tjk V/1. 413]. 1594: maradt az Malombol megh harmincz kettedőfel keobeol búza Introitus Az varosnak kit az Clastromba reponaltak [Kv; Szám. 6/II. 8]. 1596: Zabo Andras az Varalliaj malom Biro Reponalt az Varos zamara buzat ky jelen wagion cb 51 1/2 [Kv; i.h. 6/XIX. 14]. 1598: Bachimegiej Miklos vallja Mikor Gyalubol Toldj Istwan vram az Tornj Thamas Marhayat Ala hozata kerde teollem Zoldi Istwa(n) vram hogi hol volna batorsagosb le tennj monda(m) hogi en inkab Jowallana(m) Kakas Istva(n) hazahoz de en nem tudom mindazonaltal mellik hazhoz reponalta [Kv; Tjk V/1. 253a]. 1642: Valamiglen az meg nevezet Trauzner Kata az penzt maga(na)k

Trauzner Janosnak es Felesegenek nem reponálná mind addig Trauzner Janos es Felesege s Posteritisi az in-pignoraltatot Jobbagyoknak pacificum dominiumjaban lehessen [Hadrév TA; DobLev. I/12]. 1643: az mi keves diszno, meh avagy barany valtság lenne, annak a decimait akarmi kiczid legienis külön reponalya [ETA V/2 Bethlen István ut. Halászi István tt számára a bethlenősi jószág dézmája ügyében].

2. birtokba visszahelyez; a repune (in posesie); (in den Besitz) wieder einsetzen. 1784: Rosnyai Úr maga se jött se egyszer se mászor hogy az Jóságba reponaljan, mégis az arendat p(rae)tendálta [Msz; MbK XI. 71].

3. válaszol; a rāspunde; antworten. 1704: Pekri uramnak hozták levelét, melyben írja, hogy a fél karját meglőtték az ellenkezésben, amint az ellenkező rákokat üzte volna. A generál reponálta, hogy meglátta egy rác a nyakában annak a párduncnak a bőré, akit a rézkertből küldött volt ki Káro-

lyi uram [WIN I, 190]. 1756: Grohoti Petrucz János Expónállya, hogy ennek előtte esztendővel Szent Péter Bőjte alkalmatosságával Grohoton lévő házamat étszakának idején gonoszul felvénvén bé Zárt Hajlékombol hét türedék vászنامot ellopták ... Ad haec Grohot ut Falu Repónállya* [Grohot H; Ks 62/6. — *Köv. a válasz]. 1763: Egy kard szijara valo ezüst Csattot p(rae)tendálnak az Haeres Urak melyre az Aszszony ugy reponál hogy Semmit abban nem tud [Hsz; Ks 23. XXIIb]. 1766: Szép magyar stylussal perorála a püspök úr. Ez a vén tromf Inczédi Sámuel reponála [RettE 198].

reponált elhelyezett; (care a fost) depus; hinterlegt. 1596: Vetettek el az reponált búzabol cub 29 1/2 Marad repositumba kez búza cb 114 1/2 [Kv; Szám. 6/XXII. 14]. 1609: veottem egi tarizniat, meliben Biro V. Az Cancellarius Zechi Istuan vramnal reponált leveleit kwldotte Feyeuurra f — d 10 [Kv; i.h. 12b/IV 358].

reponáltat birtokba visszahelyeztet; a ordona să fie repus în posesie; (in den Besitz) wieder einsetzen lassen. 1807: az Határt ki jártottni, és az régi Usus szerént meg Határozotttni és magokat régi ususokban volt, de erő hatalommal el foglalt Birtokokban reponáltottni el sem is mulattýák [T; Born. XVD].

reponáltatik 1. letétetik; a fi depus; hintergelegt werden. 1594: Az Claustumba reponáltatott Waros Zamara Buza cb. 31 1/2 [Kv; Szám. 6/II. 1]. 1657: Az lopott pénz némelyektől vitel közben mások, kik reá lestek, elfosztották; volt rút kapzsi szegénynek javaiban, melyek nevezet szerént valakiknek nem legáltattak, és az megnevezett erősségekben nem reponáltattak | csak azokról tótt vala az fejedelem testamentaria dispositiót, melyek benn az tárházban reponáltatva állanak vala [KemÖn. 106, 113]. 1755: Parancsoltatott ... hogy néhaj jó Klmes vr(am) eo Excellya Cancellariája fell hanyattassék, és mi Guberniumot illető írásk volná(na) azok az Archivumb(a) reponáltassanak [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.].

2. (állásából) elbocsáttatik; a fi concediat; entlassen werden. 1778: (Szathmári Mihály) reponáltatott is, amelyen igen nagy örömdm és contentumom van. Isten őrizzen a papok uraságától [RettE 386].

reportáció (irat/bizonyíték) bemutatása vmilyen igény igazolására; prezentare a unui act/document pentru a dovedi justetea pretenției; Vorlegen einer Urkunde zur Bestätigung eines Anspruchs. 1793/1794: En Nenyedi Szántó Sándor ... ha mostani meg nem jelenésem mia, az Antiqua Sessioknak meg állításában, valami Serelmem és p(rae)judiciumom történik, nevezetesen ha az Bagoi régi ős Curiam ... az ezen Országban Törvényne vált szokás szerént 4 antiqua Sessioban fel nem vététnék a' Commissiotól, tehát ne légyen késő ennékem, ezen és egyéb ezen osztýának folyásában né talántán meg történhető serelmeimet Reportatio mellett meg orvosolni [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 12–3]. 1798: Meg edgyezvén azon is az irt felek, hogy noha ezen Josszág viszsza adása Executio nélkül menne véghez, ha valamellyik Fél károsodását érezné, ne légyen késő a' Nms Also Fejér Vármege Tkts Derék széken reportatio mellett meg károsodását meg jobbitatni [Gergelyfája AF; i.h. IV/797. 2a]. 1802: a Felek között publicáltatván, Méltóságos Béli Antalné Aszszony ő Nga

részről Reportatio insinuáltatik a' Generális Székre [T; BLt 12 Végiai Horváth Gáspár szb kezével]. 1807: Minekutánna a' nyilak e' szerint ki huzatodtak a' F. Peres Bodo Miklos Uram és Barabás Dénes ő klme és a' több Ingerensek nevében minden meg terheltetésekre nézve reportatiót Jelemtettek [Hsz; Kp IV 30b]. 1826: a mely fél Telket az Alperes Özvegy mihelyt az özvegyi Curiaja iránt valo reportatioja ki foly, és a Felperesek özvegyi lakására viszsza váltják, a Felperesek számokra viszsza venni el ne mulatja [Ne; DobLev. V/1114. 8a].

reportációs per visszaszolgáltatás/adás iránti per; proces intentat pentru redobîndirea/recuperarea a ceva; Prozeß zur Wiedererwerbung von etw. 1803: most a Jövő széken a Reportációs Pered is elé vétetődik reméllem submittálva vagyon [Nagyak AF; DobLev. IV/870 Dobolyi Sigmond Dobolyi Istvánhoz]. 1826: kéntelen voltam az édes Anyámtól lak helyet kérni a' mig Horvát János Urral azon Curia és executumok iránt valo reportatio Perem a Tts Derék Széken ki folyhatna [Ne; i.h. V/1114. 3b]. 1836: (A pert) hogy Reportatio mellett is az Alperes Özvegy a Derék Széken ki ne folytathassa a legjobb Esketését a Reportatio perből ki vették a Felperesek [Ne; i.h. V/1213. 2b].

reportál 1. beszállít/hoz; a aduce/transporta în acel loc; hinliefern. 1595: 1595 die vltima 9br(is), Az ket malombol reportaltanak Buzat ... Cub: 112 1/2 [Kv; Szám. 6/XI. 36].

2. (iratot/bizonyítékot) bemutat/előterjeszt; a prezenta (un act/document); (Urkunde/Beweis) vorlegen. 1599: Forgott eo kgmek eleott Radnothy Istwan, es Alczer Georgy dolgok, myerthogy ... in Anno 1597 ben Zam weuo vram Ispansagbely tiztekben bizonios terhekkal sulliusitottak volt eeket, kikbeol valo expurgalasokra eo kgmek varosul eeket kys bochyatottak vala melyekbeol valo ky expurgalasara reportaltanak mostan bizonios tanuknak vallasokat [Kv; TanJk I/I. 334b]. 1629: az Inctusok is allegatiojok szerent bizonyichyak meg hogy eok nem censentialtak az gyilkossal es chyelekedetiben, es ... ad octavum diem reportallayk bizonsagokat s teoruenyek leszen [Kv; Tjk VII/3. 144]. 1654: Szeszermanyban Iako Jakab Peterne Molnar Kata kivan absolutiot Uratul Jakab Peterült ez okon: I Mert impotens volna az hazassagra Del(iberatum) Eccl(esiae), Az jövendő partialisig meg is varakozzek, akkorra reportallya Uranak impotentiaja felöl valo bizonyitasat [SzJk 73]. 1656: Del(iberatum) Ec(clesiae). Doceallya propositiojat, s az jövendő partialisra reportallya [i.h. 79].

Szk: relációt ~. 1677: az ... akadályokat nemző új Malomoknak erigalásoknak ocuallására a' Vármegegyék és Székek Commissariusokat bocsássanak-ki, a kik ocuallýák, és a' Székre bizonyos relatiót reportallýanak [AC 113].

3. jelent, bejelent; a raporta; melden. 1605: az Colosy Camaranak gondiuselesere valasztottak Teleky Istuant Az be lktataskor legyen gongyok zam Veweo Vrainnak az elebby Camara Ispanokis mellettek lewen s' vgy bochassanak mindeneket Inuentarium zere(n)t kezekben, az visitatiót penigh reportallýak az varosnak [Kv; TanJk I/I. 497]. 1683: Az egyéb Adozásbéli difficultásokat Vice Tisztek kötelességek szerint szorgalmatossá(n) fel czirkalván és fel írván hiteles Regestrum(an) reportalni el ne mulassák fogyasztkozás nélkül cze(n) Diactara ha kárt nem akarnak vallani [UszLt IX. 76/13 fej.]. 1702: Szegedi István Ur(am)

Majorkodtatásának mind hasznát, mind kárát hiteles Relatoriakb(an) reportallyak Fő Curator Urameknek ő Kglk(ne)k [Kv; SRE 81]. 1710: Végezetre prospiciállyanak arrolis az Tisztek, és az szegénység között fel vizsgállyak az 7temberi vagy 8beri és Márhussokb(an) (Igy!) lévő erogatiokatt, s azokrol valo quietantiakat ad 15tu(m) futuri Mensis Xbr(is) comportállják ad Com(m)issariatim, vagi ha hól Quetantiak nem adattak volna az olyanokat hiteles Instrumentumban és Specificatióban reportállják [KvLt I/198 a gub. Nsz-ből]. 1733: ugy parancsolta Itülő Mester ur(am) hogy mindeneket reportálljon az Ur(na)k [Kv; Ks 99 Endes Péter lev.]. 1740: Borbirák atyánkfiai minden pinczéket járjanak el és az idegeneket^a elpecsételvén reportállják a Nms Varosn(a)k [Dés; Jk 539b. — ^aÉrtsd: idegen borokat]. 1748: azon kárnak meg becsülésére ki menvén compellaltuk a meg nevezett Falut hogy a Falu Marhaival el etetett Gabonáját refundálnák meg nevezet Sz Egyediek midőn Executioira is ki mentünk a Falu Repellalt, és reportáltuk Ns V(ár)me)gye G(ene)ralis Congrega(tio)jára [Dob.; WassLt]. 1793/1794: a Sárdianusok^a felelik: Mind a' Törvény, mind pedig a' Praxis azt tartja, hogy az Exmissusok ante executionem, ahoz reportálljanak a' kihez exmittaltattanak [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 15b. — ^aA Sárdi-örökösök]. — L. még WIN I, 304.

4. megmutat, bizonyít; a demonstra/dovedi; beweisen. 1632: az mint Chiereny Farkas Vram ellen ualo bizonsagim reportalliak nem tudom mi okon kiuannia kd mindeniket^a [Kv; Ks 41. D. 21 Lad. Bornemissa lev. — ^aTi. jb-ot visszavitetni]. 1672: Az Actrix világosan reportállja hogy eladás és arulás forgot az controversus szeoleok dolgáb(an) [Kv; Tjk XI/1. 215]. 1675: az Actor Fatensis reportallyak az Jnctust szinte(n) olly szekeres(ne)k lenni mint az többit [Kv; Tjk XII/1. 122]. 1696: Hat vagy hiteles tanuk nyilván reportállják hogy az Inctus Lengyel Mihálynak más hites feleségeis vagon [SzJk 297].

5. előhoz/ad; a prezenta/expune; vortragen. 1670: az Inct(a)k nyilva(n) valo boszorkánysága felől ne(m) doceálnak, mind az által ... reportálnak oly vilagos Circumstantiakat mellyek ne(m) kiczin p(rae)sumptiot importallnak az Inct(ana)k boszorkánysága, és bűjös bájoskodása felől [Kv; TanJk II/1. 724].

6. (felsőbb bírósághoz) felterjeszt; a inainta (la o instanță superioară); (dem höherem Gericht) unterbreiten. 1677: esztendő alatt a' Dotalista Relicták Urok jóságiból és javaiból semmiképpen ne exturbaltassanak, el-telvén pedig az esztendő meg-kináltatvan ... illendő részzel-is, ha azzal contenta lészen, vagy magok között convenialhatnak, bené quidem: ha pedig nem, reportallyak abbéli processusokat a' Haeresek és Successorok Vármegyékre, vagy Székes helyekre [AC 100].

7. *viktóriát* ~ győzelmet arat; a repurta victorie; siegen. 1759: Még addálom ezt^a, melyet a kolozsvári jezsuiták nyomtatásban adtak ki, minekutána in anno 1758 Leitmericznél^b valami kevés victoriát reportáltak volna a mieink [RetE 83. — ^aEgy latin nyelvű alkalmi verset. ^bCsehországban].

reportálás (irat/bizonyíték) bemutatása/előterjesztése; presentare (a unui act/document); Vorlage (einer Urkunde). 1603: Deliberat(um) az feo Tanúnak vallasawal mint-hogy mind eddigis el nem érkeztenek, es mind az ket feel annak az Tanúnak vallassa reportalasact egyenleo akarat-

bol kezek ad futuram sedem ...thudni illik chyeteorteokre halaztany [Kv; Tjk VII/1. 668]. 1677: Ha kik árultatásnak vétkeben találatnak azon akkori Diaetáról a' dolog ki ne mennyen, hanem végsőképpen decidáltassék; annak reportálására-is peng az idő alatt, ne maga mennyen a' peres, el se bocsáttassék, különben hanem ... erős kezesség alatt, egyébaránt mások által vigye véghez [AC 40–1]. 1770: az Tit. Groff Aszszony elő ngá(na)k az Instructionnak tenora szerint notificalok, hogy az Instructioban írt malom oculatiojára exmittalt Tit. Commissariusok által Lett oculatiojainak reportálását és ventilláltatását, és a Differentiának definiáltatását ad 8vum Diem eo Exllja el nem mulattya Solicitalni [Kük.; Jhb LXVII/15].

reportálhat jelenthet; a putea raporta; melden können. 1667: Csuti uram az huszti temetésre érkezhetnék le, az holott jobb alkalmatossággal reportálhatna mindeneket nekem és általam az kiknek illik [TML IV, 228 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

reportált előterjesztett; care a fost prezentat/expus; unterbreitet. 1671: Eő kglmek Tanácsul az két fél Litigansoknak reportalt attestat(i)ojoikat assumalua(n), és pensitalian per hoc J kövesse meg az Actort [Kv; Tjk XI/1. 44]. 1702: Mi ezen előnkben reportalt Aknai Törvént ventilalván Tetzet az Desy Nemes Szek(ne)k, hogy az jövőendő szekre producallyak akkor finaliter decidaltattuk [Dés; Jk 324b].

reportáltat felsőbb bírósághoz felterjesztett/áttejtet; a dispune să fie înaintat la o instanță superioară; einem höherem Gericht unterbreiten lassen. 1793/1794: A Sárdi Részen lévő Atyafiak Protestálnak ezen Deliberatum ellen, és ezen osztályos Processust egész folyásával edgyütt a' Tktis Nms Vármegye G(ene)ralis székére reportaltatni kívánnak | A Bágyoni, és Keresztesi Részen valok újra reportestálnak meg kívánnák hogy az osztály az Itélet szerént végben vitessék, és azután ha tetszik reportáltassak [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 15, 15b].

reportáltathat felsőbb bírósághoz felterjesztethet/áttejtethet; a putea dispune să fie înaintat la o instanță superioară; einem höherem Gericht unterbreiten lassen können. 1793/1794: 'a Commissio Terminust tett, hogy kiki maga Jussa mennyiségéről igazságát elő adja és most is annyi idő el telése után a' Protestans Urak minden Documentum nélkül tsak pusztá beszédél láttatn(a)k akadályt tsinálni azért az előbbeni Itélet szerent hogy az osztály el végeztessék s ha kinek nem tettzik, az után reportaltathassa itéltetett [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 16a].

reportáltatik 1. bemutatatik, előterjesztetik; a fi prezentat/expus; unterbreitet werden. 1682: ha az Atyafiak eo kglmek Berki Istvan ur(am) jovaib(an) participalni akarnak adgia(na)k számot annak rendi s — módgia szerint a Dna praetendens(ne)k; ha pedig nem akarnak számot adni, verificálván es comprobálván a Dna p(rae)tendens literis vel humanis testimonijs menyi kárt valhatot miatta, es menyi jovait dissipalta vagi költötte el Berki Istvan ur(am), reportaltatvan az documentumok törvények lészen [Kv; RDL I. 161].

2. jelentetik; a fi raportat; gemeldet werden. 1707: Ezen dolog^a reportáltatván generális Pekri Lőrincnek, visszame-

gyen Kolozsvárról, és a németben sok kárt teszen; Szebenbe is visszaüzi [Kv; KvE 250 GM. — ^aAz, hogy br. Tige Nsz mellett sok kurucot levágott]. 1731: A Kis Mezőben edj darab föld ez Lukás Andrásnál zalogb(an) ugy reportáltatik edj forintban [Gelence Hsz; BCs] | Az Kodor utcáb(an) Kibédi Márton Atyánkfia mostani lakó kö Házánál amelly kertett az utca felől fel tött, annak oculálására, ha az maga földére, vagj az N. Varos földére tötte é melyett ha az N. Varos földére fogott fel tetetni az Tktes Ne(m)es Tanacsnak reportaltassek [Dés; Jk 415b]. 1737: A Széna Rétek is superalyák a Gorbai Széna réteket, de minthogy az Almási rétek többire sásos és alkamatlanabak(na)k lenni reportaltattak, hagyattak annak Jobságoknak resarcialására [Kv; JHBK XXVI/1] | Határunk egj(gi) részetskéj(e)k a kozárváriak által lött elfoglaltatása iránt új reportáltattott, hogj a prima relatio szerént vagjon azon(n) határunk(na)k el-foglalása [Dés; Jk 485-6].

reportéroz(ik) jelent, jelentést tesz; a raporta, a prezenta un raport; melden. 1768: én reggel Vida Máthé reportérozék Hadnagy Trintseni Uramnak, és mindgyart meg parontsola hogy a' Lovakot oda fel vigyük [Páké Hsz; SzentGy Vida Máthé (48) pp vall.]. 1771: Fejér V(ár)me)gyei Joszág Tisztje Cseh Mihály Ur(am) a' mint reportérozta ... költött a Temetésre loszág proventyéből e' szerént [Kendilóna SzD; TL. Teleki Pál hagy. Cseh Benjámín de Miske vall.]. 1821: rolla bizonyost irni nem lehet, édes Anyád bé menvén szüretre hozzátok bizonyost fog reportérozni [Kv; Pk 7].

reportum jelentés; raport; Meldung. 1723: reportumibol Var(me)gyéstül láttuk cö kglmenek méltatlan szenvede-sit és vexait az Regimen Tiszteitől [Hátszeg; Ks 83]. 1731: Mikor magunk otthon leszünk, minden reggel reportumot kell hozni, a lovak állapotjáról, vgy estvén parancsolatot kell venni, a más napi dologról [JF lovászmesteri ut.].

Szk: ~ot tehet. 1719: az első Téli holnap el telvén, Kegylmetek tehet reportumot a Guberniumnak [Ks 83 gub.].

repozíció visszaadás; retrocedare; Rückgabe. 1594: Karda Lukács jobbagyul köti magát Lázár Farkasnak hogy ha elmenne Karda Lukács Lázár Farkas uram keze alól, minden törvény nélkül megvehesse Lázár Farkas uram az felyül megírt kezeseken a 25 fl, semmivel eleibe ne állhassanak, semmiféle törvénybeli orvossággal meg ne állhassanak, se repositioval, ezen levélnek erejével megvehessék az 25 forintot [Szenttamás Cs; SzO V, 156].

repozitórium raktárfulke; nišā, firidā; Lagerkammer | (raktározó) szekrény/polc; repozitoriu; Lagerschrank. 1789: A' Fa tarto Repositoriumb(an) egy Mongurlo Rf 7 | Más hasonlo Deszkából készült veress festékű Nagyobb Repositorium 5. gráditsra fel osztva Rf 10 | ezen Szobába ... jobb kéz felől lévő fenő Deszka ki huzo fijokos Repositoriumokban ezen aláb irt Portékák találtattak | Ezen Szobának Oldalaiban lévő Repositoriumnak also részében vagyon 2. Agy helyett szolgáló Alkalmatosság [Mv; ConscrAp. 1, 16, 33, 39].

repositum 1. mn félretett, raktárolt; depozitat; gelagert. 1679: Repositum szilva ... Repositum Mák, két sákb(an) ...

Repositum aszszu Baraczk [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 34-5].

II. *fn* letét; depunere; Depot | megőrzésre elhelyezett pénz/vagyontárgy; bani depuși/obiecte de valoare depuse spre păstrare; zur Aufbewahrung abgelegtes Geld/Ge-genstand. 1584: Az Zamwewo Vraim az Egyhazfiaktól es feokeppen Breyber Lazlotól annak vthanna Amenyeben az egyhaz Jeowedelmében es repositumabannis tudos volt lgiarto Simontolis Zamot Wewen ez esztendeobeli Introit(us) tt in Summ(m)a f 305/46 | Ez eleot valo ezendeok-bely Repositum volt Summa Zerenth Pethessy Giarfasnal es Breiber Lazlonal mely Petessy Giarfas holta vta(n) Breiber Lazlo kezebe zaloth kj theót In stümma f. 479/44 [Kv; Szám. 3/XII. 20]. 1593: Ersebet Azzoni, Giulai Janosne vallia semmit ne(m) tud sohul hogi Zalai Gabornak reposituma marat volna [Kv; Tjk V/1. 413]. 1657: Az ország számára legált repositumot collocálák Szamosújvár-ban, az egyéb privatus embereknek legáltattakat Dévában, az collegium es ekklesiák számára valókat is Szamosújvár-ban [KemÖn. 95-6]. 1671: (A városokba) refugii causa menvén az Regnicolák szállásokon deponált bonumokat, a' Városi Tisztektől repetallyak mandatummal némely praetendensek Végeztük Országul hogy az kik ilyen méltatlan repetitioakat és Evocatioakat töttek azok invalidatnak cassaltatnak mert senki repositomat nem bánt-hatták annál inkább senki instantiajára repetitiojára ki nem adhatták senkit meg ne karosítsanak Városi Atyánkfiak, ha szintén mandatummal kímék és sollicital-nák is [CC 67-8].

Szk: ~ban marad. 1596: vagion búza kit waros zamara reponaltanak cub 6 Marad repositumba kez búza kit mind az két Malom Biro be rakatot varos zamara cb 114 1/2 [Kv; Szám. 6/XXII. 14].

reprehendál 1. megfedd; a mustra/dojeni; jm etw. ver-weisen. 1657: az fejedelem consiliumot tartott az dologról, és az statusoknak eleit convocálván, elméjeket tartott az dologról, és az statusoknak eleit convocálván, elméjeket csendesíteni igyekezte, de némelyek felől nehézsége lévén s zavaikban is reprehendálván, arestáltattott, és kezessék alá vétette, mint: Földvári Ferencet, Toroczka Lászlót, Istvánt, Gyerőfi Jánost [KemÖn. 178].

2. nehezményez; a reproba/dezaproba; beanstanden. 1662: hogy kik így, kik másképpen beszéllenek az harcnak állapotját, nagyon reprehendálta, fogta vala meg őket beszédjökben [SKr 180].

reprehendáltatik megfeddetik; a fi mustat/dojenit; jm etw. verwiesen werden. 1662: Várad leveleket Kolosvárról Stépán Ferenc visszatéríti, melyért reprehendáltatik, ment-sége cáfoltatik [SKr 556 Tartalomjelző fejezetcíméből].

reprezentáció előterjesztés; prezentare, expunere; Vorlage. 1704: Ma reggel az ország felgyűlvén, a Gubernium kiizene a statusoknak, hogy a Gubernium is a Bethlen Miklós uram dolgában a repraesentatiót nem ellenzi, sőt igenis elköveti [WIN I, 190]. 1723: alazatos repraesentationkra is figyelmezni méltóztatván Resolutiok(na)k azon Gyűlésre idejénkoránt valo le küldését kglmessen meg igirmi méltóztatott [Kv; Told. 2].

Szk: ~t tesz. 1763: Említettem feljebb, hogy a sanitas commissio minémű repraesentatiót tett a plájok neglecta curájáról [HalmágyiNlr. 83].

reprezentál 1. ábrázol; a reprezenta; darstellen. 1714: Más Negi szegletes Asztali óra, ház formáját representálván ... fl. Hung. 100 [AH 19].

2. jelent; a raporta; melden. 1690: az General ő kglme oda fel ő Felsege és ministeri előtt repraesentallya sok fogyasztkozásinkat és munkalodgia terhünk(ne)k könnyebbülést [Törzs. Bethlen Sámuel fej. ut.]. *XVIII. sz. eleje*: Szivünk belső fajdalmával kelleit Nsgtok(na)k s Kglmetek(ne)k hathatos orvaslásnak jó reménsége alatt alázatosan repraesentalni szabadcságunk(na)k és Ecclesiastica directioink(na)k meg haborítását, és rontatását [Kv; KvRLt X. A. 39d]. 1717: A Kézdi Vasarhelyi lakások alázatos instantiajuk által találtak meg benünket sok terheltetéseket és erejét felet a gazdalkadásra való erőltetéseket, és hogy ha nem Sublevaltatnak tellyességgel el kellessek pusztulnjok repraesentalnak [ApLt I a gub. Hsz-hez]. 1748: Nem tagadhatom Sokakban Sokaktól lett diffamatiomat, mellyeket az Urnak is repraesentalom vala [TKI gr. Teleki Ádám lev.]. 1772: Kérem azért az Urffit méltotassék engemet tudósítani, mivel kételen vagyok ezen dolgot az Melgos Theauriatusnak representálni [Kv; SLt XL Henter János lev.].

3. előterjeszt; a prezenta/expune; unterbreiten. 1704: Utoljára instálta azon, hogy az Istenért igyekezzék úgy repraesentalni őfelségének, hogy hadd láthassa meg őfelsége is, ha méltó-e ő a gratiára vagy nem [WIN I, 192]. 1721: az Falukat qualitasokhoz képeest egy más után irtuk, mellynek Regestumat Fő Biro Uram Nagodnak repraesentalja [Ne; Ks 95]. 1749: Hogy előbbeni úri leveledre nem válaszolhattam, arról követlek; oka ez volt az replicat magam személyemben kívántam repraesentalni, de újában meggátla szándékomban Apor Péter [Bodok Hsz; DanielAd. 274 Hidvégi Mikó Ferenc Vargyasi ifj. Daniel Istvánhoz]. 1782: méltotassék ezen binaria Repulsiot a Felsőges Kir. Gubernium(na)k a közelebb lévő Postán repraesentalni [Ne; DobLev. III/564. 1a].

4. átad; a predá; abgeben. 1761: mihent o Nga jelentette hogi el szándékozik menni, késő éjjelig dolgoztunk azon munkán, reggel nap fel jöte előtt jó idején hozzá fogtunk iteratōis öltözten, elis végeztük, s ő Ngának repraesentalta a társom [Branyicska H; JHb XXXV/46. 11].

5. képvisel; a reprezenta; vertreten. 1590: Ennek vtanna zegeodet zolga legie(n) egy ennek az eő dependentiaya legie(n) a ket feo vraitmtwl mellyek pro tempore, az Biro-sagnak tisztiit ith fen eő kegmeok között rep(re)sentalja [Kv; TanJk I/1. 134]. 1595: vegheztenek hogy Az Jozagba való iktatas el ne haladgion valazzon eo kgme ket vraitmatis az tanachbeliek keozwl kik az Statutiokort Az tanach newet representalliak [Kv; i.h. 249]. 1657: azok^a pedig valának: Rákóczi György, az őregbik, ki fejedelem képét repraesentalta az solennitásban | Rákóczi Zsigmond maga lóháton foga kezét, amaz^b is lován ülven, de mi mind gyalog szállottunk, mivel az svéciai király és korona képét repraesentalta [KemOn. 58, 276. — ^aA fejedelemasszony elé küldött követek. ^bTorstenon svéd generális]. 1677: ez Haza három Natiokból álván, és akármely tracták, s' egyéb szükséges dolgok-is úgy kívánván, leg aláb két nevezetes ember közzőlök continué jelen légyen, kik repraesentalják azt a' becsületes Natioját-is Hazánknak [AC 36]. 1710: Volt dolgom Lubkovicz fejedelemmel és udvari cancellarius urammal, amennyiben közönséges személyek, és a császárt repraesentalják s Őfelségének legelsőbb ministeri, azért az ő szavok énnálam a császár szava gyanánt vagyon [CsH 86]. 1736: az akkori Leopoldus császár a lakadalom-

ra invitatus lévén, maga képiében gróf Rabutint praeficialta; úgy is excipialta az Gubernátor^a, mint magát az császárt, de az felesége, noha ott volt, nem repraesentalta az császármé személyét, csak úgy ült asztalnál, mint erdélyi generalis commendans felesége [MetTr 393–4. — ^aBánfi György].

6. vminek minősül; a insemna/constitui; qualifizieren. 1599: ha valakit orzagh vtában megh les es ezkeppen adorial, mint ez Kun pal chelekedet az en Jobbagioműal tolvajsagot repraesental [Szinye SzD; Ks].

◊ Szk: méltatlan személyét ~ja vkinél személyesen jelentkezik; a se prezenta la cineva; sich bei jm persönlich melden. 1664: Holnap itt kell lennem, szeredán, Isten velem lévén, Nagyságtok szolgálatjára méltatlan személyemet alázatosan repraesentalom [TML III, 54 Teleki Mihály Lónyai Annához].

reprezentálhat 1. jelenthet; a putea raporta; melden können. 1665: Egyéb dolgokról való bő írással Kegyelmedet nem terhelem, reméllem, magam ma-holnap Isten engedelmeiből Kegyelmednek repraesentalhatok mindeneket [TML III, 471 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz Bécsből].

2. előterjeszthet; a putea prezenta/expune; unterbreiten können. 1704: ezek után kéré^a az urakat, hogy már régen lévén fogva, ha megengedték volna, fel is küldhetett volna őfelségéhez és repraesentalhatta volna, ezután is még hadd küldhessen fel ad repraesentalionem [WIN I, 147. — ^aBethlen Miklós].

reprezentáló 1. vmit ábrázoló; care reprezintă ceva; darstellend. 1714: Meg aranyozott ezüst Pohár Krisztus Vrunk Kinszenvedésit repraesentalo három figurakkal ékesített, hasonló födélel | Külömb fele Historiakat repraesentaló s Phrigiai tövel ki varrott ... Kapitok No 6 [AH 28, 56]. 1732: ezen palotának két ajtai felett ... vannak helyhezelve, két világi gőnjörőségekben magokat mulatozo, edgjik pénzél kevélykedő, másik koczkában gőnjörökődő, kaczagwa bolondok ábrázattját repraesentalo effigiesek [Kóród KK; Ks 12. I]. 1733: Az ajtó felett egy czimerecske, felette vadászoknak képe, ehez hasonló vadászokat és némi némű madarokott rep(re)sentalo képecskéekkel edgyütt in nro 11 [Haccsel H; JHb Jósika Zsigmond udvarházában]. 1746: Egy Menyecskét repraesentaló ezüst Aranyos Pohár [Nsz; Told. 19].

2. helyettesítő; care suplinește ceva, care ține loc de ceva; vertretend. 1756: Az Udvarháznak előtte 7 ölnére vagion egy ki asszot haszonatlan körisfa mellynek alatta egy vastag Tökére vagion téve Asztalt repraesentalo kerék Malom kő [Branyicska H; JHb LXX/2. 29].

reprezentáltatik 1. ábrázoltatik; a fi reprezentat; dargestellt werden. 1714: Ütő Óra fa futrálj(ban) Ajtotska^a nak külső oldalán 6. Honap belső oldalán hasonlóképpen 6. figurakb(an) repraesentaltatik fl. Hung. 40 [AH 45].

2. előterjesztetik; a fi prezentat/expus; unterbreiten werden. 1704: noha in forma apellationis nem lehet ugyan felmenni, de a sententia repraesentaltatik őfelségének [WIN I, 201–2]. 1730: A' Tiszteletes Kolosvári Refor. Consistoriumnak gyűlése lévén, ott representaltott Tiszteletes Püspök Bonyhai György Uram ő kglme gravamenye [Kv; SRE 159].

3. vki által képviseltetik; a fi reprezentat prin cineva; vertreten werden (von jm). 1777: Báro Josika Urfinak Természet szerint való Tutrixa ... Mező Madarasi Medve Mí-

hály Ur által representaltatvan és kezembe adatvan egy Irot Instructiot a végre hogy annak Tenora és Continentiája szerént Procedalnek [JHb XXXV/6].

reprezentáns képviselő; **reprezentant**; **Vertreter**. 1807: A' mely dolgot enis a' közönség Repraesentánsai és a' Pasztorok kérelmekre, és jelenlétekb(en) jövődöbéli bizonyosságul megírók [F.rákos U; Falujk 27 Sebe János papnot. kezével].

reprimál legyőz/ver; a reprima; besiegen. 1705: beszélé Nalácsi uram. Egy német úrtól hallotta volna, hogy Forgách azt írta volna a generálisnak, hogy a succursushoz mint kelljen bizniok, megtiltheti, holott Morvában és Sile-siában az ő hadok sok pusztítást tévén, annyi hada nincs a császárnak, hogy csak azokat is reprimálja, nemhogy ide jöhethne [WIN I, 573].

reprimálás elfojtás; reprimare, inäbushire; Erstickung. 1600: Azokat^a mingiarast indithassa mellenk minden halogatas nelkwl illien ellenwnk walo dolognak reprimalasara [DLt 26 fej. — ^aTi. hadakatl].

reprimálhat megfékezhet; a stävili/infrina; bremsen können. 1605: Im mostan is újabb és több hadunk érkezett Désre, azoknak is eleikbe küldöttünk, hogy tartózzanak, nem egyébért, hanem hogy ez szegény ország ne romoljon. Minthogy pedig szabad magyarországi hajdúság is sok közöttünk, immár meg nem tartóztathatjuk, sem insolentia és kár nélkül nem reprimálhatjuk, holott immáron egy néhány kastélt verenek fel hírünk és akaratum ellen [SzO VI, 11 az erdélyi nemesség előljárói Nsz-hez].

reprobál elutasít/vet; a reproba/respinge; ablehnen. 1667: Előbbi censurám ma is nem reprobálom, mivel akkor is mind újabb bemenetelt Balló uramnak, mind oda fel való tudósítását ezen dolognak jóvállottam [TML IV, 53 Beldi Pál Teleki Mihályhoz]. 1744: ennekelötte mint edgi két Esztendővel Zugatni Kezdé á Kösség, hogy eok egy más között akarnának Répartitiót Celebralni ratione Contributionis ... Remonstratiót tévén á Nemes Széknek, de á Nemes Szék azon munkát réprobalta [Nagyajta Hsz; INyR 38 Péterfi István (32) vall.].

reprodukál újra bemutat/előterjeszt; a presenta din nou; wieder unterbreiten. 1796: Hijába reproducalja itten az All Peres Ur azon Leveleit ... a' mellyekkel azt akarja bizonyítani, hogy a' Torotzkaiaknak Privilegialis szabadságok ezen Leveleknek ereje által mortificaltatván, és ők örökös Jobbágyság alá esvén, ma már a' kereset alatt fenn forgó Levélhez a' Fell Peresnek semmi actioja nem volna [Mv; TLev. 5/16 Transm. 34 tábl.].

reprodukáltatott újra bemutatott/előterjesztett; care a fost prezentat din nou; wieder unterbreitet. 1763: meg vizsgálván mind az elsőben fel olvastatott, s most újjabban reprodukáltatott, mint két l(nctu)sok Relatoriaját az A fel tett Positioi meg nem bizonyíttathatnak [Torda; TJKT V. 158].

reprotestáció viszonttiltakozás/ellentmondás; protest prezentat în replică la ceva; Protest. 1766: (A) Reprotestatiót enis inprotocolatni, és magom(na)k authenticē ki

adottatni aláztatson meg kívánom [Torda; TJKT V. 330]. 1799: elegendőnek gondollya a' Fel-peres fél a' Sűtmegi Lakosokat két felé hányni, és a' Praedialis Helyet két-felé méretni, millyetén reprotestatióját mint a' Méltóságos Fel-peres Groffnénak Mandatariussa a reflexioba inseraltatni, és ezen Executio rendében observaltatni kívánom [Magyarország TA; JHbK LX/6. 29]. 1826: a' Kelemenelki Mlgs Possessoratus pedig az ide sub E mellékelt Reflexiót és Reprotestatiót adta bé [Msz; GyL].

reprotestál újra tiltakozik/ellentmond; a protesta din nou; wieder protestieren. 1770/1771: Az Inctus Vásárhelyi Lajos reprotestáltván, azt felelé [Fejér m.; DobLev. II/428. 6b]. 1793/1794: A Bágyoni és Keresztési részen való Compossessorok reprotestálnak illyen declaratioval, hogy az ítélet szerént a' Köz földet osztassanak fel, és azután legyen a Reportatio [M.bagó AF; i.h. IV/739. 15b]. 1816: elmentem Rákosan Tekintetes Biro Gabor urhaz, kitis Személjesen találván, magais az Instructiot keziben vévén végig meg olvasván Felelé Biro Gábor Ur: Nem igaz hogy Fel fegyverkezve mentünk volna azan helyre, hanem mint magunkét ugj Fogtuk fel, Nemis engedjük más(na)k vérekül, reprotestalunk minden ottan történhetőségekről [Asz; Borb. II Rákosi Borbelly János a szék assz. kezével]. 1826: Mű Sepsz Szent Iványi B Henter József, Sárdi Simény György, ugy a' Kelemenelki több bébírosok, birtokosok és Szabad Székely közönség a' Gyalakuta és Kelemenelke határan Csulokáj nevű hely közén le folyo viz árok egyenes vitele elleni Gyalakuti Grof Lázár István Urnak az Óculatoria Commissiohoz adott protestaciojára ezt reflectaljuk és ez ellen reprotestalunk [Msz; GyL].

reprotestáns viszont ellentmondó/tiltakozó/óvást emelő személy; persoană care protestează din nou; protestierende Person. 1786: 'a Levelek nem Communicáltattak tsak máj Napon kétség kívül azért hogy 'a reprotestans az dologhoz ne készülhessen, azért az iránt való panasz 's egyéb Juris Cautelat az Reprotestans magának reservál [Nagyalak AF; DobLev. III/607. 39].

reptében repülés közben; zburind; fliegend. 1811: milyen sebessen Galambok' közibe Tsap az ülü, égyet hogy fogjon reptibe: Ugy jó az ártatlan emberre Véletlen a' veszély [ÁRÉ 94].

republikáció újra kihirdetés; anunț din nou; Wiederveröffentlichung. XVIII. sz. v.: Ngtokot soha effectivē a' Gubernium nem publicaltatta, hanem tsak akarta, azért a Republicatio nem szükséges [GyL. N. Solymosi Kontz József lev.].

repudiál el/visszautasít; a repudia/respinge; ablehnen. 1606: ha az eö felsege gratiait kegmtetek repudiallia Vlrunkot eö Felsegetis megh talalom feleolle [Kálnok Hsz; UszT 20/13 St. Bedeó trium sed. sic. capitaneus aláírásával]. 1613: Az Feiedelem^a eo felsege Azzoniunkal, felesegeuel, megh bekelliet, hozza vegie, vele lakieken, ha nem zerety es nem akar Azzoniunkall lakny, teorueni zerlntt suis modis repudiallia, vallic el teolle, es tiztessegeesen bekeuel bocziassa hazaiaba [KJ. — ^aBáthori Gábor]. 1680: Deliberatu(m). Mivel repudialta matkaságát, megh tsak választ sem tött Matkajanak Osvat Istvannak izenetire, s irasara mayd esztendő el forgasa alatt. Ez oko(n) fel szaba-

dittyuk az ferfiat az matkasag alol [SzJk 151]. 1682: Lakatos Ersebet vallyia Prokatoranak az Attyat Lakatos Petert Desi Mihally matkaja ellen mivel el jegyezven, annak utanna repudiálta, es mostis nem akarja el venni [i.h. 173]. 1701: Nagy Ernyében lako Kááli Kata aszszony repudiállya kezen fogott mátkáját ilyen okkal mivel őszve mátkasodásoknak idejénis nem volt kedve hozzá, Attyafiai dobolták reá kedve ellen [MVJk III/1. 210]. 1760: ez a haszontalan korhely Somai Gergely a feleségét repudiálta csak azért, hogy szüntelen való részegeskedéséért adhortálta [RettE 101].

repudiáltatik visszautasíttatik; a fi repudiat/respins; abgelehnt werden. 1761: Bontz Radutz ide valo Gyekei Mlgs Possessor Kornis Urak(na)k ős örökös Jobbágya ... ottan^a magát el akarván kötelezni tudták hogy ide valo Jobbágy légyen, és mindenkor repudiáltatott, 's reducaltatott [Gyeke K; Ks 5. XII. 22. — *Ti. Kékesen].

repugnál ellentmond; a contrazice; widersprechen. 1657: Noha pedig látom vala az én állapotomnak félelmes voltát, és búcsúzó is vala, hogy megválhatnám szolgálai kötelességetől, de abban repugnál vala [KemÖn. 306].

repulzió 1. ellenszegülés, ellenkezés; impotivire; Widerstand. 1573: az fejedelem ... az c(on)pulsoria dolgaban Reszerent valo kegelmesseget Mwtatta, De myert hogy Nem tekelltes keppen chendeswihetnek meg varosswl azban az dologban ... keryk azon Biro vramat kiral' birot hogy eo kegelmek vegek fely az Mwnkat megis, Es az feiedelmet keressek meg kéneregienek es térékedienek Az varos Neweben Azon hogi Ne Maradna semy Resze hatra, hane(m) my keppen az Repulsio az meg holt kiralne Azzon Engedelmbeol tellessegele leh zalott, Azon keppen az c(on)pulsoriaes Mindenestwl leh tetetnek keoztwink [Kv; TanJk V/3. 87b]. 1581: Hogy Ha wala mellyk fel bontana A wagy megh szokne (!) tehat a megh Mondot szaz forintot Egy byro mellette liwin minden per patwar nekül meg wehessek Egy Mason wala mellyk meg nem allana az kottest, sem Repulsioal sem Inhibitioual sem contraditioual sem tylalomual no(n) obstante [Erked K; WLt]. 1591: ebben peniglen szeminenw (!) perbelly orwossagh ne hasnallyon se repulsio, se Inhibitio [Msz; BáilT 89]. 1639: (A kezeseket) megh dulathassak Es wehessek, akar mi nevel megh nevezhető helieken ki Ellen se Inhibitio Se Contra Dictio Se Repulsio ne haznalhasson [Dob.; Ks 41. F]. 1666: tovább akarván menni Vitezlő Felső Szent Mihályfalvi Mihály Ferencz az egész Aranjas Szék lakosi képekbe(n) es Nevekbe(n) ... féligh ki vont kardal repellála bennünket. Mely repulsiojokra eo kglmek(ne)k (mivel fegjver az mi kezünkben nem adatot volt Ngdtol Kglmes Vrunck:) cessalnunk kelle [Thor. III/6 országos kommisszió jel.]. 1671: Találkozniak némelly nyughatatlan elméjű, es másokat kárban ejteni igyekező emberek, kik Divisiót kívánván valamelly Attyokfiától, hogy az repulsionak onus-sat tétessek le velle ... mellyből néha a' sok rendbéli Repulsionak onussa annyira nevedik, hogy az dolognak meritumát félylül haladni láttatik [CC 62]. 1736: Engem az Actor soha sem egyszer; sem mászszor azon interlocutoriè esett szavaimért, modo legitimo nem Citaltatott, és nem is Convincált, és igit Consequenter Executioját, Repulsioját méltán obviálhattam [Dés; Jk 185b]. 1792: midőn utollyára a' maga meg nyert praetensioját finalis Executioban

ügyekezte vétettetni az irt Nemes Communitas Repulsioval meg akadályoztatta [Várfa TA; Bosla].

Szk: ~t jelent. 1827: (A kommetaneusok) el indultanak hogy vegig ki járják Nanási részre — de azon a gödrön túl

Blas Pintye nem engedte jární — hanem egy kezibe lévő páltzával a járást meg akadályoztatvan repulsiot jelentvén ... azt adván okul hogy az eddig elé békességesen birt földet el jární nem engedi [Mezőbánd MT; DobLev. V/1118. 1b] * ~t tesz. 1570: elso nap mykor be mentenek wolna Symontelkere az peres Jozagban hatt ott wl egy legyn es hogy be menynek, kerde my Jarasba wagyunk es megj mondok neky hogy Az Jozagott foglallynok feyerwary Ghyörnek es az legyn fel kele es repulsyott Ten az zablatth ky wonnya, Es ezt Monda Tyltton ty kegelmetekett [Erked K; JHbK XIII. 23]. 1666: Nemzetes Gávai Miklos Ur(am) vivén ki bennünket Doboka Varmegyeb(en) Olah Budakre (!) Executiora Apaffi Istvanne Aszonym eo Naga procuratora Eötveős Peter Vram Az Olah Budakiak kepeb(en) ki iövé az egész Faluval edgyüt Repulsiot tünek mezetelen kardnak ki vonásával [O.budak BN; Ks 41. C. 7]. 1693: ezen Fodor Istv(an) Nalla leuó pallossat háromszor feligh feligh ki vonu(an) és igit ton repulsiot az Vicze Jspan azzal el alla [K; Born. XL. 87] * ~t tétel. 1674/1676: az Eoreg Rakoczi Györgi Fejedelem, két Cancellárista Deákokat ... Mező Szilvas(na)k el foglalására küldé az Aszszony Kamuthi Miklosné Asszonym akkori Tisztartaja, Imre Deák, Repulsiot tétete [Köbölkút K; JHbK XXI/21] * ~val él. 1675: sententiával ... az szolga birák szoktanak executiot tenni; executio ellen, tudom hogy repulsioval étenek [Fog.; UF II, 662 Nicolaus Uzoni de Fogaras (46) vall.] * ~val obviál. 1585: Gergely Deak a' Notar(ius) vallia hogy Nemet Menyhart ellen eo irt per Non Venien(tem) egy S(ente)nciat ob Nota(m) infidelit(a)t(is) Kamuty Balasnak, Es mikoron Exequally Akartak volna Colswarat Repulsioal obuiat, Az Vtan eo Nem tüggya miben zalott le az sen (ten)tiat [Kv; TJK IV/1. 425]. 1725: midőn el akamok foglalni azon Rétet ... Csegezben ns Aran(yos) szekben lako Tar Sigmond Ur(am) az Executio Repulsioal obviála es edgy kezében lévő bottal repellála [Asz; Borb. I]. 1726: hozván ki ide N: Doboka Varmegyeb(en) N: Iklodra legitima executionak peragálására M: Aszszonj Lázár Maria Aszszonj eo Nga Kovacs Janos nevű Udvari Jobbagy Biraja az executiot háromszor feligh ki vont kardal Repulsioal obviála [Born. VII. 6].

2. visszautasító levél; litterae repulsionales; scrisoare de respingere/repudiare; Ablehnungsbrief. 1782: méltoztassék ezen binaria Repulsiot ... a Felső Kir. Gubernium(na)k a közelebb lévő Postán repraesentálni [Ne; DobLev. III/564. 1a].

repulzió-tétel visszautasítás; respingere, refuzare, repudiare; Ablehnung. 1654: Mi el menénk Doboka Varmegyeb(en) Göczre ... hogy ott az mi Kglmes Urunk Eo Naga Diuisionale Mandatumának Continenciaja szerént ... osztatáshoz kezdenénk ... Szőke Ferencz ... Vás Janos Ura(m) Jobbágya előnb(e) jóuén minket bé Menni Nem engedé, hanem féligh ki vont Mezitelen fegyverrel repellála az bé Meneteltől Mely Szőke Ferencznek illyen repulsio tételét látuan Vas Judith Aszszony monda: Fő Biro Uram Czitálly Vas Laszlo és Vas Janos Uramekat az repulzio tételét Doboka varmegienek első törvényes székire okadásra [Dob., WassLt]. 1666: Executio akarván peragalni előnkben jüvén az Falu népe Apaffi Istvanné Aszonym eo Naga

procuratora Eötvös Peter Vram ... Repulsiot tűnek mezeten karnak ni vonásával; Mely Executio(an) repulsió téttel meg gátolva(n) Nemzetes Gavai Miklos Vr(am) protestala en előttem azon hogj Törvényes Sententiaia mellől el nem ál semikeppe(n) [O.budak BN; Ks 41. C. 7]. 1759: Hatházi Czilika ezen repulsió téttel még meg sem akarta halgatni; hanem a' kezebe lévő mérő Rudat tette ezen föld Borzódjára [Árpástó SzD; BK].

reputáció jó hírnév, becsület; reputatie, renume; Ruhm, Ehre. 1657: császár és az tanács s egész udvar előtt igen nagy disgratiában esék Nigron, hogy császár reputációját szemei előtt viselni nem tudta [KemOn. 46]. 1704: ő is ha öreg és beteges ember is, ugyancsak egyik hívének tartja magát öfelségének, és maga reputációját meg is igyekszik becsületesen tartani [WIN I, 274]. 1710 k.: Első gondja lón, Tököli Hunyadon lévén, ahhoz minden civilist mutatni. Azonban rákölde, és valami német dobveréssel eljleszték, futtatták, bizony becstelenül, és mind emberében, mind annál is inkább reputációjára és bagazsiájára nagy kárával [BÖn. 761].

reputál 1. vminek tart/minősít; a considera/socoti/reputa; für etw. halten. 1594 k.: Nagod bizonyos limitatiokat, és articulosokat rendelt uala keozinkbe, kikhez eo nekikis de necesse kellene magokat tartanny, de aztis semminknek reputaluan minden segitsegtl meg uonzak magokat [Dés; DLT 247]. 1619: Erre az rossz embernek^a elég választ tottem, szavát csak pro nihilo reputáltam [BTN² 217. — "Ibrahim csausznak]. 1732: Az oláh Pap kertin fellyül vagyon edgy kis szegelet, melynek vicinussa aloll Naményi rész kaszálo már ezis ház helynek reputállyak most pedig mikor tilalmas Kaszályak [Erdőszengyel MT/Szent-jakab SzD; TSb 51].

2. vminek utánaszámol, számitást ellenőriz; a verifica un calcul; Rechnung kontrollieren. 1710 k.: A registum Eckler frása, és ex parte camerae jónak, authenticumnak tartatik ezután sok esztendővel is, ha nem tudom mint falsificálják is, ha az Isten rá engedi menni. Ex parte regni vel producentium mivel confrontálják, reputálják? [BÖn. 908].

reputálódik vminek tartatik/számitódik; a fi considerat/socoti/reputat; für etw. gehalten werden. 1822: a' panaszlónak minden hétre 1 Rforint heti bért kell hogy fizessen Vass Joseff atyánkfia, — e' szerint hát már nem inasnak, hanem Legénynek reputálódik, és a' Meiterével (!) edgy asztalnál egy ételt eszik [Kv; ACLV.].

reputáltathatik vminek számitathatik/tartathatik; a putea fi considerat/socoti/reputat drept ...; für etw. gehalten werden können. 1619: De ha ezek mind pro nihilo reputáltathatnak is ... és az ugyan Nagyságodon s országán esnék is, mellik ultió nagyobb, az keresztyéneké-e, vagy a Portáé-e? [BTN² 215].

reputáltatik vminek számitatik/tartatik; socoti/reputat drept ...; für etw. gehalten werden. 1671: Felek nem leve(n) külön valo hely Colosvartol, seőt inkab reputaltatva(n) Colosvarnak hostáttá(na)k, menyibe(n) in territorio Ci(vi)-t(a)tis Colosvar va(gy)on [Kv; TJK XI/I. 151]. 1732: (A) N(e)mes Curia allyából Jobbágy ház helyeket excindál-ták, mostis laknak rajtok és már azok örökös Jobbágy fun-

dusok(na)k reputáltat(na)k [Szászsztjakab SzD; TSb 51]. 1736: 3tia Febr. ezen Ca(us)a agitáltatván, félb(en) maradt vala, és mivel a Tktes Nms Tanács akkor az időből ki rekedett mostan azért úgy reputáltatván, mint ha ezenn Ca(us)a akkor Continuáltatott volna [Dés; Jk 193b]. 1760/1794: Férjem Groff Bethlen Miklós Urnak tött ... Kötésemet és Fassiomat ... revocalom úgy hogy akárki által-is valamely törvény-szék előtt, akarmely időben producaltatnék, tellyességgel erőtelennek és haszontalannak tartassék és reputáltassék [Km; JHb XLVII/275]. 1764: az Novizáns részére tett fassió fel nem vétethetik, minthogy egészen ellenkezik a kolosvari beszédével, hanem mind két helyt tett declaratioja annihillatit, és pro nullo reputaltatik [Torda; TJK V. 209].

repül 1. átv is száll; a zburá; fliegen | sietve száguld; a fugi repede; irgendwohin eilen. 1641: Szerelmes Atiamfia hogy egesegeted hallom szüből örülök Edes lelkem ha lehetne hizem röpülnek hozad [LLt Gyulafi László feleségéhez, Balás Erzsébethez]. 1662: Vajha édes, kedves kis manczám, szerelmes Jutkám, gyönyörűséges szívem, Feleségem, te azt elhihetnéd, az mint én szeretlek, ugyon repül-nél bele örömdömben [TML II, 226–7 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1678: Írja Kglđ siessek bé Ha lehetne, Uram, nem mennék, hanem repülnek, látván az felőlem való itileteket [TML VIII, 75 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz]. 1687: énis elégszer nyughatatlankodom ugj, hogj ha lehet-ne egy szem pillantatba(n) hozad repülnek [ApL 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez, Lázár Erzsébethez Nagybányáról]. 1710 k.: mű ne repüljünk tovább a magunk szárnyá-val, ne járjunk úgy, amint Icarust írják a fabulában [BÖn. 462]. 1806: a' lovaglással áik izben rontottam fel meg gyogyult beteg farkomat, és én meg ijedtem már a' lo hátan valo járástól, pedig repülnek ha lehetne, eddig régen ki tsináltam volna minden bajaiól és meg mentetem volna Ngodat [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.].

Szk: *gondolatok szárnyán* ~. 1811: Ma Szent János nap-jal János kedvest jelent: Az éjjel álmomba Apolló meg-jelent: 'S Parantsolt, hogy Mu'sám égy Jánost keressem ... E' Parantsolatra Mu'sám fel ébredett, Gondolatok' szárnyán repülni eredett [ÁrÉ 184].

Sz. 1665: bizony senkinek a sült-galamb nem repül szá-jában [TML III, 512 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból].

2. gyorsan terjed; a se ráspíndi/íntinde; sich schnell verbreiten. 1811: Mikor minden Ember dőlgözött mezőben, Későn futott haza, nem közölhetett, A' Tűz pedig repült^a [ÁrÉ 18. — "Árokajja (SzD) 1803-beli nagy tűzvészekor].

repülés szárnyakon való szállás; zbor; Flug. 1780: épen fél fordulna a' természet törvénye, ha midőn a' madár-nak tollat 's szárnyakat adott a' természet, melyekkel repül-vén magának eledelt kereshessen, azonban repülésit meg gátolván éhel halásra jutatná [Torockó; TLev. 9/17].

Sz. 1657: Ezen 1631-ben, mihelyen Rákóczi^a választa-ték, ottan mindjárt Esterházy Miklós palatinus haddal indula ellene ezen szókat mondván: Nem hagyom meg-tollasodni repülésig, hanem miglen csak pihés, addig előzőm meg [KemOn. 136. — "I. Rákóczi György].

repülő 1. átv szálló; care zboară, zburător; fliegend. 1811: Közelitt az áldott Nap, látom a' jelit, Sugározza a' szent Hegynek tulsó felit, Oh mely felségesek amaz ő

mennyei Világának elől repülő fénnyei | Már a' gondok felett sebesen repülő Ifju elmét, ama gondosságot szülő Embekor, a' Grófbán^a fel-váltotta vala [ÁrÉ 120, 133. — *Gr. Bethlen Jánosban].

2. ~ zsír illó kenőcs; alifie volatila; ätherische Creme. 1849: 4 Loth Hánytato Borkó 2 f 8 x 10 Loth Szalamia 23 x ... 8 Loth Kényesős zsír 44 x. 8 Loth Repülő zsír 26 x [Dés; BetLt 3].

repülőhíd pod volant; Pontonbrücke. 1823–1830: Pestre Budáról az úgynevezett Repülő Hídon járnak által, mely híd 9 vagy 10 csónakokon tartatik [FogE 167].

repülőleg távozófélben; gata de plecare; (zum Weggehen) bereit. 1705: Gyulai István uram a Havasalföldéből levelet írt volna és elbúcsúzott volna mert ő nem tudja meddig subsistálhat Havasalföldében. Melyből az úr azt ítélte, hogy őkegyelme repülőleg vagyon Havasalföldében, aminthogy már sokan ki is mentek onnan [WIN I, 396].

repült szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: ~re megy kb. repülő mozgásban/állapotban van; a fi în mișcare; in Bewegung sein. 1847: Én az én gondolatommal egy szempillantásba feljebb hágok, mint egy ágyúgolyóbis a világ teremtésétől megindulván, és e mai napig szüntelen repültem ment volna [VKp 163 Varga Katalin sk].

rer l. ler

rés 1. keskeny nyílás a kerítésen; deschizătură îngustă într-un gard; enger Spalt im Zaun. 1570: Takach Gêrgh hitthy zerent vallia, hogy Ment hozzaya Taligas Antal, Es ely hitta az Sram Isthwanne kertchez Tudoman tetelre, Mykor oda Mentek volna latot az kertben Negy germekeket es egy falka dyznót, Az kertet megh kerwltek, De sohwl semy Reszet (!) nem latot az kerten hwl beh Mehetet volna (így!) [Kv; TJK III/2. 174b]. 1590: Egikor be menek en az Sikej zena fibe Valami barmoth latek hogy leo uala az giepi (!) feli, latom hogy az giepwn res uala [UszT]. 1600: vagyon nekem Egy lo kertem hazamon kywl oda ballogtam vala ky, latam Gyznok vadnak az kazalo ffwben ky wzem, latam hogy Galffy Farkas feolden kertyn vagion az ress oda ballagek kérem az resset chynyallya meg [i.h. 15/5]. 1617: ha ualakinék kart teszen az marha, az ki azon az resen bé megien, az karos ember megh tartosztathatja bóczúre az marhakat [Msz; Törzs]. 1624: az mely zoloje vagio(n) Zabo Daudidenak, annak az gypujet magam czinaltam be mert igen nagy res vala rayta [Mv; MvLt 290. 24b]. 1727: Az tanorok kert, kapu, ha rés denar 10 ha csak annyi rés vagyon is hogy az kert láto az süvegít által hajthattya rajta [Kisborosnyó Hsz; SzékFt 36] | Falu mérés kerten valo resnek kert látáskor, először kilencz pénz az büntetése [HSzj mérés-kert al.]. 1752: a' hol kert voltis rések voltanak hogy a' Marha Szélytib(en) bémechtett ha Ember nem volt mellettük | egyebüttis a' hol kert volt rések voltanak noha mi bé csinálgtattuk; de éttzaka ismét ki hányták [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29]. 1831: a' Gypű oculatioján jelen nem voltam, és nem tudhatom, hogy hol kaphattanak rést az oculatorok, és ki Gypűjén mentenek bé a' Sertések a' Szöllőbe [Dés; DLT 332]. — L. még RSZF 147, 153, 159.

Vö. a kerítés címszóval és az ott található jegyzettel.

Hn. 1656: a' Resre idővő(en) az Lisznio felől valo határba(n) (sz) [Bikfva Hsz; EHA]. 1670: az Rés alatt (sz) [uo.; EHA].

Szk: ~ben találhatik. 1790: a' Gypűje akárkinékis résben találhatik, ekkor büntetődik negy pénzig ha pedig akár kiis a' más Ember Gypűjén által, s, meg által mégyen valahányszor meg láttatik, mind annyiszor 12 pénzig büntetődik | ha ... a' Szöllő Gypű kerülésen első Admonitio után a 2k kerülésben is Gypűje, akárkinékis résben találhatik, ekkor büntetődik negy pénzig [Nyárádkarácsonfva MT; Told. 76] * ~ben van. 1797: Imre Daniel az honnan bé akarta hajtani a' Költze Josef és Költze Sigmund Marháit azon hely a' Retekkel együtt annak előtte harom hetekkel mindenütt fel szabadultak volt nem is volt azon Hely körül egy Karoni jó Kertis mais mind résbe vagyon [Málnás Hsz; Mk II. 8/260 Barabas Moses (67) gy. kat. val.] * ~t látat. 1699: nemely Böcs, Emberek relatiojabol constal hogy primo Szabo György Uram(na)k Törvényes kertye nem volt: 2do rést és kart nem látatott es bóczültetett [Dés; Jk 278b].

2. keskeny kijárat; deschizătură îngustă care permite trecerea din interior în exterior și invers; enger Ausgang. 1618–1619/XVII. sz. köz.: az folyo patak mellet az falu resenel [Kovácsi K; EHA]. 1774: világosan kijő, hogy a falu résen mentek el az marhák, a Veres Benedeké [Árkos Hsz; RSZF 145].

Szk: ~t tart. 1666/1793: Mivel sokaknak Telekjek kaszálo kertjek Csűr kertjek a Falu határára függ bé, niemeljek kaput, niemeljek rést, niemeljek pedig jukakat szoktak bé tartani, azért az illjen heljeket meg cirtaltasson a Biro [A.csermáton Hsz; HSzjP].

3. kapu melletti átjáró nyílás; deschizătură îngustă lângă poarta gardului; enger Durchgang neben dem Tor. 1644: Az kapu mellet az resen be mene(n)k Mert az kapú bé Vala Zarolua [Mv; MvLt 291. 427a].

4. várfalon (ágyúlóvén által) keletkezett házag/hasadék; spárturá produsă în zidul cetății (în urma bombardamentelor cu tunuri); Spalt in der Burgmauer (von Geschoß verursacht). 1662: Az városnak a főkapun való részét kedvek ellen is odahagyni kényszerítették, hanem a ... köfálnak a romlása ... sok üres hordókkal sánc formában átalhányatván mind kaput s azon köfalon levő réseket jó magyar és német muskatéros és puskás gyalogokkal meg-rakván az ellenséget is azon bellyebb nem bocsátani igyekeznének [SKr 450–1].

5. lehetőség; posibilitate; Möglichkeit. 1677: ugy reménylők, publica audientiám leszen elsőben ... Vannak sok hibák az máramarosi dolgon kívül rést szép szónál egyebet nem proponálhatni [TML VII, 364 Macskási Boldizsár Teleki Mihályhoz].

Szk: ~t nyit. 1811: Bolondságnak tartjuk ketten az igé-zést, Hozzuk bár gyanuba, erre nyitok egy rést [ÁrÉ 57].

6. kibúvó, ürügy; pretext, subterfugiu; Anlaß, Ausrede. Szk: ~t kaphat magának. 1796: Ros Mária mihelyt rést kaphatott magának leg ottan bé szaladott ... Gábor nevezetű Kotsishoz, aki meg ígérte vala nékie hogy el vészzi feleségül [Déva; Ks 101].

7. csapda; capcană; Falle. 1662: Még a medgyesi gyűlés előtt jóval, Fogaras vára megadása dolgában Barcsai András addig ostromoltaték, végre hitre a várat megadta vala. De csomóját dolganak a hitlevélben jól megkötni és abban maga veszedelmére hagyatott s megmaradt rést elkerülni nem találta volt. Hogy a várat megadná, nem sok idővel megfogták ... Fogarasba vitették fogva [SKr 650].

8. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~en áll örökös, vigyáz; a veghea/pázi; wachen. 1843: nagyon résen állunk az esetre, ha a' veszedelmes kehe nyavalya ismét a' kis csikók közé ütend [F.zsuk K; SLt évr. Szigethi Cs. Zsigmond P. Horváth Ferenchez] * ~en tartja füleit 'ua., idem' 1668: Kegyelmed is kimenő útjában legyen vigyázásban s füleit résen tartván, az dolgokat szorgalmasan cirkáltassa meg [TML IV, 392 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710: A császár megértvén a dolgot, Balassát meg akadt fogatni, de ő is résen tartván fülét, Erdélyben beszaladott [CsH 102-3] * ~en van a füle 'ua., idem' 1653: Márcziusban virághétben nagy hirtelen innen Vásárhelyről indították a mezei katonákat Molduva felé ... Mikor pedig a hadak bérkeztek volna, előljárobán akarták a vajdát hogy háznál tapasztalják és megfogják. De résen volt a füle és elszaladt a Neszteren által ő maga egy rész javaival [ETA I, 155-6 NSz]. 1657: valami sohonnai katonák ketten, Dunaan túl valók, akadtanak vala hozzám, kiknek igen jó urok voltam, s csak ekkortáiban telvén esztendejek, búcsúztanak vala el tőlem, kik több katonákat is vívén magokkal, akarták felpredálni marháimat; de résen lévén fülök, Balbing bévitette volt őket az várban [KemÖn. 148-9]. 1664: Igen résen legyen az füled s magadra vigyázz, hogy a lábodról le ne csajjanak [TML III, 34 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1703: Visszajövén a sok prédákkal az itt quartélyozó német, a Szeben felől jött tábor elválván Szamosfalva táján, Torda felé indulván, oly szándékkal volt hogy Tordát felpredálja és felégesse, de a tordaiakkal résen lévén fülök, sok szekereket megrakván éléssel, szénával, jöttek erre Kolozsvár felé [Kv; KvE 282 SzF].

résenlét örökös, vigyázás; veghere, pazá; Wachen. 1831: az el enyészett Esztendőben az keze alatt lévő Gujabéli marhák ... sok károkat okoztak és nekemis az minden éjszaka résen létemmel nyughatatlanított [Dés; DLT 332. 5].

réses I. mn (olyan gazda) akinek rés van a kerítésén; in a cărei proprietate se află gardul cu deschișătură nereparată; (Landwirt) mit einem Zaun mit einer Lücke. 1617: Teorucenie penigh ennek az három falunak^a ez uolt hagi az három faluból három kert jaro bírott ualaszának ... Első Jarason mindenik falubeli kert jaro biro, kiki faluiaban hadgia meg az reses embereknek hagi megh czinallja kertit, elsőben megh ne büntessenek Masodik jaras minden res kett, kett penz ... Harmadik Jarasis minden res kett kett penz ... Negiedik Jaras ha adigh semmi kepen megh nem czinallja az rest az kertes ember, konakon marad, az az három ueder boron [Msz; Törzs. — Bálintfva, Madaras, Szentlászló]. 1774: Deliberátum: absolválódik Veres Benedek uram az határpásztorok keresetétől, és az réses ember fizesse meg a kárt [Árkos Hsz; RSzF 145]. 1784: a tavalyi bíró tegyen demonstrációt róla, hogy három ízben is admonálttatta a résess asszonyt a kertnek feltételire [uo., i.h. 147].

II. fn a kerítésén rést tartó gazda; persoană în a cărei proprietate se află gardul cu deschișătură nereparată; Landwirt mit Zaun mit Lücke. 1781: Amint a mostani határpásztorok a réseseket, Gelei Benedeket és Barabás Pálné asszonyomat a hűtösök eleibe admoneáltatták, törvényesen megítéltetett, hogy amely károk löttenek azon a két résen, mindazokat a résesek fizessék meg [uo.; i.h. 147].

res mobilis bunuri mobile; bewegliches Gut. 1688: En Sz. Pali Ferenczné Recsei Bojer Sara, adom ez magam kezemnél Subscribalt pecsétés levele(m)et jövedőbéli biznysághul arról; hogy énn Üdvözült edes Atjam Nehai Nemzetes Boër Sig(mon)d Uram jósággha és egjeb resmobillisse felől, Nemzetes Boer Thamás és Péter egj Testvér ocseimmel ő kglmekkel alkudtam meg illjen formán hogi enghe(m)et ő kglmek plenē et integre contentalta(na)k resmobillissel ugj mint penzül ... ő kglket egjeb resmobillisek iránt ... nem busito(m) [Fog.; Szád.].

Szk: arany és ezüst ~. 1699: Az Arany és ezüst Resmobillisek ... Testamentum szerént jüttenek kezemben [Meggyesfva MT; BálLt 93].

respekt tekintély; respect, stimă; Ansehen. 1761: Egy Lapadat nevű Olahot Tyronak ell fogtak de Groff Bethlen Ferencz Vr(am) eő Nga respectiért ell bocsátotta [Harangláb KK; Ks CII. 20 Jos. Szarka de Kövesd (44) ns vall.].

respektál I. tisztel; a respecta/stima; respektieren. 1705: itt Szebenben vannak olyan magyar asszonyok, akik öfelségét nem respectálván, az öfelsége szolgálatja ellen is becstele-nül nyelveskednek [WIN I, 496]. 1755: Dezmát penig amíg élt Balog Sigmond ur(am) nem adat mivel igen szerették az Mlgs vrak, hogy az vrak Mlgs attyak(na)k prefectussak volt, és respectáltak az vrak [Árpástó SzD; Ks 17/LXXXIV. 12]. 1761: Lonánis úgy respectáltak s ugy tartottak Groff Teleki Samuel Urat mint magát néhai Mlgs Groff Teleki Pál urat [Csáka SzD; TKI]. 1764: En bizony Bátyám Uramat mindenkor maga Uri Charactere szerént respectaltom ez utanis a szerent kívánom respectalni, ha szintén maga Atyafiságat töllem meg vonyais [Középlak K; BfR]. 1780: az ide való Serfőző Strausz Domokos Trettner Joseff^a meg nem betsülvén tsak ugy hivta Te, mellyért Trettner Joseff meg haraguván monda betsüljen meg, mert én Ser főző Meister vagyok és a Cassai Serfőző Privilegiált Czezből való. Melyre mon<d>á az Enyedi Serfőző arra a Cassai Czehdra semmit nem hajtok, aztat respectalom leg kevésbé Te spitzbub [Ne; DobLev. III/540. 3b Jos. Hirs (31) vall. — ^aA gyf-i serfőzőmestert]. — L. még RettE 345, 397.

Szk: magát ~ja. 1749: az Actor a Feleségemet megragadván erőszakot akart tenni rajta ... én is haza érkezvén tanáltam az Feleségemet a Padon le nyomva és kiáltozva, az Actort pediglen fen álva, és birakozva az Feleségem(m)el mellyre meg indulván ötet a Házbul ki kergetem; többet is akkor meg erdemlett volna, de magamat nem ötet respectáltam [Kersec H; Ks LXII/13 Motorka Istok vall.].

2. méltányol, elismer; a recunoaște/aprecia; anerkennen. 1669: az mi kegyelmes urunk és hazánk sincere kíván az dolgokhoz nyúlni, mindenek felett respectálván Nagyságod urunkhoz, hazánkhoz való affectioját [TML IV, 472 Teleki Mihály gr. Rottal Jánoshoz]. 1722: Tiszt. Quartas Szőlősi Gabor Vr(am) ő kime Quartási officiumatúl helyessen butszvan a v(ene)r(a)b(i)le Consistorium respectalvan az ő kime két esztendők alatt levő hasznos és hűséges szolgáltyát ... officiumatul el bocsattotta (!) [Kv; SRE 145]. 1738: Barants Mihály atyánkfia mostani terhes Quartély Mesteri hivatallyát 's Militia mellett való éjjeli 's nappali szolgáltyát respectálván a T.N. Tanács ... 1738dik Esztendei quantumát in toto relaxálja [Dés; Jk 489b]. 1739: Katona al(ia)s Imre István, maga Paráznság béli vétékét, magáb(a) szállván és önként meg-vallván, a Tktes Nms Tanácsot alázatos Instantiája által requirálta. 'A T.N. Tanács is,

ebbéli maga exhumiliatioját respectálván, annyi atyai Gratiaját mutatta hozzá, hogj deponálván in sui poenam flor. Hung. 7 az után mint keresztyénekhez illik, Istenet és a Szent Ekleziát hogj meg-kövesse 's reconciliállyon, in Loco Publico, az Isten Házáb(an) Deliberáltatott [Dés; Jk 297b]. 1745: Minthogy Thordai István vr(am) à Ns vármegye számára Militiát szedvén assistentiával völt, és Sokat faradott, respectálván à Ns Tanács fő Biró Vr(am) ez iránt való interpositioját is, hogy az akkori ő kglmére esett hét forint portiójából 3. forintot fizessen még, és a négye relaxáltassék [Torda; TJkT II. 51].

3. szem előtt tart; a avea (ceva) în vedere; vor Augen haben. 1662: Kemény János választásában mit respectál az ország [SKr 639 Tartalomjelző fejezetcíméből]. 1752: Miis azért a Mlgs Exp(One)ns Vr requisitioját respectálván, és Titt V: Ispány vr(am) petsétyének is obediálni kívánván elmentű(n)k All Gyogyra^a [BK. — "Köv. a vallatásról való jelentés]. 1763: A continuum iudicium felállá, de nem sok köszönet vagyon benne. Igaz, hogy a dolgok folynának, de ez az mi főispánunk nem a közönséges jót, hanem a maga commodumát respectálván azon instalt, hogy ne Széken, hanem Nagysajón legyen [RettE 154].

4. tekintetbe vesz; a lua în considerare; in Betracht ziehen. 1669: Kérem, legyen jó akarattal személyemet illető dolgaiban. Azomban ha az idő az alatt olyat hoz, Istenért s lelkek idvességéért ne respectáljanak sem egyet, sem más, segítsék megmaradt részét hazájoknak [TML IV, 127 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1699: ő kglmek Instantiajokat respectalvan a B: Czeh a Remeket ki attak, melynek el vegezésre Isten segellye azon Ifjút [Kv; ÖCJk]. 1710: Ha csak privatumot kellene respectalni, senki a magyarok dolgaihoz engedelmesebben nálamnál nem szólhatna^a [CsH 108. — "Béldi Pál szavai]. 1725: Mint-hogy ... G(ene)r(a)lis Perceptor Nemzetes Brullyai Györgj vr(am) eo kglme ... oljian időben fungalt a mely terhes idő volt ... s futásban is Conserválta eo kglme a Nemes Város Cassáját terhes hivatalljatis respectálván az Nemes Censura tollalja a praenotalt, huszon két forint ötven pénz liquidumt eo kgl(ne)k [Ne; DobLev. I121]. 1729: keresz Apjanak mellette való remenkedést s törekedést respectalva(n) mitigaltak mortuum Homagiumának 16: magyar forintját [Dés; Jk]. 1738: Ntzes Zilahi István Atyánkfia ő kglme verbalis alázatos Instantiáját, egj kevés kenderföldnek adattatása iránt, respectálván, tettzett, hogj ő kglmének adattassék, azon darabocská föld, mely vagyon az alsó járonál [Dés; Jk 492a].

5. vmiként/vmilyen minőségben elfogad; a accepta in calitate de ...; als etw. annehmen. 1755: az Becsületes Czéh respectalvan mind mester ember gyermekét, bizonyos Conditio alatt egy részét Remekjének hogj Pénzel fel válcsa réá hajlott [Kv; ÖCJk].

respektálás tiszteletben tartás; respectare; Respektieren. 1669/1726 k.: Mivel Déés várossát a Nemes Ország közönséges jónak respectálásából nobilitálta meg akarván feles néppel telepíteni; mind az által mint hogj sok felől szármognak oda az emberek a nemesi szabadságra Azért a Hadnagy ^anak igen szorgalmatos gondgya légyen arra, hogj mikor affele advénak incorporaltatni akarják magokat a város közzé Testimoniumot kívánnyon tőlők vagy értelmesen végére mennyen micsoda rendű és állapotú emberek voltak az előtt és mi okból s tekintetből mentenek réá lakni [Dés; Jk 4].

respektáltathatik tekintetbe vétethetik; a putea fi luat în considerare; in Betracht gezogen werden können. 1736: Hogj Nms Városunkon a terhes quártély könnyebbített-hessék ... és hogj a sok es sokféle való Vectura, avagy tsak nehezebb részib(en) relaxáltathassék és egyéb gravaminaji szegény Városunknak gratiose respectáltathassanak, a Mlts Guberniumhoz, Szebenbe expedialtuk Ntzes Dobolyi Márton kedves Atyánkfiát ő kglmét Instantiákkal [Dés; Jk 460b].

respektáltatik 1. tiszteltetik; a fi respectat/stimat; respektiert werden. 1679: akár mint legyen is az dolog, bizony Kegyelmed személye mások felett respectáltatik ő nagyságától [TML VIII, 380 Teleki Mihály Thököly Imréhez].

2. méltányoltatik, elismertetik; a fi recunoscut/apreciat; anerkannt werden. 1737: annak a dolognak Procurálására, mind Procurátorok előtt, mind egjebütt az hol illik munkálódására deputáltattak^a kik(ne)kis faradságok respectáltatni és remuneráltatni fog a Tktes Nms Tanástól és Universitástól [Dés; Jk 471a. — "Köv. két név]. 1738: Székelyhidi István ő kglme mint hogj addig serinyen Curálta a Tekintő alatt levő Lörincz kútytát; azért azon diligens Curája respectáltatván, azon szénaftű, meljet addig is azon szolgálattyaért birt, ő kglmének remittáltatik [Dés; Jk 499b].

respektus 1. tekintély; respect; Ansehen. 1657: hoghya nem accomodálja magát atyja akaratjához^a, valamint Isten után az ő respectusáért választottuk fejedelmünknek, mi-helt akarja, bizony mindjárt degradáljuk [KemÖn. 305. — "II. Rákóczi György]. 1665: Napfényre jő az illyekből naponként az én felsőségem és ő nagyságok előtt való respectusom [TML III, 537 Teleki Mihály Kapi Györgyhöz]. 1740: Aztis non sinē apprehensione et dolore szemléli a' Tktes Nms Tanács és Universitás, hogj semmi benemerita personak(na)k respectussa Mészáros és Hentes atyánkfiái előtt nincsen [Dés; Jk 541a]. 1748: jóllehet szándékom vala azon Molnárnéval az Kalitkát^a meg ültetni, mind azon által az Mlts Sogor Vr(am) respectussa előttem forogván az említett detentát el bocsáttattam [Somlyó Cs; ApLt I gr. Kálnoki Ferenc lev. — "Azaz szegyenketrecc]. 1765: Korda György kevés tudományú ember, pedig eleget taníttatta Lázár János úr, de jó magaalalmaztató s amellet szép jószágú lévén, respectusa volt az országban [RettE 193].

Szk: ~t szerez. 1770: Nem volt mostani világhoz magát alkalmaztató ember^a, mivel tökéletlenséget nem tudott, azért soha ország romlásával magának promotiót s respectum nem szerzett [i.h. 226. — "Wesselényi Ferenc].

2. tisztelet; stimă, considerare; Respekt. 1668: Elhallgatom végezetre Candiai szárazon és tengeren való veszedelmes útamat és életem kockáztatását, melyekben ha szintén csak az fáradság, szenvedés és életem kockázattása, testemnek törődés és értelem fogyása lött volna is meg, talám mégis valami respectusának kellene lenni [TML IV, 342 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1701: becsületes Atyánkfiat exmittaltunk oda, az kikis müdön az ott való dolog ügyeiben akarván folytatni, keues respectust advan exmissus Atyánkfiainak sok illetlenséggel voltak ellenek [Kv; ACJk 41]. 1806: Czopfot nem kaphattam de járok benne Igaz is hogj a' kinek jo vastag czopfja vagyon, és nagy orra, mindenütt respectusban vagyon [Mv; Ks Thuróczy Károly lev.].

Szk: ~sal vesz. 1742: Ngod válaszlo Levelet erdemlett respectussal vettem es szép köszönteset Felességem szeretettel reveráljja [Szentivány Hsz; ApL 2 Hentér David Apor Péterhez] * méltó ~ba vétetik. 1737: Meg-kivánnya pedig a Tktes Nms Tanács és Universitas, hogy Hentes Atyánfiak előtt méltó respectusba(n) vétesse a meritalis personák, és a Húsnak ne alávalóját obvendályák az ollyas Emeritus Atyánfiainak [Dés; Jk 255a] * minden ~sal kér. 1775: A' melly 1000 ~ Ezer M Forintokat kölcsön venni méltoztatott vala à Mlgs ur immineálván mostan, Esztendőnként exhibealando Ratiomnak, terminussa kérem minden respectussal s bizodalommal, méltoztassék administraltatni [Kv; SLt XXXIX Pákej Josef lev.].

3. tekintet; considerent; Ansicht, Betracht. 1659: Kegyelmet es semminémű respectusból ne késsék, jöttést jöjjön vissza [EOE XII, 211 Barcsai Ákos Lázár Györgyhöz]. 1671: Hogy mindeneket személy válogatas nélkül a' négy Recepta Religiookban meg-tart Religionak respectussáért-is, haza Fiai közül még nem vét^a, hanem meg-külömböztetés nélkül éltet mindeneket Ez haza Fiai-nak kívánságokra valo tékénztből végeztetett hogy ante omnes extraneos számokra adassék Ső, vehessenek-is és kereskedhessenek véle minden hazafiai Fiscus kára nélkül, Praefectusoktól és Inspéctoroktól inkább lévén respectus az haza fiaira, mint sem más idegenekre [CC 18-9, 56. — ^aApafi Mihály fej.]. 1683: meg lássák pedig a' Tiszték hozzánk tartozó igaz kötelességek alatt, hogy semmi némű respectusra Szombati szolgálás(nak) színe alatt magát senkys ne absentállyja [UszL IX. 76/19 fej.]. 1736: a be vejendő borok pedig jók és itálra alkalmasok légyenek, alávaló bort semmi privatismusért, vagy respectusért bé ne végyenek Borbírák atyankfiai ő kglmek [Dés; Jk 460a]. 1774: Az Uraság Jövedelmét lehetett volna é gyarapítani ugymint: Kortsomák, Malmok, Palinka Főzők fel állittasával, vagy egyéb féle épületek(k)el, ha igen hol és mennyi haszonnal, hogy pediglen azok nem lettenek meg, Nem de valamit Interestentiából, vagy egyéb különös Respec-tus a külsőkhöz, vagy magokhoz a Tisztekhez is eltettvén? [K; Ks vk]. 1775/1802: El menvén a Dosul Máre nevezett Bélcze, amely általunk bővebbis oculálatott volna ezen respectusakból^a [BSz; JHb LXVII/3. 66. — ^aKöv. a fels.]. — L. még AC 118, 162, 175; TML IV, 341, VIII, 478; WIN I, 498, 612.

Szk: ~ba vesz. 1676: Kegyelmed tudhatja jobban, az a föld mennyire nem lehet el oda ki való járás s kereskedés nélkül; azz is respectusban kell venni [TML VII, 177 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1695: Azis meg vagyon kevés respectus-ba veszik^a az Ecclesiának becsületes tagjait Praedicatorit Professorit Cantorit és mas rendbeli szolgait [Kv; SRE 41. — ^aTi. a molnárok]. 1738: a Nms Város Nagy Rétin lévő és eddig ő kglmétől usuált Málé föld iránt lött Instantiáját méltó respectusba(n) vévén azon(n) málé földit nyillaib(an) mostan-is Cedállya [Dés; Jk 294b] * bizonyos ~okra nézve. 1677: Noha ennek előtte esztendőnként kétszer, ugymint Sz. György napban, és Szent Mihály napban celebraltattanak a' Gyűlések, de bizonyos respectusokra nézve, a' Szent Mihály napi Gyűlés abrogaltat [AC 90-1].

respectusú vmilyen tekintélyű; care se bucură de un anumit respect; respectiért. Szk: szép ~. 1760: Azalatt pedig, hogy Váradi elhagyta volt, egy Dósa Mihály nevű makfalvi derék, jó s addig szép respectu emberhez csapta magát a feljebb említett Macskási Krisztina [RettE 105].

respublica ország, állam, köztársaság; republică, stat; Republik, Staat | közélet, közösség; comunitate; Gesellschaft. 1581: Zemek elot vysselwe(n) egieb Respublicakat, kiket effele belseo gyvlessegh, es egymás elle(n) valo Indulat ne(m) chyak megh rontot, de megh Embereknek Emlekezetybol is ky törlet ... wegeztek, hogy ezt a dolgot eo kegmek Tanachywl kezekbe vegiek [Kv; TanJk V/3. 240b]. 1619: az hatalmas császár között és öfelsége az lengyel király között s az respublica között igen szépen és csendesen az békesség véghez mene teljességgel | Ozga uram soha eddig magát nem resolválta hogy elfoghassák vagy el is fogják az kozakokat, hanem csak azt mondja, hogy ő hazamegyen és proponálja az császár kívánságát az respublicának [BTN² 234, 259]. 1657: az velencések az akkori lengyel királyt, Vladislaut, arra bírták vala, hogy török ellen hadat indítana, melyre mint martialis és virtuosus király hajlandó is vala, és csinálván is pártokat magának az respublicában, személye szerént az római császárral maga is szemben lött vala [KemÖn. 289-90]. 1662: abban az igen nagy kiterjedt földű birodalomban a respublica hadaival a generálok hol legyének s mit csináljanak, csak azt sem tudhatták vala^a [SKr 358. — ^aII. Rákóczi György 1657-es lengyelországi hadjárata alkalmával]. 1679: Nincz it Respublica, Az malefactorok meg nem büntetettnek Templum Parochialis házak és schola körül nem építetnek eo Kemek [Dés; Jk 39a]. 1697: Constal e' két p(rae)sens Captivak(nak) Paraznasagok az eo Ngá Szeki előtt mellyel az Respublicat megmocskoltak [Dés; Jk]. 1763: A királyság felett nagy zenebona vagyon, mert a muszka egyet, a mi királynénk mást akarnának betenni^a, a respublicának egy része pedig már tett is egy Csatericzki vagy Saturniczki nevű nagy birodalmú palatinust [RettE 157. — ^aKirálynak Lengyelországban]. — L. még KemÖn. 307; SKr 357, 359, 393; TML III, 486, VII, 146, 244.

Szk: florenciai ~. 1662: azon követ által a királlyal szövetséget tett vala, mellyben Kelemen pápa, a velencei és florenciai respublicák befoglaltattak [SKr 76] * hollandiai 1771: (Egri János) kapitánnyá lett volt a Tripsz regimenten-tiben, melyet csakhamar reducaták, de ő nem jött haza, hanem a hollandiai respublica egy magyar regimentet állítván fel, odament [RettE 256] * külső ~ világi közösség. 1662: ha élete csak még annyi ideig maradhat vala is meg^a, örökös megmaradandó dicséretes jó dolgokat hagy vala a posteritásnál, mind az isteni tisztelet javára, terjedésére, s mind az külső respublicának, közönséges társaságnak nagy haznára nézve [SKr 125. — ^aBethlen Gábornak] * lengyel ~. 1662: Az lengyel respublica látván, hogy az fejedeleminél ígíretjek sem fogna, más, ártalmas tanácsra fordíták elméjeiket [SKr 357] * velencei ~. 1619: Tudván, hogy az velencei respublica is ellensége az austria-cia familiának, kérem sok szóval hogy; légyen nagyságod jóakarattal az én uramhoz^a [BTN² 355. — ^aBorsos Tamás szavai a velencei követhet] * zsidó ~. 1710 k.: adta volt az Isten Zsidóországnak az opobalsamumot, balsamolajat nagy bőséggel. Azt állítják ma a tudósok és a geographusok, hogy az Isten a zsidó respublicával együtt ezt a balsamtermő fát is kivesztette Zsidóországból [BÖn. 409].

rest 1. lusta; leneg, trándav; faul. 1599: Bernard(us) Jacobinus vallja ... Razman Adam veowe eleleben az Monostor vchaj hazat holta vthan az felesége epitte megh eozevgysegebejs az vra Jowaj vthan kezdte az kereskedest minthogy nem rest azzonny vala [Kv; TJK VI/1. 382].

1653: igaz legy, se rest ne legy s mindenek felet az Istent híven szolgálj [Sófva BN; Ks 41. E. 31]. 1703: megfogatattik a hadnagy negyedmagával, és vitetik Fehérvárra, gyanakodván, hogy restek a császár szolgálatában [Kv; KvE 242 VBGy]. 1771: Ez az szegény Apor István úr főbírónak tétetett volt ez Doboka vármegyében in anno 1760. Egy-néhány esztendeig nyomorgott mind maga, mind a vármegye véle, mivel szerette volna a tisztséget s a hasznót, de a szolgálatra rest volt [RettE 260]. 1786: a Tractusokban szorgalmatos vigyázás kívánatik, hogy tudatlan, erkölcstelen, keringéshez szokott, rest ember a mesterségre^a fel ne vétessék [Csetri, Kőrösi Csoma 43 A ref. főkonz. iskolaügyi rend. — "Ertsd: iskolamesterségre]. 1837: Az ide való közművesek kik it közel vannak, mindegyiknek munkája van valólvá ha tsak történetesen nem találattik vagy egy mind azon által rest bizonyason nem lesznek [Ne; DobLev. V/1218]. 1881: Persze azt te sem veszed számba, hogy nekem egyedül van annyi munkám, amennyit három hozzá hasonló rest fráter nyögve végez el [PLev. 85 Petelei István Jakab Ödönhez].

Szk: ~nek szid. 1808: Hallottam hogy Kováts Ferentz motkolta Feleségit nevezetesen rosznak, restnek, bűnek szidta s emián néki nem kell [Tamásfva Hsz; HSz]P Imreh Sigmund (35) gy. kat. vall.] * ~ óra. 1833: Énis Adám ós Apánknak azon rest orájában származott számos Lajhárjai közöttül vagyok a' kik a' Levél-írást restellik [Mv; Lok. Koronka László lev.].

Sz. 1662: Macskási uram alájüvetelén el válik dolgunk ... bizony Isten engedelmeiből felmegyek, mert látom én, Uram, hogy rest többet jár^a [TML I, 341 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — "Az idézet egy része titkos írásból átfirt szöveg]. 1667: Fősvényt többet költ, rest többet jár [TML IV, 144 Nalácsi István ua-oz].

2. "H. 1712: Az rest kutra mégyen véggel (sz) [Borsa K; BHn 111]. 1780: A Restek uttyán felyül a Nagy Ferentz Tanorokja végib(en) (sz) [Harasztkerék MT; EHA].

restagnáló ki/megáradó; care se revarsä; anschwellend. 1747: A' Polyaniaiktól építettett káros gátnak turbálására ... exmittaltatnak^a ... Ass(es)sor Atyankfiai a' Varga Piaczi kapitányok Tizedesekkel, s minél töb Quadraginta Invasu-sokkal edjött, kikis annyéra deprimállyák azon gátot, hogj az ottan restagnáló káros tö onnan tollaltassék [Torda, TJkT III. 161. — "Köv. a fels.].

restál 1. találattik; a se gäsi; gefunden werden. 1594: Restal az varban ochiw cub. 9. Az Maior hazban Restal ochiw cub. 5 | Restal az varban tehen' faggiu font No. 119 | Restal az Somlai maior hazban juh beór No. 9 | Restal Somlion az varban keo soo No. 312 | Restal az varban vas, singh zam No 26 | Ratio Instrumentorum bellicorum. Restal az varban Mindenesteól zakalos No. 96 [Somlyó Sz; UC 78/7. 4, 9, 10, 12, 13, 15]. 1679: Búr. Külömb külömb fele bürök restálnak, szűcsöknél, vargálnál nro 488 [Uzdisztépér K; TL. Bajomi János inv. 175].

2. marad; a rámlne; bleiben. 1583: Adot be ismegh zamba f 12/79. Relaxaltak nekj f 2/78. Restalt meg Nalla f. 10 kyert eg pohart Adot be zalagba es Cozma Balint kalannyat [Kv; Szám. 3/XII. 9]. 1586: Az Perceptionak tellyes Summaia teót f 2055 Restal Nalla Egy poghan penz Egy panth. Ket zwniegh [Kv; i.h. 3/XXIV. 67]. 1599: Restal meg kit ezen eztendeoben be kel zolgaltni eddeg walo adossagra f 102/32 1/2 [Kv; i.h. 8/XII. 5 J. Chanady

mb kezével]. 1622: a' borbol Mihaly es Istok rezebeöl deputaltu(n)k f. 14 d. 21. Es igr restal még Neeb Marton-nak Sophia Azon(n)ak a haszban f. 4 [Kv; RDL I. 119]. 1667: restál még nála pénz kétszázkilencvenhárom forint s hetvenöt pénz [AUt 31 Zalattai jöv.]. 1677: Restál male liszt Cub. 10/2 Ittem Csüs Tengeri buza Cub 47 [Kövár Szt; Ut]. 1697: Restal egi öszi sajt, es öt veder orda [Pálos NK; LLt Fasc. 140]. 1727: az husz forintokból meg restal-ván tíz forint és harmincz pénz imputalodott az Mlgos Asz-szony(na)k töllem illető bányabéli dézmajab(an) [Folt H; BK ad nr. 184]. 1834: Taxálisták 1834 ... Lakatos Hegyi Mihály által hozatván a' más Diáriumból a' die 3a Juny 1834 inéált Computuskor usz(ue) 24-um Apr. 1834 illet Taxájából restál 15 R. 50 xr [Törzs. Dési taxalisták].

Szk: adóslévélén ~. 1589: Zok Peter Ados lewelen Restal f. 45 [Kv; KvLt Inv. II/2. 43] * fizetetlen ~. 1587: David kenezteol ez el mult tauazon veottwnk volt zabot harom keobleuel Cub 48, melynek az arraban attunk megh fl: 13 Az teobbi restal fizetetlen, keri de nem aggyuk [Kv; Szám. 3/XXXII. 11]. 1609: Lakatos Georgiteol veottwnk vala vrunk zamara Eot bokor kengiel vasakat mellickre Biro vram maga hazanal arula megh velle, kireol cedolára defalcaltak Adozedeo vram f 3 d — Eot forintia fizetetlen restal melliel tartozunk [Kv; i.h. 12b/IV. 432].

3. hiányzik; a lipsi; fehlen. 1614: Peteőfalva^a restal. Nem Jeötteken el az hiuatalra [BethU 411. — "Hsz]. 1703: A Szebeni Fortalitium építésére rendelt dolgosokb(an) nap szám szerint még restal Kgc Szekin nro 3283 [Uzsl IX. 77/73 gub.]. 1715: A Kosesdi Posta Háznál ... A Staffetákról szőlő Protocollum, melyben 127 Staffetának Taxájából, tsak 15 tanálatik meg fizetettnek lenni; a' többi restál [Kosesd H; Ks 78. XVII. 13]. 1771: Még 12.öl restálván annak ki postlására, assignáltatott ... az Andréj Juon Sessioja also végében lévő darab kápasztás kert [Fejér m.; DobLev. II/428. 24a].

4. hátravan; a rámlne restant/neachitat; übrig bleiben. 1587: Harom Jobbaga volt az városnak fogua Bagameri Georgnel, kiknek az valtsagara attak az ado zedeo vram varos akarattiaiból fl. 31. Ezekben zettwnk fel teollook fl. 16. az teobbi restal az zegeneg miatt [Kv; Szám. 3/XXXII. 7]. 1591: Azon keozbe el Jeowe az fizeteo nap ennekem nem leon mit tenne(m) az eo hat forintiatul el valwa a' pappal egietemben mas atiamfiai segitsegebeol megh kelle fizetneok az diwt kjbem meg mostanis restal kiüel ados vagiok [Uzsl]. 1601: Az melj 50 forintott Horwat györgynek adot az adobol Senniej vra(m) es az egett faluk adayabol az my restal teze(n) f. 103/57 [Lécfa Hsz; Törzs]. 1621: Ez idei Z. Marton, auuagy Karachyon Adoya megh restal, miuel hogy ebben az Zendwiesbe(n) fel ne(m) szedhettkw raytok f 27 [Kv; Szám. 15b/VII. 12]. 1657/1667: malom mesternek fizetésébenis ha mi még restálna fel tudgyák, es mellyik mit adott és fizetett eddig néki, Consideratioba végék [Gyalakuta MT; Ks NN. 25]. 1670 k.: az szegeny feleségemetis hossas betegsege utan mel-lollem el veve, az Ur Isten egyes alapothal vagyok, mind azon által anyera munkalotham az Kgd <művé>n, tehetsegem szerent restal az superlatos niuzolyanak festese es aranyozasa [Kv; ACJK 13a]. 1765: (A kancát) haza jövelemmel első Szavatyossom ... Bukovitsán Martin el szökesevel kerestem Milos Mihályon mint akitől Martin vette volt és a Falu szeikin törvényünkis volt s azt ítélték hogy a Szavatyosság ugyan tsak réá deveniált volna azért tsak fizesse meg Kantzámát fordítottis 10 forintotokat, de 4 forint máigis restál [Fintóág H; Ks 113 Vegyes ir.].

5. megvan; a fi/exista; existieren. 1589: Lenchet vottem egi vekat melliet el vettettem uolt lot rayta cub — veka 4. ki meg mostis Restal | Sequuntur Rationes pecoru(m) Eoreg wnó uolt 16 Egi Meray Zegeni embernek attam) egi hitua(n) wnót f. 2. A teobbi Restal [Kv; Szám. 4/XI. 6, 12]. 1663: Az teob inventáriumban spécificalt dolgok restálnak [Kv; SzCLev.]. 1725: Paszk Miklos ... adot égy zlotot hogy adjanak neki öt veka buzat, Az restal [Lezsnek H; Szer.].

6. tartozik vmivel; a fi dator cu ceva; schuldig sein. 1616: attu(n)k ... Egy Ados leuelet meliben Eotues Filtich Peter tartozik f 33 d 65: melire fizetet f 13 ftoet es d 50 Restal ... f 20 d 15 [Kv; RDL I. 65]. 1756 k.: restál László Pászka malom taxával [Déva; Ks 94. 24. 3]. 1759: Mivel azért a' le küldett Specificatio szerént compariáltatik Kegyelmed 1 Lovat restálni, per praesentes serio admonéaltatik, hogy azon meg igirt, de mind eddig nem praestáltatott Lovat minden tovább valo késedelem nélkül az előbbi Dispositio szerént administrálni [LLt a gub. Nsz-ből]. 1763: A' Közönséges Falu Fűvének az árrával a' Nemessek minyájon a' Tavalyi Esztendőre restálnak [Zágon Hsz; Szentk. G. Albu (40) pp vall.]. 1786: Turot adott be a Bats 300 fontot restál még 132 fontal [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1791: Sajnálom Nyughatatlanságát az Expo-nens Urnak, holott azon kevés Gabonának mellyel restálok, Nallam valo léte kevés kárt okozhatott [Mezőbánd MT; MbK XII. 81]. 1823: Restálok míg a máj naptól számlálva a Jozság árrába 314 M Forintokkal [BalLev.]. 1835: ki hány nap számat 's minémű dologgal tett le, s mennyivel restál fel jegyzik [Zsibó Sz; WLt].

restáló hátralevő; rāmas restant/neachitat; übrig bleibend. 1719: Generál Livingstein Regimentye remonstrálván még restáló bizonyos Summa penzét applacidálta a Gubernium, hogy ... bizonyos fel vehető assignatiót adjon a' Commisariatust [Ks 83 gub.]. 1724: kellett sietve ... me-nem, hogy Borgai nyomoru Portiocskam Zalogjában még restalo hatszáz magyar forintokat ... meg vigyem [Bet-lensztmiklós KK; Ks 95 Bethlen József lev.]. 1729: parantsolvan Kapitánj Vr(am) Ezen Ember(ne)k ki Polgár volt hogy hozzon 16// Tojást a Konjhára, meljben 10 nél többet nem hozhatván, az restáló 6// Tyukmonyért ketelenitetet reggel büntetéstől azt a köztötetést el szenvedni [Sövényfva KK; TSB 51].

restált fennmaradt; rāmas neachitat; übrig geblieben. 1604: Puellacher Istwan arwaynal restalt adossagh penz eotwen forint [Kv; RDL I. 77].

restancia I. *fn* 1. hátralék; restantja; Rest | adóhátralék; restantja de impozit; Steuerrest. 1568: Georgius Besztercey ac georgius Takachy fassi sunt hogy erre Jol emlekez-nek, hogy mikor beztercey gorg es Takachy gorg az adon Jarnak volt, akkor ez Nagy Andras adoth az kőszegő Andras hazatol ... az adoba adot ky Regy Restantia volt Rayta f. 6 d. 24 [Kv; TJK III/1. 213]. 1572: az ky lakos Es eorekes ha ely zeoknak az ado eleot ... hazatis fely kialtassak es ely agiak az adoert vgi se legien restancia [Kv; TanJk V/3. 54a]. 1578: Az feiedelem adayatt az zegenységgel ydeien fel zedesse, hogy restanciak raytok ne maradgyanak, ky miatt megh karosodhatanak [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E-138 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104-6 V Kovachoczy ut. Mathias Niary gondv-höz]. 1595: ahul Restantiak vadnak

minden keduezesnelkwl, kenzerichek az varos pinzet be zolgaltatni fogiatkozas nelkwl [Kv; TanJk I/1. 262]. 1663: ada ismetlen ... restantiab(an) flo. 15 [Angyalos Hsz; BLev.]. 1700: Ianuariusra is Leven restantiaja fl 1/91 mellyet Levaltunk ... melyről quetalljuk ű Kegyelmet [Msz; MbK 94]. 1702: edgbe Contributiok Restantiajatis admaturállyá hogi a szegenység kemenj Executiut ne szenvedgjen [ÚszLt IX. 77/50 gub.]. 1721: Az restantiab(an) kün lévő egi veka malénak az arraval Liquidaltatik den 34 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV 1].

Szk: *~ba hagy.* 1570: Az Masfelyzaz keobewl zabot ... ez Jeowendeo ezteendőre Restanciába hagygyak kezenel [Kv; TanJk V/3. 2b] * *~ban áll.* 1573: Adot eo k. Nem vetnek Mert az kyt vetetekis Iol ertik hogi fely Nemzetek Nagiob Resze Restanciába al [Kv; TanJk V/3. 88a] * *~ban lesz/van.* 1727: Az Répáriált 600 forintokból, mi költ fel, és hová Erogáldott, Computusban lévő; Ami restanciában lészen, annak fel zedsésiről, bizonyosan 's sietve Concludálnak [H; JHb XLII]. 1762: Már esztendeje el mult miolta a' meg igirt, es repartiált 900 Tyroknak ki allittatásával bajoskodik a' Gubernium lévően még közel negyed fél száz Tyro restantiában [Nsz; Ks 18. XCIII. 5]. 1836: Hadigerrel a computust könnyen meg teszem csak számadásával legyen tisztába, de ideit még bé nem adta, tavajlirol feles restantiába van [Zsibó Sz; WLt Kelemen Benjamin lev.] * *~ban levő.* 1740: Szabo Gabor az restantiab(an) lévő Posta bért az előbbeni determinatio szerint, ugy az inobedienciáért és hogy confusiot causalt hat forinttal büntetessék iteltetett [Torda; TJKT I. 182]. 1753: némely helységekben ezen család hir hintegetésekre ... nézve a Restantiában lévő adót sem akarták volna meg fizetni ...? [Törzs] * *~ban marad.* 1582: 1582 Die 11 Decembris az fellywl megh Irt Zamweweo vraym, Zamot veowen az Eghaz fiaktolys Breiber Laztolot es Pethessy Jiarfastol, Az eo honorariumokath ki deputalwan, Maradoth Restantiába Nallok ... f. 417/81 [Kv; Szám. 3/VI. 17 Diósy Gergely not. kezével]. 1734: Igenis adtanak Gabonát költsön az Jobbagyok(na)k még maradat restantiában kit magam szedtem fel [Kővárhosszúfalu Sz; TKI Kardos Kosztán (64) jb, ispán vall.]. 1817: több esztendőkről Gabonám Borom Pálínkám Árra restantiába marad [Szász-vessződ NK; Told. 6] * *~t hagy vkin.* 1592: minde(n) Zam Adonak az mely Napot Zam Adasra Adnak, ha Negligalna vakmerosegbeol, vegienek tiz ftoet rayta Restantiát penigh eo kgmek senkyn Ne hadgyanak [Kv; TanJk I/1. 202]. 1828: Ha a szolgálatyát ez utánis restül tézi meg, mindig restantiát hágy magán, aztot a Mlgs Udvar velle le dolgoztatni, és azon esetbe ha mégis restelkedik a szolgálattelevel akár melly Üdöben szabadságba lészen ki tenni [Erdősztyörgy MT; TSB 35] * *adóbeli ~.* 1592: Valamely Zaz ember penigh, ez ezteendői Adayabeli restantiaiat ez oraig valo adajawal eggyt eppen ez leoweo vosar-napigh be nem hozna, tehát mingyarast ket annyn maragion [Kv; TanJk I/1. 183]. 1684: Fogarasi Pattantys Christoph uramtol az Adobeli restantiab(an) in summa f. 23//63 [Utl]. 1718: Ugy értettük hogy kgitek azon Néhai Keresztiesi Samuel Vr(am) Ház féle után, mellyet a Fiscustol csak mostanság apprehendáltunk ... bizonyos eszten-dőktől fogva embergált adóbeli restantiát praetendál rajtunk [Kv; JHb VII/1]. 1799: meg világosodott, hogy a Szász Régeni Communitas az 1770-ik esztendőről tsak 4. f. 16 1/3 xr. adobeli restantiával tartozzék [TLt 662 kv-i gub-i rend. 6074] * *adóból való ~.* 1730: Lön Kezes Ngj (!)

Mihály Monar Janosert hogy az jövő Ponköst napjara az adobol valo restantiat meg adgya [TKI Petki Nagy család szám. 95a] * *ágbeli* ~. 1703: az Rósa hegy alatt lévő nagy malom gátya(na)k meg csinálására ... Az el mult fél vetés-kor el maradt ágbeli Restantiakat is Hadnagy Vr(am) elő kglme vitesse meg [Dés; Jk 338b] * *borbéli* ~. 1794: Tiszt. Verestoi György Uram nyomorult nyavalyas állapotját terjeszvé a Consistorium eleiben kéri hogy Borbéli Restantiának árrok fizetessék ki | Fel-olvasatott Nehai T. Verestoi György Ur(am) Özvegyének ... kérelem Levele mellyben kéri 2 do hogy Nehai férjének Borbéli Restantiája kész Pénzül fizetessék ki [Kv; SRE 306, 318–9] * *búzabeli* ~. 1700: Vegeztük unanimi consensu hogy Tizedes Atyánkfiak a' fel vetett Buza es Zabbéli restantiakat hajcsak be alioquin a Nemes Varos Constitutioja szerint fl. 6 Hadnagy Uram mulcaltya [Dés; Jk 303b]. 1814: Én azon kívül hogy a Kolosvári terűh a vállamon vagyon magamis a künn lévő buzabéli restantiáim miatt pénzes buzával élek [Aranyosrákos TA; Pk 7] * *jabéli* ~. 1740: Mester Pais László, és Kántor Lamatai Samuel atyánkfiak ö kglmek, fabéli restantiákat hogy Hadnagy atyánk fia, ö kglme, szekerét a Dr 24:1/24 meg fizetese facultáltatik, és ö kglmenek Concredáltatik is Mester Pais Laszlo Ur(am)-nak Curr. nro 22 [Dés; Jk 535a] * *futatósbéli* ~. 1780: Senkinek a' Kohokban el-maradtott futatósbéli Restantiáját egy Esztendőről másra által vinni Szabad nem lészen, sub poena flor. 12 [Torockó; TLev. 5b]. 1805: Irgalmas választást Ngdnak tellyes bizodalommal el várva vagjunk alázatos szolgálai A' mivelés és futatósbéli restantiakkal meg terhelt része a' Verős Kovacsoknak [uo.; i.h. 9/42] * *pénzbéli* ~. 1708: (A) Salaristák Pénzbéli Restantiájának Summaja meg nevedeket [Kv; SRE 103] * *porcióbéli* ~. adóbéli hátralék. 1740: Székelyhidi István atyánkfiának, ezen szebeni uttyára, Condonáltatik, mind az 1739-re való Portiobéli Restantiája, s mind p(e)d(i)g 1740dik Esztendei quantuma egészen [Dés; Jk 536b]. 1746: Perceptor Duló Márton Vr(am) mellé actualis Hadnagy vr(am) egy tizedest és a Város Hajduját adgya, portiobéli restantiák fel szedésére determináltott emliett Perceptor ö Kglme mellett legyen és vélek járjon az excessusok el távoztatására [Torda; TJKT III. 17] * *szolgáltatbéli* ~. 1781: engedetlen Jobbágy embereim magokat nem jobbitották s szolgáltatbéli restantiákat szállítani nem igyekeztek sőt inkább nevelték kitsin oeconomiatskam(na)k nagy hátra maradására s nevetlen árváimnak Nyilván való károkra [BetLt 6] * *tavalyi* ~. 1583: Ember Janos vram az taualj Zaz eotwenket forint Restantiában es 14 penz Restantiában Elseoben Adot Expeditoriat be, meljbeől constalt hogy azoknak akiknek Ados volt a varos fizet f. 51 [Kv; Szám. 3/X. 21]. 1646: De miuel az Bardosi iobbagiok latogatasara es Regestralsara is ki kellett egy nap meniek ot sem lehetet ember etel ital nélkül mind ezekkel eggyütt az keöltsegh teszen miuel meg tauali restantias matad (!) f. 8/93 [Mv; AAIL. 6]. 1805: fizettem a brüder ládanak tavallyi Restantiatt 24 Rf 13 x [Tresztia H; Ks 109 Vegyes ir.] * *zabbéli* ~ → *búzabeli* ~.

2. tartozás; datorie; Schuld. 1570: Katalin nehaj pinter Lwkachne, Mostan Varga Janosne, Azt vallya hogy ... az eo elseo vra pinter Lwkacz 12 flon veot volt egy hazat hoz Bartostwl Thwgya azt hogy Gereb Balase volt, az hoz Bartos Sogorae, De eo Rayta senky Restanciat Ne(m) kert mygh Benne lakot [Kv; TJK III/2. 156]. 1644: Ezeken kúuúl maratta(n)ak bizonios adossagok, es az Jozsago(n)

leueo restantiak, azokatis kezekhez veven, hova hamareb in quatuor partes dividantur [Mv; IB VI. 225/12]. 1726: még hagyok az Polyanai Biráknál és korcsomárosoknál lévő Restantiabol fl. 100. Mellyet Moses Fiam Lelke vesztése alatt fel szedgjen, és azon Ecclesiához^a adgjon [JHb XXXV/21 Jósika Imre végr. — ^aTi. a rápolti (H) ref. eklézsiához]. 1787: (A korcsomárosnak) Porkurá(n) nintsen több restantiája mind öszve 200 forintnál [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. XVIII. sz. v.: Jól lehet hogy en ezekkel Natstságos Grof Uramnak tartozom De Meltoztassek Grof ur azon restantiát továbbra halasztani és engemet mostani szűkegemben Consolalni [Kv; BK. Gyarmati Sámuel lakatos keze írás]. 1833: Minden vederből egy garast le vonva l f. 36 xr. s ezt ki vonva a' 103 fbol 24 xrbol valamint a 29 f 19 xrt marad még fizetni való restantia [Somb. II].

3. maradék, tartalék (fennmaradt pénz/termék); rämä-
sítá; Rest. 1586: Az egyház fiak Honorariumokra deputal-
tanak, holot ezen eztendeoben az Menykeo megh Wtven
Giutwa(n) az Torniot, sokat faradtanak az Epitesben kij
hattak hogy a' Restantiabol vegienek kj f. 26 [Kv; Szám.
3/XXIX. 17 Gr. Diosy not. kezével]. 1594: Ratio apum in
aluenaribus. Az Somlioy vad kertben uagio(n) Ania meh
kosaral No 22. Az Krasznai Maiorban vagion Meh kosar-
ral No. 11. Barlan vagio(n) Meh kosaral No. 31 I(n) Su(m-
m)a Mehnek Restantiaria teszen kosart No. 64 [Somlyó Sz;
UC 78/7. 12]. 1647: Az uarasz adayaban marat uolt fen
restancia, meli teott f. 9 [Kv; RDL I. 134]. 1681: Ploszka
Bánya Vas tarto Ház Talaltatot ugya(n) itt most 16
masa vas; mellyet az Inventator az vár(b)a be hordatott
NB. Nem csuda hagi annyi Restantia szokott lenni; mert
többire holnap számra áll nállok á vas; ez illyent minde(n)
heten percipialni kellene tollók [Vh; VhU 579].

Szk: *~ra marad.* 1588: Maradot Restantiaria 325 ka-
longia amelj vagion Jelen atzagban az Cziür mellett |
Attam el Japiütt (!) kerülbe 41 ... f. 1 d. 64. Maradot
Restantiaria Japiü az Tauáljival egietembe 300 [Kv; Szám.
4/V. 5, 7 Gr. Veber sp kezével].

4. *~ul* maradék (pénzü); ca restantă (de bani); als Rest
(von Geld). 1585: Az Tawaly esztendeobeli Summa Zalog-
gul keesz penzwl es Restantiawl volt Az Egyház fiaknal in
vniüersali Summa egieb fele Inuentarium kyweol ky teot
igazan f 392/59 [Kv; Szám. 3/XXIII. 20]. 1588: Az egiház-
fiaktól, Weisz Tamastól Es Igiarto Simontól ig' Veottek
zamoth: Maradot volt Nallok az thawaly parcial tartassa
Zerent, keesz penzwl, zalaghu, Restantiawl ide nem
tudwan az kjweol Jaro ezwt marhakat, zwniegeket Casula-
kath f. 760/43 [Kv; i.h. 4/II. 18]. 1590: Az Egh haz Fiaktól
Feier Tamastól es Igyarto Simontól Jgh wottek Zamot.
Maradot wolt Nallok az Tawaly parcial Tartassa zerent
keoz penzawl zalagwl Restanciawol (!) f. 904 d 04 [Kv;
i.h. 4/XVI. 13].

II. jelzői haszn-ban; cu valoare de atribut; in attributiv-
vem Gebrauch. 1. hátralékos, hátralékban maradt; de res-
tantă; als Rest geblieben. Szk: *~ dézmavas.* 1786: vadnak
olly Szegeny állapotban helyhesztetett emberek hogy
némelly Esztendőkben el marad nállok az Vass Dézma
az kinek modgya nincsen az meg adasba azt meg zála-
gallyak, s mind addig Zalagjat oda nem adgyuk, míglen az
nalla heverő restantia Dezma vasat bé nem fizeti [Torockó;
TLev. 4/13. 24] * *~ fizetés.* 1670: Katona Mihály és Lo-
sonczy Márton híveink restantia fizetések felől máramarosi
harminczadosunknak parancsoltunk [TML V, 54 a fej. Te-

leki Mihályhoz]. 1684: Magam pro A(nn)o 1681 lélváltam mindenféle restant(ia) fizetésemre f. 299/05 [Utl] * ~ *gostinapénz* hátralékos makkbér. 1684: kománai számtartónk Kopacseli István adminisztrált ... Restantia gostina pénzt, fl. 11, 50 [Komána F; AÜt 328] * ~ *gostina-proventus*. 1685: adminisztrált porumbáki udvarbíránk ... restancia gostina proventus, fl. 59 [Porumbák F; AÜt 323] * ~ *intereszpénz* hátralékos kamat. 1753: mikor láttam előklime nem szorgalmaskodik azon Interes pénznek felvételben ... ő Nga Militaris Executiot küldvén Segesvárra, úgy exigáltatta azon Restantia Interes pénzt én számomra [Esztmk Cserei lev. Cserei Mihály lev.].

2. maradék, tartalékban (fenn) maradt; rāmas ca rezervā; als Rest geblieben. Szk: ~ *arpa*. 1589: Attanak Restantia arpat a' Zam Veouó Vraim Cub. 6. Ki a' penzen vott arpaualettemben tezen cub. 41 [Kv; Szám. 4/XI. 6] * ~ *bor*. 1589: Restantia bor uolt 2 Restal meg a' borokban 17 Ki mind a' Restantia borral özue teszen 24 1/2 [Kv; i.h. 7] * ~ *búza*. 1589: Restantia búza kit en kezemhez a' zam uouó vraim assignaltanak vala volt cub. 85 [Kv; i.h. 3] * ~ *kendermag*. 1589: Restantia Kender mag uolt cub. 1 v(e)ka 2 [Kv; i.h. 7] * ~ *liszt*. 1589: Restantia liszt volt cub. 2 [Kv; i.h. 3] * ~ *szalonna*. 1589: Restantia Zalonnat attak en kezemhez ő keglmek 19. Keolt el benne a' haz szwksegere a' Restan(tia) Zalonnaba 14 [Kv; i.h. 14] * ~ *vaj*. 1589: Adot uolt ennekem ő keglmek Restantia vayat 13 korsoual haro(m) haro(m) eyteleseket, mellick mostis jelen vannak [Kv; i.h. 11] * ~ *zab*. 1589: Ezeket penig a' Zabokat keolteotte(m) mind a' Restantia zabbal eggiut díznokra, pauakra, ludakra, tiukokra, Taligas louakra es egieb fele szwkseges dolgokra [Kv; i.h. 5]. 1592: Az Restantia zabbol chepeltettem ki Cub 45/2 [Kv; i.h. 5/XIV. 383 Eppel Péter sp kezével].

restancia-adó adóhátralék; restantă de impozit; Steuerrest. 1571: Az felekyeknek Az my Restancia ado vagion eo kegek zedyek Beh theolek Mind ez Mostany adowal egeitembe [Kv; TanJk V/3. 37a]. 1662: Az tavalyi restantia adoban, mely illette az Teoreok, s tatárnak valo saczot, fizettünk f 165 [Kv; SzCLEv.]. 1665: A segesvári és radnóti restantia adók felől így concludáltunk a szoros ügyhez s állapothoz képest, hogy ha a perceptorok eddig szunnyadoztak, serkenjenek hozzá [EOE XIV, 156 egy-i végzés].

restancia-feligazítás adóhátralék behajtása; incasarea restanțelor de impozit; Steuerrestinskassierung. 1590: el kelleőth volna te neked warnod hogy ha kj nap nem atta volna bennwnkis hogy ha feől Jgazította volna biro vram az ügy nem ez teob restantiakkal, Az restantia fel Jgazittas vtan biro vram zamoth adoth volna [Szu; UszT].

restancia-felszedés adóhátralék behajtása; incasarea restanțelor de impozit; Steuerresteintreibung. 1602: Hasonlokeppen az el mult eztendeobely Ado zedeoys legyen zorgalmatos az restantia fel zedesben hogy az naponkent valo zewksegekre suppeditalhassanak keolchyeget [Kv; TanJk I/1. 410].

restanciapénz 1. (adó)hátralék; restantă (de impozit); (Steuer)rest. 1605: minden Adossok a' kiknel restantia penz vagion ez leowendeo hetfeore rea ereolkeodgyenek, es kez penzwl administraliak hogy az malomnak meg valtasa-ra elegseges lehessen az varos [Kv; TanJk I/1. 532]. 1667:

1666- Esztendey Restancia penzt hozvan Zajkányi harminczados Tornyá Peter hozta 1666 Esztendöbeli restantia penzt az Uraimek fizetésekre attam Lukacs Deak keziben ket szaz forintot [Utl]. 1727: (A) restantia pénz(ne)k fel szedésére Deputált Commissarius Uraimek eo kglmek praeomonalatt(na)k, minthogy az üdö es az alkalmazosság(na)k merituma, tovabrá valo haladekot nem szenved, ad quindenam azon restantia pénzt fel szedgyék es adminisztrályák [Déva; JHb XLII].

Szk: ez idei ~ 1703: Hadnagy Vr(am) előklge mind Tavalyi harmad idei és ez idei afféle restantia penz, sine discretionē personar(um) executione mediante vetesse meg [Dés; Jk].

2. maradék/tartalék pénzösszeg; sumā rāmasā; gebliebene Geldsumme. 1666: Az korcsomárosnál mennyi restantia pénz vagyon, megparancsolta, kezéhez vigye [TML III, 547 Nalácz István Teleki Mihályhoz. — "A szent-jobi bég]. 1679: Pinz, Vagyo(n) az Jozzaghba(n) restantia pinz f. 334/63 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 175]. 1720/1753: azon Háromszáz harmincz négy forint Restantia pénzemet ... haladéok nélkül Korda Sigmond Vramnak előklgmének kezében fizetni el ne mulássák [Esztmk Cserei lev. Cserei Mihály lev.]. 1731: hid építésére hadtuk Restantia pénzt [Dés; Jk]. 1796: restantia pénz vagion nalla tiz forint, a Regi Kortsomárosnál Szabo Györgynél penig vagion restantia Száz-Ötven forint [IB. Szent Gerlitzei Nagy Sigmond mezőújlaki ref. pap lev.].

restanciárius 1. mn adós; dator, care are de plătit o datorie; schuldig. 1740: K. Szűcs Mihály atyánkfiának, relaxáltatik azon egy M. forint; mellyel Borbírák atyánkfiának restanciárius maradtott volt [Dés; Jk 531b]. 1748: az Vrtol Mora Miklós Vramtól obligatoriámra költsón vott ötvön Forintokat exolválja úgy mindazonáltal hogy Márkulj fiával Stephánnal a Vásárlásról computust inéáljan, mivel nekie adtam s abból ki fog tétteni hogy mennyivel leszsz restanciárius [Vh; WassL]. 1765: Egy aránt concurráltanak az Executiokra tett költségekre azokis akik előre magok contributiojokat meg fizették, valamint azok, akik restanciáriusok voltak [Kisenyed AF; Eszt-Mk Vall. 283]. 1770: A Bornak és Palinkanak Arrat nem egyszersmind hanem ki mennyit adhatott apronkensis be vettek sőt Sokaig elis vártanak érette én Horinkár Gyerman mostis Restanciárius vagyon Bor arraval [A.várca Sz; IB]. 1786: az Mlgos Groff Thoroczka Sigmond Ur elő Naga részéről ... az ollyaten restanciárius Szegény Embereket az pintzébenis bé hanyatták | ha szinten Szegénysegek mián restanciáriusok maradtanak, vagy bizonyos okakra nézve dologra nem mehettenek, mind azokat annak utanna bé fizették^a s fizettik robotajakan ki potoltak s potolják [Torockó; TLev. 4/13, 25, 62. — "A taksát]. 1795: Keremidár Mojsze mely Téglákot fogadása szerint el nem készíthetvén annak arával restanciárius Maradtott [Déva; Ks 94/XXVIII].

II. fn (adó)hátralékos, adós; restanțier, datornic; Schuldner. 1735: Igen nagy ruináb(an) lévén a Rosahegy alatt valo városunk malma Gáttya Concludaltuk, hogy az Marhas Emberek harmadnap alatt egy, egy jo szekér Tövisset, vitessenek, és Vigjenek, A Gyalog szeresek penig egy egy napot ott szolgálni tartoznak Nem külömb(en) az Restanciáriusokatis admonealtatván a Tizedesekkel, akik nem praestalták amivel tartoztanak [Dés; Jk 455a]. 1737: Pana-szolvan az tavalyi Particularis Perceptorok hogy az Portio-beli restanciat az restanciáriusok fizetni nem akarják [Tor-

da; TJKT I. 130]. 1777: meg engedte Udvar Biro Uram hogy 80. Szekér Fát vinnék bé Dévára és a Restantiariusoktól a' mit fel vehetnének fordítanak a' Templom Számára [Bukuresd H; Ks 114. 61. 43]. 1786: midőn a Taxa penszt az Tisztartok s Szám tartok szedik az Embereket ele hivni én Szoktam nemis volt az soha szokásban hogy szolgabiro ereje által szedték volna az Taxát, holott restantiariusak mindenkor maradtanak és maradnak [Torockó; TLev. 4/13. 21]. 1790: a restantiariusokat le hozza Drassora, azokkal meg edgyezni nem lesz szabad; sem töllel discretiot venni, s vélek tractálni [Drassó AF; TSb 24]. 1818: én eléggé imponáltam a' Dsugyáknak, hogy mind restantiariusok légyenek a' kiharantolt 100. Colonusok; melyre azt felelték, hogy 30-at is alig tudnak ki állítani azokból [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir.].

restancia-sacc hátraléksarc; dare neachitată la termen; Tributrest. Szk: ~ *szedő*. 1605: Az öt fertalban Restantia Satz szedő Wraim mostis fertallyokban szorgalmatos-szo(n) fel szedgyek (így!) [Kv; TanJk I/1. 498].

restancia-szedő adóhátralék-beszedő/hajtó tisztviselő; perceptor însărcinat cu stringerea restanțelor de impozit; Beamter der Steuerrestinskassierung. 1594: Toroszkai Miklos, az Restantia szedő szolgálja Marton Deak ment postan Thordaig Gergh Daunert 1 loan d 25 [Kv; Szám. 6/III. 4]. 1670: Az restantia szedőknek, Farczádi György és Nagyldai Istvánnak parancsoltunk, hogy a mi restantia felszedendő és kezeknél vagyon, szorgalmatos gondot viseljenek reá, ne dissipálják [TML V, 54 a fej. Teleki Mihályhoz].

restáns 1. hátralékban levő, meg nem adott/fizetett; restant, neachitat la termen; unbezahlt geblieben. 1830: Pitzal Antalnál lévő restans 500 Rforint Arenda Censushoz ... az Uradalmi Cassába leendő incassáltatására az irt Arendator magát nyilván kötelezven [Km; KmULev. 3].

Szk: ~ *árenda*. 1851: Horváth Eleknek a' Restans Tizedbéli árendáját nem fizethetem meg, valameddig Törvényes itélő szék előtt ügyem el nem láttatik [Nagyak AF; DobLev. V/1323] * ~ *fizetés*. 1750: Bekken Gellérd Györgyne pro A 749 restáns fizetése H. flor. 6 [Kv; Szám. 70/VIII. 17] * ~ *interes*. 1787: a' restans Interesek igen feles számmal lévén fizetetlen az Adosoknál, ebből igen sok fogyatkozások és hátramaradások következnek [Kv; SRE 254]. 1791: levált volt eő Nsga a MVarshellyi Refor Kollégium pénzéből legalis Interestre 2000, Mforintokat, melljnek Interestét eleinte accuraté is fizette eő Nsga, de annak utánna hibázott a Dolog, mert ez jelen valo esztendő Januariusanak 19dik Napjaig a Restans Interest 600 Mfra nevekedett [Mv; Ks 68. 48. 32] * ~ *kontribúció*. 1843: Pekárik Jóseffnek mint panaszo volt adoszedőnek azon panaszas kérelmére, — miszerént midőn a' restans Contributio fel hajtását végre hajtani törekedett volna, — mint el fáradt segédjével edgyütt bétét a' korszomároskodo Ifj. Bako Andráshez egy pohár Bor meg itala végett mérsáros Szabo János^a azon okból miért vette fel tsak rajta a Contributiot Exequutioval megtámadtatott, irgalmatlanul öszve káramoltatott, 's nemtsak sőt kegyetlenül két versbeis meg verettetett [Dés; DLt 586. 1. — ^aTollban maradt: által] * ~ *uzsora* hátralékos kamat. 1837: Völtsi adossaim bé kívánván egész tartozásakat fizetni, mint hogy restans Usorájakat nem tudhatom ha ... az restáns Usora iránti bizanyitványt kezembe hozzák a' tartozást

azonnal fel vészem [M.köblös SzD; BetLt 3]. 1850: Muntján Szimion feles restans usorával maradt ados, nevezetesen gané hordásbéli tartozását tudtomra soha sem tette meg, nem lévén semmi marhája [Hodor lev.] * *vminek a' ~ ára*. 1829: a Contractus tartása szerint vásárolt Kalongya Széna(na)k restáns árrát 15öd napra fizessék bé [Milvány K; Somb. II].

2. (szolgáltatéként) le nem dolgozott; neefectuát/neexecutat la termen; (als Dienst) nicht abgearbeitet. Szk: ~ *munka*. 1768/1771: a' restans Munkákat, hogy recompensálnok, meg engedte Udvar Biro Uram, hogy 80. Szekér Fát vinnék bé Dévára és fordítanak a' Templom Számára [Bukuresd H; Ks 114. 61. 43] * ~ *napszám*. 1842: a' mostani Haznak uttza felől valo vegiben epittsenek edgy Szobát, melynek fel allitására a' Ratz Lupucz restáns napszamai közzül applaudok ezennel 30 ~ napszámokat, melyeket Ungur Lup vélle tellesitessen az Ház fel allitasan [Törzs. Dési taxalisták 75–6]. 1855: Kertületünk Elöl Járojit bátor vagyok Tisztelettel arra kérni, hogy el maradt Restáns napszámait az helybéli F. Biroval rögtön exequáltatni [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1396 Dobolyi Bálint kérv.].

3. munkával/szolgáltatással hátralékban levő; care a rămas în urmă cu prestarea unor munci/servicii; mit Arbeit/Dienst schuldig. 1703: Az executio is kkre el megjen infalibiliter mind addig kken is lészen, mig ki nem potollya eges Restans dolgoisit [UszLt IX. 77/73 gub.]. 1786: az Szam tartoits az restáns Taxas Rabokat mind le küldette Szent kirallyra, mit tselekedenek ottan vélek nem tudom [Torockó; TLev. 4/13. 14].

4. adós; dator; schuldig. 1756: Computus szerint Néhai Asztalos Gáspárné Asz(szony) ... haz berben maradt Restans Mf. 60 [Déva; Ks 73. III. 35]. 1789: mi mind ketten Portio pénzelt Restansok lévén mikor el égénk az el mult esztendőben, mind rovásaink mind könyvünk s quiaetántiaink el égének [Sztána K; Somb. I].

restánt maradék; care a rămas (din ceva); übrig geblieben. 1683: Restant buza és ros szalad Cub 6/2 [Fog.; Ut].

restauráció 1. tatarozás, újjáépítés; restaurare, restaurație; Sanierung. 1656: Ezen pitvarnak also resze, teglával padimentomozott az közepe reghi rosz megh bontakozott, restauratiott kevan [Fog.; UF II, 130]. 1717: Az Kolosvári Commendánsnak ide küldött Specificatiojából értyük, mennyi követ, meszet, Fővenyet, fát és deszkát kívánnyon az ott Valo romlott kőfalak(na)k Restauratiojara [KvLt I/218 a gub. Nsz-ből]. 1765: Simén András Uram a' Tavaszszal mihellyt a' fagya a' földnek ment, mindgyárt fogatot a' Malma restauratiojahoz [Széplak KK; SLt évr. Transm. 303]. 1786: Az ecclesia capitalissának interesse, minthogy a templom és harangláb ruinában vagyon, azoknak restauratiojokra fordítatik [M.dersze SzD; ETF 107. 30]. 1788: Abrudbányán az Unitariuskok ő Kgyimek Temploma az el mult esztendőkb(en) el-vétetvén, obtinealtak Decretumot ... magok számokra Templom vagy is Oratorium épithetesre Consultalodván pedig Az Abrudbányai Titt. Magistratus egymás között ennek modalitassáról, azt találták fel, hogy az Bor Dolgosiat azon oratoriumok(na)k építésére fordítsák, és a' Romanó Catholic. Templom restaura(tio)jara is [RGyLt Acta cons. 61/788].

2. (ki)javítás; reparare, reparație; Reparierung. 1656: (A) var kapuk felett valo rend hazak hejazattiaa terven ... bon-

takozott cserep hejazattia vagjon mind vegik szukseges enekis az restauratio [Fog.; UF II, 140]. 1694: van egy Köből csinált, rakot Bastya forma ház ... Sendelyezesenek egy jo darab része három helyenis Restauratiot kivan [Kóvár Szt; JHb Inv.]. 1737: Igen feles szekér ág és töviss kívántatvan(n) ezen gát restauratiojára ... Concludáltatott a T. N. Tanátstól és Universitástól, hogj minden betsülletes marhás és lovas atyánkfiái hozassanak 's hozzanak 2/: 2 szekér Tövissét és 1/: szekér veszszőt [Dés; Jk 482a] | Nemis praeculudaltatnak a Tordai Possessorok az Negligens Szőlös Gazdák ellen lehető helyyes praetensioktól, ugymint Gyepük restauratioja; szőlők miveltetése iránt [Torda; TJKt I. 148]. 1763: Tordára Buzát, Árpát vitt el adni Mányaika luon hogy kerekeket Lőtséket, végyen a' Bérés szekérnek restauratiojára [Záh TA; Mk V. VII/1. 19–20]. 1771: Tavaj mikor azok a nagy árvizek valának az Piski hidnak restauratiojára az Nms Vármegeve parantsalattýából kellett vinnünk 15 darab szál kőrös fát [Batrina H; JHb 93. XIX. 6].

3. megújítás, helyreállítás; refacere; Erneuerung. 1796: más lévén az akkor Transumtumba elő adott Levél más pedig a mostan kért Andreanum Privilegium. Mely az előbeninek restauratioja, és Renovatioja és még az azt meg előzőtt ususnak is Confirmatioja | azon Privilegium hogy a' Tatárok által el égettett, és el pusztított légyen, az ezen most producalt Restauratióból, és renovált Privilegiumból világosan kitezik [Mv; TLev. 5/16 Transm. 40, 78 tábl.].

4. kárpótlás; despágubire; Entschädigung. 1763: az előbeni Deliberatum in omnibus punctis, et clausulis vigovalatik es hogj az p(rac)endens Aszsz(on)ynak minden kára, s' annak restauratioja alkalmatosságával, az elegett házának felepítésére, ugi szinte az perre esett költséget, fáradságát, in figura Judicii legitimaltatvan, Executiob(a) vétetessék, itillett [Torda; TJKt V. 159].

5. tisztújítás; alegerea unei noi conducerei, restauratie; Wahl der neuen Regierung. 1770: 9-na <Decembris> mentem a táblára Székre. Megértém, hogy a resolútiók leérkeztek a restauratio iránt [RettE 242]. 1807: a' Tractus is égyb(en) volt gyűlve 21dik Augusti^a a' restauratio meg esett [GörgJk 186. — *Ti. 1797-ben].

restaurál 1. tataroz, újjáépít; a restaura; sanieren. 1657: most azt az epitest az B. Ceh súblevalya harmintz forintokkal ab hinc in poster(um), ha mi bontakozas es fogyatkozás rayta leszen, tartozik azt az B. Ceh restaurálni saját keoltsegheke(n) [Kv; ÖCJk 4]. 1692: Ezen Pincze kőrös környül köből vagyon fel rakva, Gerendáit Stömpölők tarttyák, padlása igen rosz vagyon. A' kö falát most restarállyák a Gabonás ház felől a' kömivesek [Mezőbodon TA; BK]. 1775: Az haranglábát restaurálják, mivel szinte dűlőfélben vagyon [Zalán Hsz; ETF 107. 9].

2. ki/megjavít; a repara; reparieren. 1656: Vagyon az eleb megh irt 2 aytok felett regi rosz 3 kecze labokon allo cserep hejazatt alat szükseges restaurálni [Fog.; UF II, 114–5]. 1740: Két romlott fejsze, en(ne)k edgyikét a' mostani Bérésék tartoz(na)k restaurálni, mert ők rontották el [Gyérressztkirály TA; Ks 89 Inv. 11]. 1770: (A gátat) egészen restaurálni fogja [Berekeresztúr MT; BetLt 7].

3. helyreállít; a reface; wiederherstellen. 1648: Vagjon egy réghj el hagyottt haltarto kit mostani Udvarbiro Nagy Benedek uram ez inventálás alatt restaurálta, megh tisztittatta [Komána F; UF I, 938]. 1731/1768: Tisztsegem utan járandó fizetéséből kezdettem ... el-pusztult Jozsági-

mat ab ovo réstaurálni | maga Jozságába lakjék a' Feleségem, mivel aztis En, tulajdon költséggemmel ex integro restauráltam, szaporítottam, épitettem én Conserváltam embereivel edgyütt [Kv; Ks 14. XLIIIa Kornis Zsigmond végr.].

4. (fizetést) megjobbit; a imbunătăți (salarile); (Lohn) verbessern. 1756: Németi István Uram ide jöven az Collegiumban felesed magával, ittas lévén azt beszéllette, hogy az Némethianum Legatumon lévő Alumnusok Sallariumokat restaurállyá [Kv; Mk IX. Vall. 178].

5. megújít, újraválaszt; a reîmpropăta/realege; erneuern, wieder wählen. 1823–1830: Egykor, midőn a marosvásárhelyi tanácsot restaurálták ... ezt a Virág Jánost is tudtán kívül senatornak választották [FogE 284].

6. visszaállít; a restabili; wiederherstellen. 1613: Szebent kézhez vévén a fejedelem^a — az Farkas-ágyut lövészszármokkal edgyütt, Fejérvárat lövöldözteté belölle, és karácson után resignálá az szász nemzetnek, hogy inkább az ország szabadságát azzal is restaurálja [ToldE 223. — *Bethlen Gábor].

restaurálandó újjáépítendő; care urmează să fie refăcut/reconstruit; neu zu erbauend. 1765/1770: Az Simén András Uram mostan restauralandó Malma [Széplak KK; SLt évr. Transm. 306].

restaurálás 1. tatarozás, újjáépítés; restaurare, renovare; Sanierung. 1620: egy nehany vttal vegeztek elő kglmek varosul, az varos kezdőseges keőfalainak restaűralasa feleől [Kv; TanJk II/1. 294]. 1692: Templomunk fedele romlásban lévén, magunktul elégtelenek vagyunk restaurálására [Kv; SRE 4]. 1702: (A város) Rosa hegy alatt levő Málma mostani ruinalasanak restaurálására rendeltük (!) egész Universitasul a' Bor fogas Lucrumabul f 100/ — Szász forintokat [Dés; Jk 320b].

2. ki/megjavítás; reparare; Reparierung. 1692: Mind a megh-irt Szőlő körül való kert, mind a Saitolo Szin restauralt kívánnak [Mezőbodon TA; BK Inv. 15].

restaurálhat 1. megjavíthat; a putea restaura/repara; sanieren können. 1656: (A bástya) egjik része kupas vedlges csereppel vagjon megh feődve, sok helljeken bontakozott állapotall leuen, kevantatik ha restaurálhattiak [Fog.; UF II, 140].

2. tisztségében megújíthat; a putea realege în funcție; in Funktion wiederwählen können. 1784 k.: Igen meg Atyafiságosodván, és a Magistratust meg hodoltatván, a Zétalakiak Tiszttyeiket Privilegiumok szerént nem restaurálhatták e mián [Zetelaka U; UszLt XII. 89].

restaurálódik helyreálltódik; a se reface; wiederhergestellt werden. 1692: Vagyon itt a malom hely névu helyen egy Tó mely mostan restaurlodott; mivel el-pusztult volt [Mezőbodon TA; EHA].

restauráltat 1. tataroztat, újjáépített; a dispune să fie restaurat; restaurieren lassen. 1644: Az Poliani kapolnat en nekem fogadasom tartia hogy restauráltatom [Kv; JHb III/6]. 1668: mentse Sebes Vár építésé véget, hogy Ngod semmi Uy épületékét ném csinyaltát, hanem csak szintén az Váron kívül valo Hostostat akarja Ngod restauráltatni [KJ]. 1679/1681: A várbán valo minden hazakra, s azokb(an) levő mind(en) eszközökre, nevezetesb(en) penig bel-

ső javaimra igen szorgalmatos gondot viselyle(n)^a, kártol általmazza ha mi fogiatkozás azokban lészen, azokat ... restauráltassa [Vh; VhU 666. — ^aA porkoláb]. 1713: Várszai Nesztor Avram hütel fáteala hogi az mely Pusztá Malmot Illyei Udvarbiro Ur(am) Varczán fel epitet vagi restauraltatot, mint hogi csak most a Telben készült el egy nap sem forgot [Marosillye H; UtI]. 1742: Ez volt a régi Rákóczi (!) curia, mely is régtől fogván ruinában lévén, néhai mlgos Boros Kata asszony maga részit kezdte ex antiquis ruinis restauraltatni [Tasnád Sz; BfN]. 1750: az németek által a kuruczoniaban el égetetvén végső pusztulásra jutattak volt mind az udvarházok, mind pedig egyébb appertinentiák, melyeket ujjobba(n) Nehai M: Josika Maria Asszony építettvén és restauráltotván, ugy szállott megint belé [Déva; BK ad nro 144].

2. megjavíttat; a face să fie reparat; reparieren lassen. 1665: (Az alsó házak) udvarát egészen megpádimentomoztattam; az kútját újjólag restauráltattam [Kv; Kve 196 LJ]. 1742: A Régi kehelytis Bibó Istvan restauraltatta [Erősd Hsz; SVJK]. 1744: el praedalt Gabonait Sz: Egyeddel refundaltassak el hánt és égetett Kerteit restauraltassák [WassLt Czegei Wass Ádám lev.].

restauráltatás tataroztatás, újjáépíttetés; renovare; Sanierung. 1711: az Rosa hegy alatt lévő pusztá Malom(na)k restauráltatása [Dés; EHA].

restauráltathatik megjavíthatatik; a putea fi reparat; repariert werden können. 1737: Minthogy Nms Városunk Rósa hegyi alatt lévő Malma, már jó időtől fogva Gátja elszakadván, nagy káros ruináb(an) vagjon, minekokaért, hogi míg a szorgosabb mezei dolog ideje elkövetkeznék, addig restauráltathatnék, azonn malmunk gáttya ... Concludáltatott, hogi mostani Borbirák^a a Nms Város Bor lucrumából, ezen dologra Conferállyanak 's adjanak flor. hung. 100 ~ száz M. forintokat [Dés; Jk 481–2. — ^aKöv. a nevek fels.].

restauráltatik 1. tataroztatik, újjáépíttetik; a fi renovat/ reconstruit; renoviert werden. 1713/1750 k.: ha hol adosságok is hol es kinel volta(na)k s vagynak szorgalmatosan investigallak az affélek(ne)k interessibül restauráltassa(na)k az afféle ruinák [RGyLt A. 12].

2. megjavíttatik; a fi reparat; repariert werden. 1694: (A ház) Pavimentuma(na)k tegla kovei egy rakásb(a) vannak: az ala kevéntato tölgi fa darabokat, tsak most rakták be, hogi arra feljül a Pavimentuma restauraltassék [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialeír.].

3. helyreállíttatik; a fi refăcut; wiederhergestellt werden. 1694: van egy Toronyhoz ragasztva csinaltatott keőtes fakból allo Útő oranak az Labja es Tartoja, kinek az Also resze el rothadván, most vy erős Tölgy Fa darab Sztőmpőkkel fel allittatva restauraltatot de ugjis az Lab fai igen el sorvadtak [Kővár Szt; JHb Inv.].

restelgő diákny sorvezető; transparent; Linienblatt. 1870 k./1914: Restelgő: sorvezető; írás alá használt vonalzott papír, melyet — akkor — mi magunk készítettünk, s melyet „számárvezetőnek” gúnyoltak [MvÉrt. 40].

restelkedik 1. rest vmire; a-i fi lene (să face ceva); faul sein. 1660: Nénémasszony is kéri Kegyelmedet, hogy ne restelkedjék Kegyelmed, hanem jöjjen ide, hozzon Kegyel-

med hét sing fekete perpetát [TML I, 536 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1672: Bizony Koma attúl félek, addig restelkedünk, addig nem tudunk másokon könyörölni, de az mi nagyobb, addig nem szolgáljuk az Isten dicsőségét ... hogy félek rajta, nekünk is jut az pohár búnak az seprejében [TML VI, 143 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1807: nem osonáltunk mert restelkettünk utánna járnai [Dés; KMN 227] | ha ellenkező bizonyítás kevantatik a Novizans állit bizonytságot, mint hogy az Szüleikhez s Szüleik körül kevantatot gondviselesben nem restelkedet producalit Esketesevel meg bizonyította olvassak meg az Esketést [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1815: azon iratványát az ezelőtt volt szokás szerént, a' kik nem restelkedtek, szabad lévén a' Falu erdejéből irtani, őis mint Szorgalmatos Ember, magais Szaporitgatta irtott azon innetis [Orsova MT; Born. G. XV/13 Farkas Iftenye (61) disunitus pap vall.].

2. restül jár el; a se arăta/dovedi leneş pentru a face ceva; sich als faul erweisen. 1690: Mind az alt(al) ha Vasárbirák uraimék eokglmek tisztkeb(en) restelkednenek eo kglmekis hasonló poenaban incurallya(na)k [Dés; Jk]. 1789: a Cantor a Gyermekeket taníttya, de a Lakosok restelkedvén kezdték Gyermekeket Iskolába jártatni [Kénos U; UszLt XIII. 97]. 1828: Ha mindig restántiát hágy magán, aztot a Mlgs Udvar véle le dolgoztatni, és azon esetbe ha mégis restelkedik a szolgáltatattal — akár melly Üdőben szabad-ságba lészen ki tenni [Erdősztyörgy MT; Tsb 35].

restelkedő restül viselkedő; leneş, trîndav; sich faul benehmen. 1794/1795: meltoztassek modot tanálni abba, mint lehessen a' magok magzatjaik körül restelkedő Atyákat arra kenszeríteni hogy avagy tsak apróbb Gyermekeiket oskolaba jartassak [M.bikal K; RAK 15].

restell 1. (egy kissé) szégyell; a se jena, a-i fi ruşine; sich schämen. 1704: Vannak sok egyéb hírek is, akiket ide nem irhattam, nem is merem, nem is bizonyos, áttalom és restellem is [WIN I, 171]. 1710 k.: Sok jeles neveltséges dolgokat írhatnék erről az utazásomról, de restellek ennél is nagyobb hiábavalóságokkal papirost tölteni, csak ezeket jegyzem meg [BÖn. 567]. 1779: Ugyancsak elválasztóták^a, de elsőben sok becsstelen szemre való hanyások voltak. Rستهlem elészámálni [RettE 403. — ^aTeleki Imrét a feleségétől]. 1847: Minthogy szinte semmiségért szót szaporítani restellem, ámbár maga mindig áldozhat 50 xrt — a' mikor én áldozok egy krajczárt — no de se baj! másként leendő ezután [Csapó KK; DobLev. V/1265 Wízy Lajos Dobolyi Bálinthoz]. 1894: Ha eldobod ezt a levelet, igen örvendek rajta. Restellem, hogy megírtam, de megírtam, mert jólesett [PLev. 171 Petelei István Jakab Ödönhoz].

2. rest vmit megtenni; a-i fi lene să face ceva; faul sein, etw. zu tun. 1618: Az itt való sok nyughatatlanságot, szorgalmatosságot is nem restellem, valamivel tudok Nagyságodnak szolgálni, hűséggel, szorgalmatossággal igyekezem Nagyságodnak szolgálni [BTN^a 139]. 1632: mivel vadnak írtásink is, kit csináltunk sok munkánkál szántó földet vagy széna rétet, ezeket oszlásra nem bocsátottuk, hanem ő kigyelmek^a is, ha nem restellik, a falu földéből szabadasan irthassanak [Udvarfva MT; Barabás, SzO 366. — ^aTi. azok, akiknek újonnan adtak házhelyet]. 1648: Die 2 Junii adtunk az muskétától az tisztitáson kívül, az kinek mi héja volt, az ki nem restelte maga meg tisztította [Mv;

EM XVIII, 404]. 1660: Látom restségét Kegyelmeteknek, az én látogatásomra restelli júni, im én eljöttem Kegyelmetek látogatására [TML I, 560 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1733: meg volt szakadva a' kis harang(na)k a' kötele, hideg lévén ő restelette meg kötni [Hévíz NK; JHBt]. 1785: vagyon az határban ki szakasztva edgy darab szabad erdő, honnan tüzelhetnek de hogy a' Nyakakba nints restellik fáért oda jární [Torockó; TLev. 10/5]. 1826 k.: A mint mi Gyalakuti közönség Határunkon két patakunknak Küküllőbe folyó vizével küsködünk; az árkoknak ki takarításával, ne restellené a kelementelki közönség is ezen egygyetlen egy Csulak ágy Patajkoknak árkat kitakarítani, és partjait erősíteni [Gyalakuta MT; GyL].

Sz: ~i a munkát. 1578: biro vram ... haggia meg az adozedeo vrainknak, hogy ha hun tudnak affele penzes vrainkat, eo kegmek ne restelliek a munkat hane(m) eo k. meg bechylwlliek es hazaknal talallyak meg, keolchynnezenek teollek, es az adobol fizessek meg esmegh eo kegmeknek [Kv; TanJk V/3. 168a] * ~i az írást. 1665: Asszonyunk ő nagysága parancsolá, hogy Kegyelmedet levelemben kövessm, hogy ő nagysága Kegyelmednek levelet nem írt, mivel tudja azt Kegyelmed is, hogy ő nagysága restelli az írást [TML III, 485 Nalácz István Teleki Mihályhoz] * ~i a szolgálatot. 1673/1681: Szent Királyon lako Paduran Stephan valasza ... ha restelled az paraszti szolgálatot, adgy esztendőként Tizen hat forint Taxat, es szerez rola levelet magadnak [VhU 466 Thököly Imre vál.] * ~i a szót. 1661: Bizony még az szót is resteltem bumban, hogy megírtam volt, hogy elmegyek, azt gondolván, Kegyelmednek is nehézségére leszen [TML II, 166 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

restellés vmire való kedvetlenség/restség; lené, lipsa dorintel/chefului de a face ceva; Lustlosigkeit. 1804: a Rector azt mondotta hogy a tegnapi hasfájásomnak talam tsak a Letzke tanulásnak restellése volt az oka [Dés; KMN 39].

resten 1. vonakodva, lustán; färrä tragere de inimă, codindu-se; faulerweise. 1571: Kerj azon eo keget az tannachbely vrainmat hogy zedyek waloba az adot Mert eo k. vgian szok panazis vagyon hogy eo k. Resten Jarnak ely benne | Az adon Jaro Vrain Igen Resten chelekeznek az ado Beh zedeseben [Kv; TanJk V/3. 40b, 43b]. 1584: Az Ado zedeo vrainmis panazolokottanak hog ... a' keossegh resten hozna be az Adot [Kv; i.h. 278a]. 1592: az polgarok Biro vram hiuatalliaru resten jeonek be az Tanach hazhoz, kit eo kegmek varosul keserves ziuel veznek [Kv; i.h. I/1. 185]. 1673: Hej édes, kedves Uram, bezzeg resten nyúl Kegyelmetek az mi dolgainkhoz! félek rajta, hogy lsten s a magyar nemzet még jövődében az mi vérünket az Kegyelmetek markából fogja kikivánni [TML VI, 418 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1677: Arenda s' egyéb Adozedők tisztelken resten járván; a' fő Tisztek abajgassák, szedők meg-is büntessék [AC 251].

2. ~en marad munka nélkül marad; a rămîne fără lucru; ohne Arbeit bleiben. 1840: Oroszfalu^a Marhássai a nagy Sikság miatt rest(en) maradtak [Born. G. XXIVb. — *MT].

restes 1. lusta; lenes, trindav; faul. 1808: ne légy ez után is restesebb ezen jó munkában [Kemény, CollMss Tom. XXX. Varia XII]. 1810: edgyik sem volt restes hordattatásában* [Jedd MT; LLt. — *Ti. az erdőnek]. 1811: Mondja*, mely bajos az egyedül valóság, Mindene el-pusztul, nem

foly a' Gazdaság Erre a' Baráti e' képpen felelnék Javaslónok, hogy égy Béres szolgált fogadj, De bajos, hogy annak oly' sok fizetést adj; Osztán égy hívséges Cselédet hol találisz? ... Ha dőlga ba restes leszen és kedvetlen, Azt mondja a' világ, hogy dolgozik étlen [ÁrÉ 203-4. — *Az özvegy].

2. felületes; superficial; oberflächlich. 1599: kewantatik az Zorgalmatos vigiazassis az mostany felelmes codeonek allapatiahhoz kepestis az penigh kewantatik inkab az varosnak kapwjn minthogy az zolgakis felette restessek az vigiazasban [Kv; TanJk I/1. 341]. 1737: az Inctus két rend béli exhibeált Documentumival semmit nem doceál, hogy fidefragus; vagj perjurus volna az I. hanem olly Cavillumokkal és Subterfugiommokkal kívánnyá aggraválni az At, a mellyek magokb(an) hamis-hitűséget nem involválnak; hanem többire mások(na)k diffamatioját, és maga Tisztib(en) való restes el-járását [Dés; Jk 246a].

restesen felületesen; in mod superficial; oberflächlich-weise. XVIII. sz. köz.: igen restesen szántottak eddig és actu igen Sok miveletlen föld vagyon [Told. 29].

resteskedik 1. vonakodik; a se codi; zögern. 1842: Jakab Miska többszöri keményebb meg intésemre is nagyon resteskedik az ötlet illettő tartozását huszonöt Rfókat a következő Esztendő Sz: Györgj napjáig köteleztetik hiba nélkül fizetni [Sárd KK; WassL].

2. henyél; a lenevi/trindávi; faulzenen. 1880: Én roppantul nyugszom most és resteskedem; de tán mégsem fognak a te fene vízióid teljesülni [PLev. 80 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

restít lassít; a încetini; verlangsamen. 1772: a' Silipről le foljo vizet a' kerekék látatnak sebesíteni, a' Gátrol le foljot pedig a' Gátnak sürűsége, nevezetesen mixer csekélj a' viz, mint egy restíteni [Sövényfa KK; JHB LXVII/281].

restituál 1. visszaad; a restitui/inapoaia; zurückgeben. 1586: Dobray Peteőr arra igiré magatt hogj Tyzen ötöd Napra, Matol fogwa szamalwan az az szent maria Magdalna Aszszonj Nap vitan walo wasarnapon, my közzwlwnk kettónk előtt Nemetiben minden lewelett producal es Dobray ferencznek In specie restitua az megírt kötel alatt [Lesnek H; IB VI. 225/16]. 1609: Ergo niluan vagion hogy Becz Jmrehnek mind(en) acquisituma az Actorra maradat dominiumjat meg bizonította az Actor per hoc az teoruin azt itele, mint hogy Becz Jmrehnek penzese volt, restituallia az actornak az peres jozagot [Kvh; BLt 3 hiv.]. 1650: uolt egy feolde zalogba(n) a Jobbagyamnak az alperes kezenel az mely feoldnek az zalagaj meg uitte az Jobbagyom, elis uette az in Causam attractus, de az feoldet ugya(n) nem akarja meg ereszteti, et per hoc azt keuanom az teoruenyteol ad Judicaltatni hogy miuel az zalagaj el uette, az oltatol fogua potentiose tartya kezenel restituallia [UszT 8/64. 15a]. 1662: Parancsollyuk azért szünnnyél meg azon jószágoknak kápdosásától, az marhakotis restitualliad mindgyart, s az orszag constitutioit ne haborgassad [Told. 1 fej.]. 1671: Végeztük azért hogy ha meg-irt Fejedelem Aszszony ő Naga^a azon el-foglalt jószágot, Kornis Gáspár Atyánkfiának nem restituallia, tehát ezen Articulusunknak erejével meg-irt Fejedelem(m) Aszszonyinak az Erdélyi birodalomban annyi erő jószágát Kornis Gáspár Atyánkfia el-foglaltathassa [CC 79-80. — *Özv. Kemény

Jánosné]. 1693: Kglmed egy darab Portiojárt ... melyet Kglid Potentiâ mediante ... el foglalt ha kglid simpliciter restitui, bene quidem, alioquin a potentiakrol irot brevis Articulus szerint Kglmedett Certificaltatya ad querelam [Fejér m.; DobLev. 1/47]. 1738: A Mobiliákat pedig melljek az I. kezénel vadnak tartozik az Anak restituálni [Torda; TJKt I. 171]. 1753: az Incta előbbeni vra Házától ... vivén el két ökröt, egy Tehenet és egy esztendő Tinotskát, ezekből fia számára a jobbik ökröt az Tinotskával restituállya [Sibisel H; WH Prot. dom. 20b]. — L. még AC 81; CC 48; RSzF 238, 270.

Szk: szörin ~. 1671: Az pasztorok tartoznak az Anak marháát szörin restituálni, vagy á mit ért volna arrol contentalni hit szerént megh mondva(n) az A. mit ért volna marhaja [Kv; TJK XV/1. 33].

2. (szókött jobbágyot) visszaszolgált; a trimite/da inapoi (iobagul fugit); (geflüchteten Leibeigenen) zurückgeben. 1677: A' mely Jobbágy elébbi rezidentijára magát vissza mégyen, nem tartozik a' temporaneus Urának restituálni, hogy ha öröksége és hozzája valo competentia-is eléb valo [AC 193]. 1744: az nekem adott admonitoria Instructiot ő kglme előtt szoról szora el olvasván, admoneálam ő kglmét hogy az Exp(o)n(en)s ő kglme fugitivus Jobbágyát restituállya [SLt J. 21].

3. (kárt) megtérít; a acoperi/repára (o pagubă); entschädigen. 1757: Németi István ... már engem excontentalt, én nem is kívántam egyebet tőle, tsak az én káromat restituállya [Somlyó Sz; Mk IX Vall. 191].

4. vkit házába/birtokába visszahelyez; a restitui/a da inapoi cuiva casa/averea; (jn in sein Haus/Besitztum) wieder einsetzen. 1748: Sz Egyeden lako Szabo Pál Vramatis Potentiose el foglalt Házában Nemes V(ár)megeye Deliberatuma mellett restituállyuk [Dob.; WassLt].

5. tisztségébe visszahelyez; a reinstala tn funcție; ins Amt wieder einsetzen. 1678: az vármegyék néhány punctumokat tettek fel ... kik voltak okai Paskó Kristóf el küldésének? kiért s miért mentenek el az urak is? meg bántódásokat nemesi szabadságoknak praetendáltak és hogy tisztóktól is az kik priváltattak, restituálják [TML VIII, 93 Macskási Boldizsár Teleki Mihályhoz].

6. (férjet felesége mellé) visszarendel; a obliga să se în-toarcă (la soție); (Mann zu seiner Frau) zurückgehen lassen. 1628 u.: Kivanom aszert hogi az Actrixnak ebbeli Propositioia Condescendallion, es az ideőtől fogva(n), töllem keőleón letetől fogva, kivano(m) igaz mentő szemeliekkel expurgalni magatt, es hazassagba(n) hozzam leuő keőteles ereős hiti melle Restituálni az zent zektől [SzJk 32].

7. (vki becsületét/tisztségét) helyreállítja; a reda (cuiva onoarea/cinstea); (js Ehre/Würde) wieder herstellen. 1726: ellenem mondott bestelen szavait a város közönséges piaczá(n) Kádra álván recántállya, és elebbeni tisztességemet restituálvá(n) közönséges helylen meg kövessen [Dés; Jk]. 1729: becsületemet restituállya [Dés; Jk]. 1745: Az Actornak meg Sertet becsületit in facie judicij restituállyak [H; Ks 62/10]. 1747: (Az alperes) minket horrende diffamalt, azért in poena(m) emendae lingva incurrallyon, in figura sderiae betsilletunket restituállya [Torda; TJKt III. 155]. 1781: Azért megkívánom a jure, hogy ilyen méltóságos udvarban potentiát cselekedtek és engemet potentiose bestelenítették (!), meg is akartak verni, a potenciáért major potentián maradjanak, bestelenítésen peniglen, restituállyak becsületemet [Árkos Hsz; RSzF 271].

8. helyrehoz; a îndrepta; revidieren. 1783: Hogy ha p(e)d(i)ig a Birák a meg irt modokb(an) ob offo hivatallyáb(an) hátra állana (igy!), tehát mind azon hibákat és excessusokat a Város(na)k restituálván meg fizetni tartozzanak [Torockó; TLev. 10/3].

restituálás visszaadás; restituere; Rückgabe. 1649: Lin-czezh Janos Ur(am) Berei Peternet citaltatua(n), negy keőbeől buza(na)k arra(na)k restituálasaert, moueal illien actiot ellenne, negy keőbeől buzat att(a)m volt neked azt keuano(m), hogi restitualliad [Kv; TJK VIII/4. 351].

restituálatlan visszaadatlán; care n-a fost restituit; nicht zurückgegeben. 1757: a' mennyi Summa pénzt fog ki adni a' Mlgs Aszszony, hogy még el lopott pénzéből restituálatlan légyen, azt hogy az Inctuson Executione mediante desumaltathassa helyes és méltó dolognak íteltetik [EMLt].

restituálhat helyreállíthat; a putea reface/restabili; wiederherstellen können. 1657: mind Bethlen Gábor, s mind Rákóczi György fejedelmek idejében igen szomjúhozzák vala az magyar nemzetnek szabadságát és magyar nemből állatandó királyságot, hogy restituálhatnák az régi mohácsmezei magyarok végezések szerént [KemÖn. 100].

restituáló visszaadó; care restituie; Zurückgeber. 1677: Ecclesiasticum bonumok foglalói, s' nem restituáloi ellen processus, poena [AC 255].

restituálódik visszaadódik; a fi restituit; zurückgegeben werden. 1651: Az A Comportalván az Thordai házrol valo nyilván valo bizonságokat; Teczik az Törvennek hogy azis restituálodgiek az Anak juxta Actione(m) [Asz; Borb. I]. 1662: legyen azon Kegyelmetek, ha az békeség ugyan véghez mégyen, az praesidium addig ki ne vitessék, még kinek-kinek jószága s jovai nem restituálnak [TML II, 357 Ebeni István Teleki Mihályhoz].

restituált visszaadott; restituit; zurückgegeben. 1844: Bartok Kelemennek Esketése a Bartha Janos Arvainak N. Borosnyon restituált szántó földek, és egyébök jok fölött [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

restituáltat 1. visszaadat; a dispune să fie restituit; zurück geben lassen. 1598: megh keuano(m) az Alperesektől azokat az feöldeket Restituáltatnj [UszT 13/47]. 1604: Azert mjert illyen Jussomot el foglalta azultatúl foghuan ualo el wett hoznaual Cum poena maioris potentiae re(s)tituáltatnj kiwano(m) az molnoth [UszT 18/91]. 1609: Az Actor procuratora contendal s azt mongia, hogy Becz Jmrehnek, mind eostól marattia s mind penzen veot az Actorra maradot vgy mint verus heresre, Azert maganak keuannia az eoreokseget restituáltatnj [Kvh; BLt 3]. 1612: Hagiük es Serio parancziolliükis Kgteknek, ha hul Buzas Janost Cum süis Complicibüs fel találhattak, mindgyarast megh fogyatok, es az Exponensnek hatalmasul el veott jowayt restituáltassatok [Kv; PLPr 47 fej.]. 1646: keszek leszünk docealni, hogi ezeket az marhakat maganal tartua(n), megh kiuannyuk az törüentől hogi restituáltassa minekünk | fodor Mihaj lejs tött uolt f 80: az parta Eöuet miuel immar deficiált az Arua, es ő rea deuoualtatot Compositioia szerentis ötet illeti, restituáltassa az Törüen]

[Kv; TJk VIII/4. 113, 133]. 1650: restituatlatni kevanom mint igaz ver őstől maratt örökseget minde(n) hozza valo attinentiaual együt [UszT 10]. 1740: Proviánt Mester Uram ő kglme valamely szolgájától, bizonyos számú pénz lopattatott volna el, Jakócs Péter atyánkfia Házából azon Ház Gazdáját Admoneáltassa Hadnagi atyánkfia ő kgle hogj azon Ház(an), elveszett, 's el eskütt pénzt defacto restituálly, restituáltassa [Dés; Jk 530] | az Füziesiek az földet töllem el foglaltak Azert si juris azt az földet kenderestől restituatlatni kiuanom(m) [SzJk 49].

Szk: *duplával* ~. 1600: az en hazamra valo menesekert es Jnuadalasaert, s ott walo hatalmaskodasokert a maior potentianak terhit p(ro)sequalom raitok, a mellett az articulus tartassa zere(n)t minde(n)m marhamat duplával az teörwenytol megh kewano(m) restituatlatni | El witt marhamat duplával az articulus tartassa zerenth restituatlatni kevanom | Az en marhamot pedig az fejeós Juhai(m)nak az egy hetig ualo haznat duplával az Articulus continetia zerenth restituatlatni keuanom(m) a' teörüenteöl [UszT 15/31, 15/79, 15/81].

2. (hátralékot) megadat; a face/dispune să fie achitat (restanțele); (Restanz) geben lassen. 1713/1750 k.: szorgalmatosan investigállyak ő Kglmek^a mindenütt a hol kívánatik hol s mellyik Collegiumhoz, Ecclesiához, Templomhoz, Scholához Parochiához, eleitől fogva mitsoda Beneficiumok jártanak Qvarta, Dézma, Penzbeli f->zetés es kitől s mennyi, hogy a hol nyaka Szakadott affele Qvarta adás(na)k valamely Terrestri D(omi)nus keze alatt, vagy Communitasnál, először is placitis mediis proballya restituatlatni [RGyL A. 12. — "A kúrátorok].

3. (tisztsejbe) visszahelyeztet; a dispune să fie reinstalat (in functie); (in Funktion) wieder eintreten lassen. 1710: Azért Felségedet általam kéretik a hatalmas ordók, parancsoljon Felséged azoknak az Isten szent szolgáinak szabadosok felől, sőt hazájokba s hivataljokba Felséged méltóztatassék őket restituatlatni [CsH 99].

4. (vki becsületét) helyreállítatja; a dispune să fie redat (cinstea cuiva); (Ehre) wiederherstellen lassen. 1800: az Alperes Ns Barthos Samuel a Felperes^a eokegyelmit maga nemesi Házánál midőn másokkal oda ment volna Nemess Barthos Daniel Uram udvarlására minden igaz ok nélkül szidta hamis Lelkűnek, hamis Contractus s Testamentum ironak s az Annyat is gazolta, mellyeket nem tagadhat, de ha tagadni merészelné kész hitelesen kolt Relatoriájával meg bizonyítani, mind ezen rut motskolodo szavait azert ... anyi nyelve váltságion maradgyon valahány személyek előtt Difamálta, költségit, fáradságát meg itiltetni kéri és betsületitt ugyan azok személyek előtt kik előtt meg bántotta Difamálta restituatlatni [Hsz; BLv. — "Albisi Ifjabb Baktsi Joseff].

restituáltatás (jogaiba való) visszahelyeztetés; repunere (in drepturi); (in seine Rechte) Wiedereinsetzung. 1763: a Mlsagoss Guberniumnak elsőbboni szabadsagunkbann valo restituatlatasunk aránt Instantiát adtunk oly moddal, hogyh Felseges Aszszonyunk eleiben Submittálnák eo Excellentiájok a mint hogyh ugyh értettük, submittáltákis [Hsz; UszL 16].

restituáltatik 1. visszaadatik; a fi restituit; restituiert werden. 1606: eo Naga akkor megh Paranchiolta hogy valami marham es Jozagom enteölle(m) potentiose adimaltattak es foglaltattattanak mindenek restituatlassanak [Kál-

nok Hsz; UszT 20/13 Steph. Bedeó trium sed. sic. capitaneus aláírásával]. 1657: (Pécsi Simon) megfogatták, mindentől priváltaték de szenterzsébeti jószágá restituatlaték [KemOn. 256–7]. 1677: a' sok háborúságos időnek forgásiban, némely Nemes emberek árva gyermekei ellenségtől vitetnek-ki a' kik afféle árvák között meg-jönének a' Jozság csak simpliciter restituatlassak az igaz Haeresnek | Ha kik Missilissel Jozságot foglal-nának, intra revolutionem Anni comperialtatván, a' Várme-gyéken, avagy egyéb Székes helyeken, mox et de facto restituatlassanak [AC 102–3, 201]. 1688: A Csith sz: lvániak(na)k meg engedtetet, hogy a' Csithfalvi határban lévő harangot ki vehessék a' Földből es usuálhassák, mind-azon által meg maradvan jussok azok(na)k, a' kiknek igaz jussok vagyon hozzá hogy ha meg építetik jóvendőben a' Csithfalvi Templom és Torony restituatlassék [Csitsztiván MT; MMatr. 332]. 1714: ne haloghassák, hanem munkalodgya(na)k benne, hogy azon darab hely restituatlassék [Désfva KK; Ks 38. VIII. 11]. 1764: nem itelvén helyes-nek az Jakab István szalonnai(na)k es egyeb sertés aprolekinak erőszakosan lett el vetelét s el hordását, hogy min-denek restituatlassa(na)k iteltetett [Torda; TJkT V 221]. 1780: ezen Kölesmezei Praediumban Lévo hét pusztá colonicális Telkek a' ... nemes Páll familiának cum proportionatis Appertinentiis restituatlatattak [Kölesmező K; EHA]. — L. még AC 162, 203; 274; CC 93.

2. (szökött jobbágy) visszaszolgáltatik; a fi trimis/dat inapoi (un iobag fugar); (geflüchteter Leibeigener) zurtück-geschickt werden. 1677: A' Mely Jobbágyok Mihály Vajda irruptiojától ... akkori Földes Uroknak földökről, es nevek alol elmentek Efféle Jobbágyokank repetitioja Székely-ségről, Szászságról, Városokrol ha lészen, akar Tisztek által, akar praeceptorium Mandátum mellett, s' ha nem restituatlatik modo praemissio a' Jobbágy, Táblára evocáltas-sanak | az onnan el-bujdosot Jobbágyok-is restituatlassanak modo in Articularis expresso [AC 191–2, 228]. 1731/1770: A Buzai Jozsag többire a Gorbai és Almás Vidéki Jozsagokbol népesítettett meg valakik aufugiáltak ... azok most de facto, citra onnem Strepitum Juris restituatlassanak [Buza SzD; EHA].

3. (hátralék) megadatik; a fi achitatá (restanța); (Restanz) gegeben werden. 1677: Bizonyos okokbol a' Szász Papok amittalván a' Dézmából valo Quartajokat, viszont némely része restituatlatott [AC 51]. 1761: Szabo Josef Uram ... flor. hung. 16 énnem meg adott, Subtráhlván pedig flor. hung. 4 ... meg kívánom hogj azon négi forintok énnem restituatlassanak [Siménfva U; Sf Lázár Gergellj nyil.].

4. (jogaiba) visszahelyeztetik; a fi repus (in drepturi); (in seine Rechte) wieder eingesetzt werden. 1710: És így a német császár^a mendenfelől megszorítatván s annyi ellen-ségnek nem sufficiálhatván, vagy succumbál, s a magyar-orzági királyságot a fejedelemnek^b oda hagyja, vagy penig jó conditiókkal megbékélik, mint azelőtti fejedelmekkel, es mind a magyarok lelki-testi szabadságokban restituatlat-nak a fejedelem által, mind a fejedelemnek nagy úri jószágok, várak, domíniumok conferálatnak a császártól [CsH 105. — "I. Lipót. ^bApafi Mihály].

Szk: *in integrum* ~ előbbi jogaiba/állapotába visszahe-lyeztetik. 1766/1777: hogy az Instans Baro Urfi juxta p(rae)citatam Legem V. Tiszt atyánkfiái által in integrum restituatlassék intimáltatik [H; JHb XXXV/54]. 1797: meg kívánom, hogy ... arra kirendelendő Biztossok által in in-

tegrum restitultassam, meg fordítván minden káromot [M.igen AF; DobLev. IV/780. 1].

restitúció 1. visszaadás; restituere, restituere; Rückgabe. 1670: Ad 5-tum. Az lehet az felelet, hogy Zólyomi hogy már jószágának elvételéért és annak restitúciójára ment bé, de világosan constál, hogy fejedelemséget sollicitál [TML V, 133–4 Teleki Mihály a fej-hez]. 1677: Ha valamely igaz vérekenk jószágokrol valo levelei ... el idegenedtenek volna repetáltassa leveleit a' Praetendens, melyeket ha nem restitua na az, a' kinél volnának, evocaltassa akar Octavalis Terminura ha post pronunciatum Sententiam még-is contumaciter nem restituálna a' leveleket, sem pedig restitúciója felől elégséges fidejussiot nem tenne az Executores által az olyan contumax, vagy pereseknek nem satisficiálható személy arestáltassék, valameddig peressével véget nem ér | kiknek földök vagy rétek Fiscus számára applicáltattak volt, ha eddig nem restitultattak, contentatio, vagy a' földeknek s' réteknek restitúciója ígertetik [AC 199–200, 241]. 1733: Constal világosan Citatorium Relatoriam-(na)k seriesséből minemű Jozzagok(na)k restitúciója irant admonealtattam az lket ő kglket de nem tselekedték és az Jozságot nem remittálták [Torda; TJKT I. 11]. 1739: Néhai Léányomnak minden házaomtól hozott mobile és immobile bonumi az Ns Haza Törvénye szerént, azon Léányom magva szakadtán engemet illetvén, de azok az l. kezénél maradván, azoknak számomra valo restitúciója iránt az lt legitimo modo admoniáltattam volt [uo.; i.h. 165]. 1743: Nagyságodis remenséget adott a Kantai kis funduská(na)k restitúciója és megereszése aránt [Kvh; ApLt 4 Szotyori István Apor Péterhez].

2. (szokott jobbágy/zsellér) visszaszolgáltatása; trimiteria inapoi (a unui iobag fugit); Zurückschicken (von geflüchteten Leibeigenen). 1730: Néhai Vér Judith Aszszony számára Vármező nevű Faluban foglaltak volt el valamely Portiokot, holmi Repetitus Jobbágyok(na)k nem restitúciójokért, de Csaki István Uramtól é vagy pedig Csaki László Uramtól ne(m) tudom [Dés; TKI Alb. Kis Marjai de Dees (60) ns vall.]. 1748: Tudja é a' Tanu Circumspectus Zilahi Éltető Ferencz Uram kik által requiraltatta M. Groff Tzegei Wass Ádám Urat eő Nga földre telepedett két Sellérinek Restitúciója végett? [Dob.; WassLt vk]. 3. megtérítés; plătire, achitare (a ceva); Rückvergütung. 1711: (Az incták) nyilván valo boszorkányának kiáltotta-(na)k ... senki én réám semmi olly szemmel látott dolgot nem bizonyit. Azert eő kglmek az illy(en) nyelveskedésért talio(n) maradgyanak es fáradságom(na)k s költségemnek restitúciój(an) [Dés; Jk 358b]. 1770: Midőn a' Malmok revisiojara exmittált In. Commissio itt(en) lett volna az egész Bere Nevezetű Falunak közönséges akarattyabul insinualtatotté protestatio azon In. Commissio előtt hogi ha valami kár esik az izapos helyekre Nézve az Exponensektől kívánnák restitúcióját [Msz; BetLt 7 vk]. 1792: (Az adósság) restitúciója okozott költség Fáradsága Usus Fructussával edgyütt meg itéltetett [Msz; MbK XII. 87].

4. előbbi jogaiba/állapotába való visszahelyezés; repunere în drepturile/starea de dinainte; Wiedereinsetzung (in Rechte). 1677: a' restitucionak idejélt fogva a' Dézmák exigáltattanak a' Szászágón, és az hol, hányad rész a' Szász Praedicatoroknak, hányad rész viszont a' Fiscusnak adadni és percipialtatni szokott az után-is azon Usus observáltassék igazán | Dézmából valo Quartajok a' Szász Papoknak, a' mint a' restitutiótól fogva exigáltatt, azon

Usus observáltassék mindazok, és Fiscus részeiről, kikről Regestumok tsináltassanak [AC 51, 254].

5. (vki becsületének) helyreállítása; redare (a cinstei cuiva); (js Ehre) Wiederherstellung. 1737: Nagyságod írja hogy erős katona a törvény s procedáljak törvényesen én a valo a törvényel valo nyerekedesen nem kapdosok, hanem tsak a magam betsüllete restitúcióját kívánom [Szentiván Hsz; ApLt 4 Henter János Apor Péterhez].

restrikció korlátozás, megszorítás; restrictio; Restriction. 1735: Szinten most Esztendeje requiráltuk vala hasonló Instantiankal klmeket; hogy mi mint akkoronnis, ugy mostannis Hazunkon fekvő Város Penzének Onussától kívánván szabadulni, nagy restrictionkalis valami Fundust szerezvén a Nemes Városnak bizonyos Summa Penzt deponalni keszek vagyunk [Ne; DobLev. I/159].

restség 1. lustaság; lene, lenevie; Faulheit. 1642: Hogy nagyságodat itt benn való állapotok felől későn tudósíthatom nem az magam restsége, és gondviseletlensége, ha nem az vajda ő nagysága kállérásának szokott járása volt obstaculumom [TMAO III, 170 Rácz István a fej-hez Konstantinápolyból]. 1657: Hogy kétszeri levelére is Kegyelmednek választ nem adhattam, sem restségem, sem kevelységem, inkább ürességemnek nem lételének tulajdonítsa Kegyelmed [TML I, 82 Haller Gábor Teleki Mihályhoz]. 1667: Hogy azért elsőben is magam mentségem kezdjem el írásomat: levelélen feltölt felöllem való Kegyelmed itéleti méltán meg lehetne, ha szántsándékkal vagy restségből Kegyelmednek való írásomat elmullattam volna [TML IV, 167 Baló László ua-hoz]. 1710 k.: Kicsiden múlték, hogy az egész nemzetséget ismét szintén úgy, mint azelőtt, el nem foglalá a te szent ígédhez való és azt hirdető ministeriumhoz való hidegség, háládatlanság és a lelki tunyaság, restség, vakság, bálványozás és setéség [Blm. 1042]. XVIII. sz. köz.: Ha valamely legyény meg tapasztaltatik, hogy ünnepen vasárnapon maga restcségeből a Templomot elmulatná, vagy imitt amatt rosz helyyeiken járna ... az illyen legyén büntettetetik Danar(ii) 25 [Kv; FésCjk 44]. 1781: (Az adományozott pénzösszeg) Interestéből többítették az Erdő Sz. Györgyi Refor. Mesternek Esztendőnként való fizetése, ha az Eccla béli Gyermekeket Tanítja ha pedig a Mester restsége negligenciaja miatt Gyermekeket nem tanitt tehát ezen Fundus is a' Templom Renovatiojara conserváltassék és fordítottassék [MMatr. 492]. 1786: (Leveledből) sajnálva szemlélem hogy igaz barátságomban kételkedel, és sok ezer foglalatossáigaim mia, nem pedig restségből vagy hozzád való hidegségből el mulatot Leveledzésemért igaz barátságomat kétségbe hozod [M.régen MT; DobLev. III/615. 1a].

2. hanyagság; negligentiá; Lässigkeit. 1710: A gubernátor ... a Guberniumot magához hívatván, azt mondja nekik: „Énnekem már meg kell halnom, tudom, hogy sok ballétet volt felőlem, hogy én restséggemmel, sok álommal múltattam el sok erdélyi dolgokat, de én azt szántsándékkal cselekedtem ...” [CsH 413. — "Bánfi György"]. 1713/1750 k.: Minden Tractusokban es Ecclesiakban a Praedicatorok Mesterek, mikepen viselik magokat vagy erkölcökben vagy Tanításokban meg eshető restségek miatt szorgalmatosan vigyazni kell arra is [RGyLt A. 12]. 1766: világosságra jöven a' Biráknak ezen vigyázotlanságok vagy conniventiajok, méltó animadversio nélkül vigore harum Contractualium ne maradgyanak, el vévén, Hivatalokban

valo Restségeknek illendő jutalmát [Torockó; TLev. 9/11]. 1782: Hogy ha pedig történnék hogy vagy külső aeconomiajában, vagy pedig belső Jóságokban, Procurator Bako András Ur(am), Istennek el kerülhetetlen ítéleti miatt, ugymint Jég esső, Árviz, Tűz, vagy efféle által kárt vallani találja, azis illendő consideratióban jövőn, a proportione az Árendából defalcáltassék; ide nem értvén mindazonáltal ha mi kárt maga restsége, vagy gondviseletlensége miatt vallana [Ne; DobLev. III/569. 1b]. 1799: hibájokból vagy restségekből következő káromot tartozzanak betsű szerint meg téríteni [Kakasd MT; DLev. 4. XLI]. 1821: az én restségem mián a' kívántatott Hus vágásba hiba nem volt [Kövend TA; Borb.].

restül hanyagul; cu negligentiā, in mod negligenti; lassi-gerweise. 1662: Palatinustól segítség s mi okkal ígértetik. Mellyert assecuratoriával kik küldetnek, és melly restül, haszontalanol járnak [SKr 579 Tartalomjelző fejezetcíméből]. 1746: Sokszor volt töllem szenvedése az Csesztvei Gondviselőnek a' Levelek után restül valo küldése miá, most se maradt a' nélkül, de ha betsületiket nem félytik, lapát alá nem foghatom [Gagy U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.]. 1828: Ha a szolgáltatást ez utánis restül teszi meg... akár mely Üdöben szabadságba léssen ki tenni [Erdősztyörgy MT; Tsb 35].

rész I. *fn* 1. dolog/tárgy (egyik v. másik) darabja/fele; parte a unui lucru/obiect; irgendein Teil von einer Sache. 1578: Mikor az malom haznath be meryk es megh oztiaik minden ky meresrol ravast tarchanak, kinek egyik reze az molnarnal, a másik az byronal legyen [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E-136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104-6 V. Kovachoczy ut. Mathias Niary gondv-höz]. 1582: Anna Rlcta Emerici Aztalos fassa est ereossen wzik vala Danchak lanost, Es hertelen az en Aytom eleybe luta ug vagak a' vallat az Aytonnyz megh tecczik az chapasnak eg Reze [Kv; TJK IV/1. 9]. 1623: (Az) Istallok Tornaczanak zelyessege negy Jo sengh legyen Talph fanak belseő rezzetől fogua az Istallok kulseő oldalaygh [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1696: Gjula Fejervárott a' Szam tarto hazban gondviseletlenöl találtatott, exactoria hitvá(n) ladabeli Levelek Registruma ... sokat az egerek egészen sok(na)k nagj részét, soknak eleit, sok(na)k utollyat oszve rágták megh őrlötték [Gyf; BfR]. 1714: Paltzatska kigjo börrrel borított, ezüst almával, alsó részen ezüsttel borított fl. Hung. 6 [AH 37]. 1732: (A) képnék edgyik részén van írva a Boldogságos Szűz, más felől pediglen Szent Antal képeit abrazolo effigies [Kőrödi KK; Ks 12. I]. 1767: mindeneket, valamelyeket azon Curiában talált, occupálni bátorakat némyel részeit a Faluba imide amoda el hordatta [JHb XXXV/55]. 1801: edgy So tarto, melynek felől két része vagyon, szépen meg aranyazva körül pedig fedéllel Záratik [Mv; MvLev. Tóbiás Antal hagy. 4]. 1860: Ezen erdő ... fája használtatik tűzre, épületekre, vesszős része gátnak [Vécke U; Told. 21].

Szk: *vhány* ~re vág. 1748: volt a Kolosvári Divisióban egy jó féle gyöngyös pártá, mely felett nem alkatván meg különben, három részre vágát [Torda; Borb.].

2. alkatrész; piesă, parte demontabilă a unui mecanism/instrument; Bestandteil. 1807 k.: (A szekér) el pusztult rendre egyetmása annak es azok helyében az Eskettető tsinaltatott, hol Székér lajtariat hol kereket hol egyébb részeit [Sinfva TA; Borb. II]. 1821: Egy Ujj Karutza minden

Reszeivel vasazatlan [Mezőméses MT; HG Mara lev.]. 1825: egy fellyül Csapo ket kövü Lisztelő Malmotska külső részei közül a Silipek mellyekenn a Viz a kerekekre foly nem régik [Papolt Hsz; SzentkZs Consr. 189]. 1842: A' kút szivárványos, és részei jók [Km; KmULev. 2]. 1859: adok egy ugy nevezett targonczát melyet itt e székel földön erdőlni szokás csakhogy ennek kerekai talpai nem vasasok, hanem egyébb részei mindenképppen jó moddal vasasok [Buzaháza MT; CsV].

3. épület/építményrész vmelyik/vmeggig terjedő fele/darabja; o anumită parte a unei construcții; irgendwelcher Teil eines Gebäudes. 1627: az megh irt keozep ucza Haznak, az heiazattia ket reszben all, tehat igere arra magat, Brassai Georgy, io akarattia szerent, hogy azt az rez heiazatott, az mellik rez az maga hazannis uagion, maga saiat keoltsegeuel, mindenképpe(n), haiazattal el tartia [Kv; RDL I. 130]. 1636: Ez kertnek mostan uy seőueniel leszara epittetett, az egik resze leszas oh seőueni [Siménfva U; JHb Inv.]. 1681: Vajda Hunyad vára Vár hidgya Az hidnak also véghe felől valo része (:az reghi fel vono hid oszlopatal fogya:) mind végigh, mint hogi mind gerendastol padlás fástol ighen megh avultak romladoztak, vjonna(n) kellene csinaltatni | 3. Erkelly. Keő boltos, alljának nagyub része piros kövel padimentomoztatott [Vh; VhU 502, 507, 536]. 1738: mind M. L. B. Haller György Ur ő Nga, a Lunka mellett, mind Néhai Vasas Jóseff ő kglme Relictája, az Huhub(an), Malmak Gáttyát, Nms Várasunk hire s akarattya ellen által kötötték Határunkra; azért végeztük, hogi azo(n) Gátak(na)k Határunkon való része funditus evertáltassék, a Csatáni Jobbágjok által [Dés; Jk 503a]. 1767: vagyon egy lisztelő malmokis, mely most tsák pusztájában ál. Mellynek egyébb része nem találatik a tsupa fájánál és négy kövinél [O.sályi KK; Berz. 3. 7. C. 6]. 1816: mihelyt a' Papi Jozság körül tsinalt Kertnek valamely része gyarlovodik, a' Pap tselédje bé hordja tűzre 's elégetik [Iszló MT; UnVJK 173]. 1838: Honaly kőto gerendák (Sprengband) a hid meg gyengült részének meg erősítésére teendő ujj párnafák (Emsbaum) fel kötésére 20 Darab [Dés; DLt 794].

4. kapuszárny; canatul porții; Torflügel. 1694: ennek az Kapunak vagyon Tölgyfabol faragot Deszkabol csinalt vas-tag ket felé nyilo, mind ket reszit altal erő, erős Vas Hevederekkel meg hevedereztek, es erős Vas Sarkakon forognak, fejes Vas szegekkel három rendben meg va(gyo)n verve [Kővár Szt; JHb Inv.].

5. ablakszem; ochi de fereastră; Fensterfach. 1647: (A szoba) Ablaka Eot, kilencz reszben allo, egy fiok ablak hean [Drassó AF; BK 48/16].

6. rekesz; despărțitură; Verschlag. 1632: Az Swteo ház megett uagio(n) egy nagy eőregh ket szakasztasu szuszek No 1. meli szuszeknek egik szakasztasaban vagion Tizta buza Cub: No 60. Az masik szakasztasaban uagio(n) Ros Cub: 180. Ugion ezen fedel alatt más eőregh szuszek No 1. edgyik reszben uagion Ros Cub No 90. Az masik resze pedig wres [A.porumbák F; UC 14/38. 175]. 1647: Az Gabonas haz ... Vagion benne nyolcz reszben allo Szuszek [Nagyteremi KK; BK]. 1648: az fwes kert veghiben, vagion egj deszkawal őt reszbe szakasztott haltarto is, egik reszben vagion apro feyer hal, masik reszben hat szalas harcza, valami apro harcsa kölykek is es egj nehany batrin* [A.porumbák F; UF I, 901. — "Folyt. a fels.]. 1667: Vagion ezen also Czejt házban külön külön reszekben agyukhoz valo golyobis ez szerent* [Fog., UF II, 337. —

*Köv. a fels.]. 1722: Amely Szuszek a Malomba(n) vagyon egy része mint egy 22 vagi 23 vekas, a másik részeis akkapp [Lezsnek H; Szer.]. 1731: A két ajtó között való Hámbárnak ... észak felől való része ... nem szinte tele költő Cselédnek való Lisztel [Szentbenedek SzD; Ks 15. LVII]. 1748: Az Ur Házab(an) fenyő deszkából való paraszt egy nagy almarium két felé nyíló Záros ajtaival Nro 1. NB. Ezen almariumnak a' felső része szakaszos tálos [Ks 8. XXVIII. 5]. 1849: A' Major Telken két részre alakított jo ujj lézses kasok Török Buzának valok [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

7. (csűr/istálló) szakasz, odor; despärjtürä (intr-o şură/intr-un grajd); Verschlag (in der Scheune/im Stall). 1636: Egy eöreg Jo sindelies es minden epeletiuel kesk Cziür. fenio berenabol rott, Eött szakaszban való, Az kett reszi Czipleni való hely, Az harma Gabona tarto [Siménfva U; JHb Inv.]. 1679: Ezen madarasz haztlu eléb mozdulván vagyon azon sorban kétt részben allo bornakkal fel rott szel deszkakal padlatt sup fedel allatt egy tapaszos jstálló [Fog.; UF II, 741]. 1699: egy nagy öreg ket részben szakasztott, ket fioku ... csür [Szentdemeter U; LLt].

8. vmely épület belső terének vmelyik fele/része; o anumită parte din interiorul unei clădiri; irgendein Teil/Raum eines Gebäudes. 1570: Zakan Jmreh hyty szeret ezt walla hogy ew az Bodogh Janos Testamentomaba semmyt nem Thudna Tugia azt hogi az fiay ferencz es lörincz egy Rezet Byrtak az haznak Mas Rezet penigh az Mwsthoia annyok Birta ozlas zerent Mely Rezben ewis lakot Berben [Kv; TJK III/2. 46]. 1636: Az malomnak első részében vagyon ket keőre forgo feőlül Cziapo kett kerek [Siménfva U; JHb Inv.]. 1662: Az Veres-bástya az alsó részében mindenféle tüzes szerszámok, gránátok, kénkö, salétrom és mindenféle munitiókhoz való sok eszközök, felső részében pedig mindenféle élés, liszt, aszú- és nyers gyümölcs tartatának, ez bástya épen cserép alá vétektet vala; mellynek is aítai alsó részére az öreg cajtázból, fölő részére pedig az felső élésházbul nyílnak vala [SKr 596]. 1694: az Tömlöcz es az Tomlocz Tarto haza penig mind az Tömlöczökkel edgyütt va(gy)o)n az Var Kapuja mellett való öreg Bastyanak also részében [Kóvár Szt; JHb Inv.]. 1737: Ezen Székek előtt, a' templomnak egy részit (:mellyis Sanctuariumnak mondatik:) a' másiktól el szakaszto, czifra festik alá csinált Cancellus vagyon [Csákigörbő SzD; JHbK XXVI/13. 8]. 1785: Innét mentünk ismét az Epületek hátulso részében lévő Nappali Házban [Mv; ConscrAp. 16].

9. telek/településrés; parte a unui teleac/a unei aşezări; Teil eines Grundstückes/einer Siedlung. 1647: Vagyon Solymkőn egy Uduarház az kinek vduarának egy reszenek kerítése regi bornabl rot fel (igy!) [Sólyomkő K; SLt GH. 5]. 1681: My azért az Marko Borbara ben való öröksegenek szinere menuen Uduarhelyszekben Homorod Sz Martonban Altizesben es azon ben ualo örökseghnek az nyr felől ualo külső reszit az Czürrel edgyütt Biro Istuan Urunk szamara böczüllöttünk (igy!) [Homoródszmtárton U; Borb. II]. 1696: be jaro helyett, azon Udvar(na)k hatulso része szerént való reszről csinállyon magá(na)k [Mv; MbK 80]. 1766: az eddig közre birattott Vdvar a' Fundusnak hátulso részéhez mérsékelvén kell ketté hasítani éppen a' közepin [Torda; TJKt V. 308]. 1777/1780: Ezen Csürös Kertnek Nap Nyugoti részínél vagyon egy kitsiny Major Udvar [Alparét SzD; JHbK LI/3. 16]. 1791: Ezen Telek(ne)k felső részén épült derék méhes Kertnek kerülete Negyven öt ölekre mérettetvén ... betsöltetett ... Hflor 225

[Buza SzD; JHb IV/18]. 1795: (A) Káposztás Nyilak a Falunak mind felső, mind also részébe falu köz, s következendőleg osztatlan helyei voltanak [Gergelyfája AF; DobLev. IV/743. 2a]. 1804: magának a' Falunak Toplitzánakis egy nevezetes részét, erő hatalommal el akarják nevezetesen a' Remeteiek foglalni [Abafája MT; Born. XVd].

10. táj, vidék; tinut, zonă; Gebiet. 1712: az mely helyeken el jüttem, azok még eddig nem voltak inficiálva, s némelly helyeken megis szünt s fel is szabadtak az helyeknek némely részei, némelly helyeken pedig most kezdődik, vgy mint Besztercze tájékán [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev.]. 1740: ha abban a résziben ennek a Vár(me)gye(ne)k belé esik az infectio, az egész Vár(me)gyére prorumpal | az a része ennek a vármegyé(ne)k a mult nyáran és condescensioi alkalmatosságával leg többet patiait [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev.]. 1746: a Marha dög Mostis Keményen grassál Ns 3széknek némely részeiben ugi Molduvában, valamiként Fogaras földin és az Barczaságon [ApLt I gr. Kálnoki Ferenc lev.].

11. folyó/útszakasz; portuene a rîului/drumului; Fluß/Wegteil. 1779: a Sos hajok Gyogy felől való Részin a Marosnak jártak, a Gyalmar felől való része a Marosnak kis-seb volt tsak mikor üresen jöttek fel a' hajok, akkor huztak Gyalmar felől [Gyalmar H; BK ad nro 450 Jákob Adám (70) zs vall.]. 1845: Csíkszéke a' Határán átnyulo kereskedelmi utnak ötöt^a illető része meg tsinálásához már hozzá fogott [Usz; UszLt XI. 85/6. 23. — ^aUsz-et].

12. mező/erdő/szőlőgazdasági terület vmelyik darabja/fele; o anumită parte a cîmpului/pădurii/vici; irgendein Teil von Wiese/Wald/Weinberg. 1591 k.: az zegyn varosunknak is Zeoleo hegyenek Nabio(!) es haznosb rize el vezet [Dés; DLT 233]. 1592: az erdeonek tulso rezet mindeltig tilalmasnak tuggia [Réty Hsz; HSzJP Thamas Mihaly (60) pp vall.]. 1600 k.: az Seresbelj feold ket rezbe uala egyk falubelj ualo rez uolt Az masik rezet penigh az melj Lofeoseghre laro uala egybe zantota Biro Balint [Homoródszmtárton U; UszT 15/95 Felzegi Janos (63) vall.]. 1609: az erdeő Sülester rezit Bech palne, penze uta(n) bir-tan [BLt I Keömeny Benedek Kozmass^a (60) ns vall. — ^aCs]. 1639: az verő fenien való oldalon való giep feöldnek az also ket reze [Cege SzD; WassLt]. 1689: ez az contro-versiás hely az patakigh mind erdős vala, az uton aloll való reszit ez előtt mint edgy negyven esztendővel, az Hídegh kutiak irtogaták megh nem régen kezdé Bethlen Samuel vr(am) rajta kapdosni, az uton fellyül való reszitis Hideg kutiak irtogaták [Kucsuláta F; Ks 67. 46. 21]. 1783: Magura nevű heginek Dél felől való résziben va(gy)on Allodialis ujj Szőlő hegy [Branyicska H; JHb XXXI/28]. 1798: a' Postalis Kaszállokba a' Sollymostonak azon része mely vagyon Eszak felöl pedig a Sollymosto vege és a Kender Nyilak kozott le menő arkotska és edgy Kender Nyil Szomszedságiban | a Nagy Mező háta meget az Egés-nek az Innetső résziben egy Darab Irtóvány mely Cserépiá-numnak hivattott [Dés]. 1801: Nemes Burzo Todor kertyének egy darab része Bizo Pavel apossa által hatalma-sul foglaltatott el [F.szöcs SzD; TKI Burzo Györgyitz (55) ns vall.].

Hn. 1578/XVII. sz. köz.: Az fel Jaroban az Komjathj rizs (k) [Kide K; BHn 86]. 1688: az Dobolj rete(n) Karaszos to hata(n) az apro reszb(en) (sz) [Aldoboly Hsz]. 1699: az Is-panjok részén (k) [O.zsáod KK]. 1699/1791: az Porkaláb részben az Nagy és őt részb(en) [Ádámos KK]. 1728: A Kús resz lábján a ket eger között (k) [Illyefva Hsz]. 1770:

a' Szarvas Tó és öt rész nevezetű erdők [Disznajó MT]. 1772: Lő Fő Részben (k) [Csekefva Cs]. 1803: a' Viz között a' Szabad részben (sz) [Dombó KK]. 1807: Az omlások felső részen [Fejérd K]. 1859: Omlás külső része (e) [Rava U]. 1867: Omlás külső része (e) [Szentdemeter U].

Szk: *vhány* ~re barázdáltatik. 1770/1771: Ezen Tábla intézés szerént ex consensu Possessor(um) az árkon fel két részre barázdáltatván, a' felső végén vitétt a' méta abban az utban, mellyen mennek a' Landor nevű széna fűben [Fejér m.; DobLev. II/428. 14b] * *vhány* ~re (el)oszt. 1775: kötéllel keresztül kasul mérván a Bede nevezetű földet két egyenlő részre oszták [Gálfa KK; Ks 66. 45. 17c]. 1781: ezen negy lrtoványokat el osztván három egyenlő részekre nyil vonással juta A Szegei Sára Borbély Samuelné personalissanak a' Lyügethen valonak végző barázdájáa [Asz; Borb. I. — "Folyt. a részl.] * *vhány* ~re felmér. 1752: kötéllel fel mérték a két földet két egyenlő részre s ugy edgyeztek meg [Nagylak AF; DobLev. I/251. 4a Pus-kás Gabrila (65) j b vall.] * *vhány* ~re felnyilat. 1693: az Ebeni Miklósné Aszszonyom Maradeki reszek földet fel nyilatván három részre ... harmad része' juta Sarosi Susanna Aszszonynak [Gyula K; SLt AH. 17] * *vhány* ~re intéz. 1561: mynden ezthendőben pyneketh Innepeben egimással egybe gywlwin ky mennyenek, a wagi Embereketh Boczassanak az Zenafiweknek színekre, es az wólgieketh Jgazan egibe Jnthizvin, mindeneketh nygy Rizre Intizzenek es azokra Nilat hannyanak [Fráta K; SLt U. 28] * *vhány* ~re nyilat. 1722/1814: ezen Láb földet ... három részre nyilatván A felső avagy az határ szélben lévő része ... jutott Dobokai részre [Kisjénő Szt; BetLt I] * *vhány* ~re nyilatztatik. 1770/1771: a' Somlyaiánusok része négy egyenlő részre oszollyék, és nyilatztassék [Fejér m.; DobLev. II/428. 2a] * *vhány* ~re oszlik. 1577: Az Hozwazz<a>y Rez Jgazan ozolljek három Rezre [Vajdasztiván MT; BfN 71/19]. 1656: 3 részre osztot 3 Auas utjara iduo nagy fold [Csobotfva Cs; CsÁLt F. 28]. 1771: a' kaszálo két egyenlő részre oszollyék [Fejér m.; DobLev. II/428. 9a]. 1803: Az Erdők ... három egyenlő részre Oszolnak [Dés; RLt O. 3] * *vhány* ~re oszlódik. 1774: ezen harmadik Nyilnak ... ött egyenlő Részre kellene oszlodni [Király-halma NK; Ks 23. XXIIb]. 1775: Paczolai Kristofnak Leányarol Ersébetről négy Gyermekének Száma szerént, Négy részre keltetvén az egész Szent Benedeki* Határnak és több Paczolai Portioknak oszlodni ... egy Negyed részének fele compétalt volna [DobLev. II/464. 1a. — "AF].

13. vmely országnak földrajzilag/közigazgatásilag elkülönülő/megkülönböztethető része; parte a unci tñri cu trāsāturi specificē din punct de vedere geografic/administrativ; Teil von einem Land, der durch geographische/administrative Merkmale von den anderen abgesondert werden kann. 1562: 1556 esztendőben Petruit Péter béhozá Podoliából a János király fiát mind annyával az Isabella aszszonynyal egyetemben, a kit Fráter György a kincstartó barát barátai álnoksággal kibeszéltet vala, kinek lakóhelyét Erdélynek részébe esmét békelyhezetté [ETA I, 17 BS]. 1619: ez az mostani német követ is azt mondja, hogy semmi közök nincs nekik Erdélyhez, akármit csináljanak, csak ők ótalalmazassák Magyarországot részeit, azmely az magyar korona alatt vagyon [BTN² 199–200]. 1662: Kérdették erre a főemberek: ha a vezér kijő, memé-e őket az ő hűségéért assecurální, és hogy Váradot nem fogná kivánni vagy valami részét az országnak? [SKR 506]. 1672: Máramarosnak miben legyen állapotja, már Kegyelmed jól tudja; Lengyel-

országnak veszedelmivel annak egy része annál is inkább megnyomorodott [TML VI, 351 Teleki Mihály Sárpataki Mártonhoz]. 1705: Írják novellában, hogy Angliának egy részében számtalan sok holló támadván, másfelől megannyi sok varjú, öszvementenek és igen megvittanak egymással [WIN I, 382]. 1773: Mondják, hogy szép része Lengyelországnak az, melyet a mieink bírnak [RettE 316].

14. *ibsz-ban* Partium, Részek; Pártile; Partium. 1636: Az tiszteletes fejedelmi méltósággal tündöklő ... Rakoci Györgynek Isten Kegyelmeből Erdély orszaganak fejedelmének, Magyarország reszeinek uranak kegyelmet, békéseget ... kívánok [ÖGr Aj. 5]. 1671: Esküszöm az Elő Istenre, ki Atya, Fiu, Sz Lélek tellesz Sz. Háromság edgy igaz Isten, hogy az én kegyelmes Uramnak a' Méltóságos Barcsai Akos Urunknak Erdély Ország Fejedelmének Magyar Ország hozzá tartozo részeinek, és Székelyek Ispányának, tellesz életemben igaz és hű lések [CC 11]. 1677: Abban-is ő Nga^a hitivel quietallyon bennünket igireti szertint, hogy a' Hajdu vitézekkel valo transactional minket Orszagul Magyar Orzágnak ide tartozo részeivel egyetemben, sem Hitünknek, sem Törvényünknek szabadságában meg nem sért | Mind ez Országban, s' mind Magyar Orszagnak ide tartozo részeiben régi szokás ez^b [AC 20–1, 184. — "Báthory Gábor. ^bKöv. a szokás leír.]. 1764: Mígós L Baro Magyar Gyérő Monostori Groff Kemény László Ur a Felséges Regnans Királyi Májestas Belső Titkos Tanács Hive, Arany kolcosk komornyikja, és Nemes Erdély Ország 's hozzá tartozo Részének nagy Méltóságu Emeritus Gubernátora [Kv; TGsz 35]. 1793: Zabolai Hadnagy Familiának ősi Nemessége meg-mutatása iránt az Erdélyi Nagy Fejedelemség és hozzá tartozo részek Királyi Törvényes Tábláján Maros-Vásárhellyel Boldog Aszszony-havának 28ik Napján 1793ik Esztendőben tött és ki mondott Ítélet [Mv; A Zabolai Hadnagy familia prod. pere tábl. (Mt)].

15. birtokrész, részjóság; parte de moşie; Teilbesitz, Teil des Eigentums. 1540: En Ba(n)fi Gaspar nagj faluy ... Valazutj es Bonzidabelj rezemet vetettem szalagon Igj hogj wk birhassak mind addiglan mig az wk K: penzet en meg atthatom [Sebesvár K; MNy XXXV, 55]. 1552: Barchay g'ergis ada Kelemen papnak Harom haz Jobbagyoth es Neg'uen forintott, az thonak feleleth Cherebe, ky volna Bogathy Andras Reze, Banyabykibe, es Mykesen mynden hozza tartozojauul mindenekkel kyk az felíul meg mondat Rezekhez tarthnanak [Mezőszengyel TA; BfR]. 1555: adom emlékezetere myndeneknek hogj en Appaffy lazlo attam az borzobaly rezemeth az beztéchyey (!) Wraymnak Wrwk arron [Apanagyfalu SzD; BesztLt 4]. 1556: En Barlabasi Janos Hederffay attam Petherffalwaby Rezemeth wytezo Glesan Janosnak Mykeffalwan lakozonak Mas fel zaz forynthon [Mikefva KK; BfR VI. 283/3]. 1564: poronczioz wala feolseged Nekwnk, hogy mw el mennenk es meg kenalnoyok az cothwen forinthal kemenj ferenczneth, szentpalj Ersebeth Aszonth, melj penzth veoth volth feol ... Zwttory Jlonas Aszony, Berendbelj Reszere [Zutor K; Ks 42. B. 25]. 1567: En Thomory Myklos Adom Emlekezetre Myndeneknek kyknek Jlyk, hogj En Latwan Jozagoneknak feletth walo pwtzwaslat, Orozfajabelj, es septerbelj Rezeonknek, mellyek Halabory Palnal Zalagon Thartatthanak, kenzerytettem Arra hogj az meg Jrth rezeket valamint es valahogy kezebeol ky veghyem [Gyf; Ks]. 1579: meg alkuuank az Kus ordeongeosbelj rizt engedeok Toldalagy Balasnak [Néma MT;

Told. 31/1]. 1588: balatfy Christof el Jeoue es el foglalta az haro(m) falubely rizt felesége szamara [Bürkös NK; SLt V 14 Koman Jliere (!) j b vall.]. 1607: Bencedj Balasj Mihaly monda En kedgnek iljen tudomant tezek hogy az Galambfaluj reszbe ne szolj, mert azt az Atiafiak ne(m) hadgyak [UstZ 20/64]. 1731: az Csargón álló a mely darabocsa földet ... el adtak ... ki része volt? [Kük.; Ks 83 vk]. 1754: Az Antiqua Sessiokhöz képpent az Exp(onen)s Assz(o)ny elő Nga részén lévő emberek birnak több szántó s kaszáló földeket [Galgó Sz; JHBK LVII/52]. 1796: a' Deák Fiak itt llentzfalván^a a' Dosa Adám Urnak jutott Josszágból egy darab részt el nyertenek ezen részben is gazdasága sonkult [DLev. 3. XXXV. 4. — "MT]. 1801: katzkai részével cserét tévén, azt a részt el foglalhatonak találtuk [Borzás KK; Kp II. 58].

Szk: *bányabeli* ~. 1782/1799: Bánya béli reszeket a' Méltóságos Vraság eddig elé értelmes pénzfel fogadott Bányászokkal Coláltatta, de ma Jobbággyokkal, ugyantsak Torotzkaiakkal Jobbággy szerben műveltet [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 337] * *csűröskertbeli* ~. 1625/1770: Horváth Miklos Uram ... a' Csűrös kertbeli részit és Diszno oklot adá és restituálá Horváth György Uramnak [Széplak KK; SLt évr. Transm. 240] * *töbéli/tőhelybeli* ~. 1585: Az Nagy Rethbely thohel bely rezt [Dellőpáti SzD]. 1638: Petki Farkas uramnak attuk Czykban az Danfalui határban Tobeli rezwnket örök arron [Nagyteremi KK; BálLt 61 Georgius Fiattfalvi kezével]. 1657: mind szántó Földeket széna rétegeket, Teo (!) béli reszeket így mutaták ki megh irt Pispók Uram Eő kigelme számára [ApLt A. III. 150] * *verőbeli* ~. 1768: A' Ngod emberei requirálván Ngodat az iránt hogy én töllem valami Verőbeli Részt el-vehessenek, vgy tapasztalom Ngdtolis facultaltottanak; holott azon praetensioban forgo Verőbeli Rész Véség szerént engemet és nem mást concernál [Torockó; TLev. 9/13].

16. közföldből a lakosok használatára bizonyos időre kiosztott földterület; parcellá datá in folosinja cuiva (pe o anumită perioadă) după parcelarea pământurilor obștești; gemeinschaftlicher Bodenteil, den Bewohnern für bestimmte Zeit zur Nutzung überlassenen Grundstück. 1589: Aztis tudom hogy az gypw czereben az kinek Irtasa volt az varos mindennek rezebe(n) hatta [Szu; UstZ]. 1589 k.: Peter Kouaczjnak az mely feolde vagion az czire haton azt eo ne(m) hatalommal foglalta mert en atta(m) nekj mikor biro valek me(n)tu(n)k vala kj az varossal feoldett oztanj akkor attam vala rezeben [Szu; i.h.]. 1590: ez J azzal az eo rezzebeli feoldel megh nem elegendett, Jeott rah ez my rezzinkre, ki nekink Jutott oztas zerint fel tizeswl ... megh szantotta ... be vetette | J Bodoni Balas Vrunk Capitansagakor megh szantotta az feoldbeli reszönket melyben eo neki az falú oztassa vitan semmj igassaga nem volth, mert eo neky az eo resze ki vagio(n) osztua az eo tizessewel egyt azon felliel megh neuzezt tilalmasbol [i.h.]. 1593: Mikor azt az falu Erdejet fel oztottak uala akkoris en nekem rizszelom hattak azt az heliet [i.h.]. 1604: hazam uagio(n) fanczjalban; mely hazbol enys mindenben egienleo terhet uiselek az falual myert hogj ennekem az erdeoben rezet ne(m) oztottak, mely hazam elejteol fogwa nemes haz uolt ... azt mondom hogj megh tartoztatt az en rezemmel eddigh, es, jmma enis az en Rezemet teorueny zerent megh kjuano(m) mint egy lo feo hazhoz | Jeojen oda laknj az A lakoul zolgallyon velünk egith, megh adiuak az rezt, de migh oda ne(m) jeó ne(m) tartozunk rezzel [i.h. 18/63]. 1777: Wégezdővén illetén modon az egész Magurai Hatá-

ron lévő erdőknek részekre lett ki Táblázása, és fel osztása, számba vétettek továbbá a' Sellérek, és olys ottan meg telepedett emberek, kik benn a Faluban, vagy az határon, Falusi Birák engedelmiből, és hirivel, bizonyos helységeket foglalván magoknak, egy kis házat, hurubát 's kertetskéket csináltak, s birják ... szolgálatot nem tésznek, hanem tsak ottan lappanganak [Magura TA; Ks 89]. 1832: Tisztelettel kérem is a' Tekintetes Tanácsot, Birtokom lételét Hazafiúságomat 's ebből Törvényesen eredő Személyes Jussomat tekintetbe véve, méltotasson nekem a' Város Porondjából, mint Törvényesen oszlani kellett Köz helyből a töb részsedet Birtokos Hazafiakkal bár egyenlő mértékbe — ha nem antiqúák mennyisége szerint is — részt adni [Dés; DLT 693].

17. örök/örökségrész, osztályrész; parte de moștenire; Erbteil. 1545 k.: En Sombori Janos Sombori mihalyal: az en atyam fiawal tewtem illien igenesseget, hogj az mi rezem ennekem ozlasba jutot volna az wagy Jewendewbe Jutni kellene attam az en atyamffianak Sombori mihalyalnak eskewlewbeli rezeyerth ewrewke fiwrol fiwra megh hywathatlanol [Zsombor K; MNy XL, 137–8]. 1551: Dienessy Katha azzon rezere, — Az rez medenczeben kj rez jllette volna azert attunk Eg on kannat es Eg on talnyert [Mezőszengyel TA; Bfr 304/1081. — L. MNy LVIII, 492]. 1568: Antonius Ember fass(us) est, hogj az hazat ket fele mertek, Baiony Georgel chyerelenek, az otues Tamasnenak ez mostani vra, simon mester, es mas hazat ada az eo rezeyert [Kv; Tjk III/1. 225]. 1579: Elozor mene(n)k az nag Völgre Toldalagy Balas es Toldalagy ferenc nyilat vonanak egmas keozt ket fele oztak, az Nag volgnek also fele Juta. Toldalagy Balasnak az felső fele Zent Marton felol Toldalagy ferencnek Az Toldalagy ferenc rizire esmet nilat vonank [Néma MT; Told. 31/1]. 1586: en az en Rezemelys mynd az Egez falwt megh kenaltam, de Senky hozza Nem foga [Bethlen SzD; Ks 42. B. 20]. 1597: Az my Nezy pedig az ew Anyyoktul maradtott Jozagott keozteok meg oztok, es az Jozagru feoldekrwl, kazalo zena fwwekreol mindeniknek az ew ryzekreol czedulakat attunk [Galac BN; Wlt]. 1610: az te fjadnak az eo reze az Jozagbul kj vagyon adua [UstZ 51a]. 1703: Szegény nyavallyás Serédi Susanna Eöcsém is Gyermeke volt az szegény édes Anyámnak, mint akar mellyik közülünk; azért része neki is van [Kv; Eszt. Serédi Zsófia Serédi Gáspárhoz]. 1735: Ammi az Levelek(ne)k ki adattatását illeti ki ki a maga részit Concernalo Leveleket ki veheti [Dés; Jk 153a]. 1764: Bár tsak azt várja vala Bátyám Ur(am) hogj az itt jutott részünkt öszthattjuk vala meg Atyafiságosan [Középlak K; Bfr]. 1798: az az egész rész a' ki nállam volt jutott ... Bartok Elek fiannak [Martonfva Hsz; DobLev. IV/809]. 1829: Mi aláb irtak^a Horváth Elekn Komáromi Klára Árvájának részét ... Annya Testvérenek résztől mind Fekvőkben, mind Fell kelhetőkbe osztály által ki szakasztani, e végre ki szalván NLakra ... az édeklett Holdnap 31én vittük végebe [Nagyak AF; DobLev. V/1150. — "Köv. a nevek fels. "Ti. az osztotzatást].

Szk: A. ~ébe ad. 1570: Cathalin Dancz Palne ... vallya Mykor Jmmar az Menegzeore kezwlneenek Megien oda Az lean Mattkajat Latogatny volt Rayta egy Barazlay palazt, Ez vallo kerdy ha azt agyak vele, Arra azt felelte az lean Markos Antal batiam ezts Rezembe attha [Kv; Tjk III/2. 136c] * ~ébe elvétel. 1799: az Expo(ne)ns Aszszony ... férje azt proponálta az uraknak, és az iffiu Aszszonynak, hogy ha az osztozo atyafiak nyilvonás nél-

kült atyafiságoson meg egyeznek, tehát azon nyílot, a mely a választástól meg marad az Exp(one)ns Aszszonyal részibe el véteti [Ne; DobLev. IV/821] * *~ébe felvesz.* 1573: Magdolna Molnar Andrasne Azt vallia hogy ... Mond aztalos Leorinch lhol lo leanyom ha fely vazed^a rezedbe vedelj Mond az lean No lo apam ely vezem legien Bator rezembe Adot annelkwl rezebe egi scarlat Zoknyat es egy zeold palastot [Kv; Tjk III/3. 193. — ^aA ruhát] * *~ébe hajol.* 1606: mind ezók az kiköt meg neüzetem keczetben laknak uduarhelj zekben ezók küülis uadnak rez iozagok, ezön iozaghoz ualok mellicket az eo kegielme attia Zallogosított El hozza meg, s ha meg ne(m) hozhattia, azt kiuanom(m) rezeben hayolion [UzT 20/47] * *~ébe jut vkinek.* 1593: Hiutanak minket az witezleó Zalanczj Geórgi es Kemeni Istuan ... Poka faluara, es oztank fel keóztók, az zalanczj Geórgi haza, kapuia elleneben egi darab giepet mely darab giepból Kemeni Istuannak az w rezeben Juta Negiuen haro(m) eöl hoza-sagara, az zelessegire penigh Tizenket Eöl [Pókafva AF; JHb XXV/20]. 1744/1767: a Széna Füvek és öt darab Szántó Földek részében jutottanak [Kökös Hsz; Kp IV 245 Kispál Sára válasza]. 1781: a' Leányaknak a' mi nemű Jok és Portékák adatattanak, azak mind osztályi szerint részekben Jutottanaké ? [Mv; DLev. 4. XXXVI. 1 vk]. 1845: adá T Kádár Lajos Ur T. Kováts Sándor Urnak azon jussát Bözödön, mely is részibe jutott osztály szerént azon Jozság utánna járandoival [Bözödűfalu U; Borb. II] * *~ébe jutott.* 1757: östöl maradott, és nékem részében jutott Jozságatskaim holtam után eöket illetik [To-rockosztgyörgy TA; Berz. 3. 1/4]. 1770: azon Malom mikor épült gáttyaival, és a Malomra menő viz árkával együt nem de nem eleitől fogva az Exponens Ur Praecessorai birták é mint osztály szerént részekb(e) jutott örököket ? [H; JHb XXXI/17. 2 vk] * *~ébe megy vkinek.* 1761: Diószegi István Sok szép aranyat mutata, mely most ment részébe a felesége anyja, Komáromi Györgyné Rhédei <Júlia> halála után lett osztozásokor [RettE 124]. 1786: ezen belső örökség házal együtt ment részében az Két Kissebik Fiunak [Asz; Borb. I]. 1827: Néhai édes Atyámtól nékem utoljára adott Láda ezüst menyen a' Leányom részibe [Szentbenedek SzD; Ks 14. XLIIlb gr. Teleki Anna végr.] * *~ében marad.* 1650: ha valamit az Jncta el disipalt uolna az uagh abalienalt volna akar mi neucl neuzendo bonumokban azt kiuanom hogh reziben maragion es mindenekben equalis diuisiót kiuanok [UzT 8/64. 78]. 1780/1784: maradján maga részében [Galambod MT; Told. 29] * *~ében (neki) ad vkinek.* 1570: Martha Vichey Gergelne vallva Azt felelte^a hogy egy hordo Bort adott neky Rezebe es megh elegitette vele [Kv; Tjk III/2. 137. — ^aZonkolios Mattias]. 1578: Twggya ezi Byzonnyal hogy pakochyabely es kys nywlasbely Rezeket Alkuwas zerint Attak rezebe [Torda/A.jára TA; Thor. V/14 Nic. Themeswary (60) servitor vall.]. 1633: Zah Peter cöreg földetis nekj atta az edes attia rezeben [Mv; MvLt 290. 139b/2]. 1789: Mind a belső Jozságokat, mind pedig a külső Földeket midőn fel oszloznak ugy osszszák, hogy ha valamely valamellyiknek commoditásába lenne az annak Résziben adgyák [Kük.; Kp II. 25] * *~ébe tud vkinek vmit.* 1629: az palast arrat annak az Aszonnak resziben tudak az mint egy utolso ki elegítés leon [Kv; Tjk VII/3. 35]. 1776: A szegény bátyám Rettgei István uram, pedig még ifjúlegény korában adván el itt Köblösön két házhelyet, gyermekeinek részekben tudák

[RettE 366] * *~ébe tudódik vkinek vmi.* 1745: az actionban Specificalt minden Bonumokban, à die ab hinc, ha az J valamit el adna, vagy hasznót venne belőlle, résziben tudógyék [Torda; TjkT II. 14]. 1786: azon summa pénz mely az adosságnak depuraciojára fordítotott Testvéreimmel léjendő osztozásokor részembe tudógyék [Szökefva KK; Kp II Havadi Máthé János (21) vall.]. 1795: a Tisztek Számadásaiból, és általunk adott Quietantiakból erualtassek, hogy Néhai tisztelt édes Anyánk Ő Nagysága halála után akár mellyik Jozságból maga Számára akár mellyikünk akár Kész Pénzü, akár Naturalékból, akár egyéb felkelhetőkből mit percipialt, és mit vett kezéhez, ez mindeniknek tudógyék maga részében [Ádamos KK; JHb XIX/47] * *~éből kitud vkit.* 1590: teollemn lopot vala f 5 ... kiert mikor megh akarua(n) fogtatnj, az annja ne(m) hagyja mondwan, ha en eleob nallanal megh halok, az eo rezebeol kj tud [Kv; Tjk V/1. 27 Olah Janos vall.] * *~e szerint (való).* 1599: Chyge Miklos vallja Razman Istwan zolgaia lewen enys egy kereseten volta(m) az Annnyaual Razman Adamnewal, es enys vittem oda az eoregh azzonnak az eo reze zeren valo portiot [Kv; Tjk VI/1. 382]. 1657: az kardomat, köntösömet és minden marhámat, a mim testig, lelkgi leszen, s részem szerint való jószágochkámát is adjon el [SzO VI, 209] * *~ét felveszi.* 1572: <n>egi eztendeye mykor etot hitta volt ely vele Zabo <Si>mon Lakatos Balint hazahoz, ott az felesége rakot eleh valamý ewst Marhat es kenallia volt hogh el vegie az arwak Reszebe kyk az Zabo myhal hazabol Reszeket feli ne(m) veottek [Kv; Tjk III/3. 46a] * *~(é)t kiad(ja).* 1569: Nyerges Istuaneanak, mynden Rezet ky attak az hazboly [Kv; Tjk III/1. 255]. 1584: Jgiarto Georgy ... vallia az Daroczy Janos leany giemkey, valtig keresek teorwenniel es perlettek Daroczy Petert az Attioktol rea (!) nezendeo rezeokert hogh peter ky Aggia reszeket [Kv; Tjk IV/1. 230]. 1629: Rethy Istva(n) Deak Uram ugy alkuek megh velwnk, hogi az teob ver atiafiak le tewe, az eo kegielme penzit es keolteset rezeke zerint nem excludallia azokból, hanem kinek kinek ki adgia rezet belolle [Borb. I Balthasar Janko de Zagon vall.]. 1781: Néhai Basáné Aszszanyam szájjából hallattam, hogi kinek kinek ki adta maga részt [Mv; DLev. 4. XXXV 1]. 1861: Horvát Ur az ötöt illető 1/3 bol Forro Jánosnak a' részt ki adta [Komolló Hsz; BetLt 4 Sylvester Dávid lev.]. * *~ét kibocsátja.* 1722: tartazzék ... az ő klme részét ... ki botsattani [Szökefva KK; Kp III. 188] * *~(é)t kifizeti.* 1568: az Mezaros Simonnek Annnya ky fizette mynden rezet, nyerges Jtuannanak [Kv; Tjk III/1. 215 Vrsula peter papne vall.]. 1779: Ezen szegény atyánkfíatol egy darab időtől fogván nem nyughatván az Vr Sogor Vramtol kezéhez vett Nagylaki részből az ötöt illető részt pénzül az Vr Sogor Uram ki fizesse [Szentbenedek AF; DobLev. III/539. 1a Adamus Bardotz lev.] * *~ét kimutatja.* 1670: Bizonicza megh Kerekes Janosne Asz(onyo)m azt, hogy az Nemes Tanacz engedelmeből celebratott lakodalmok Kerekes Janos Urammal minek előtte előbbik Urá(na)k gyermekeinek részt ki mutatta volna város törvénye szerént [Kv; TanJk II/1. 719. 20] * *~ét kiosztatja.* 1596: enneke(m) Nem akamanak Rezett adny Bienne, azerti az en Rezemeth kj kewano(m) osztattnj az weteol^a az kikvel birtattnj akarua zabad legyen w es welle [UzT 11/101. — ^aOlv.: övétől; értsd: övétől] * *~ét kiveszi.* 1570: Martha Vichey Gergelne hithy zeren vallya, hallotta hogy Zonkolios Mattiast Jntete az Mwstoha Annnya hogy ky vennyeye felesége Rezet

Markos Antalról ezt Monthak hogy valami Rezek volt neky attyoktól Maradot ereksgebeol Marhabol myndebeol ky elegitette eoket Markos Antal az Batyok [Kv; Tjk III/2. 137]. 1684: azt ne(m) pretendalua(n) Czutak Peter, es Czutak Istuan Uramek, es posteritassi, hogy azok ki uöttek uolna reszeket [Impérva Cs; BCs]. 1746/1792: Én Albisi Barabás András kéntelenittem az Albisi Jusbol ... részünket ... kivenni, és áruba tévén, igére es ada érette Nemzetes Mostoha Atyánk Barthus Márton Uram Hung Flor 100 idest száz Mforintokat [Albis Hsz; BLev. Transs. 40]. 1803: az Exponensek edes anyja, minek előtte a' Desi ősi Jozságbán meg osztozott volna, s részét ki vette volna meghalálozott [Dés; DLt 17/1809] * *~ét megadja*. 1573: Valazto Eothuos gergel vallasa ... weges Albertne mo(n)da Battya ... Ne had lmar az En zegen arwaymat semmisse mert soha megh Nem attad az En reżemet Mert chiak 13 ezteendeos volta(m) hogi Magadnak vallotad [Kv; Tjk III/3. 255]. 1607: mi(n)denekbeol megh adgia az eo reszet az mj eötet illety [UszT 20/56] * *~(é)t meg enged(i)*. 1590: Azert en Fodor Illyes Ilyen ok alat engettem meg az en Reżemet azo(n) zöleonek hogy Angalit Azzony^a Zabadsagot engedyen ennekem, Az hazasagomra menem [Kv; RDL I. 3. — *Az elvált feleség]. 1597: Itilo Mester wram az w kegelme Riszit meg Engedte az warossnak [Kv; Szám. 7/XIV. 22 Masass Thamás sp kezével]. 1792: Mojzes János Uram azt mondá hogi ... a Néhai edes Atjám az itt M. Sákodon a Néhai Nagi Atjám maga szerzenyiből a Léányoknakis reszt engedett volt [Borb. II Agillis Franciscus Palatka Senior ex M.Sákod (70) vall.] * *~ét megereszti*. 1810: Melly ki nyilatkoztatását Gubernátor G. Bánffy György Úr ó Excellenciajának ... meg értvén reszeket az Zällyg summának, és leténdőknek le tetele mellett meg eresztieni igertük [Kv; Ks 89] * *~ét megkéri*. 1563: Megh Erthwen felseged hogy My galthywe^a Mennek Az gymbewich kerben az Ew Rezeketh az felseged paranchyolathya tartasa zerynth meg kerywk es Egy darab fewldhbewl ozlast kerenk [JHb XXIX/27. — *Gáldtö AF] * *~(é)t (meg)kiván(j)a*. 1570: Obel Gergel ... vallya, hogy ... hoz peter illen Testamentumot theot volt Eo eleotte hogy Ha ky Rezt kewanna az Ew Éreoksegebeol Marhayabol lewelet hozzon Rola Mynemw Atthiafia legen Eo neky [Kv; Tjk III/2. 206]. 1600: mi ketten es az Alperes harman ... Jastfalui Nagy Jmreh leany wagyunk ... Mi el felle megh newezet hazbol es eöreksigbol, az mi rezeönket kewaniwk megh [UszT 15/93]. 1617: (Az) eöröksegből More Boldisar, Lazlotol szinten ... rezt keuan [Abrudbánya; Törzs] * *~ét megváltja*. 1598: chyeged Neuw faluban valo rezel ... valttia megh ezen az Suman, melyet mi elottunk fel wün chereni Ferencz, az vitezleo Keobleosy Theke Ferenchtwl [M.köblös SzD; SLt 29. J. 9] * *~t ad*. 1573: Jlona Eottwes georgyne ezt vallya, hogy hallotta aztis hogi az vra panazolokdik volt leorinchnek az oztoszakor Tudod azt Batia hogi sem Enneke(m) sem Anazzonnak ne(m) attal Rezt sem az keomaly sem az Zydyo zeleobel [Kv; Tjk III/3. 287]. 1596: enneke(m) Nem akaranak Rezett adny Benne, azert az en Rezemeth kj kewano(m) osztattnj [UszT 11/101]. 1631: Ennek az Varosnak penigh zsep privilegiumma leven, arol hogy az mely helyekről ide Colosvara reszt nem attanak, innét oda reszt ne adgyanak: Annak okaert innét nem tartoznak semmit el vinni azok az atfiaiak, az Varosnak szep Szabadsaga es privilegioma ellen, hanem az Varost illeti [Kv; ACJk 44b]. 1762: A Teheneket mind el vette Imre Ur ... Josika Daniel

Ur(na)k nem adott részt benne [Branyicska H; JHb XXXV/51. 13]. 1808: az olyaten öröksegektől ... a Szekely atyafiai nem adnak részt Léán testvereiknek [Asz; Borb. II] * *~t kap*. 1804: Bizonyítsák meg a provocatusok Szentersébeti Moses György és Daniel ó kglmek az Instáns Szentsersebeti Moyses Mária Gál Péterné, és Lázár Julis ellen, ellenek mozdított Divisionalis perekben Hogy ... ha az Instánsok a' Moyses Jozságból részt kapnának, Kádár Pál ó kglmeis részt kívánhatna [Usz; Borb. II] * *~t kezéhez vesz*. 1584: Halasz Alberth vallia az egyky Rezt oztoszaz zerent Barat Istwa(n) veowe kezeheöz Az Azzony zamará [Kv; Tjk IV/1. 383] * *~t kíván*. 1570: Margith Thakacz Istwanne, Margith Thakacz Balasne hitek zerent vallyak hogy az Kwpa Janos halala vtan Jeot volt Megyesrol ez Kwpa Janosnak egy wnokaya, ky Rezt kewant az Kwpa Janos Marhayabol [Kv; Tjk III/2. 139] * *~t kívánhat*. 1699: Philep Borka Aszszony abbol reszt nem kewanhat [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1804: Udösb Szakács Györgynek az Anyja, Moyses Sára, egy testvér lévén Nagyobb Moses Jánossal ezis részt kívánhatna a' Moses Jozságból, ha az Instánsok részt nyerhetnének ... György András ezis Felesége után praetendálhatna [i.h. II] * *~t nyerhet* → *~t kívánhat* * *~t perel vmiben*. 1606: az málommal által ualo zenaüvüet ... elézer az Miklosfalui fiak az Bereczkj Balint maraduaj birjak vala, s azoktül perlett vala reszt benne [UszT 20/293 Petrus Leórinicz de Zombatlú lib. vall.] * *~t praetendálhat*. 1792: a léanjt az Atyai és örökös njilas joszágok ezen Dulo Familiát nem illetik azért azakbol részt nemis praetendálhatnak [Aranyosrákos TA; Borb. I]. 1804: György András ... ha életben volna méltábban mint az Instánsok részt praetendálhatna Felesége után, a Moses Jozságból [Szentersébet U; i.h. II Sakács (!) László (47) armalista vall.] * *~t szakaszt vmiből*. 1592: Niari Simonne, Sofia Aszsoni vallia ... az meli Aszoniallat ... be lwt vala, kinek valami reztis zakazottak az Nagi Balasne marhaiaibol, azis Attiafia vala Nagi Balasnenak [Kv; Tjk V/1. 284] * *~t vár vmiben*. 1785: Jo Léányom, engemet holtá tévén, és el szökvén, az én keresményembe nem részesülhet. mind magaméból mindenből ki tagadom, és semmi keresetemb(en), felkelhetőimbe(n) részt ne várjan [Nagyak AF; DobLev. III/600. 1b] * *~t vehet*. 1598/1635: ebben az en hazamban ... semmi rezt Kőteles Istuan fiam ne vehessen [Mv; APol. I. 68]. 1705: Az melly jobbágyim vadnak Alsó Torján Ezek közül ugy mint Jánost, és Istvánt az Fiam kezébe bocsátotam volt, ugy hogy azokból is részt ne vehessenek az Leányok [Altörja Hsz; Borb. II Alsó Torjay Mihálcz Miklos senior végr. Nic. Márton scholae magister pp keze írásában]. 1714/1781: Hogy ha Isten eő Szent Felsége, eő Nagyságát e világbol ki szolitaná, az feljebb specificált Jóságokban senki részt ne vehessen, míg az három ezer Magyar forintokat ... edes urának ... Josika Imreh Uramnak eő Nagyságának le nem tészik (Igy!) 's egészen nem contentállyák [Gerendlóna TA; JHb LXXI/8. 470] * *~t vesz*. 1584: Chaplar Balas vallia ... Harom fele oztak az ezwt marhakat egik rezt veres peter viwe el, masikat Istwa(n) veuē harmadik Rezt Barat Istwan tartha es vyn el, De Barat Istwannis Nem veón Rezt a' veres peter hazaba [Kv; Tjk IV/1. 380–1]. 1641: Varadi Gaspar el veue ... Varadi Gaspar deak(na)k az edes leaniat igi a' felesége vtan veót maganak reszt [Ne; RLt]. 1756: az Nagi Atjám soha részt nem vett a' Simoni Jozságból [Kökös Hsz; Kp I. 199 G. Tusnádi de Kökös (60) pp vall.]. 1781/1785: tudom bi-

zonyoson az én értelmére hogy a Jozságnak fel osztásában úgy vészen a Léány részt, mint fiu [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 177 Ruzs Prekup (60) zs vall.] * *vhány* ~ *re megy*. 1778: A régi ós Nobilitaris Curia azon egy quantalitásán kívül, melyet Néhai Trauzner Jstván Jussán váltatt ki a két Léány között mennyen két egyenlő részekre [Szentbenedek AF; DobLev. III/513. 2b].

B. *épületbeli* ~ 1701: Balasi Peternek mivel az épületek helylén nem segítettek^a annyit építeni az ki az épületbeli részt fel érné, tartoznak annyit építeni, megh intéztetvén az épületeket, ha annyit nem segettetek építeni mely része szerent való részt fel érné, nekys, hogy az eo részéreis ki tellyék mint az többinek [Kissolyos U; BLev. — *A testvérei és a sógornője] * *erdőbeli* ~ 1804: A mely fel nyecett Erdőbeli Részre vagyon G Toldalagi Josefnek [Majos MT; Told. 26/32] * *fejérgűnyabeli* ~ 1784: Minden Fejér gűnyabeli részemet akarminéműék légjenek azak hagyom az kis Hugatskának Fodor Hedvigának [Ara-nyosrákos TA; Borb.] * *házbeli* ~ 1568: Joannes Takacz Jurat(us) fass(us) est, Zöchy görg az azony hazbely Re-zevett attá a zóló Rezt, a ky öteth jllete volna [Kv; TJK III/1. 170]. 1570: Bernald peter ... Aztis vallyá hogy Thwgia, Klok vinchewel Kadar Myhal es Borbara attaywal egyek voltak kyknek az hazbely Rezekert Klok Vinche egy hordo Bort adot azzal elegitette ki coket [Kv; TJK III/2. 133]. 1610: Cathalin Azzonak penigh az eo hazbelj Rezet ekkepe(n) deputaltuk mégh, az Hyd vczaj hazba(n) va-gio(n) Azzoniomnak f 200 [Kv; RDL I. 6]. 1688: Kis Miklos ki fizete Kadar Janost hazbali reszeből úgy mint 5 forintal [Vadad MT; VK. Nagy Miklos nemes személy ke-zével] * *ingó-bingó jókbeli* ~ 1637: minden ingo bingo jókbelj Arany Ezeöst es egieb fele ingo bingo jókbelj rész [Jára MT; Told. 1] * *jobbágyfickóbeli* ~ 1781/1785: Lé-vén két árva Jobbágy fitzko Pusztá Egresi az Atyafiak ezen két Jobbágy fitzkobeli részét Jobbágy Anna Aszszony engedé Atyafiságoson Jobbágy Judith, es Klára Aszszonyéknak, Jobbágy Judith Aszszony ismétlen azon Jobbágy fitzkobeli részit Jobbágy Klára Aszszonyynak olyan formá-lag cedálá, hogy ... Mik Von nevű Jobbágy Legényét adná által érette [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 237] * *jószágbeli* ~ 1620: adá az felliel meg lrt Jozsagbeli reszet Aszu Judit Aszon Keouer Jstua(n) uramnak [Kovász-na HSz; Borb. I]. 1677: a' Decretumnak continentiaja, és a' Jozságnak quantitas szerint, limitallyák-el mind a' Dóst, mind penig az Ura neve viseléséig a' jószágbeli részt [AC 100]. 1794: Praetendálja Vizi Mihály az ányától, Vizi Andrásnéától az ötöt illető jószágbeli részit, és azon termett fructusnak felit [Jenőfva Cs; RSzF 240] * *kastélybeli* ~ 1720: Kastélybeli részek az Arvak(na)k ... most romlot állapot(an) vagion [Branyicska H; JHb Sig. Vízkeleti de Szurdok (20) ns vall.] * *kertbeli* ~ 1773: constál, hogy Nemes N Enyed Várossában minemű Kőház, Pintze, Telek, és Kertbeli résztért admonéáltattam volt az J Aszszonyt, hogy remittálja [Ne; DobLev. II/445. 1a] * *klenódiumbeli* ~ 1720: Néh(ai) Katona Mihályné Vas Judit Asszonj minden ládabeli jóvatskáiát engedték a' Vas fiak a Vas leánjok(na)k a' Clenodiumbeli részenek kívül [Gernyeszert MT; WassLj] * *kúriabeli* ~ 1804: (A ház a) Csűres kert-nek és major háznak használhatása végett a Curia beli ré-széhez jutott [Marosszitimre AF; DobLev. IV/874. 12a. — *A Barthos Juditéhoz] * *majorbeli* ~ 1592: Borbeli Georgi hiducuai vallia Seres Peter monda nekem az eochem Marton ... az Maiorbeli rezit ... nekem Igitte es attá

vala, mikor az olaios Georgi hazaba lakom vala [Kv; TJK V/1. 231]. 1729: Geréb István uram köté es adá örökösön Cserében Czegei Wass Dániel uram(na)k Kolosvár Várossában levő Ház és ahoz való kert és Majorbeli részit [Császári SzD; WassLj] * *malombeli/molnabeli* ~ 1603: testamentom zerent hatta wolt ... az Mikhazi Simo(n) Janos Monabeli rezet mely malombeli re<ze>t, tudni illik annak az Malomnak fele haznat az hágias zerent za-lagba(n) vetette volt [Buzaháza MT; Berz. 15. XXXVIII/4] | az teórúeny keözbe azt chelekette az Alperes Auagi czele-kettette hogy az mely malombely resz felől teórwenybe voltunk Vamiat el vitte Auagy vitette [UszT 17/6]. 1688: Fugitivi ... Komán Hadul, Falubeli, es minden me-zei örökségét Malombéli részivel egygüt Komán Opriskán birja [F.ucsá F; ÁLT Urb. 32]. 1749: azon Vajolai és Kis Sajói malombéli Részből úgy tudom s, úgy hallattam Toroczka Kristina Aszszony a Vajalaiaikat a Kis Sajoiak Praesentiajakh(an) és tudtakra fizette ki [Kissajó BN; BLT Danyila Pásk (50) jb vall.] * *penzbeli* ~ 1634: Ezek után az mi ferfi es Aszszonyer változotok (!) voltanak azokatis diuisor vram az harmad(na)k excidalasakor megh be-czwlwen, penzbeli reszt itiltek cziak az aruanak, meljreol ide hatreb leszen igazitas [Kv; RDL I. 105]. 1637/1639: volt Stenczel Imre Vramnak penzbely resze, melyet Sten-czel Ferencz vram magara veott volt megh fizetn [Kv; i.h. 111]. 1681: az nagyobbik gyermek(ne)k Mihok(na)k penz-beli része két rész [Kv; TJK XIII/1. 10] * *rétbeli* ~ 1539: az Sombori benedek az Sombor mellett való rythbely rezyeth, wetthe zalogon az ew atyafyanak Sombori mihal-nak huzon harom forynthba [Zsombor K; MNy XL, 137]. 1766: a Reluens Atyafiak a Reluált Réget is két egyenlő részre birják additá hac conditione; hogy eg(gy)ik is a' másnak hire nélkül a' magok(na)k obveniált Rétbéli részt, ne abalienálhassák [Ne; DobLev. II/373. 1a]. 1821: Borberekí Josef ur ... két rétbéli proportionalis résztét (:minthogy T. Dobolyi Sigmund urnak Commoditássában vagyon:) által adá Tekintetes Dobolyi Sigmund Urnak [Nagylak AF; i.h. V/1045] * *szőlőbeli* ~ 1679: Sasvarosi Samuel ... engede azan szőlőbeli részzét egész(szen) Dª Lakatos Bálint Urameknak es az eo kglmes posteritassak-(na)k örökösön [Ne; i.h. 1/28. — *Fennebb: Daballyi. Értsd: Dobolyi] * *telekbeli* ~ *kertbeli* ~

C. *anyai* ~ 1597: Veghezette az Anyai rezbeol Lomper-ton^a ... Felte Janos fia, vgian Janos, marada keozbe osztatt-lan [Galac BN; WLt. — *K]. 1627: Kalmar Marha, Atyai es Anyaj reszből Wicej Mathenak iutott ... Negy deak Euangelyum [Kv; RDL I. 132]. 1799: még régi Eleink által el idegenített, és sok esztendőktől fogva Per alatt, s idegen kéznél sinlőddő Sűtmegi, Magyaros-ági, és Kék-bűkki Praediumbeli Anyai Rész két Falutskáinkat, és Fél Praediumun-kot ... Czegei Groff Vass Samuel Urnak által adjuk [Kv; JHb XIV/46]. 1862: Tamási Anna ... sem atyai sem anyai rész kiadására ne szoríthatassék [Kv; Végr.] * *atyai* ~ 1570: Zegedy Georgy Azt vallia hogy Az Theorweny megh Jtelle volt az attiyay ket Rezt Mind hazbol es egiebel Mindenbeol az Takacz Siluester fianak [Kv; TJK III/2. 162a]. 1614: Mikoron Colosuarath mentwnk volna Brett Mihaj hazahoz ez vegre hogy az eo kett fellesse-getteol valo gyermekej keözéott Attyaj ket rezekett excidálnok es keözíteok meg oztanok [Kv; RDL I. 96a]. 1620: Job Anyatol es Attyaj rezebe(n) iutot feyr ruhak^a teznek eözue zamaluan egy s(um)maban f. 97 d. 24 [Kv; RDL I. 97. — *Köv. a fels.] * *dualitásbeli* ~ 1589: a'

dualitásbeli rezbeol Balint vra(m) a' zeghenj Desi Janost kj elegitette volt [Kv; KvLt Vegyes I/2. 47] * *jobbanyai* ~. 1615: Soffia Javai az Jobanyarol es Edes Anyarol raja zalot (!) Anyay harmadbol Jutot Soffikának feyr Rühazotak Keönyuekbeol Jutot neky Jüb anyaj rezreol Egi regj Biblia Deak [Kv; RDL I. 97 Junck András kezével] * *jobbanyai* ~. 1619: Keöuetkezük mj iutot Zabo Mihaly uram két vno-kajnak Borkanak es Orsiknak Job Attjaj két reszbe(n) [Kv; RDL I. 107 ua.] * *leányt* illető ~. 1807: a' Literarum Conservator a' Leányinak, ha kívánnya a' Leveleket Transumál-tatni, vagy Párba ki adni köteles, ha Leánytis illető részre szollo Levelek [F. esküllő K; Somb. II] * *osztályos* ~. 1821: a tisztelt gróf úrnak már Borszékba háza lévén, ha szintén Borszék közönségesen felosztatnék is, maga szemé-lyére több helyet és nagyobbab a Bor kut körül nem nyerhet osztályos részére, mint amelyen moston háza vagyon [Dit-ró/Szárhegy Cs; RSzF 141] * *örökös* ~. 1761: A' Veszszó-di Nyilban az örök igen kevés rész, nagyobbára a' Portiok mind hypotecario Jure acquiráltattanak, a' más két Nyil pedig mind örökös részekből emegált [H; JHB XXXV/40. 8] * *örökségbeli* ~. 1606: Az oztoszakor megh kéuanom en Palfi Istuan feleségemrejs ki oszuk abbul az rez eöröksigből ualo reszet, az melljet nallam leteben penzen ueottunk az első feleségem nallam leteben uettwnk eörökségbeli rezt, harmad rezt attúl ualo g'ermekimre keuano(m) megh [UszT 20/183].

18. vn, ill. vn-ből képzett jelző után; dupá un nune de familie sau dupá un atribut format din nume de familie; nach einem Familiennamen oder aus dem Familiennamen abgeleitet Attribut: a megnevezett család (rész)birtoka; posesiunea familiei menționate; Eigentum der genannten Familie. 1559: Az ok leveleket, Mindeneket, Az melyek Az zengiely Jozag feleol wolnanak, mely leueleknek Az Bizonsagaual es Ereieüel Az Zengiel myklostol es Zengiel Andrastol es Az Sarkan reznek felereol, Eo Reaiok, weer zerenth Minden Jgassagal zallot uolna, Barchaj Farkas kezebe Zengielbe tartozzanak Adnja [Mezőszengyel TA; BFR VI. 304/39]. 1577: Alard Miklosne Anna Menth Ky-ralne Aszonhoz Nierthe meg Kiralyne Aszontül az barrabasy resznek felet ugy mynth ver [Alparét SzD; Ks]. 1694/1699: Tudode szántó földel ezen Kamuthi Résznek hol és ki szomszédságáb(an) vadnak ? [K; Törzs vk]. 1717: Az Atyámtól hallottam hogy az melly részt Borsai István Ur(am) itt bir ... az Vass részből szakadt(na)k lenni mondta [Hesdát TA; WassLt]. 1753: Hát Bányikán es Tormapata-kán a mi Csáki rész vagjon azis cleitől fogva Csáki Jozsá-g volt ? [JHB XXX/9 vk]. 1754: Opra Bucsilla mon-dotta énnékem hogy egy Körtvély Fa gyökémél bellybb ne menyek, mert nem Lugosi rész [Tóhát AF; JHB Gav-rilla Salamon (70) zs vall.]. 1757: Szántván Gyermek ko-romban mutogatták az öreg emberek hogy eddig a Zoltai rész [Discósztmárton; Ks 19/VIII. 41]. 1782/1785: az Öreg Détései István Török Leánt vett, és ezen a Jusszon birt Török részt [Szentenedek AF; DobLev. III/596. 318 Fr. Szentes de Kiss Baczon (42) ns vall.; DobLev. III/596. 318 Fr. Szentes de Kiss Baczon (42) ns vall.]. 1791: ugy el Váloztatták az Földök metáit, Szomszedyait hogy nints ma ember a ki asztat meg tudgya mondani, mellyik Vass rész, vagy Váradí rész [Kecset SzD; WassLt]. 1802: az mostan ... Toldalagiana részhez tartazando Sessio [Vadasd MT; Told. 42]. 1804: fel mertük az Erdőt ki névezük meddig Szabo, medig Bezentzei, és meddig Horváth rész [Csapó KK; Berz. 17b].

19. *köteles/kötelességi* ~ örökségből vkinek törvény biz-tositotta rész; portione legitimā, parte legalē (din moste-nire), rezervā legalē; Pfllichtteil. 1862: minden fekvő és föl-kehető vagyonom maradjon és szálljon szeretett nőmre, abból gyermekeim csak a köteles részt kapják ki | gyer-mekeink édes anyjuktól köteles részükön kívül többet nem kívánhatnak [Kv; Végr. Szentpéteri János végr.]. 1863: Ha valaki örököseim között ezen végrendeletemen meg nem nyugodna, kedves nőmet perrel meg támadná, az olyan veszesse el törvényes részét, és csak kötelességi részét kapja ki, a meg ürtül részt kapja kedves Nöm | fiam Szentes Károly egy codicillust hagyott hatra melyben nem csak kötelességi részemet megsértette, hanem saját összes vagyonomról is végrendekezett [Kv; i.h.]. 1865: ezen végrendeletemnek ellen szegülő gyermekem, csak is a' törvények által számára rendelt köteles részt (:Pflicht-teil:) kapja ki mind fekvő mind felkelhető összes vagyó-nomból [Kv; i.h. 6].

20. örökösödési/öröklési jog/jogosultság/juss; drept de moștenire; Erbrecht. 1568: Petrus Nagy Simon, iur(atu)s fass(us) e(st), Ezt tudom hogy pasco demeter az Nyenyetöl, penzen wötte meg az hazat, de az tób öröksege Reze vagyon az Nyenyenek [Kv; Tjk III/1. 180]. 1570: az Meg holth Banffj Menyhar Jozagy keozwl Mynden falwbol Newezetes Zemelyeket Be hyttwnk Azokath Ereos hytre Meg Eskettwk es azoknak vallasok wthan hasonlokath hasonlokath gazdagot gazdagal Zegenth Zegennyel Eghbe hasonlythwan Nylath wetettwnk Rea czedwlanent Nylath Rea wethwen el oztottwk es Myndenyk felnek az Ew Reze Zerenth Byrmya hattwk [Bh; Eszt-Mk Mogyoró cs.]. 1581: valamynemw Reze löt wolna galaczy Josanak Lompyrba valamynemw kepen galaczy Jstwan wagy Törwenyel wagy wala my kepen ky wehetneye es megh nyerhetneye galaczy Josa a wagy az ő gyermeke [Erked K; WLT]. 1584: Frattaj Janos vram es Frattaj myklos gabor es gergelj az nehaj Frattaj gergely vram gyermekj egy feleol mas feleol penigy Tholdalagy Ferencz Felesege Frattaj Clarazony Jeouenek Jilyen Egenessegre my Eleottwnk hogy azmely perpatuar keozoteok az Jozagy es feoldek ozlasa feleol volt, Myert hogy az Elseo Compositionkbol ky hattak volt, az olah Frattay hattar (!) aztis my Eleottwnk ozlasba bochatak kynek kynek az eo Reze zeren [M. fráta K; SLT T. 18]. 1590: kjnek kjnek az w resze szere(n)th Jgaza(n) fel oszak [Farcád U; UszT]. 1609 k.: Immar io fiam en innet mindenekbeol ki elegitettelek ugi hagi en re-am miltan nem panazolkodhatol, ninczen imar semmy rized az en marhamban [Dés; DLT 311]. 1610: mindeneket megh kewanunk rezwnk zeri(n)t harmadat ... valami ahoz az hazhoz tartozandok volnanak az mi Atianktol reank marattat [Pálfa U; UszT 39]. 1711: az Dotalistanak az Ország Törvénye Szerént, mint hogy az Ura neve viselésiig az jóságban kell maradni, így Mihálcz Miklósné Asszso-nyom is, abban maradván, és ő kglme mellett neveletlen Arvák lévén, mint Naturalis Tutrix, azokat mind Sze-mélylyeb(en), és részek szerént való jókban procurálya [Altörja Hsz; Borb. I]. 1792: a praetendens Asszony emaritalva lévén a Jozag jövedelmhez kepest igen illen-dőleg, tehát ma semmi részze a Mobiliakba nintsen [Né; DobLev. IV/107].

21. ~ere vki birtokába/tulajdonába; în posesiunea/pr-oprietatea cuiva; in js Besitz. 1585: Viczey Caspar valia ... Daroczy Peter egy wdeobe marat volt Adossa Kis Caspárnak ... Es Nem león honnet Daroczy Peternek meg

fizetny hane(m) abol A' Marhabol, Mely Danchak Leoncz rezeze valo volt [Kv; Tjk IV/1. 394]. 1598: Mykola Lazlo Ryzre walo feoldeon Lanknak mind harman [Poklos-telke SzD; JHbK VIII/14]. 1696: Onnét eléb jüvén az falu vigire az első lábban holot adának üdösbik Vas Györgj uram részire öt darab földet [Cege SzD; WassLt]. 1736: azon halas tó a melj helljen epitetodott ki részire valonak tudod lenni? [K; JHbK XLVII/24 vk]. 1744: Czifra Jánost nem ismértem s arra Se emlékezhetem hogy ki részire valo Jobbagynak hallottam lenni [Perecsen Sz; TKI Martinus Balla (51) jé vall.]. 1761: M: B. Josika Imreh Ur ó Nga részére marada az atyai Udvarház [Branyicska H; JHb XXXV/46]. 1801: A' Dobaianus Successorok Ezeket* is a' fennebb elé számlált 26 Antiakuan kívül, magok részreke antiqualtatni kérték [Dob.; RLt. — *A felsorolt (nova) sessiókat]. 1808: A mi pedig a praetensu Fiunak nemely fel tett Mobiliák iránt valo praetensioját illeti, mint hogy a' most fel osztott Mobiliakon kívül a' többi interimalis osztály mellett a praetendus Leányok részreke ment azokban már ma új osztályt praetendalni nem lehet [Asz; Borb. II].

Szk: vki -ére jut. 1551: Az keth Gyermekek Reziere Jvto eg ewreg Ezwst pohar es keth kjs Ezwst pohar [Mezőszengyel TA; BIR 304/108 Gerendi Ferencné Dienessi Kata és gyermekei osztózelev. — L. MNy LVIII, 492]. 1656: az en reszemre s feleségemmel edgiut jutot hat iaro okor | az vas szerszamokis az kik reszekre juttanak azokis kezemmel vadnak [Albis Hsz; HSzjP]. 1713: az ur Lázár Györgj uram resziere jutot Az Gyülmöcsös kertnek Szamos felöl valo reszi le az pusztá Szőlő földéig [Baca SzD; JHb XLI/2]. 1741: Eleitől fogván azt hallottam, hogi az egész Hatarunknak régi fell oszlasakor az Mlgs Kornis Familia részére jutott volna az Kaszile Albe nevű marha legeltető Havas [Ks 69. 50. 44] * vki -ére jutandó. 1675/1681: Attam es Conferaltam földeket mely földdek hogi az dézmaktul Nonaktul etc es minden nekem s praecise en részemre jutando avagy jaro adozastul immunisok legyenek, akarom [Vh; VhU 278 Thökölly Imre ad. lev.]. 1679: Az ló árra, az okor árra gyermek részére jutandó 80 pénz facit omnibus cum putatis flor 40 den. 80 [Zágon Hsz; Barabás, SzO 382] * vki -ére jutott. 1639: az Tar Marton kett Arvainak vgi mint Istoknak es Annoknak reszekre jutott keucs jokat Lakatos Peterne kezében hattuk [Kv; RDL I. 116]. 1700: ugj hallatta(m), az meg irt vérek részire jutott bonumok mind Ifjú Fodor Györgj kezire mentenek [Abrudbánya; Berz. 17]. 1854: a Feleségemmel edgyezés szerezet halálnak utan mind kettőnknek resztünkre jutott jóvaink az vér atyafiakra kellett szállani ezen edgyezésünköt ezennel is meg erősitem [Uzon Hsz; Kp V 398 Kispál György kezével].

22. részesedés; (cotá) parte; Teilhaberschaft. 1584: Hog ha Sokadalomkor walo wamolasba vagione rizek az Sowagoknak Awag Zabadoky vamolni [Torda; DLT 212]. 1640: Mas edgy battiaval egy malombannis bir valami reszet a jobbagiokkal edgiut [Rusor F; UF I, 745]. 1723: Az Gergely János házánál valo Viz kapuban is van reszsze [Tarsafva U; Pf]. 1731: (A) búkös erdőbennis reszek vagyon az Letaiak(na)k, közös erdő az aszszonjfalviakkal mikor Makra serteseket fogadnak egjütt fogagjak arra az búkös Erdőre együtt osztyak a vámot [Szentlászló TA; JHbK XXIV/26]. 1747 k.: ha kinek bányájok volna, és magát jobbogságra adni nem akarna, tehát a mely bányától Privaltatik, az több Czimborák között osztodgyék egy-aránt valo része [Torockó; TLev. 2/1]. 1770: A Marha Telettetes-

benis vagyon részünk mostis rajtunk vagyon [Babuca Sz; IB]. 1776: ha a Bátyám épületei mind bétüre mentek volna, en bizonyos vagyon benne hogy bizony többre ment volna az azokbeli részem énnékem 300 száz (egy) forintoknál [Mezőbánd MT; MbK X. 45]. 1808: (A) csipőlőknek rész menyí adattatott nem tudom [Szászkerked K; LLt Szent Mihályan Toma (33) vall.].

Szk: -ét kiadja. 1853: Harinak Belső Jövedelme az Kortsomarlási Jog határán az mult 2. évben Juhok legeltet miből hasonloul szép Jövedelme került bé az Falunak mi ezen Jövedelmekből nem részesültünk Tessék Tehát ... részünket azon Jövedelmekből ki adni [Nagyalak AF; DobLev. V/1365 Dobolyi Bálint lev.] * -t ad. 1599: Nileses Grunnen ... vallja Annorum 80: En es Razman Istwan, az Nagy Razman Adamnewal az mezarlas kereskedeseben egy tarsasagon voltunk, es ha my hazunk Joett az mezarlasbol az eoreg azzonnak mindenekebol rezt Attunk [Kv; Tjk VI/1. 381] * -t kér vmiből. 1812: (A) Berket az én értekmre örökké a Nagy Laki reformata sz. Eklesia bírta hanem most valami két három esztendeje a kotsárdiak belé akadtak, részt kérvén a Berekből [Nagyalak AF; DobLev. IV/943. 33b Vonka Todor (67) jé vall.] * -t (le)tesz. 1573: Nehay Zilagy Mihalne Azt vallia hogi Mikor az Meggesy Zokadalomba Albert deakne es Bachy gerguine Baran petertwl Marhat veottek volna, kery hogi Eoneki es Rezt Tennenek Benne, Mykor Rezt teottek volna, Az Zolgaya Rea leot es kery volt az Arrat teolle hogi meg adna [Kv; Tjk III/3. 297]. 1629: Azert az haznak abalineatiojat nem engedem, hane(m) az Atyamnak az eo reszet le teue(n) az hazat kezemhez kewanom [Kv; Tjk VII/3. 140] * -t vesz. 1598: Bakos Andrasne Orsolia azzony wallia hallottam hogi vgi vegietek volna az Atiafiak hogi amiwel fellieb el adna Bakos Mihaly hazat az bechewnel, az atiafiak rezt vegienek benne [Kv; Tjk VI/1]. 1711: Nagjeb és főveb jndito ok(na)k az Hajdukot és Hadnadgiát Kissari Balintot allityak vala Lenni, és részt is az kotya vetyéből bé jött penzből bővebben vetek volna [Csíkszereda; Bom. XXXIX. 50] * halbeli -. 1742: Falu Toja. Vagion az Falunak más Falukkal edgiut közös nagj halas toja, mely halas To minden esztendő(en) meg halasztatván, midőn az Tot biro Faluk az halat egy más között fel oszszak, azután a Madarasi Lakosok és Po(ss)essorok az eléb meg irt Praxis szerint szokta(na)k a' magok halbeli részekből osztozni [Mezőmadaras MT; Ks 4. VII. 1] * vascsinálásbeli -. 1780: Ha valaki olyan Verőt is fogna fel, mellyben tsak két vagy három Vasa lenne maga részéről illendő költséget tévén a' Verőre, 's azt epitvén arra is futathassan a' hol több Vas-csinálásbeli része lészen, ott futatatt Vasát Tzimborák consensussával felis dolgozhassa [Torockó; TLev. 6b].

23. járandóság; parte ceea ce revina cuiva (printr-o împărțire); Bezüge, Anteil. 1585: Catalin Kochis Albertne vallia Nem lattam hogy az Alperesek wteottek volna Molnar Mihalnet, De lata(m) hogi Somogy Sara le Nio-ma Az feoldre, es ottis tarta adegh Amegh a' buzat lo Réz zeren ky Merek [Kv; Tjk IV/1. 484]. 1600: Kadar Georgy vallia Ballos* Istwan kery vala az zeoleonek az Arrat, Akkor sok bezed vthan kere Kadar Peter Istwan vramat hadgyon bekeseget mostan nekj mind az deak rezewel eggyeot ez leőewo vasamapra megh Adgiuk [Kv; Tjk VI/1. 396. — *Balas h.]. 1606: Valentinus Keoreosi de sūkeo iuratus et fassus est ... az zena feleol azt monda hogi az keoz masal de ha el ozthato(m) abbol is megj ado(m)

rezsit, az buza feleol azt monda hogi az az zent kirali andras ferencziel keoz de ha el ozthato(m) abbolis megj ado(m) reszit | (A felperesek) az appellatio mellet meg akariak lattatnj ha helje lenne hogi az tizt rezeben semmit fel nem vettek hanem az hermaniak el vittek az negjed-fel forintot munkaiokba attak [UszT 20/141, 20/323]. 1677: Executorokat vivén-ki, a' poenát exequaltassak rajtok, melyet ha obviálná büntetődgyék törvény szerint, melyből-is mind a' Fiscusnak, mind pedig a' peresnek avagy Biráknak-is szokot részek ki-adassék [AC 197]. 1700: a' Dezmások ... ha kik, hol, es mikor Egyház és Ispitály földeket birnak dezmaival indifferenter tartozzanak vagy dezmaert való arenda penzel mivel hogi ez lsten resze [Dés; Jk 310b]. 1725: Az Arpa csipelist ma vigeztik el az jobbagyok csipeltik Riszt parancsol Uram kigyélmédatni [TKhf Mihály Deák Zabolai István inspektorhoz]. 1749: A malom Conservatóriájára való Költség és a Molnárnak cedalando rész az is a Proventusból defalcaltatik [Budatelke K; ApLt I Dobra Péter vall.]. 1807 k.: a kettőtől tiz tiz forintat lévaltalm volt, de Székely Márton az Eskettető nem sok udó mulva jelentette nékem hogi ha modam volna adnam bé az ő klme reszit [Sinfva TA; Borb. II].

Szk: *~ét felveszi.* 1584: az mint hozza kezdeth apodonkenth Jomodon felüette rezeth es elmenth [Kv; Tjk IV/1. 292 Keometcezo Daniel vall.] * *~ét kiadja.* 1728: ezen Erdőrl az vrnak Mikó Ferencz vramnak adtanak makk bért avagi Gostina Pénzt, a több Hídvégi Possessor vrakkal edgjütt, ugj hogi bé gjülvén a Pénz, abból kinek, kinek a magha részét ki adták [Hídvég Hsz; Mk I. I Nic. Mihály (71) jöb vall.] * *~ét kifizeti.* 1812: A több hátra maradt Resztét is Tavaszi Szent Janos napig vagy borul vagy Pénzül ki fizetem [Sárd AF; KmUlev. 3 Szilágyi Ádám lev.] * *égetborfőző üstbéli ~.* 1720/1811: az Egetborfőző üst béli részről le monda, Szabo Mihály Uramis [Szotyor Hsz; Borb. II] * *fabeli ~.* 1762: a mi fabéli részünköt vitte Krajnik Uram pinczéje fabol való ki rakására [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.] * *házberbéli ~.* 1734: esztendőre iteltett Házberbéli részt adni a Nagj Varga utcaj Házra annuatim 4/4 forint [Dés; Jk II. 143b] * *köbéli ~* vasköbéli járandóság. 1776: az maga köbéli részinek árrát minden béres^a ha tetzik igya meg a' régi usus szerént a' társassággal [Torockó; TLev. 7/5. — ^aBérben dolgozó bányamunkás] * *pásztorsági ~.* 1738: 'A Mező kerülő Pásztornak Benkő Gábornak minden becstületes atyánkfiak, az ő Pásztorsági részt, hordáskor sine dilatione ulteriori ki adják [Dés; Jk 500b] * *serfőző-üstbéli ~.* 1618: megkivanom az Serfeozzo vstbely rezemet [HSzj serfőző-üst al.] * *vám-béli ~.* 1539: My Syroky Ferench es esthwan deak atwik emlékezethre ... hogi Somboron az wambely rezyeth Sombory benedek wetthe zalogon az ew atyafianak Sombory Myhálnak hwzon hath forinthba [M.zsom-bor K; MNy XL, 136 Syroky Ferench es esthwan közbírák nyil.].

24. vmi jóban/rosszban való részesülés; fapdul de a avea parte de ceva bun sau rău; Beteiligung an etw. Gutes/Schlechtem. 1603: Magdolna attjammfja ... az fiakat Tanitad, lehessen valamj rezek az deakj Twdoma(n)ban, ha az battjoknak az sok haborwsagba(n) az zwk Ideomjat reze az tanwisagban ne(m) lehte [Csapó KK; JHb XXV/23]. 1636: Kadar Janos fassus est egy korb(a)n cziebreket vize(n) az pinczieben Zabo Peterni, tehát Zabo lanos ot paraznalkodik Szabo Peternewel, mindenik fel ugrik, kire

mond Szabo Peterne, Istentele(n) miért jouel most ide, miért nem lehte reszem az vilagh jovaba(n) [Mv; MvLt 291. 14a]. 1655: Egy alkalmatossággal ez előtt, Kolos várat az Öreg Rázmány István házanál lévén, tudom s hallottam Razmány Istvantól Csepregi Mihályt ilyen formán fenyegette, hogy ha él törvénnyel bizony ugy megh tekergeti, hogy még az gyermekénekis reszek jutt [CartTr II Paulus Literatus de Alba Julia fej. fizetőmester vall.]. 1744: Földvári Istvánné is megholt Kozárvárt szép ifjasszony korában. Semmi része nem vala, mondani a világban [RettE 326].

25. hányad, mennyiség; (o anumită) parte din ceva; bestimmter Teil von etw. 1571: az my kegelymes wrunk az mij keonyeorgijsewnkre mijnden kegijelmessigyh my hoz-zank megh mwatta volna es terhewnknek nagywb rzyth rllwnk el weotthe volna [Szu; SzO III, 340]. 1592: Az Idej Zab leot 407 Calongia Zab, mellnek egy rezeth el czeplette(m) en Biro Vra(m) hagasabol [Asszonyfva TA; Szám. 4/XIII. 1]. 1637/1639: Az my az Veres Tamas Vram be uarando adossaginak allappattyat Illetj ... egj Reszet Luther Christoph vra(m) be is szette [Kv; RDL I. 111]. 1662: az üdo multon mulván, ugj jnformaltatunk az Ado-nak igen kévés része gjült volna még öszve [UszLt IX. 75/48 fej.]. 1677: Az arenda fizetésnek első részének ideje, Szent György nap előtt két héttel kezdetödvén, tart Szent György nap után-is két hétig. az arendának másik részének bé-szolgáltatásának ideje peng, kezdetik Szent Márton nap előtt két héttel [AC 73-4]. 1685: ezen esztendőben, az Orszag adojanak nagjor resze, Oroszlanjos Tallerul ment be a Portara [Fog., Törzs]. 1719: Interest penglen menyit fizettek es menyí vagyon hátra a quietantiakbol ki tezzik az hátra maradt reszit is vegyek fel az Interest interes-sel [Imecsfa Hsz; Borb.]. 1797: Vagyan Csombordan edgy Hidas is melly edgy esztendőben vala ki adva 170 forint arendáb(an), de az arendás 100 forintnál többet bé nem fizetethet és az arendának több részivel Máig is ados [Csombord AF; CU III/2. 16-7].

Szk: *hasonfele ~.* 1792: Eö Exja a Malom árka vagyis silipje hason fele részére mint a proportione a maga hason fele jussára, 's részire egy dürtüzkölöt szándékozik építtetni [Kük. JHb XIX/34]. 1832: ezen két portiot Commassálván ennek hasonfele részit is meg fordíttatni kérem [M.köblös SzD; RLt Pataki Mihály nyil.] * *jobb ~ vminek.* 1558: Az Mynt akkoron hattam wala hogi walamy Morhamat el agygyak es azzal az zalagokat ky walcyak s Azert en az zalagoknak yob Rezet ky waltottam [JHb XLIII/21 Mikola Ferenczné Melyk Anna végr.]. 1589: fog-lalt egy darab feoldett de Job rezet penze(n) veotte [Szu; UszT]. 1750: Az Menest pedig Mehesrül a Tatar el hajlat-ta, mikor Erdelynek job reszit el rablatta [Altörja Hsz; ApLt 3].

26. vmely egység vhányad része/vhányada; o anumită cotă parte din ...; ein Teil von 1590: Cybrefaluj Cybre Ambrus is felső Bodogh Azzonffaluj Dios Ferencz keozt Jgy deliberalanak eo kegmek, Valamj buzaiok vagion Egienlő kepen Arassak meg, felet Rakia Cybre Ambr(us) kylan, Az felet pedig Dyos Ferench ... valaményt el Akar-nak költeni benne, két fogott emberek legie(n) azok előtt vegienek el az búzában ... az teörwenj weghez menűen keoztók meghmútattia ... haniad resze iuth Dyos Ferench-nek, es haniad rezze Cybre Ambrusnak [UszT]. 1640: Vagion ket Malom ket ket keore, Az Alsonak harmad rezsz Vamia az Pape, az egyk resze az Malom Mestere az

Molnárral egytt az két resz az Ure. Negy reszre oszol [Gyalu K; GyU 56]. 1761: Ezen Erdők ... közesek az egész Branyitskán Báro Josika Familiával ha mi Proven jűne ezen Erdőkből, a' Fele három résznek jűni kellene az Exponens Vrak cő Ngok számára [Valye lunga H; JHb LXX/3. 210]. 1782: egy Véka gabonának 16dik részit az az egy Vékából egy kupát vett volna ki eddig az Molnár [Torockó; Thor. XX/4 Fr. Bartók (59) jb vall.]. 1782/1799: Hát a' Malmokba valo Vámolást mig a Méltóságos Familia mostan nem kezdette Contravertalni minémű mértékkel szokták volt venni, egy Vékának tizedété vagy több részit? [Asz; TLev. 5/16 Transm. 327]. 1823: 2/3 részénél valamivel többetske rész Szalossabb Erdő [Majos MT; Told. 48]. 1826: a praetendált Jövedelemnek kevesed része az özvegyi kevés Jozságnak az igazi jövedelme [Ne; DobLev. V/1114. 9a].

Vö. a fele-, harmad-, hatod-, heted-, kilenced-, negyed-, nyolcad-, ötöd-rész stb. címszóval.

27. vkire ráső/háramló hányad/mennyiség; parte cu care cineva trebuie să contribuie la ceva; jm zufallender Teil. 1677: a' Gyalog Zászlók alól-is a' Jobbágyok restitutasanak, és interea temporis házok népe othon lakván, Földes Urokat állapottok szerint szolgálni tartozzanak, a' szerint a' Kapu szám után való adót-is részek szerint megadni [AC 227] | migh az huszon negy forintott az három Atiafiak ne(m) deponalliak reszek szerent addigh ne(m) dividalhattiak [Illyefva Hsz; Bállt 61].

28. adat; portje; Portion. 1710 k.: Mikor lakodalmokban, vendégségekben voltam, társas, nagy poharakból az én részemét kitéltötték, néha lopták is a társaim, engedtem [BÖn. 520].

29. vmely emberi közösség/testület csoportja/hányada; o anumită parte a unei colectivități; Teil einer Gemeinschaft. 1571: Zekelsegnek nagjob rizze hawassok keozzeot es hawassok alat vannak [SzO II, 330 a székelység foly. az egyhez]. 1620: Tudom azt hagi Boer Peter egi szer be akaruan menni Hausselföldében a falu iob resze özue uala giwlue egi helien [Récsé F; Szád. Reczey Stan Goczul (95) colonus principis vall.]. 1623: az Jozagh zolgaltatasab(an) illyen Rendet tarchion zekerekkel mehet Egy resze mas resze gialog zerben asouall kapauall [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1649/1687 k.: A' mig a Praedikátor fűvét le vágja a falunak két része, a harmadik rész a mester fűviben kaszál addig, azt beis hozzák [Csávás MT; MMatr. 410]. 1677: Illyen nagy derék casusban ... úgy mint ha közönséges insurrectoria való parantsolat lenne, a' Gubernatorral együtt a' Tanátsnak nagyobb része subscribálja az olyan parantsolatokat [AC 36]. 1694: Tövissi Mihálnak megengedtetet hogy esztendőjét töltse ki, az mint az Eccl(esiana)k nagjob resze meg marasztotta de csak terminusigh [Szjk 284]. 1823: a helységbeli Lakosoknak nagyobb része tutajosságra menván, meg nem találtathattak [Udvarfva MT; Told. 42].

30. társadalmi réteg/rend; páturá socială; soziale Schicht. Szk: civilis ~. 1817: Mind a' Nemes ugy a' Civilis részről egyenlőképpen a Birtokos Lakosok által ... választassék egy Fő Biro, a' ki két esztendeig Nemes, más két esztendőben Civis személyből légyen [Szu; UszL VIII. 68]. * gyalog ~ gyalogkatoná rend. 1792: Árkosi Tegző Zsigmondné gyalog részen való exponálja az hűtösök fórumán Tegző Mária, a Tegző Gábor léánya ellen, pariter gyalog részen való, hogy az utcán, közönséges he-

lyen házfelverő tolvajnak megszidta, és több rüt, mocskos szókkal difamálta [Árkos Hsz; RSzF 256]. * lovas ~. 1785: Árkosi Gelei Sámuel és Pál Gyalog katonák mint actorok allegállyák ezen fórumon, hogy ugyan árkosi Lemhényi Ferenc lovas részen supernumerárius mint inctus sub titulo pignoris bírja két darabocska szántóföldöket [Árkos Hsz; i.h. 252]. * magyar ~. 1570: Az Vasar Byrak valasztasaba az Magyar rezrel ket zemelt valasztottanak ... Az zas vram Rezereol valasztottak Grager hwttert [Kv; TanJk V/3. 7a]. * militáris ~. 1834: vannak a mű falunkba sok idegény jövevények, kik itten tartózkodnak, sok marhákat, lovakot tartanak, egyszóval molnárok s több effélék, úgy hasonlóképpen sok újparasztk is, kik többnyire lőfiakat tartnak; ellenben pedig, mind az ilyen lakosok, a közönséges falunak terheit sem a militáris részről, sem pedig a provintziális részre segedelemmel nincsenek, a két részen lévő bíránkot nem esméri [Jenőfva Cs; RSzF 155-6. — *Ti. nem viselik]. * nemes ~ → civilis ~ * proletár ~ nincstelen réteg. 1855: Mások erősítik, hogy az értelmiség proletár részének ki nem elégitett nagyravágyása okozta volna a forradalmat* [ÚjFE 331. — *Az 1848-as forradalmat]. * provinciális ~ jobbágy renden való. 1814: Az provincialis Biro pedig tartozik az provincialis részen zálogott vetni [A.csernáton Hsz; HSzjP]. 1834: (A jövevények) a közönséges falunak terheit sem a militáris részről, sem pedig a provintziális részre segedelemmel nincsenek [Jenőfva Cs; RSzF 155-6. — *Ti. nem viselik. — A teljesebb szöve. a militáris ~ al.]. * szász ~. 1716: Kolozsvárra érkezvén Steinville, mostani commenderozó generális, felhívatta eklézsiáinknak eleit, úgymint plébánosunkat, tiszteletes Kolosvári Pál urat mint főkurátort* és én, Szakál Ferenc lévén a szász részről való mostani kurátor. Elmenvén Zilahra, hagyam képmében tiszteletes Bungan János urat [Kv; KvE 296 SzF. — *Folyt. a fels.].

31. hadsereg-rész, csapat; parte de armată; Armeeteil. 1600: vayda magiar lowas hadanaksy io reze hozzank iw [Torda; DLt 263]. 1657: A hadának pedig nagy része azelőtt egynéhány nappal, főképpen a székelyekben mint egy hét ezernyi, ugyan urunk akaraja ellen — kiket mind mások által, mind pedig személye szerint közikbe menván, marasztotta egynéhány napig [ETA I, 163 NSz]. 1662: Az fejedelem mihelyt Patakon az ármádának Kassa alól való elindulását meghallotta vala, azonnal die 29. Maii hadainak hátramaradott részével is megindulván ment vala fel Sárosra [SKr 238]. 1710: Eppen pünkösöd első napján a szebeni mezőre szállíták az erdélyi hadakat Telesi Mihály elvlogata a hadakban, és egy részit Kálnoki Sámuel commendója alá adván, elküldik Hunyad vármegyében [CsH 186-7].

32. hadviselő fél, ellenfél; parte beligerantă; Gegner | egymással szembenálló fél; pärjile adverse care stau față în față; gegenüberstehende Parteien. 1630: a dato praesentiu(m) hat hetigh legien Inducia ... Az alatt pedig az hadak mind az két reszreöl el bochiattassanak, és semmi hosztilitás edgyik reszreöl se legien [Törzs. I. Bethlen István nyil. hitelesíttelen egykorú más.]. 1662: attúl is félünk, az míg az tracta elvégeződik, az alatt avagy elébb is az várakból az praesidiumok kiérkeznek, azon várakban levő ő felsége hiveinek kételenség alatt az más részre kell állani [TML II, 318 Telesi Mihály Kászoni Mártonhoz]. 1663: Ha az békesség végben nem talál menni, elég akadályok leszen minden dolgokban, most kellene azért mindkét részről abban fáradozni [TML II, 484-5 ua. Gil-

lány Gergelyhez]. 1736: A békesség minden biznnyal meg van a Francia és a mi Urunk között Isten(n)ek hálá és Princ Conde jó Bécsbe, a ki ott fog szüntelen residealni a Francia részről [ApL 2 Kálnoki Mihály Apor Péternéhez Nsz-ből]. 1776: nem tudom meg mondani, hogy két rész között melyik volt meg verteb, majd mindenik egyenlőképpen kapott volt [Katona K; Born. VI/4 Dán Gyirászim (22) zs vall.].

33. birtokos/birtokló család/közösség; familia/comunitatea care posedă un bun funciar; besitzende Familie/Gemeinschaft. 1557: My fogot Birak^a ... agiwi emlekezetre mindeneknek amy leuelunknek általa, hogy mikoron mentünk volna felső Borgora sok bizonyisagot eleő hozuan mindenik fel, es ezeket ez dolgokrol megekerduzen ereos hywtel vallak, a bezterchey rizre leni, onnet mas jrottanira Vwnek meli volt volna nagulie, aztes vallak az beztercey rezre leni [Beszt.; BesztL 49. — *Köv. a nevek fels.]. 1631/1733: edgyik Ur részén lako paraszt ember, adot es mindenkor adhatot a maga Szöllőjéből Léányának részt a' mikor más Ur részén lakó Jobbágnak háziasította [Balázstelke KK; JHbK XXXIII/4]. 1672: leg derekasab gondot mindenik reszről valo jóságokra Néhai Forro Peterné Asszonyom viselt [Oroszfa Hsz; HSzjP Gal György dé Szent Katolna (70) jb vall.]. 1713: midőn Aranyra^a érkeztek volna, es ottan a falut egyben hivattuk volna, kérdeztük hűtek szerint referállyák, hogy ki, mellyik résznek, hány sessioi lehetnének ezen faluban [JHb XXXI/5. — *H]. 1740: A' Korcsomárlást ezen M. részről nem practicáltatták [Gyérressztkirály TA; Ks 89 Inv. 20]. 1744: Láttam esztendőnként mind két részre eleget halásztat(na)k s pénzén el adták [Cikud TA; JHb XI/18. 21]. 1777/1780: Ezen Falu tartozván Árenda Fizetéssel a Fiscusnak ... Ezen Méltóságos rész ... fizet minden Esztendőben R florenos 7 1/2 [Alparét SzD; JHbK LII/3. 85]. 1798: Aztis hallottam hogy botosan a más részen valo Emberek, az ezen részen valo Embereket meg támoldták [Kristolc SzD; JHb Bornemisza Anna Mária lev.].

Szk: *apró(bb)* ~. 1709: Tudode mellyik reszre ment akkor az Birosag viseles, es mitsoda rendet tot az Nagy es az aprobb reszek kozet? [Kük.; Ks S. 37–39 vk] | hallam hogi azt monda Papai Vram Latjuk hogi az nagj reszek meg tsaltak, s el njomtak az apro reszeket, mert az apro reszek tob birosaghot viseltenek hogi ne(m) mint az nagj reszek de többször ne terheltesse(ne)k az apro reszek birosag viselesel, mig az nagj reszek haromszor el nem viselik az birosaghot [Gálfa KK; i.h.] *nagy ~ → *apró(bb)* ~ *vkinek ~én/ére/vmely ~en/~re levő/való jobbágy/jobbagybiró/jobbagyember/szellér. 1677: (A Mikola-jobbagyok) külön Szanto földeket Széna Réteket ne(m) birtak, hanem az faluval edgyütt adták ki nyil szerént, azon részen valo jobbágyok(na)k [Mezővelkér TA; JHbK XXIV/23]. 1724: Dééva felől jött vala hozzam egy ember ide Homorodra és azt mondja vala hogy mondgyam meg néki hogy eő a mi Nemzettségünkől valóe, és ha az Attya ide valo Homorodi volt é, hogy ne vonyon ijat az Urakal ha ezen reszre valo Jobbágy [Homoród H; BK]. 1735: Ha törtenyk hogy valamely Malefactort, ezen reszre valo Jobbágyok és Sellérek közül, az idevalo Tisztek elebb deprehendálhatnák, mint a Varmegje Tisztei annak Causaja ... Dominale forumon agitálattik [Mezősztyakab TA; JHb IX/9. 22–3]. 1740: (A hurubákban lakó károlyvári hajósok) Semmit nem szolgál(na)k praetendálthatnak ezen vraság részére való sellérek(ne)k, mint hogi ... a'

maga Jobbágyi(na)k telekjek(ne)k hátán levő falu földere épített hurubák(an) lak(na)k [Algyógy H; Ks 89 Inv. 83] | Fisi Györgyie el vādola engemet Fülöp Antalnak, azt fogván rám, hogy én még a' Kurucz Világban loptam volna el tölle egy tehenét mely rám fogott mesterséges hazugságát Fisi Györgyinek meg értvén a Gróff Kornis Ferencz részen valo jobbágy Biró jól meg Veré Fisi Györgyit érette [Kisbozinta Szt; Ks]. 1755: Ivásko Béreskedett egy más részre valo Jobbágy embereknél [Balsa H; GyK]. 1772: annak utanna hogy a Kemény resz az Exponens birtoka alól ki esett a Falu Uttzáján sokak(na)k hallottára egy Kemény részen lévő Boldur Juon Nevű Jobbágy Nagy fennyen azt kiáltja^a [Káptalan AF; DobLev. II/439. 4b. — *Köv. a szövb.].

34. vn után; după un nume de familie; nach einem Familienamen. a. a megnevezett családi közösség; comunitatea familială menționată; genante familiäre Gemeinschaft. 1781/1785: Paczolai részből Léány ágra hasadván a Jóság deveniált Fosztó részre [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 179]. 1782/1785: az őrg Détései István Uram osztán ezen Török részben házodóván ugy birt itten [Szentbenedek AF; i.h. III/596. 320 Fr. Szentes de Kis Baczon (42) ns vall.]. — b. a megnevezett család tulajdona; proprietatea familiei menționată; Besitz der genannten Familie. 1628: Zent eged Elejn harom rizre volt, vas, Botos, es Lőkös rizre, az Vasoknak mind az harom rizben volt mind akor, es mostis vagion, Az Vas Mate hazatul fogua az Tiukmonjas Boldisar hazaj kibem mostan Toluaj balintne Hacoki jlon a azzonj lakik mind Vas riznek vallottak az elejnis rigenten en előtem az rigi öreg emberek azban Az riz jozagban vagion pedig, es Buni Bethlen jános vram közt mostan perlódís vagion, Ezen kivől cziak harmad fel haz heli uagion az Lőkös rizben benne kit Sombori Lazlo birt uolna, mint idegenedet el elejn az Vasaktól en azt nem tudom [WassL Nic. Ratoni de Zent eged (65) ns vall.]. 1712: az melly Szöllőt én mivelek vagyon negyven esztendeje hogy en mivelem az Csáki részre arra a reszre dezmarkták hanem most az villango állapotban az Fiscus reszre dezmarktak [Vizszilvás SzD; WassL Sillai István (50) vall.]. 1728: terminállyák és válassztyák meg ezen Mikó részre valo Hauad út tetejét vagy Erdőt, a Drisén nevezetű hely mellett lévő út [Hidvég Hsz; Mk I. I Nic. Mihály (71) jb vall.]. 1741: hallattam hogi négy hasáb föld az Kornis reszre valo volna [Mezősályi TA; Ks] | ezen hely az holl allok Kornis reszre valo léjgen [Velkér TA; Ks]. 1757: a declaralt helyeket Rédei részre birják [Galgó Sz; JHbK LIV/6. 18]. 1776: én magamis Sitár vagyok az Eszterházi részszen lévő erdőben [Mihálcfa AF; MvRKLev. Barna Juvon (62) jb vall.].

35. osztózó/osztályos fél; pârile beneficiare de partaj; an der Teilung interessierte Partei. 1751: minekutanna mind a két részről való Földeket szélire hosszára accurate meg méretettük volna ki metázattuk, s ki is borozdaltattuk [Koronka MT; Told. 31/4]. 1753: Az említett Mikesianum Diversoriumnak, ugy a' Biróianumnak is a tö Szomszédtságokban lévő Földek se kárt, se injuriát, se semmi némű akadályokat ne causallyanak, tettzett mind a két Résznek ezekben meg egyezni [DobLev. I/299. 1b]. 1761: Igenis jelen voltam az osztózó Urak ő Ngok között és tudom hogi mind a két részről valo Mlgos Urak contentálodtak magok részekre jutott Sessiokkal Jobbágyokkal, Sellérekkel [Branyicska H; JHb XXXVI/46. 19]. 1776: ha vel in toto vel in parte az Divisorok itelet tételín vala-

mellyik rész meg nem nyugoszik, azon részben folytassa az Nms Fejér vár(me)gye Also Járása Cont. Táblája előtt [Ne; DobLev. II/481. 1b].

36. szerződő/szerződést kötő fél; parte contractantă; Vertrag schließende Partei. 1597: Az ket Ryztis az Alparetiakat talaltatta wolth megh Radak Vram, Twdni illyk Kendy Antalne Ryztyról es Alard Myklossne Ryztyrol valokat ... azokys megy engettek hogy azon az darab erdön marhaiok eleo Jarhasson az Nagymezezeknek [Alparét SzD; Ks]. 1654: ez uigeziseket mi előttünk el uigezuin, mind a ket ris

kezek be adasual megis erősitek [Dés; Hr 2/15]. 1669: Midőn volnánk Szász Megjese jöt(e)nek mi előnk(e) egy felől Désen Iako Nemzetes Makai Mihály és Enjeden Fejer Vármegjeb(en) lakó Nagy Enyedi Marto(n) Ur(am) és ugjan akkor mind két részről kéz be adás alatt minket ez ide aláb megirt dologb(an) Köz Birak(na)k fogván tőnek ilyen adást és vevést [Borb. I Szathmári Gáspár kezével]. 1671: münköt mind kett részről szabad jo akaratok szerent kezek be adással megh bírálván; mű előttünk tőnek eő kglmek egy más között illien attiafíságos alkalmat, és köstét [Szentimre Cs; Hr 2]. 1674: mind ezekre szabado(n) és jo Akaratyok szerint obligálák eő kglmek magokat mind az két részről, melly Contractus mi előttünk igi menu(n) uegben, mys adtuk ez mi kezünk írása alatt emanált szokott peczetes Leuelünköt rólla [Ksz; IB]. 1698: Mű ... Mikoron volnánk Sepsi Székben Illyefalván az Schola Mester házánál jövének mi előnkben illyen két részről valo becsületes Személyek minket mind két részről kezek be adásokkal meg bírálának [BLt 3. — *Köv. a nevek fels.]. 1709: Melly dolog mű előttünk igy menven veghez annak meg allasara az fellyeb specificalt személyek mind ket reszről kezek be adasaval obligalak magokat [Impérva Cs; BCs]. 1789: (A fentebb leirt) vásárt, és Cserét örökösön Mind a két részről adának egy másnak, fijurol fijuara evictiot is vállalának Magokra a fen le irt két felek, hogy egy Mást meg ortalmozák [Szentimre MT; BalLev.].

37. peres fél; parte imprecinată; prozeßführende Parteien. 1629: Deliberatum. Erti az Teoruenj az Atol be adot leuelnek continentiajat az Inctus is Nyireo Ferencz mit allegallyon azo(n) leuel mellet aztis erti az teoruenj azon leuelet mind ket fel peresnek egyenleo keppen attak es egyenleoül vagon neuk mind az ket resznek az leuelben az valtsagotis egy arant fizettek Azert hat in parte nem lattia az teoruenj hogy egyik felnekis nagyob p(rae)rogatioja volna ez leuel dolgaból [Kv; TJK VII/3. 150]. 1705/1802: A két részről exhibeált Inquisitoriákbeli Fátenseknek Fassioiban nagy differentia observáltak [BSz; JHb LXVII/19. 123]. 1792: Ime azert az Exponensek az Urakat modo legitimo arol Admonealtattak, hogy az Urak bizonyosan Magokat declarállak, ha állanak, a már Arbitratívára készülendő s respective készült Processushaz ? Ha igen ? arra reá állanaké hogy mind két részről keressenek disinteressatus Arbitereket ? [Ne; DobLev. IV/702]. 1801: azon keresetek végső megítélésére mind két részek megbírállák Nms Maros Szék(ne)k három keresztény valláson lévő VK Birájit [DLev. I. VIII. 21. — *Köv. a nevek fels.]. 1834: Megvizsgálván és szoross Biroi figyelem s megfontolás alá vévén a Törvényes Derék Szék mind két részről felhozott okokat, Erősségeket és Bizonyitto írásokat ezekben téstzi meg a maga Határozását [Borb. I].

Szék: alperes ~. 1796: az all Peres. Rész méltatlan hirtzoltatik [Mv; TLev. 5/16 Transm. 19 tábl.] * apellata . 1808: Ezen Póntra nézveis az Apellata rész mindenek-

ben rélegal előbbeni Feleletére [Asz; Borb. II] | a Székely Györgyről 11 Forinton acquiralt Jozságnak tsak harmadabol vagyis a 11 Forintnak harmad résziből kellett volna az Appellata résznek itilni [Harasztos TA; i.h.] * felperes ~. 1789/1799: Hibázott a' Mlgos Királyi Tábla, hogy az Al-Peres Urnak, a' Fel-Peres Rész világos Probáji ellen, Purgatorium, és Revelatorium Juramentumot itélt [Torockó; TLev. 5/16. Transm. 419]. 1808: Az Appellata Felperes rész mindenkben inhaerealvan mind a Novum előtt mind pedig Novum után tett Deliberatumaihoz maga Feleletét ezekben téstzi meg [Harasztos TA; Borb. II] * felperesi ~. 1834: az Alperesek által erővel elfoglalt Helly, az érdeklélt Törvény Czikkellyek rendszabásokhoz kepest kissébb hatalom büntetésével, s a köz Időbe elvett haszonnak megfordításával a' Felperesi résznek vissza itéltetik [Asz; i.h.] * novizáns/novizata ~. 1807: (A törökbuza földek) íránt ragaszkodik a Novizata rész sokszor emlegetett, hiteles Inquisitoriájához | A Novizata Rész előbbeni Szoszolloja Balla Moyses a Novizans Rész által fel-adott okokra s azokat támogatni kíváno Bizonyittasaira maga Feleletét punctuatum e következendőkben téstzi meg | Néhai édes Annját magátol a Novizans el-üzte es a Novizata részhez kellett szorulni [Aranyosrákos TA; i.h.].

38. házasulandó fél; persoane care se pregătesc de căsătorie, viitorii soți; sich auf die Eheschließung vorbereitende Parteien. 1805: parantsoltatik, h(ogy) a' házasság által össze kelni akarokat addig meg ne eskessük, mig mind a' két részről valo Szülék(ne)k meg egyezésekről bizonyosokká nem leszünk [M.bikal K; RAK 37]. 1856: (A) kihirdetés mind két részről megtörtént, 's ezen idő folyta alatt semmi, egybekelést gátolható akadály felnem mertüle [Bádok K; RAK 68].

39. házastárs; soji; Ehepartner. 1805: Hogy a házasság ugy bontassék fel, hogy a' házások meg különbözzenek egymástól lakásra, asztalra, és a' házassági Kötelességre nézve meg kell mutatni az ellenkező részeknek házasság törését [Gyf; Berz. 19].

40. gyülekezet; comunitate; Gemeinde. 1653/1687 k.: Mivel ugy lattuk hogy a Gegesi^a rész(ne)k kívánságitol ne(m) mindenkben(en) idegen a Sz. Simoni rész^b ugy mint potior pars, ha szintén némellyek(ne)k illetlen kívánságnak tetszenékis az ő kglmek kívánsága mi nekünk lélkünk isméreti szerint helyesnek látszik, imez ra(t)jokra: 1. Hogy az Sz. Egyházfiak a suspitiot Sz Simon népi(en) effugiálhassák mivel a Gegesi résznek ne(m) hitesek [MMatr. 175. — *MT. ^aA szentsimoni anyae gyház a tőle elvált gegesi filiális kívánságától].

41. felekezet; confesiune; Konfession. 1734 k./1770 k.: Mint hogy a' Rfta Ekla harang nélkül nem lehet Grof Uram ő Nga addig igyekezett, mig mind a' reformálodott, mind pedig még az Unitaria Részen valókat arra inducalta, hogy a' nagyobbik harangot az Unitaria Statusnak kezéből ki-nyerte [Vajdakamarás K; SzConscr. 145]. 1756: Szilagyí György Uram meg alkutta Hajdu Joseph Uramtól az Venség Locumat az becsülletes venség előtt ... vegeztetet ... Hajdu Joseph Uram helyét meg vette Szilagyí György Uram De mint hogy az T. Catolika részen lévőek Contradicáltak, hogy ez Után az Catolica részen valo Candidatio-ban ne observaltassek es ne admittaltassék, hanem a T. Reformata részen légen, Ugy mind azon által az Hajdu Joseph Uram helyén maragion [Kv; KCJK 37a]. 1760: Titt. Boros Ur(am) a mi reszunkról való Popa Petruval ide jöven az Falunkba, a Titt. Henter István Ur Földire vagyis

helyire akarván helyeztetni a Papunk Házát, de a Falunk félvén a globától közönségesen Contradicaált [Magura TA; SzentGy Bircz Szimion (35) zs vall.]. 1793: Gencsen^a vagyon egy fia részünken valo Pap Serbán Péterrel egygy Testvér [Somlyócséhi Sz; TKhf 13/34 Csulik Nutzuj (50) zs vall. — *Szt].

42. állatok csoportja; grup de animale; Tiergruppe. 1629: A tehenfele baromnak egy reszet egy haitotta vala oda hogy legyenek ot megh el szerezheti onnat mashova vagy el adhattya [Kv; TJK VII/3. 39]. 1639: marhaink(na)k nagiub resze elholt vala [Dés; DLt 404]. 1746: Étető Ferencz Ur(am) ... az egész Falu Csordáját bé hajtotta, nemely részit majd két nap is házánál tartatta [Szentegedy SzD; WassLt Szóts Stephan (50) zs vall.]. 1751: A' marhakot Szórrinn láttam énis osztottam fel Harkányi Miklos Sombori Andras uramék között eö kglmek el hajták akkor magok részeket mennyiből allo marhát nem tudom [Torda; CsS]. 1810 k.: ha szalma szál lett volna is, azal sem lett volna szabad a' más Sertéseit agyba főbe egy el verni h(ogy) a' miatt egy része el döglőjk [Dés; DLt 82].

43. emberi/állati testrészt; pârțile corpului; Körperteil. 1630: azt mondotta volna az menieczke hogy az Ura eözue szaggatta az ket reszet, s az belys ki iöt [Mv; MvLt 290. 220b]. XVIII. sz. eleje: A fekély ha az elein indul megh a lonak a szemín ismerszik megh, elsőbben ennek is kétt orvosságha vagyon; első ha mesterit találod, mind kétt felín az orrán vetesd meg a csikját Avagy pedig azon reszirül a hol elsőbben kezd bibircsosodni, Szakas le egy csoport Szórt^a [JHb 17/10 lórtási ut. — *Folyt. a részl.]. 1749: tettzett a' Törvénynek hogy ad exemplum alior(um) et Correctionem sui az orra el vágatassék^a, de az el vagot resze az orrának ... a' pellengére fel szegesztesék [Torda; TJKt III. 250. — *Az inctusnak lopás miatt]. 1796: Gitzi Jösi nevezetű Czigány ... Abel Károly Ur(am)nak egy Magyar Kotsissát egy egyb(e) vagdalta, hogy szinte megh holt minden részet Fejszével egyb(e) vagdalta [Mocs K; Eszt-Mk]. 1801: testének minden részeit öszve vagdalván holt elevenen hagyák [Feltorja Hsz; HSzJP Kováts András (18) col. vall.]. 1846: az ökor meg lévén vérhatve az Epejen felöl valo részek el lévén rothadva [Dés; DLt 552].

Szk: *belső ~*. 1716: álomom közepette megijedék, annyira hogy minden belső részeim megháborodának [Nyír 200 Bánfi Farkas álma]. 1799: Csendes nevű ökor az erőss huzás miatt belső résziben meg-lévén romolva, egy ideig nyugodalomra, botsátottam hogy épüljön [Mezőcsán TA; Ks 65. 44. 11]. 1810: Ifjú Legény Borbély István Az Erdőre menvén fel hágott a' fára s egy vágván, onnan le esett, és a' belső része le szakadozván, s hetekig valo sinlödése után megh holt [Gyalu K; RAK 146] * *feje/fejének hátulso ~*. 1754: el fordította az Czigánj és az fejének hátulso részet (!) az njak vapáján feljül nézem olj jukat láték, hogy az kis uljom belé ment volna [Mezősámsond MT; Berz. 14. XIX/11]. 1802: Foro Lajosnak tanálatm ... az feje hátulso részen az nyak tsigan fejl három ujal egy iznyi Seb az bőr Szinbe véresen [Mv; Born. XXXIX. 53 Galambos József chirurgus kezével.].

44. mozzanat, részlet; amânunt; Detail, Einzelheit. 1584: az Juhok larasa feől eo kglmek az elseo vegezes melleol semminemeo reszeben el nem Akarnak allany, hane(m) azt akarjak ereibe(n) tartany [Kv; TanJK V/3. 283a]. 1592: ha valamellik fel az vegezest megh nem allana vagy valamely rezebe fel bontana, tehát annak iozaga(n) awagy marhaiból az meghallo fel arrol az ket zaz fít keótelreól minde(n)

teórwennel kwl igazat vetetthesse(n) [Msz; BálLt 89]. 1633: Sarkani Boldisar An(n)oru(m) 72 Jonas Dejak Vra(m) Jobagia az Vatahazi hatar dolgat az szerent tudia minden Rezeiben az mint az első vallo [M.nádas K; RLt 1]. 1646: keótek magokot 100 Arany forint kötel alatt, hogy az mi deliberationkot minden reszeiben helyben hadgyak [Erdőszengyel MT; Told. 27]. 1684: semmi Priuilegiumok megh bántását ne(m) tapasztallyák, mint hogy mi azt se'mmi reszeib(en) bontogatni ne(m) akarjuk [UszLt IX. 76/18 fej.]. 1780: Hogy ha az Törviny egy Résziben megh romlik, az más Részeibenis utánna döl [Torockó; TLev. 9/19]. 1782: nemis hallottam hogy leg kissebb részeben is munkás lett volna a' Productionak, vagy ahoz kívánato Jobbagyok(na)k és Sellérek(ne)k megh szerzésében [Torda; KW]. 1801: a több reszihez a dolognak semmi bizanyost mondani nem tudok, egyebet Hallomásnál [Koronka MT; Told. 10 Kis Gergely (38) szabad székely vall.].

Szk: *minden ~re nézt*. 1784: azon szolgatlytok minden reszekre nézt eleitől fogván egy volté azt ki tanulni nem lehet [Torockó; TLev. 4/9. 15a].

45. jogszabály/jogi tartalmú irat szövegbeli egysége (fejezet, szakasz, cikkely, bekezdés); (capitol, articol, aliniat) pasaj dintr-un text cu continut juridic; (Kapitel, Paragraph, Abschnitt) Teil eines juristischen Dokuments. 1561: wk regi wdóktelén fogua neminemw leuelek zarent mellyeket o nekik az my megh holt eleink polgari(n)k ki attanak uoolt magoknak ualo ceht tartottanak uoolna Melly leuelekben myuel hog' ualaminemw articulusok istentelen Baluaniozrasra ualok uolnanak Hog ennek utanna wkóztok effele leuelnek Enny rezebe ualo megh zegesehez kepest walaminemw Zwnek meltatlan fel fwalkodasa es abol ektelen verse(n)ges Beketlenseg ne tamadhatna [Kv; ÓCArt.]. 1592: megh wagian Irúan Az verbeocz es lazlo kiraly első decretomanak 54. rezebennis vgjan Azt magyarázza az mely penat varok felőled hogy penig ez warosj pogarok, ez orzagy nemesekehez Jgenlök mint megh wagian Irúan, Az verbeocz 3: decretumanak 9 rezeben [UszT]. 1605: hogi keddig kett uttal tartotta kaczalamoto hazanal az Decretom harmadik Capitulumianak 33. rezeben ir terhet köuitem rajta [i.h. 19/63]. 1633: Hogi ha penigh ez szalagos Levelnek Continentiajat valami Reszyben valamellyik fel megh nem tartana tehát Calumnian maradgyon [Kozár-vár SzD; SLt BC. 29]. 1677: Váradi Sessionatus Nemesség, az 1638-béli Táblai deliberatio szerint, tartozik contribuálni a' Városiak közé; Erről valo 1648-béli löt Articulus-is vigore marad; Az után löt igazítás-is observáltatni Abban igazítatlan maradot rész, végben vitetni rendeltetik [AC 273]. 1795: (Kováts Máriának az Instructionak útolsoóbb részét szóról szóra fel olvasván 's nékie értelme-sen megh magyarázván, álltalla eö Ngokat 8zad napra Oculator Commissarius Urak ki kérésekre Törvényesen Certificáltuk [Ádamos KK; JHb XIX/48]. 1829: Az Aprob. Con: 3. része 25k Tit. 10 art. megh határozta in verbis az aviticum Bonumokba Testamentum vagy egyéb Fassiok által valo abalienatioknak hely ne adottassek [Ne; DobLev. V/1155. 10a]. 1830: a Felperesnek Evocatoriajából nyilván ki tetzik, hogy a jelen lévő kereset azon osztály-nak ennyi részébe léjendő megh semmisítésére intéztetett [Somb. II].

Szk: *kiegészítő ~*. 1865: Minden eüzstem, ékszereim és fejrém némum osztassanak fel az ezen végrendeletemhez mellékelt jegyzék szerint, mely végrendeletem ki egészszítő részét teszi [Kv; Végr. 3] * *minden ~ében teljes egésze*

ben/tartalmában. 1617: eszt a megh lrt conditiokatt minden reszeibe czikkelibe(n) acceptalom ratificalam [Meggyesfva MT; Bállt]. 1628: hozak mi Eleonkbe az Eppel Janos vram testamentomat Es azt Eleötteök el oluasua(n) minde(n) részeiben Ereyeben hagiak [Kv; RDL I. 137]. 1630: Mely conditiokat mi ez szert acceptalua(n), igeriwk es fogadgiuk hogj minden reszeiben megh tartiuk, es masokkalis megh tartattiuk [Törzs. Bethlen István nyil.].

46. egyházi jellegű szöveg összefüggő egysége (fejezet, vers); (capitol, vers) pasaj dintr-un text religios; (Kapitel, Vers) aus einem kirchlichen Text. 1636: Segitse az Vr lsten kegyelmeteket-is boldogul arra, hogy az melly pályia futásnak és nemes hartznak ereszkedet, az idvösségesen es ditséretesen el végezvén amaz meg hervadhatatla(n) koronát el vehesse, mellyről emlékezet vagyon Szent Iánosnak Mennyei látásról irt könyvenek 2. részében az 10. versben [ÖGr Aj. I. Rákóczi György aláírásával]. 1704: Délest is Zilahi uram prédikálott, ugyan Zsolt. 44:21 és több következendő versből a résznek végéig [WIN I. 289].

47. tananyagrés; parte de materie de invátámtint; Lehrmaterialteil | tudományág; ramurá a stiiñte; Wissenschaftszweig. 1823–1830: Csemátoni V. Sámuelről délelött nyolc órától fogva kilencig hallgattam logikát, metafizikát, filozófiai morált, fizikát. De két órától fogva háromig mathesisnek némely részeit, úgymint aritmetikát, geometriát, trigonometriát, mechanikát, asztronómiát [FogE 140].

48. időegység/szakasz; unitate de timp; Zeiteinheit. 1604: Az eztendőrlv eztendőre ualo fizetes pedig ne az arra az wdeóre, mioltatúl foghua az iozagh Benedekffy Vramhoz keölt, Arrul pedig hogi az Galfy Mihálne Aszonio(m) holta vtan az iozagh Galfy Peter kezenel volt, az Galfy Peter márhiaibul kel megh fizetnj az eztendőnek anny rezere a' menyre az Galfi Mihálne resze iozagh nalla volt [UszT 20/128]. 1621: Hogj henie vandorlo zemeliek itt az Varoson ne lappangjanak eo kglmek igy deliberatanak, hogj minden ado fel wetesen, Ado szedeo vram affele zemeliekteöl Egi Egi fertalj adot exigallianak Ne variak penigh az Eztendőnek vtolsó reszett hanem minden reszeiben, minden ado fel vetesen exigalliai raitok, az Egi Egi fertalj adott [Kv; TanJk II/1. 312–3]. 1672: Alázatos kötelességgel ualo Szolga(a)(ato)mat Ayánlom k(nek), edes Aszonyom Anyam, Az Ur l(ste)n ez jelen ualo Uy eztendőnek mynden rezejt tegie szerencsesse, kedues Attya(m) fiaialu egiut [CsÁLT f. 27. 138 Georgiffy Mihály nyitrali kananok és plébános lev. haza Csíksziggyőre]. 1731: hátra lévő részét azonn esztendőnek nagjobbára töltöttem el Koronkában Tisz Szentimoni János oda valo Praedikátor kedves sogor Ur(am) házánál [ArJk 39]. 1750: Dévai Fazakas Peter valamikor az Udvar kívánnya aká<?> Kömivességgel, akár Asztalossággal, akár bárdolással hiven igazán szolgáljon, vgy mind azon által, hogy hasított rovast tartván az Udvarral Téiben, vagy más reszeiben egész esztendőnek valahány Napokat el mulatna, és Udvar szolgáltyában nem töltene, fel rója [Déva; Ks 107 Vegyes ir.]. 1832: Ezen tul néktek Mindnyájatoknak tiszta szivemből kívánom, hogy a' mulando élet hátra lévő részét boldogul élhessétek [Szentbenedek AF; DobLev. V/1186 Bartók Ádám végr.]. 1854: A nap nagjobb részit a burouban ünalom s ásitás közt elirkálja, vagy ellesbeli [ÚjFE 117].

Szk: (vmely időszak) jobb ~e. 1740: Fülöp Antal Vram jobb részét az említett esztendőnek Italban, Vendégeskedésben, tobzodásban töltötte [Rogna SzD; Ks

54. 72]. 1751: En is itten időmött el töltöttem ugy gondolom jobb részere [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 11] * (vmely időszak) nagjobb ~e. 1713: Mivel en üdömnnek nagjobb reszit el eltem bizonytalan liuen eletemnek oraia [JHb XXXV/18 Jósika Gábor végr.]. 1735: Az közeleb el mult hétnek nagjobb részét vadászatban töltvén, az melyben vekony nyeresegunk volt, talám job Szerencséjek lészen ezen az héten ki küldöt vadászainknak [Görgény MT; Ks 99 Bornemisza Ignác lev.]. 1807: világosságra jött Jenei Jánosra, hogy ő ugyan a legénykedésre kiszabott három esztendőknél sokkal többet töltött, de nagjobb részét falusi kantár mestereknél [Dés; DFaz. 36].

49. árv összetevő elem; parte componentă; Bestandteil. 1605: az lélek fűbb része az embernek, ki az eoreog (!) életre és boldogságra való [Nsz; SzO VI. 16]. 1710 k.: Vethetné az ellen valaki Rom 7:13 sequ., Gala. 5:17, és több hasonló helyeket, de azok nem illenek csak a testre s lélekre, mintha azok veszekednének úgy egymással a bűn felett, hanem az új ember, vagy az újjászületett rész az ő emberrel, vagy az újjászületetlen részzel küszködik, harcol örökké [BÖn. 472–3]. 1811: Mig le-szállók gyarló Testemnek poráig, 'S azt hagyván a' földnek tsendes kebelébe, Jobb részem repitem az Egek' egebe [ÁrE 128].

50. mérték; másurá; Maß. 1677: Az Oláh-Falviak Privilegiumok a' menyri részben nem invalidáltot-is, mindazáltal ugy tartassék az-is meg, hogy a' Fiscusnak tartozo szolgálatot ezután-is praestallják [AC 234] | az tractatusban fel van téve, hogy az felséges franczia király legkisebb részben sem kíván olyat, hogy az török offendáltassék [TML VII. 430 Teleki Mihály Absolon Dánielhez]. 1708: ezen az egész télen ... az márhák mind mezőre jártak; különben, hacsak mi résziben kemény üdö lött volna is, minden márhaink megholtak volna [SzZs 498]. 1729: Az melly emberek masunnan ide származván s telepedvén magok Házhelyek(ne)k valo Földeket kertenek s obtinealtanak az Város közönséges földéből azok(na)k ház helyek ... pelustraltatvan Ujjobbanis hogj ha az akkori oculatiojok s meg határozások szerint biratnék vagy az Város földéből többet foglaltanak hozzá s mennyri részib(en) foglaltanak [Dés; Jk 384b]. 1737: Nemes Városunk éppitendő Hidja, és Quártélyos dolgán(a)k allaboratioja végett, requirálván a T. N. Tanács és Universitas T. Nms Mosa László Uramat a kglmet, és ő kglmeis magára vállalván, 's ő kglme ebbéli szolgáltyát remunerálni kívánván a' Nms Város, avagj tsak valami részib(en), tettett hogj ő kglme, Edes Annán(a)k valami keves naturalával Gratificalogdjék a Nms Város [Dés; Jk 485a]. 1765/1770: Simon Sára Aszszony-nak egy földit hoszszan nagy részib(en) el hordotta az Küküllő azon Malom miá [Széplak KK; SLT Transm. 178]. 1803: most ugyan annyi tisztás helyi nintsen; mert azolta a' bokor nagj részibe fel fogta [Toplica MT; Born. XVc. 1/29 Valkán János (72) col. vall.]. 1814: Alperes Sombori Farkas, a nélkül hogy leg kisbebb részben is a Per derekahoz szollana, ki fogást tézen a Felperesnek Actoratassa ellen [Mv; Somb. II tábl.]. 1846: mennyri részbe viszsza-nozta légyen a rajta történt Sérélmét nem tudom [Dés; DLT 315].

51. tekintet, vonatkozás; privință; Beziehung. 1567: mywel hogj Engemethys Nez walamy Rezebol wramek wthan az wram Jozagara walo gondwyseles .k: Egy neha(n) zowal akarok az dologrol lrmia [Görgény MT; BesztLt 10 Joh. Baranj provisor Ar(cis) georgi(n) Gr. Timar beszt-i bírőhoz]. 1597: Az mi reszbe(n) volt vetelkedesbe kőztek az feöl-

deóknak mi volta praesentalak az Demeter Deak Testametu(m) tetelereól valo leüelet mely éónne(n) keze lrasa [UiszT 12/25]. 1659: Serio parancsollyuk hűségtek(ne)k, Megh irt Borberekí és Alvinczi Városunkbéli Jobbágyink-(na)k abbéli megh bántódásokat megh orvosolván, Az Uj Keresztyenek(ne)k is parancsollya(n), hogy tartcsák ókis magokat a Városnak ez részből valo régi Ususához [Törzs. fej.]. 1702: Sok karainkat tapasztalván Városunk haszon vevő Erdeiben melyrűl mar egy nehany reszben Concludaltunk, hogy Varosunk hasznara tilalmasb(an) megh tartassek [Dés; Jk 319b]. 1715: (A faluk és porciók) fel osztasatul tilcsa Kgylmed ott kik azon jóságot, quo quo modo fel akarnák osztani mert protestalok semmi resziben nem annuálok osztasok(na)k [BSZ; JHb I/23]. 1781: Nagy praediciuma lehetne továbbá az edgyik atyafinak ebből is ha az másik a' közös Jobbágyok(na)k gyermeki közül többet venne bé Udvarába Tselédnek mintsem a' másik atyafi. Légyenek azért a' Testvérek ebben a' részenis edgyesek, és hasonló Számmal végyenek bé efféle Jobbágy gyermeket maguknak [Told. 27]. 1787: minthogy T. Szathmári János Uram ezen Esztendő elején unaniami voto állittatott volt bé Ispánnak a' Consistorium által, és maga okot nem szolgáltatván reá az Esztendő el telése előtt bajos is volna ő Kgylmét Hivatalától meg fosztani, erre nézve e részben most ez dolog^a függőben hagyattatik [Kv; SRE 249. — "Ti. az eklézsia és a kollégium javai adminisztrátorának kérésel]. 1832: Hibázom én is sok részben — de ha minden udvari Tiszt vgy viselné magát mint én — úgy — az az alatsón Renome nem volna rollunk oly országos [Torda; IB. Demény János tt vall.]. 1839: Bíró János ... felfogadta, hogy ha ennek utána megsértene^a akármí részben is, tústént büntetőgyék meg tetteihez képest [Jenőfva Cs; RSzF 276. — ^aTatár Istvánt].

◇ Szk: ~ébe száll csökken; a szádeá; geringer werden. 1594: Megh értettek varosul eo kgynek biro vramtol az be gwiutesnek okat, mutogattia eo kgye ez mostani wdeoben az sok kwleomb kwleomb fele zwksegeket mellicke nem hogi rezibe zallananak, de naponként inkab neukeetten neüekednek [Kv; TanJk I/1. 235] * ~e lehet vmiben részes lehet vmiben; a putea fi pátas la ceva; an etw. Anteil haben. 1747: En csak meg hiszem hogi lehetett néki azon Ngöd Lova el lopásában része [Szilágyfőkeresztúr Sz; Ks 96 Dobai Sándor lev.] * ~e szerint a maga részéről; din partea lui; seinerseits. 1670: Gillányi asszonyom jó akaratját részem szerint is, ha élek, igyekezem bizony visszaszolgálni [TML V, 384 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1675: Én részem szerint, hidd el koma igaz szolgátok vagyok, leszek [TML VII, 12 Teleki Mihály Szepesi Pálhoz] * ~e van/nincs vmiben a. köze van/nincs vmihez; a avea/a nu avea de a face cu ceva; mit etw. zu tun haben/nicht haben. 1574: Cratter Georg (p)raedicator, Azt vallia hogi Mentek volt Be az thoromba az Aztalos legenhez, kerdezek hogi ha volna Resze az halalba (!) az keresek legyenek, Mondot (!) hogi had Jussak az spicre chiak meg mondom, Mikor Immar az perenger alat volna Rea Emlkezettte hogi Meg Mondana Azt Monta hogi, De En Eoltem Megh Ninchen semmy Resze benne^a [Kv; Tjk III/3. 372. — ^aA gyanúsított társának]. 1590: Chiazkaj Gall kezde firtatni, mert lopta volna ell három cokreiet (!), az Jenge Benedek elseobe tagada az factumát, Mi oztan eleh fogok vgiar erossen firtatok megh, vgi valla hogi reze vagion az el lopasa [Kv; Tjk V/1. 54 Nagi Janos vall.]. 1594: Kerekes peter feleki ... vallia Tudom hog' az Bekas

pataki Zeóleonél az meli paztor gyermekeket megh eólték hog' reze volt abba á dologba [Kv; Tjk V/1. 475]. 1710 k.: amikor valamely asszonynak férjét ha nagy úrrá, tisztte teszik, örl a felesége azon, nemcsak az urára, hanem magára nézve is, mert neki is része vagion abban a becsületben [BÖn. 473]. — b. részesül vmiben; a beneficía de ceva; sich an etw. beteiligen. 1630: hatalmas császár szabályával annyit gyűjtött Bethlen Gábor, hogy az olyan arannyal és ezüsttel, mint egy téglá, pincéket-boltokat töltött meg, és nekik miért nem kellett részeknek abban lenni, ha ők keresték azt Bethlen fejedelemnek [BTN² 435] * ~t ad belőle ad vkinek vmiből; a da cuiva din ceva; jm von etw. geben. 1597: Varga Jmreh vallia ... latam hogi az Feórkeol Mihály fia az Chizar Peterne kerti feleol az zorosbol ele ico wala az kebele rakwa wala gyeuwoelchel, valami gyermekek ige(n) kezdenek vtanna kialtani, Aha vgiomond be hagtalt wolt az Chizar Peterne kertibe(n) almat loptal de ha nem acz nekewnik rezt beleolte bizonj megh mongiuuk mind Biro vramnak s mind Chizar Peternekek [Kv; Tjk V/1. 106] * ~t tesz részesít vkit vmiben, ad vmiből; a da cuiva din ceva; jm an etw. beteiligen. 1591: Zeke-res Boldisar vallia Nagi Antalné az Malomba eginehanzor enni hozott Nag' Demeternek es feozelekieben rezt teott neki [Kv; Tjk V/1. 140] * ~t vesz vmiben részt vállal vmiben; a lua parte la ceva; teinehmen. 1573: Bestercey georgy, Varga lazlo, Syweges gergel azt valliak hogi az myg lnteztek es Beochwltek oztottak mynd velek volt az Cristamus felesége, es Mindenbe rezt veot [Kv; Tjk III/3. 108]. 1843: Nálunk Bucsum-Szátban Petrinka Gyorggyal és Popa Kángyinnal, Bucsum-Pojényban pedig Kriznyik Todorral értekezödött Varga Katalin, de úgy tudom, hogy az értekezésben részt vett az egész falu [VKp 95]. 1854: Lapta, czigle vagy más gyermeki játékban nem vett részt^a de az ügyesebb játékos nagyon helyeslé [ÚjFE 100. — ^aNagynyedi diák korában Körösi Csoma Sándor] * egy ~re nyíló egyfelé nyíló (kapu); (poartă) cu un singur canal; (Tor) in eine Richtung öffnend. 1798: Az Uttzára ki járó Kapuja ezen Fundusnak tsak most ujjontában erigált három sas fákból és egy fejl egyben kapcsolt tölgy fa gerendából vagion fell csinálva, arra ujj lészeg egy részre nyíló Levél kapu lévén applicálva [Vályebrád H; Ks 76. IX. 27] * jobb ~(é)re jobbrészt; in bună parte; gutenteils. 1572: Job rezere gyermeksegemtől fogwa, itt neottem fel fratan^a [SLI S. 37. — ^aM. frata K]. 1584: Keomiwes lanosne Es Eotweos Peterne Anna valliak vitte ez ket vallo az eothweos peter gyermeket ez vargane Annianak ky Immar iob Rezere vgia(n) el zaradot volt [Kv; Tjk IV/1. 280]. 1618: Sokszor jobb részre sírva üttem én s nem tūrhettem panasztalan [BTN² 119] * minden ~ére nézt minden vonatkozásban; in toate privințele; in jeder Hinsicht. 1784: azon szolgalttyok minden reszreke nézt eleitől fogván úgy volté^a azt ki tanulni nem lehet [Torockó; TLev. 4/9. 15a] * nagyobb ~ből/~én/~re nagyrészt; in mare parte; meistens. 1575: Nagiob Resre Teccezt eo kgynek hogi Nem az Safar vram zediek az adot [Kv; TanJk V/3. 109a]. 1662: a lakosoknak s igazgatóknak is elei ... a várba nagyobb részből beálltanak vala [SKr 496]. 1707: általköltöztünk Szilágyszegnél az Szilág-vizén nagyobb részin lucskoson [SzZs 325]. 1716: Még a szőlőket a sok esső ődó mján el ném végészthéték az vármegyéről jöt kaszások is, nagyobb részn heába töltöték el az napot [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. 1791: nagyobb részin az embereknek nintszen kenyere hogi egész hétre valot hozzon

[Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.] * *valaki ~ére való* vki részéről meghívott (vendég); (musafir) invitát din partea cuiva; (Gast) von jm eingeladen. 1711: Balasi Boldisar állítja hogy mikor a Fiának kisebb Balasi Boldisarnak lakadalmat csinált, az nenje Paniti Kata kérte hogy az eo részere való vendégeketis ... tartsa fel edgyütt az magok vendegekkal, es az bornak semek, része szerént megh adgja az árrát [Kissolyos U; BLev.].

II. jelző haszn-ban; cu valoare de atribut; in attributivem Gebrauch. 1. vmiből vhány résznyi; de un anumit număr de părți din ceva; von irgendeiner Anzahl von Teilen von etw. 1558 k.: A chinobriomoth Igy chinald: Weegy 2 rez kenesh, 3 rez kenqueth es tord meg zep apron | Az also gradustol^a fogiwan wenny kel az Mixtura-hoz 8 rez onnot es 2 rez rezet [Nsz; MKsz 1896. 283, 297. — ^aA 12 karátion aluli arany esetében]. 1579: azon kjwl esmett oztank el esmett eg rez zena fwett mellyett forgoban eltek az előtt [Zoltán Hsz; HszjP]. 1641: suky pal vram be kulte az Elso riz arenda pinzt föld varrul flo 6 melyrül quietalom kigielmitt [Veresegyház SzD; SLT XXXVI]. 1677: A' Mely arendas Falukban a' Papok-is Quartat birnak, az egy Quartát meg-hagyván nálok, a' három Quartáról a' falunak Patronissi ha le akarják tenni az arendat a' Fiscus számára vehetik ... Ha penig a' Possessorok le nem tészik az arendát, a' három rész dézmát Fiscus számára percipiallyák [AC 75]. 1769: Posgi András adott el örökösön a' Város Bányáján fél Rész Bányát [Torokó; Bosla]. 1781: magam bizonyos időköz Fogadomot kortsomárolhatásra ... és bizonyos időben Makk bérből jövő hasznomot adtam a Reformáta Ekkla hasznára olly véggel hogy az Erdő Sz. Györgyi Református Mesternek az Erdő Sz. Györgyi Mater, és Havadtói Filialis Ekklaiban lévő Református Gyermekek szorgalmatos, jo tanításáért valami rész fizetés ki szakasztassék esztendőnként [MMatr. 487 özv. gr. Rédei Zsigmondné br. Vesselenyi Kata nyil.]. 1843: a' Számtarto a' hátra maradt rész borett eljő 's meg lehet még többet is vészen [Széplak KK; SLT évr. Menyhárd Péter P. Horváth Ferenchez].

2. vhány csoportnyi; de un anumit număr de grupe; von einigen Gruppen. 1662: Gaudi András egy rész magyar, német és székely gyaloggal, lovaggal, mintegy kilencezer néppel Szatmár megszállására rendeltettek és bocsátattak vala | Ezenközben die 23 Iuly Szamos Ujvár táján egy rész tatárság, kurtárság a fejedelem táborának utána indult vala [SKr 208, 654]. 1679: (Fejes Bálint) ugy izente, hogy írásból látta, hogy az tizenhárom városon fog egy rész németiség összegyűlni s más rész az Tiszához közel [TML VIII, 431 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz].

3. vki/vmely család részébe/tulajdonába való; care face parte din proprietatea cuiva/unei familii; zu js Besitz gehörend. 1722: égy ficsor hazasodot a mas nesz embér leányára ki is a Nagod Jobbágyanak mostoha fia volt [Ocseszett AF; Ks 96 Agoston György lev.]. 1724: azon darab erdőt mind Gergely Fajához a' Kassai rész Jobbágyok bírák | azon Padura Mare a' Gergely Fái rész Jobbágyoknak maradt közönségesen [Gergelyfája AF; JHb XXVII/2]. 1741: az Kornis rész kaszalonak felső szeliben lévő oldalcskákat dézmálta volt [Velkér TA; Ks]. 1750: akkor a mi Nemzettségünkis, ugy mint a Péter Nemzettség Mikola Rész Jobbágyok lévén Mikola László Uramat szolgálták [Magyarókerke K; JHbK XXXIII/3]. 1770/1771: Ezen már meg írt öregekkel a' Nagy Feket nevű széna füvet jártuk ki^a ... egyenesen a' Borberekí és

Magyarosi rész rétek végénél vívén el a' métát vagy Borzódát [Fejér m.; DobLev. II/428. 17a. — ^aElekesen AF]. 1786: az egész Bíró Lábból légyen a' ki szakasztás ... és ki mérettettvén, s intéztettvén az 56 vékára való Patzalai rész föld ki barazdaltassék és haladék nélkül öl számra ki mé-tásztassék s a több Bíró rész Lab föld ujra négy tábla fertály részekre osztattassék [Nagyak AF; i.h. III/619. 1b]. 1805/1825: a' Dioszegi rész Kaszálo a' Vas Kaputol fogva az Erge mellett a' Szamasig nyulig [Dés].

4. birt. szr-os alakban; cu sufix posesiv; mit Possessiv-suffix: vki részébe/birtokába tartozó; care face parte din proprietatea cuiva; zu js Besitz gehörend. 1551: az kőwos pado(n) való reze fywt vite zalagon Jllin (!) okál hogy mykoron meg valtana qwmaga tartozzek meg bochyatany [Torda; SLT QR. 2]. 1568: Varadon az Biro eleiben kelenk es teoruin zerint az marhual egy arant megh oztozank, es Zabo farkas az w rize marhaiait varadon ada el Bezterzej nyrj gergeoly peneg az w rize marhaianak zekerezt fogada, es el vitete varaddul debreczen fele [Egeres K; BesztL 50 Michael Fazokas Judex primarius in egeres a sv-i királybíróhoz]. 1568/1585: Jo eoehym Mikola Pal, valamikoron te Rezed Jozagot Meg ne(m) Akarnam engednj Az Sommat letewen, az Jozagnak Beochwyen Maraggiak [Gyerőmonostor K; JHbK XXVIII/29]. 1569: hytta wola Buday Margyt azzony Nehay Nagy Palne es Kerestelj Balas az Ew attyokfyat Buday Gergelt az kyalj Tablayara es az Ew Rezek Jozagot kwyantak Buday Gergeltwl [Diós K; JHbK XLIV/13]. 1578: ha az eo rezze molnot el kellettnek adnjok elsőben egik az másikót megh kenallya vele [Hsz; BálL 1]. 1591: valamely w kőszwlők előb meg halna magtalanul, tehat annak az w resze Jozaga mynd az teob falubelj resz Joszaggal, az Almadj balint, es leanjok közöt fel ozollyon [Szava K; JHb XIV. 6]. 1615: az eo reszek örökséget Adok három köből buzaert ... eőreok arron fiurol fiura maradurol maraduara meg hihatlatla(n) képpen [Szentkirály Hsz; BLt]. 1622: az Szent Jmrehj Geörgj Andras monda Beczj Jmrehnek Edes Vram az magam reze(m) eőrkseget czjatozegibe(n) kgnek adom, de az ket eoze(m) rezet nem adhatom [Csz; BLt 3 Steph. Fwstős de Chiatoszegh (70) pix vall.]. 1625: Arol penigh protestalok hogy ha hozzu pernek foliasaul akarod megh adni egi eze(n)dőben uehetue(m) rezem örökseinek zaz forint arra haznat eze(n)dőről eztendőre megh keuan(o)m az zaz forinttot maganak az törue(n)től [Ust 93a]. 1629: Keoz gyeput ha czjnalnj akarnak azt ket fele merjek es mindenjk az eo reze gjeput tartozzek megh czjnalnj [Jobbágyfva MT; BálL 48]. 1631: Forrai Benedeknel czeplet Kutas Janos ... hat azt az sakot oda vive hogy az maga resze buzat be merie [Mv; MvL 290. 254a]. 1693: az Ebeni Miklosné Aszszonyom Maradeki reszek földet fel nyilaván három részre harmad részé juta Sarosi Susanna Aszszonjnak [Gyula K; SLT AH. 17]. 1701: Az Relicta ura része Eorokséget, ugi szánto földet, szena retit birhatta migh Férjhez megien vagy meg hal [Kissolyos U; BLev.]. 1766: az eo Kegjelme Részé Vdvaron az én szekerem es Marhám tsak kölcsönbe jár, szabad lévén ő kegjelmének is az én Részemen jámi [Torda; TJKt V 328].

A címszó forrásjelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

reszarciál helyrehoz, kipótól; a completa/reface; richtigstellen. 1717: Szükség, hogy a Jószágbeli mindenféle marhás Subordinatusokat ugy mint: Udvari Bírakat, Pallérokát^a Valakik(ne)k Vono Marhájok vagyon, meg Változtassa, és ez szerént igyekezze reszarcialni, az eő Her(ceg)sé)ge szól-

gálattya(n), és az oeconomiában eset defectust [Sárd KK; UtL. — "Folyt. a fels.]. 1720: Tiszt Tudós boldog emlékeztű Püspök Sos Ferencz Vram ... az elők között ki mulván ... ezen defectust kivanván a V. Consistorium reszarciálni Tiszt. Tudós Batzoni Mathe Vram(na)k hivatal adatik [Kv; SRE 135].

reszarciálás kipótolás; complete; Wiedergutmachung. 1737: A Széna Rétekis superalyák a Gorbai Széna réteket, de mint hogy az Almási rétek többire sásos és alkalmatlanabak(na)k lenni reportaltattak, hagyattak annak Jobságoknak reszarciálására [Kv; JHbK XXVI/1.].

reszarciáltat megterített, kipótoltat; a dispune să fie despăgubit; wiedergutmachen lassen. 1746: ha pecsét és conventio nélkül uraság erdejét valaki usuálná és az krajnyikátus vagy impedialni, vagyis denunciálni elmulatná, tartozik a provisorale officium az kárt aestimáltatni és az kárt reszarciáltatni az krajnyikkal [Déva; ErdO II, 35]. 1772: rémenkedem Tkts Hadnagy Uram(na)k, és az Tkts Nms Tanácsnak, mint örökös Földös Uraimnak, igen aláza-ton, hogy méltóztassanak ügyemet felvévén, praemittalt károsodásomat a' kin illik reszorciáltatni, hazomnak felverettetését revindicalni [Dés; DLT 321].

reszarciáltatik pótoltatik; a fi completat; ergänzt werden. 1720: A Tiszt. Consistorialis Szemelyek(ne)k Száma nyolcz érdemes Szemelyek(ne)k halála által nem kevesse meg csonkítottat leven kivanta a Ven Consistorium hogy azon fogyatkozás mas érdemes Szemelyeknek választasaval reszarciáltassék [Kv; SRE 137].

rész-atyafi osztályos/osztózó (vér)rokon; rudă participă/care participă la partaj; an der Teilung teilnehmende Verwandte. 1712/1777: mind Vajai, Lörintzfalvi s mind Nyáráttói és Sz. Lászlói s több faluk mind N(eme)s és Jobbágyföldiek, rétek, erdők etc. a két rész atyafiak között mérődjének s limitaltassanak ad aequales partes két felé [Msz; DobLev. 1/79]. 1748: mely le irt helység ha valamivel hosszabatska lenneis az más rész atyafiak Erdejeknél, de sokkal keskenyeb, aláb valo, és pusztáb [Kál MT; Berz. 2. 41/127]. 1758: (A) Nyil Czedulakb(an) irt Bonumakat ad perpetuo possidendum mind ezen Rész Atyafiak kezekhez vevék [Szentlászló MT; DobLev. 1/284. 614].

részben részint; în parte; teilweise. 1710 k.: Quod ad motum et quietem, amint erről odafent részben említettem ahhoz tészem ezt [BÖn. 521. — "Köv. a szöveg].

részbeni vmilyen vonatkozású; privind perspectivele a ceva; auf etw. beziehend. 1848: ha pedig elgondolom életemnek jelenlegi állását, meg rémulék az 'e részbeni jövőndőtől [Dés; DLT].

részbirodalom részjóság; parte de moșie; Teil vom Besitztum. 1801: Felírása és örökös Rész Birodalmának kezdődött és folytatott [Nagynyulas K; DLev. 5].

részbirtok részjóság; parte de moșie; Teil vom Besitztum. 1817: vigyázni kell, hogy 2500 Forint árrá industriám az Koppándi rész Birtokom adgravalására, fel ne vevődjék hanem tsak az 550. Forint [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1001 Dobolyi István Szabó Pálhoz].

reszcindáltat érvénytelenített; a dispune să fie invalidat/anulat; für ungültig erklären lassen. 1766: nem lehet egy uttal Meta erectiojátis keresni és Contractustis rescindáltatni [Torda; TJKt V. 328].

reszcindáltatik érvénytelenítettetik; a fi invalidat/anulat; für ungültig erklärt werden. 1593: inkább teczenek ez eo kgmeknek, hogy ez a veghezes rescindaltatnek, es teorueniel kellene által vinny ez kerdest [Kv; TanJk 1/1. 213]. 1776: a' Contractusokat ugyan meg irták, de a' dolog abban maradt, vagy pedig azutan Judicialiter rescindaltatnak a' cserék? [Nsz; WassLt vk].

rész-dézmabúza részjóságbeli dézmabúza; dijmă de grău ce trebuie dată după o parte de proprietate/moșie; Zehntweizen vom Besitzeil. 1658: Az úr őnsa^a rész dézma búzából tartozik adni az itt valo káplánnak huszonot kalongya búzát [Zilah; EM XLIII, 308. — "Rhédei Ferenc].

rész(e)beli 1. örökrészbeli; privitor la partea cuiva de moștenire; aus js Erbteil. 1578: az Nagod tablayara es Zekyre, nagod eleybe Inteok coketh okadasra, hogy ez Jen valo rezbely Contradictionak adnayak bizonyos okath | Az teob telles rezbely fölül megh lrtt Jozagnak, Lazar leorynczeth myndenestül fogua bekeseges vrasagaban hagyuan, mynden ellene mondas kywl [Jobbágyfa MT; Bállt 79]. 1843: asz(sz)onyaságod^a a' midőn minden vagonját el pusztította még több adosságokatis czélba vette fel szedni, — holott ... sem(m)i jussa azt tenni nincsen és nem lehet, az osztálylélvél minden részbeli Jussától ily esetben ki zárván [T; Tolvaly lev. — "Balás Anna, Sós Sándoré].

2. közföldből osztott földbeli; care a fost dat cuiva în folosință în urma parcelării pământului obște; zum aus Gemeinboden verteilt den Boden gehörig. 1590: Nekünk vala Farchad faluauil tilalmas erdönk, es vgyan ki púza volt az erdeő keözben azt az ... helyet az falú Farchadfalwa fel osztotta tizes zamra, eöt tizesre, ez J azzal az eo rezzebeli feöldel megh nem elegendett, Jeött rah ez my rezzinkre [UszT].

részében, résziben részesedés fejében (munkát vállal, ill. kiad); (a lua/a da/a lucra pământul) în parte; gegen Anteil (arbeiten). 1722: Nemis affigal engem semmi egyéb ugy mint az a szorgos Csépelletés, ne(m) akar az átkozott Gazdag Jobbágya résziben jönni hogy cseppelven | Már résziben kéne csépelletnünk [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1756: az Jozzághoz szolgáló gjalog szeres marhátlan Jobbágjok olj szegénjek hogj másuva részsziibe ne menjenek azért kéntelenítetttem nekik cséplő részt és ebéd Vékát adni és ígj csépellettem el az nevezett szegenj jobbágjokkal [Kiskend KK; Ks 71/52 Szám.]. 1761: az Gabona nem résziben, hanem Jobbágy Szerben tsépelletett el minden esztendőben [Déva; Ks 94. 24. 4]. 1789: Elmúlt 1788-ba csiktaplocai Lajos Péter Taplocán lakó tisztelendő páter Botár György úrtól elfogadván az taplocai határban Nyírhát nevezetű helyen egy darab kaszáltó résziibe [Taploca Cs; RSzF 166]. 1851: a' Tórógbuza földemeit ... mind meg szántatom, a kapálást résziibe adom [Nagyak AF; DobLev. V/1322 Dobolyi Bálint ut.]. 1853: esmerős Szászra ... biztam a' Szöllök résziibe valo kiadását [Gálfa KK; DE 3].

részecske I. /n 1. darabocsk; bucățică; Teilchen. 1656: az kemenj alliaira nilik be vas sarkon panton forgo vas pantos pleh ajto, forditojaval faragott kő mellyekeuel ... Felső része küleomb küleomb fele viragokkal ki csinált mesz metcsezes, meli mesz metcsezeknek az jstalo feleől valo reszeczke az viz rea csepegvén, meli miatt egy kiczin hellien megh bontakozott [Fog.; UF II, 131].

2. rekeszecske; despărțitură; kleiner Verschlag. 1712: Ezek vétettek ki egy régi két felé nyíló ládából az felső skatulyából, bal kéz felől az hátulsó részszecskéjéből [Ebesfva; CsVh 104].

3. folyószakaszocsk; porțiune mică a unui râu; kurze Flußstrecke. 1765/1770: (A föld) innét ezen uthon közel lévő két fűzfa közül a' Küküllő folyamatyának egy részecskéjén keresztül nézven a' középsőtől három olynyire ... határozódik [Széplak KK; SLt évr. Transm. 191].

4. mezőgazdasági területecske, (erdő/föld/szőlő stb.) darabocsk; bucățică de pădure/pămint/vie; Stückchen von Wald/Boden/Weinberg. 1592: Az S. egihaz mellett uagio(n) faluul egy darab mezeónk, kibén kerteltette(m) ez idey haznaerth be egy reszechket [UstZ 11/61]. 1596: egy keöz erdeónkbe, mellyet eő kgmeis keöznek mondott az eleott az megh lrt keöz erdeoben egy reszechket az en reszem zerenth epettem [i.h. 11/24]. 1626: Az berek Elót valo ret hatara feleől az min vezekettek nagj Gergelljel az vezekedeő rezeczket ket fele merjek es fele Nagj Janosnak fele Ozdj Gergellnek maradgion [Bálintfva MT; Sár.]. 1696: vagion egj Darab szenafű Templum szamara mikor niomasban esik egj kis reszecskeje, es egessen egy irant nem kaszalthattyak Taxaja három forint [Alfalu Cs; GyHn 16]. 1721: az ő kgnél zálogb(an) lévő részecskéjét azon gjümölcsös(ne)k meg ereszté [Ne; DE 2]. 1737: informáltattunk vala Határunk egj(gi) részecskéjén(e)k a kozárváriak által lött el-foglaltatása iránt [Dés; Jk 485-6]. 1739: (A szőlő) nagjób részét az Dumitru Ignát Fiai kezdették birni, s, egj részecskéjét en magam, minthogy verség szerent ket reszre kellene oszlodni [Sáldorf NK; JHb XXIII/49. 15]. 1745: ezen szántó földnek edgy kevés Ingoványos részecskéje [Fejér m.; Kath.]. 1748: az Fűves kert nevű Telekbeli részecském [Komjátszeg TA; AbN]. 1777: (Az) irtásnak egy részecskéit ... az erdő ujfolag bé fogta [Dupaietra H; GyK]. 1787: Ezen Fiscalis Tiburtzi határának a' melly Dimensuralattott egy részecskéje kaszáltatik [Kajántó K; KmUlev. 2].

5. birtokrészecske, részjószágocsk; părțică de proprietate/moșie; Besitztstückchen. 1602: Gergh Seifner vallja En az Job apamrol ream marat kichin rezeczkeuel vgy attam Veime-r Martonnak hogy ha leowendeoben el Adnays en hyrem-nekeol el ne Adhassa [Kv; TJK VII/1. 591]. 1606: Az melj keves rezeczket Kecziat Gaspar Erezetth wolt Kezembn azt kez wagiok ozlasra keozre bocziattany [UstZ 20/47]. 1712: Léven egj Kis részecskéje az említett R<eformátus> Parochia mellett valo Fundusnak Zalagban [Mikesásza K; MúzRadák]. 1758: az Relicta ... azzal nem Contentalodik, hanem tovább mégyen ... az Öss Jóságból estimalni kell Dosához illendő jövedelmű részecskét, és a Férje Házában meg kell hadni [Asz; Borb. I]. 1769: az utrizált erdőhöz közelsi kivált amely szomszedcságában volna éppen nem bir Baróti Uram, hanem tavolyatskán tölle a Bagyoni Sándor Uram részét birja ő kglme zálogban, melly a Béli részéből szakadott ki, de ez is igen kistsiny részecske [Spánlaka AF; JHb XXVIII/53]. 1795: Groff Széki Teleki

Kata Aszszony ő Nsága igen kevés héjjával egész Bányabükkit birván, és így az én részecskémis ő Nsgának keze ügyiben esvén, tehát én azon Bányabükki Jóságbéli részecskémet minden belső és külső hozzá tartozóival egyetemben adom által örökös cserében ... Groff Teleki Kata Aszszony ő Nságának [Kv; JHb XIII/19]. 1816: Atyafi Babos Ur itten járván, minthogy kedve vala a kotsárdi Részetskénket kivenni, tehát azt által is adtuk árendába [Kv; DobLev. V/1000]. 1822: Balog Márton az Orbán István és János reszetskéjketis meg Vásárlotta [Szentimre MT; BalLev.].

Szk: *belső* ~ belsősgbeli részjószágocsk. 1681: az Beres pataka felől ualo belső reszecskeje, marada Marko Borbara fiaczkaianak Istoknak [Homoródsztmárton U; Borb. II]. 1791: ezen Adámoson lévő Solymosi részéből jutott, osztály szerint, kevés belső és külső reszetskéjket ... adák által eő Excelentiájának [Adámos KK; JHb XIX/33] * *külső* ~ *belső*.

6. töredék országrész; früntură de țară; Landesteil. 1662: a hatalmas nemzet minden tanácsát arra kezdé fordítani, hogy Erdélynek ... nyakát kedve szerint megnyomhassa, s Magyarországnak megmaradott kevés részecskéjének holdoltatásához és foglalásához is nagyobb kaput nyithasson [SKr 531].

7. megyei részterület; o părțică a comitatului/județului; Komitats/Bezirksteil. 1661: Zaránd vármegyének részecskéjét szüntelen fenyegetvén, holdolásra kényszeríti [Kemlr. 343].

8. kis örökrész; o părțică dintr-o moștenire; kleiner Erbteil. 1629: Az Eőtuos Nagi Mathe vram leaniat is, Nagi Margit Aszszont egy reszeczkei illette, melliet Inuentariumba(n) irtunk; az myk az Szabo Nagi Ferencz iouaibol iutottak [Kv; RDL I. 143].

9. járandóságocsk; părțică dintr-un beneficiu; Bezűgeteil. 1782: Minthogy a fűbéli kár is prétendáltatik, illő, hogy a határpásztoroknak fűből is legyen valami részecske falu közönséges helyéből [Oroszfalu Hsz; RSzf 151].

Szk: *pénzbeli* ~. 1674: Fimbriger Márton szeoleje félénbenis vagyon az városnak vallami pénzbeli részecskéje [Kv; Szám. 34/L. 23].

10. hányadocsk; bucățică, părțică; Stückchen. 1649: az mivek(ne)k kik feleől az per va(gio)n ighen keczin (!) reszeczkeje volt tizen ket lottos [Kv; TJK VIII/4. 376].

11. kb. mértékecske; mică măsură; kleines Maß. 1710 k.: Bízom lstenben, avagy csak mi részecskéjében elmondhattam volna Job. 31: 33-36 [BÖn. 933].

Szk: *kicsiny* ~ben kismértékben. 1673 k./1681: kivaltkepen valo tekintetem lévén, az l(ste)n hazaban hüsegl forgo-lódó Egyhazi szolgakra hogy holtom utanis jo emlekeze-t mindeneknél fen maradgion, kivantam ha czak mi ki-cziny részeczkeben is, jo indulatomnak kész voltat, az érde-meseknél irasban hadni [VhU 317 Thököly Imre ad. lev.].

12. kis csoport, töredék; früntură; kleine Gruppe. 1678: egy részecskéje az magyar nemzetnek akár mint örökődék is, de az többi nélkül félő, markába ne szakadjon, akármikor fog is [TML VIII, 157 Haller János Teleki Mihályhoz].

13. részletecske; mic amănunt; Teilchen. 1590: ha mit Ebben tagadnal wagj walami rezeczkeje tagadnad az my lehet bizonyított az mellet az teorwint is kerem tudomant tezek hogy zawa halwa ez dolognak minden rezeczhez zabad leg(je)n teobet zolno(m) [UstZ].

II. jelzői haszn-ban; cu valoare de atribut; in attributivem Gebrauch: részecskényi; de o bucățică; von einem

Teilchen. 1766: egy kis részezske föld [Hr 10/3]. 1860: meg vásárolta ... egy másfél öl Széles és 28 öl hosszú részezske belső birtokát [Mv; DE 2].

részezske-birtok részjószágocska; pârțicică/bucătică de proprietate/mosie; Besitzteilchen. 1864: Kegyelmednek egyezesünk szerint a' Gagyí részezske birtokunkért fizetnem kell vala ez előtt egy holnappal [Újszékely U; Pf Révai Dénes lev.].

részeg I. *mn* 1. erősen ittas; beat, bñut; betrunken. 1568: Elena famula valentini zabo iur(ata) fassa est az lean Rezeg wolt, es vgy eset el [Kv; Tjk III/1. 200]. 1570: Vayda Demyen hithy zeren vallya, hogy ... Mond Janos kenez' Menny el dolgozdra ha Rezegh vagy [Kv; Tjk III/2. 12. — "Balinth Thywadarnak]. 1586: Jloná Takaro Martonne vallia Monda Iller Ianosne, De edes Albert Vram Ne Ieoj most Mert Az Vramis Rezeg en is Rezeg vagiok [Kv; Tjk IV/1. 540]. 1589: oth fen az bak Anna agiaba fekszik Matias deak rizegh wala oth aluzik vala [Dés; DLT 226]. 1590: Jgen reszegh vala megh terdis esett vala az Sarban' [UszT. — "Kemény István szolgálja]. 1626: monda Zalay Jstuan(n)nak az tisztarto hogy hagy beket nekj lad hogi igen reszegh [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Antal Balintne Ersebet vall.] 1631: Monda(m) enis hogi haggjanak beket az reszeg embernek [Mv; MvLt 290. 258a]. 1690: Hazamra reszeg Nimetet hozot maga hazatol [Zabola Hsz; HSzJP]. 1703: Trifő Jő vala s hajtja vala a Libbez János Juhait s morgolódik vala mint reszeg ember [O.solyos KK; SLt Balonoz (?) Simon (26) jő vall.]. 1792: Vejemet, ha segétségre nem megyek, halálra verik a' részeg Pandárok [Déva; Ks 75. VIIIb. 142].

Vo. a *holtrészeg* címszóval.

Szn. 1602: Rezeg Máté szab. Rezeg János lőfő [Szentmárton Cs; SzO V, 237]. 1614: Rezegh Istva(n) pp. Rezegh Thamas pix [uo.; BethU 432]. 1626: Rezegh peter [Csz; CsÁlt 27. I/4]. 1641: Részég Bálint [Szentmárton Cs; EHA]. 1698: Reszegh Ferencné [Csatószeg Cs; CsÁlt 27. I/44]. 1759: Franciscus Részeg [uo.; EHA].

Szk: ~ *ővel*. 1780: Ez is a Kalandos végezése, hogy valaki akár józanon, akár részegővel fogván a testet, elejtené ... büntetése 1 J. egy forint [Kv; EM XI, 224 Az őregebb hidelvi Kalandos-társulat cikkei]. 1827: tapasztaltam magam is hogy örökké és többnyire részeg fővel szerette jámi Dobolyi István Ur [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1109. 17 Ilye Juon (46) zs vall.]. 1845: Balog István mindig részeg fővel járván, még a napokatis őszve zavarta [Dés; DLT 591] * ~ *korában*. 1599: Antony az wy kemenet rezegkoraban le deoltette volt [Kv; Szám. 8/XVI. 40]. 1631: Bőrucine reszegh koraba(n) mind Apiat Anniat rutul szitta lelkeuel [Mv; MvLt 290. 46b]. 1710 k.: igen részeg koromban is azon búsaltam, haragudtam, hogy miért reszegedtem meg [BÖn. 520]. 1777: Tyiu György részeg vagy józan korába káramkodotté [H; Ks 114. 61. 128 vk] * ~ *szabású*. 1573: Marton deak vallia hogi haitas Ianos deakon latta hogy lo kedw (!) es Rezeg zabasw volt [Kv; Tjk III/3. 277]. 1585: En Rezegh zabasu valek Aztalos Istwa(n) hazanal, Az Scotetbe megiek vala [Kv; Tjk IV/1. 444].

2. *becsm.* Szk: ~ *disznó*. 1592: Mezaros Menihartne, Barbara vallia Bachi Peterne fabiannet, arultato, teoketlen, es rezegh diznonak zitta [Kv; Tjk V/1. 233]. 1705:

Dienes úrfi morgott, szitkozódott és koszperdet is húzott, mint részeg disznó ember [WIN I, 511] * ~ *kurva* (nő). 1568: Michael Landor ... fas(us) e(st) ... az monda hogy Jm az Rezeg lopo kuruano leanya el eset [Kv; Tjk III/1. 200]. 1582: Marta Nilas Antalne vallia, hog zidta Igiarto Georg akkor A felesaget, Mondwan, Ne kialch Rezeg Bestie kwrwa [Kv; Tjk IV/1. 72–3]. 1630: hallam hogy vajologat vala az olah oda megiek az toluai kialtasra mert ne tala(n)tan az rezegh kuruak megh colik az szegeni Embert [Mv; MvLt 290. 1a].

II. *fn* 1. erősen ittas személy; persoană beată, om beat; betrunken Person. 1574: Zeoch Andras, Krestel Berech Inassa, Es peter zemlyesiteo zolgaya Azont vallyak hogi kyaltany kezd chisame ... Zeoch Andras meg Zollyatia hogi eyel Ne kyaltana az hazra ... Mert Rezegnek velyk, Mond eo neky My Ne(m) az ageb attya boran Rezegwlt Megh ha rezegis [Kv; Tjk III/3. 329a]. 1591: Nagy Mihalne Catalin vallia igy zollot, Menny be te Rezegh vakar' be [Kv; Tjk V/1. 119]. 1657: Sziksón az fejedelem hadaiban felesen vadnak részegek | maradván ott néhány részegek az ellenségbeliek közül, azokat megfogdosók [KemÖn. 213, 251].

Sz. 1845: a részeg, és korhelnél nincsen pénz, sem becsület [Dés; DLT 92].

2. ~*eben* részegségében; la betje, beat fiind; in Betrunkenheit. 1593: Zaz Balint vallia Kís Mihali en nekem vgi mint Capitannioknak panazt teon hogi eo az eo felesaget egi latorral kapta volna ... Annak vtanna leoue oda mind felesegesteol, es vizza akara tagadni eleobbi mondasat ili okkal, hogi eo rezegebe monta volna nekem ezt [Kv; Tjk V/1. 369]. 1600: Barassay Mathyas varos eskeott zolgaya vallia, Soha Jozanaban Darabos Janosnak Kis Caspar es felesege ellen semmynemee Zydalmott nem hallott, de rezegeben Amegh en mellette voltam az vtbanis panazkodott sokzor [Kv; Tjk VI/1. 515]. 1633: Hallottam Abrugi Jstua(n)tol hogi monta nekem reszegebe(n) azt hogi eo halt Szabo Jacobneual [Mv; MvLt 290. 25b].

3. részegség; betje; Betrunkenheit. 1662: De itt mindek a fejedelemnek nagy mértékletességre és modestiájára vigyáztván, olly modeste, mértékletesen tartják és viselik vala magokat mind beszélgetésekben, ételben-italban, hogy részegre való kívánságnak még csak nyoma sem sajdíthatatnék [SKr 269].

◊ **Hn.** 1676: az Reszegh faran fel [Körösfő K; KHn 66]. 1727: Sobok felől elé a részeg élen [uo.; i.h.]. 1737: A Reszeg alat (sz) [Sárvásár K; KHn 132]. 1815: A' Részektetön a' Soboki határ és a' marha legelő között (sz) [Körösfő K; KHn 67]. 1850: Részeg alja (sz) [uo.; i.h.]. 1891: Részegoldal [uo., KHn 68].

részegecske ittasocska; ușor amejit de băutură, pilit; wenig betrunken. 1758: Toma es ő részegecske is vala [Bucsed H; Ks]. 1780: Murányi Pál Uram akkor teremtetével Sokat káromkodott S részegecskeis volt [Karácsonfa MT; Told. 4]. 1823: az igaz hogy tsipegető ember kivált mikor részegecske, de nem gyujtogato [KLev.]. 1841: Bátoriné azon időben részegecske volt [Dés; DLT 36].

részegecskén kissé részegen; ușor amejit de băutură; leicht betrunken. 1840: Elő állítottatott magistratualis rab Zimán Juli, — és Lupuj Máriaó egy értelmőleg azt vallyák lelki esmérétesen — hogy Bátoriné részegecskén jött bé — a' Városló a' Hajdu Háza [Dés; DLT 31/1841].

részegen erősen ittasan; beat; betrunken. 1572: Dely Martonne Marta, azt vallya, hogy egy Nap estwefeleh Ment volt Eö kapozta kerry Keomyes Georgnehez. Azomba hoga oth Bezellenek volt Jwv oda Rezezen Istwan vayda fja [Kv; Tjk III/3. 4]. 1591: Verner Mathiasne Cathalin, vallia ... Latam hoga Pyrga Janos rezezen be leoue az malomba [Kv; Tjk V/1. 128]. 1604: valamely Tizedes awagy egyeb rendbely Zemely rezezen megyen az corizetre az kalitkaban tetessek es ott viradgion megh [Kv; TanJk I/1. 485]. 1631: mondgia volt eczer az szolgálja hoga az Ura haza ment reszezen s megh Czokolgatta volt az Ura [Mv; MvLt 290. 237b]. 1656: Lattam hoga Csiszer Ferencz az Huszar Ur(am) udvar hazahoz iöt reszezen [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Szasz Janos (25) jb vall.]. 1697: az Cizimadia Inassát Tutonya Pétit Janos mester részegen az szekér aloll az Üstökínél fogva randította ki, s ugi verte megh erőss kegyetlenül [Somosd MT; SLt AK. 32 Gal György (30) ns vall.]. 1751: egjszer Vándor luon az Korcsomán részegen fülem hallottára rutul káromolta, és veréssel is fenyegeti vala öket [Balázstelke KK; IB. Szimion Moldovánj (30) jb vall.]. 1796: részegen Házamra 's Okolomra jövén 'a' Velembe ki Nemes Ember, kőtelődöztenek, hajánál fogva tépték [Déva; Ks 75. VIIIb. 142]. 1844: Ma két hetitől fogva Szakmári Ferentz mindég részegen veszedelmezett Cseresnyés Dánielnél [A.sófalva U; DLt 1441].

Szk: igen ~. 1598: Andras Deak ... vallya ... teoltetenk valamely bort ott az korchyoman, mikor azt Jnnwk Azon keozben oda Jeowe borsos Gergely igen rezezen [Kv; Tjk VI/1. 263]. 1629: ez az Makai Istua(n) igen reszezen iöve oda [Mv; MvLt 290. 177a]. 1772: Tegnep este oda men-vén Anyám Aszszony Bányai Györgynéhez vér köért akkor látta igen részegen és Menkö Teremtettével káromkodni Bányai Györgynét [Dés; DLt 321. 48b Mart. Kallai (24) ns vall.]. * nagy ~. 1598: Gal Gieorgy ... wallia ieoue keozinkbe nagy rezege(n) Borsos Gergeli mingiarast garazdalkodny kezdé [Kv; Tjk V/1. 179]. 1656: az Tsűrömben talaltam Vas Ferenczet egy mezei katonával nagy részegen [Abafája MT; Told. Huszar lev. 17a]. 1840: a Sogoromat Molnár Tamást ott tanáltam nagy részegen, több oda valo Legényeketis erőssen meg itattva [Homoródsztrmton U; KLev. Szász István (30) szabad székely vall.].

részeges I. mn 1. iszákos; beřiv, beřivan; trunksüchtig. 1597: Az vasamapi bor korchiomarlistis ew kegme megz zabaditottak de illien conditionall hogy ew kegme Biro vra(m) zorgalmatoson vigiazzon hogy valami rezezes tormezlo emberek miat tumultus ez Varoson ne indittassek [Kv; TanJk I/1. 290]. 1647: az Dobakaj Farkas fiai Ferencz es Pal igen reszezes tekozlo emberek valanak [Páncélcseh SzD; JHb III/53]. 1678: reszezesek, tekozlok ne legyenek, hanem mindenekben Tehetsegek szerent az Ur eo kge jovainak szapor-gatoi, takargatoi [Záh TA; Told. 1a]. 1701: reszezes ember birsasog ember volt [Bözdüjfalu U; Pf]. 1774: Czirjek Lajos Uram eleitől fogva itkányos, reszezes ember volt [Zoltán Hsz; HSzjp Franciscus Szász (50) jb vall.]. 1781: N. Szokolján Juon hársáto reszezes veszekedő Garázns verekedő ember volt [KLev.]. 1813: (A szobán forgó személyek) többire minyáján reszezesek, rossz híru soros emberek [F.bereksző Sz; Bfr III. 12/9 Flontás Gligorie (30) col. vall.]. 1817: taxalista Szuszán János reszezes 's korchel volta miatt kéntelenit-tett házát el adni [Déva; Ks 90. XCvIII. 5].

Szk: ~ nevezet. 1657: Vilipolcki Rákóczi Zsigmond-nak, azt mondja vala, hogy az lengyel nemzetnél ő volna

kedvességben, mint kinek elméjének, eloquentiájának, tudósságának és józan életének s egyéb sok virtusinak nagy híre volna közöttök: ellenben pedig, hogy az bátyjának részeges és csekély elméjű s közönséges paraszti humorú nevezeti volna [KemÖn. 308] * felette/felettebb ~. 1657: Ferenczfi hatalmas főexpeditor és csudás memoriájú ember vala, de felette részeges [KemÖn. 116]. 1710 k.: Az ipam, Kún István, felettebb részeges ember volt [BÖn. 520] * igen ~. 1657: Kalandi Anna ... igen reszezes, buja, rut parazna életű aszszonyi allat volt [Szjk 84]. 1714: Toba Asz(sz)onj igen részeges volt, melly részegsége miatt meg szegényedet [Algyógy H; BK ad nro 431 Sztán Juon (40) jb vall.]. 1724: az örög Jérémiás igen részeges ember lévén, minden ezüst portékát a' Feleségének Váro Judith(na)k zálogban hánjt, és meg ivutt [Ne; DobLev. I/106. 6a].

Sz. 1638: Boncza Giörgis hozza üte az karoval s min-giart az kertt töueben düle Kovacz Giörgj, csak eggjet sem kezdé mozdulni, hanem aztan kesorő mint egy reszezes tiuk kezdé emelgetni az fejet [Mv; MvLt 291. 157a].

2. lerészegítő; bűtor; ertrinkend. 1657: Az lakodalom az főasztaloknál nem lön igen részeges, az míg akarák, ivá-nak [KemÖn. 266].

3. becsm. Szk: ~ disznó. 1592: Nagi Bachi Miklos vallia: Hallottam Zaiabol Zabo Georg'nek hoga azt monta haza nepenek, hoga mindiaian zidalmazsak Niarj Martont, ziggiatok vgimond ez rezezes diznott Az feleségeol is hallottam hoga monta, te felesége hagiott, rezezes esse [Kv; Tjk V/1. 183]. 1799: uton utfélen is mindenkor Tekenos Békának, Részeges vén disznónak, Borso szalmával égetni való Boszorkánynak nevezi, tsufolya^a [Dés; DLt. — ^aAz egyik aszszony a másikat] * ~ esse → ~ disznó * ~ gazember. 1832: miért kér ked passust ebatta részeges gaz-embere ebatta huntzfut tolvajja hiszem esmer [Dés; DLt 574]. 1844: Szakmári Ferentz egy részezes fajtalan életű hitvány gazember [A.sófalva U; DLt 1441] * ~ kurva/kur-vafi. 1568: Margaretha vxor Johannis Thuri fassa est retorsisset vxor Petri gruz az anyad wolt az rezezes bestye hires kwrwa pelengerezet ne(m)zetw bestye Kurwafi [Kv; Tjk III/1. 146]. 1570: Kochis gergne Borbara hithy zerent vallya, hogy Azt monta neky hoga megh veotte(m) Regen Az Rezezes Bestie kwrwafya hazat^a [Kv; Tjk III/2. 84a. — ^aTi. a Thoroczky Gergelyét].

II. fr iszákos személy; beřiv, beřivan; trunksüchtige Per-son. 1570: Kochis gergne Borbara hithy zerent vallya, hogy ... Azt Monta neky^a azis^b egy Rezezes, fizettem 75 f-ot adossagot Ertek, Al enneke(m) ez haz 200 fba az felyt eokis Megh lthak [Kv; Tjk III/2. 84a. — ^aTi. Pallochy Janos. ^bA Thoroczky Gergely felesége]. 1610: Eg' atiam-fia uala ott az rezezesek közt, vgy menek oda [Uszt 49c]. 1702: Porka Janos mester ... az Malom Birakkal edgyező akaratbul Molnarokat, kiket igaz Leikü Esmeretűek(ne)k es munkara s mestersegre alkalmazotaknak ismer tarchon, nem reszezeseket, nem emberteleneket, hanem jo remense-gűeket [Dés; Jk 321a]. 1843: mennyenek haza az urak ne kössenek ki evel a Részeggessel mert örökké teli vagyon a feje [Moson MT; Tsb 49].

Szk: ~ nek szid. 1591: Sziluasi Benedekne vallia ... Kecskemethi Georgine feierdinert, takniosnak, rezezesnek ziggia vala [Kv; Tjk V/1. 113]. 1812: Mihály Pavel ... Panaszsa felvétetik a' Majorosné ellen ok nélkül valo és illetlen motskolásáért az holott Miklos Baránt bizonyságul elé állítván le tett hite után vallá, hogy az Bepanaszolt re-

szegesnek, Miselnek Nyavoljásnak, és egyéb szájára járo motskolo szokkál szidta [Petrilla H; JF 36 Prot. 21].

részegeskedés iszákoskodás, korhelykedés; betje; Trunksüchtigkeit. 1582: Miwel hogy minden felől be theolty eo kegmek fileyth az sok eyeli kialtas Rezegeskedes harczolas es chintalansag feleöl valo panazolkodas Biro vram vigiaztasson rea ez felekre [Kv; TanJk V/3. 269a]. 1594: Az Ceheket biro vra(m) be hiwassa es meg inche, hogi minden ember az zitoktol atoktol meg tartoztassa magat ... Biro vra(m) megh kialtassa publice az zitkot, meh seren, eget boron valo rezegeskedest [Kv; i.h. I/1. 240]. 1600: az ifyakat biro vram coercealtassa zorgalmatosan mind az eyelly zellel valo farsangolastol, rezegeskedestol torbezolaskodastol [Kv; i.h. I/1. 353]. 1677: a' kik az Haza közönséges dolgában, vagy Fejedelmek szolgálatyában jární comperialtanak, azoknak gazdálkodni tartozzanak illendő módon, tékozlás, részegeskedés, és a' szegíny-ségnek sarczoltatása nélkül [AC 159]. 1688: A sz: Partialis Nemegyei Mihaly Uramnak ez egyszeri cselekedetiről, részegeskedéséről kardoskadásról condonál de ilyen conditionnal, hogy a Vissai^a Ecclesiat complacallya meg kövesse [SzJk 223. — *K]. 1705: (Ketskeméti István) ha többször korcsomákon valo részegeskedésb(en) és l(ste)ni káromlásba(n) comperialtatik; pro exemplo alior(um) az piaczon meg paczáztatik [Dés; Jk 346a]. 1770: Sokan a Lenczeiek buzával széna szalma árrával adossok lévén az Radnoti Udvarhoz mások pedig bor árrában részegeskedések mián, irgalmatlan kegyetlenséggel egyszersmind fel akarják szedni és némeljeket tömlöczcznekis [Lekence BN; Ks 47. 67. 29]. 1800: Dosa Adam vr ... A' Makfalvi Jozságot is el adta de nem torkosságáért és reszegeskedesiért [Msz; DLev. 3. XXXV. 6].

részegeskedhetik iszákoskodhatik, korhelyeskedhetik; a putea duce o viață de bețiv; saufen können. 1676: az Gselkat feozok ... masok hogy inkább tobzodhassanak es rezegeskedhessenek rendetlenul mind buza es egyeb gabonakbol feozik es feozetik az Gselkat [K; CorpSt I, 297; id. MNy XXVII, 320–1].

részegeskedik iszákoskodik, korhelykedik; a duce o viață de bețiv; saufen. 1573: Zabo Sandor hity vian azt vallia hogy Zeoch pal volt Eo nalla Ebeden vachoran De otth Tyztessegeel es Mertekletessen lakozot Nem Rezegekedet [Kv; TJK III/3. 182]. 1585: Akik vosamapon p(rae)dicatio Alath rezegeskednek az egeth Boron eo kegme illendeo bewntetessel bewntesse [Kv; TanJk I/1. 2]. 1625: láttam hogi vendegösköttenek reszogösköttenek [Kszeg; BfN]. 1639: az Rabok ejel nappal ittak dorbezioltak ot Kallajneval, reszegesketek [Mv; MvLt 291. 189a]. 1698: Szöke István ... láttam mint eszik iszik a' méhseren, részegeskedik [SzJk 307]. 1730: nem lattom egyzeris hogy Tisztarto Bako Jozef Uram ... rezegeskedet volna [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 24]. 1765: az henye és haszontalan életről le mongyan, ne reszegeskegyék, hanem ... igaz kézi munkája által élylen és ügyekezék [Torda; Pk 2]. 1780: majd mindenkor jeles Házások, Czigányok és más féle Emberek is azoknál ittanak s riszegeskedtenek [Déva; Ks 113 Vegyes ir.].

részegeskedő I. mn 1. iszákoskodó, korhelyeskedő; bețiv, bețivan; trunksüchtig. 1711: Ungvari Andras (:mint

gonoszul masok meg csalasára szerette hivattatni magát, noha Leanyi neve Ersok volt:) reszegeskedő, cselcsap hazudozo lévén ... sebes tüzzel valo meg egetesre itiltetik [Kv; TJK XV/1. 68. 9]. 1800: részegeskedő Dobzodo Ember nem volt [Msz; DLev. 3. XXXV. 6].

2. iszákossággal, korhelykedéssel teli; de bețiv, care se face cu multă băutură; voll von Sauferei. 1662: Az jenei tisztviselőknék tisztékben el nem járások, részegeskedő vendegeskedések Római peregrínus mint Rómátul búcsúzott volt, annyi kárt tapasztalván a részegeskedő életben, úgy kellene annak is válét mondani [SKr 432–3 Tartalomjelző fejezetcíméből].

II. fr korhelykedő személy; om bețiv, bețivan; trunksüchtige Person. 1586: (Vasárnap) Az korchomakis Wressek legienek minde(n) Rezegeskedeoekteol, Tobzodoktul [Kv; TanJk I/1. 34]. 1789: A' Politikai Rendtartás obser-váltak a Részegeskedők, és egyéb czégéres vétkek tselekedők meg büntettetnek [UszLt XIII. 97].

részegesség iszákoskodás, részegeskedés; beție; Saufen. 1561: Az Rezegessegnek hasartossagnak Byrsagirol Art 19 [Kv; ÓArt. Mut.].

részegítő 1. részeggé tevő, megrészegítő; care te îmbată, berauschend. Szk: ~ ital. 1688: Ebben az Esztendőb(en) semmj Reszegiteő italt ne igiek [Kv; MészCLEv.]. 1698: semmi nemű reszegítő italt Boldisár Ur(am) ne igyek [Kv; ACJk 29]. 1711: (Az alperes) magát arra Compromittálta, hogy egész Heteb(en) (Igy!) semmi részegítő italt ne(m) iszik [Dés; Jk 362b]. 1771: a falugyűlésiben dohányozni nem szabad, mikor valami törvény foly, sub poena den. 2. A bíró háznál senki részegítő italt ne igyék, míg a dolgok el nem igazodnak, vagyis dimissio nem lészen, másként a bíró büntetődik ad den. 6 [Szemerja Hsz; SzékFt 94]. 1794: Az is igaz, hogy a részegítő italt is szer felett gyakorlotta [Eresztvény Hsz; HSzJP Stephanus László (80) Agilis Nobilis vall.]. 1844: Senkinek ki részegítő italt hitelben ad, — illetén hitel penze fel vételére, a Tiszt Segedelemmel 's rendelkezéssel ne légyen [Usz; UszLt XI. 85/1. 100].

2. árv (lelket) elkábító/mámorossá tevő; amēitor; betäubend. 1636: A' Pápa részegítő borának arulói-is ezent művelik sok költségben készült musicai eszközökre tesznek szert, nagy fizetéssel Orgonistákat, és egyéb műikásokat fogadnak, s-tartanak, az kiknek szű gyönyörködtető zengedések miatt az balgatag emberek, még az Istennek tisztán tiszta ögyeledetlen szent igéjét-is hátra hagyják [ÓGr Aj.].

részegség 1. részeg/italos állapot; beție, stare de ebrietate; Betrunkenheit. 1570: Maradek peterne Anna, ezt vallia hogy ez Borbara New lean nem volt az predication, hane(m) Brassay Janoshoz Ment volt ... Rezeksegbenis kaptha volt [Kv; TJK III/2. 89]. 1584: Catalin pap falwy Jllies Janosnak a' fogolnak edes leania vallia leowe a korchomarol Az Apam, az Ania(m) hon nem lehet, Es engemet az Agyba vete, es ot kenzo fertelmeskedet vele(m) ... Meg luta Az Ania(m), es Neky megh monda(m) Inte arra hogy halgassak Ne tala(m) megh ter, es Rezegsegebe ment volna az illie(n) Izoniusagra [Kv; TJK IV/1. 305]. 1596: rezegsegebe aludtam az asztalon [UszT 11/52]. 1614: Hallottam azt az Bathori Gabor zolgaitol hogi azt mondotta uolna Bathori Feiedelem rezegsege-

be(n) hogj az vrakat lab alol el wteti [Kisfalud MT; Ks O. 20]. 1688: Madai Samuel Uram ennek előtte valo obligatoriajat reszsegével, reszsegében lött káromkodo szitkozódásával veszekedésivel verekedésivel, és sok illetlen magaviselésével violálván ... Tetzett a' sz: Széknek hogy Katonában^a reconciliállyon [SzJk 230. — *K]. 1727: Ha valaki étzakának idején reszsegéből rikotozna azt a falu meg bunteti egy forintig [Szemerja Hsz; HSzjP]. 1765: Nem excusalya az Inctust az rezegseg, mert a rosz termeszet reszsegben szokta magát ki mutatni [Torda; TJKt V. 265]. 1816: meg vallom igazán, ezen cselekedetemet, melyre engem az én bűnöm 's az azon estvéli reszsegemből következett tébolyodásom vitt [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

2. reszegeskedés, iszákoskodás; betje, bánt; Saufen. 1582: Vagion az kapwn Allo Drabantok feleollis Nagy pazonokodas eo kgmek eleot hog igen el Mennenek Az Rezegseben tiztek es hiteok zerent az vigiazasban giakorlatossaggal Nag Alozekonsagba(n) es Thuniasagban talatnanak [Kv; TanJk V/3. 269a]. 1586: Jgiarto Georgy vallia, Senky Nem bantotta az en lattomra Leorinczet, hane(m) az Reszegsegert es rutolkodasaert, vgia(n) meg zidalmazwan ky Vitetek [Kv; TJK IV/1. 545]. 1642: mod nélkül valo reszegseget Udvarokb(an) nem követtem, mert valamely Udvari szolga Udvarokban az reszegseget követi de ninczen annak beözületi [Fog.; Told. 1]. 1675/1688 u.: az reszegsegnek beket hagy hanem iziben lass a dologhoz [Borb. 1 Petki János ut. csikéscai jóbírójához]. 1700: P. Szemeriai Ur(am) reszegsege miat az Eccl(esi)ának nagy scandalumára a' cultust ne(m) csak hét köz napokon hanem vasárnapokon is gyakorta el mulatta [SzJk 324]. 1714: Toba Asz(szonj) igen reszeges volt, mely reszegése miat meg szegényedett [Algyógy H; BK ad nro 431 Sztán Juon (40) jób vall.]. 1726: En T. T. eszköszöm az egy elő Istenre minden reszegséget karomkodást, Szo-horodást illetlen magam viselését el kerülén haborusagot nem szerzek [Kv; SRE 154]. 1819: Kretsun Josziv ezen esztendőben inkább beteges ember volt, tsak a' szünet nélküli valo reszegség mutatott benne elevenséget [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

Szk: ~nek/-re adja magát. 1562: 1553 esztendőben ... adták vala magokat a nagy reszegségnek és paráznaságnak, mely miatt Szeged alatt a hajduk a törököktől mind levágának [ETA I, 15–6 BS]. 1827: Férjemmel Nemes Sáska András Urammal 36 Esztendeje a mólta Házassági életre léptem de 12 Esztendőken innen ... reszegségre adván magát, ma már olyan garázna ember lett, hogy meg jobbúlása felől semmi reménseget nem remélhetek [Torda; TLt Praes. ir. 416] * ~re vetemedik. 1710 k.: Mint könyörgésben is említett, én mind a reszegségre, mind a paráznaságra szintén vetemedni kezdek vala [BÖn. 587].

reszegüll megittasodik; a se ímbáta; betrunken werden. 1619: lássam, mint leszen az Perzsiából hazajöveteli az fővezérnek, s mi állapotba állapodnak az dolgok, hogy ne kellessék kétszer reszegülni [BTN² 184]. 1654: Timus azt aljttya hogy uitez magyarsagh Gorolykatol reszegüll [MNy XXXVIII, 133].

reszel a pili; raspeln. 1785 k.: Szabót kérnék, de gyűszút cserélne. Szurkos kovács csak szenet égetne, Az ötvös is csak kentefitélne; A lakatos mind holtig reszelne [EM XX, 500 Balás kódex]. XVIII. sz. v.: Hoszuflitat (!) hozot a

borbel Reszeltem kalapot es sörkanyszeget tsinaltam 15 (kr.) [Szászváros; BK. Desi Ferentz kezével]. 1808: Egy uj Far sutu Rfr. 3. A' Gyujto Jukat bé tsinalni felyül a' Csöt egyenesen reszelni xr. 30 [Kv; TKhf puskaműv.].

reszelő pilá; Rospel. 1528: II instrumenti ferrea cum quibus asseres planare solent wlgari Reselew [Vh; MNy XXXI, 276]. 1586: Balint halmly lakatos Gergely zolgaia^a Archul chapa Grusz Leorincz Chizar Petert vgy kezdenek Nyeöwekednj, Grusz Leorinczteol enis egy Nehany Reszeleot veottem el | Anna Lakatos Gergelne vallia ... Leorinczet kj vitetek, es ot az Mihelbennis Rezeleót mit Ragadoz a legheniekheöz [Kv; TJK IV/1. 546–7. — *Vallja]. 1656: Ezen hazban^a vagyon 4 eoregh fűrés, kett eoregh erezhő gyalu 's egy kiseb, egy raspoli, negy véseő, egy cirkalom egy fűrész metcző elesiteő reszeleő [Fog.; UF II, 108. — *Az asztalosok házában]. 1741: Tíz reszelő Vágo [Kv; TL 90 lak.]. 1829: pléhes Mester Ember Szabo Ferentz sequestrált pléhes Mesterséghez tartazo Mivszereket conscribaltuk a következőzendő rendel ... Egy háram élű reszelő^a 4 xr [Torda; TVLt 378. — *Fels-ből kiemelve].

Szk: gombolyég ~. 1742: Egy gombolyég és egy Lapos Reszelő [Kv; TL 90 lak.]. * gömbölyeg ~. 1741: Egy kis Gömbölyeg reszelő [Kv; i.h.]. * lapos ~. 1741: Egy kis lapos reszelő [Kv; i.h.]. * öreg ~. 1622: Egi raspolj es egi eőreg reszeleő tt f. — d. 12 [Kv; RDL I. 119 néhai Tótházi Eőtűs Mihály ötvös műszereinek lelt.]. 1656: 4 eoreg reszelő közep-ső raspoli nro. 8 [Fog.; UF II, 96]. * sima ~. 1820: Két sima reszelő, és edgy vas kűsű [Mv; MvLev. lak.]. * villázó ~. 1741: Egy villázó reszelő [Kv; TL 90 lak.].

reszelőcske pilá micá; kleine Rospel. 1656: Ezen saffar hazban vagyon egy negy szegre csinalt asztalos miszerszart tarto lada, kiben vagyon miveleő ezköz ez szerint Reszeleőczke nro. 2. Veseő 2 [Fog.; UF II, 114].

reszelt megreszelt; rázuít, ras; geraspelt. Szk: ~ torna. 1710 k.: Anno 1677. a hosszas fogságban a gutaütésnek jelei kezdének rajtam látszani Szabadulásom után egy vén úr, jó uram, adá tanácsul, hogy olyankor szagoljak reszelt tormát [BÖn. 527].

reszeltet a pune pe cineva să pilească ceva; raspeln lassen. 1657: lakatosokat hivatván, kezdette reszeltetni az reteszeket [KemÖn. 137].

reszeltet 1. átv is 1. részesít; a-i face parte cuiva de ceva, a împărtași pe cineva din ceva; beteiligen. 1663: Kérem Nagyságodatt, méltóztassék, ha mi jó hírei lesznek engem is reszeltetni [TML II, 474 Teleki Mihály Bornemisza Annához]. 1672: Kérem Kegyelmedet, Csernel uram jóakaratiában reszeltessen [TML VI, 28 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1676/1681: minden Ember nem avégre születik ez világra, hogy egyedül csak magának élylen s l(sten)tul adattatot Jokbul maganal szűkölkődebbet ne reszeltessen [Vh; VhU 266 Thököly Imre ad. lev.]. 1785: a' Torotzkai Sellérek panaszakra Resolutiotis nyertek, hogyha mindenféle terheket huznak, a' haszonbais a proportione Szolga Biro Uram a' Birákkal az erdőre nézve részeltesse [Torockó; TLev. 10/5]. 1851: Minden mezei Terményimből ... Mátyást reszeltetem [Nagyak AF; DobLev. V/1322 Dobolyi Bálint ut.]. 1865: Bizodalommal kérem

gyermekjeimet, részletessék felkelhetőimből jobb embereimet emlékebe [Kv; Végr. 4].

2. ~i magát részesíti magát; a-și face parte; sich beteiligen. 1807: mindenkörán magakat résztettették [Aranyosrákos TA; Borb.].

részletetés részesítés; acordare; Beteiligung. 1666: Az itt való szolgálta hűti kötelessége alatt tartozik az urának kedvezés nélkül megírni az dolgot, hogy az következhető rossz, ha van mód benne, távoztassék el. Az méltóságban levők, mikor magok felől szolgáljoktól affélet érhetnek, kegyelmesen veszik, sőt kegyelmességeknek részletetésével annak gyakorlására útát is szoktak nekik nyitni [TML III, 637–8 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. 1675: Kegyelmed magyaroknak, véreinek, tagjainak szállás adással s maga jovaiból való részletetéssel kötelesen tartja magát [TML VII, 66 Matskási Boldisár ua-hoz].

részletethet részesíthet; a putea da cuiva din ceva; jn beteiligen können. 1677: Bizom én is reménséggel, Isten annyira könnyebbíti Kegyelmed kedves betegit, engem is jóakarátjában részletethet [TML VII, 329 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz].

részletetik részesíttetik; a-i fi dat cuiva din ceva; beteiligt werden. 1636: (Az ember) minden állatok felett való uraságra, s — méltóságra emeltetett, és az Istennek bővebb kegyelmében részletetett [ÖGR Aj. 6]. 1681/1741: tulajdon magok asztalokra ha a' Somlyai Familiak ő Kglmek horogal vagy két köz háloval kívánna(na)k a' To halából részletetni, tartozza(na)k eléb vagy Lugosi Vram(na)k vagy gondviselőinek értésére és tuttokra adni, s ugy halásztatni [Szentbenedek AF; DobLev. I/28a].

részenként 1. részletekben; in rate; ratenweise, in Raten. 1806: Csörgő József hogy az önként való békességet a nemes communitással meg nem állotta, az 41 (!) Rénes forintokról, az melyet részenként kellett volna megfizetni, azért ez mai napon megítéltetett, hogy megfizesse 8-cad napok alatt [Szárhegy Cs; RSzF 301]. 1808: Enis tartozom ... az ígért 50 Vforintokat vagy részenként a' munka folyomottjához alkalmaztatva, vagy a' munka el végzése után egyszeremind ki fizetni [Kakasd MT; DLev. 4/XLI].

2. ~ való ismételt; in repetate rînduri; wiederholt. 1823: 1817dik Esztendőtol fogva részenként való ház fel verések által F. Várjai Parochiamban a' Tolvajok által tett Kárim Specifificatioja [Firtosvárálja U; Borb. II].

részenkénti részletekben való; in etape, treptat; stufenweise. 1844: Alb Gábor Szénáját egykor valaki meg gyujtván elégették a' reszenkénti terjedesit és harapodzásatis a' Szászfenesi embernek lerajzolás végett kimutattam [Km; KmULev. I Opra Vaszilika (41) col. vall.].

részépület részjósághoz tartozó épület; clădire care aparține de partea de moșie aflată în posesiunea cuiva; zum Besitztteil gehörendes Gebäude. 1681: ezen fen megh irt örökséget megh neuezet rész épületekkel erdővel és szanto földel edgiütt Biro Istuan Urunknak, es maradekinak hat-tuk [Homoródsztrmárton U; Borb. II].

részerdő részjósághoz tartozó erdő; pădure care aparține de partea de moșie aflată în posesiunea cuiva; zum

Besitz gehörender Wald. 1673/1682: Mikor Czerenyi Farkas jártattya vala az Szovati Ombozi rész erdőt Cserenyi Farkas vra(m) kezdé kérdezkedni az Gyermek erdőre jövő élen belől az Botházi határ felől [Csehtelke K; SLt Q. 12 Sajtos Demeter (80) jb vall.]. 1765: a három Atyafiak rész Erdejeket hosszára fel mértük, vólt őt ölös [Hosszútelke AF; JHb XXXVII/25. 6]. 1775/1802: az Bezdeddel szamszéd Hoszszumező és Zalha nevezetű faluknakis lévén a ... Dosul Máre nevezetű nagy Erdőben bizonyos rész Erdejek, ea racione, et paritate praesummalhatni hogy Bezdednek vagyon bizonyos rész Erdeje a Doszul máre nevezetű nagy búkkes Erdőben [BSz; JHb LXXVII/3. 112]. 1783: Tudor Háttzegán megvallá és elé beszéllé én előttem hogj a' Bogljósban levő rész Erdejéből vesszőt vágtanak [Kissáros KK; JHb XX/8. 14]. 1798: Ezen erdő ... a' Sigmond részére jutott rész erdeig kinyulo irtott hely [Gergelyfája AF; DobLev. IV/797. 23a]. 1804: Erdejét gyérítetttem Azt meg határozni tellyességgel nem tudom hány Szekérre valo irtavány ki a' Mgos Berzentei Ur rész Erdejéből ugy azt sem tudam hogy azon ki irtott vessző hány forintat ért volna [Csapó KK; Berz. 17b].

részerdőcske részjósághoz tartozó erdőcske; pădure mică care aparține de partea de moșie aflată în posesiunea cuiva; zum Besitz gehörender kleiner Wald. 1775/1802: Doszu Nadosuluj nevezetű Erdőbeli resz Erdőtske azon kis resz Erdőtske, oly kistsiny extensioju, hogy respective Erdőnek sem lehetne mondani | Ezen búkkes kis rész Erdőtske Bezdedhez tartazik [BSz; JHb LXVII/3. 6–7, 96]. 1807: ezen erdonek talaltott az Eszaki oldala a' szegeletin lévő Météas Vad alma fától, a' Gyulai rész erdő Szegeletin allo kereszties Vad alma faig 81. ólnék [Harasztkerék MT; MMatr. 475].

Szk: egész ~ 1765: mikor ezén Hedri egész rész Erdő felosztott három részekre, néhai Hedri János Uramnak bonificatioban valami rész Superaddáltott [Hosszútelke AF; JHb XXVII/25. 4].

részerdő-porció részjósághoz tartozó erdő; porțiune de pădure care aparține de partea de moșie aflată în posesiunea cuiva; zum Besitz gehörender Wald. 1804: most a tavasz félt ... rész erdő portióját ... meg tisztította a kotsárdi embereivel [Csapó KK; Berz. 17b].

részére I. nu 1. vki/vmi számára; pentru cineva/ceva; für jn/etw. 1667 u.: Uram en Istenem te benned bizom ... Az kgd risire Viragzik ez az soltar [CartTr XVIII. 645]. 1696: (Szőcs Dávidnének) optio engedtetik ... hogy akar az Janos Deakne szomszedságában levő örökséget, akár a kibén mostan Csongradi Miklos lakik, válasza maga reszere [Mv; MbK 80]. 1728: (A szóban forgó erdőben) mindenik Possessor részére gyűjtött Sertések Szabadossan jártak itten makk termések idein, s ki ki a maga részére valórol vette meg a Gostina Pénztis [Hídvég Hsz; Mk I. I Joan. Mokán (60) jb vall.]. 1744: ha valamit contribualhatnék Ngod részire el nem mulatom [Kv; Ks 40. XXVIIIc Endes Péter lev.]. 1798: ezen károk(na)k a' Fiak részire kell meg fordulni vagi bonificáltatni [Komjatszég TA; Pk 7]. 1800: Az Eőkgyelme részére el foglalt helytel fel mérték, és ki métázták [Dés; Dlt]. 1826: A Josa György Ur reszire Segregált Jok ezek* [Szászrégen; Born. G. XIII. 40. — *Köv. a fels.]. 1839: ha a ki szabott időre el nem

hordaná, annak az ott maradtott fája az Uradalom részére sequestralitatic, és Confiscaltatic [Km; KmULev. 2].

2. vkinek javára (perbeli fél bizonyosságára); in sprijinul cuiva; zugunsten von jm. 1582: Mikoron egzer az fogoly Catus Azzony megh eskwt volna ez Boregeteo Peterne Rezere, Az vthan Bakoneis meg akara eo Rezere eskwtetny [Kv; Tjk IV/1. 93]. 1672: bizonios Utrumokra T. N. Betlen Miklos Ur(am) reszire megh akarta valatni es eskütni kgdet [Törzs. Joannes Mikola vice jud. nob. com. Torda kezével]. 1766: az Törvény nemis ellenzheti hogy az Compulsorium az Ingerens részére nem szol [Torda; Tjkt V. 345]. 1791: Ezen jóságok aránt az Exponensek eo kglinek ellen kik azok az személyek, akik a napokban feletetvén a' Bizonyságokat igfrettel adományal unszoltak hogi feleljenek jól, kiknek mit adtak kiket s mitsoda szokkal igirettekkel kívántak a magok részekre hajtani a bizonyságok közöttül valja meg a Tanu igaz hiti szertnt [Usz; Borb. II vk]. 1832: Mikor Felső Sinfalva részére a Tanu meg vallattatott egyedőle vagy több Vallokkal edgyütt kérdezett meg ... a Tanu vallya meg [Asz; i.h. vk].

3. vkinek irányában; către cineva; in js Richtung. 1678: Az veszedelemben levő ember siettetí még az maga vesztere való rosszat is stb. Kevés haladék ha leszen, azzal el nem mulik jóindulatja az magyar nemzet részére [TML VIII, 121 Barcsai Mihály Teleki Mihályhoz].

II. hsz 1. számára; pentru el/ea; für jn. 1788: arra kértelek vala, hogy Kolosvárott a Mlgs Districtualis Táblán lévén ... egy Causám, fogadjí részünkre egy Procurátort [M.dellő TA; DobLev. III/638. la Szántó Sándor lev.]. 1831: Also Járai Dávid Antal nevezetű örmény kereskedő ... Cridázhatása meg engedését kérte ... az Instáns környű állasa leg kevésbé sem lévén qualificálva arra, hogy részére, az általa kívántatott Cridázhatás meg engedethetnék annál fogva kérése helyt nem talált [Torda; TLt Köz. ir. 403]. 1847: Pesten jó darabig mulattam azon reménységben, hogy részemre salvus conductust eszközölhet Szőlősi József [VKp 166 Varga Katalin nyil.]. 1853: Egy kirándulás Potsdamba került reszemre 3 tal. 10 [KCsl 3 Berlini útifejlegyzés].

2. javára (perbeli fél bizonyosságára); in sprijinul/favoarea lui; zugunsten von jm. 1814: mikor Dobai Mihály Uram az Exponensek ellen esktetett, a' Tanut előbb jól meg itatta, hogy részére jól valjanak [Dés; DLT 56. 21].

részéről I. nu-szerű haszn-ban; cu valoare de postpozitie; als Postposition: árú vkit illetőleg, vki nevében/oldaláról; cu privire la cineva, în numele cuiva; in js Namen/Betreff. 1603: Nyreó Miklosne Catha Azzonj vallia hallottam Bwrkeorneteol hogy ... eo az eo rezereol velle ne(m) perel [Kv; Tjk VI/1. 684]. 1657: Constituált Papai Georgy vr(am) Kamuti susanna azoni rezertul teon jllen allando es meg marada(n)do vegezest [Felvinc TA; JHbK XXIV/20]. 1660: Colosvárat lako Nemzetes Geocz Pál Ur(am), administált kezűnkbe az Colosvári Uramék reszkeorel az más fél Talleros Adob(an) flor. 189 ~ záz nyolczva(n) kilenczet [Nsz; RDL I. 172]. 1671: A' Száz Atyánk-fiai részéről concludátuk Nagd consensussából hogy bizonyos casusokon kívül ő kegyelmek között privata personak immediate tablara ne evocaltananak [CC 50]. 1677: ha kiknek kezeknél lopot marha talátnék, az ilyen paraszt embereket szabadossan arestálhassák a' Birák, tam propria autoritate quam ad instantiam aliorum, a' Nemeség részéről mindazáltal, nonnisi juxta continentiam Decre-

ti et Articulorum [AC 159]. 1684: ketelenjtette(m) Baló Katucza reszertul en kepmbe(n) Budaj Peter Vr(ama)t biraln [Diód AF; Incz. V. 27]. 1742/1760: az magam részéről ha Szilágyi Uramék meg hozzák a pénzt, bizony jó szívvel remittálom a Jóságot [Szentegyed SzD; WassLt Fr. Eltető de Zilaj (36) ns vall.]. 1763: én Arbiter Uramékát Natsád riszról meg nem Biráltam [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.]. 1771: az említett Kis Aszszony Condivisionálissai, a Lugosi Familiából való descendensek magok részéről ... Dobolyi Joseff Ur(amna)k fáradságáért semmi remuneratioval lenni nem akartak, s akarnak [Fejér m.; DobLev. II/428. 20–1].

II. hsz-szerű haszn-ban; cu valoare adverbială; in adverbialem Gebrauch: vkit illetőleg, vki oldaláról; din partea cuiva; von js Seite, seinerseits. 1677: Részemről ha mit érettem cselekesznek, minden alkalmatossággal én is Kegyelmeteknek szolgálni, kedveskedni igyekézem [TML VII, 449 Teleki Mihály a magyar hadakhoz]. 1749: pórónsólám részünköi minden héten azon Sellérökött egy nap szolgálatni [Gagy U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.]. 1766: Bátorkodtam a Fejérvári Cápitan előtt Ploenipotentiariusomn(a)k az Urat bé vallani, és in originalib(us) a Ploenipotentiát az Ur(am)k elküldeni egész reménységgel vagyok a felől; hogy ő Excellenciaja előtt képmbe(en) és részemről nem szűnik meg azt allaboralni [Berve AF; CarTr II. 831 gr. Gyulai Ferenc aláírásával].

részéről vki részéről való; din partea cuiva; von js Seite. 1839: a Tkts Urak Részéről két Transmissioknak ki váltásokrol szoval izentem volt, még rég [Szu; Pf].

részés I. mn főleg névszói áll-ként, ill. igi-névszói áll. névszói részeként; mai ales ca predicat nominal, adică nume predicativ; meistens als nominales Prädikat bzw. nominaler Prädikate. 1. bűnrészés, cinkos; complice; mitschuldig. 1562: király szálla Segesvárra és oda az erdélyi urakat mind elhivatá hitetlenség alatt, hogy megerthesse: kik legyenek a székelyek feltámadásának okai? És a sors esék a székely urak közül Lázár Istvánra kiket akkor mind megfogdosának De azon kívül esmét egy néhányat találának kik abban részesek voltak kiket nagy erőss fogságban tartata király Górgényben és Gyula^b várában [ETA I, 20 BS. — "Köv. még négy név. Helyesen: Gyalu]. 1583: Anna Aztalos Imrehne, hallotta chizar Margittól hogy mikor Biro Mihálnak az elseo feleséget keriteseyert, meg eole Az teorweny, eo magais Rezes leót volna Biro Mihál az felesége gonoz cselekedetiben [Kv; Tjk IV/1. 140]. 1598: niolczad napra heted heted magokal menczeyek megh magokat hogy az megh taglot legény dolgaban semiben nem reszesek [Alparét SzD; Ks] | kwléon kwléon mindenik heted magauol megh Eskegiek lamborokul hogy eók az Tott Mihály halalaban nem rezessek [A.jára TA; Berz. 7. LXV/8]. 1602: Farkas Mihály harmad magawal eskeodgyek megh hogy semmynemoe p(rae)textus alatt nem rezessek az penznek el vezeseben [Kv; Tjk VI/1. 623]. 1630: hogi ez az fekete lanosne reszes let volna az dizno eolesben en nem hallotta(m) [Mv; MvLt 290. 222b]. 1758: nem tudom, hogy részes volt-e Léány Udvar Kati azon Malacznak meg köttetésében, vagy nem? [Betlensztmiklós KK; BK]. 1805: meg vallyak ... azt hogy Voltak közöttök a kik az Mivből eddig adni szokát sing vassal meg nem elégedtek hanem loptanak tagadgyak ellembe hogy minyazon reszesek lettek volna [Torockó; TLev. 9/39].

Szk: ~nek ismeri magát → ~nek találatik vmiben * ~nek lenni mondatik vmiben. 1678: Kapi György vr(am) ő nga is ez mostani árultatásban részésnek lenni mondatik [Szád.] * ~nek találatik vmiben. 1796: némely rosz erköltsű Cselédjei is a' Panaszlonak azon Bornak meg italában részésnek találattván Ezen cselekedetéről T. Ambrus Gedeon Uram a Consistorium által megkérdezettvén, azon bornak megtalál(an) a' mennyibe részésnek esmérí magát, nem valami különös máltiából, hanem egyenes Barátságai Confidentiálból v<al>lotta meg a' Petsétnek^a felszakasztását [Récse Sz; Kcs K. 1265. — ^aTi. a hordón levőnek].

2. vmiben részt vevő; care participá la ceva; teilnehmend. 1583: Vegeztuk, hogj akar Mester legien akar legeni akar tanulo Inas legien Valaki az eő Vra hazat uagy meg kisbebitene uagy affele vgiekezetben talaltatnek, Mingiarast az Ceh Mester az Cehet egibe giwyczie, Es az Varos buntetese küüllis az Ceh azzal buntesse hogj uagy Neós uagy Neotelen ä Cehbol ki rekeztessen az Jambor Cehbeli tارساغبان reszes ne legyen hanem telliességgel idegen legien [Kv; MészCLev.]. 1676: úgy látom, minden rossznak engem tartanak okának; jökbán legkissebbben is részésnek nem hisznek [TML VII, 258 Teleki Mihály Kornis Gáspárhoz]. 1792: nemis mutatt senki semmitis hogj Testverünk az eladasba reszes lett volna [Ne; DobLev. IV/701]. 1827: Dobolyi István ur a következett Convictio terhét is egyedüll ... hordozta, 's a Convictio terhének deputatijában mely 5000 Rhforintot meghaladott az özvegye volt részés és szenedő fél [Maroskoppánd AF; i.h. V/1109. 4–5 Boros Mihály (43) zs vall.]. 1834: Vigan mulattunk de csak akkor, midőn nem jutott eszembe az ottani^a, melynek én részese nem lehettem [Kv; Pk 7. — ^aTi. ádamosi szüret].

3. vmiben részestülő; care ia parte din ceva; sich an etw. beteiligend. 1583: Eothweos Mihaly vallia Hallottam ezt(is) Zaiabol az Azonnak hogj soha az eo Marhaiban Rezes Ne(m) lezen az vra Azon wgiekezik [Kv; TJK IV/1. 116–7]. 1592: Felek fundalasat az Wt eorizetiert, paranczolta Lajos kiraly a' Coloswariaknak, donalta meghis, hogi soha Eottwendet ne aggion, Orzagh Adaiaban reszes ne legien [Kv; DiósyInd. 56]. 1673: (Az) arvák legienek reszesek attjoktol maradat jokban illendőkeppen egjarant [Marosszikiaraly AF; IB]. 1695: En Tekei Tivadar ha ez magam fejem kötését valamelly részbe(en) fel bontanam mind szabad és szabadságtalan helyéken ... meg fogattatthassa(m) ... ha hol penig olyan embernél talaltatnám meg a ki eze(n) Reversalisomra kézbe(en) nem adna, tehát azis olyan hamis hűtő és az én ez iránt való bűndöm(ne)k bűntetésébennis reszes legie(n) [uo.; WassLt Sz: Györgyi Mihály scholamester keze írása]. 1864: A' Daniel féle kegyes alapítványon, melynek papi, mesteri, és elnyomordott világi özvegyek lehetnek részesei, három hely ürtült meg [Gyalu K; RAK 86].

4. örökségre jogosult; indreptătit la moștenire; zum Erbe berechtigt. Szk: ~ atyafi. 1646: az nagi Istennek szent kegielméből az diuisio eppen ueghez menuen közöttök minden fen allo difficultas el igazodék: Meljnek erossegere mind az ket reszes Atiafi Szőlősi Gabor, s mind az harmados Atiafiak kezeket be adak nekünk hűtős Diuisorok-(na)k [Kv; RDL I. 138]. 1662: Vagion Egy Haz Also Kiraly uczab(an) az Relicta eleteigh az Job Aniaival edít szabaddosan biria es lakiek benne, holta utan penigh szallion az ket reszes Atiafiakra | Ha penigh Beczijenel fellieb el adhattia^a osztassek fel azis az ket reszes Atiafiak-

kal [Kv; i.h. 147. — ^aA közös házat]. 1815: légyenek a' részés atyafiak kötelesek költségeimet ugy a' mint azokrol documentalni fogok a' réam esendő részt azokbol le vonva meg fizetni [Béld AF; DobLev. V/979. 2a] * ~ szukcesszor. 1850: jonak láttuk mi részés successorok, a magunk, és részes meg neveletlen árva rokonaink nevében is, egy évi időre a Bartok Adámrol réánk szállott Nagy Enyedi Belső és külső fekvő Jokat egy évi haszonbérbe ki adni [Ne; i.h. V/1298].

5. ~ cséplő részésedésért dolgozó cséplő munkás; muncitor la batoză care lucrează în parte; für Anteil arbeitender Drescher. 1721: Az Zabot és az Tavaszbuzat el csipélvén az jobagjok az alat ha riszes Csipelőket szerezhetek s hanyadan az Mlgos Urat iranta tudositom [Szentpál K; TKI Mihály Deák Teleki Pálhoz].

II. fr 1. vkivel vmiben osztózó személy; pártas; Beteiligte(r). 1590: Ennek az Jnekis haza eoreoksegere az falw vegezese zerint essek eoteod fel forint, melliet en teolle kuanok restitualni, mert eo is az hatarban es Jozagban ollian rezes mint eggik akiwwl az en magam Jozagomtul enis az falw vegezesse zerint megh attam az falw keozze [Uoszt].

2. örökségre jogosult személy; persoană indreptătită la moștenire; zum Erbe berechtigte Person | részbirtokos; coproprietar; Teilbesitzer. 1571: kegméd gondollya meg hogj Nem Cyak ficyor Gaspar riszese annak az Marhanak, tób Aruakis vadnak vattana [Harina BN; BesztLt 2 Anna Bereszlo cons. Wolfgangi farkas de Harinna Gr. Timar beszt-i bíróhoz]. 1616: Emlékezhetik bölczen Kgmetek ... mikeppen Bek Janos Uram az megh holt örögbik Bek Janos Jobattyank hazat az hazhoz mj is verek és Condiuionalis Attyafiak leüen, hírünk 's akarátunk ellen Bek Peternek atta Mys azert abban az hazban ver szerent való reszessek leüen, ellenünk masnak el atta; Kitt Kgmetek Bölczületes Tanaczul bölczen meg itilhet mikeppen idegenitődgyek el hírtünk nel (!) az haz tollunk [Kv; KvLt Vegyes III]. 1657: Illyésházi Gáspár Szécsi Máriának öccsét tartja vala feleségül, és egyik részés vala Murányban [KemÖn. 232]. 1743: az Emptor Bartok András már mint egy részés a' megh irt bányáb(an), annak szeme, füle, jo gondviselője légyen, ahoz valo közönséges munkab(an) és költségen is mint egyik Czimbora magát ugy visellye [Torockó; Bosla]. 1756: A Torony farkába a Tizedbe is részés, ebben Mak termőfák is vadnak [Szentkirály Hsz; EHA]. 1803: Mind ezen erdők ma el vagynak pusztulva mert a' különöst a' volt örmény arendátor, a közöst pedig a' részések el élték [Berekeresztúr MT; BetLt 5 Mart. Sinka (50) ns vall.]. 1815: ha a' Jo Isten ügyünknek szerentsés véget fog parancsolni, nem lesznek a' részések idegenek hogj azon ki perlett massát ... mind özve négy esztendeig az én magános birodalmamba hadják [Béld AF; DobLev. V/979. 1b]. 1834: A Felső Sinfalvi Közönség nagyobb Részének mint panaszlo Felperesnek, Várfalvi Fodor István, Rákosi Főlepe Mihály és Székely András — ugy Kövendi Gál Sigmund Fejér Miklos és Részesseik mint bépanaszoltatott Allperesek ellen egy darab Ökör tilalmasnak hatalmasul lett elfoglalásáért indított panaszos keresetekben a' Nemes Aranyos Széki Törvényes Derék Széken Kövenden az 1834-ik Eszt(endő)-b(en) Február Iso napján kimondott Váloszolo Határozás [Asz; Borb. I].

Szk: ~sé tehet. 1761: nem egyéb hát ezen kívánsága(na)k Consequentiája, hanem hogj egyik gyermekét^a ex

odio exhaeredálhatná a masikot ex Amore reszesse tehetne [Hsz; BLev. — "Az anya].

reszesedés részesülés; beneficiu; Anteil. 1837: Az Also Szótsón ... lévő egész Szepesianum Jozság után osztály szeresen jutando erdőbéli haszonnak egy aránti reszesedése légyen [Dés; BetLt 5]. 1850: (Az) Enyedi fekvő Jokbol engemet, és néhai Testvérem Dobolyi Sigmond négy árváit illető belső és külső fekvő Jokat, átal adtam egy évi haszonbérbe Kedves Sogoromnak, Sebessi Ádámnak és nőjének Testvérem Dobolyi Rosáliának, önnön Testvérem Dobolyi Roszália reszesedése is belé értetődven Négy száz-harmintz négy válto Rforintokért [Ne; DobLev. V/1298].

reszesedett vmiben részesült; care a beneficiat de ceva; an etw. Anteil habend. 1832: Tisztelettel kérem is a' Te-kintetes Tanátsot méltóztasson nekem a' Város Porondjából, mint Törvényesen osztani kellett Köz helyből a több reszesedet Birtokos Hazafiakkal bár egyenlő mértékbe — ha nem antiquák mennyisége szerént is — részt adni [Dés; DLT 693].

reszesedhetik részesülhet; a putea beneficia de ceva; Anteil haben können. 1835: (Az alsó sinfalviak) az Also Sinfalvi Határára (!) való gondviselést bizonyos kötés alatt által adták Felső Sinfalvának oly formán hogy a privatusok(na)k birtokokban lévő Hellyeken kívül ami osztatlan földiek voltak azokból a Felső Sinfalviak edgyütt reszesedhessenek az Also Sinfalvi Birtokasakkal [Asz; Borb. II]. 1841: (A) fák a' lehetőség egyenlő távolságban maradjanak, úgy hogy az alatta való hely mindenütt egyformán a következő természetes bétetésből az ősen le hulló makk által reszesedhessék [Nyáradsztanna MT; LLt].

reszesedik részesül; a beneficia; Anteil haben. 1780: Leányt illető Jozságokban található Felkélhetőinkben kérészt Jozságinkban két Fiaim ne reszesedjenek [Mv; Told. 27]. 1793: némely idegenek Őssi Jussainkban, nem tudgyuk hogy 's miképpen reszesedtenek [A. jára TA; Thor. 21/28]. 1803: Az Utrumba vicinált Jozságot fiu ágon forgo Jozsagnak tudom lenni, és hogy valaha Léány azon Jozságból reszesedett volna nem tudom [Szenterzsébet U; Borb. II]. 1804: szabadságában lévén mindenik Atyafinak és Compossessornak az osztatlan köz földékből tettése szerint foglalni, és azt csak a közönséges köz Határ osztály által lehetvén regulázni, hogy ki mennyiben reszesedjék [Marossztimre AF; DobLev. IV/878. 3b]. 1830: Az is proponáltott, hogy az bírságból reszesednének minden erdőpásztorok, akik az mikor seriesben vannak, ha prevaricatorokat tanálnak [Árkos Hsz; RSzF 118].

Sz. 1851: az az igazság mit az ember nem munkál abba ne reszesedgyék [Nagylak AF; DobLev. V/1322 Dobolyi Bálint ut.].

reszesít 1. részesé tesz; a-i da (cuiva ceva); beteiligen. 1751: Ez gyermek szerentsés légyen Országa nagyra terjedjen Nékünk jó Királyunk légyen Menyországba részesítsen [Hétfalu Br; EM LI, 124 betl. játék]. 1780 k.: Az 1771ben 8dik Maji költ Királyi Rescriptumban, a' Boldog emlekeztű Koronás Kirallyne Maria Theresia Aszszonyunk rollunkis Torotzkai Verős Kovátsi Mesterséget follyatokrol" ... Kegyesen emlékezni Méltóztatott, és ... azon Királyi

kegyelemben mint más igaz Bányászokat részesíteni parantsalt [Torockó; TLev. 14/2. — "Folyt. a fels.]. 1814: azokból a' Felperest leg-kisebben sem részesítették [Dés; DLT 174].

2. részt juttat vkinek vmiből; a-i da cuiva o parte din ceva; jm einen Teil geben. 1782: Fattyu Todor az mikor valami pénzcsekkét hozhatott az házhoz abból részesítette Bocskai Gligort es Annyát mint Szüleit [Sólyomkő K; Eszt-Mk].

reszeség bűnrészeség, cinkosság; complicitate; Mitschuld. 1766: az fen forgo kantza lovaknak, czondra, pok-rocz ... el lopásban reszesége iránt valo gjanu, tolvajakkal valo tarsolkadása ... illő büntetésnek elvételére érdemessé teszik az lt [Torda; TJKt V. 334–5].

részesül 1. (haszonból/örökségből) részesedik; a beneficia (din profit/moštenire); Anteil haben. 1738: az Incta doceálylon arról de p(rae)senti, hogy ezen Adósság-b(an) 's summa pénz levatiojában; 's el költsé(b)en), Semi Consensusa nem volt, 's benne nem részesült [Dés; Jk 265a]. 1758: hallottam köz beszedebe hogi Gombási Janosné leg jobban és bővebben reszesült Atja keresmenjiből [Asz; Borb. II Farkas Judit Néhai Pesti Gabor felesége (46) vall.]. 1777: Popa Juon egyedül maga költségén kezdett irtogatni eleintén hivta Testvéreit, de nem jötte(ne)k hanem most látyák ezen mezőtskét ökis örömetst reszesülni kívánnának [Dupapiátra H; GyK]. 1781: két belső örökségek(ne)k hasonfele el cseréltetettek volt olyan Bonumakért, melyek Csegezben maradván a Ferfi Atyafiaknál, azokból Szegedi Sara Aszszonj és Gyermekei Semmit nem részesültenek [Asz; Borb. I]. 1794: (Az) Anyai fel kelhető Javak vgy osztassanak fel, hogy az három negyed részből a két Méltóságos Testvérek egyenlőképpen reszesüllyenek [Kv; JHb XX/40. I]. 1812: ezen Fok nevezetű ujjabb Berketskét örökké a Nagy Laki Ref. Eklésiájának lenni tudom miolta ekkorát nőtem, soha senki annak használásában az Eklésiát nem turbálta úgy annyira, hogy ha neha lopas képpen reszesült valaki annak hasznából, de külömben senki ahoz semmi Just nem tartott [Nagylak AF; DobLev. IV/943. 27 Marsinán Luka 60 col. vall.]. 1864: Alol nevemet saját kezűleg aláirt Somogyi János hogy fáradságosan és szorgalommal gyűjtögetett vagyonunk felett czivodások ne történjenek, érdemtelenek ne részesüljenek ... végrendelkezésem következőkben tessen meg [Kv; Végr.].

2. részt kap vmiből; a primi o parte din ceva; einen Teil bekommen. 1731/1768: énis Istennek ő Szent Felségének, érdemetlen voltomhoz képest való sok irgalmából és áldásából bővön reszesülvén, itten utolsó akaratomat rövideden le tenni akarom [Kv; Ks 14. XLIVa Kornis Zsigmond végr.].

Szk: az úri szent vacsorában ~. 1846: három héti tanítás után az én jelen létemben ki kérdezettek a Templomban ugyan akkor az Uri Szent Vacsorában is részesültek a' következők" [Bádok K; RAK 257. — "Köv. a nevek fels.].

3. vmilyen cselekedetben/cselekményben részt vesz; a lua parte la ceva; teiñehmen (an einem Geschehnis). 1777: néhai Domokos Támás Ur(am) az néhai Béli Pál factiojában, és pártolásában reszesülvén, Török Országra elábált [Dés; Borb. I].

4. kb. vmilyen állapotba kerül; a ajunge într-o anumită situație; in einen Zustand gelangen. 1710: Mint részesül

pedig a test ebben a lélek boldogságában, arról majd ide alább szólunk | Mint részestül a test a léleknek boldog vagy boldogtalanságában a feltámadás után^a | Hogy már a nagyságtok, kegyelmetek örömeiben részem nem leszen, azon ugyan szomorkodom, de azon bizony örülök, hogy nagyságtok, kegyelmetek keserűségében sem részesülök [BÖn. 466, 481, 958. — ^aCímben].

5. *vmivel* ~ egyesül; a se impreuna; zusammenlegen. 1692: Leven pedig hatra, hogy az eo Annyaval az földel, kitől eredetit vetté részesüllyen rendelte(m) ... az olah uj fálvi kapolnaba(n), Jó emlékeztető edés Elei nyugovo helyire temetessit [DLev. 5].

részesülés örökségből való részesedés; parte de moștenire/sucesiune; Anteil am Erbe. 1669: Es ez az Inventarium-beli jokka(n) valo reszesüléséről megh említet Agoston Katha Asz(o)ny(na)k ekképpen előttünk végbe(n) menven p(ro)ducual Csepregi Mihalyne Asz(onyo)m, Agoston Katha Asz(ony) adosságirol valo regestumot [Kv; RDL I. 142]. 1761: azon mentionalt literalek per clarum indigittályak az oroszfalu és osdolai jóságokba(n) való részesüléseit a leányok(na)k [Oroszfalu Hsz; BLev.]. 1805: ezen Tóó-hellyis négy egyenlő, úgy mint Betsky, Fosztó akár Somai, Mohai, és Török részekre oszolnék ezen négy ágazatu Succession keresik a Fellperesekis részesüléseket [Ne; DobLev. IV/887. 2b].

részesülésbeli örökrészesedésből származó; de moștenire/sucesiune; vom Erbe. Szék: ~ juss. 1803: az Ebenianumban lehető részesülésbeli Jussának quantitássát meghatározni, a' Bizottság maga Operatioja Tárgyának lenni nem esmerheti [Torda; JHb XIII/68].

részesülhet 1. örökségben részesedhetik; a putea primi o anumită parte dintr-o moștenire; am Erbe Anteil haben können. 1774: ha valamellyik Gyermekeim között ezek ellen rugodoznék ... keresményemben ne részesülhessen [Kozárvár SzD; Told. 22]. 1785: Jo Leányom el szökvén, az én keresményembe nem részesülhet ... mindenből ki tagadom [Nagylak AF; DobLev. III/600. 1b Dobolyi József kezével]. 1794: hogy az özvegy Csipkés Maria Aszszony ... néhai Férje, Arkosi F. Joseff elő Klímének Jovaiban részesülhessen, a' Törvényben Sohult nyoma nem láttatik [Asz; Borb. I].

2. vmilyen tisztséget viselhet; a putea îndeplini o anumită funcție; eine Funktion ausüben können. 1787: némellyek azt vitatják vala, hogy a' Fő Quartasi Hivatalt tsak a' Senatorok viselhessék mások pedig azt kívánnák vala, hogy azok is a' kik nem Senatorok részesülhessenek abban [Kv; SRE 251].

részesülő részesedő; care primește o anumită cantitate din ceva; einen Teil bekommen. 1793: ennekutánna a' Dézmában részesülő Papok és Professorok közül egy egy minden mérés alkalmatosságával légyen jelen a' Dézma Tstúrnél [Kv; SRE 292].

részetlen, résztelen 1. vmiben nem részesülő; care nu primește nimic din ceva; an etw keinen Anteil habend. 1668: Rottel uram ... nem volt résztelen ez világ jovaiban [TML IV, 267 Beldi Pál Teleki Mihályhoz]. 1669: Ugy hiszem, nem sokára keserves csapást fog ez haza érzeni bizony, melyben én se leszek részetlen [i.h. 418 Bánfi Dienes ua-hoz].

Szék: ~né tesz. 1658: (Az Úristen Szent Dávid királyt és prófétát) sem az emberi gyarlóságtól és indulatoktól tréssé, sem pedig lelki s testi próbák és nyomorúságok szenvedésiben részetlenem nem tőtte s hadta vala [Kemlr. 327].

2. nem bűnrészes vmiben; care nu este partas/complice la ceva; nicht mitschuldig. 1657: Úgy áldjon meg Istenem, s úgy bocsásson meg is, hogy tudatlan, ártatlan, részetlen voltam halálában [KemÖn. 136].

3. örökségből nem részesülő; care nu primește nimic dintr-o moștenire; am Erbe keinen Anteil habend. Szék:~né hagy. 1629: két leányimot részetlenem nem hagyom, hanem Borsos Anna leányomnak hagyom kölpény- és lörcinfálvi (marosszéki) portióimat^a [BTN² 421. — ^aFolyt. a fels.]. 1658: Egyeb fele Vas szerszámokbolis ne hagyak részetlenem az feleségemet [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.] * ~né tesz. 1642: szolgank az hwsegttek hazas társait az őket illető Portiókból részetlenem tenni, nem igyekszik [Gyf; Berz. 7. LXV/16 fej.].

részföld 1. részbirtok/jóság; parte de pământ/proprietate; Besitztteil. 1561: My cereny gaspar es zalay gaspar kechety menihart az felseged sententiaya tartasa zerent eli menenk Az peres feöldre es ky hyvatok az soofalu^a espant es gerebeket es my megí kerdeok Ewket hogy ha mondanak ellene annak az rez feuldnek mert my az kyalat nemetyeket^b beleye jktattuk [BesztLt 21. — ^aBN]. 1590: Myerth hogi p(ro)pria potentia Jgy elte <az> my nekönk Jútott resz feöldet azt <m>ondgiuk hogy minden hasznaywal, az nagy hatalomnak terhowel kewannyuk mégh teölle [UszT]. 1605: Az mely Zanto feöldek penig vadnak azokat elő az elő vruaal Eggiwt Epíteötte es rea zalloth de az elő Atthiatol marat eörökseget es vruaal eggiwt epitetek rez földet el nem vezteötte [i.h. 19/75]. 1692/1782: az ástott Tónál egy domb napkelet felöl valo szomszédgya Bethlen Miklos Vr(am) rész földre, napenyészeti Vicinussa egy nagy barázda Rádák Vr(am) rész földre, Délről Balogh Ferko földre [M.bénye KK; LLt Consr.]. 1694: mais birom mint örökségemet eo Ngok rész földöt [Disznajó MT; Ks 8. XXI. 23]. 1756: Ungor Avráam akkoron Mlgs Báro Josika Joseff Ur Földin lakot, s, az után váltosztatta ezen rész földre^a lakását [Tirnava H; JHb LXX/2. 68. — ^aA néhai br. Josika Mózes földére]. 1775: sokkalta és tsak nem más fel akkora léssen az a rész földgye [Csapó KK; Berz. 3. J. C. 16]. 1808: Ezen Török-buza Földet ez ideig Ki birta? micsoda rész Földet Conterminalodott? [BSz; BetLt 6 vk]. 1841: most ezen igazán ki mért, 's az Bányam Allodialis Tábla Földjiből ki vágott, hasított rész Föld, effective az én Tábla Földemhez Csatoltatván a midőn tehát továbbat a Bányam, vagy akár mely maradékatol, csak mint Zállagoss birtokosoktol kezemhez akarom venni csak is ezen Csere földhez lehet örökös Jugunk [M.zsombor K; Somb. II].

2. vn után; după nume de familie; nach Familiennamen: a megnevezett család részbirtoka; parte de pământ în proprietatea familiei amintite; Besitztteil der genannten Familie. 1741: ezen föld ... orokös Kornis rész föld, egészszen fel az Sági és Velkéri határ között lévő Toczkáig [Mezősályi TA; Ks]. 1742/1760: Allodialis földek azon Nemes ház után mik, és minemű nevezetű helyekben légyenek, mint hogy az Wass rész földekkel confundaltak distinguálni nem tudom [Szentgyed SzD; WassLt Fr. Eltető de Zilaj (36) ns vall.]. 1757: a Radnoth felé menő ország uttján innen a Küküllő felől hogi Bánfi Rész föld

volna nem is hallottuk míg ezen Controversia nem oriolodatt [Csüdötélke KK; Ks 66. 45. 17f]. 1758: a Circumscribált hely ab antiquo et a memoria hominum ... valóságos Csáki rész föld [Galgó Sz; JHbK XL/1]. 1758/1785: Ezen Török rész földnek potlására mint hogy soványabb szakasztatik a le járok végiben ... föld Cub. 1 [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 279]. 1765/1770: meg változván az ország uttya már Révre, rész szerint Horváth rész földre tsinálodott [Széplak KK; SLt évr. Transm. 101]. 1768: (A) gondviselő a Mikola rész földet bőviteni az enyimet kisbebiteni akarja [Szamosfva K; JHbK LI ad. 24]. 1808: 4 jó közönséges lépésnyi Föld a' Tktés Keresztes János Ur által birando Torma rész Földhöz vagyon el-borozdolvá [Felőr SzD; BetLt 6 Joan, Junior Süket (44) col. vall.].

részföldecske részirtokocskaj/őzágocská; párticică de proprietate; kleiner Besitztteil. 1717: a kérdéb(en) specificált rész földcske Nagy Istvanek sessiojához jutott [M.csesztve AF; JHb XXVIII/21].

részfundus résztelek; parte de teren/loc de casă; Grundteil. 1751: Kik fenyegetik Buda Gligort azzal, hog az kerit ezen Kornis rész Fundusrol le vágják ? [Kük.; Ks 17/ LXXXI. 18 vk].

részfüvecske részfűszénafüvecske/kaszálócska; párticică de fineafă; kleiner Heuwiesenteil. 1728: Az érb(en) egy resz füvecske, a Kese fiak oszlo füvei között [Lisznyó Hsz; SVJK].

részgyümölcsös részfőszőzaghöz tartozó gyümölcsös; livadă care ține de partea de moșie/proprietate a unei persoane; Obstgarten im Besitztteil. 1776: Allodialis Gyümölcsös A Bosa nevezetű hegybe gyeppüvel körül véve, Vic(inusa) Diosi és Bognár rész gyümölcsösök [M.köblös SzD; RLt].

részhad hadseregész; parte de oaste/armată; Armeeteil. 1657: Az fejedelem az hadnak derekával Nagyfalú és Székelyhid felé méne, Rákóczi Zsigmondot más rész haddal Béltek és Károly felé bocsátá | Én is egy rész hadnak generálisa voltam [KemÖn. 194, 201]. 1672: Az tatár egy rész hadát megverte az lengyelnek [TML VI, 172 Teleki Mihály Székely Lászlóhoz]. 1705: Forgách Fehérvár felé ment egy részhaddal, Orosz Pál meg ugyan Segesvár felé háromezzerrel [WIN I, 572]. 1710: Egy részhaddal colonellus Acton Bonyhán a Bethlen Elek kastélyát fortificáltatván, ott vigyázott [Csh 446].

részhajazat háztetőrés; parte de acoperiș; Dachteil. 1627: az megh irt keozep uczaí Haznak, az haiazattia ket rezben all, tehet igere arra magat, Brassai Georgy, io akarratia szerent, hogy azt az rez haiazatot, az mellik rez az maga hazannis uagion, maga saiat koeltsegeuel, mindenkepp(en), haiazattal el tartia, es Borbely Palis igere arra magat, hogi Brassai Georgi(ne)k adgia es engedi, seot ugi(n) neki ada es engede, annak az rez haiazat(na)k alliat birni, ugi mint az Haz hyatt eppen, ualamigh az az rez haiazat tartt, mind szelire, hozzara [Kv; RDL I. 130].

részhatár részfőszőzaghöz tartozó határ; porțiune de hotar care ține de partea de moșie/proprietate a unei persoane; zum Besitztteil gehörende Flur. 1714: Hallottam bizonyosan az régi öreg Emberektől hogi Gyalmar(na)k egy darab

rész határát egy Toba nevű Nms Asz(sz)ony itta be az Romasziaknál [Algyógy H; BK ad nro 431 Feredős Lázár (80) jb vall.].

részhely részfőszőzaghöz tartozó föld/hely; pământ/teren care ține de partea de moșie/proprietate a unei persoane; zum Besitztumteil gehörendes Feld. XVIII. sz. köz.: maga rész helljét maga Jobbágyinak és Sellérinek osztagattya ki [Karácsonfva AF; Told. 28].

reszidium hátralék; restanță; Rest. 1618: ha, quod Deo auertat, valami disturbiu(m) uagi egeb el tauoztathatatlan obstaculu(m) miat az haz arra residiumianak megh adasa differaltatnek valami keves ideigh, abban vinculu(m) ne legyen [Dés; DLt 340].

resziduitás 1. maradék, hátralék; restanță; Rest. 1748: (Az alperes a házat) édes Anyámtól 45. m. forintokban meg arendalta volt bizonyos conditiok alatt, de az conditiokat az 1. eo Naga nem p(rac)stalta; azert az arenda pénz(ne)k residuitassával meg kínáltattam modo leg(iti)mo, de nem levalta [Torda; TJkT III. 245].

2. borseprő; drojdie de vin; Weinhefe. 1737: látván ezen szükségét s meg-szorult állapotját a Nms Városnak Ntzes Bónis János atyánkfia ő kglme, igére, önként a Nms Város(na)k költsönn 30 ~ harmintz M. forintokat, tali Conditione, hogi egjéb interest nem kívánván(n) engedne meg a Nms Város egj hordó Casualiter el-fojt külső boran(a)k residuitassát ki kortsmároltatni, mellyet a Nms Város is megengede [Dés; Jk 484a. — "A malomgát építési költségének hiányát].

resznáció 1. át/visszaadás; predare, restituire; Rückgabe. 1665: Nagyságod is azért úgy disponáljon, hogy bizonyos commissáriusok ott lehessenek, kiknél az Nagyságod, az nemes ország credentionális legyenek hogy annál hitelesebb legyen a resignatio, s ha kívántatik, előadhatják, ha hol penig nem, maguknál ellehet [TML III, 373 Teleki Mihály a fej-hez]. 1730: Minthogy most ágyban fekvő beteg vagyok az Leveleknek resignatiojab(an) modom nincsen, különben nem vagyok feledékeny íránta, csak hogy mostani betegségem miá nem kereshetem össze [Kendilóna SzD; JHb L. 24].

2. (tisztiségről való) lemondás; demisie (dintr-o funcție); Abdankung (aus einer Funktion). 1657: Mihelyen az resignatiót az fejedelemasszony^a megcselekedte Rákóczi Györgynek megindulásával siettenek [KemÖn. 127. — "Brandenburgi Katalin].

resznál 1. átad; a preda; übergeben. 1631: (Feleségem) mikor az ioszagot kezebeöl az Atiafiaknak resignallia akkor az en dispositio(m) szerent, kik iobbagiból allo szolgak voltanak, az iobbagisagh alol fel szabadullianak szemeliekben [Nagyteremi KK; JHb XXI/1. 6 Sükösd György végr.]. 1659: ha ez levelünk elvételég Váradot elébbi urunk^a nem resználta, avagy mindjárt nem resználja, akámi kicsin akadályt tött legyen is fel, de Kegyelmetek^b se órát se napot ne várjon, jöttést jüjjen onnét [EOE XII, 213 fej. — "II. Rákóczi György. ^aA követek]. 1682: ezen Falurol való Leveleket Tiszt Uraimék előtt, Az Aszszonj resználná Harinaí Ferencz Uram kezében [A.ilosvsa SzD; Ks 21. XVII. 9]. 1733: Kérem azért az Vrat Battyam vramat, az Leveleimet már resznalni ne terheltecsék, mert

eddig-is nagy szem látomást való károm vagyon, hogy azt sem tudtam, s tudom ma is az Levelek(ne)k nem létele miatt, hogy mim van, s mim nincs, Nyil Czedulám sem lévén nallom [TKI Teleki Sámuel lev.]. 1737: (A) ruínáltatott Hid el-bontatassék, ahöz értő Mester-emberek(ne)k p(rae)sentiájokb(an), Pap Sigmond kedves atyánkfia ö kglme Inspectioja alatt; kiis, mind fákat, mind Vasakat Hadnagy atyánkfiának resignállya [Dés; Jk 487b]. 1746: Kgldis reménlem a' mi vámot onnan^a vett azt az én Torjai házamhoz resignállya [ApLt I Apor Lázár Apor Péterhez. — ^aA kantai malomból] | ha pediglen a' neveletlen árvát tartani nem akarja az In(e)k mint Testvér nénynek resignalvan, tatozik az I. educalni és tartani [Torda; TjKt III. 36]. 1827: az Arendator Ur jóvendőben az Arenda ki telésekor, mindazokat^a bé vetve resignálni köteles légyen [Ne; DobLev. V/1128. 1b. — ^aA földeket].

Szk: kezébe ~ vkinek. 1650: Elsobbenis az Oláh Fenesi Vdúarhazat minden kerülle valo épületekkel az dna Relictanak kezébe resignalok [O.fenes K; JHbK XLVIII/31]. 1651: (A) vas Jozagot szegini vas Georgi vram Aruainak Tutori Czegei Nemes vduarhazzal és ahöz ualo pertinentiakkal vas Georgi vram(m) Testamentomanak continentiaia szerent az Aszonnak eleteigh kezében resignáltak volt [WassLt] * *zalogképpen* ~ 1708: azokert az husz zlotokért hagyja s resignala Simon Petérné Aszonyom Csia Mihályné Aszsz(onyomna)k egy darab szanto földet Zallagkeppe(n) [Lisznyó Hsz; Kp I. 95].

2. visszaad/szolgáltát; a restitui; zürückgeben. 1753/1781: a mostoha atya az kastelybol ki menvén minden Kunianum Bonumokot a Pusztá kastélyal resignalt Kun Miklos urnak [Algyógy H; JHb LXXI/3. 248]. 1767: Josika Daniel Urffi ... méltoztatott is valóságos Jussamat méltó consideratioban vévén, a Jozagot énnékem remittalni, és resignálni [Örményszékes AF; JHb]. 1774: Léven ... L. B. Bornemiszsza János Ur cö Ngának Jakab falvában^a egy két kövü malma ahöz kívántató minden szerszámokkal edgjött ... adá ... árendába Szabó János nevü Jobbágnak mindeneket, valamint most kezire mennek resignálni tartozzék annak idejében [BCs. — ^aCs]. 1791: ne terheltekk ezen kérésre figyelmeztvén el vett foglalásokat resignálni s ez által örökös szereteteket továbbra is meg örökösíteni [Dés; DLt]. 1792: Ezen helyeket ki mutatván az hitelt három emberek, mellyeket Csató Mihály Vr(am) resignált ki jártuk, distingváltuk és Dobolyi Jófes ur(am) kezibe assignáltuk [Nagylak AF; DobLev. IV/693]. 1837: A Serház és fogadohoz tartozo <mi>ndenféle requisitumok <inv>entarium mellet adatnak által az Árendatornak; oly kötelezés mellet, hogy mindeneket az árenda kitélésével kár nélkül tartozik resignálni, viszaadni [Kv; KmULev. 2].

3. várat ~ várat felad; a preda/inchina o cetate; Burg aufgeben. 1664: Kegyelmetek proponálja úgy az dolgot urunknak, hogy az armada ide érkezvén, legyen autoritas-a az szekelhidi capitánnak tractálni aval, az ki ... az várat is resignálja [TML III, 74 Kászonyi Márton Teleki Mihályhoz].

4. hivatalról/tisztségről leköszön/mond; a demisiona; ab-danken | megbízatást/tisztséget letesz; a renunja la însărcinare/funcție; Funktion niederlegen. 1730: kérem Ngodat ne terheltekk Migos Fő-Ispán Uramnak recommendálni; minthogy az mint értettem mentől hamarébb resignalni fognak az ide valo Szolga Birák [Szilágyfőkeresztúr; Ks 99 Sziksai László lev.]. 1739: Groff Koenigszeg Uram Extia-

rol bizonyoson mongyák, hogy az Belli Praesességit resignálta és Udvari Hof Maisterre lett [M.csesztve AF; Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1770: Szilvási Adám ... Temettetett rakott sírba szép kápolnát is épített a bátyja, Szilvási János, ki is eddig a Gyulai regimentiben kapitány volt, de főstrázsamesteri titulussal resignálta [RetE 235].

Szk: *fejedelemséget* ~ 1657: sok tracta után végeztek azt hogy Rákóczi legyen vesztég Váradban, Bethlen István pedig az országnak gyűlést promulgáltasson Segesvárra, és ott az fejedelemséget resignálja [KemOn. 127–8] * *gondviselést* ~ 1583: Hertel Gergelj ... betegsegenek Ideyen Herczeg Caspar vramra bizta volt az hagiót bíroságnak gondwiseletet Mostan pedig eó kgme Caspar vram azon Allapatba(n) Maradwan ez be gyvtesnek okat Aggia eo kgmek eleybe hogy Resignalna az gondwiselet [Kv; TanJk V/3. 270a]. 1586: Tovabba Zabo Lenart Vram Resignalwa(n) Az Also Espotalybeli gondwiseletet Valaztatho a' Zentlekkbely zegeniekknek Gondwiselesere Zabo Georgy Vram [Kv; i.h. I/1. 40] * *gubernátorságot* ~ 1677: Ez Fiscale bonumok és Proventusok recuperálásának ideje légyen 1588 Esztendőbéli Medgyesi Generalis Gyűlés, mikor Géczy János a' Gubernátorságot resignálta [AC 43] * *komornikságot* ~ 1657: az fejedelemszöny tékozlása miatt ezelőtt én az komornikságot is resignáltam vala [KemOn. 137] * *prezidensséget* ~ 1657: Az atyám, látván az változó állapotokat, Kolosvárrat az praesidensséget és tanácsuraságot resignálta [KemOn. 128] * *tanácsuraságot* ~ *prezidensséget* ~ *tisztelet* ~ *tisztséget* letesz. 1582: Az zentlekkbely Espotaly Mester az eo tisztiit Resignala [Kv; TanJk V/3. 268b]. 1586: az el mult esztendeokbelyi malom birak Vraim Resignalwan tiszteketh, Vvolag eo kgmek varosul tablara lartanak, es malombiraknak illie(n) vramat valaztotanak [Kv; i.h. I/1. 21].

5. (hivatalból) elmozdít/letesz; a destitui/demite; (der Funktion) entheben. 1796: a' mostani Cselekedetit myhent észre vettük mind a' Papot mind a' Mestert hibásoknak lenni, babonás Practicájokból a' Sz. Ur Istennek hijába valo fel vételével, ö Kegyelmeiket kívánnyuk resignálni [Krasznarécse Sz; KCs K. 1265].

6. visszavon; a retrage; zürückziehen. 1587: Deliberaltanak hogy ez Negy zemeliek Az tanach vram eleibe Men-nienek, es ot protestatioiokat Remittaliak, es Resignalliak telliessseggel [Kv; TanJk I/1. 51].

reszníálhat átadhat; a putea preda; übergeben können. 1663: Bizony nem azért tartóztaták akkor is ott^a Ebeni uramat, hogy ott igen nagy szükség lett volna ö kegyelmére, hanem supponálták, az békesség végben menvén, az várat pusztán nem resignálhatják [TML II, 489–90 Teleki Mihály Lónyai Annához. — ^aSzűv-on].

reszníálhatat visszaadat; a dispune să fie restituit; zürückgeben lassen. 1748: Groff Széki Teleki Adám uram ö Nga Ngodat Méltgs Groff ... Kornis Sigmond urat ... admo-neáltattya ... és egyszersmind kéreti ... Uzdi Szent Péterről aufugiált fugitivus Czigány Jobbágyit^a kikis de p(rae)senti a Ngod Jurisdictionja alá Subtráhálták magokot Tessék Ngodnak ad man(us) resignáltatni, és per man(us) altalis adatni [BSz; Ks 25. III. 77. — ^aKöv. a nevek fels.].

reszníálhatatik 1. átadatik; a fi predat; zürückgeben werden. 1662: Várad Pártiummal resignáltatik [SKr 477

Tartalomjelző fejezetcíméből]. 1736: (A) két Hordó borok közöttül, a mely most már Kortsomán vagion áruktassék ki; de árra ... Suspendáltassék, és Sámbockréti Ferentz Atyánk fiának ne resignáltassék [Dés; Jk 465]. 1782: amely portiót Horvát Mihály vásárlott Nagy Andrástól, az Kováts káplárnak resignáltassék [Árkos Hsz; RSzF 250].

Szk: *kezébe ~ vkinek*. 1662: Vagion Szentgyörgy hegin Egy hold szőlő felet éppen az Arvanak adgia örökössön es ha J(ste)n szerencsiet parancsiol neki kezében(en) resignáltassék [Kv; RDL I. 146].

2. visszaadatik; a fi restituit; zurückgegeben werden. 1625: (A jószág) potentia mediante foglaltatott el teölle teccet az teóruennek hogy penz nélkül resignáltassék Magyar Balasnak az peres öröksegh [UstZ 21g]. 1667: az gyermeknek* resignáltassék az magasfalvi jószága, a kővári tiszteknek parancsolván Kegyelmed felőle, késedelem nélkül foglalják el és resignálják [TML IV, 28–9 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — *Szalánczi Jankónak]. 1733: Novum mellett meg kívánom a jure hogy énnékem új itélet p(ro)nunciatatvan Itől occupalt Jozságom s örökségem resignáltassék [Torda; TJKT I. 3].

részint, részént I. hsz részben; in parte, partial; teilweise. 1795: részint tűzfás kert és szőlő karoknak, és kertelő veszőnek való [M.bükkös AF; EHA]. 1838: A Sztáló Malom falának külső oldalai nagyon meg repedezve lévén a troglík, amelyek pótlékul voltak bé téve — részint a pótz egerek ásásai miatt meg bomladoztak [Km; KmULev. 2]. 1853: (A korondi falugyűlés) tekintetbe véve az országunkban szenvedő betegek sorsát, részint Grof Toldalagi Ferencz Ur magas személyét ... egész szíveséggel nyilatkozott, hogy a Sós fürdőre kijárat utat el fogja készíteni [Korond U; DE].

Vö. az egy-, jó- és nagyrészint címszóval.

Szk: *jobb ~ jobbész*. 1597: Georgius Schmelczar fassus est ... immar iob rezent az diúisio meghis leot wala erkezek oda Jakab deak ... negy zsz forintigh tilta az ozlast [Kv; TJk VI. 115]. 1647: A tabaj job reszent szölvel vadnak be kerítve [Marosillye H; VLT 55/5415]. 1800: arra az utan alol is jobb részint más féle részek rugnak úgy mint lbara és Petki resz Czihererek [Ádamos KK; JHb XX/19] * *nagyobb ~ nagyobbrész*. 1648: Item Debreczeni István udvarbírósgátul maratt, es inventalt juh és bárány, czávélt beöris találtatott az házak heán nro 81 megh eötte nagiob reszint az molly [Komána F; UF I, 933]. 1706: A' mult öszszel az Armadától ár Viz modgjára el borittatván, igen sok káraink estenek, nagiob reszent azokról Quietantiaink nincsenek [Kv; KvLt I/193 Ká városa gr. Bánffy György kormányzóhoz]. 1745: A mi a penz fel hajtásat nezi en váltig kemenykedtem s nagyob reszint fel is került [Árkos Hsz; ApL 4 Benkő Raphael Apor Péterhez]. 1812: Ezen tizen négy számból álló Tanuk mindnyáon rész szerént requiráltattak nagyobb részint pedig Törvényesen ideztetvén és meg eskettetvén Hűtők után tett vallomásaikat a fennebbiek szerént irtuk meg [Héderfája KK; IB].

II. *ksz ~ ... ~ egyrészt ... másrészt; pe de o parte ...*, pe de altá parte; einerseits andererseits. 1835: a' Panaszlo Kérmesek részint mint nemesek, részint mint Városi a' Közönség Jovára munkáló Polgárok a' Tariffa is ökö, a' Taxa fizetésen kívül Vám-adással nem kötelezhetné [Torda; TLt Praes. ir. 1012]. 1842: Mind a' gyümölcsös — mind ezen leguminálás vagy veteményes kertek körül só-

vény kertel kerítettnek mely részint szalmával fedeztetik — részint fedetlen sorvadtt állapotba áll [Oprakercisóra F; TSb 51]. 1849: Mind azon Butoraim, Köntösseim és egyebek részint a' katona tisz kedveltem ajándékából, részint magány keresményemből, reszint pedig a Kelemen Benítől kapot penzből és ajándékokból gyűjtettek [Kv; Végr. Vall. 49]. 1852: Fenyő deszka pávimentuma részint a' régiségtől töredezett, részint pótz egerektől juggatott [Km; KmULev. 2]. 1864: Romány eleje, részint bokros nyíres kaszálo, reszint pedig szántóföld [Remete Cs; EHA].

rész-jó *tsz* részjavak, örökrészek; pârțile/bunurile moștenite; Erbteile. 1807 k.: A Székely Ferentzől vett rész Jokat tudam hogy az Eskettetőnek Testalta Székely Mihály Uram mint Fiának [Sinfva TA; Borb. II Székely Péter (39) ns vall.].

részjószág 1. részbirtok; parte de proprietate; moșie; Besitzteil. 1561/1579: Lyphaj Sophia Azzony fiawal adak Thorda varmegiebe Minden Igassagokath es Rez Iozagokath [Kozárvár SzD; SLt AB. 4]. 1567: Eo kegielme tartozzek az meg Irt Reez Jozagonkat Mynde(n) okvetetlen meg Bochatni Es meg Ereztheny [Gyf; Ks]. 1578: mykor my Lazar Leorinczeth Alard Ferencz rez Jozagaban Bozzazegben bele akartuk volna Statualny Ellene monda [Jobbágyfa MT; BálL 79]. 1597: az eo neki jutott Riz jozsagh es eoreoksigh maradat az megh mondot ldes annyara [Msz; LLt 77/12]. 1603: Hagyom az en zereles Tarsomnak az kozaruari, es manyabeli riz iozagomot Ezer forint summaba(n) elteyigh [SLt AB. 7 Vizaknaj Jeremias buzai préd. kezével]. 1606: ezök küülis uadnak rez iozagok, ezön iozaghoz ualok mellicket az eo kegielme attia zallogosított El [UstZ 20/47]. 1610: Az megh holt Christoph Deak Relictaianak az melj ep falui es riz Jozagy maga tulaido(n) szemilire nizendeo voltak azokat minden helicken es varmegbe az Georgyfalui es Magyar patabeli portioy kiwvl, kegmesen neki relaxaltuk [Ks G. 19 fej.]. 1740: a' meg maradott rész Jozságot leendő meg osztásában az idő és jozságot helyhezetésihez alkalmaztatott intezetemet e' következendőkbe tészem [Kv; Ks 100 Nyilak könyve 18]. 1810: A Mlgs Groff Teleki Mihály Ur, és Mlgs Exponensek rész Jozságot a volt hátar osztálykor együtt Szaggattattanak ki egy bizonyos részre, Táblákban [Varsolc Sz; Ks 76 Conscri. 336]. — L. még CC 79.

Szk: *anyai ~*. 1634: mű ky oztok mindenütt Tima Görgjnek es T M(ate)nak az aniy rez iozagjbol, mindenütt az eö igassagokat [Kásonújfalú Cs; BLt 3] * *egész ~*. 1599: Cherenj Lazlo kinzeritet volt bizonyos pinzigh Tellyes es egiz rez iozagath, Keözepffaluban, Zezarma vidéken Belseo-zolnok varmegyeben, mely eotet illette volna [Dés; SLt 29. J. 10]. 1807: TKts Borberekí Josef Uram birtokába adá Tekts Pallos Sámuel Uramnak Ispánlaki egész rész Jozságát [Ispánlaka AF; DobLev. IV/906] * *örökös ~*. 1605: leouenek My eleonken it Deua(n) az Nehay Nemes Janosne Laios Katha es Nemes Andras a fia teonek illyen emlekezetet, hogy eok az zwksigtul kenzerittwen az Vitezleo Varadi Janosnak uetettek Zaz forinthba zalagba Keofalubely eoreokeos es zalogos rez iozagokat [Déva; JHb XXXVI/2] * *teljes ~*. 1588: ada fratai miklos Zalogban Botthazi tellyes rez Jozagatt ki Coloswarmegieben vagion [M.fráta K; SLt J. 31]. 1653/1667: azon meg irt falubeli publicált tellyes rész jozsaghi, portioi, örökségei, és háza ... Kendi János vramra,

és két ágon lévő maradékira devolváltassanak [Gyalakuta MT; Ks N. N. 25] * *zálogos* ~ → *örökös* ~.

2. telekrész; parte dintr-un loc de casă; Grundteil. 1772: ki-mutattaték e' Konyha Kő falán hátul-lévő rész Jozságb, rajta lévő minden épületekkel egygyütt [Mv; DLev. 5. XVII. 4]. 1783–1830: Az anyám a fogságból való kiszabadulása után lakott a Rózsa utcában, az Alvinczi jóságnak végében lévő házokban, mely részjóságot az apám anyámmal együtt adtak volt zálogba a fenn említett Máthé Lászlónak [FogE 86].

részjóságbeli részbirtokbeli/porcióbeli; din parte de moşie/proprietate; aus Besitztzeil. 1791: Lévén Néhai édes Anyok, és nagy Anyok ... Jussán Adamoson, bizonyos rész Jozságbeli portióskájok, melyet még üdvézült Szülei és nagy Attyok Nehai Solymosi vagy is Bentze János uram örökös Csere által avitált vala s reajok Jure successorio deveniált mely Jozságbeli Jussotskajoknak sok felé szakadozások mián telyességgel semmi hasznát is nem vehetvén által adak ... eő Excellentiajanak [Ádamos KK; JHb XIX/33].

részjóságocska részbirtokocska/porcióciska; párticică de proprietate/moşie; kleiner Besitztzeil. 1582: Az eo Rez Jozzagoczikaját Varadi Pal deaknak es Az eo felesége-nek ada coreok aro(n) [Mv; BálL 55]. 1584: yelent-hethem wala few okath oda menisemnek hogy ha weselenj wramthwl ez kjs riz yozagocykath kölcygem athaljs meg zabadithatna(m) [Komlód K; WLT Petrichewicz Kozma foly.]. 1618: az minemw rezz Jozagoczkat Niário Kekessen Doboka Varmegieben Coloswari Barbelly Martonne Azzoniom birt, ahoz en nekem bizonios Competiam leuen Vrunk eő Naga kgessege utan [Kv; RDL I. 105 Kowachoczky István nyil.]. 1623/1624: Mivelhogy az mi kiczin Jouaim, Jozagoczkam, es egieb keresmeny(m) uadnak, azokat en tulaidon iambor zolgalathommal kerestem mind az Olah Peterlajk Feieruar megiebeli rész Jozzagocz-kamat mind penigh minden egyeb kwlseő es belső iauaimat hagiom es uallom Testamentomban az en szerelmes Feleségemnek, Lőrincz Juditnak eőreőkben mindenek ellen [Medvés AF/Gyf; KCs IV/103]. 1782: az egész rész Jozságotcska a Néhai Atyafi által ell volt 2180 Forintig kötve [Ne; DobLev. III/570]. 1805: Bartos Sara Asszony itt az Albisi rész jozzagotskáját el adá örökösön ötse Uranak Bartos Samuel Uramnak 100 ~ száz Magyar forintokert, mely jozságotcska vagyon itt Albisban Felszeg-b(en) [Albis Hsz; BLev.]. 1810: Küküllő Varmegyében Kis Szöllősi, és Kővár vidékin Borkuti Rész Jozságotcskák sem égyyszer, sem mádszor meg nem voltanak osztva [Kv; Ks 89]. 1819: Dombóház Közél levén a' Tekintetes Ur Adámosi rész Jozságotcskája [Dombó KK; Pk 5].

reszket 1. (erősen) remeg; a tremura; zittern. 1585: Anna Maytini vallia Az vton megh Alla hogy meg teoreolgesse Az lowak zemet, Es mikor törölgetne Az eggik lo rezketny kezdé, Azonba chak le deole es meg hala [Kv; Tjk IV/1. 467]. 1634: be vivem tuzet giuték ugian beli but az tuzb(e) ugj reszketet [Ispánlaka AF; Thor. X/9 Duka Todor (38) jb vall.]. 1710 k.: a hosszas fogságban a guta-útésnek jelei kezdének rajtam látszani, kiváltképpen a bal kezemen, a hüvelykem s mutató ujjam között való nagy musculus reszketni kezdett erősen [BÖn. 527]. 1772: (Ö) többször is oda menvén, egykor haza jő és panaszoja vala ilyen képpen: Aszszonyom, Jol mondá kend hogy Takáts

Férfiakkal szokot otsmankodni, mert engem az Eczka oda fektetet maga mellé es meg ölelvén engemet szorítgatván magához reszketni kezdet a nagy kívánságba [Dés; DLT 321. 81a Visöng Francisk cons. Nob. Georgii Vajda (35) vall.]. 1776: mind a' ketten siettetni kezdék a Kis Aszszony ö Ngat, hogy bundáját felvenné, indulnának a Temp-lomba, meg gyonnék, Aniko Kis Aszszony ö Nga pedig egészen el változott vala szénében, és igen reszket vala [Kóród KK; GyL. Christ. Kováts conj St. Miklos (55) vall.]. 1821: Az 1821be meg dögöltött 3om anya Juh és 4. herélt Berbéts Nepráznikba döglettek meg, ez ... a' gutta ütéshez hasanlo mert mikor el éri Szökik edgyet egy keveset reszket 's mindgyárt megdöglük [Gyalu K; LLt].

Szk: ~ a keze. 1661: Ismét tudósítlak, de reszket a kezem a bortúl [TML II, 68 Teleki Mihály feleségéhez, Veur Judithhoz]. 1705: Ma ... a gubernátor eret vágata, a mediát a jobb kezén, kitől nagyon fél vala a borbély, mert reszketett is a keze erősen [WIN I, 425–6]. 1823–1830: Dadogó beszédű volt, s ha megriasztottam valamiért, magát menteni akarván, a dadogás miatt a keze reszketni kezdett [FogE 283] * ~ a lába. 1584: Jstwan Daurert lanos zolgaia Takach legeny vallia mikor hittak volna Meniegzeobe egy penzt Akar vala Nekem Adny*, es el Nem vetethete soha velem, Azolta a' Naptol fogwa vgy reszket A labam hogy Niomorusag dolgom, es semmy egessege(m) sinch [Kv; Tjk IV/1. 258. — *Zeoldne]. 1705: Kos Mihály rendeli vala a seregeket a viadalra, kin Csáki László ugyan elholt vala és még a lábai is a kengyelben reszkettenek [WIN I, 654] * ~ mérgében. 1618: Mikor ezt hallotta volna*, hogy urunk öngagsága vélem is beszéllett, nekiugrék az ágyba, és kiáltani kezdé s elfakada sírva, hogy ha énvélem is beszéllett urunk öngagsága, hát hol az ő dignitása? mert én Erdélybe se vagyok egy rendbe övéle. Ezen kiáltott, sírt, mérgébe reszketett minden teste [BTN² 88. — *Kamuti Farkas főkövet].

Sz. 1819: az étlenség és álmatlanság miatt, ugy reszketek mint a' Nyár Levél [M.régen MT; Pf].

2. nagyon fél; a se teme; Angst haben. 1760: Bizony sok szép portékái s készületei maradtak szegénynek^a Mely is oly kapzsi volt ezen feljebb megnevezett atyafiaknál^b, hogy szintén úgy reszketett mindenik míg kezéhez nem ment a nyíl [RettE 113. — *Néhai Varsányi Pál kapitánynak. ^bVarsányi Zsigmond gyermekei]. 1783: Lélek fogva, meg ijedve és reszketve a V Notarius Rápolti István Uram is be futa [A.csernátan Hsz; HSzjP Sp(ecta)bilis D(omi)na Eva Imets Relicta vidua (35) vall.].

Szk: lelke ~ve. 1653: No — mondanak a két csausz — vagy élünk vagy meghalunk, de el kell mennünk s meg kell jelentenünk. Azért megtérénk nagy lelkünk reszketve [ETA I, 132 NSz].

reszketeges 1. reszketős; tremurátor; zitternd. Szk: ~ fejű. 1652: Keöbleősi Thamasne rezketeges fejj nyomorek [Km; GyU 133]. 1685: nem engette azt az Reszketeges Fejű Miklost hogy Sorbany molnart szolgallya [LLt].

2. reszkető; care tremură; zitternd. Szk: ~ penna. 1703: vénén kezembe reszketeges pennámát, hogy kegyelmed-(né)k küldenem ez kis írásmat: Nekem most Istennek hálá testem meg vekany egesség(en) nyugszik [Ne; MvRKLev. Alvinczi Mihály lev.].

reszketés 1. remegés; tremurare; Zittern. 1672: Az mi az Kegyelmed jobbfeleink reszketésit nézi, Köpeczi uram

ához alkalmasint tud gyógyításához [TML VI, 197 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1759: estve kilencz ora felé azon ajaka, és nyelve reszketése midőn álmos lett volna, az Gyermekek nagyobb, mértékbe(n) visza jöven sirásais tsudálatos volt reszketőleg | az midőn le akartunk volna takaradni, jobbanis ell álmosodván az Gyermekek, azon szájcscskája nyelve reszketése erősebben réá jött [M.csesztve AF; Ks Mikes Antal lev.]. 1762: az Ita ... hanyotta formalog dőlt az ablak felé. vgy látta hasának reszketését [Torda; TJKT V 94]. 1823–1830: Dadogó beszédű volt, s ha megriasztottam valamiért, magát menteni akarván, a dadogás miatt keze reszketni kezdett, s ha valami kezében volt, a reszketés miatt a konyhán lévő cserépedényeket ütötte s el is törte [FogE 283].

2. félelem; fricá, teamá; Angst. 1847: akitől megáldatást vártak a közönségek mint lelki atyjuktól, siralmat és reszketéssel teljes nyughatatlanságot hintett közköbe [VKP 156–7 Varga Katalin kezével].

reszkető I. mn 1. remegő; tremurátor; zitternd. 1759: az Gyermekek ... azon reszkető kezeskét Feleségem Kánforos Spiritussal mosogatván tegnap semmi olyas felettébb való nagy változása nem volt az Gyermekeknek [M.csesztve AF; Ks Mikes Antal lev.].

2. rezgődíszes; cu podoabá tremurátoare; mit einer Art zitterndem Schmuck. Szk: ~ rózsá rózsá alakú dísz. 1801: Egy Brilliantokból álló reszkető Rosa 216 Mfr [Kv; Ks] * ~ szár. 1748: Egy arany reszkető szár nyom duc. 1 1/8-ad fl 4/100 [Kv; DanielAd. 262] * ~ virág virág alakú dísz. 1814: Egy reszkető virág egy Fekete tokba vagynak benne 137. darab kövek Rf. 1300 [Kv; Born. IV 41].

Vö. a *reszketős* és a *reszketőtű* címszóval.

II. fn rezgődíszes ékszerű; agrafá cu podoabá tremurátoare, tremurici; Zitternadel. 1696: Látotte és ismérte meg Gjöngyökököt vagj Reszketőkben foglalt Rubintot? [Mv; Bállt 85].

reszketőleg reszketően, remegőn; tremurátor, tremurat; zitternd. 1759: estve kilencz ora fele azon ajaka, és nyelve reszketése midőn álmos lett volna, az gyermek nagyobb mértékbe(n) visza jöven sirásais tsudálatos volt reszketőleg [M.csesztve AF; Ks Mikes Antal lev.].

reszketős 1. remegő; tremurátor; zitternd. Szk: ~ fejű. 1685: egy Reszketős fejű Oláh Miklos [LLt].

2. ~ tű reszketőtű; agrafá cu podoabá tremurátoare, tremurici; Zitternadel. 1696: Látam azon lakodalmi alkalmatossággal edgy termés Rubintból álló reszketős tött | Látam az menj Aszszonj fején edgy termés Rubintos Reszketős tött [Mv; Bállt 85].

reszketőség kóros reszketés; tremur (provocat de o boală); kränkliches Zittern. 1848: Meg holt Szalós Mártonné Kováts Ersébeth 65 eszt tébolyodás(ban) és reszketőség(ben) [Vista K; Rak 174].

reszketőtű rezgő díszes ékszerű; agrafá cu podoabá tremurátoare, tremurici; Zitternadel. 1686: Edgy reszkető tö harmincz hét rubint benne [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina jegyaj.]. 1688: Egy jelsamin kő Aranyban foglalva, s körül gyöngyökkel rakott reszkető Tő [Born. II. 18

Mikola László lelt.]. 1733/1813: Hét reszkető Tő, a háta apro rubintal Zomántos, rosa formára aranyosok. Egy tiszta arany hosszuszárú, reszkető tö pillango formán, az szárnyai megvannak rakva igen szép rubintokkal [Kv; SLt XLII. 6. 26 P.Horváth Krisztina hagy.]. 1736: Az Gubernátorné^a nyakán, mellyin, kezén való köves arany pereczek, nyakszorító, reszkető-tők^b annyi volt az testin, magok az ott való vendégek csudálva nézték [MetTr 397–8. — ^aGr. Bánffy Györgyné gr. Bethlen Klára. ^bFolyt. a fels.]. 1739: reszkető Tő Rubintos Aranj boglárából, tiz tiz apro jó féle gyöngy körülette [Sajókeresztúr SzD; BLt 7]. 1746: Egy Pillango formára Csinált Reszkető Tő [Nsz; Told. 19]. 1749: Egy ezüst duplétal meg-rakott tarka zománcos nagy reszkető tö [Koronka MT; Told. 12/4]. 1761: Egy pár Cseh Gyémántos reszkető Tő [Nsz; Ks 73/55]. 1764: Egy ezüst Arannyas galamb figurájú reszkető tö [Kál MT; Berz. 6. 54. L. 2]. 1766: Egy kisdeg boglár forma reszkető tö [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 96]. 1768: Gyémántos tokba lévő Smük, melyben vagion egy Nyakba való Pátzli, egy pár Fülbevaló; három Reszkető tö és egy Pár Gyűrű [Császári SzD; WassLt gr. Wass Ágnes ékszerai]. 1786: Egy reszkető tö két gyémántoska benne 8 rubintoska közepibe, egy nagyotska rubint két felől, a függője egyik rubint, a másik gyémánt. Más reszkető tö 14 gyémántoska benne a közepin egy nagy Smaragd a függője is egy Smaragdotska [Nsz; Ks 74/56]. 1792: az Remek leszen egy jó féle Kövekkel készült Reszkető Tő es egy gyűrű [Kv; ÖCjk].

L. még az *arany-reszketőtű* címszó.

Szk: brill(i)antos ~ briliánsos rezgődíszes tű. 1776: égy Brilliantos reszkető tö [Mny XXXVIII, 305]. 1812: a Groff Vett edj Brilliantos reszkető Tőt^a [Héderfája KK; IB. Varró György (29) grófi kocsis vall. — ^aFels-ből kiemelve] * *drágagyöngyös* ~. 1767: drága gyöngyös és Köves Reszkető Töket és Boglárokat is láttam azon kised Iskatullya forma Ládátskába [Egrestő KK; Ks 21. XVIII. 78] * *gyémántos* ~. 1768: Egy Gyémántos Rubintos reszkető tö, mellynek közepén hosszuzuko szép öreg gyémánt van, körülötte 13 apróbb és öt Rubint [Nsz; TGSz 51]. 1802: egy gyémántos Reszkető-tő [DLt nyomt. kl] * *rubintos* ~. 1763: Egy Ingre való Tseh gyémánt ezüstbe foglalt kaptok. Hat Rubintos reszkető Tők [Nsz; Szer. özv. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes lelt.]. 1793: Két rubintos reszkető Tő [Mv; KCSl 5] * *smaragd kövü/smaragdós* ~. 1774: Egy Gyémántos Smaragdos Reszkető Tőt [Mny XXXVIII, 305]. 1789: Harom ezüstből aranyos Madár formára tsinált s mindenik(ne)k a közepin egy egy Smaragd Kövü Reszkető Tő [LLt] * *zafiros* ~. 1728: egy eget Saphiros reszkető tö Kozák süveg(b) való [Nsz; Ks]. 1774: Sáfiros Reszkető Tő [Mny XXXVIII, 305].

reszketőtűcske rezgő díszes kis ékszerű; agrafá micá cu podoabá tremurátoare, tremurici; kleine Zitternadel. 1749: Egy kis arany boglárából, jó féle gyöngyel gombos türe tsinált reszketőtűcske [Koronka MT; Told. 12/14]. 1786: Egy Galamb formára Csinált reszkető tötske 1 nagyobb rubintal, és három kisebb 13 szem joféle gyöngyel [Nsz; Ks 74/56].

Szk: gyémántos ~. 1758: Egy Gyémántos, Rubintos, és Gyöngyös Médály, melyben vagion nagyotska Rubint 8 Más gyémántos, s Smaragdos reszkető Tötske, melyben van 5. Smaragd s 10 gyémánt [Nsz; TSb 21] * *smaragdós* ~ → *gyémántos* ~.

reszkettet 1. remegtet; a face să tremure; zittern lassen. 1710 k.: mind az új betegsége, melyből ekkor alig támbáskodott fel, mind a sok ember között való szemérme a leánynak úgy reszkettette a kezét, hogy magamnak kellett tartanom és segítenem [BÖn. 752].

2. megrenget; a face să cutremure; beben lassen. 1823–1830: a franciák Wetzlárnál, mely Marpurghoz öt mérföldnyire fekvő város, ágyúznak, és a reszketteti a földet [FogE 253].

reszkiadás örökrész átadás; predarea succesiunii; Erbteilerübergabe. 1623: Anna azzonj Hoza mj eleonkben egy testamentumot meli testamentumnak az Continentiaja, az hogi az eo Attjanak az eo edes Annjat Anna azont elejtej, semmj nemu rez kiadás feleol meg ne haborthassak hane(m) az Annja holta vta(n) Jouajbol, kit mj illet akkor meg találjak [Kv; RDL I. 120 Hannes Eppel kezével].

reszkítáb a nagyvezér helyettese; locjiitorul mareluivizir; Vertreter des Großwesirs. 1618: 23 die Octobris mentem vala az reszkítábhöz az új csausz leveléért és oda-találkozék Mark Antoni. Azmég az reszkítáb hazaérkezék, addig igen sokat beszélgeténg egymással [BTN² 148].

reszkribál 1. átír, átíratot küld; a trimite (cuiva) o adresă; schriftlich mitteilen. 1710 k.: én és az egész gubernium azt találók és reszkribálók, hogy a thesaurarius per directorem fiscalem evocáltassa a várost az országnak szinte közelítő gyűlésére [BÖn. 931]. 1713: valamikor nehezebb és nagyobb momentumu difficultas orialodik, igen Szükséges hogy bizonyos helyet és időt rendelvén, oda többeket is az értelmesebb Politicus es Ecclesiasticus Szemelyek közül hívassanak, vagy pedig ottan reszkriballyak a Fő Curator Urak(na)k [Kv; REKlt]. 1737: Néhaj Mltgs Fő-Ispán Ur ab officio, mint jó lelkű Fő Tiszt ezen Dési Szegénység mellett, Mltgs Regium Guberniumra reszkribált | a Mltgs Fő-Ispán Ur Zilahi Istvan Uramnak nagy prostitutiojára a Nms Communitásnak reszkribált is [Dés; Jk 247–8]. 1794: A Diaetáról irhatom Nagysádnak, hogy az Udvarnak reszkribált az Gubernium hogy halasztassék Novemberig [Kv; IB. Sándor István lev.].

2. visszaír, írásban válaszol; a răspunde în scris; a rescrie; schriftlich antworten. 1639: Melj abbeli ammonitionkot, es certificationkot es euocationknak rendit kegms urunk mies Ngod(na)k Fide n(ost)ra mediante rescriballunk peczetunk alát kies attunk [Kozmás Cs; BLt 3 Benedictus Balas de Szent Marton Jur(atu)s Assessor keze írása]. 1656: paranczolt Ngd mű nekunk is teőb hiuei közöt, hogy az kiket az exponens mű előnkbe(n) hina az uagy hiuatna: azokat megh eskütnők es hutók szerint ualo uallasokot Ngod(na)k fide Nra mediante rescribálnok [Kásonfelsőfal Cs; BCs]. 1665: mi is országul rescribálni tartozunk ő felségének, mutatván arra, hogy az miket ő felsége az megnevezett méltóságos belső tanács hívére bízott volt, megjelentette s mi is, valamire lehet, jó szívlvel léptünk [TML III, 407 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. 1667: Isten megaldja urunkot ő nagyságát, úgy rescribált, hogy Fogarasföldi jobbágyokat onnét ő nagyságok elvitetik [TML IV, 155 Bethlen Miklós ua-hoz]. 1704: Ugyan a Hunyad vármegyeiek rescribálnak az generálnak, hogy ők nem jóakaratokból lötenek kurucokká [WIN I, 266]. 1729: ezen Szikmántori Portiomat Zálagban mennyiben akarom transpo-

nálni az Méltóságos Groff ur(na)k, alázatosan rescribállyon [Gyf; Ks 83 Ecsedi József lev.].

3. leír, írásba foglal; a scrie, a formula în scris; schreiben. 1605: ha myre szorgalmaztatnakis ide Apellallianak mindenekel, mellet ha lehettseges personaliter referallianak, ha az nem engettetik téhált Lewelek által rescriballiak [Kv; TanJk I/1. 513]. 1770: Mi ezen Hellyet ahol ezen ujjonnan fel fogat Bányák vadnak, vicinitassokrol rescribalni nem tudjuk [Torockó; Thor. XVI/39].

reszkribálhat válaszolhat; a putea răspunde (în scris); schriftlich antworten können. 1667: Én, Uram, Kegyelmed írásához tartván magamat, sem magamnak írott Rottal uram levelét, sem Kegyelmedét meg nem jelentettem, de jobb lesz vala megmutatni őket, úgy bátorsságosabban rescribálhattunk volna [TML IV, 221–2 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1675: Kegyelmednek két rendbeli levelét böcsülettel vettem, kikre hogy magam nem rescribálhatok, követem [TML VII, 30 ua. Beldi Pálhoz].

reszkriptum 1. átírat; adresă; Schreiben. 1672: Úgy kelene penig annak lenni, hogy mikor innet az dolgok elkezdődnek, az több tanácsot Nagyságod hivatná méltóságos udvarában, hogy ha mi rescriptumok lennének, sietve tehetne Nagyságod választ [TML VI, 18 Teleki Mihály a fejhez].

Szk: hit(e) szerint való ~. 1677: Edgyik Vármegyeibéli vagy Székbéli Tiszteknek hiti szerint valo rescriptumokra, a' más helyekbéli Tiszte azon szerint tegyenek Executiot, mint ha előttök az Ország Constitutioja szerint decidalatot volna | Ha valamely czégéres vétkekben comperialtatot ... ember ... akarmely privilegiatus helyekre refugialnának-is, azon helybéli Tiszteknek hit szerint valo rescriptumokra ... afféléknek Tisztviselői tartozzanak arestálni, és érdemek szerint meg-büntetni [AC 128–9].

2. uralkodói leírat; rescript; königlicher Erlaß. 1762: az ő Felge ... hozzánk ... bötöttök kegyelmes Rescriptumát ... közölni illendőnek, és szükségesnek itiltük [Ks 18. XCIII. 7 gub.]. | Mősa László uram mutatá a gubernium commissioját az őfelsége rescriptumával együtt, melyben expresse parancsol őfelsége a collegiatum judicium felől [RettE 141]. 1763: A székelyek között indult zenebonának kikeresésére generál Siskovits urat küldötte be az udvar, aki is sokat lecsinált köztök s nem is az volt az őfelsége intentioja, amit a generális Bukkow végbevitt, amint ezt láttam egy rescriptumában őfelségének [i.h. 151]. 1780: ő Felsegenek Rescriptuma extal arról hogy a mely Dominus Terrestrisek kegyetlenkednek ok nélkül magok Jobbagyok ellen a Tiszt Urak vagy Fiscus oltalmazták [Bözödújfal U; Pf].

részleges részbeni; parțial; teilweise. 1846: Férjetől birt Zálagas Kis Esküllői részek részleges el kárasadásak kár térítése [Kisesküllő K; SL].

részlet 1. kisebb rész/mozzanat; moment; Fragment. 1855: Mások erősíték, hogy az értelmiség proletár részének ki nem elégitett nagyravágyása okozta volna a forradalmat^a

de hogy ezen gyarló ösztönök kielégítése lett volna a cél, azt csak az események némely egyes részleteit felületesen vizsgáló állíthatja [ÚjffE 331. — ^aAz 1848-as forradalmat].

2. fizetési részlet, ráta; rată; Rate. 1858: Ha fizetési ratakat pontosan meg nem tartanám tulajdonos Grof Ur vagy örökössei jogosítva légyenek a ... fizetetlen lévő haszonbéri részletet ... hatos kamatjával felhajtani [Kendilóna SzD; TKhf 15].

részletes részleges; parțial; partiell. Szk: ~ *zsinat* ref. egyházmegyei törvényhozó és intézkedő részleges/részgyűlés. 1845: A' Gergely Pápa napi részletes 'sinat 11dik Martii fog lenni [Szucság K; RAK 70]. 1848: Az antal-napi részletes 'sinat Pünkösöd utáni Csonka héten Csőtörtökön 15dik Jun: fog tartatni [Nagykapus K; RAK 24]. 1856: Részletes 'sinat tartatik Gyaluba 15ik majvs [M.bikal K; RAK 51]. 1868: Részletes zsinat hivatik össze székbrák választása fog történni | Ezen részletes zsinat által kiküldött a(tyánk)fi(ai)nak napi fizetése 1 fr 50 xrbn határozottatott meg [M.bikal K; RAK 166–7].

részletesen 1. részletekbe menően; in mod amănunțit/detaiat; in Einzelheiten. 1843: Az erdőmagvetés megakadályoztatását hallottam, de részletesen nem tudom, miként történt | A bucsumiaktól hallottam, hogy ők egy bizonyos erdőhely bevetését meg nem engedték, de a történetet részletesen nem tudom [VKp 74, 88]. 1880: Részletesen bizonyítottam, hogy az nem részletezés, mely untat [PLEv. 79 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

2. részlegesen; parțial; teilweise. 1853: Hosszadalmas írását az este későn vettem, melyre csak részletesen rövidbe felelek [Nagyak AF; DobLev. V/1364 Bartók Ferenc Dobolyi Bálinthoz].

részletez aprólékosan/részletezően ír; a scrie/expune in mod amănunțit, a detaia; detailliert schreiben. 1880: igen részletez benne* Petelei [PLEv. 79 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz. — "A „Sebestyén Eszti”-ben].

részletezés aprólékos/részletes kifejtés; expunere amănunțită/detaiată; detaillierte Erörterung. 1880: Részletesen bizonyítottam, hogy az nem részletezés, mely untat, hanem az életnek valódi életűntetése [PLEv. 79 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

részli vmilyen ékszer; un fel de bijuterie; Art Schmuckstück. 1805: Gyemantos és rubintos Részli [Szamosfva K; BLt 9].

részmarha vagyorrész; parte de avere; Vermögensteil. 1598: Az húl forgattia hogy az eő edes gyermekereől éppen rah zallott volna az a' rez marha, Arrul az elöttis zoltunk és Jó teórueniunk lett [UzT 12/100].

részmilícia csapatrész; corp de trupe; Armeeteil. 1705: A generál beszéllette Haller István uramnak, hogy azért hagyta volna az részmiliciát Medgyesen, hogy ha az ott eddig nem lőtt volna és azzal a kurucoknak dolgot nem adott volna, eddig a Vöröstorony passust tőlünk elfogták volna a kurucok | (A németeknek) szokások volt egyik nap zsákmányra menni, másnap valamely részmiliciával az erdőre fáért [WIN I, 441–2].

reszmobilis ingóság; bunuri mobile; bewegliches Gut. 1673: Midőn volnank Fejervármegjeben Maros Szent Kiraltj ... igazitok el hol mi Res mobiliseknek osztasát | Mivel

penigh Drusianna in capillis van ehez kepest mindenemü res mobiliseket, az ezüst marhán küvül, fen hadtunk, ugj hogy aequiparaltassék [Marossztkirály AF; IB]. 1688: ezeken küül ha mi marha, gabana, egieb ingo bingo bonomak resmobilisek uadnak, azok kette oszolnak [Ksz; BCs].

résznyíl nyílföldrész; parte de parcelă primită in urma tragerii la sorți; Teil des Grundes, der nach Pfeilziehung bekommen wurde. 1751: a felyeb meg irt helyben és földben éréséhez közöledet Láb törökbuzájának az felső resz nyilyat Milgos Berzenczei István ur Csapai Gondviseleje Kelemen Uram invadálván kaszáltatta le [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 10]. 1756: engedők az Néhai Horváth Bodisar Posteritási rész nyilak az felső bütűin az bércezen az ket utak között lévő három szegű kis szegelet erdötskét [Széplak KK; SLt 20. Sz. 14].

rész-nyílerdő köztulajdonú erdőből nyílhúzással felosztott erdőréssz; parcelă de pădure primită in urma tragerii la sorți (la distribuirea pădurii aflate in folosință obștească); Teil des nach Pfeilziehung gewonnenen Waldes. 1803: Vagyon a' Tisztelt Exponenseknek ... egy Nyíl Erdejek mely meg Szómszedosított nyíl Erdejek(ne)k régi Bórozadait lgyekeznek ... ki jártatni ahoz értő falusi Lakóssokkal akik hitek le tétele után ki mutatván esmérhető jegyekkel a' Tisztelt Expónenseknek rész nyíl erdeit el válaszszaák [Ádamos KK; JHb XIX/63].

részörök örökségrész; parte de succesiune/moștenire; Erbteil. 1587: Somlyay Gasparis ha mit el foglalt volna az Almady Reéz Eoreokban az falu zynin kjwl Zynafwet ... Tartozzek 25. forint keotol alat Eggik az Masiknak megh Erezteny [M.palatka K; JHb IX. 23].

részörökség örök/örökségrész; parte de succesiune/moștenire; Erbteil. 1604: tilalmat tetettem az Alperes azzonj ellen, tiltattam kj az Heasfalui rez eoreoksigbeol melj vagion Lengiel faluan Vduarhelizekben | az Heasfalui rez eoreoksig ... Zallago(n) uagio(n) az Alperesnel ennekem ... Lengielfalua(n) ... hazam uagio(n) ... ahoz az hazhoz jaro eoreoksigbeol zakat kj az az eoreoksigh [UzT 18/69]. 1606: megh kéuanam hogi felesegemreys ki oszuk abbul az rez eoreksigből ualo reszet, az melljet nallam leteben penzen uottunk [i.h. 20/183]. 1619: Boyer Istvan resz eőreoksegebeől Reczen egy nagy es szep szanto feoldet ... ajandekoza Bojer Jonaskonak [Fog.; Szád.]. 1747: Lala János Exponállya ennek előtte circirt 30. Esztendőuel az Atyám Lala Barbuly nem Supportálhatván maga rész örökségének a terhét, elhivta volt maga mellé Lala Mátyás neű attyafiát, a kiis ide jövőn Házát es egyéb Szálásait epitette azon rész örökségünken [Kismuncsel H; Ks LXII/20]. 1750: az Dominális Biro ... Falu közönséges helyiből adgyon, és excindállyon annyi Földet, valamennyi volt az tölle el vett Gainosz rész örökség [Déva; Ks 61/10]. 1759: az engemet concernáló darab rész örökség Valora refundáltassék nékem [Piski H; Ks 92. I. 99].

részörökség-irtás örökség/örökrészbeli irtásföld; parte de curătură moștenită; Rodung aus Erbteil. 1590 k.: vagion eggi rez eoreoksege Jrtas ki uolt a' megh holt Damakos Myhaly Jrtasa es foglalassa | vagion eggy rez eoreoksege Jrtas ... kjt az vdeben az nap tauath el foglalt az Al peres az Mathias Kouachj hatalmasul [UzT].